TEOLOGIA
LITURGICA
162
I
21
BIB.NAZ.NAPOLI

BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
162
I
21
NAPOLI

SACRARVM CÆREMONIARVM SIVE RITVVM ECCLESIASTICORVM S. ROM. ECCLESIÆ.

LIBRI TRES.

Hac poſtrema Editione magno ſtudio, ac vigilan
tia recogniti, aucti & locupletati.

Vniuerſis Eccleſiaſticis, non tàm iucundi, quàm
vtiles, & neceſſarij.

·L· ·A·

VENETIIS APVD IVNTAS,
M. D. LXXXII.

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. III NAPOLI

SANCTISSIMO D. DOMINO LEONI X. PONT. MAX

CHRISTOPHORVS MARCEL. electus Archiepiſco. Corciren. felicitatem.

VEtuſtiſſimam ſacrarum cęremoniarum obſeruationem Beatiſſi. Pater, & vna cum ipſa religione ortá eſſe conſpicuum eſt. Velut enim hęc mortalibus ſemper optima, ac ſummopere, neceſſaria extitit, vtpote, qua Deos immortales ſuſciperent, admirarentur, & colerent, ita ſine debito cęremoniarum ornatu inculta eſt, informis, ac omni pulchritudine vacua. Placet recognitio Principi: Beneuolentia placet: At multo magis gratum obſequium, ſi & geſtuum veneratione, & compoſitione verborum, & munerũ blandimentis afficiatur. Sedet in ſublimi ſolio Rex omnium optimus, circunſtant diuinæ mentes, quę certatim ſe illi gratas reddunt, diuerſis agitationibus cœli mouentur. Coeunt, partim diſſentiunt elementa. Quod ſuum eſt agunt alia, & pro temporis varietate mutantur Summa denique conſenſione, diſparibus tamen officijs, ſibiipſi conſonat, ſuoque principio obſequitur vniuerſum. Quare mortales quoq;, quos cum Dijs mercaturam quandam exercere Plato commemorat, & pręcipue nos, qui ſupremi illius ſplendoris facti ſumus, diuina voluntate, participes, candidiſſimæ pietatis puriſſimiſq; ſacrificijs, delectum cęremoniarum iniunximus. Quem pia hæc editio tuo dicata nomini continet, quę poſt tot annos ſub tanto principe in lucem prodijſſe lętatur. Vbi non delphica oracula, neque Thamoræ, aut Orphei hymnos, quibus ſe adeo iactauit Gręcia, non Sybillinos affatus, aut vanam Hebręorum ſuperſtitionem, non mutabilem Caldęorum ignem, neq; Ægyptiorum

Serapim, aut Perſarum ſolem inuenies, ſed diuini numinis deductionem, preces caſtiſſimas, cęleſtis patriæ ſpeciem ſacratiſſimos ritus; arcana præfigurata miſteria. Quid enim aliud Pontificum electio, conciliorum norma, diuorum adſcriptio, Cardinalium allectio, pontificalis pompa, admiſſio principum, alijque ſacrorum vſus, quam in vnum totius vniuerſi Principē ſummum conſenſum, Dei prouidentiam, poteſtatem ſplendorem, imperium, liberalitatem oſtendunt? Nobis certe hoc in Diogenis fano cōſtitutis melius, quam per has cæremonias, quibus adeo celebratur Roma, tuaque autoritas colitur, diuina omnia illucere non poſſent. Hanc itaque lucubrationem accipe ſacratiſſime Pontifex, quæ tantis auſpicijs ſub tuo auguſtiſſimo Principatu inuulgari promeruit. Hanc inquam accipe, lætoq; animo amplectere, quod tam pro ſui ipſius dignitate, quam pro tui amplitudine gratiſſima quidem omnibus futura ſit: & plurimum iuncunditatis perpetuis temporibus allatura.

INDEX CAPITVLORVM
quæ in opere continentur.

CAPITA LIBRI PRIMI.

Sectio Prima.

DE loco conclauis primum deligendo. 1
Deſcriptio Romani Conclauis. 2
Ordo eligendi Pontificis, & ratio. 3
Exhortatio vt reuideantur maiorum decreta ſuper electione. 6
Quæ ſeruanda; ne electio poſsit impugnari. 8
De indumentis electi, & prima veneratione a Cardinalibus. 11

Sectio Secunda.

De ordinatione, & conſecratione ſummi Pontificis. 13
Quomodo conſecretur in Epiſcopum. 16
Conſecratio, benedictio, & coronatio ſimul Romani Pontificis. 20

Sectio Tertia.

De conuiuio ſolenni Pontificis cum Cardinalibus, & prælatis. 29

Sectio Quarta.

Quæ mutantur, ſi coronatio Pontificis ſiat extra vrbem. 33

Sectio Quinta.

De aduentu & coronatione electi in Imperatorem Romanorum. 33
Quod veniente Imperatore mittantur legati Apoſtolici. 34
De vrbis ingreſſu Imperatoris. 35
Proceſsio Pontificis, & cæſaris per vrbem. 43
De coronatione Imperatoris abſente Papa. 45
De coronatione Imperatricis: ſine Imperatore. 46

De triplici Imperatorum corona; 49

Sectio Sexta.

De canonizatione vnius ſancti. 50
De his, quæ fiunt in die canonizationis. 52
Forma proteſtationis. ibidem

Sectio Septima.

De pluribus benedictionibus. 53
Ordo ſeruandus in creatione noui ducis, à Paulo 2. inſtitutus. ibid.
Ordo benedicendi nouum militem. 54
Quæ ſeruantur in duce minoris potentiæ ibidem
Ordo ſeruandus in benedictione, & inueſtitura noui almæ vrbis præfecti, a Sixto 4. inſtitutus. 57
De benedictione roſæ, quæ fit dominica Lætare Ieruſalem, & eius traditione. 58
De enſe in nocte natiuitatis domini dando, & benedicendo. 59
De benedictione & traditione vexilli bellici. 61
De conſecratione Agnus dei. ibi.

Sectio Octaua.

De creatione nouorum Cardinalium. 64
De primo conſiſtorio, an ſint creandi, & quot. 65
De ſecundo conſiſtorio, & forma pronunciandi Cardinales. ibidem
Infirmorum vota exquirenda per duos Cardinales ibidem
Quod nouiter creati non ſunt publice viſitandi, antequam capellum acceperint, & viſitauerint. ibidem
De conſiſtorio publico, in quo publicantur Cardinales noui, & datur galerus præſentibus. ibidem
De receptione nouorum Cardinalium ad oſculum pacis, & traditione galeri. 67
De noui cardinalis deductione. ibidem
De modo viſitandi. 68
De modo & forma claudendi & aperiendi os nouis Cardinalibus. ibid.
Forma aperiendi os 69

De

De dandis titulis & annulis nouis cardinalibus ibidem
Quod noui cardinales non vtuntur titulis, antequam habeant titulum. ibidem
Diſpenſatio, quod retineant beneficia ibidem
Galerus regulariter non mittitur abſentibus ibidem
Quæ ſeruantur cum mittitur galerus extra curiam ibidem
De creatione Epiſcopi Cardinal. & quod cardinalis, de quo aliquid tractatur, exit conſiſtorio. 71
De electione legati apoſtolici de latere. 72
De ordinatione cardinalium ad ſacros ordines ibidem
Quod apud altare S. Petri ſolus Papa conſecratur ibidem
De nouo cardinali veniente ad curiam ſine galero 73
De reditu noui cardinalis cum galero. 74
De nouo cardinali, vel legato redeunte vacante ſede ibidem

Sectio Nona.

De loco & ordine conſiſtorij. ibidem
De habitu & locis in publico conſiſtorio ibidem
De conſiſtorio ſecreto. 75

Sectio decima.

De prouiſione eccleſiarum. 76
Pronunciandi abbatis forma ibidem
De habitu, & prima viſitatione prelatorum, & iuramento ibid.
Qui appellantur electi. 77
De pallio, & quomodo traditur. ibid.

Sectio Vndecima.

De publicationibus ſolennibus 80
De publicatione pacis ibid.
In publicatione fœderis initi contra hoſtes Eccleſiæ, aut infideles. ibid.
In publicatione fœderis initi pro defenſione Eccleſiæ, & conſeruatione pacis. 81

Sectio duodecima.

Ordo quomodo Papa equitat in pontificalibus. ibidem

Ordo

Ordo cum Papa equitat ad aliquam Eccleſiam religionis gratia, ſiue ad alium locum, & non in Pontificalibus. 83
Quando Cardinales debent præcedere Pontificem, & quando ſequi. ibidem
De itineratione Papæ, quando ad alias vrbes, ſiue ad alia loca vult ſe transferre. 84
Ordo intrandi aliquam vrbem in Pontificalibus. 85
Quid agendum, ſi cum papa adeſſet vnus diaconus tantum cum vno Epiſcopo, vel presbytero cardinali 86

Sectio Tertiadecima.

De receptione principum, & primo de receptione Imperatoris, venientis ad vrbem peregrinationis gratia. 86
De receptione regis venientis ad vrbem. 89
De receptione reginæ. 91
De receptione primogeniti regis 92
De receptione alicuius principis electoris imperij, ſiue alterius maximi principis. 92
De receptione principis non ita clari. 93
De principe electore prælato ibid.
De receptione oratorum, ſiue legatorum regum, & principum, ſeu rerum publicarum. 94

Sectio Quartadecima

De concilio generali 95
De loco & ſedilibus concilij. 96
Qui habent vocem deliberatiuam in concilijs. 97
De diuerſis officialibus concilij. ibidem
Ordo ſedendi in concilijs. ibidem
Ordo rerum gerendarum in concilijs. 98
De conſtantienſi, & Baſilien. concilijs. ibidem
De generali congregatione in concilijs. 99
De publica ſeſſione, & ſacris precibus. ibidem

Sectio Quintadecima.

De morte & exequijs reuerendiſſimorum cardinalium 101

De ægrotatione, morte, & exequijs Rom. Pontificis. 106
De ſignificatione mortis eius per collegium, & de ſtilo ſcribendi. 108
De Bullis plumbatorum per Vicecancellarium frangendis. ibidem
Officium miſſæ Apoſtolica ſede vacante. ibidem.

CAPITA SECVNDI LIBRI.

Sectio Prima.

De prima dominica Aduentus domini. 111
Ordo ſeruandus, quando cantatur miſſa ordinaria coram Papa per prælatum. 112
De prima Dominica aduentus Papa abſente. 116
De miſſa Papali in dominicis aduentus. 117
De ſecunda dominica aduentus. 118
De tertia dominica aduentus. ibidem
De quarta Dominica aduentus. ibidem
De vigilia Natiuitatis Chriſti. ibidem
De veſperis vigiliæ Natiuitatis Chriſti Pontifice in craſtinum celebraturo. 119
De publica compotatione, ſiue collatione, potus in aula a priſcis vocitatus. 120
De matutinis natiuitatis Chriſti Papa præſente. 122
De ordine cantantium lectiones. 124
De laudibus & miſſa in aurora. 125
De miſſa maiori Papa perſonaliter celebrante. ibidem
De traditione enſis, & pilei, cuius benedictionem require ſupra in prima parte. 134
De veſperis in vigilia Natiuitatis Chriſti, Papa in craſtinum non celebraturo. 135
De miſſa in die natiuitatis Chriſti, Papa præſente non celebrante. 136
Preces decantatæ & ceremeniæ obſeruatæ aperiendo portas ſanctas quatuor eccleſiarum vrbis Romæ pro anno Iubilei. 1575. 137

De ve-

De veſperis vigil.natiuitatis Chriſti, papa abſente 139
De matutinis natiuitatis Chriſti papa abſente. 140
De prima miſſa natiuitatis Chriſti papa abſente. 141
Si papa in nocte natiuitatis Chriſti perſonaliter celebrat. ibidem
De laudibus, & ſecunda miſſa papa abſente. ibidem
De tertia miſſa in die natiuitatis Chriſti, papa abſente. ibidem
De die ſancti Stephani. 142
De feſto S. Ioannis Euangeliſtæ. ibidem
De vigilia circunciſionis & eius feſto. ibidem
De vigilia Epiphaniæ domini ibidem
De feſto purificationis B. Mariæ virginis. 143
De feſto purificationis B. Mariæ papa abſente. 145
Ordo diſtribuendi candelas. 245
De die cinerum. 147
De officio diei cinerum, papa abſente. 148
Si papa in die cinerum celebrabit. 149
De prima dominica Quadrageſimæ 150
De ſecunda dominica Quadrageſimæ ibidem
De tertia dominica Quadrageſimæ. ibidem
De quarta dominica Quadrageſimæ, quæ dicitur Lætare, ſiue de roſa. ibid.
De quinta dominica Quadrageſimæ. 151
De ſexta dominica Quadrageſimæ in palmis, papa preſente. ibid.
De officio dominicæ palmarum, papa celebrante 153
De officio dominicæ palmarum, papa abſente. 154
De matutinis tenebrarum quartæ feriæ maioris hebdomadæ, papa præſente 155
De matutinis tenebrarum quartæ feriæ maioris hebdomadæ papa abſente. 156
De quinta feria maioris hebdomadæ, quæ cœna Domini dicitur, Papa præſente. 156
De proceſsibus qui fiunt per papam. 157

De pro-

De mandato faciendo. 158
De officio in cœna domini Papa celebrante. 159
De officio diei Iouis ſanctæ, papa abſente. 160
De lotione pedum 13 pauperum papa abſente. ibidem
Quando papa proceſsibus tantum intereſſe volet & publicam indulgentiam populo dare 161
De ſexta feria maioris hebdomadæ Papa præſente. ibidem
De matutinis tenebrarum quintæ & ſextæ feriæ maioris hebdomadæ. 165
De indulgentia danda populo. ibidem
De officio diei veneris Papa celebrante ibidem
Quod Papa hac die non ſedet in ſede, &c. 168
De officio veneris ſancti, papa abſente. ibidem
De ſabbatho ſancto papa præſente. 169
De habitu papæ. 171
De ſabbatho ſancto papa celebrante 172

Sectio Secunda.

De feſto Reſurrectionis domini, papa celebrante. 174
De communione Imperatoris, aut regis. 176
De feſto paſchatis papa non celebrante. ibidem
De ſecunda feria poſt paſcha. ibid.
De feria tertia poſt paſcha. 177
De ſabbatho in albis, cum dantur agnus dei. 178
De eodem die quando non fit agnus dei ibidem
De feſto annuntiationis beatæ Mariæ Virginis, & veſperis papalibus in Quadrageſima. 178
De feſto ſancti Marci ibid.
De vigilia & feſto Aſcenſionis Domini. 179
De vigilia Pentecoſtes, & mutatione capparum ibid.
De die Pentecoſtes ibidem
De vigilia & feſto ſanctæ Trinitatis. ibidem
De vigilia corporis Chriſti. 180
De feſto corporis Chriſti papa præſente. 180

De ſupplicatione huius diei Papa abſente. 181
De vigilia & feſto S. Ioannis Baptiſtæ. 182
De vigilia & feſto Apoſtolorum Petri & Pauli ibidem
De feſto viſitationis B. Mariæ *Virginis* ibidem
De vigilia & feſto aſſumptionis B. Mariæ Virginis. ibid.
De vigilia & feſto natiuitatis B. Mariæ Virginis. ibid.
De vigilia omnium ſanctorum, & mutatione capparum. ibidem
De feſto omnium ſanctorum. 183
In veſperis & matutinis defunctorum Papa preſente. ibid.
De veſperis & matutinis mortuorum papa abſente. 184
De commemoratione animarum Papa præſente. 185
Quando Pontifex nollet abſoluere. 186
De commemoratione omnium fidelium defunctorum, papa abſente. ibid.
De vigilia, & feſto dedicationis Baſilicæ Saluatoris 187
De vigilia, & feſto dedicationis Baſilicæ principis apoſtolorum. ibidem
De anniuerſario pontificis proxime defuncti. ibidem
De anniuerſario aſſumptionis ſummi pontificis. ibid.
De anniuerſario coronationis ſummi Pontificis. ibid.
De anniuerſario generali, omnium ſummorum Pontificum & Cardina= lium ſanctæ Romanæ Eccleſiæ defunctorum. 188
De miſſa, quæ pro animabus Imperatoris, Cardinalium, & regum noui ter defunctorum in capella dici conſueuit. ibidem

CAPITA TERTII LIBRI

Sectio Prima.

De reuerentijs, & primo de reuerentia altaris. 191
Quod pontifex Romanus nemini reuerentiam facit. ibidem
De reuerentijs, quæ Romano pontifici exhibentur. ibidem
De ſolenni reuerentia Cardinalium, *quomodo, & quando fiat.* ibid.
De reuerentia cardinalium ordinaria erga pontificem. 192
De reuerentia Cardinalium inter ſe. ibidem
Quando aſſurgunt cardinales & prelati in capella. ibidem
De reuerentia cardinalis, quando venit officio iam inchoato. 193
De reuerentia erga Cardinales. 193

De re=

De reuerentijs quæ fiunt Cardinali diuinâ celebranti. 193
De Bulla pro celebrando ſuper altare ſancti Petri. 193
De reuerentijs quæ fiunt Cardinalibus. 194
De reuerentia Epiſcoporum erga Cardinales. 194
De reuerentia, quæ fit Epiſcopo celebranti 194

Sectio Secunda.

De ordine ſedendi in capella. 194
De illis qui ſtant. 197
De ſeruientibus armorum. 197
De clericis cæremoniarum. 197
De Cardinali aſsiſtente pontifici in diuinis 198
Quando Epiſcopus Cardinalis aſsiſtit Papæ celebranti, & de diebus ſupplicationum, 981
Quando Presbyter Cardinalis aſsiſtit Papæ celebranti. 198
De aſsiſtentia in veſperis cum paramentis. ibidem
De aſsiſtentia in miſſa cum paramentis. 199
De aſsiſtentia Cardinalis, ſine paramentis in veſperis. 201
De aſsiſtentia in miſſa ſine paramentis. ibidem
Quomodo Cardinalis aſsiſtens ſeruit in ſua aſsiſtentia. 202
Quod Papæ debent oſculari manus, cum aliquid traditur, ſiue ab eo accipitur. ibidem
De aſsiſtentia diaconorum Cardinalium, & quomodo Papa paratur in camera ordinarie. ibidem
De officio Cardinalis Diaconi Euangelium lecturi. 204
De ſupplendis vicibus Cardinalium in aſsiſtentia Papæ deficientium. 208
De officio aſsiſtentium non Cardinalium Sanctiſsi. Domini noſtri Papæ. ibidem
De officio ſacriſtæ. 209
De officio protonotariorum. 210

De ſer

De ſeruitio Subdiaconi Apoſtolici. 210
De auditoribus. 211
De Magiſtro ſacri Palatij. 211
De clericis cameræ. 212
De acoluthis. 212
De cubicularijs ſecretis. 212
De ſecretarijs & aduocatis. 212

Sectio Tertia.

De habitu omnium, tam celebrante Pontifice, quam non celebrante. 212
Vbi, & quando capiuntur paramenta. 213
De Auditore, & Correctore. 213
De habitu Papæ. 213
De habitu Cardinalium 214
De habitu prælatorum. 214
De habitu Cardinalium, & prælatorum religioſorum 214
De habitu ſermonem habituri. 214
De circulis Cardinalium qui fiunt ante Papam. 214

Sectio Quarta.

De habentibus ſermonem in capella Papæ, & primo de Papa. 215
De Cardinalibus. 215

Sectio Quinta.

De quibuſdam extraordinarijs, & regulis generalibus, & primo de Auditore & Correctore. 216
De incenſatione altaris, & aliorum ordinarie. 217
De ordine dandi pacem inter miſſarum ſolennia. 219
Quando Papa lauat manus ante miſſarum ſolennia, & actibus publicis. 220
De luminaribus in capella Papæ, & ſacris imaginibus ſuper altare. 220
De miniſtris celebrantium. 221
De Euangelio & Epiſtola Græce legendis. 221

De ge=

De genuflexionibus in capella. 221
De mitris & Tiara, cum duplici corona, quibus Papa utitur. 222
De proceſsibus. 223
Quibus diebus vocantur Cardinales ad capellam Papæ, & quibus fit ſermo, & non fit ſermo, & quando fiunt Veſperæ, aut ſupplicatio. 223
Dies in quibus noſtro tempore Papa, aut Cardinales celebrant. 224
Quibus diebus Pontifices Romani conſueuerunt a conſiſtorio ſecreto ceſſare. 225

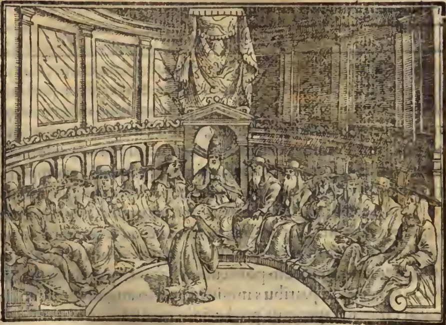
FINIS.

SACRARVM CÆREMONIARVM S. Romanæ Eccleſiæ.

LIBER PRIMVS.

Sectio prima.

De loco conclauis primùm deligendo. Cap. I.

SAcras Apoſtolicæ Sedis, Romaniq; Pontificis Cęremonias, ritus, & obſeruationes quibus Summi Pontifices vti conſueuerunt, collecturi, congruũ arbitramur ab ipſa Romani Antiſtitis electione inchoare: Si prius locum in quo electio ipſa celebranda eſt, deſcripſerimus. Et quamuis Romani Pontificis electio, vbicunque Pontifex deceſſerit, ex Gregorij Deci-

BIBLIOTECA NAZIONALE NAPOLI

mi, Clementis Quinti decretis, & inſtitutis celebrari debeat: tamen quia frequenter Romæ, vbi plerunque agit, & auditores cauſarum Pontifice abſente relinqui conſueuere, & in palatio apoſtolico apud Sanctum Petrum haberi ſolet, vt pote in peculiari, & propria ſede. locum Conclauis (ita enim hodiè appellát, vbi patres pro electione includuntur) in ipſo Apoſtolico Palatio deſignabimus. Is locus continet aulas ſuperiores duas, ſiue tres, & Sacella duo, & ita vndiq; firmis repagulis, muroq; clauditur, vt oſtia nulla, feneſtræ nullæ niſi altiſſimæ, exitus nullus, introitus tantùm vnus ſuperſit.

Deſcriptio Romani Conclauis. Cap. II.

Dum igitur Pontifici defuncto iuſta peraguntur, Camerarius Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, & q. cameræ præſunt, curam inſtruendi, ornandiq; Conclauis diligenter gerant: ad quem aſcenſum, aditumq; vnum tantùm dimittát, quà ad Sanctum Petrum per ianuam in principio primę aulę meridiem verſus deſcenditur. In ipſa prima aula, quę Regia appellatur, eo q ibi publica cõſiſtoria pro Regibus, regijſq; legatis ſuſcipiendis celebrari ſolẽt, feneſtræ porteq; omnes muro, calceq; firmentur, præter illas quibus ad ſacella & ad ſecundam aulam itur. Porta prima in principio aulæ ferreis vectibus & ſerris quatuor muniatur. In medio porticulum habeat, quo eſculenta, & poculenta clauſis patribus miniſtrentur. In angulo ſiniſtram intranti camerula aperiatur pro latrinis: quæ nullum exitum, nullamq; habeant feneſtram, in ea ſedulò ardeant lampades, ibiq; cęremoniarum miniſtri dormiant. In ſacello, ſiue capella minori ad dextram, quæ diuo Nicolao dicata eſt, conueniát patres ad diuina peragenda, & ad electionem celebrandam. In maiori capella ad ſiniſtram parẽtur cellulæ pro patribus tot, quot ſunt numero Cardinales electioni interfuturi. In capite huius capellæ ad ſiniſtram intráti cameræ ſunt, in quibus ſacriſta palatij Apoſtolici habitat, harum prima pars, quæ latrinas habet, pro cõclaui reſeruetur, cætera omnia muro claudantur ita, vt tenebroſa

fiat

fiat pars illa. Et ideo vt de prima camerula diximus, lampadibus accenſis cõtinuè illuſtretur. Cellulæ in ipſa capella maiori hinc inde conſtituantur, non muro, aut materia diſtinctæ, ſed cortinis lineis, aut laneis tenuuioribus ſeparatæ. Eriguntur namq; ipſæ cellulæ tignis quaternis, à ſuperiore parte, à quibus cortinæ dependent, firmanturq; ipſa tigna alijs lignis tranſuerſis ita, vt locus non maculetur, & inter cellulam & cellulam ſpatium dimittitur palmi vel circa. Famuli Cardinalium, vt primùm diſtributio cellularum facta eſt illas ornare properent, quæ per litteras alphabeti ſignantur. Inde non ordine, ſed ſorte patribus diſtribuantur pridie, quàm ingrediantur Conclaue: vt cortinis lectis & opportuna ſuppellectili in tempore poſſint ornari. Locus ipſe conclauis ita vndique claudendus, ac muniendus eſt; vt aditum nullum niſi vnũ tantùm (vt diximus) habeat, nemoq; incluſos alloqui, videre, ſeu quippiam ad eos clã mittere queat. Sed aduertendum eſt maximè, nè ſupra, aut infra, ſiue à lateribus habitationum conclauis ire, ſtare, habitareve quiſpiam poſſit, nè voce, ſigno, ſono, aut aliquo alio ingenio perſcrutari quę intus fiunt, valeat. Interea patres crebro conueniant vel in ſacriſtia eccleſię, vbi exequię defuncti Pontificis celebrantur, finita miſſa; vel in domo Domini camerarij ſi ea eſt idonea, & ſi is eſt ex numero Cardinalium. (Nam & extra collegium poteſt eſſe Camerarius.) Adminiſtratio enim temporalium, & vrbis, ac Romanæ curię gubernatio, vacante ſede ad ſacrum Collegium, & præcipuè ad ipſum Camerarium ſpectat, & ideo apud nullum alium Cardinalẽ, ſed apud eum tantùm, aut apud aliquam ædẽ ſacram (ſi magis id libet) conuenire ſolent. Inter alia ibi conſtituunt quadruplices cuſtodes futuri Conclauis. Primæ portæ palatij cuſtodia alicui magno prælato, vel nobili potenti, vt primùm obijt Pontifex, committitur: qui armata cohorte die noctuq; palatium, patresq; tueatur: cui ducenti, ſiue trecenti pedites aſſignantur. Secunda cuſtodia eſt in prima porta quà ad locum Conclauis aſcenditur. Et hæc demandatur Conſeruarori-bus, & Capitibus Regionum vrbis: qui adiunctis ſibi aliquibus

nobilibus ciuibus, portam ipſam cuſtodiant. Tertia cuſtodia in ſecunda porta aliquanto ſuperius demandari ſolet oratoribus laicis, ſiue non prælatis Regum, aut principum, aut etiam aliquibus magnis, & potentibus proceribus, numero ad id idoneo. Quarta autem cuſtodia, quæ eſt in ipſo aditu vnico Conclauis, committi conſueuit prælatis dignioribus Romanæ curiæ ſex, aut octo; ſiue ſint oratores, ſiue non: & ſi commodè fieri poteſt, & alij idonei cenſeantur, curãdum, vt ex diuerſis nationibus eligantur, vt omnium ſtudijs tractetur, quod ad omnes pertinet. Sed hæc omnia quoad cuſtodiarum diſtinctionem, & cuſtodũ numerum, & qualitatem, in arbitrio ſunt Sacri Senatus, qui pro temporis & loci commoditate, & conditione opportunè prouidere conſueuit. Cuſtodes primæ portæ palatij cũ armatis, vt primùm obijt Pontifex, locum ſeruant, alij vero cum patres intrãt Conclaue. Et hæc quidem porta quatuor, vt diximus, ſerris munitur, extra vna, ſupra porticulum duabus, infra porticulum ipſum etiam vna. Et ſimiliter interiore parte idem porticulũ vna: cuſtodes ipſius loci claues duas portæ, & clauem porticuli retinent clerici cęremoniarum: aliam portæ clauem, & clauem porticulæ interioris: ita vt neque porta, neque porticulum aperiri poſſit ſine conſenſu illorum, qui ſunt intus, & qui ſunt extra. Aulæ, ſiue duę ſint, ſiue tres, reſeruantur pro deambulatione patrum. Et in vna ex eis remotiori ſcilicet, aliquando ſimul cõuenire ad ea ſtatuenda quæ ſunt pręter electionem Põtificis. Quãquam ſecundùm ſacrorum canonum conſtitutionem fas non ſit patribus aliud tractare in Conclaui, niſi de prouidendo manifeſto, & vrgenti periculo terris Eccleſiæ, & de ſubſtituendo pro tempore pœnitentiario ſummo, & Camerario S. R. Eccleſiæ, ſi interea vacarent, non eſt inconueniens, & à maioribus noſtris frequentatum eſt tractare aliqua, quæ etſi ipſum actum electionis præcisè non reſpiciant, tamen laudabile regimen futuri Pontificis concernunt, & ipſius Pontificis religioſam adminiſtrationem honeſtiori quodam vinculo temperant. Cęterum ſi aliquando contigerit, vt alibi celebrãda eſſet Pontificis electio,

hinc

hinc eſſet ſumendum exemplum, & curandum in primis, vt locus ipſe idoneus, & tutus, & fideli militum manu munitus ſit: deinde vt aditus ad Conclaue triplici cuſtodia firmari poſſit: tũ aulam quandam ita capacem habeat, vt in ea cellulę omnes pro Cardinalibus commodè conſtituantur. Inde vt ſacellum contineat pro re diuina, & electione celebranda idoneum: demum aulas aliquas pro deambulatione, & latrinas ad partẽ: & ita claudendum eſt ipſum Cõclaue, vt nemo incluſos videre, nemo eos alloqui, aut ad eos quippiam latenter tranſmittere facereve vllo modo queat. In eum locum ſupellex opportuna conuehenda eſt pro Cardinalibus, & eorum famulis, eſculenta, & poculenta nulla, præter aquam, & confectiones, & quæ ad medicinam pertinent. Quę verò ad cibum, & potum attinent, portantur veſpere, & mane ſingulis diebus. Deſcripta ſummariè loci in quo electio celebrari debet cõuenienti forma, ad ipſam electionem deueniendum eſt: cuius modum, & originem altius aliquantulum repetere non incongruit.

Ordo eligendi Pontificis & ratio. Cap. III.

IVs itaque eligendi ſummi Pontificis à Chriſto domino deriuatum eſt. Ipſe enim Chriſtus primum denominatione ſucceſſorem inſtituit, dicens Petro: Paſce oues meas. Et ea ratione Petrus Clementem etiam nominauit: quod tamen ita creditur, ſi à Senatu eccleſiæ Roma. admitteretur. Senatus autem Romanæ Eccleſiæ à Petro diuina inſpiratione inſtitutus eſt, cum quo omnia ardua eccleſiæ negotia explicaret. Ad quem vel referret, videlicet collegium xxiiij. Senatorum ex Præſbiteris, & Diaconibus Romanę vrbis; inſtar xxiiij. ſeniorum, quos agnus Dei Chriſtus Saluator, in Apocalipſi Ioannis aſtantes habere perhibetur. Hos enim Petrus loco aſſiſtentium Apoſtolorum poſt eorum per orbem diuiſionẽ elegerat ac deſignarat, ac conſiliarios Romanæ Eccleſię coadiutoresq; atq; Romani Pontificis electore inſtituit. Cognoſcẽtes igitur huiuſmodi denominationis formam grauiter in futurum Eccleſię poſſe nocere, Senatores non

Clementem acceperunt, ſed Linum elegerunt, & illum poſt Petrum Pontificatui Romano præeſſe voluerunt: quamuis deinde Clemens decedẽtibus Lino, & Cleto, ab ipſo Senatu electus fuerit. Hic autem mos poſt Petrũ longo tempore fuit obſeruatus: vt: videlicet Senatores Romanæ Eccleſiæ Summum Põtificem eligerent: Ipſi autem Senatores presbiteri ſcilicet, & Diacones vrbis, temporibus Syluestri primi Papæ ſunt appellati. S. R. E. Cardinales: principes videlicet in Eccleſia: qui poſtea tẽpore Innocentij Papæ Quarti quod ille in Concilio Lugdun. cauit pro inſigni ariſtocratiæ & maieſtatis in Eccleſia pileum rubrũ ſuſcepere. Interea veró orientibus (vt aſſolet in rebus humanis) ſcandalis & ſciſſuris, inter eoſdem Senatores, reliquus Clerus Romanus, & populus ad præſentiam ſolummodò exhibendam in electione Pontificis, & eius corroborationem adiunctus eſt, inde (vt plerunq; fit) inducta violentia, aut aliter quomodocunque, alij etiam à Senatoribus ipſis ad ipſum actum, & ius electionis actiuè tantùm cœperunt interuenire, licèt paſſiuè priſcis illis temporibus ſolis ipſis Senatoribus in Presbiteris, & Diaconibus S.R.E. ius electionie in Summum Pontificem conueniret, prout patet ex concilio Stephani Papæ: & habetur in decretis lxxix. diſt. Oportebat cum duobus ſequentibus capitibus. Vnde ſatis liquet, à Petro de Presbiteris, & Diaconibus. S. R. E. in Sũmos Pontifices eligendis, qui ſemper fuerunt Senatores Eccleſiæ: & hodie & Stephani temporibus Cardinales nominati. Procedente autem tempore ad ſedandas maiores cõtentiones, & tumultus, qui ob eam rem ſæpè oriebãtur, Romani Imperatores manus ita apposuerunt, vt nemo in Põtificem canonicè electus diceretur, niſi principis decreto eſſet confirmatus. Liberata poſt hæc tempora Italia, ac Romana Eccleſia a Longobardorum duriſſimo iugo erepta, Hadrianus Primus, vt lxiij. diſt. c. Hadrian⁹, ſiue Leo Tertius vt alij volunt, Romanum Imperiũ ex Græcis in Germanos tranſtulit, Carolumq; Magnum Auguſtũ declarauit: cui electionẽ Rom. Pontificis, & ius ordinandæ Ro. Eccl. conceſſit. Nec multo poſt Leo Octauus Imperium Othoni Alemano

rum

rum Regi ex Saxonum proſapia primò confirmauit lxiij. diſ. In ſinodo. ſed poſtea pientiſſimi Imperatores, cùm experientia didiciſſent, alijs forſan non ita pijs principibus ſuccedentibus huiuſmodi autoritatẽ Ro. Eccl. & reipublicæ Chriſtianæ pernitioſam fore, præſertim quoniã Romanus Pont. à Chriſto inſtitutus eſt, vt Imperatorẽ, & omnes oues paſceret, purgaret, atque ſpiritualiter iudicaret, illa ſe poteſtate abdicarunt, iusq; integrũ ad Senatũ Eccleſiæ, & Romanum Clerũ, & populum redijt. Ludouico pręſertim Imperatore ſtatuente atque volente lxiij. diſ. Ego Ludouicus. ex quo pro vera Romani Pontificis ſuprema monarchia ſatius oſtendẽda ad id res deducta eſt, vt Gregorius Quintus Othone Tertio conſentiente, Imperatores de cætero à nonnullis principibus ſpiritualibus, & ſęcularibus fore eligẽdos ſanxerit: & ſic ad Summũ Pontificẽ Dei vices gerentẽ in terris, tanquã ad eum, per quẽ Reges regnant, ſupremum Chriſtianæ monarchię principem Romani Imperij moderationem pertinere ſignificauerit. Verùm cũ varijs contrarijsq; vulgi ſeditionibus atque ſtudijs, & aliquando principũ violentia in electione Pontificis creberrimi tumultus, contentiones, rixę, atq; etiã cruentiſſimę pugnę committerentur: ſæpeq; altero per vim deiecto alter cathedrã occuparet: res Romanę Eccleſię in maximã perniciem deuenerat. Nã paruo annorũ interuallo, decem diuerſorum meritorũ viri, Petri ſedem tenuerũt, Benedictus Nonus, Syluester Tertius, Gregorius Sextus, Clemens Secundus, Damaſus item Secundus, Leo Nonus, Victor etiã Secundus, Stephanus Nonus, Benedictus Decimus: cuius ſucceſſor Nicolaus Secundus, Pontifex Maximę prudentiæ, & ſanctitatis, vt tantis malis obuiaret, anno ſalutis quinquageſimo primo ſupra milleſimum, in Concilio Lateran. ſacram legem de electione Ro. Pontificis per ſacrũ Senatum ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium peragendã eſſe: quod deinde in Cõcilio Senen. Alexãd. iij. & in Lug. Greg. Decimus, ac Viennenſi, Clemens Quintus cõfirmauerunt: cuius quidem legis obſeruantia Apoſtolicam Sedem ex maxima calamitate liberauit. Deinde vt ſchiſmata tolle-

rentur, Alex. iij. in Concilio generali ſtatuit, vt ille demũ canonicè electus cenſeretur, inquem duæ collegij partes conſenſiſſent, ſed vetuit Simmachus cuipiam licere Pontifice adhuc ſuperſtite, verbo ſcripto, vel promiſſionibus, iuramento, aut aliquo alio modo agere de ſucceſſore: tranſgreſſores dignitate, & conditione priuans, accuſanteſq;, & conſcios impunitate, ac præmio afficiendos cenſens. Nicolaus inſuper pręfatus voluit, Romani Pontificis electionem cum deliberatione prędeceſſoris fieri debere. Poſt hęc autem ne diutinę vacationis incommodis Rom. Eccleſia premeretur, neve patres varijs ambientium ſtudijs corrumpi poſſent; Gregorius prælibatus eius nominis Decimus, in Concilio Lugdunen. ſtatuit Romano Pontifice vita functo, Cardinales pręſentes decem tantùm dies abſentes expectare debere, moxq; cum illis qui adeſſent, locum Conclauis in vrbe, in qua Pontifex cum ſua curia reſidebat, ſimul ingredi cum vno tantùm miniſtro: vel ſi patens neceſſitas fuerit, cum duobus. Conclaue ipſum nullo pariete, aut velamine ſeparandum: in communi habitandum, ita claudendum, vt nullus poſtquam conuenerit, egredi queat: Neminem colloquium admittendum, niſi fortè re vrgente, & vniuerſo collegio approbatum, & à nemine nũcios, ſiue litteras accipiendas, feneſtram ſiue porticulum vnum tm̃ dimittẽdum, quo ſubminiſtrari poſſint, quæ ad vitam pertinent. Si vero poſtquam patres intrauerint, intra tres dies electionem non perfecerint: per quinque ſequentes dies tam in prandio q̃ in cœna vno tantùm ferculo contentos eſſe oportere, quibus elapſis, ſi adhuc cõcordes non fuerint, panis tm̃, vinum, & aqua illis adminiſtrẽtur; quoad Pontificem ritè eligãt. Interim verò nihil de camera Apoſtolica à patribus percipiendum: nihil aliud omnino agendum, niſi communi conſenſu aliquid pro patrimonio eccleſiæ neceſſario ſit prouidendum. Si quis ex patribus ob aduerſam valetudinem, aut de nouo adueniens ingredi voluerit, re adhuc integra, admittendum ea conditione, vt eo vtatur quo alij patres tunc vtuntur. Si extra locum ſuę curiæ Pontifex deceſſerit, conueniant Cardinales in

ciuitate

ciuitate illius territorij, vbi deceſſit in palatio Epiſcopali, vel alio condecenti loco,& oĩa ſeruẽt quæ ſuperius ſunt dicta. Statuit & alia pleraq; Gregorius, quę ad dños Conclauis, & patrũ tutelam,ac ſecuritatẽ pertinent:hortaturpatres ad electionẽ ritè faciẽdã pro Dei honore, & publica vtilitate, & pactiones, iura, obligationesq; oẽs pro ea re factas damnat atque irritat. Hoc Gregorij decretum Clemens cõfirmans declarat,illudq; per ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales vacante ſede, nullo modo immutari poſſe: nec licere Cardinalibus quicquam poteſtatis, aut iuriſditionis Pontificalis tunc exercere, niſi officio Camerarij & maioris Pœnitentiarij, ſi fortè per id tempus vacarent, pro tempore prouidere. Pro territorio autem diœceſim intelligi voluit hac additione,ꝙ ſi audientia earum,& litterarum Apoſtolicarum in aliquo certo loco Pontifice moriente remanſerit, electionem ibi, non autem vbi Papa deceſſerat, eſſe celebrandam,niſi prius per Papam ſtatutumfuiſſet de curia transferenda. Item ſi electione non completa, patres de Conclaui ſimul vel ſucceſſiuè exierint, compellendos eſſe à dominis,ſeu magiſtratibus locorum,rurſus ad Conclaue redire,& opus perficere. Demum abſoluit omnes Cardinales ad effectum electionis ab omnibus cenſuris, & pœnis. Extat, & Decretum Clementis Sexti circa annum ſalutis quadrageſimum ſupra mille & trecentos editum:per quod ſuperiora ſtatuta limitantur. Quod quia vltimum eſt, & in ſacrorum canonum codicibus non adhuc deſcriptum, deverbo ad verbum duximus inſerendum.Clemens &c. ad perpetuã rei memoriam.Licèt in conſtitutione à ſe.re. Greg. Papa x.prædeceſſore noſtro,ſuper electione Rom. Põtificis edita in Concilio Lugdunen.inter cœtera caueatur expreſſè,ꝙ ſi eũdem Pontificem in ciuitate,qua cum ſua curia reſidebat, diem claudere contingat extremum, Cardinales in palatio, in quo idem Pontifex habitat,omnes conueniant, & in eo ſinguli ſingulis, niſi illi, quibus ex patenti neceſſitate duo permittuntur, ſint contenti ſeruiẽtibus clericis vel laicis, prout elegerint: vnũ Conclaue nullo intermedio pariete,vel alio velamine habitent

in communi, & quod diebus certis nõ facta prouiſione de paſtore decurſis, panis, vinum, & aqua tantummodo eiſdem Cardinalibus, donec ſubſequatur prouiſio, adminiſtretur. Quia tamen, ſicut frequenti multorum aſſertione, & in Cardinalatu cõſtituti percepimus, nonnulli ex Cardinalibus ipſis in obſeruatione cõſtitutionis ipſius grauati nimium extiterunt: multiq; ex ipſis duos in dicto Conclaui habuerunt ſeruitores non abſque ſcrupulo conſcientię, propter ambiguitatem dictorum verborum, videlicet ex patenti neceſſitate duo permittantur in dicta conſtitutione, vt præmittitur contentorum: Nos prouidere ſuper his cupientes, ex his & alijs certis cauſis rationabilibus quæ ad id noſtrum animum induxerunt, rigorem conſtitutionis ipſius, & ad fratrum noſtrorum ſupplicationem in hoc prouidemus temperandum. Statuentes ꝙ Cardinales, poſtquam Conclaue huiuſmodi, ſeu clauſuram pro dicta electione celebrandà intrauerint, ſinguli duos ſeruientes tantum clericos, vel laicos, prout duxerint eligendos, ac inſuper ſingulis diebus præter panem, vinum, & aquam in prandio, & in cęna vnum duntaxat ferculum carnium vnius ſpeciei tantummodò, aut piſciũ, ſeu ouorũ cum vno potagio de carnibus vel piſcibus, principaliter non confecto, & decentibus ſalſamentis habere valeant vltra carnes ſalitas: & herbas crudas, ac caſeum, fructus, ſiue electuaria. Ex quibus tamen nullum ſpecialiter ferculum conficiatur, niſi ad condimentum fieret vel ſaporem nullus: verò eorum de alterius ferculo veſci poſſit: liceat etiam eis ex decentia honeſtatis habere in clauſura huiuſmodi, cum in lectis quieſcendi cauſa, vel dormiendi eſſe voluerint, intermedia velamina ſimplicium tantummodò cortinarum. & fe. me. Clementis Papę Quinti ꝓdeceſſoris noſtri, & alijs conſtitutionibus Apoſtolicis contrarijs: quibus propter hoc in alijs derogari nolumus, non obſtantibus quibuſcunque. Nulli ergò, &c. Datum Auinioni viij. Idus Decembris, Anno Decimo.

Exhortatio, vt reuideantur maiorum Decreta ſuper electione. Cap. IIII.

HÆc pauca ex decretis ſanctorum patrum libauimus, pro ingenij noſtri imbecillitate. Sed hortamur Reuerẽdiſſimos D. Cardinales, vt cum electionis negotium imminebit, ſecundùm Hoſtienſis in ſua Lectura conſilium, diligenter reuideant Pontificum, & conciliorum ſtatuta de electione Romani Pontificis edita, & Doctorum ſuper ea re interpretatiões. Et quoniam res eſt maximè ardua, indigetq; magna diſcuſſione, fiet fortaſſis ſuper hac re ſpecialis tractatus. Exequijs igitur defuncti Pontificis per nouem dies completis, & Conclaui opportuno pręparato: decima die patres conueniunt in Baſilica ſancti Petri, vel alibi, pro temporis, & loci opportunitate: vbi per vnũ ex eis Miſſa de Spiritu ſancto celebratur; & in fine per aliquem prælatum, ſeu doctum virum habeatur ſer-

mo, in quo moneantur patres, vt ſepoſitis omnibus priuatis affectibus, Deum tantùm prę oculis habentes, Sanctæ Romanę, & vniuerſali Eccleſię de paſtore idoneo prouidere curent. Eſtq; admodum conueniens, vt decreta ſummorum Põtificum pro electione huiuſmodi ſtatuta ab ipſo oratore ſummatim repetãtur, & reducantur ad memoriam dominorum Cardinalium. Re diuina peracta, ſi placet patribus tunc intrare Conclaue: Cle-

ricus,

ricus, cęremoniarum capiat crucem Papalem, & procedat:quē Cardinales ſequantur, Epiſcopi, Prębiteri, Diaconi: crucem pręcedunt familiares Cardinalium laici, & immediatè cantores cantantes himnū: Veni creator ſpiritus. Et in Conclaui apud altare prior Cardinalium dicit orationem: Deus qui corda fidelium. Poſt Cardinales ſequūtur prelati, & alij curiales clerici Cardinales erunt cum ſuis cappis obſcuris. Si verò volunt differre introitum ad veſperam, conueniant de hora, & vadant domū ad prandium, vbi hora cōgrua fuerit antequam diſcedāt: ſi prius hoc nō fecerint, ꝙ facere conuenit: ſi poſt miſſam ſunt ingreſſuri Cōclaue, conuocent familiam ſuam vnuſquiſque, moneāt, hortentur omnes primùm ad orādum clemētiſſimum Deum, vt patribus inſpiret ea circa electionem futuri Pontificis agere, quæ ſuæ placita ſunt volūtati, & ſaluti ſanctę Romanę Eccleſię, atq; vniuerſę reipublicę Chriſtianæ profutura. Tum vt domum die noctuq; bene cuſtodiant, magiſtro domus obediant:pacificè, & quietè inter ſe viuant: & per vrbem nō multum vagentur. Noctu autem domi ſe omnino cōtineant: deinde hora pręſcripta in nomine Domini vadant ad baſilicam ſancti Petri, ſi Romę, & in palatio Apoſtolico ſit Conclaue. Sin alibi ad Eccleſiā Conclaui proximam:& valdè honeſtum, immo neceſſarium videtur, vt antequam Cōclaue ingrediātur, patres omnes Deo ſe reconcilient, cōfiteantur peccata ſua, & qui non ſunt celebraturi communicent, vt ſint capaces gratię Spiritus ſancti, in tāta re peragēda admodum neceſſaria. Poſtquam verò omnes cōuenerint, aſcendāt ſimul ad Conclaue. Et cum ad altare Conclauis conuenerint, prior Epiſcoporum Cardi. omnibus alijs aſtantibus, & præſente ac rogato aliquo Notario exigat corporale iuramentum, tactis ſacris Euangelijs à cuſtodibus Conclauis, & à ſecundis, ac tertijs cuſtodibus, quòd fideles, & diligentes erūt ad cuſtodiendum palatium, & Conclaue Reuerendi. D. Cardinalium, neq; permittent Reuerendiſsimos D. Cardinales vllo modo grauari vltra cōſtitutiones ſanctorum patrum de electione Romani Pontificis ſtatuentes, & maximè Clementis Papę

Sexti

Sexti, quas quãtum ad eos pertinet, omni ſtudio, & integritatẽ ſeruabũt, & ab alijs pro viribus facient obſeruari: Quarti verò cuſtodes, id eſt, portæ vltimæ introitus Cõclauis, præter hæc iurabunt, quòd non permittẽt aliquem appropinquare ad portam Conclauis, aut loqui, ſiue litteras dare aliquo modo illis, qui ſunt intus, niſi de expreſſo conſenſu totius collegij, & ſcripta, quæ ad collegium pertinerent. Item quòd perſcrutabuntur cibaria, & vaſa, quæ intromittentur omni ſolertia, & fide introſpiciendo epulas, fercula, ne forſan laterent aliquæ litteræ: vinũ, & aqua in vaſis vitreis portari facient, & conſtitutiones præ

fatas integrè obſeruabunt. Tum excluſis omnibus alijs priori Epiſcoporum Cardinalium ipſos Cardinales verbis conuenientibus hortabitur, vt velint cogitare magnitudinem rei, de qua ſunt tractaturi: nihil qua inter eos excellentius eſſe poteſt. Electuri enim ſunt Ieſu Chriſti Vicarium, Petri ſucceſſorem, Paſtorem dominici gregis, aulę cęleſtis clauigerum, & omnium Chriſtianorum principem: debere illos memoria repetere formam, atque rationem à ſanctis patribus traditas in electione ſeruandas: quas ſine grauiſſima Dei offenſa, & proprię ſalutis diſcrimine, prætermittere nõ poſſunt. Proinde dimiſſis omnibus animi affectibus, ſolum honorem Dei, ſalutem reipublicæ Chriſtianæ, & Romanę Eccleſię commodum ante oculos habeant, & talem eligere curẽt, qui Eccleſię Dei præeſſe, & pro-

deſſe valeat, & ſciat. His peractis Reuerendiſſimi D. Cardinales ad cellulas quiſque ſuas diuertunt: & Camerarius aliją; officiales cameræ Apoſtolicę omnes extra Conclaue abire iubent, præter eos, quos remanere oportet, vt infra dicemus. Tum omnibus prædictis expulſis, porta Conclauis cum ſuo porticulo omnibus ſerris claudatur intus, & extra: aſſignenturq; claues duæ clericis ceremoniarum interioribus, & tres prælatis cuſtodibus exterioribus. Deinde accenſis funalibus, aliqui iuſſu patrum adhoc deputati, latebras anguloſq; omnes Conclauis diligenter ſcrutentur, ne quis extra ordinem inter clauſos remanere poſſit, in Conclaui ordinarie. Sic remanent omnes Reuerēdiſſimi D. Cardinales, & vnuſquiſque illorum pro ſuo ſeruitio retinet duos ſeruientes tantùm: Si quis autem aduerſa valetudine premeretur, conceditur ſibi tertius miniſter ex cōſuetudine, non ex conſtitutione. Præterea Sacriſta ſacri palatij ſolus, & duo clerici cęremoniarū. Seruitores Dominorū Cardinaliū quiſque hero ſuo famulatur. Sacriſta diuina celebrat in communi coram patribus, & veſtes, ac paramenta futuri Pontificis ſeruat, pręparatq;. Clerici cęremoniarum celebranti ſubminiſtrant ſubſellia pro dominis Cardinalibus, vbi, & quomodo illis placet, pręparant, & in communi omnibus patribus ſeruiunt: conſueuitq; alijs ſuperioribus temporibus inſtrumētum de electione Pontificis confici. Cùm prandij ſeu cœnæ tempore cibaria afferuntur, familiæ Cardinalium Cornutas (ita enim coffinos appellant, quibus illa portantur) vſque ad ſecūdam cuſtodiam deducunt. Tum præfectus familiæ illius Cardinalis cum duobus qui Cornutam portant, vſque ad vltimā cuſtodiam accedunt. Prælati cuſtodes Cornutam aperiunt, fercula, & omnia, quę intus ſunt diligenter perſcrutātur, nequid litterarum inſit. Tum aperto extrinſecus porticulo, intrinſecus aperiri per clericum cęremoniarum, vocariq; ſeruientes illius Cardinalis, cuius Cornuta eſt aduecta, iubent: illiq; Cornutam cum cibis aſſignant, & vinum quod eſt in vitreis phialis allatum. Seruitores, qui extra aſtant, ad portam Conclauis

non

non accedunt: & qui intus ſunt, à prelatis cuſtodibus Cornutas recipiunt, & qui primùm venerint, primùm expediuntur. Ante portam intus aliquantulum remotè ſuſpenditur cortina quędam, nè per porticulum, cùm aperitur, videri poſſint, qui ſint intus. Et hoc ſemper ſeruatur cum cibaria portantur.

Primis tribus diebus miniſtrantur patribus cib iiberè pro eorum voluntate, illis elapſis, panis, vinum, & aqua cum vno ferculo tantùm carnium, piſcium, vel ouorum, vnius ſpeciei cum ſalſamentis, ſapore, caſeo, herbis crudis, & fructibus. Neque ſecundùm conſtitutionem Clementis, licet alicui ex patribus de ferculo alterius veſci. Dum patres comedunt, aut aliquid aliud in cellulis agunt, cortinę anteriores, & collaterales apertę ſemper eſſe debent, niſi cùm in lecto interdiu, ſiue noctu quieſcunt. Cum autem collegialiter à patribus eſt aliquid agendum, vtuntur croceis obſcuris, & ſubtus paruo caputio ſupra rochettum. Eſt autem crocea genus chlamidis longè ad terram vſq; à parte anteriori aperta, à ſummo ad imum circa collare rugoſa, in formam capparum prelatorum, ſi demas cucullum: quando autem ſunt in cellis, aut per aulas deambulant, poſſunt eſſe in rochettis ſiue cum paruis mantellis deſuper, vt magis placet. Caueant diligenter patres, ne cum horas Canonicas ſoli, vel cum alio legunt, ſeu quippiá aliud in cella agũt, moleſtiam aut impedimentum inferant. Et in primis ne conuenticula noctu agitent, ne ve ambiendo per cellulas, ſiue per aulas immoderatè diſcurrant. Idq; multò magis curent ſeruiẽtes, maximè, ne dum patres quieſcunt, ſurſum, & deorſum diſcurrendo ſtrepitum faciant. Noctu locis opportunis ardeāt lampades, & aſſiduò in locis tenebroſis apud latrinas. Conſueuerũt noſtris temporibus patres, antequam ad electionem deueniant, ſtatuere quædam communi conſenſu à futuro Pontifice confirmanda, quę poſtea ſinguli ſubſcribunt, iuramentoq; aſtringunt ſe obſeruaturos, ſi ad Pontificatum aſſumantur. Hęc vbi perfecerunt, de electione agere incipiunt.

Quę

Quæ ſeruanda, ne electio poſſit impugnari. Cap. V.

SEd aduertendum eſt, per Reuerendiſſimos D. Cardinales, vt in electione ſeruent ſanctorum patrum canonicas conſtitutiones, Nicolai Secundi, ſeu Alexandri Tertij, Gregorij Decimi, Clementis Quinti, & Sexti, & aliorum ſi quæ ſunt, nè impugnari poſſit electio. Sciantq; tàm Epiſcopos, quàm Preſbiteros, ſeu Diaconos Cardinales æqualem in eligẽdo poteſtatem habere, neque fieri relationem meriti ad meritum, neque zeli ad zelum, ſed numeri ad numerum: ita vt ille, qui à duabus partibus Cardinalium cuiuſcunque ordinis ſit, ritè electus ſit, pro vero, & indubitato Pontifice habeatur: & Cardinales nouos, vt primum creati, & publicati fuerint, eandem habere poteſtatem in electione, niſi òs fuerit eis clauſum à Pontefice, & non apertum ante mortem, quia tunc non haberent poteſtatem, ſin autem non fuiſſet eis os clauſum, integra permaneat poteſtas. Poſt mortem Innocentij Seſti in electione ſucceſſoris, in qua fuit electus Vrbanus Quintus extra collegium, tunc Abbas Sancti Germani Altiſiodorẽſis de Rocha Abbas Cluniacenſis aſſumptus in Cardinalem per Innocentium, primò venit ad Curiam in die obitus dicti Innocentij: & quamuis inſtallatus non eſſet in Conſiſtorio, nec haberet titulum, fuit admiſſus per alios Cardinales ad Cõclaue electionis, vt alij Cardinales antiqui, & ita duo ex Cardinalibus antiquis ex commiſſione collegij, cauſa cognita iudicarunt eſſe faciendum, quia ſola aſſumptio ad Cardinalatum habet ius eligendi, & alia Cardinalibus conuenientia: & propterea Papa in tempore clauſit os nouis, quod prius erat apertum. Et quamuis Romanus Pontifex canonice inſtitutus, nullo humano iudicio iudicari poſſit, ni fiat hæreticus: ſi tamen contra formam iſtarum conſtitutionum Papatum ſibi vſurpauerit, tàm ipſe quàm ei adhærentes ſunt excommunicati: & ſimiliter electus per ſeditionem, impreſſionem, vel quodlibet aliud ingenium, videlicet per calliditatem & fraudem. Conſuetudo

ſuit

fuit apud ſuperiores, vt duæ Miſſæ ſingulis diebus in Conclaui dicerentur, vna de die currenti, altera propria, quæ ſede vacante dicitur, & ſcripta eſt in fine huius voluminis, vna per Sacriſtam, altera per aliquem ex Capellanis Cardinalium, niſi ipſi Cardinales perſonaliter velint celebrare. Cum igitur de electione agere volunt audita Miſſa, Domini Cardinales ſoli in Capella illa remanent, ſedentq; ſuper ſcabella, ſiue ſcamna illis parata: ſuper altare reſtat calix vacuus, & patena: ante altare menſa parua rubeo panno cooperta ponitur, & ſuper eam pugillares, & papirus. Inter concauum, & altare iuxta menſam ponuntur ſcabella tria. In quorum medio Epiſcoporum, à dextris Preſbyterorum, & à ſiniſtris Diaconorum Cardinalium priores ſedent. Sacriſta verò, familiares Cardinalium, & omnes alij, qui in Conclaui reperiũtur, in capella maiori vbi cellulæ ſunt, clauduntur, ſoli clerici cęremoniarum ſolent extra portam capellæ paruæ, vbi patres clauſi de electione tractant, expectare, pręſto venturi, ſi à patribus pro aliqua re vocarentur. Cùm omnes or-

dine ſuo conſederint, prior Epiſcoporum in loco prædicto ſedens, commodis verbis hortatur patres ad prouidendum ſanctæ Romanæ Eccleſię de viro idoneo, & ſufficienti, & qui tantũ onus vtiliter ferre queat. Deinde proponit eis per quam viam ad electionem procedere placeat, per viam compromiſſi, ſiue per viam ſcrutinij. Quod ſi fortè aliquis patrum diceret in hanc

ſententiam: Reuerendiſſimi Domini perſpecta ſingulari virtute, probitate &c.Reuerendiſ. D.N.ego iudicarem ſine alio proceſſu, ipſum eligendum ad ſummum Pontificatum, & ex nunc ego eligo ipſum in ſummum Pontificem S. R. Eccle. ſi alij vel ſaltem duæ partes iſtius ſententiam ſequerentur, & viua voce ſimili modo illum talem eligerent, ille eſſet canonicè electus, & verus Papa.Et vocatur per viam Spiritus ſancti talis electio ſine ſchedulis aut compromiſſo. Sæpeq; apud maiores noſtros fuit celebrata hæc via. Si Dominis Cardinalibus placuerit procedere per viam compromiſſi, oportet quòd omnes cõcordent ad compromittendum, aliter non tenet: niſi fortè duæ partes tam diu in ſententia permanerent, quoad compromiſſarij electum nominarent, illumq; compromittentes comprobarent, tuncq; vt electus à duabus partibus eſſet canonice electus. Forma autem talis compromiſſi eſt eiuſmodi.

IN NOMINE Domini amen. Anno eiuſdẽ &c. die, &c. Nos Epiſcopi,Presbyteri, & Diaconi ſanctæ Romanæ Eccleſię Cardinales omnes,& ſinguli in conſiſtorio exiſtentes, videlicet T.Oſtienſ. D. Portuenſ (& ſigillatim omnes alij nominentur Cardinales) de electione tractantes Summi Põtificis: elegimus, & eligimus per viam procedere compromiſſi, & vnanimiter & concorditer, nemine diſcrepante, legimus compromiſſarios Reuerendiſſimos patres Dominos T. Epiſcopum &c.A. tit. ſancti N. Presbyterum,& L.ſancti Hadriani Diaconum Cardinales quibus damus plenariam poteſtatem prouidendi ſanctæRomanæ Eccleſię de paſtore, ſub hac forma, videlicet, quòd duo ex ipſis poſſint eligere tertium,de ſeipſis, & omnes tres concorditer de collegio,vel de extra poſſint Romanæ,& vniuerſali Eccleſiæ prouidere. Et volumus quod dicta poteſtas duret vſque ad conſumptionem candelę inibi ex conſenſu ſingulorum accenſę,& promittimus nos illum pro Romano Pontifice habituros quem dicti compromiſſarij in forma prædicta duxerint eligendum, &c. Compromiſſarij verò ad partem in aliquo loco ſe parato ſe retrahant: & primùm inter ſe proteſtentur, quod per quam-

quamcunque prolationem verborum non intelligunt dare cō ſenſum ſuū, niſi in ſcriptis illū expreſsè ponāt: vt inter ſe poſſint vti verbis humāis,& reuerentialib.ſine p̄iudicio. Alius modus eſt,& magis tritus procedendi per viam ſcrutinij, qui ſi magis placet primò deliberandum eſt, an poſt ſcrutinium eadem die ſit attentanda via per acceſſum. Deinde omnibus in locis ſuis in capella conſedentibus, prior Epiſcoporum cum ſchedula ſua in manu, accedit ad altare, & genuflexus aliquantulum orat: tum ſurgit, & ſchedulam prędictam, quam primò oſculatur, in calice reponit: Priore Diaconorum a ſiniſtra parte altaris, vbi Epiſtola legitur, ſtante, & patenam manu ſua eleuante: has ſchedulas, quæ vota eorum continent,& ſcribere ſolēt Reuerendiſſimi Domini ad partem, quomodo eis placet in hanc formam. Ego A Epiſcopus Oſtienſis,Cardi.&c.eligo Summum Pontificem Reuerendiſſimum Dominum meum D.S.titu. Sancti Marci presbyterum Cardinalem, & eodem modo quiſque nominare poteſt duos, aut plures aut de collegio in eadē ſchedula, & aliquem extra collegium a tergo ipſius ſchedulæ. Schedulam ipſam bene plicatam ſigillo ſuo annulari ſignat:&,vt diximus, facta prius oratione illam deoſculatam quiſque in calicem ponit. Vt autem prior Epiſcoporum ſchedulam in calice poſuit, accedit ad dexterum cornu altaris,& ibi cum priore Diaconorum patenam eleuat,dum patres votorum ſchedulas calici imponunt. Qui ordine ſuo omnes ſigillatim Epiſcopi, Preſ-

 byteri,

byteri,& Diaconi eodem modo, vt de priore Epiſcoporum diximus, ſchedulas in calicem mittunt. Schedulis in calice depoſitis ſedent patres,& quiſque ante ſe ſcabellum habet cum papiro,& pugillaribus: in papiro ſcripta ſunt per ordinem patrum omnium præſentium nomina cum aliqua diſtantia, ita vt vnũ tantum nomen in quolibet verſu contineatur, in hunc formæ modum: Reuerendiſſimus Dominus Nicenus habet. Reuerẽdiſſimus Dominus Rothomagenſis habet. & ſic de ſingulis. Et ſcribuntur nomina, quibus communiter appellantur, propter breuitatem, & non nomina titulorum. Tum prior Epiſcoporum calicem de altari ſimul cum Diaconorum priore ſumẽs illud ſuper menſam prędictam imponit. Deinde ipſe,& Diaconus ſedent a dexteris priore Preſbyterorum ſedente, vt prędiximus. Prior deinde Epiſcoporum ſedens calicem manu dextra capiens, ac ſiniſtra patenam firmam retinens, calicem ipſum ſuper patenam immittit. Ita tamen vt nihil effundat, & iterum calicem erigens ſuper menſam, vt prius erat, illum conſtituit, cũ ſiniſtra aliquantulum patenam eleuans dextra ſchedulam vnã, quæ forte ad manus venit, palam digitis duobus extrahit; illãque primo priori preſbyterorum oſtendens, legendam porrigit Diaconorum priori: qui eam mox aperit,& voce qua ab omnibus exaudiri poſſit, diſtinɫe legit. Ego N. Cardinalis Papien.

eligo in Summum Pontificem Reuerendiſſimum Dominum meum. D.B. titu. ſanɫæ Sabinæ Presbyterum Cardinalem, &c.

vt

vt ibi ſcriptum inuenit. Cardinales omnes tam ipſi tres priores quam alij ſuper nomina in ſchedula nominatorum, eligẽtium nomina ſcribunt in papiris ſuis, vel ſignum aliquod faciunt. Omnibus ſchedulis perlectis, & votis eligentiũ deſcriptis: tres priores vota computant & alta voce habentes plures voces Diaconus nominat, dicendo: Reuerendiſſimus D. A. habet voces decem. & Reuerendiſſimus. V. habet voces octo. & Reuerendiſſimus. D. habet voces ſeptem. Deinde ſi non poteſt attemperari via per acceſſum, & voces non ſufficiunt, re infecta patres diſcedunt: neque per totum diem aliud agi poteſt circa actũ electionis, quia non fit bis in die ſcrutinium. Sequenti die iterũ ſummo mane in capella conueniunt, & re diuina peracta, ſcrutinium, vt die pręterita, faciunt: ſchedulas in calicem mittunt, quę à prioribus extrahuntur, leguntur, & computantur, vt ſupra. Deinde ſi duę partes in ſchedulis non conueniunt, procedunt ad electionem per viam acceſſus. Nam hoc pacto celeri⁹ ad finem electionis peruenitur ad illos accedẽdo, quos in ſchedula non nominauerint: & poteſt fieri acceſſus ad vnum, vel plures, ſicut, & nominatio in ſchedulis, ſed ex honeſtate, & decore iuniores debent aliquantulum expectare, quod antiquiores eceeſſum incipiant. Illis verò diutius ſuperſedentibus, quilibet poteſt incipere, ſurgit qui vult incipere, & dicit: Ego accedo ad Reuerẽdiſſimum Dominum meum talem, & ſtatim omnes ſignant ſuper nomen electi nomen accedentis: & ſimili modo, & alij qui volunt, accedant, & ſignantur: Si non concurrũt duæ partes, nihil factum eſt: & ſequenti die ad ſcrutinium reuertuntur. Si autem voces ſufficiunt, qui vltimo ex neceſſarijs vocibus accedit, ſolet dicere: Ego accedo ad Reuerendiſſimum Dominum meum talem, & facio eum Papá. Et notãdum, quod ſi acceſſus fieret ad plures imperceptibiliter, & inconfuſe ita, vt duo haberent duas partes, nemini ius acquiritur, & pro infecto habetur. Legimus ſuperioribus temporibus, cum duæ partes in electione concordabant, priorem Diaconorum conſueuiſſe induere electum mantum Papale, dicendo: Ego inueſtio te de Pa

ponunt nouo Pōtifici pluuiale rubeum p̄cioſum,& mitrā auro,

& gemmis ornatam,illumq; ſedere faciunt ſup altare: cui Cardinales oēs reuerētiā exhibēt p ordinē,pedes,man⁹, & os deoſculātes. Dum hæc aguntur,portæ Conclauis oēs aperiunt:repagula,muriq; oſtiorū,& feneſtrarū deijciunt:pulſant cāpanæ,& ſigna lætitiæ oīs gn̄is ædunt, Pōtifex nouus p̄cedēte cruce,& Cardinalib⁹ ad Eccleſiā S.Petri deſcendit:& proſtratus ante altare ſine mitra aliquādiu orat; agitq; gr̄as Deo,& beatis Apoſtolis.Tū ſurgēs à Cardinalibus ſup altare ad ſedendum conſtituit̄ cū mitra,& prior Epiſcoporum genuflexus incipit, Te Deum laudamus: quē hymnum Cantores proſequunt̄.Interim Cardinales, pedes electi, manus,& os deoſculant̄,ſeruato ordine: qđ,& alij, q adſunt,p̄lati,& nobiles faciunt.Finito hymno idē prior Eporum ſtās à cornu ſiniſtro altaris,vbi Epiſtola legit̄,dicit ſup electū. Pr̄ nr̄. Deinde ℣ ne nos,&c.Sed lib &c. ℣ Saluum fac dn̄e ſeruum tuum electum nr̄m. ℟. Deus meus ſperantē in te. ℣. Dn̄e exaudi orōnē meā. ℟. Et clamor meus.&c. ℣. Dn̄s vobiſc. ℟. Et cum ſpū tuo. Oremus, Oīps ſempiterne Deus miſerere famulo tuo. N. electo in Summum Pontificem,& dirige eum ſecun- tuam clementiam in viā ſalutis æternæ: vt te donante tibi placita cupiat, & tota virtute p̄ficiat, Per Chr̄m Dn̄m nr̄m, Amen.

His ſeruatis deſcēdit electus de altari,& verſus ad populū ſolenniter benedicit,dicens: Sit nomen Domini benedictum.

SECTIO SECVNDA.

De ordinatione, & conſecratione Summi Pontificis. Cap. I.

CÆterum ſi electus in Romanum Pontificem non eſſet in ſacris ordinibus conſtitutus, vt de Petro Moronco Anachoreta, & de quibuſdam alijs patrum noſtrorum memoria accedit, ſtatuta pereum die ante diem coronationis, per aliquem Epiſcopum Cardinalem, vel alium, ſi magis placet, ordinetur: & ad omnes ordines etiam Presbyteratum poterit in eadem die ſimul, vel interpellatis diebus promoueri, vt placuit. In promotione autem hæc ſeruabuntur. Conuenient in loco, vbi ordinatio fieri debet, electus Pontifex cum duobus diaconis, & aliquibus presbyteris Cardinalibus, Subdiacono & Acholuthis, Apoſtolicis: & oẽs conuenientibus ſibi & tẽpori paramentis ornentur. Deinde Eps̃ conſecrator, cũ ſuis miniſtris paretur, paretur etiã ante altare credentia pro conſecratore, & credẽtia pro Põtifice electo cũ rebus opportunis ad ordinationẽ. Electus ordinandꝰ ad Subdiaconatũ, in ſede ſua in loco conueniẽti cõſtituta, primò lauet manus: tum ſupra rochettum paretur amictu, ita tñ, vt poſſit imponi ſuprá caput cum tẽpus erit, alba, & cingulo, deinde pluuiale, qđ poſt collũ remittit, vt totũ retro depẽdeat: tũ mitrá accipiat tpi opportuná. Cũ oĩa parata erũt electus accedit ad altare, ꝓcũbet ad orationẽ ſine mitra, & ſurgens faciet cõfeſſio-

nem

nē cū ordinatore:deinde reuertetur ad ſedē ſuā, & leget Introitū &c.vt alias.& ordinator ꝓcedet in miſſa cōſueta, vſq; ad collectā ante Epiſtolā excluſiuè.Tūc electus ſup faldiſtoriū ꝓcumbet ſine mitra,ordinator aūt in ſcabello ad ei⁹ ſiniſtrā cū mitra: & alij oēs in locis ſuis ſine mitra,& fiet litania p Subdiaconū,& cū puētū fuerit ad locū cōſuetū,ſurget ordinator,&bñdicet electū tertio dicēs, Vt hūc electū,&c. vt in ordinario. Deinde iterū ꝓcūbet,& finiet litania, Tū elect⁹ ſumpta mitra reuertit̃ ad ſedē ſuā:& ordinator accedet ad eū,& ſedēti cū mitra ipſe ſtans cū dat electo calicē vacuū cū patena,& mox vrceolos cū vino, & aqua, buccale,& manutergiū.Quæ oīa electus tāget ambab⁹ manibus ordinatore dicēte. Vide huiuſmodi miniſteriū. &c.

deinde ſucceſſiuè ēt cū mitra ordinator dicit: Oremus Deū patrē, Dñm nřm,&c.Tū depoſita mitra dicit: Oremus,flectamus genua,leuate.Et interim ēt electus ſurgit ſine mitrā, & ordinator proſequitur, Dñe ſancte,pater oꝑs, eter &c. qua finita oratione, electus ſedet ſine mitra,& ordinator accepta mitra imponit amictum ſuper caput electi,dicens: Accipe amictū &c. qui mox reaſſumit mitrā,& ordinator imponit illi manipulum in brachio ſiniſtro,dicens: Accipe manipulū,&c.tū ſurgit electus extrahit̃ ſibi mitra,& pluuiale,& ordinator induit eū tunicellā, dicēs, Induat te dñs veſte.&c Sedet deinde electus cū mitra, & ordinator tradit illi librū Epiſtolarū,dicēs: Accipe librū Epiſtolarūm

larūm

larũ.&c.Finita ordinatione Subdiaconat⁹,ſi elect⁹ nõ vult vlterius ꝓcedere, reaſſumit pluuiale,& finit̃ miſſa more conſueto. Si verò placuerit ad Diaconatum procedere, ordinator apud altare in ſuo faldiſtorio proſequitur collectam diei cum oratione pro ordinando ſub eodem. Per Dominum, & dicetur epiſtola ſuo ordine. Qua finita, ſi electus ante electionem erat Subdiaconus, paretur in principio ſicut diximus, addito manipulo,& finita epiſtola procumbat in faldiſtorio, & fiet litania, vt diximus. Si autem tunc ordinatus eſt, finita Epiſtola ſurgat,& deponat tunicellam,& iterum ſedeat cum mitra,& pluuiali à collo, ordinator autem ad eum accedit, & ſtans cũ mitra dimiſſis alijs rebus, dicit: Oremus dilectiſſimi Deum patrem omnipotentem, &c. & cum peruenerit ad: Per omnia ſæcula, in præfatione deponit mitram,& proſequitur præfationem vſque ad eum locum, vbi dicitur: Et quæ ſunt agenda concedere,tunc electo ſine mitrã ſedenti imponet ipſe ſolus dextram manum ſuper caput, dicens: Accipe Spiritum Sanctum ad robur &c. Deinde proſequitur præfationem vſque in finem: tũc depoſito pluuiali, & mitra ab aſſiſtentibus electo ſtanti ordinator cũ mitra ponit illi ſtolam ſuper humerum ſiniſtrum, dicens. Accipe ſtolã cãdidã,&c. Deĩde induit eũ dalmatica. dicẽs: Induat te dñs &c.

mox tradit illi ſedenti Euãgeliorũ librũ dicẽs: Accipe ptãtẽ &c.

Quo facto, electo ſine mitra ſurgẽte ordinator depoſita mitra verſus ad altare dicit: Oremus: & miniſtri: Flectamus gen.&c. Et ipſe proſequitur verſus ad electũ: Exaudi dñe,&c.Et Dñe ſã cte pr̃,&c.His cõpletis,ſi noluerit ad vlteriora procedere, miſſa ſuo ordine finitur.Si aũt ad Presbyteratũ,tũc erit promouẽdus: ordinator reuertetur ad ſuum ſaldiſtoriũ,& leget graduale,& alleluia ſiue tractũ,& poſtea procedet ad ordinẽ Sacerdotalẽ,vt ſequitur.Qđ ſi electus erat prius diaconus,parabuntur oĩa, vt ſupra:& ipſi addetur ſtola ſuper leuam,in formam Diaconi.

Electus Pontifex in ordine Diaconatus exiſtẽs,cũ ad Presbyteratũ voluerit ordinari, parabitur,vt ſupra diximus, & in miſſa ꝑcedet vſq; ad Alleluia,ſiue tractũ excluſiuè,vt ꝑdictũ eſt, & tunc Pontifex electus paratus amictu,alba:cingulo, manipulo, ſtola in modũ Diaconi & pluuiali à collo retro pẽdẽte, procũ-

bit ſup ſaldiſtoriũ ad litaniã,ſi nõ eſt facta,& illa,vt ꝑmiſſũ eſt in Subdiaconatu,finita,reuertit̃ ad ſedẽ ſuã:ordinator verò cũ mitra ad electũ ſedẽtẽ accedẽs,manus ambas ſup caput electi detectũ ĩponit,nihil dicẽs.Et idẽ faciũt oẽs Epiſcopi,ſiue ꝑsbyteri. Cardinales pñtes,accedẽtes tñ cũ reuerẽtia, & detectis capitib⁹ Deinde ordinator ſtãs cũ mitra,extẽta manu ſup electũ ſtãtẽ dicit: Oremus,dilectiſſimi Deũ patrẽ.&c.vt in ordinario. Deĩde depoſita mitra: Oremus: miniſtri, Flectamus genua: leuate: & rurſum: Exaudi nos q̃s Dñe: Et in fine expanſis manib⁹ dicit ꝑfatio-

ſationem: Per omnia ſecula ſeculorum. &c. vſque in finem. Deinde deponitur pluuiale electi, & ordinator accedens cum mitra reflectit orarium electo ante pectus in modū crucis: dicens: Accipe iugum domini: &c. & mox imponit illi caſulam ad ſcapulas a parte anteriori pendentem, dicens Accipe veſtem Sacerdotalem &c. Poſthæc depoſita mitra, ordinator ſupra electum dicit, Deus ſanctificationum omnium autor: & finita oratione genuflexus ad altare incipit himnum, Veni creator Spiritus. & ſimiliter electus genuflexus, & dicto primo verſu ſurgit, & alij proſequuntur: ipſe verò ordinator accedit cum mitra ad electū ſedentem cum mitra, & iungit ei ambas manus de oleo ſancto cathecuminorum, producens cum pollice ſuo intincto duas lineas à pollice dextræ manus electi ad indicem ſiniſtrū: & a pollice ſiniſtro ad indicem dextrum, & mox palmas, & reliqua intus inungit dicēs, Conſecrare, &c. manus electi ita perunctæ: vna ſuper alteram imponuntur. Tunc ordinator deterſo aliquā

tulum digito cum mica panis tradit in manus electi calicem cū vino, & aqua, & patenam cum hoſtia, quę omnia electus tangit ordinatore dicente: Accipe poteſtatem offerre, &c. Quibus peractis electus a ſua ſede, & ordinator in ſuo faldiſtorio lauabunt manus cum mica panis, & acqua. Deinde legatur Euangelium more ſolito, & liber offeretur, oſculandus electo Tum ordinator dicit: Dominus vobiſcum. & offertorium, & mox accedet

ad

ad electum ſedentem cum mitra: & ipſe ſine mitra accipiat de eius manib⁹ offertoriũ intorticia accẽſa, panẽ, & vinũ vt eſt moris & per ſingula oſculat manũ electi offerentis: poſt hæc reuertit⁹ ordinatus ad faldiſtoriũ, & iterũ tàm ipſe q̃ electus lauãt manus: & ſtatĩ intrãt ad altare. Elect⁹ accedit ad cornu altaris, vbi dr̃ Epiſtola, & Presbytero Cardinale miniſtrante, & ſeruiente de libro ſtans ſine mitra, & voce ſubmiſſa oĩa dicit cũ ordinatore, & cũ ipſo concelebrat ſignando, & ẽt verba conſecrationis cum ipſo ꝓferẽdo non tñ mouet ſe de loco ſuo vſque ad cõionem, & ꝓceditur in miſſa in omnibus, vt conſuetum eſt: & poſt ſecretã de die dicitur ſecreta pro ordinato ſub eodem. Per Dominũ. poſtea quàm ordinator ſumpſerit Sacram Euchariſtiam, & partem ſanguinis Chriſti cum particula Corporis Chriſti, quæ erat intus communicet electo, ſtanti in ipſo cornu de corpore, & ſã guine Chriſti: & poſtea ambo purificentur cum vino, vt ipſis placuerit. His peractis, electus reuertitur ad ſedem ſuam cum mitra, & ordinator cum mitra lauat manus: deinde accedens ad electum, ſtans ſine mitra, dicit ſupra electum ſtantem ſine mitra. Reſpon. Iam non dicam vos ſeruos, &c. Quo finito ordinator imponit ambas manus ſuper eius caput dicens: Accipe Spi

ritum Sanctum, quorum remiſeris, &c. & mox explicat caſulã, q̃ in ſcapulis erat electi, dicẽs: Stola innocentiæ induat te Dñs. Quib⁹ finitis imponitur mitra electo. Et tã ordinator q̃ alij Cardinales, & ꝑlati aſſiſtentes, recipiuntur ad oſculũ manus, pedis,

&

& oris electi: poſt hæc ordinator redibit ad altare,& pficiet miſſam cũ oratione pro ordinato,& dicto, Ite miſſa eſt,vel Benedicamus domino,electus crucẽ ante ſe habẽs ſtans ſine mitra in medio altaris, benedicet oĩbus,dicendo:Sit nomen domini benedictum.&c.& mox ordinator accedens verſus electũ, tertio genuflexus,cũ diſtantia couenienti ter dicit: Ad multos annos, & ſolus recipietur ad oſculum oris: & ſic expleta ordinatione, exuet ſe veſtibus ſacris cum orationibus conſuetis.

Et hic mod⁹ de benedictione,& ad multos annos. ſeruatur, etiamſi ordines acciperet in pluribus diebus ſigillatim.Si elect⁹ nullum haberet ordinem, hæc ordinatio concedenter fieri poterit die ſabbathi præcedente diem dominicum cõſecrationis Epiſcopalis. Quod ſi forte electus in Papam eſſet merus laicus, (nam, & laicus eligi poteſt,dummodo ſit Chriſtianus,& Catholicus) accipiet primam tonſuram,& minores ordines, vt alij inferiores,niſi quod erit indutus cũ rochetto, & mãto poſt collũ, & mitra.Et ĩ ſuo faldiſtorio recipietĩſtrumẽta ordinũ,& habitũ & nõ dñr monitiões,ſiue exhortatiões,ſed à ſubſtãtialib⁹ ĩcipit

Epiſcopalis conſecratio electi in Romanum Pontificem, ſi prius non erat Epiſcopus, fieri debet ſecundum maiorum noſtrorũ conſtitutiones eadẽ die,qua bñdicit,& coronat. Sed qm̃ nr̃is tẽporib.breuitatis ſtudio alio die facta eſt:vt in pſona ſe.re. Sixti Papæ Quarti,q̃ cùm fuit elect⁹,Preſbyt. tm̃ erat,primo ponem⁹ ordinẽ ipſi⁹ cõſecrationis Epiſcopalis ſine bñdictione, & coronatiõe:deinde cõſecrationẽ cũ bñdictione,& coronatiõe.

Quomodo conſecretur in Epiſcopum. Cap. II.

SI igitur electo placet conſecrari ante ſolẽnia coronationis, & priuatĩ:hoc poterit fieri,qñ ei placebit,ſed cõuenientius die dñico,vel feſtiuo, & fiet hoc mõ.Die ſtatuto,& in loco ipſi electo cõmodo,tã cõſecrator q̃ elect⁹,parabunt oĩb⁹ paramẽtis Pont.cũ pſal. Quã dilecta,& alijs orationibus conſuetis. Electus chirothecas,& annulum tantum non accipiet: alia autem omnia. Aſſiſtunt ad minus duo, vel tres Diaconi, & vnus

preſby

preſbyter Cardinalis, & cum ipſo conſecratore, ſi eſt Epiſcop' Cardinalis, vt decet, duo alij Epiſcopi Cardinales, aliqui Subdiaconi, & Acoluthi Apoſtolici, & prælati domeſtici omnes, cũ paramentis ſibi conuenientibus. De prælatis tamen paratis præter Cardinales, non eſt neceſſarium, ſed fiet ex ſententia Pontificis: parentur duæ credentiæ, vna pro electo, & altera pro conſecrante, & vnum altare tantùm. Pro electo paretur ſedes ornata in loco competenti, & faldiſtorium, altare pro conſecrante faldiſtorium conſuetum in cornu Epiſtolæ, pro alijs ſcabella cõſueta. In credentijs parentur opportuna ad conſecrationem, & ad celebrationem Miſſæ, candelabraque cum luminaribus opportunis in altari, & credentia. Paratis omnibus rebus, electus accedat ad altare, & depoſita mitra, procumbat ſuper faldiſtorium.

Orabit, & ſurget, & remoto faldiſtorio faciet confeſſionem cum conſecratore à ſiniſtra ſibi aſſiſtente. Finita confeſſione, electus cum mitra reuertetur ad ſedem ſuam. Conſecrator accedet ad altare, oſculabitur, incenſabit, ſi placuerit, more ſolito, & reuerſus ad ſuum faldiſtorium, leget Introitum, Kyrie eleiſon, & alia vſque ad Alleluia, ſiue vltimum verſum, tractus excluſiuè, & cũ orõne diei dr̃ oratio pro electo, vt ſupra. Idem faciet electus in ſua ſede cum ſuis aſſiſtentibus verſus ad altare.

His dictis electus procumbet cum mitra in faldiſtorio ante altare, conſecrator ab eius ſiniſtris ſuper aliquo ſcabello, alij

autem

autem in ſuis ſcabellis,& p vnum ex Subdiaconis fit litania: nã examinatio antiqua ſanctorum patrum,& alia præcedẽtia omit tuntur. Cum ventum erit ad locum, vbi dicitur: V t hunc electum ſurgit deinde conſecrator, non tamẽ cum baculo, & ver ſus ad electum, tertiò dicit ſignans: V t hunc electum, &c. Et alij oẽs epiſcopi Cardinales cum ſuis libris procumbentes, tñ erecta aliquantulum facie idem faciant. Finita litania ſurgunt oẽs,& electus reuertitur ad ſedem ſuam,& ſedet cum mitra. Cõ ſecrator venit ante eum,& alijs prætermiſſis ſtans cum mitra ſimul cum adiuuãtibus Epiſcopis Cardinalibus imponit librum Euangeliorum ſupra ceruicem electi, ſine mitra ſedentis: nam tunc mitra ei abſtrahitur,quam duo Diaconi retinent vſq; in fi nẽ:& conſecrator: atq; aſſiſtẽtes Epiſcopi ponunt ambas man⁹ ſuper caput electi,dicentes: A ccipe Spiritum Sanctum quod tñ conſecrator altẽ dicit alij ſubmiſſe, vt alia omnia.Si aderunt alij epiſcopi parati, poterunt & ipſi manus imponere,& omnia legere,vt Cardinales aſſiſtẽtes.Deinde ſurgit electus, & diaconi aſ ſiſtentes retinent librum ſuper illius ſpatulis: conſecrator autẽ ſine mitra dicit, ſuper eum orationem.

P ropitiare,Domine ſupplicationibus noſtris,& inclinato ſu per hunc famulum tuum cornu gratiæ ſacerdotalis benedictio nis tuæ in eum infunde virtutem,per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum.qui tecum viuit,& regnat in vnitate ſpi ritus ſancti Deus: Deinde voce mediocri extenſis manibus ante pectus,dicat hanc præfationẽ: P er omnia ſæcula ſæculorum. ℞. Amen. D ominus vobiſcum. ℞. Et cum ſpiritu tuo. Surſum corda. ℞. Habemus ad Dominum. Gratias agamus domino Deo noſtro. ℞. Dignum & iuſtum eſt. V erè dignum,& iuſtum eſt, æquum, & ſalutare. Nos tibi ſemper, & vbique gratias agere. Domine ſancte pater omnipotens, æterne D eus, honor omnium dignitatum, quæ gloriæ tuæ ſacris famulantur ordini bus. Deus qui p Moyſen famulum tuum ſecreti familiaris affa tu inter cætera cœleſtis documenta cultitiæ,de habitu quoque indumenti Sacerdotalis inſtituens,electum Aaron miſtico ami

ctu veſtiri inter ſacra iuſſiſti, vt intelligentiæ ſenſum de exemplis priorum caperet ſecutura poſteritas, ne eruditio doctrinæ tuæ vlli deeſſet ætati. Cùm & apud veteres reuerentia ipſa ſanctificationem ſpecies obtineret: & apud nos certiora eſſent experimenta rerum, quàm ænigmata figurarum. Illius nanque ſacerdotij anterioris habitus noſtrę mentis ornatus eſt: & Pontificalem gloriam iam non nobis honor commendat veſtium, ſed ſplendor animarum. Quia & illa, quæ tunc carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius, quæ in ipſis erant intelligenda, poſcebant, & idcircò huic famulo tuo. N. quem Apoſtolicæ Sedis præſulem, & primatem omnium, qui in orbe terrarum ſunt Sacerdotum, & vniuerſalis Eccleſiæ doctorem dediſti, atque ad Summum Sacerdotij miniſterium elegiſti, hanc quæſumus Domine gratiam largiaris, vt quicquid illa velamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, & in multimodi operis varietate ſignabant, hoc in eius moribus, actibuſque clareſcat, comple in Sacerdote tuo miniſterij tui ſummam: & ornamentis totius glorificationis inſtructum, cœleſtis vnguenti rore ſanctifica.

Tunc conſecrator genuflexus & ſine mitra verſus ad altare, incipit hymnum: Veni creator ſpiritus, & tam electus quam alij genuflectunt eodem modo:

Finito verò primo verſu ſurgunt omnes: & chorus proſequitur hymnum. Interim caput electi ſedentis in ſua ſede circumligatur panniculo lineo ſubtili per Diaconum, ne oleum fluat ſuper capillos, ita vt panniculi extremitates retro ſuper ceruicem pendeant. Deinde conſecrator accedens ad electum cum mitra, & intincto pollice dextræ manus in Sacro Chriſmate, ſtans vngit caput electi ſedentis, formans primum ſignum Crucis, quo coronam totam amplectatur. Deinde vngat reliquum coronæ, dicendo.

Vngatur & cõſecretur caput tuum cœleſti benedictione in ordine Pontificali, In nomine patris ✠ & filij ✠ & ſpiritus ſancti, ✠ Amen. Pax tibi, & cum ſpiritu tuo. & abſterſo aliquantu-

lum

lum pollice, cum mica panis, depoſita mitra proſequatur præfationem, incipiens: Hoc domine copioſe in caput eius influat hoc in oris ſubiecta decurrat: hoc in totius corporis extrema deſcendat, vt tui ſpiritus virtus, & interiora eius impleat, & exteriora circumtegat: abundet in eo conſtantia fidei, puritas dilectionis, ſinceritas pacis: ſint ſpecioſi munere tuo pedes eius ad euangelizandam pacem, ad euangelizanda bona tua. Da ei domine miniſterium reconciliationis in verbo, & in factis, & in virtute ſignorum, & prodigiorum, ſit ſermo eius, & prædicatio non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & virtutis. Da ei domine claues regni cœlorum, vt vtatur, non vt glorietur poteſtate, quam tribuis in ædificationem, non in deſtructionem: quodcunque ligauerit ſuper terrã, ſit ligatum & in cœlis: quodcunque ſoluerit in terris, ſit ſolutũ & in cœlis: quorum detinuerit peccata, detenta ſint: & quorum dimiſerit, tu dimittas. Qui maledixerit ei, ſit ille maledictus: & qui benedixerit, benedictionibus repleatur. Sit fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituas tu Domine, ſuper familiam tuam, vt det illi cibum ĩ tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectum. Sit ſolicitudine non piger, ſit ſpiritu feruens: oderit ſuperbiam: humilitatem, ac virtutem diligat, neque eam vnquam deſerat, aut laudibus, aut tumore ſuperatus.

Non ponat lucem tenebras, nec tenebras lucem: non dicat malum bonum, neque bonum malum. Sit ſapientibus, & inſipientibus debitor, vt fructum de profectũ omnium conſequatur.

Tribuas ei domine cathedram Pontificalem ad regendam Eccleſiam, & plebem tuæ ſortis intra mundi limites vniuerſi.

Sis ei autoritas, ſis ei poteſtas, ſis ei ſecuritas: multiplica ſuper eum benedictionem, ✠ & gratiam tuam, vt ad exorandam ſemper miſericordiam tuam, tuo munere idoneus, & tua gratia poſſit eſſe deuotus: Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum: Qui tecum viuit, & regnat, in

vnitate Spiritus Sancti deus per omnia ſæcula ſæculorum. ℟. Amen. Poſt hæc conſecrator inchoat ſchola pro ſequente Antiphonam. Vnguentum in capite quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius, mandauit dominus benedictionem in ſæculum. pſalmus. Ecce quã bonum, & quam iocundum habitare fratres in vnum. Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. Quod deſcendit in oram veſtimenti eius, ſicut ros hermõ, qui deſcendit in montem Sion. Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem, & vitam vſque in ſæculum. Gloria, patri & filio, & Spiritui Sancto, Sicut erat, &c. Deinde repetatur Antiphona: Vnguentum in capite. Interim imponitur mapula ad collum electi ſedentis ſupra quam imponit poſtea manus, & conſecrator inungit illi manus cum ſacro Chryſmate, vtſit &

alijs epiſcopis, dicens: Vngantur manus iſtę de oleo ſanctificato, & Chryſmate ſanctificationis, ſicut vnxit Samuel Dauid Regem, & propetam, ita vngantur, & confirmentur in nomine Dei patris ✠ & Filij ✠ & Spiritus Sancti, ✠ facientes imaginẽ Sanctæ Crucis Saluatoris noſtri, quæ nos a morte redemit, & ad regna cœlorum perduxit. Exaudi nos pie pater, omnipotens, æterne Deus, vt quod te rogamus, exoremus, per Chriſtum dominum noſtrum. Amen. Oremus: Deus pater domini noſtri

ſtri Ieſu Chriſti, qui te ad Pontificatus ſublimari voluit dignitatem, ipſe, qui per Samuelem Dauid in Regem, & prophetam inunxit: te noſtro miniſterio chriſmate, & myſticæ delibutionis liquore perfundat, & ſpiritualis bene✠dictionis vbertate fœcũdet: vt quicquid benedixeris, benedicatur: & quicquid ſanctificaueris, ſanctificetur, & conſecratæ manus iſtæ, per eundem Chriſtum dominum noſtrum.

Electus manus inunctas ſimul iunctas in mappula pendenti a collo reponit: baculus non datur: ſed mox conſecrator depoſita mitra bñdicit annulũ precioſum imponendũ electo, dicẽs.

Creator & conſeruator humani generis dator gratiæ ſpiritualis, largitor æternæ ſalutis: tu Domine emitte tuam✠ benedictionem ſuper hunc annulum: vt quicunque hoc ſacroſancto fidei ſigno inſignitus inceſſerit in virtute cœleſtis defenſionis, ad æternam ſibi proficiat ſalutem: per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Electus etiam ſurgit dum dicitur oratio, anulum ipſum interea tenet manu dextera aliquis Acoluthus ante conſecratorem genuflexus, conſecrator dicta oratione aſpergit annulum aqua benedicta: & illum imponit in digito annulari dextræ manus electi ſedentis: dicens.

Accipe annulũ fidei, ſ. ſignaculũ quaten⁹ ſpõſã Dei ſanctã vi delicet Eccl'iam intemerata fide ornat⁹ illibate cuſtodias. Amẽ.

Et dum imponit, oſculatur manum electi: deinde adiuuan-
tibus Epiſcopis aſſiſtentibus librum Euangeliorum ab eius ſpa
tulis remouens dat ad manus electi ſedentis, dicens

Accipe Euangelium, & vade prædica populo tibi commiſ-
ſo, potens eſt n. Deus augere tibi gratiã ſuã. Qui viuit, & regnat
cũ Deo prẽ in vnitate Spũs ſancti Deꝰ: per oĩa ſcl'a ſcl'orũ. Am.

His peractis conſecrator redit ad ſuum faldiſtorium, & lauat
manus, electo autem ſedenti in ſua ſede Diaconus Cardinales
tergit caput cum medulla panis diligenter, & cum panno mun
do, deinde cum pectine mundat, & componit capillos, & impo
nit illi mitrã, & tunc electus lauat manus cum mica panis, & be
ne mundat. Quibus finitis tam conſecrator, quam alij omnes

Cardinales pręſentes oſculantur pedes, manum, & os domini electi: alij autem prælati parati, pedem, & manum, alij inferiores pedes tantum. Et mox conſecrator proſequitur miſſam vſq; ad lectũ offertoriũ: Et idẽ facit electus Põtifex in ſua ſede ſtãs. Dicto offer. conſecrator accedit ad electũ ſine mitra: & de ei⁹ manu accipit offertorium, Intorticia, panes, & vini vaſa duo, & ad vnũquodq; iſtorũ oſculat᷑ manũ electi, tunc reuertit᷑ ad ſuũ faldiſtoriũ, & lauat manus, tã ipſe q̃ electus, & intrat ad altare, & ſimiliter. D. electus accedit ad altare, & ponit ſe ad cornu Epl̃æ, Preſbytero Cardinale miniſtrante librum, & ibi ſine mitra ſimul cũ cõſecratore celebrabit ſignãdo, & oĩa dicẽdo ſubmiſſa voce, vt cõſecrator: nõ tñ ſe loco mouebit vſq; ad cõionẽ, q̃ ſumet ſub vtraq; ſpecie, ſtãs in ipſo cornu aliquãtulũ ꝓcedens inclinatus. Finita miſſa nõ imponunt᷑ chirothecæ, neq; mitra, q̃ habet cũ illis bñdictionibus conſuetis, neq; intronizatur electus, ſed ſtãs in medio altaris ſine mitra, habẽs ante ſe crucẽ, ppſm bñdicit, di

cẽs: Sit nomen Dñi benedi. Et reaſumpta mitra vadit ad ſedem ſuã, & ſedet, & tunc cõſecrator accedit verſum Dñm electũ, & tertio genuflectens: dicit: Ad multos annos, vt dictũ eſt in preſbytero. Et oẽs deinde exuũt ſe ſacris veſtib⁹ cũ orõnib. cõſuetis.

Conſecratio, benedictio, & coronatio ſimul Ro. Ponti. Cap. III.

Q Vod ſi electus in Ro. Pontificem, voluerit eadẽ die cõſecrari Eps̃, bñdici, & coronari. Et a ſuperiorib⁹ Pontifici-

bus plerumq; ſeruatum eſt, ita procedendum erit. Sed eadem ſer uantur etiam in electo, qui prius erat epiſcopus benedicendo, & coronando vſque ad ſequens capitulum, vbi incipit: Cantores. Primo ordinabuntur omnia ad huiuſmodi ſolénitatem opportuna, infra ſcripta etiam ſeruantur in coronatione, & conſecratione epiſcopali, conuenienti tempore, quæ ex lectione huius ordinationis facile colligi poterunt: & tandem cõſtituto die Dominico, Pontifex è cubili ſummo mane ad cameram paramenti, quam Papagalli appellant, ingreditur, ibi a diaconis Cardinalibus, Subdiaconis, Acoluthis, & alijs Officialibus conſuetis paratur amictu, alba, & longo cingulo, ſtola, pluuiali rubeo, & mitra precioſa. Cardinales alij circumſiſtunt, & omnes prælati, & officiales cum ſuis cappis laneis. Sic electus Pontifex paratus cruce præcedente progreditur ad Sanctum Petrum, ordine alias conſueto, Diaconis Cardinalibus hinc & inde fimbriá pluuialis ſuſtinentibus. Caudam autem pluuialis portabit nobilior laicus, qui erit in curia, etiam ſi eſſet Imperator, vel Rex, ſupra eum octo nobiles, ſiue oratores portant vmbraculum haſtibus octo ſuſtentatum, quod hodie baldachinum appellant. Ante eum duo ſeruientes armorum portant faldiſtorium cum magno cuſſino. Fererius tapetum, & paruum ſcabellum, & cuſſinũ.

Cum Papa electus peruenerit ad portam vltimam palatij, q́ eſt in capite porticus Eccleſiæ Sancti Petri, in palatio apud portam extenditur tapetum, ponitur faldiſtoriũ, & ſuper illud cuſſinum magnum, & ad pedes paruum ſcabellum: & ſedens ibi electus recipit ad oſculum pedis canonicos, & capitulum Baſilicæ S. Petri: deinde ſurgens intrat Eccleſiam per portam, quę eſt in medio, & progreſſus vſque ad ſecundum circulum porphireticum, detracta mitra orat verſus ad altare ſupra faldiſtorium à ſupradictis ibi paratum, & tunc ſupra ſcabellum paruum ponit᷑ paruus cuſſinus. Facta oratione ſurgit: reaſſumit mitram, & pgit ad Capellam Sancti Gregorij, quæ dicitur capella S. Andreæ & ſedens in ſede ſibi parata, recipit omnes Cardinales, & alios prælatos cum ſuis cappis ad reuerentiam. Cardinales ad manus

ſub

ſub auriphrigio, Prælatos ad pedis oſculum. Tunc ſurgens ſine mitra aſtanti cruce populo benedicit, dicens Sit nomen domini &c. Subdiaconus dicturus epiſtolam, depoſita cruce poſt benedictionem capit omnia ſua paramenta: & ſimul cũ eo Acoluthi exuunt cappas, & induũt ſuperpellicea, ſuper rochettum, ad partem ſe retrahentes: ſedet deinde electus aliquantulum cũ mitra, & iterum ſurgens ſine mitra verſus ad altare, ſub ſilentio dicit. Pater noſter, &c. Tum alte incipit pro tertia. Deus in adiutorium, &c. & ſic ſtat quouſque incipiatur Pſalmus. Legẽ pone: Inde ſedet cum mitra, & aſſiſtentibus epiſcopis cum libro ac iuuantibus hinc inde Diaconis, vt moris eſt, incipit pſalmũ: Quam dilecta. Interim Subdiaconus Apoſtolicus lecturus epiſtolam, vt diximus, paratus omnibus ſuis paramentis ex altari ſubminiſtrante Sacriſta, accipit ſandalia, quæ reuerenter portãtur ad electũ, ſequentibus illum Acoluthis cũ ſuperpellicijs, & ea ſimul cum cubiculario cameræ, imponit pedibus ſuæ ſanctitatis, Acoluthis, circum circa fimbrias pluuialis eleuantibus ſupra illorum capita. Impoſitis Sandalijs Diaconus lecturus euangelium cum duobus Diaconis, qui aſſiſtent Papæ, capiunt paramẽta ſua, ille amictum, albam, cingulum, ſtolam, dalmaticam, manipulum vero poſtea capiet in altari.

Alij vero duo capient amictum, & dalmaticas tantum. Induti reuerenter ſimul ad electum accedent: qui finitis pſalmis, cum dicitur capitulum pro tertia, ſurgit cum mitra, & finitis verſiculis depoſita mitra, & aſtantibus duobus Ceroferarijs, dicit: Dominus vobiſcum, & orationem pro tertia, librum prior Epiſcoporum Cardinalium, qui ei aſſiſtere debet, ſuſtinet ſupra caput, Epiſcopi vero aſſiſtentes iuuant, & tenent candelam accenſam, dicto. Dominus vobiſcum. &c. poſt orationem liber remouetur, Ceroferarij diſcedunt, et dicto a Cantoribus, Benedicamus Domino, &c. Papa ſedet cum mitra, & lauat manus Epiſcopo Cardinali adiuuante, & reliqua, vt alias. Lotis manibus Epiſcopus Cardinalis redit ad locum ſuum

um, & Papa deponit mitram, pluuiale, & ſtolam: & Diacono lecturo Euangelium ante ſe ſtante induitur conſuetis paramentis, quę per Acoluthos hoc ordine portantur ex altari, & ipſi Diacono porriguntur. Duo Diaconi aſſiſtentes, & poſt eos duo Subdiaconi adiuuant veſtientem. Primum portatur cingulum cum ſuccinctorio, Crux paſtoralis, deinſtola, tunicella, dalmatica, chirothecę, planeta, mitra auriphrigiata, annulus autem non datur, ſi non eſt conſecratus Epiſcopus, quem, ſi eſſet conſecratus, Cardi. Epiſcopus aſſiſtens imponeret. In conſecrationibus vtuntur hodiernis temporibus albis paramentis, quamuis antiqui ſecundum temporis exigentiam, colore vterentur. Sed conueniens eſt, vt vtamur ſecundum quod exigit miſſa, quæ celebratur. In proceſſione autem erunt omnino albi coloris. Cũ electus Papa incipit parari, Cardinales, & omnes Prælati atque officiale parantur. Epiſcopi Cardinales, Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi abbates pluuialibus, & albis mitris: Preſbyteri Cardinales planetis, & mitris ſimilibus. Diaconi Cardinales dalmaticis, & mitris albis, Subdiaconi omnes tunicellis. Auditores, & Clerici cameræ, ſuperpellicijs ſupra rochetta. Secretarij, & Aduocati ſuper veſtes communes habeant pluuiale, cum apertura ſuper humerum dextrum, & Almucia ſuper ſiniſtrum, alij vt alias.

Conſecratio Romani Pontificis ſecũdum antiquas patrum conſtitutiones, ſpectare ſolebat ad Epiſcopum Hoſtienſem, qui etiam pallio in ea conſecratione vtebatur, aſſiſtebant ei Portuẽſis, & Albanenſis Epiſcopi, & hi tres in benedictione Pontificis, quando alias eſſet conſecratus, tres ſpeciales orationes ſuper eũ dicebant. Idem agebant in coronatione Romani Imperatoris: Sed (vt arbitror) ad tollendas contentiones iam pridem introductum eſt, vt Prior Epiſcoporum Cardinalium cum duob⁹ ex ſenioribus Epiſcopis id munus obire debeant, & in Pontifice, & in Cæſare. Sicque noſtris temporibus ſeruari videmus, vt nõ habeatur ratio Eccleſiarum, ſed prioritatis Epiſcopalis. Conſecratio noſtris temporibus non accidit, niſi in Sixto Quar

to:

to: quæ tūc fuit facta ſecretè, &p Dñm Rothomagenſem, qui erat Epiſcopus Hoſtienſis, & non Prior, ſed non publicum. Prior igitur Epiſcoporum Cardinalium, ſiue alius quiſquis ille ſit, qui electum Pontificem eſt cōſecraturus, procedat ad altare maius Sancti Petri, ibique ad partem capiat ſandalia, & paramenta omnia Pontificalia, acſi celebraturus eſſet, cum pſalmis, & orationibus cōſuetis: ibique expectet Pontificem. Interim Pontifici aſſiſtet ſub prior Epiſcoporum Cardinalium. Paratis omnib9 ordinibus, Pontifex incenſum mittet in thuribulo, & Prior diaconorum cum ferula proceſſionem ad altare maius ordinabit hoc modo: Familiares Papæ, minores nobiles, cubicularij, nobiles maiores, & Barones cōſeruatores, & oratores laici & non prę lati, Secretarij & aduocati mixtim, ita vt duo antiquiores ex vtroque ordine ſint in digniori loco: Acoluthi, Clerici cameræ, Auditores, Acoluthus thuriferarius, Acoluthi ceroferarij: qui ſeptem numero eſſe deberent: Subdiaconus cum cruce Papali, & alijs Subdiaconis. Subdiaconi duo latini, & græcus cũ libris euangeliorũ, Diaconus Græcus. Et nota q pro Epiſtola & euãgelio in Lingua Græca ſolebant vocari in hac celebritate monachi ex monaſterio Cryptæ ferratæ Deinde Abbates forēſes. Epiſcopi, Archiepiſcopi, oratores, prælati. Abbates vrbis, qui ĩ hoc die ſunt priuilegiati: Epiſcopi aſſiſtentes Papæ, Patriarche, Diaconi, Preſbyteri, & Epiſcopi Cardinales. Diaconi duo aſſiſtentes, & inter eos medius Diaconi lecturus Euangelium: demum ipſe Pontifex, qui pedibus ſuis incedet, ipſi Diaconi aſſiſtentes fimbrias pluuialis portabunt, & maior princeps caudam, octo nobiles, ſeu Oratores baldichinum ſupra eius caput ferent. Deĩde ſequetur Auditor, qui mitram miniſtrat, medius inter duos cubiculares ſecretos, & inter eos eſt Secretarius Papæ, ſi non eſt Prælatus. Deinde Protonotarij, & curiales Clerici non parati.

Ante Pontificem immediatè Miniſter cęremoniarum pręcedit cum duabus arundinibus ſuper alteram ſtuppam, ſuper alterã vero candelam ardentem portans.

Et cum Pontifex capellam Sancti Gregorij exierit, Cęremoniarius.

rius ad eum conuerſus, ignem ſtuppæ mittit, genuflexus, alta voce dicit: Pater ſancte, ſic tranſit gloria mundi. Quod tertio facit diſtincto æquali ſpacio, antequam perueniant ad portam capellæ. Procedunt deinde omnes per nauim ipſius capellæ Sancti Gregorij, vbi ſepulchra ſunt Romanorum Pontificum: & cum illam exierint, flectunt ad dextram, & per portam quæ eſt ante altare, ingrediuntur capellam, & aſcendunt etiam ad dextram, antequam Papa cancellos capellæ intret: tres vltimi preſbyteri Cardinales veniunt ei obuiam, & oſculantur os & pectus Pontificis, a ſeniori incipientes, deinde ante Diaconos aſſiſtentes procedunt.

Cum autem peruentum fuerit ad altare, Pontifex depoſita mitra facit orationem ſuper faldiſtorium, deinde ſurgens remoto faldiſtorio facit confeſſionem more ſolito, ſtans hoc ordine: A pontificis dextra ſtat Epiſcopus Cardinalis, Conſecrator, vel aſſiſtens, ſi non eſt conſecrator, & poſt eum Diaconus Cardinalis aſſiſtens: a ſiniſtris ſtat Diaconus Cardinalis, lecturus Euangelium, & poſt eum Diaconus Cardinalis aſſiſtens: poſt quem genuflexus manet Subdiaconus Latinus cum libro Euangeliorum, & manipulo Pontificis, quem illi imponit dicto Indulgentiam &c. Interim cantores cantant introitum miſſæ, & Kyrieeleiſon. Et hęc quidem ſupradicta circa deſcenſum ex palatio ad Eccleſiam, & quæ in capella ſancti Gregorij, & vſque ad factam confeſſionem ſuperius dicta ſunt præterquam de parando conſecrante, ſeruantur etiam quando electus Epiſcopus non eſt conſecrandus, ſed benedicendus, & coronandus tantum. Nunc de ipſa conſecratione ſubiungemus.

Hoc totum caput prætermittitur ſi Papa erat prius Epiſcopus conſecratus, in eo namque conſecratio Epiſcopalis continetur.

Cantores vt finierint Kyrieeleiſon, quieſcunt. Electus procumbet ſuper faldiſtorium ante altare, ad eius dextram conſecrator, & ad ſiniſtram Diaconus Euangelij ſuper ſcabella, Diaconi aſſiſtentes poſt Pontificem duo Epiſcopi Cardinales,

ſeniores hinc inde ſuper ſcabella,alij omnes , vt commodum erit, genuflexi procumbent omnes cum mitris in capite:& Diaconus Euangelij incipiet ſine mitra Litaniam:& omnes reſpondent replicando.Cum peruentum fuerit ad locum vbi dicitur, V t hunc electum. & etiam tertio dicitur ab eodem Diacono , & tam conſecrator quam omnes alij in Epiſcopali dignitate cõſtituti præſentes & parati erecto capite,& extenſa dextra , non tamen mouentes ſe de locis ſuis, benedicunt conſecrandũ tertio,vt in ordinario.Finita litania omnes ſurgunt, & cõſecrator ſtat ad infimum gradum Papalis ſedis, vertens faciem ad altare, medius inter duos ſeniores Epiſcopos Cardinales: qui etiã ſtolam habere debent,& librum. Electus Pontifex ante eum ſtabit medius inter aſſiſtentes Diaconos, vertens faciem ſuam ad faciem conſecrantis. Epiſcopi,Archiepiſcopi,Patriarchæ,qui aderunt parati cum ſuis libris, omnes accedẽt,& circulum facient, & omnia cum conſecratore dicẽt, voce tamẽ ſubmiſſa. Depoſitis mitris,& omnibus ſtantibus,EpiſcopusCardinalis a ſiniſtris ſuper Pontificem dicit hanc orationẽ. O remus. A deſto ſupplicationibus noſtris oṗs Deus, vt quod humilitatis noſtræ gerẽdum eſt miniſterio: tuæ virtutis compleatur effectu. Deinde Epiſcopus conſecrator dicit orationem cum nota . Oremus. P ropitiare quæſumus domine ſupplicationibus noſtris : & in-

clinato ſuper hunc famulum tuum cornu Sacerdotalis gratiæ, benedi-

benedictionis tuæ infunde in eum virtutem, per dominum no ſtrum &c. qua finita vſque in vnitate ſpiritus ſancti deus, ponit librum Euangeliorum apertum inter ceruicem, & ſpatulas electi: quem diaconi Cardinales retinent vſque ad finem: & tam conſecrator quam alij duo Epiſcopi Cardinales ponunt primo manus ſuper eius caput nihil dicentes, & ſimiliter faciunt oēs præſentes parati in epiſcopatus ordine cōſtituti. Cōſecrator aūt extenſis manibus dicit p̄fationē conſuetā, Per oīa ſæcula ſæculorū. &c. Honor oīum dignitatum, vt ſupra notauimus, cū ele-

ctus Papa cōſecrator alio die, q̄ iſto. Et vngit electi caput: deinde manꝰ. Tū imponit ei anulū, & demun dat ei librū Euangeliorū & tandē ambo lauant, & mūdant, vt diximꝰ plenè in eodē loco, Pontifex ſedet in faldiſtorio ſibi parato in plano inter ſedē emi

nenti

nentē,& altare,dū lauat:cōſecrator in alio loco ſibi cōmodo, & tot⁹ deponit paramēta Pōtificalia,& cū pluuiali ac mitra aſſiſtit vt pri⁹,His finitis nō dn̄r illæ tres orationes,q̄ dici ſolent,qn̄ electꝰ nō cōſecratur,qa erat Ep̄s.Sed mox mūdatis manib⁹,& capite,ducit̄ ante altare,& de manu prioris diaconorū accipit palliū de corpore,& altari B.Petri ſūptū,vt inferi⁹ dicem⁹. Et q̄dē oīa ab eo loco,vbi incipit. Cantores,vt finierīt Kyriel.qeſcāt,& dimittant̄ ſi electꝰ erat prius conſecratus Epiſcopus.

Electus pōtifex iā Ep̄s eſt tm̄ bn̄dicēdus,& coronandus hac die hoc mō ꝓceditur. Seruatis oībus, q̄ ſupra diximus, vſque ad cantatum Introitū,& Kyrieeleiſon,Papa facta cōfeſſione accipit immediate mitrā,& ſedet in ſede,ſine faldiſtorio ſibi parato īter ſedē eminentē,& altare & tres primi Ep̄i accedunt ad Pontificē,& faciē ante illius faciē tenentes ſine mitra, illorū iunior ſup Pontificē ſtantē ſine mitra ipſe in medio duorum ſtās primā dicit orationem,videlicet. De⁹ q adeſſe nō dedignaris,vbicunq; deuota mente inuocaris:adeſto q̄s inuocationib. nr̄is, & huic famulo tuo.N.quē ad culmē apoſtolicū iudiciū tuæ plebis elegiſti:vbertatem ſupernæ bn̄dictionis infūde,vt ſentiat ſe tuo munere ad hunc apicē pueniſſe. Secundā dicit immediate ſecūdus Ep̄s Cardinalis, ſtās & ipſe in medio,videlicet:Supplicationibus nr̄is op̄s Deus effectum conſuetę pietatis impende:& gr̄a Spūs ſancti famulū tuum N. pſunde: vt q in capite Eccleſiarum nr̄æ ſeruitutis miniſterio conſtituitur: tuæ virtutis ſoliditate roboretur.Et tertiā antiquior, i. Prior Ep̄orum Cardinaliū in eodem loco ſtans,videlicet: Deus qui apoſtolum tuū Petrum inter cæteros Apoſtolos primatū tenere voluiſti: eique vniuerſæ Chriſtianitatis molem ſuper humeros impoſuiſti,reſpice q̄ſumus propitius hunc famulum tuum N. quem de humili cathedra violenter ſublimatū in thronū eiuſdem Apoſtolorū Principis ſublimamus:vt ſicut profectibus tantæ dignitatis auget̄, ita virtutū meritis cumulet̄:quatenus Eccleſiaſticæ vniuerſitatis onus te adiuuāte dignè ferat.Et à te,qui es beatitudo tuorum vicem meritam recipiat:per Chriſtum Dominum nr̄m: Amen.

Dictis

Dictis orationibus Papa etiam ſine mitra accedit ad altare, & prior Diaconorum ſecundo adiuuante capit pallium de altari, & imponit Pontifici, & ſolus dicit: Accipe pallium ſanctum, plenitudinem Pōtificalis officij, ad honorē omnipotentis Dei,

glorioſiſſimæ Virginis Mariæ eius matris, beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & S.R.Eccleſiæ. Et firmat cum ſpinulis.

Accepto pallio Pontifex accedit ad altare ſine mitra: illud oſculatur primùm, & deinde librum Euangeliorum, quem Subdiaconus à ſiniſtra parte offert, imponit incenſum thuribulo Diacono Euangelij offerente nauiculam, incenſat altare more ſolito, & accepta mitra in cornu altaris ſtans, à Diacono incenſatur, & non recipit Diaconus tunc oſculum, vt alias, ſed aſcendit ad Cathedram eminentem, ſedens recipit ad reuerentiam Cardinales, & prælatos omnes paratos. Cardinales ad oſculum pedis, manus, & oris, alios paratos ad oſculum pedis, & manus. Finita reuerentia ſurget Papa ſine mitra, & legit introitum, & Kyrie eleiſon, ſuſtinente librum Cardinali Epiſcopo cum alijs aſſiſtentibus. Deinde in voce dicit: Gloria in excelſis Deo. Pax vobis, & orationes opportunas, videlicet de die, de Spiritu Sancto: & vltimo dicit ſecrete orationem pro ſe, quæ habetur in conſecratione Epiſcoporum

Dictis orationibus, ſedet Pontifex, & Prior Diaconorum cum ferula deſcendit ad confeſſionem beati Petri cum Subdiaconis

conis, Auditoribus, ſcriniarijs, ideſt, Secretarijs, & Aduocatis: quib⁹ in duas acies diſtributis, ita vt in qualibet acie ſint ex omnium ordine, faciunt laudes Pontifici, ſtantes capitibus detectis, Papa, & omnibus alijs ſedentibus in locis ſuis. Prior Diaconorum incipit ſolus alta voce, quaſi legendo: Exaudi Chriſte. Subdiaconi, Auditores, Scriniarij & Aduocati reſpõdent: Domino noſtro Gregorio, a Deo decreto Summo Pontifici, & vniuerſali Papæ vita. Et ſic tertio dicitur per Priorem, & totiens per illos quoque reſpondetur. Subſequenter idem Prior Diaconorum dicit: Saluator mundi: Et illi reſpondebunt. Tu illum adiuua. Et ſic ter dicetur, & ter reſpondetur. Deinde idẽ prior dicit. Sancta Maria: & illi reſpondebunt: Tu illum adiuua. Et bis dicetur, & bis reſpondebitur. Inde Prior idem ſubiunget: Sancte Michael, & illi reſpondebunt. Tu illum adiuua. Et tunc deinceps ſemel dicetur, & ſemel reſpondebitur. Sequitur Prior.

Sancte Michael,
Sancte Gabriel,
Sancte Raphael, Tu illum adiuua.
Sancte Ioannes Baptiſta.
Sancte Petre,
Sancte Paule,
Sancte Andrea,
Sancte Stephane,
Sancte Leo.
Sancte Gregori,
Sancte Benedicte,
Sancte Baſili, Tu illum adiuua.
Sancte Sabba,
Sancta Agnes,
Sancta Cecilia,
Sancta Lucia,

Finitis laudibus dicitur epiſtola latine, & deinde græce, & proceditur in miſſa, vt alias, vſque ad finem. Datur benedictio ſed non publicantur tunc indulgentiæ. Sacris miſſarum ſolen-

nijs ritè pactis, ꝓcedit ad coronationẽ. Pōtifex reaſſūptis chiro-
thecis, & annulis cū oīb⁹ paramẽtis ſuis, ī qb⁹ celebrauerat, & cū
Cardinal. ꝑlatis, & officialib⁹ oīb⁹, vt ī miſſa paratis: ꝓcedit ad ſu
geſtū ſupra grad⁹ baſilicæ Apl'orū prīcipis ex materia cōſtructū
& ornatū, ibiq; in ſede eminẽti ſibi parata ſedet, & cū oēs ꝑlati
cōuenerīt, & ppl's ex baſilica in areā exierit: Diacon⁹ a ſiniſtris
deponit mitrā cōſuetā e capite Pōti. & Diacon⁹ a dextris Tiarā,

qđ regnū appellāt, & triplici corona ornatū Pontifi. capiti īpo-
nit, ppl'o acclamāte, Kyrieel. Diacon⁹ a dxtris latine, a ſiniſtris
vero vulgariter publicāt plenarias īdulgẽtias, tū paratꝛ proceſſio
ad Lateranū. Sed qm̄ plerūq; antequā hæc cōpleta ſint, ho-
ra eſt ſatis tarda, & lōga ad Lateranū reſtat via, multaq; ibi adhuc
ſunt pagēda: cōſueuerūt aliqn̄ Pōtifices, & p̄res ſuſtētationis gr̄a

ali-

aliquãtulũ cibi ſumere parat̃ refectio ĩ atrio dom⁹ archipſbyteri baſilica ꝓ Põtifice,& Cardina.ꝓ alijs p̃latis:ĩ vicinis domibus Canonicorũ.Coronato Põtifice veniũt ad refectionẽ, & ĩterim parant̃,q̃ ad ꝓceſſionẽ ſunt opportuna.Sumpta refectione Pontifex,& oẽs deſcendunt ad æquitandũ, & hoc ordine procedit̃

ad Lateranum,Primi incedunt valiſarij Cardinaliũ ſuo ordine: &deinde eorũ familiæ,& oẽs laici mixtim,vt eis placuerit.Tum per ordinẽ iſti ſequentur tonſor,& ſartor Papæ cũ valiſijs rubeis,ĩ qb⁹ ſũt veſtes,q̃ ꝑtinẽt ad ſctĩſſimũ dñm nřm , familiares,& ſcutiferi Papæ,nobiles curię minoris,& nepotes affineſq̃;dñorũ Cardinaliũ,ſcala Papæ pãno rubeo coopta,q̃ portat equ⁹ albus duct⁹ ꝑ vnũ ex parafrenarijs purpurea veſte indutũ. Qui poſtq̃ Papa aſcẽdit equũ cũ iſta ſcala,vadit in ordine ſuo, dxtra eq̃ habenas,ſiniſtra rubrũ ferẽs baculũ.Hũc ſequunt̃ duodecĩ curſores Papę etiã rubris veſtib⁹ ĩduti, equeſtres portãtes duodecim vexilla rubra,bini,& bini.Inde tredecĩ vexilliferi capitũ regionũ vrbis,cũ ſuis vexillis cherubin aliquãto maiorib⁹ alijs vexillis ẽt veſtib⁹rubris & eq̃ſtres oẽs vexilliferi.Tũ vexillifer ppľi R. cũ vexillo,& inſignijs ppľi R.Deinde vexillũ albũ cũ cruce nigra,qđ portat ꝓcurat.ord.B.Ma.Theutõicorũ,vexillũ cũ armis Papæ,q̃ aliq̃s magn⁹ nobilis portat,& dmũ vexillũ ordinis Hierosol. rubrũ cũ alba cruce,qđ ꝓcurator ei⁹portat.Iſti q̃nq̃;vexilliferi hẽbũt equos cataphractos,ſiue bardatos,&cooptos tela ſericea vſq; ad talos equorũ,cũ ĩſignib.ſuis,ipſi aũt erũt armati,ac

 ſi prelium

prælium eſſet ingreſſuri, dempta galea cum lacernis ex tela etiã ſericea cum inſigni, & ſinguli Vexilliferi habebunt quatuor pedites cum lacernis bocaſinis cum inſignibus Dominorũ, hunc ordinem vexillorum inueni ſeruatum. Sed mihi non placet: neque videtur debitus ordo: Nam non honoramus ſignum, nec ſigni figuram, ſed ſignati dignitatem, vnde ponimus vexillum ciuitatis, in qua eſt Pontifex, in principio, vt minus dignum, deinde vexillum ordinis beatæ Mariæ Theutonicorum, in quo eſt crux nigra in albo. Tum vexillum Papæ, inde vexillum Eccleſiæ, & bene hactenus. Demum in loco honorabiliori vexillum ordinis militaris Hieroſolymitanicum alba cruce in rubro: quod mihi videtur præter omnem conuenientiam, nam ſignũ crucis albæ in rubro non eſt ſignum vniuerſitatis Chriſtianorum, ſed illius tantum ordinis militaris, ſicut, & nigra in albo alterius ordinis eſt ſignum. Vniuerſitatis autem Chriſtianæ ſignum eſt crux rubra in albo: ergo vexillum ordinis Hieroſolymitani non eſt præferendum ſigno Papæ, aut ſigno eccleſiæ. Locus igitur ſuus eſſet poſt vexillum ordinis Theutonicorum, & non poſt omnes. Si autem adeſſet vexillum cruciatæ crux rubra in albo, quia eſt vniuerſale omnium Chriſtianorum, illud iure optimo ponendum eſſet in loco digniori. Poſt vexilla procedunt duodecim equi albi ſine ſeſſoribus, phaleris aureis inſtratis carmaſinis ornati, quos duodecim Parafrenarij ducunt rubra veſte induti, & baculum rubrum in ſiniſtra portantes, hos ſequuntur quatuor nobiles, pilea quatuor carmaſina ſupra baculos quoſdam deferentes, qui Scutiferi honorarij vocãtur Cubicularij, deinde ſequuntur æquitantes in ſuo habitu Oratores laici & nõ Prælati ſimul cum baronibus, & maioribus nobilibus. Tum Subdiaconus apoſtolicus cum cruce Papali, & ſuis collegis parati, vt in miſſa, & apud crucem duo magiſtri, oſtiarij cum ſuis virgis, poſt hos duodecim familiares Papæ rubra veſte induti, portantes duodecim intorticia accenſa ante ſacramentum corporis Chriſti pedites, inde duo familiares Sacriſtæ equeſtres etiam rubro induti, portantes laternas argen-

teas

teas cum lumine ante Sacramentum. Et poſt eos ducitur per familiarem ſacriſtæ rubro etiam indutum, & baculum in ſiniſtra habentem, equus albus, manſuetus, ornatus, vt illi duodecim, portans Sacramentum, habens ad collum tintinabulum bene tinniens. Et ſupra portatur baldachinum cum inſignibus Papę, & Sacramento per ciues Romanos, qui inter ſe mutantur terdecies, vt vna quæque regio habeat ſuam partem. Poſt ſacramentum equitat immediate Sacriſta, qui, vt cæteri prælati, habet equum totum coopertum bocaſino, & ipſe & omnes alij parati ſunt, vt in miſſa cum paramentis, & mitris. Sacriſta in manu geſtat album baculum. Sequuntur deinde duo præfecti nauales, & in eorum abſentia duo nobiles, induti, vt Aduocati, & Secretarij pręter Almuciam. Et poſt eos ipſe Secretarij, & Aduocati cũ Almucijs. Cantores deinde equitant cum ſuperpellicijs. Tum Acoluthi, Clerici cameræ, & Auditores cum ſuperpellicijs ſupra rochettum. Subdiaconus Græcus, & latinus, & Diacon⁹ gręcus, vt in miſſa. Sequuntur dehinc prælati cum equis coopertis & ipſi cum mitra, & pluuiali. Abbates forenſes, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Abbates vrbis, Epiſcopi aſſiſtentes Papæ, Patriarchæ, Diaconi, cum dalmaticis, Presbyteri cum planetis, Epiſcopi Cardinales cum pluuialibus, procedunt duo Diaconi aſſiſtẽtes Papæ, & inter eos medius Prior Diaconorum, ſi ipſe dixit Euangelium. Prior Diaconorum ferulam in manu portare debet, & totam proceſſionem ordinare, & illa ordinata equitare in loco ſuo.

Procedit tandem ſummus Pontifex ſuper equum album faleratum, coopertum è parte poſteriori ſtragiola carmeſina ſub baldachino, quod octo magni nobiles ſiue Oratores portant.

Cum Papa per ſcalam, quam ſuperius diximus, aſcendit equũ maior princeps qui præſens adeſt, etiam ſi Rex eſſet, aut Imperator, ſtapham equi Papalis tenet, & deinde ducit equum per frenum aliquantulum. Si Impera. aut Rex ſoli eſſent, ideſt, nõ eſſet alius Rex, ſoli equũ ducerent cũ dextra manu. Sin vero eſſet ali⁹ Rex, dignior à dextra, alius à ſiniſtra frenũ tenerent. Si non ſint

Reges, digniores ducant equum. Et poſtquam Imperator, Rex ſiue alius magnus princeps aliquantulum equum duxerit, ſubſtituantur alij duo magni nobiles eorum loco, & mutentur. Si vero Pontifex, non equo, ſed ſella veheretur, quatuor maiores principes, etiam ſi inter eos Imperator, aut quiuis maximus princeps adeſſet, in honorem Saluatoris Ieſu Chriſti, ſellam ipsã cum pontifice humeris ſuis portare aliquantulum debent. Sed aderunt etiam quatuor validi Pontificis familiares qui pondus ſuſtinent: Ita vt principes ipſi in ſignum piæ religionis, ac reuerentiæ magis, quam ad onus ſubeundum manus appoſuiſſe videantur: qui etiam mutabuntur pro hominum: & itineris diſpoſitione: Similiter & octo nobiles, qui Baldachinũ ſuper caput Pontificis ferunt, mutabuntur poſt aliquod ſpacium, & equos ſuos aſcendentes in ordine ſuo equitabunt, eorum loco nobiles ciues Romani vſque ad Lateranum, Baldachinum portabũt mutabunturq́; per vices, ſicut de Baldachino Sacramenti diximus: Ante pontificem conſeruatores, capita regionum, & alij magiſtratus, ac nobiles vrbis pedites præibũt, & Prætoriani milites cum eis accincti enſibus circiter centum, & baculũ in manibus portantes, ad cuſtodiam corporis Pontificis. Circa Pontificem, aliquando ante, aliquando poſt equitabit Mareſcallus, ſiue Soldanus curiæ, cum duobus ſacculis pecuniarum ante ſellam, & ipſas pecunias proijciet ſuper populum ad preſſuram dimouendam, vt infra dicemus. Primum iactum pecuniarum faciet, cum Pontifex incipiet ſe mouere: alium apud pontem Hadriani, tum in area apud montem Iordanum. Inde in area Parionis deinde alium apud Sanctum Marcum, poſtea apud Sanctũ Adrianum, & demum vbicunque magnam preſſuram apud Põtificem viderit: & vt facilius poſſit pertranſire, ad partem trãſuerſam iaciat pecunias, Poſt Pontificem immediate ſequuntur duo Cubicularij ſecreti, medium tenentes Auditorem Rotæ Decanum, qui ſeruit de mitra. Et deinde duo Medici cum Secretario principali in medio, ſi ille non eſt prælatus. Subſequitur deinde vmbrella rubri coloris, quam vnus ſeruiẽs armorũ,

preter

præter galeam totus armatus eques portat. Poſtremo equitant Vicecamerarius, ſi non eſt paratus, & omnes prælati non parati Protonotarij, Auditor contradictarum, ſi non ſit paratus, & ſimiliter corrector literarum: qui ſi ſint parati, equitant in loco promotionis, & omnes togati. Vicecamerarius baculum in manu portat, & pertinet ad eum curare vt ordo à Priore Diaconorum datus ſeruetur in proceſſione. Et ſecundum antiquas conſuetudines, Camerarius Papæ non portat ferulam, ſi eſt Cardinalis, ſed eius Vicarius, & Vicecamerarius: quia non ad Cardinalem, ſed ad Camerarium id pertinet. Hoc igitur ordine ad Lateranum procedunt. Cum Pontifex peruenerit ad montem Ior-

danum, Iudæi illi obuiam eunt, genuflexi legem Pontifici offerunt. Lingua Hebraica legem laudantes, & hortantes Pontificē vt illam veneretur. Pontifex illis auditis, in hāc ſententiā rn̄det.

Sanctam legem Viri Hebręi, & laudamus & veneramur, vtpote ab omnipotenti Deo per manus Moyſi patribus veſtris tradita eſt: obſeruantiā vero veſtrā, & vanam interpretationē damnamus, atq; improbamus: quia Saluatorem, quem adhuc fruſtra expectatis, Apoſtolica fides iā pridē adueniſſe docet, & p̄dicat Dn̄m nr̄m Ieſum Chriſtū: qui cum patre & Spiritu Sācto viuit & regnat Deus, per omnia ſęcula ſęculorum. Sed qm̄ nonnunq̄ accidit, vt Iudęi populi multitudine opprimant̄, ſolent aliqā

impetrare pro eorum ſecuritate, vt hoc faciant ſuper antemurali arci Sancti Angeli in angulo, ad viam, qua itur ad palatium reſpicienti.

Cum Pontifex ad Eccleſiam Lateranenſem peruenerit, deſcendit in porticum Eccleſiæ, & à Canonicis illius Eccleſiæ honorifice paratis excipitur cũ cruce. Deſcendit Pontifex ex equo Prior Canonicorum Lateranenſium offert crucem oſculãdam Pontifici: quam Diaconus Cardinalis accipit, & ad os Pontificis, cui prius Tiaram extraxit, ponit: oſculata cruce, Pontifici ponitur mitra, & regnum datur in manibus Auditoris, ipſe vero Pontifex à Priore, & Canonicis prędictis ducitur ad marmoreã ſedem, ante portam principalem à ſiniſtra ſtantem, quæ Stercoraria appellatur, & ibi eum ſedere faciunt: qui ita tamen ſedet, vt magis iacere videatur, ad quem mox accedentes Cardinales eleuant eum honorificè, dicentes: Suſcitat de puluere egenũ, & de ſtercore erigit pauperem: vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat. Surgens Pontifex, recipit de gremio Camerarij ſibi aſſiſtentis, quantum pugno poteſt complecti pecuniarum. Vbi tamen nihil prorſus ſit argenti aut auri, & ſpargit inter populum, dicens, Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do. Pons ligneus recta linea, à porta Eccleſiæ principali, ad altare maius excitatur cum pluteis. Hinc inde pectoribus tenus, altitudo circiter quinque pedum, latitudo ſex, aut ſeptem, qui alteri ponti coniũgitur ſimili modo cõſtructo à porta, qua aſcenditur per Eccleſiam ad Sancta Sanctorum venienti, quod fit, vt Pontifex à populi multitudine nõ opprimatur. Circa altare à gradibus, & ſupra omnia circum circa tabulis clauſa eſſe debent, vt per põtem tantum capellam intrent. Pręcedentibus igitur Canonicis, & Cantantibus. Te Deum laudamus, Pontifex cum Cardinalibus intrat Eccleſiam, & ante altare maius ſupra faldiſtorium procumbens, ſine mitra aliquantum orat. Deinde ſurgens benedicit populo, dicens. Sit nomen Domini benedictum, &c. Inde cum mitra aſcendens ad ſedem eminentem, ſedens recipit ad oſculum pedis

Canoni

Canonicos Lateranenſes. Deinde Pontifex per ipſum pontem aſcendit ad palatium Lateranum per portam, quę eſt in eccleſia.

Et cum peruentum fuerit in prima aula, quæ aula concilij appellatur: ſedet Pontifex in ſede ſibi parata apud tabulam lapideam in capite aulæ, quæ dicitur menſura Chriſti. Et hinc inde apud eum ſtant Domini Cardinales. Prior vero preſbyterorum Cardinalium, ſtans ante Papam conuenienti interuallo, cum Subdiaconis, Auditoribus, Aduocatis, & Scriniarijs facit laudes Domino noſtro, vt fecerat Prior Diaconorum S. Petro, incipiens, Exaudi Chriſte, &c Prior presbyterorum prædictus, & alij qui faciunt laudes, ſtant detecto capite. Pontifex vero ſedet cum mitra, & alij Cardinales ſtant cum mitra. Hoc tamen fieri ſolebat in introitu ipſius portæ in primo plano, antequã ad aulam prædictam veniatur commodè tamen iu hunc locum translatus eſt hic actus, propter illius loci anguſtiam. Finitis laudibus, Papa procedit ad capellam Sancti Syluestri, ibi ante portam capellæ ſunt duæ ſedes porphireticæ perforatæ: & ibi ſedet Pontifex ſuper primam, ad quem prior Eccleſiæ Lateranen. accedit, & genuflexus dat Pontifici ferulã in manu in ſignum correctionis, & regiminis, & claues ipſius baſilicæ ac palatij Lateranen. in ſignum poteſtatis claudẽdi, & aperiẽdi, ligãdi, atq; ſoluẽdi. Surgit deinde Papa cũ ferula & clauibus, & ſedet in altera ſede porphiretica ad aliã partẽ, & ibi reſtituit eidẽ priori ferulã &

claues

claues,&ab eodem pręcingitur ſuper planetam ſedens cum cin gulo quodam ſericeo rubro, cũ burſa etiam ſericea, & rubra, in qua ſunt duodecim lapides precioſi cum muſco. Tum pontifex pcinctus,& ſedens, e gremio Camerarij capit denarios argenteos omnifariam, quotquot poteſt manu continere, & ſuper populum ſpargens, dicit: Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia ei⁹ manet in ſęculum ſęculi. Et hoc tertio facit. In iſtis duabus ſedibus Pontifex ſedet, vt in Stercoraria.

Ducitur deinde Pontifex ad Sancta ſanctorum, vbi ſuper ſal diſtorium ſine mitra genuflexus orat: Inde ſurgens, cum mitra reuertitur ad capellam Sancti Syluestri: in quam intrans ſedet ſuper ſedem ibi paratam: tum deponit mitram, chirothecas, pal lium, planetam,& aſſumit pluuiale, & mitram ſimplicem, & ſedens dat presbyteriũ hoc modo, Cardinalibus duos aureos,& duos groſſos argenteos. Veniunt Cardinales,& profunde caput inclinant ante Pontificem, porriguntq́; ei mitram apertam, in qua Pontifex immittit pecuniam: illi accepta pecunia manum Pontificis oſculantur, pecunias capit Pontifex e gremio Camerarij. Alij prelati genuflectunt ante Pontificem, & accipiunt in mitra ſua vnum aureum,& vnum groſſum, & oſculantur dextrum genu Papę. Alij vero prælati & officiales accipiunt in manu tantundem,& oſculantur pedem: Dato presbyterio Pontifex cum Cardinalibus aſcendit ad palatium Lateranenſe: & ſi non facit ſolenne conuiuium, deponit paramenta ſua: intrat cameram, quieſcit,& prandet ſeu cœnat. Cardinales ducuntur ad cameras ſibi ordinatas: quieſcunt recreātur, & expectant Pont. ſi vult redire ad S.Petrũ eodẽ die. Sin aũt non, reuertunt domũ.

SECTIO TERTIA.

De conuiuio ſolenni Pontificis cum Cardinalibus & Prę latis. Caput vnicum.

SED quoniam maiores noſtri conſueuerunt in die coronationis, & feria quinta in Cęna Domini ſolenne conuiuium celebrare ijſdem ferme cęremonijs

nijs, aliquid etiam de ſolenni Papali conuiuiō hoc loco dicemus. Maxime cum etiam noſtra ætate factum ſit a Pio Secundo, & Paulo item Secundo, ſummis pontificibus.

Parabitur igitur aula conuiuij, aulæis, & pannis ſericeis aureiſque pro temporis, & loci conditione. In capite aulę erit ſuggeſtus, ad quem triplici gradu aſcendetur, longus pro latitudine aulæ, in medio ſurget quadratus thalamus palmi altitudine, ſuper quo menſa paratur Pontificis: apud parietem erit ſedes Papalis, ad quam paruo, & deinde magno ſcabello aſcendetur: ornabiturque ſedes cum panno aureo, pendentę ſupra caput menſa erit alta ad iuſtam proportionem ſedentis: a ſiniſtra ſuper ſuggeſtum, parabitur alia menſa pro credentia Papæ cum vaſis aureis & argenteis, vino, & aqua, & alijs conſuetis. Credentiam appellant menſam, ſupra quam vaſa argentea, ſiue aurea, ad conuiuium opportuna præparantur. Et ſimiliter in diuinis, ſupra quam ad ſacrificandum neceſſaria continentur.

Dicitur & Credentia, actus ipſe prægustationis cibariorum, & aliarum rerum. Hæc exponere voluimus, quoniam crebro in hoc opere de Credentia mentionem facturi ſumus. Antiqui Cæremoniarum codices Dreſſatoriū dixerunt. A dextra parte aulæ infra ſuggeſtum, parabuntur menſæ pro Epiſcopis, & Presbyteris Cardinalibus, & paulò inferius, pro alijs prelatis. Et pro Cardinalibus erunt aliquanto altiores: & ſedilia habebunt gradum vnum, ſuper quem tenebunt pedes Cardinales. A ſiniſtra e regione menſæ Cardinalium, parabitur menſa pro Diaconis Cardinalibus eiuſdem altitudinis, & cum gradu. Et inferius aliæ menſæ pro Oratoribus nobilibus, & Officialibus. In fine aulæ, vel in aula pręcedente, ſi erit commoda parabitur magna Credentia cum pluribus gradibus ad magnificentiam, & alia ſuper longam menſam cum vaſis, quibus in conuiuio vtentur.

Si huic conuiuio intereſſet Imperator paratur pro eo ſedes ad dex-

dextram Pontificis, & menſa ſuper plano ſuggeſtus, ſuper quam ſolus comedet Imperator. Sedes habebit ſcabellũ paruum viride: & erit ornata panno aureo, nõ habebit pendentem ſupra caput: ſimiliter parabitur pro eo credentia iuxta credentiam Papę a ſiniſtris, & ibi erunt familiares Imperatoris pro ſuo ſeruitio. Si vero adeſſet rex aliquis, paratur credentia, pro eo paulò remotior ab ea.

Sedes vero nulla paratur: quia ſedet in menſa poſt primum Epiſcopum Cardinalem. Imperator, ſiue Rex habebunt tot ſeruitores, quot eis opportunum videbitur. Cardinalibus vero ſingulis ſufficiunt quaterni miniſtri: quorum vnus vinum propinet: alter carnes concidat, alter de cultello fercula inferat, quartus prægustet vinum, & aquam, & alia ſubminiſtret. Pontifici ſeruire ſolẽt nobiliores, qui ſunt in curia laici, etiam ſi ſunt fratres, aut filij Regum, preſertim in illorum præſentia. Pontifex igitur cum paramentis Pontificalibus ſi celebrauit ille die, vſque ad Dalmaticam incluſiue, & cum ſandalijs indutis, ſupra Dalmaticam manto rubro, aperto à parte anteriori, & mitram habens in capite ſupra fauonem, medius inter Diaconos ducitur ad menſam. Cardinales, & pręlati omnes habent ſuperpellicium ſuper rochettum, ſiue ſupra veſtes ſui ordinis, ſi ſint religioſi, & mitram albam in capite: ſupra ſuperpellicium Cardinales, & pręlati ſeculares, habent mantellum ſine cauda, apertum à parte ante, & coloris violacei ſiue obſcuri.

Religioſi vero coloris ſui ordinis, ſed eodem modo apertos. Cæteri omnes in ſuo habitu quotidiano. Aderunt familiares Pontificis & alij ſeruitores in copia. Aderunt etiam ſeruientes armorum bene ornati cum ſuis baculis argenteis, qui præire debent ante portantes fercula, & remouere multitudinem à via. Magiſter ſacri hoſpitij, & Magiſter domus prouideant in tempore de modo, & ordine ferculorum; de ſeruitoribus, qui prius, & qui poſterius, & quod quælibet menſa habeat prę fectos ſuos. Quæ vina primo, quæ deinceps, & per quos ſerenda, & ſic de alijs rebus opportunis.

Ponti-

Pontifex remota prius menſa, ad partem ſedeat in ſede cum mitra, & mantum poſt collum apertum, vt nihil ante pectus depēdeat. Cardinales, principes, & prælati, & alij conuiuæ ſtent ante menſas paratas. Nobilior laicus etiam Imperator aut Rex, aquá ad lauandas Pontificis manus, primo ferat hoc ordine. Magiſter ſacri hoſpitij cum Clerico cæremoniarum, quem adeſſe oportet in ordinandis hiſce rebus omnibus, cum ſeruientibus armorum. Et ſi Imperator aut Rex aquam ferre debet cum aliquibus etiam Principibus ſociatus, Imperatorem, aut Regem ad credétiam ducit. Si eſt nobilis inferior, ſolus erit, & in credentia aquá prius a miniſtris probatam & prægustatam accipit in peluibus, fertq; conſuetis cæremoniis ad Pontificem præeunte vno ex auditoribus cum mantili ad tergēdum manus. Prior Eporum Cardinalium, & duo Diaconi aſſiſtentes, depoſitis in manibus ſeruitorum mantellis, & mitris, ſic in rochetto ſeruiūt Papę, dum lauat, Epiſcopus aquam cum portante infundendo, & Diaconi mantile, quod ab Auditore acceperant hinc inde tenendo.
Dum Papa lauat manus, nō prælati ſed laici omnes genuflectūt, Cardinales & prælati ſtant capite detecto. Cum Papa lauerit, reaptetur menſa ante eum, & tres Cardinales, qui illi ſeruierant, capiūt ſuos mātellos, & mitras, & vadunt ad loca ſua: & Imperator apud ſedē ſuá primo ſtans lauet ſuis cæremonijs, deinde dñi Cardinales lauenť ſtantes ante menſas cū mitris in capite: poſt

eos lauẽt p̃lati ſtãtes ſine mitris, & ſeculares ſi q̃ ſũt detectis capitib. Stabũt ante mẽſas lauantes eo ordine, quo ſedere debẽt in mẽſa, prior Epõrum in capite ad dextram: ſi aderit Rex aliquis erit ĩ ſecũdo loco: ſi plures Reges, mixti erunt cũ primis Cardi. primo Cardinalis, deinde Rex ſucceſſiue, ſi erunt mixtĩ principes, aut filij, vel fratres Regum (ſi non ſeruiunt Papæ) debent ſedere inter Diaconos Cardinales, vel poſt eos, pro eorũ dignitate, & cõditione. Primogenitus autem Regis, quia Rex futurus putatur, poſt primum presbyterum Cardinalem erit. Sed nullo modo inter Epiſcopos. Et hoc tam in conuiuijs quam alijs publicis actibus, quamuis noſtro tempore aliquorum ſiue ambitione, ſiue ignorantia aliquando ſit ſeruatum contrarium.

Conſueuerunt antiqui ponere Patriarchas quatuor eccleſiarum principalium inter Epiſcopos Cardinales mixtim, noſtro tempore (credo propter declinationem, ſiue potius extinctionem illarum, cum ſint quodammodo titulares) ponuntur immediatè poſt Cardinales: deinde aſſiſtentes Papæ, tum oratores prælati: inde Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarij, Abbates, Subdiaconi, Auditores, Clerici cameræ, & Acoluthi. Ad ſiniſtrã vero erunt Diaconi Cardinales, & cum eis Principes, quos prius diximus (ſi aderunt) poſt eos autem, ſi præſentes erunt, alij principes inferiores, illi tamen, qui ſolent præcedere oratores Regũ. Deinde erunt Oratores laici, & nõ p̃lati, & cũ eis Senator, & tres Cõſeruatores vrbis. De alijs aũt laicis, q̃ ſũt extraordinarij, nihil ponimus: nã admitti ſolet ad volũtatẽ Pont. & nõ ordinarie.

Aduertat tamen magiſter domus, vt prius cum Clerico cęremoniarum ponat in ſcriptis nomina, & ordinem inuitatorum ad conuiuium, & maxime laicorum: & ſi quæ ſunt contentiones de præſidentia, componantur prius, quod ſi ibi orientur, ſi nolunt componi, ambo contendentes honeſte iubeantur exire ſi tamen eſſet colorata contentionis cauſa, & nõ temeraria, quia tunc ſolus temerarius eijciendus eſſet.

Quod autem de Imperatore dicimus, intelligimus de Imperatore Romanorum, non autem Græcorum, nam ille, vt Rex tractatur.

tractatur. Poterunt lauari poſt primos plures eodem tempore. Poſtquam omnes lauerunt, Pōtifex benedicit menſam, ſtans ſi-

ne mitra:& tunc Diaconi aſſiſtunt, finita benedictione ſedet, imponitur mitra,& Diaconi vadunt ad loca ſua, & ſedentibus omnibus ordine, quo ſteterant fercula portantur. Primum ferculum portabit nobilior princeps, ſiue Imperator, ſiue Rex ſit, Secundum alius dignior poſt eum:& ſic ſucceſſiue: Et ſi erūt ex illis, qui debeant ſedere in menſa, portato ferculo ſedeant in loco ſuo. Et notandum, quod Imperator, Rex, ſeu maximus princeps, capit ferculum, quod portare debet ad Pontificem, extra portam aulę conuiuij ab aliquo familiari Pontificis illuc apportatum, Alij inferiores pro ferculo ad coquinam vadunt, Magiſter ſacri hoſpitij,& Magiſter domus baculos in manibus tenētes, & in habitu ſibi condecenti deducunt portantes fercula, q̄ quidem fercula ad Pontificem,& Imperatorem tantum cooperta portari debent, alijs autem, etiam regibus detecta: & ſimiliter vinum. Poſſunt tn̄ portari, & maxime principibus vſq; ad aulā cōuiuij,& deinde anteq̄ appareāt ī cōſpectu Papę detegere Itē ī p̄ſentia Pōtificis nulli oīno fit publice p̄guſtatio niſi ipſi Pōtifici,& Imperatori tm̄: p Rege aūt, aut maximo principe poterit fieri a ſuis ſi voluerint ī credētia, vel vbi capiūt fercula. Pro Pōtifice,& Impe. fiet ibi vn̄ capiūt a dātib. & ī mēſa à portāte, & de oīb⁹ reb⁹. Cū primū cōuiuiū incipiet: in loco cōuenienti ponat

pulpi-

pulpitum,& Subdiaconus, ſiue Capellanus Papæ, aliquid de ſacra ſcriptura legat vſque in finem conuiuij. Interim cum ſilentio,& ſine ſtrepitu omnia adminiſtrentur quam diligentiſſimè. Cum Pontifex biberit, conſueuerunt omnes aſtantes, præter epiſcopos, & ſuperioris dignitatis viros genuflectere, quod ſeruari noſtris tempotibus vidimus, quamuis in nullo cæremoniarum libro id legerimus. Epulis abunde ſubminiſtratis fit ſecunda lotio manuum, & tunc ſecundus nobilis laicus, portat aquam conſuetis cæremonijs. Prior epiſcoporum Cardinaliũ, & duo Diaconi dimiſſis mantellis,& mitris, vt ſupra, ſeruiunt: deinde reuertuntur ad loca ſua, lauantur,& alij ordine ſuo, quo ſupra ſedentes tamen,& dum Cardinales lauant, vnus ſeruit alteri de mantili illud explicando,& tenendo dum alius lauat, & ſic ſucceſſiue. Ponuntur deinde vinum & cõfectiones, ſiue ſpecies, vt habent antiqui codices: & demum finito conuiuio lector dicit Tu autem Domine miſerere noſtri, niſi ſit in cæna Domini: quia tunc non profertur Tu autem. Surgit pontifex ſine mitra, aſſiſtunt ei Diaconi,& redduntur gratiæ, vt in ordinario. Omnibus completis reducitur pontifex ad cameram ſuam,& alij ad propria diuertuntur. Si autem ſolenne conuiuiũ huiuſmodi fiet in die, quo Pontifex ſacra publice non celebrauerit, omnia, vt prædicta ſunt, ſeruabuntur, niſi de ſacris veſtibus. Papa indutus amictu, alba longa, cingulo, ſtola precioſa, & manto rubro cum paruo caputio ſubtus, ſiue ſi calores erunt ſine manto cum caputio tantum ducetur ad menſam, Cardinales & prælati erunt in mantellis conſuetis ſine ſuperpellicijs, & ſine mitris: alia omnia, vt ſupra. Aduertendum tamen, quod nunquam in cõuiuio Pontificis admittuntur mulieres, etiamſi Imperatrix, Regina, vel Pontificis conſanguinea eſſet.

Sectio

Quæ mutantur, ſi coronatio Pontificis fiat extra vrbem. Caput vnicum.

QVÆ ſupra diximus de conſecratione, benedictione, & coronatione Romani Pontificis, omnia ſeruabuntur, etiam ſi extra vrbem Romanam fient, præter infraſcripta. Cum Papa ad Eccleſiam venerit, vbi ea fieri debent Canonici, & Capellani illius Eccleſiæ illi obuiam exibunt proceſſionaliter. Sed non recipientur ad oſculum pedis, vt Canonici S. Petri. Intrabit Pontifex in Eccleſiam, & in medio genuflexus orabit verſus altare maius. Deinde ibit ad capellam, vbi paramenta capere debet conuenienti ſpacio ab altari maiore diſtante, vt commode proceſſio poſſit inde explicari, alia omnia vſque ad actum coronationis fient, vt dictum eſt: ſed ipſa coronatio fiet vel ſupra gradus, vel loco commodiori: & magis in conſpectu populi, nam ibi parandus erit ſuggeſtus, vbi maius erit ſpacium ad capiendam multitudinem. Pontifex ornatus poterit equitare cum ſolenni proceſſione, vt ad Lateranum conſueuit, ad aliquam aliam Eccleſiam: & in via fient iactus pecuniarum, & Iudæi obuiabunt cum lege,

rñdebitur, & fiet, vt in via ad Lateranũ. Et cũ puenerit ad dictũ locũ deſcẽdet, & ſup ſedẽ in loco honeſto ſibi ĩ introitu Eccl'iæ

preparatam, ſedebit, & tunc extrahetur ſibi regnum, & imponetur ſibi mitra, & aſtantibus ſibi hinc inde Diaconis, & deinde in ordine alijs Cardinalibus, a priore Presbyterorum Cardi-

nalium cum Subdiaconis & alijs officialibus cõſuetis fient laudes: Exaudi Chriſte, vt dictum eſt ſuperius. Tum pontifex aſcẽdit ad altare maius præcedente clero illius Eccleſiæ, & cantante: Te Deum laudamus, procumbet ſuper faldiſtorio ante altare maius, ad orationem ſine mitra, & finito, Te Deum, factaq; oratione aſcendet ad altare, & benedicet populo: Deinde aſſũpta mitra aſcendet ad ſedem eminentem, & dat preſbyterium Cardinalib. & prælatis: Et finitis omnibus, vadit ad locum, vbi ordinatum eſt conuiuium, vel ad cameram ſuam, ſi priuatim prandet. Et omnia ſeruantur, vt in vrbe, quæ ſeruari poſſunt.

SECTIO QVINTA.

De Aduentu, & coronatione electi in Imperatorem Romanorum. Cap. I.

ELectus Rex futur⁹ Romanorũ Imp. primũ cõſueuit electionẽ ſuã p ſuos ſolẽnes oratores ſummo pontifici intimare, & decretũ electionis oſtendere deuotionẽ ac fidelẽ reuerentiã exhibere, fauorem, & gratiam Apoſtolicæ ſedis implorare, offerre ſe ad quæcunq; fidelitatis iuramenta R. Eccl'ię pſtãda: & demũ vnctionẽ, conſe-

crationem,

cratione͂,& Imperij diadema humiliter poſtulare. Pontifices vero conſueuerunt viſo decreto,& examinata electione in ſacro Senatu,habitoq; ſufficienti informatione tam ſuper forma electionis,quam ſuper idoneitate & habilitate perſonæ electi,per Commiſſarios a ſe conſtitutos ad inſtantiam dicti electi, ipſum electum in ſpiritualem filium ſuum,& Eccleſię Romanæ ſuſcipere: illiq; fauorem & gratiam concedere, & ipſius Regis electi perſona idonea reputata, eum nominare,denunciare, aſſumere, & declarare Regem Romanorum ac etiam habilem, & ſufficientem declarare ad ſuſcipiendum Imperialis celſitudinis dignitatem: decernere conſecrationem,& coronationem per manus ſuas eſſe impendēdas & ſupplere omnes defectus, &c. Hoc ſeruatum legimus in Carolo Quarto a Cleme͂te Sexto,& antea in Henrico Septimo a Clemente Quinto, & in Alberto eius p̄deceſſore,& Rodulpho patre a Bonifacio Octauo,& a pluribus alijs: & in Venceslao Caroli Quarti filio, quem pater adhuc viuens in Romanorum Regem ab electoribus deſignari procurauerat,cuius rei approbationem,cum Gregorius Vndecimus,ad quem delata erat,morte præuentus decernere non poſſet: Vrbanus Sextus eius ſucceſſor legitime conſecit.

Quod veniente Imperatore mittantur Legati Apoſtolici. Ca. II.

ELectus igitur Romanorũ Imperator cum ſtatuerit vrbem petere, ad Imperiale diadema de manu ſummi Pontificis ſuſcipiendum,primum conuenit per nuncios & Legatos ſuos cum Romano antiſtite de modo, & tempore intrandi, vt Pontifex rebus opportunis conſulere poſſit, deinde cum Pontifex nouerit Cæſarem iam Italiam intraſſe, mittit illi obuiam duos Legatos de latere, qui illum conueniant,antequam terras Romanæ Eccleſiæ ingrediatur.

Et poſt gratulationes,ſalutationem,& benedictionem,nomine Pontificis honeſto modo exigunt ab illo iuramentum ſolitum præſtari ab electis Imperatoribus,antequam intrant agrum Romanæ Eccleſiæ, in forma,qua in decreti cauetur videlicet.

Sanctiſſimo Domino noſtro, Domino N. diuina prouidẽtia Papæ Ego B. Rex Roman. promitto & iuro per patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, & per lignum viuificæ crucis, & per has reliquias ſanctorum, quod ſi permittente Domino Romã venero, ſanctam Romanam Eccleſiam & ſanctitatem ſuam, rectorem ipſius exaltabo ſecundum meum poſſe, & vitam membrum nunquam, neque ipſum honorem, quẽm habet, mea voluntate, meo conſilio, meo conſenſu, aut mea exhortatione perdet, & in Roma nullum placitum aut ordinationem faciam de omnibus quæ ad ſanctitatem ſuam, aut ad Romanos pertinent ſine veſtro conſilio. Et quicquid de terra ſancti Petri ad noſtrã poteſtatem peruenerit, ſuę ſanctitati reddam: & cuicunque Italicum regimen commiſero, iurare faciam illum, vt adiutor ſuę ſanctitatis ſit ad defendendam terram S. Petri, ſecundum ſuum poſſe. Sic me Deus adiuuet, & hęc ſancta Dei Euangelia.

Aliquando oratores electi, quando veniunt ad intimãdum electionem, & ad petendam approbationem, nomine electi Regis, ſolent præſtare ſupradictum iuramentum, ſi habent ad hoc ſpeciale mandatum. Hoc iuramentum Federicus Tertius, Imperator, qui adhuc regnat, dum Senis eſſet in manibus Legatorum Apoſtolicorũ, Anno ſalutis quinquageſimo primo ſupra mille & quadringẽtos pſtitit, & ante eũ plures alij pſtiterũt. Dehinc, vt primũ Eccſiæ territoriũ ingreſſus eſt Cæſar, cõſueuit cũ

ſua familia expenſis Pontificis aliquandiu, & Romæ, & in agro Romano fuerit. Nicolaus Quintus, quanuis Federico prædicto cũ familiaribus quingentis tantũ expenſas promiſerit: longe tamen plures ære ſuo aluit. Vt Sutrium venit Cæſar vel locũ vicinum, ita vt pridie poſt applicare ad vrbẽ poſſit, Legati Apoſtolici illũ cũ aliquibus prelatis a Pontifice miſſis qui neceſſaria curent, dimittunt, & Romã perueniunt. Sequenti die elect⁹ Imperator Romã verſus capit iter, cui honoris gratia obuiam mittuntur a Pontifice prelati, Barones, & Curiales, hoc ordine, vt in Federici aduentu ſeruatũ eſt. Primi ad ſextũ lapidẽ Colũnenſes proceres cum ſuis amicis, & clientelis, & mox Vrſini, atq; alij Barones vrbis, tum Pontificis copiæ, quæ adſunt cũ illarum prefecto, inde Vicecamerarius cum Prefecto vrbis, Senatore, Conſeruatoribus, Officialibus, & alijs nobilibus ciuibus Romanis, deinde ordines curiæ cum Regente Cancellariæ ſiue aliquo alio prelato. Deinũ alij prelati domeſtici Pontificis cum omni eius familia, & tandem Sacrum Cardinalium collegium ad radices montis iuxta domum leproſorum Cæſarem expectabunt. His omnes diſtincti interuallis Imperatori electo obuiabunt. Oratores vero principum, ſi qui in vrbe erunt, pro ſuo libito obuiam procedent.

Cardinales, vt Cæſarem conuenient congratulationibus, & oblationibus factis nomine Pontificis, & collegij, illum habẽtes medium inter duos primos Epiſcopos Cardinales, deducẽt vſque ad tentorium, ſiue alium locum ſibi deputatum extra vrbem: nam Cæſar non conſueuit ea die qua appulit, vrbem intrare, ſed pernoctare ſaltem vna nocte, extra menia in campis. Cardinales, & alij omnes, poſtquam Cæſar ad locum deputatũ peruenerit, in vrbem reuertuntur. Conſueuerunt etiam electi Imperatores hac die anteq̃ ponticulũ, qui primus ante ingreſſum vrbis poſt deſcenſum montem occurrit, pertranſeant, præſtare iuramentũ Romanis, in hanc formam. Ego Carolus Rex Romanorum futurus Imperator, iuro me ſeruaturũ Romanis bonas conſuetudines ſuas. Sic Deus me adiuuet.

POſtera die Cęſar per portam, quæ eſt ſub arce Sancti Angeli, hoc ordine quaſi triumphans ingreditur, primi duo equites vexilla duo Cęſaris portant, alterum Sancti Georgij, quod ad Sueuorum pertinet cuſtodiam. Aquilę alterum: hos ſequuntur Cęſaris cohortes armatę, tum nobiles proceres, & togati eius. Inde Oratores Regum, & principum, qui adſunt. Tũ ſi quis adeſt Rex, aut maximus princeps, vt fuit cum Federico Rex Vngarię, & Bohemię Ladiſlaus. Et tunc ſequitur prefectus vrbis, & Senator. Et ad Prefectum quidem pertinebat nudum enſem ante Cęſarem ferre. Federico tamen Mareſcallus ſuus, nõ Prefectus, gladium prętulit. Inter iſtos autem & Cęſarem nemo equitare debet, niſi Mareſcallus, ſi Prefectus non pręfert enſem. Incedit deinde Cęſar ſolus equitans, & poſt eum pręlati conſiliarij proceres inermes, & alij togati ſui. Deinde modico interuallo Imperatricis familia, ſi vxor virum ſequitur, ſuccedere debet, ante illam nobiles & pręlati, & poſt Matronæ, virgines, & pediſſequæ: circa illam vero ſolam equitantem pedites multi. Vltimo incedunt Eccleſiaſticæ copiæ pompam claudentes. Portam ipſam qua ſub arce ingrediuntur, noſtri codices falſo Collinam appellant, Collina autem porta non eſt in nouis Leonis Papę ſuburbijs, ſed in antiqua Roma, Quirinalis primum dicta, deinde Collina (vt ſcripſit Varro) a pluribus montibus, qui in Quirinali monte continebantur: hodie Salaria nuncupatur, quia inde via Salaria itur. In porta igitur quæ ſub arce eſt, (non Collina) clerus vrbis ſacris veſtibus ornatus, cum crucibus, & ſanctorum reliquijs præſidente Vicario vrbis, & alijs eccleſiarum prælatis infulatis Cœſarem expectant: aduenieñti cruces deoſculandas offerunt, & eum incenſant, ac cantantes. Ecce ego mitto Angelum meum, &cæte. procedunt vſque ad gradus baſilicæ principis Apoſtolorum.

Ciues autem digniores baldachinum ſupra Cæſaris caput portant, Conſeruatores freno equum ducunt. Cum vero eſt in

magna

magna Area ante gradus, Præfectus & Senator id muneris gerunt. Et deſcendente ex equo Cæſare Pręfectus ſtapham tenet, deinde ante eum præcedit. Inter equitandum autem Cæſaris Camerarius pecuniam ſpargere conſueuit, vt diximus in coronatione Papę de Soldano. In plano ſupra gradus baſilicæ, ante primum porticum ad dextram aſcendentibus erigitur ſuggeſtus ornatus cum throno Pontificali, & ſedibus Cardinalium prælatorum, & officialium, vt ſupra deſcripſimus in coronatione Pontificis, Supra quem ſuggeſtum Pontifex pluuiali, & mitra precioſis indutus, aſcēdit cum ordinibus curię paulo ante, quam Cæſar appareat. Electus Imperator cum ſuis omnibus ſeruato ordine, vt equum deſcendit, per gradus aſcendit ſuggeſtum. Et vt primum Pontificem videt, detecto capite illum genu terram tangens veneratur. Et iterum cum appropinquat ad gradus ſedis, genuflectit, demum ad Pontificis peruenit, illos in reuerentiam Saluatoris, deuote oſculatur. Pontifex hilari vultu Cæſarem aſpiciens, ad oſculum manus, & oris recipit. Tum Cæſar iterum genuflexus, auri maſſam ad pedes Pontificis offert, habetque verba ad Pontificem, gratias agens pro honore ſuſcepto, prout illi videbitur. Pontifex benigne illi reſpondens, illum ſubleuat, & ſummę caritatis declaratione amplectitur. Et ſtante ibi ad dextram Pontificis Cæſare, Pontifex recipit Imperatricem ad oſculum

pedis, & manus: Regem vero, ſi quis adeſt, ad oſculum pedis, manus, & oris: alios autem prǫlatos, proceres, & nobiles Cǫſaris ad oſculum pedis tantum. His finitis ſurgit Pōtifex, & manu ſiniſtra Cǫſarem capiens, e ſuggeſtu deſcendit, & pariter ad ſecū dum vſque Eccleſię porticum cum eo progreditur. Deinde Pō tifex palatium aſcendit ad camerā ſuā reuerſurus, & Cæſar duobus, aut quatuor Cardinalibus ſociatus templum ingreditur, Apoſtolorum ſacras reliquias veneraturus cum ſuis omnibus. Inde ad loca cuiq; deſtinata diuertuntur. Cæſar ipſe in palatio Apoſtolico recipi conſueuit: Auguſta vero in aliquo loco vicino. Cæſar poſtera die, opportuno tempore ad Pontificem accedet, & cum ſua ſanctitate de incumbentibus ad ſolennitatem pertractabit. Statuēt de die coronationis: & ſi qua erunt prius peragenda deliberabunt: vt Federici tempore factum eſt, qui ante diem Imperialis coronationis, inter miſſarum ſolennia benedictionem Imperialem cum ſponſa ſua Heleonora, Regis Portugalliæ filia ſuſcepit. Et corona regni Longobardici, ſiue Italici, quam ſuperiores Imperatores Modetiæ ſuſcipere conſueuerunt, cum Federicus peſtis timore illuc accedere non potuiſſet Pontificis Nicolai manibus coronatus eſt in baſilica Petri apud altare maius, quæ corona ferrea (licet aurea ſit) nuncupatur.

Cæremonias in coronandis regibus ſeruandas, in libro Pontificali, quem nuper emendauimus, plenè conſcripſimus. Proinde eo diligentem Lectorem relegamus.

Et notandum, quod Cǫſar antequam coronetur Imperiali diademate, ſedet poſt primum Epiſcopum Cardinalem. Et ſi qs Rex adeſt, ſedet tunc poſt primum preſbyterum Cardinalem. Cum vero Cæſar erit coronatus, tunc ſedebit in ſede ſibi parata inter Papam, & primum Epiſcopum Cardinalē: & tunc Rex erit primum Epiſcopum Cardinalem. Adueniente die ſtatuta Imperialis coronationis, quæ conuenientiſſima eſt in die Dominica Letare, in medio Quadrageſimæ (vt Durantes in rationali diuinorum ſcripſit) & ita a Nicolao Quinto in coronatione Federici ſeruatum eſt, Eccleſia Sancti Petri, & capella maior

erunt decenter ornatæ, vt in maximis ſolennitatibus, cum Pontifex eſt celebraturus diuina, ſolent ornari, & præter cõſueta erigantur duo ſuggeſtus hinc & inde extra cancellos capellæ: alter pro Imperatore electo ad ſiniſtram venientibus: alter a dextra pro Imperatrice: & ornetur tapetis, aulæis, ſedibus, ſcabellis, & alijs opportunis. Eccleſia tota, & maxime capella D. Gregorij, D. Mauritij, & quæ D. Mariæ in turribus appellata extra Eccleſiam in primo porticu ſub turri campanaria eſt, bene mundentur, ornenturq;. Imperatrix vero, antequam Pontifex deſcẽdat ad Eccleſiam, cum ſuis ornata, præueniens ſuggeſtum ſibi paratum conſcendit. Summo igitur mane Pontifex cum Cardinalibus, prælatis, & alijs Officialibus paratis colore tempori & Miſſæ congruis, veluti ad ſupplicationem, & ſub Baldachino deſcẽdant ad Eccleſiam, & præmittat duos Diaconos Cardinales cum ſuis cappis laneis ad Cæſarem, qui eum congruo tempore, ad Eccleſiam deducant. Pontifex facta reuerentia ante altare, accedat ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta, & recipiet ad reuerentiam omnes prælatos. Incipiet tertiam, & accipiet ſandalia, vt alias conſueuit: & dicta oratione induitur omnibus paramentis Pontificalibus. Interim Cardinales omnes qui ſunt cũ Cæſare, vt primum cognouerunt Pontificem intraſſe Eccleſiam & ipſi cum Cęſare & omni ſua comitatiua ad Eccleſiam deſcendunt, egreſſi primam palatij portam, per primas Eccleſiæ portas, quæ ſuper gradus baſilicæ patent, ingrediantur porticum ad capellam, quæ vocatur beatæ Mariæ interturres, ibi a Canonicis & collegio Eccleſiæ occurrenti recipitur. Quod deductus Cæſar ad altare dictę capellæ, in manibus primi Cardinalis pręſentis, & nomine Pontificis, recipientis, beato Petro, ſummo Pontifici, & ſuis ſucceſſoribus ſolitum iuramentum pręſtabit in forma ſubſcripta, videlicet.

Ego N. Rex Romanorum, adiuuante Domino, futurus Imperator, promitto, ſpondeo, & polliceor, atque iuro Deo, & beato Petro, me de cętero protectorẽ atque defenſorẽ fore ſummi Pontificis, & Sanctę Romanæ Eccleſiæ, in omnibus neceſſi-

tatibus,

tatibus, & vtilitatibus eius cuſtodiendo, & conſeruando poſſeſſiones, honores, & iura, ac ius, quantum diuino fultus adiutorio fuero, ſecundum ſcire, & poſſe meum recta, & pura fide. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia.

Tum indutus ſuperpellicio, & Almucia recipitur a Canonicis Sancti Petri in Canonicum, & in fratrem, quos omnes ſtãs ante altare dictę capellę recipit ad oſculum pacis. Inde præcedente clero, & cantante reſponſum: Petre amas me? tu ſcis Domine quia amo te. Paſce oues meas, ℣. Simon Ioannis amas me plus his? tu ſcis Domine, quia amo te. Paſce, &c. Alij Cæſaris proceres ſuo ordine ad portam deueniunt principalem ipſius baſilicæ, quæ Argentea nominatur, & ex quinque media eſt.

Interim duo Epiſcopi Cardinales poſt Priorem antiquiores, facta reuerentia Pontifici cum ſuis mitris & pluuialibus veniunt ad prędictam portam, dum Cęſar adhuc eſt in dicta capella intercurres. Et ante eum iunior Epiſcopus Cardinalis ſtans ſine mitra, ſupra Cæſarem genuflexum orantem, dicit hanc orationem. Oremus.

Deus in cuius manu corda ſunt Regum, inclina ad preces humilitatis noſtræ aures miſericordiæ tuę, & huic famulo tuo Regi veram appone ſapiẽtiam, vt hauſtis de tuo fonte conſilijs, & tibi placeat, & ſuper omnia præcellat: per Chiſtum Dominum noſtrum Amen.

Finita prima oratione, intrant Eccleſiam Cęſare incedente ſemper inter duos Diaconos Cardinales prędictos: & immediate pręcedentibus duobus Epiſcopis Cardinalibus præfatis, & flectentes ad ſiniſtram perueniunt ad capellam Sancti Gregorij vbi Imperator ſedens depoſita Almucia primo induit ſandalia, deinde ſtans tunicellam, & demum Imperiale paludamentum, & mox inde procedens ad medium Eccleſiæ, vbi rota porphiretica eſt, venit: & ibi ab alio Epiſcopo Cardinali ſibi aſſiſtente dicitur ſuper eum alia oratio, videlicet.

Deus inenarrabilis, autor mundi, & conditor generis humani, gubernator Imperij, confirmator regni, qui ex vtero fi-

delis amici tui Patriarchæ noſtri Abrahæ, prælegiſti regem ſæculis præfuturum, tu præſentem Regem hunc cum exercitu ſuo per interceſſionē Sanctorum vberi bene ✠ dictione æternitatis circunda, vt ſemper maneant læti, & triumphantes in pace victores, per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

P rocedunt deinde ad confeſſionem beati Petri ſub altare, vbi procumbit ſuper faldiſtorium Imperator, & duo Epiſcopi Cardinales aſcendunt capellam, & vadunt ad ſedes ſuas, prior autem Diaconorum, ac Prior presbyterorum parati deſcendunt ad eum, atque hincinde genuflectunt, & Diaconus ipſe facit litaniam procumbens ad ſiniſtram, omnibus alta voce replicantibus, & flexis genibus permanentibus. Finita litania ſurgit Prior Presbyterorum, & ſuper Cæſarem adhuc procumbentem dicit.

P ater noſter. Et ne nos. Saluum fac ſeruum tuum. ℟. Deus meus ſperantem in te. ℣. Eſto ei Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. ℣. Nihil proficiat inimicus in eo. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. O remus. P rætende quæſumus Domine famulo tuo dexteram cœleſtis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quæ digne poſtulat aſſequatur. Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio, & operatio a te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur: per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

E t cum Diacono his finitis reuertitur ad locum ſuum inter alios Cardinales. Dum vltimæ orationes dicuntur per Presbyterum Cardinalem, Prior Epiſcoporum Cardinalium, cum pluuiali, ſtola, & mitra deſcendit ad Imperatorem, & ſimul cum duobus Diaconis finitis orationibus, ducit illum ad altare Sancti Mauritij, vbi ſtans cum mitra iungit brachium dextrum Cæſaris, & ſcapulas cum oleo exorcizans modum crucis, & depoſita mitra dicit. O remus.

D eus

Deus omnipotens, cuius eſt omnis poteſtas, & dignitas, te ſupplici oratione, atque humillima prece depoſcimus, vt huic famulo tuo N proſperum Imperatoriæ maieſtatis concedas effectum, vt in tua protectione conſtituto, ad regendum Eccleſiam tuam ſanctam nihil ei pręſentia officiant, futura nihil obſiſtant, ſed inſpirante Sancti Spiritus dono, populum ſibi ſubditum ęquo iuſtitiæ libamine regere valeat, & in omnibus operibus ſuis te ſemper timeat, tibique iugiter placere contendat. Deus Dei filius Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui a Patre oleo participationis vnctus eſt præ participibus ſuis, ipſe per pręſentem ſacri vnguenti infuſionem Spiritus Paracliti ſuper caput tuum infundat benedictionem, eandemque vſque ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc viſibili, & tractabili dono inuiſibilia percipere, & temporali regno iuſtis moderationibus executo æternaliter conregnare ei merearis, qui ſine peccato Rex Regum viuit cum Deo patre in vnitate Spiritus Sancti Deus, per omnia ſęcula ſæculorum, Amen.

Interea adducitur Imperatrix ſi adeſt: & ſimiliter perungitur in eiſdem locis: deinde dicitur per eundem Cardinalem Epiſcopum oratio ſuper eam cum mitra, quia ad eam, non ad eum oratio dirigitur. Spiritus ſancti gratia noſtræ humilitatis officio copioſa in te deſcendat, vt ſicut manib. nřis, licet indignis, oleo materiali oblinita pigueſcis exteri⁹, ita ei⁹ inuiſibili

vnctione delibuta impinguari merearis interius, eiuſq; ſpiritualí vnctione perfectiſſime ſemper imbuta,& illicita declinare tota mente, atque ſpernere diſcas, & valeas, & vtilia animæ tuæ iugiter optare, atque operari queas, & opereris auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum patre, & Spiritu Sancto viuit & regnat Deus, &c. Et hæc quidem fiũt ad altare beati Mauritij: nam ad altare beati Petri nemo inungitur, nemo ordinatur, niſi Romanus pontifex ſolus. His completis Imperatrix ad ſuum ſuggeſtum reuertitur, & Cæſar cum Epiſcopo Cardinali, & Diaconis ad Pontificem. Diaconi acceptis ſuis dalmaticis & mitris in manibus, vadunt ad reuerentiam Papæ: qui deſcendẽs de ſede ſua procedit ad altare ſupplicabundus more ſolito: & recipit ad oſculum oris, & pectoris tres presbyteros Cardinales aſſiſtentes, Deinde facit confeſſionem Cæſare ad dextram Epiſcopi Cardinalis aſſiſtentis genuflexo, ſuper ſuum faldiſtorium permanente. Facta confeſſione, Pontifex accedit ad altare, oſculatur, & incenſat, vt alias, deinde recipit ad oſculum oris, & pectoris primo Cæſarem, deinde tres ſuos Diaconos Cardinales, & mox ad eminentem ſedem aſcendit, & Cæſar ad ſuum ſuggeſtum cum ſuis principalibus, & miniſtris deducitur. Cum Pontifex deceſſit a latere, miniſtri Cæſaris afferũt gladium cum ſua vagina, & cingulo, coronam, ſceptrum, & pomum, dãda ſuo tempore, Impeaatori, & Imperatrici, quæ per Sacriſtam, & Cleri cum cæremoniarum locantur ſuper altare. Interim vero, dum Pontifex facit confeſſionem, incipit chorus Introitum, & Kyrieel. Pontifex vero in ſede eminenti ſtans ſine mitra, legit Introitum, & procedit in miſſa, vt alias, vſque ad dictam Epiſtolã, & Graduale. Sed poſt orationem diei, dicit pro ipſo Imperatore hanc orationem Oremus.

Deus regnorum omnium, & Chrſtiani maxime protector Imperij, da ſeruo tuo N. Imperatori noſtro triumphum virtutis tuæ ſcienter recolere, vt qui tua conſtitutione ſit princeps, tuo ſemper munere ſit potens. Pro ſecreta. Suſcipe Domine hoſtias Eccleſiæ tuæ pro ſalute famuli tui N ſupplicantis, & pro tectio-

tectione fidelium populorum antiqua brachij tui operare mira cula, vt ſuperatis inimicis ſecura tibi ſeruiat Chriſtiana libertate, Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum. &cet. Poſt communionem: Deus, qui ad prædicandum æterni regni Euangelium Romanum Imperium præparaſti, prętende famulo tuo Imperatori noſtro N. arma cœleſtia, vt pax Eccleſiæ nulla turbetur tempeſtate bellorum, Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c. Dum cantatur Graduale, Cæſar deſcẽdens e ſuggeſtu venit ad pedes Sanctiſſimi Dñi noſtri, deducentibus eum duobus Diaconibus Cardinalibus paratis, & vnus ex Clericis cameræ ex altari accipit gladium cũ ſua vagina, & illũ ad Priorem Diaconorum ſtantem ante Pontificem, ad dextram portat, quem Pontifex vagina extractum de manu ipſius Diaconi accipiens, Imperatori ante ſe genuflexo in dextra manu tradit, ipſe cum mitra ſedens, ac dicens.

Accipe gladium de ſuper beati Petri Apoſtoli corpore ſumptũ per manus nr̃as licet indignas, vice tñ, & autoritate Dei oĩpotentis, & btõrum Apl'orum conſecratus, Imperialiter tibi cõceſſũ, nr̃æq; bñdictionis officio in defenſionẽ S. Matris Eccl. diuinitꝰ ordinatũ ad vindictã malefactorũ, laudẽ vero bonorũ. Et memor eſto de quo Pſalmiſta prophetauit: dicẽs: Accingere gladio tuo ſup femur tuũ potẽtiſſime, vt in hoc vim æq̃tatis exerceas, ꝓ eundẽ molẽ iniq̃tatis potẽtiſſime deſtruas, & ſctãm Dei

Eccle-

Eccl'iam, eiuſque fideles propugnes atque protegas: neque minus ſub fide falſos, quam Chriſtiani nominis hoſtes exe-ras, atque diſpergas, viduas, atque pupillos clementer adiu-ues, atque defendas: Deſolata reſtaures, reſtaurata conſer-ues: vlciſcaris iniuſta, conſerues bene diſpoſita: quatenus hoc agendo virtutum triumphator glorioſus, iuſtitiæ cultor egregius: cum mundi Saluatore, cuius tipum geris in no-mine eius, ſine fine regnare merearis: Qui cum patre, & Spiritu Sancto viuit, &c.

Finita oratione Diaconus accipit gladium, & reponit il-lum in vagina, quam habebat in manu, & ſimul cum Pon-tifice accingit illo Cęſarem, dicente Pontifice.

Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Et at-tende quia Sancti non in gladio, ſed per fidem vicerunt regna. Accinctus gladio Imperator & miles beati Petri effectus, ſur-gens euaginat gladium: ter illum vibrat: deinde reponit in va-gina: & iterum genuflectit: cui Pontifex pomum de altari, & ſceptrum, vt de gladio diximus, ad eum portato, in manu dex-tra pomum, & in ſiniſtra ſceptrum ponit, dicens.

Accipe virgã virtutis, atq; veritatis, qua ĩtelligas te obnoxiũ

mulcere

mulcere, pios, terrere reprobos: errantes viam docere, lapſis manũ porrigere; diſpergere ſuperbos: & releuare omnes humiles. Et aperiat tibi hoſtium Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui de ſemetipſo ait. Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur, qui eſt clauis Dauid & ſceptrum domus Iſrael, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Sitq; tibi autor qui eduxit vinctum de domo carceris, ſedentem in tenebris, & vmbra mortis, & in omnibus ſequi merearis eum, de quo Dauid Propheta cecinit, Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi, virga directionis virga regni tui. Et imitando ipſum diligas iuſtitiam, & odio habeas iniquitatem: quia propterea vnxit te Deus, Deus tuus ad exemplum illius, quem ante ſæcula vnxerat oleo exultationis prę participibus ſuis, Ieſum Chriſtum Dominum nr̃m: qui cum eo viuit, & regnat Deus, &c. Demum Imperialem co-

ronam cum ſua Tiara allatam ſibi ex altari (vt de alijs diximꝰ) imponit ſuper eius caput, dicens: Accipe ſignum gloriæ, & diadema regni, coronam Imperij, in nomine pa ✠ tris, & filij: ✠ & Spiritus Sancti, vt ſpreto antiquo hoſte, ſpretiſque contagijs vitiorum omnium, ſic iuſtitiam, miſericordiam, & iudicium diligas, & ita iuſte, pie, & miſericorditer viuas, vt ab ipſo domino noſtro Ieſu Chrjſto in conſortio ſanctorum æterni regni coronam percipias, qui cum patre. &c.

Et mox Imperator oſculatur pedes Pontificis, & ſurgens diſcingitur

ſcingitur gladio, eumque armigero ſuo tradit. Et ipſe cum corona, ſceptro,& pomo procedēs, ab illis duobus Diaconibus ducitur ad ſedē Imperialem,paratam ſibi a dextra Pontificis inter Pontificem,& Priorem Epiſcoporum Cardinalium : quę ſedes altior erit ſedibus Cardinalium : & humilior Papali ſede, habebitque aureum pannum poſt tergum, & paruum ſcabellum ad pedes, & ibi ſedebit quouſque Imperatrix coronetur. Imperatrix vero ducetur ab eiſdem ad Pontificem, qui ſurgens ſine mitra ſuper eam genuflexam dicit hanc orationem.

Deus,qui ſolus habes immortalitatem,lucemq́;habitas inacceſſibilem, cuius ſapientia in ſua diſpoſitione non fallitur: qui facis cuncta quę futura ſunt,& vocas ea quæ non ſunt, ſicut ea quę ſunt: qui ſuperbos æquo moderamine deijcis, atque humiles dignanter in ſublime prouehis, ineffabilem miſericordiam tuam ſupplices exoramus, vt ſicut Heſter reginam Iſrahelitică cauſa ſalutis de captiuitatis ſuę compede ſolutam,ad regis Aſſueri thalamum, regnique ſui conſortium tranſire feciſti:ita hanc famulam tuā.N. humilitatis noſtrę bene✠dictione Chriſtianę plebis ſalutis gratia ad dignam, ſublimemq; Imperatoris noſtri copulam,& Imperij ſui participatum tranſire concedas, & vt in Imperialis fœdere coniugijs ſemper permanens pudica proximam virginitati palmam continere queat,tibiq; Deo vero,& viuo,in omnibus,& ſuper omnia iugiter placere deſide-

ret,& te inſpirante,quæ tibi placita ſunt, toto corde perficiat. Per Christum Dominum noſtrum.Amen.

Deinde ſedens cum mitra accipit coronam Imperialem de

manu Prioris Diaconorum Cardinalium ex altari allatam,&im ponit ſuper illius caput dicens.

Officio noſtræ indignitatis: N. Imperatrix ſolenniter benedicta,accipe coronam Imperialis excellentiæ,quæ licet ab indignis,Epiſcopalibus tamē manibus capiti tuo imponitur, vt ſicut auro, & gēmis redimita enites, ita,& interius auro ſapiētiæ virtutumq; gemmis te omnipotens decorari concedat, quatenus poſt occaſum huius ſeculi cūprudentibus virginibus ſponſo perenni Domino noſtro Ieſu Chriſto, digne, & laudabiliter occurrens,regni cœleſtis aulę ingredi merearis ianuam eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto auxiliante,qui cum patre,&c.

Et coronata ſtatim oſculat' pedes Pontificis: & ſurgens educitur tam ipſa, quam Cæſar ſimul ad ſuos ſuggeſtus, vbi in ſedibus ſibi paratis locantur, & ſedentibus Imperatore & Auguſta in ſedibus cum Imperialibus ornamentis,prior Subdiaconorū Apoſtolorum cum alijs Subdiaconis, & cum Capellanis aulæ imperialis deſcendit ad confeſſionē beati Petri, alta voce ſimul cum ipſis facit laudes Imp.dicēs:Exaudi Chrē:Scriniarij vero vrbis cū cappis ſericeis ſtātes ſupius apud chorū rñdent: Dño Federico inuictiſſimo Rom.Imp.& ſemp Auguſto ſal⁹ & victoria.

Qua

Qua laude tertio repetita, Prior Diaconorũ cũ ſuis trib⁹ vicib⁹ dicat: Saluator mũdi, & Scriniarij viciſſim rñdeant: Tu illũ adiuua. Et deinde iſte cũ ſuis duab⁹ vicib⁹ dicat. Sancta Maria, & illi viciſſim reſpondeant. Tu illum adiuua & ſic deinceps.

Sancte Michael,
Sancte Gabriel,
Sancte Raphael,
Sancte Ioannes Baptiſta,
Sancte Petre,
Sancte Paule,
Sancte Andrea,
Sancte Stephane. ℟. Tu illum adiuua.
Sancte Laurenti,
Sancte Vincenti,
Sancte Syluester,
Sancte Leo,
Sancte Gregori,
Sancte Benedicte,
Sancte Baſili,
Sancte Sabba,
Sancta Maria Magdalena,
Sancta Agnes,
Sancta Cecilia,
Sancta Lucia,

Poſt hæc omnibus ad locum reuertentibus cantatur Allelu ia, vel Tractus, & deinde Euangelium, Credo, & Offertorium. Deinde Imperator corona, & manto depoſitis, ſine ſceptro aut pomo deſcendit, & ad Pontificis pedes aurum offert, quantum ſibi placet.

Et ſimiliter poſt eum facit Imperatrix: quæ deinde non reuertitur ad ſuggeſtum, ſed procumbit ſuper faldiſtorium a dextra parte altaris ſibi paratum in loco vbi non impediat Credentiam, & ibi expectat vſque ad communionem.

Imperator vero Pontificem ad altare deſcendentem ſequi-

 tur,

tur, & illi in locum Subdiaconi calicem, & patenam cum oſtijs offert: deinde aquâm infundendam in vino. Et retrahens ſe ad partem dextrâ ſtat vſque quo Pontifex ad ſedem emi nẽtem communicaturus reuertatur, quem Imperator ſequitur, Et ab eius manibus ipſe primo, deinde Auguſta ſacram corporis Chriſti communionem ſumant, poſtquam Pontifex cũ Diacono & Subdiacono communicauerint. Nam Subdiaconus, poſtquam cum Diacono communicauit de corpore & ſanguine Chriſti, accipit de manu Diaconi apud altare cum circulis, & cęremonijs conſuetis duas hoſtias conſecratas pro Imperatore, & Auguſta: & eas ad Pontificem portat. Et percepto Sacramento Imperator quidem Pontificis faciem oſculatur, Auguſta vero manum: & deſcendentes ad altare de manu Diaconi vinum purificationis ſumitur & deſcendant ambo ad ſuos ſuggeſtus ibiq; reſumant Imperialia ſigna. Poterit tamen Pontifex, ſi ei videbitur, ſuper Imperatorem ante ſe genuflexum, immediate poſtquam illum cum Auguſta communicauerit, infraſcriptas orationes dicere: videlicet.

Reſpice quæſumus oĩpotens Deus, ſerenis obtutibus, hunc glorioſum famulum tuum N. vt ſicut benedixiſti Abrahã, Iſaac & Iacob, ſic illi largiaris benedictionem ſpiritualis gratię eumq; plenitudine tuę potentię irrigare, atque perfundere digneris, vt tribuas ei de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiã frumenti, vini, & olei, & omnium frugum opulentiam. Et ex ea largitate diuini muneris longæua tempora, vt illo regnante ſit ſanitas corporis, imperij pax inuiolata ſit in regno, & dignitas glorioſa regalis palatij maximo ſplendore regiæ poteſtatis, oculis omnium fulgeat, luceq; clariſſima coruſcare, atque ſplendeſcere quaſi ſplendidiſſimi fulgoris maximo perfuſa lumine videat. Tribue ei omnipotens Deus, vt ſit fortiſſimus protector, & conſolator eccleſiarum, atq; cęnobiorum ſanctorum, maxime pietatis, regalis munificentiæ: atque vt ſit fortiſſimus triumphator hoſtium ad opprimendas rebelles, & paganas nationes, ſitque ſuis inimicis facie terribilis, maxima fortitudine, regalis potẽtię opti-

optimatibus quoque, ac precelſis proceribus, & fidelibus ſui regni ſit munificus, amabilis, & pius, & ab omnibus timeatur, & diligatur. Et poſt glorioſa tempora, atque fœlicia vitę præſentis gaudia, in perpetua beatitudine habitare mereatur. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum. &c.

Benedic quæſumus Domine hunc Principem noſtrum N. quem ad ſalutem populi nobis a te credimus eſſe conceſſum. Fac annis eſſe multiplicem, ſalubri, corporis robore vigentem, ad ſenectutem optatam peruenire fœlicem. Sit nobis fiducia obtinere gratiam populo, quam Aaron in tabernaculo, Heliſeus in fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias vetulus impetrauit in tēplo. Sit illi regendi autoritas, qualem Ioſue ſuſcepit in caſtris, & Dauid ſumpſit in prœlijs, Petrus accepit in claue, Paulus eſt vſus in dogmate. Et ita paſtoris officiū perficiat in Chriſti ouile, ſicut Iſaac profecit in fruge, & Iacob eſt dilatatus in grege. Quod ipſe præſtare dignetur qui cum patre, &c. Deus pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus, & protector, & omnipotens bene ✠ dicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat, & vitam tuam in longitudinem dierum impleat: thronum regni iugiter firmet, & gentē populumque tuum in æternum conſeruet: & inimicos tuos confuſione induat, & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat: vt qui tibi tribuit in terris Imperium, ipſe in cœlis conferat prœmium. Qui viuit, & regnat in ſæcula ſeculorum. Amen.

Poſt Communionem, Pontifex deſcendit ad altare, & proſequitur Miſſam more conſueto. Et in fine dat benedictionem ſolennem, dicens, Sit nomen Domini, &cætera. Et publicantur immediate indulgentiæ per vnum ex Diaconis aſſiſtentibus, ſiue plenariæ, ſiue vt Pontifici placuerit.

Tum Cardinales, & Prælati deponunt paramenta, & accipiunt laneas cappas, Pontifex vero dimiſſis Miſſalibus indumentis, accipit pluuiale, & mitram precioſam, & cū Imperatore deſcendit ad gradus baſilicæ ſub eodem baldachino. Si eſt Dñica. Lætare Ieruſalē, Pontifex ſiniſtra portat roſam aureā, dextra benedicit, aſſiſtentib. atq; hinc inde eleuātib⁹ fimbrias Diaconib⁹

Hanc aũt aureã roſam, Pontifex antequam ad Eccleſiam deſcẽdat in camera Papagalli benedicit cũ balſamo, & muſco, quod ſingulis annis fit in tali die, prout inferius in ſuo loco plene ſcribem⁹. Si vero eſſet alius dies, dextra ſicut ſiniſtra tenebit dextrã Imperatoris. Diaconus a ſiniſtris retro erit inter Papã, & Impera. & cũ dexteritate eleuabit fimbriã a dextris, caudã vero portabit maior princeps, & ſi erit Rex. Princeps, vel rex, & Prælati qui venerunt cũ Cæſare, dũ miſſarũ, & coronationis ſolẽnia fiũt, ſẽp Cæſarẽ ſequuntur, & cũ ipſo in ſuo ſuggeſtu conſiſtunt ſemper. Et ſimiliter, qui cũ Auguſta, eã ſemper comitantur, aſſiſtuntq;. Quæ finita Miſſa, dimiſſis Pontifice, & Imperatore in Eccleſia ad domum ſuam cum ſuis reuertitur.

Proceſſio Pontificis & Cæſaris per vrbem. Cap. IIII.

CÆſar vero cũ corona in capite, ſceptro & pomo in manibus ad latus Pontificis incedẽs, niſi illius manu ducatur: quia tunc pomũ, vel ſceptrũ tm̃ in ſiniſtra retineret, cũ ad finẽ graduum puenerit, traditis ſceptro & pomo vni ex ſuis, puenit ad equũ Pontificis, & in honorẽ Saluatoris nr̃i Ieſu Chr̃i cui⁹ vices Põtifex in terris gerit, tenet ſtaphã quead Pont. equũ aſcenderit. Et deinde accepto equi freno p aliquos paſſus ducit equũ Pontificis. Pontifex, dũ Imperator hæc humilitatis officia vult exhibere, debet aliquãtulũ modeſtẽ recuſare, & tãdẽ cũ ali

qb⁹ bonis verbis honorẽ nõ in pſonã ſuã, ſed illius cui⁹ locu te

net,

net,recipiendo permittit illũ aliquantulũ progredi, tum firmat ſe,& nullo pacto permittit Cęſare vlterius ire: qui mox conſcẽſo equo ſuo accedit ad ſiniſtrũ latus Pontificis, & ſub eodẽ baldachino equitat. Et hoc ordine procedunt. Primũ pręcedant familię Cardinaliũ cum ſuis Valiſijs, & ſimul mixtę familiæ prælatorũ principũ,& oĩum curialium tam Cæſaris,q̃ Pontificis, Deinde duo cum valiſijs pontificis,inde familiares domeſtici Imperatoris,& poſt eos familiares Papæ,tum nobiles,Barones,Comites minores vtriuſque: equus cũ ſcala Papę,tũ vexilla rubea, q̃ duodecim Curſores portant. Deinde vexillũ populi Ro. vexillum Imperij,vexillum Papę,vexillũ Eccleſiæ,vexillũ crucis, cũ vexilliferis armatis,& ornatis,vt in coronatione Papę. Hos ſequuntur duodecim equi albi phalerati ſine ſeſſoribus. Deinde quatuor nobiles portantes pilea ex crameſino quatuor Papę cũ baculis,quibus ſuccedunt Aduocati & Secretarij mixtim ſecundũ prioritatẽ officij pręcedentes cum ſuis caputijs circa collum, quos tñ præcedunt Secretarij Imperatoris. Tum ſequuntur Cubicularij etiã cum ſuis caputijs:inde Acoluthi, Clerici cameræ Apoſtolicę,& poſt eos ſtatim Auditores cum rochettis & cappis. Deinde Subdiaconi cum cruce papali, cum galero Indici coloris, & cum alijs Subdiaconis cum cappis vt alii: tum duo portantes laternas cum lumine ante Sacramentum equitantes, deinde equus albus phaleratus cum tintinabulo portans Sacramentum, & ſuper Sacramentum Baldachinum per ciues Romanos portatur,& circa duodecim intorticia,quę portãtur per duodecim familiares Papę, ſiue per duodecim beneficiatos ſancti Petri cum ſuperpellicijs, & melius, vt vidi ſeruari per D. Iulium Papam ſecundum. Poſt Sacramentum equitat Sacriſta cum ferula alba. Inde, ſi qui ſunt maximi Domini, principes, aut duces: principes electores immediate ante Cardinales procedunt. Et ſi quis adeſſet frater, aut filius Imperatoris, iret medius inter iuniores Diaconos,Cardinales: Rex iret a ſiniſtris ſenioris Epiſcopi Cardinalis. Et ſi plures adeſſent Reges,locarentur cum alijs Epiſcopis Cardinalibus, ſequuntur duo Dia-

coni Cardinales aſſiſtentes Põtifici. Et ſi cum Cæſare eſſent duo principes Electores, qui præferrent gladium & pomum Cæſaris, iſti deberent ire immediate ante Cæſarem, ſicut Diaconi ante Pontificem: & quando via eſſet arcta, irent ante ipſos Diaconos, aſſiſtentes, Si vero non ſint principes electores, qui portant illa, videlicet, gladium, pomum, ſeu ſceptrum, (nam alterũ iſtorum duorum portabit Imperator) illi duo vadant ſimul cũ Subdiacono, qui portabit crucem, & illum in medio habeant. Sequitur Pontifex ſub Baldachino, & Imperator cum ſua corona, & Imperiali habitu a ſiniſtris.

Poſt Pontificem ſequuntur duo Cubicularij ſecreti cum ſeruiente de mitra, & duo Medici cum Secretario, ſi non ſit prælatus. Et poſt Imperatorem duo Camerarij ſint cum vno Secretario. Inde equitabit ſeruiens armorum cum vno Secretario cum vmbella, deinde prælati aſſiſtentes Papæ. Et ſi quis Archiepiſcopus princeps Elector Imperatoris adeſſet, iret ante aſſiſtentes Papæ: poſt quos ibunt prælati, aſſiſtẽtes, ſiue conſiliarij Imperatoris cum cappis, & galeris, vt alij prælati: alioquin non irent inter cappatos. Sequuntur deinde prẹlati, Oratores, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Prothonotarij, & Abbates cappati, & pileati, & demum alij Curiales togati, tam Papæ, quam Cæſaris. Hoc ordine recta via per Campumflorum, & Iudæorum plateam deuenient ad Eccleſiam Sanctę Mariæ in Coſmedim.

Et ibi Pontifex, ſi roſam habet, illam eques Imperatori equiti dono dat. Et ad dextram conuerſus per tranſtiberim cum ſuis omnibus ad palatium reuertitur. Cæſar autem via, qua ſibi melius placet, roſam manu geſtans ad põtem Adrianum redit, vbi viros complures, & de ſe optime meritos equeſtri dignitate inſignire ſolet.

Quo facto, ad Lateranum cum ſuis progreditur. Canonici, & capitulum Eccleſiæ ſupplicabundi Cæſari in porta principali occurrentes illum honorifice ſuſcipiunt, & poſtquam crucem, & reliquias oſculatus fuerit incenſant,

& prææ

& præcedentes, atque cantantes. Te Deum laudamus, ad altare maius deducunt: vbi procumbens ſuper faldiſtorium: orat detecto capite: deinde ſurgens oſculatur altare. Tum reaſumpta corona recipitur in Canonicum, & in fratrem Eccleſiæ Lateranenſis, et Canonicos omnes recipit ad oſculum pacis. Quibus finitis aſcendit ad palatium Lateranenſe, & cum ſuis celebrat ſolenne conuiuium ſuis moribus, & cęremonijs. Deinde ſi placet recurrit ad palatium Apoſtolicum ad cameras ſuas.

De coronatione Imperatoris abſente Papa. Cap. V.

SI quando autem accideret, quod propter abſentiam Summi Pontificis ab vrbe, Cæſar non poſſet ab ipſo pontifice coronari, conſueuit pontifex mittere ad vrbem aliquem epiſcopum Cardinalem, qui ſimul cum Legato Apoſtolico, qui vrbi præeſt, Imperatorem electum coronet.

Si autem Legatus eſſet iſte epiſcopus Cardinalis, non eſſet neceſſarium mittere alium epiſcopum, ſed quemcunque vellet alium presbyterum Cardinalem. Et tunc procedetur hoc modo.

Electus Imperator ad Vrbem veniens pro corona Imperiali, habebit obuiam Barones, Nobiles, Officiales, ciueſque Vrbis, et Officiales curiæ Romanæ: remanebit extra mænia illa nocte, vt ſupra dictum eſt

Sequenti die intrabit per portam ſub arce ſancti Angeli, quę, vt diximus, non eſt Collina, cum ſuis principibus ordine prædicto. Et in porta recipietur a Vicario Pontificis cum Prælatis & clero Vrbis, in modum ſupplicantium paratis.

Et deducetur, vt ſupra, ad gradus baſilicæ Sancti Petri, ibique non ſuper ſuggeſtum, ſed ante primas portas recipietur

pietur, ad oſculum tantum per epiſcopum Cardinalem Coronatorem & Legatum, qui ibi aderunt cum alijs prelatis curię paratis cum pluuialibus & mitris.

Aderunt etiam cum Cardinalibus Officiales curię, Subdiaconi, Auditores, Acoluthi, & ſi qui ſunt alij: & etiam Barones, alijque nobiles Sanctæ Romanæ Eccleſię. Et electus ſtatim poſt oſculum offerat aurum duobus Cardinalibus, quod offerre debet Pontifici, & dicat hæc verba.

Si ſanctiſſimus pater Dominus noſter N. Summus pontifex pręſens hic eſſet, offerrem illi aurum iſtud præſens, ſed per eius abſentiam offero ipſum vobis Dominis epiſcopo & Legato cardinalibus, recipientibus illud vice & nomine Dñi noſtri Papę.

Quo facto intrabunt porticum, & ſi tunc erit procedendum ad ſolennitatem coronationis, quod commode & decenter fieri poteſt, ibi ſupra altare Sanctę Mariæ in turribus, præſtabit iuramentum fidelitatis in manibus Cardinalium. Et ſimiliter ſi aliud iuramentum eſſet innouandum, ſeu confirmandum, tunc immediate innouabit, & deinde recipietur in Canonicum eccleſiæ Sancti Petri, vt ſuperius dictum eſt, Intrabit deinde Eccleſiá, & ibi ante portam argenteam Epiſcopus Cardinalis dicet ſuper eum primam orationem. Deinde ducitur ad capellam S. Gregorij ad capienda ſua ornamenta. & Epiſcopus Cardinalis vadit ad altare maius, & ibi ſuper faldiſtorium capit ſandalia, & paramenta omnia Pontificalia. Et nota quod debet habere expreſſe facultatem a Pontifice ſuper altare beati Petri celebrandi, vt moris eſt. Cæſar indutus Imperialibus indumentis, venit ad medium eccleſiæ, & ibi ſuper eum Legatus Apoſtolicus dicet ſecũdam orationem. Veniet deinde ad confeſſionem beati Petri, & procumbet in faldiſtorio, & Diaconus qui ſeruit in Miſſa, facit ſuper eum litaniam: orationem autem cum verſiculis, & Pater noſter dicet Legatus Apoſtolicus. Deinde ducetur ad altare Sãcti Mauritij, & ibi inungetur a Cardinale celebrante, tam ipſe, quam Auguſta, ſi adeſt, cum orationibus opportunis. Reuertentur deinde ad altare. Et facta confeſſione Imperator ad ſugge-

ſtum ſine oſculo pacis, ad faldiſtorium ſuum reuertitur. Et procedit in miſſa vſque ad Graduale. Dum cantatur Graduale, Imperator deſcendit ad altare, & celebrans Cardinalis ante altare ſtans cum mitra, gladium ſumit de altari, & illum nudum Imperatori tradit, dicens. Accipe gladium: &c.

Et idem dicit Legatus, ſubmiſſa tamen voce, det eidem mox pomum, & ſceptrum cum ſua oratione: Accipe virgam. mitras autem, & coronas Imperiales ambo imponent Cæſari, & Auguſtę. Sed legatus alta voce profert verba: Accipe ſignum. &c. Et celebrans dicet eadem voce ſubmiſſa. Coronati Auguſtus, & Auguſta, reuertuntur ad ſuos ſuggeſtus, ſine oſculo pacis: & ad Offertorium veniunt cum coronis, & habitu Imperiali. Et oblato auro reuertuntur ad ſuggeſtus, neque miniſtrabit Imperator calicem, & ampullam: ſed tempore congruo veniet ad Communionem ſine manto, & coronis. Poſt communionem Imperatori non dabitur oſculum pacis a celebrante, ſed reuertetur ad ſuum ſuggeſtum. Imperator finita Miſſa ipſe cum ſuis, & cum Legato, ſi placebit, ibit ad Lateranum, & ibi perficiet ſuas ſolennitates. Cæremonię oẽs, quę pertinent ad perſonam Pontificis, dimittantur, vt oſcula pedũ, manuum, & oris. Quinetiam nec in Miſſa illi deſeruiet Imperator, quod Pontifici præſtitiſſet pſenti: nec ſtaphá illi, dum equum inſcendit, tenet, nec equum ducit.

Hæc fere omnia ſeruata fuerunt, cum Carolus Quartus coronatus

tectione fidelium populorum antiqua brachij tui operare mira cula, vt ſuperatis inimicis ſecura tibi ſeruiat Chriſtiana libertate, Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum. &cet. Poſt communionem: Deus, qui ad prædicandum æterni regni Euangelium Romanum Imperium præparaſti, pretende famulo tuo Imperatori noſtro N. arma cœleſtia, vt pax Eccleſiæ nulla turbetur tempeſtate bellorum, Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c. Dum cantatur Graduale, Cæſar deſcēdens e ſuggeſtu venit ad pedes Sanctiſſimi Dñi noſtri, deducentibus eum duobus Diaconibus Cardinalibus paratis, & vnus ex Clericis cameræ ex altari accipit gladium cũ ſua vagina, & illũ ad Priorem Diaconorum ſtantem ante Pontificem, ad dextram portat, quem Pontifex vagina extractum de manu ipſius Diaconi accipiens, Imperatori ante ſe genuflexo in dextra manu tradit, ipſe cum mitra ſedens, ac dicens.

Accipe gladium de ſuper beati Petri Apoſtoli corpore ſumptũ per manus nr̃as licet indignas, vice tñ, & autoritate Dei oĩpotentis, & btõrum Apl̃orum conſecratus, Imperialiter tibi cõceſſũ, nr̃æq; bñdictionis officio in defenſionẽ S. Matris Eccl. diuinitꝰ ordinatũ ad vindictã malefactorũ, laudẽ vero bonorũ. Et memor eſto de quo Pſalmiſta prophetauit: dicẽs: Accingere gladio tuo ſup femur tuũ potẽtiſſime, vt in hoc vim æqtatis exerceas, p eundẽ molẽ iniqtatis potẽtiſſime deſtruas, & ſctãm Dei

Eccle-

Ecclſiam, eiuſque fideles propugnes atque protegas: neque minus ſub fide falſos, quam Chriſtiani nominis hoſtes execras, atque diſpergas, viduas, atque pupillos clementer adiuues, atque defendas: Deſolata reſtaures, reſtaurata conſerues: vlciſcaris iniuſta, conſerues bene diſpoſita: quatenus hoc agendo virtutum triumphator glorioſus, iuſtitiæ cultor egregius: cum mundi Saluatore, cuius tipum geris in nomine eius, ſine fine regnare merearis: Qui cum patre, & Spiritu Sancto viuit, &c.

Finita oratione Diaconus accipit gladium, & reponit illum in vagina, quam habebat in manu, & ſimul cum Pontifice accingit illo Cęſarem, dicente Pontifice.

Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Et attende quia Sancti non in gladio, ſed per fidem vicerunt regna. Accinctus gladio Imperator & miles beati Petri effectus, ſurgens euaginat gladium: ter illum vibrat: deinde reponit in vagina: & iterum genuflectit: cui Pontifex pomum de altari, & ſceptrum, vt de gladio diximus, ad eum portato, in manu dextra pomum, & in ſiniſtra ſceptrum ponit, dicens.

Accipe virgā virtutis, atq; veritatis, qua ītelligas te obnoxiū

mulcere

mulcere, pios, terrere reprobos: errantes viam docere, lapſis manū porrigere; diſpergere ſuperbos: & releuare omnes humiles. Et aperiat tibi hoſtium Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui de ſemetipſo ait. Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur, qui eſt clauis Dauid & ſceptrum domus Iſrael, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Sitq; tibi autor qui eduxit vinctum de domo carceris, ſedentem in tenebris, & vmbra mortis, & in omnibus ſequi merearis eum, de quo Dauid Propheta cecinit, Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi, virga directionis virga regni tui. Et imitando ipſum diligas iuſtitiam, & odio habeas iniquitatem: quia propterea vnxit te Deus, Deus tuus ad exemplum illius, quem ante ſæcula vnxerat oleo exultationis pre participibus ſuis, Ieſum Chriſtum Dominum nrm: qui cum eo viuit, & regnat Deus, &c. Demum Imperialem co-

ronam cum ſua Tiara allatam ſibi ex altari (vt de alijs diximus) imponit ſuper eius caput, dicens: Accipe ſignum gloriæ, & diadema regni, coronam Imperij, in nomine pa ✠ tris, & filij: ✠ & Spiritus Sancti, vt ſpreto antiquo hoſte, ſpretiſque contagijs vitiorum omnium, ſic iuſtitiam, miſericordiam, & iudicium diligas, & ita iuſte, pie, & miſericorditer viuas, vt ab ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto in conſortio ſanctorum æterni regni coronam percipias, qui cum patre. &c.

Et mox Imperator oſculatur pedes Pontificis, & ſurgens diſcingitur

ſcingitur

ſcingitur gladio, eumque armigero ſuo tradit. Et ipſe cum corona, ſceptro, & pomo procedēs, ab illis duobus Diaconibus ducitur ad ſedē Imperialem, paratam ſibi a dextra Pontificis inter Pontificem, & Priorem Epiſcoporum Cardinalium: quę ſedes altior erit ſedibus Cardinalium: & humilior Papali ſede, habebitque aureum pannum poſt tergum, & paruum ſcabellum ad pedes, & ibi ſedebit quouſque Imperatrix coronetur. Imperatrix vero ducetur ab eiſdem ad Pontificem, qui ſurgens ſine mitra ſuper eam genuflexam dicit hanc orationem.

Deus, qui ſolus habes immortalitatem, lucemq; habitas inacceſſibilem, cuius ſapientia in ſua diſpoſitione non fallitur: qui facis cuncta quę futura ſunt, & vocas ea quæ non ſunt, ſicut ea quę ſunt: qui ſuperbos æquo moderamine deijcis, atque humiles dignanter in ſublime prouehis, ineffabilem miſericordiam tuam ſupplices exoramus, vt ſicut Heſter reginam Iſraheliticę cauſa ſalutis de captiuitatis ſuę compede ſolutam, ad regis Aſſueri thalamum, regnique ſui conſortium tranſire feciſti: ita hanc famulam tuā .N. humilitatis noſtrę bene✠dictione Chriſtianę plebis ſalutis gratia ad dignam, ſublimemq; Imperatoris noſtri copulam, & Imperij ſui participatum tranſire concedas, & vt in Imperialis fœdere coniugijs ſemper permanens pudica proximam virginitati palmam continere queat, tibiq; Deo vero, & viuo, in omnibus, & ſuper omnia iugiter placere deſide-

ret, & te inſpirante, quæ tibi placita ſunt, toto corde perficiat. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Deinde ſedens cum mitra accipit coronam Imperialem de

manu Prioris Diaconorum Cardinalium ex altari allatam, & imponit ſuper illius caput dicens.

Officio noſtræ indignitatis: N. Imperatrix ſolenniter benedicta, accipe coronam Imperialis excellentiæ, quæ licet ab indignis, Epiſcopalibus tamẽ manibus capiti tuo imponitur, vt ſicut auro, & gẽmis redimita enites, ita, & interius auro ſapiẽtiæ virtutumq; gemmis te omnipotens decorari concedat, quatenus poſt occaſum huius ſeculi cũprudentibus virginibus ſponſo perenni Domino noſtro Ieſu Chriſto, digne, & laudabiliter occurrens, regni cœleſtis aulę ingredi merearis ianuam eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto auxiliante, qui cum patre, &c.

Et coronata ſtatim oſculat̃ pedes Pontificis: & ſurgens educitur tam ipſa, quam Cæſar ſimul ad ſuos ſuggeſtus, vbi in ſedibus ſibi paratis locantur, & ſedentibus Imperatore & Auguſta in ſedibus cum Imperialibus ornamentis, prior Subdiaconorũ Apoſtolorum cum alijs Subdiaconis, & cum Capellanis aulæ imperialis deſcendit ad confeſſionẽ beati Petri, alta voce ſimul cum ipſis facit laudes Imp. dicẽs: Exaudi Chr̃e: Scriniarij vero vrbis cũ cappis ſericeis ſtãtes ſupius apud chorũ r̃ndent: Dño Federico inuictiſſimo Rom. Imp. & ſemp Auguſto ſal⁹ & victoria.

Qua

Qua laude tertio repetita, Prior Diaconorũ cũ ſuis trib⁹ vicib⁹ dicat: Saluator mũdi, & Scriniarij viciſſim rñdeant: Tu illũ adiuua. Et deinde iſte cũ ſuis duab⁹ vicib⁹ dicat. Sancta Maria, & illi viciſſim reſpondeant. Tu illum adiuua & ſic deinceps.

Sancte Michael,

Sancte Gabriel,

Sancte Raphael,

Sancte Ioannes Baptiſta,

Sancte Petre,

Sancte Paule,

Sancte Andrea,

Sancte Stephane. ℟. Tu illum adiuua.

Sancte Laurenti,

Sancte Vincenti,

Sancte Syluester,

Sancte Leo,

Sancte Gregori,

Sancte Benedicte,

Sancte Baſili,

Sancte Sabba,

Sancta Maria Magdalena,

Sancta Agnes,

Sancta Cecilia,

Sancta Lucia,

Poſt hæc omnibus ad locum reuertentibus cantatur Alleluia, vel Tractus, & deinde Euangelium, Credo, & Offertorium. Deinde Imperator corona, & manto depoſitis, ſine ſceptro aut pomo deſcendit, & ad Pontificis pedes aurum offert, quantum ſibi placet.

Et ſimiliter poſt eum facit Imperatrix: quæ deinde non reuertitur ad ſuggeſtum, ſed procumbit ſuper faldiſtorium a dextra parte altaris ſibi paratum in loco vbi non impediat Credentiam, & ibi expectat vſque ad communionem.

Imperator vero Pontificem ad altare deſcendentem ſequi-

tur, & illi in locum Subdiaconi calicem, & patenam cum oſtijs offert: deinde aquãm infundendam in vino. Et retrahens ſe ad partem dextrã ſtat vſque quo Pontifex ad ſedem eminẽtem communicaturus reuertatur, quem Imperator ſequitur, Et ab eius manibus ipſe primo, deinde Auguſta ſacram corporis Chriſti communionem ſumant, poſtquam Pontifex cũ Diacono & Subdiacono communicauerint. Nam Subdiaconus, poſtquam cum Diacono communicauit de corpore & ſanguine Chriſti, accipit de manu Diaconi apud altare cum circulis, & cęremonijs conſuetis duas hoſtias conſecratas pro Imperatore, & Auguſta: & eas ad Pontificem portat. Et percepto Sacramento Imperator quidem Pontificis faciem oſculatur, Auguſta vero manum: & deſcendentes ad altare de manu Diaconi vinum purificationis ſumitur & deſcendant ambo ad ſuos ſuggeſtus ibiq; reſumant Imperialia ſigna. Poterit tamen Pontifex, ſi ei videbitur, ſuper Imperatorem ante ſe genuflexum, immediate poſtquam illum cum Auguſta communicauerit, infraſcriptas orationes dicere: videlicet.

Reſpice quæſumus oĩpotens Deus, ſerenis obtutibus, hunc glorioſum famulum tuum N. vt ſicut benedixiſti Abrahã, Iſaac & Iacob, ſic illi largiaris benedictionem ſpiritualis gratię eumq; plenitudine tuę potentię irrigare, atque perfundere digneris, vt tribuas ei de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiã frumenti, vini, & olei, & omnium frugum opulentiam. Et ex ea largitate diuini muneris longæua tempora, vt illo regnante ſit ſanitas corporis, imperij pax inuiolata ſit in regno, & dignitas glorioſa regalis palatij maximo ſplendore regiæ poteſtatis, oculis omnium fulgeat, luceq; clariſſima coruſcare, atque ſplendeſcere quaſi ſplendidiſſimi fulgoris maximo perfuſa lumine videat.

Tribue ei omnipotens Deus, vt ſit fortiſſimus protector, & conſolator eccleſiarum, atq; cęnobiorum ſanctorum, maxime pietatis, regalis munificentiæ: atque vt ſit fortiſſimus triumphator hoſtium ad opprimendas rebelles, & paganas nationes, ſitque ſuis inimicis facie terribilis, maxima fortitudine, regalis potẽtię opti-

optimatibus quoque, ac precelſis proceribus,& fidelibus ſui re gniſit munificus, amabilis,& pius,& ab omnibus timeatur, & diligatur.Et poſt glorioſa tempora,atque fœlicia vitę præſentis gaudia, in perpetua beatitudine habitare mereatur. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum. &c.

Benedic quæſumus Domine hunc Principem noſtrum N. quem ad ſalutem populi nobis a te credimus eſſe conceſſum. Fac annis eſſe multiplicem,ſalubri,corporis robore vigentem, ad ſenectutem optatam peruenire fœlicem.Sit nobisfiducia obtinere gratiam populo, quam Aaron in tabernaculo, Heliſeus in fluuio, Ezechias in lecto,Zacharias vetulus impetrauit in tẽplo.Sit illi regendi autoritas,qualem Ioſue ſuſcepit in caſtris,& Dauid ſumpſit in prælijs,Petrus accepit in claue, Paulus eſt vſus in dogmate.Et ita paſtoris officiũ perficiat in Chriſti ouile,ſicut Iſaac profecit in fruge,& Iacob eſt dilatatus in grege. Quod ipſe præſtare dignetur qui cum patre,&c.Deus pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus,& protector,&omnipotens bene✠dicat tibi,preces tuas in cunctis exaudiat, & vitam tuam in longitudinem dierum impleat: thronum regni iugiter firmet,&gentẽ populumque tuum in æternum conſeruet:& inimicos tuos confuſione induat,& ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat: vt qui tibi tribuit in terris Imperium, ipſe in cœlis conferat pręmium, Qui viuit,& regnat in ſæcula ſęculorum.Amen.

Poſt Communionem, Pontifex deſcendit ad altare, & proſequitur Miſſam more conſueto. Et in fine dat benedictionem ſolennem, dicens, Sit nomen Domini, &cætera. Et publicantur immediate indulgentiæ per vnum ex Diaconis aſſiſtentibus, ſiue plenariæ, ſiue vt Pontifici placuerit.

Tum Cardinales, & Prælati deponunt paramenta, & accipiunt laneas cappas, Pontifex vero dimiſſis Miſſalibus indumentis, accipit pluuiale,& mitram precioſam,& cũ Imperatore deſcendit ad gradus baſilicæ ſub eodem baldachino. Si eſt Dñica. Lætare Ieruſalẽ, Pontifex ſiniſtra portat roſam aureã, dextra benedicit,aſſiſtentib.atq; hinc inde eleuãtib⁹ fimbrias Diaconib⁹

Hanc aũt aureã roſam, Pontifex antequam ad Eccleſiam deſcẽdat in camera Papagalli benedicit cũ balſamo,& muſco, quod ſingulis annis fit in tali die,prout inferius in ſuo loco plene ſcribem⁹.Si vero eſſet alius dies,dextra ſicut ſiniſtra tenebit dextrã Imperatoris.Diaconus a ſiniſtris retro erit inter Papã,&Impera. & cũ dexteritate eleuabit fimbriã a dextris, caudã vero portabit maior princeps,& ſi erit Rex.Princeps,vel rex, & Prçlati qui venerunt cũ Cæſare,dũ miſſarũ, & coronationis ſolẽnia fiũt, sẽp Cæſarẽ ſequuntur,& cũ ipſo in ſuo ſuggeſtu conſiſtunt ſemper. Et ſimiliter,qui cũ Auguſta,eã ſemper comitantur, aſſiſtuntq;. Quæ finita Miſſa, dimiſſis Pontifice, & Imperatore in Eccleſia ad domum ſuam cum ſuis reuertitur.

Proceſſio Pontificis & Cæſaris per vrbem. Cap.IIII.

CÆſar vero cũ corona in capite,ſceptro& pomo in manibus ad latus Pontificis incedẽs,niſi illius manu ducatur: quia tunc pomũ,vel ſceptrũ tm̃ in ſiniſtra retineret, cũ ad finẽ graduum pũenerit,traditis ſceptro & pomo vni ex ſuis, pũenit ad equũ Pontificis,& in honorẽ Saluatoris nr̃i Ieſu Chr̃i cui⁹ vices Põtifex in terris gerit,tenet ſtaphã quead Pont. equũ aſcenderit.Et deinde accepto equi freno p aliquos paſſus ducit equũ Pontificis.Pontifex,dũ Imperator hæc humilitatis officia vult exhibere,debet aliquãtulũ modeſtè recuſare, & tãdẽ cũ ali

qb⁹ bonis verbis honorẽ nõ in pſonã ſuã,ſed illius cui⁹ locũ tenet,

net, recipiendo permittit illũ aliquantulũ progredi, tum firmat ſe, & nullo pacto permittit Cęſare vlterius ire: qui mox conſcẽſo equo ſuo accedit ad ſiniſtrũ latus Pontificis, & ſub eodẽ baldachino equitat. Et hoc ordine procedunt. Primũ pręcedant familię Cardinaliũ cum ſuis Valiſijs, & ſimul mixtę familiæ prælatorũ principũ, & oĩum curialium tam Cæſaris, q̃ Pontificis, Deinde duo cum valiſijs pontificis, inde familiares domeſtici Imperatoris, & poſt eos familiares Papæ, tum nobiles, Barones, Comites minores vtriuſque: equus cũ ſcala Papę, tũ vexilla rubea, q̃ duodecim Curſores portant. Deinde vexillũ populi Ro. vexillum Imperij, vexillum Papę, vexillũ Eccleſiæ, vexillũ crucis, cũ vexilliferis armatis, & ornatis, vt in coronatione Papę. Hos ſequuntur duodecim equi albi phalerati ſine ſeſſoribus. Deinde quatuor nobiles portantes pilea ex crameſino quatuor Papę cũ baculis, quibus ſuccedunt Aduocati & Secretarij mixtim ſecundũ prioritatẽ officij pręcedentes cum ſuis caputijs circa collum, quos tñ præcedunt Secretarij Imperatoris. Tum ſequuntur Cubicularij etiã cum ſuis caputijs: inde Acoluthi, Clerici cameræ Apoſtolicę, & poſt eos ſtatim Auditores cum rochettis & cappis. Deinde Subdiaconi cum cruce papali, cum galero Indici coloris, & cum alijs Subdiaconis cum cappis vt alii: tum duo portantes laternas cum lumine ante Sacramentum equitantes; deinde equus albus phaleratus cum tintinabulo portans Sacramentum, & ſuper Sacramentum Baldachinum per ciues Romanos portatur, & circa duodecim intorticia, quę portãtur per duodecim familiares Papę, ſiue per duodecim beneficiatos ſancti Petri cum ſuperpellicijs, & melius, vt vidi ſeruari per D. Iulium Papam ſecundum. Poſt Sacramentum equitat Sacriſta cum ferula alba. Inde, ſi qui ſunt maximi Domini, principes, aut duces: principes electores immediate ante Cardinales procedunt. Et ſi quis adeſſet frater, aut filius Imperatoris, iret medius inter iuniores Diaconos, Cardinales: Rex iret a ſiniſtris ſenioris Epiſcopi Cardinalis. Et ſi plures adeſſent Reges, locarentur cum alijs Epiſcopis Cardinalibus, ſequuntur duo Dia-

coni Cardinales aſſiſtentes Pōtifici. Et ſi cum Cæſare eſſent duo principes Electores, qui præferrent gladium & pomum Cæſaris, iſti deberent ire immediate ante Cæſarem, ſicut Diaconi ante Pontificem: & quando via eſſet arcta, irent ante ipſos Diaconos, aſſiſtentes, Si vero non ſint principes electores, qui portant illa, videlicet, gladium, pomum, ſeu ſceptrum, (nam alterū iſtorum duorum portabit Imperator) illi duo vadant ſimul cū Subdiacono, qui portabit crucem, & illum in medio habeant. Sequitur Pontifex ſub Baldachino, & Imperator cum ſua corona, & Imperiali habitu a ſiniſtris.

Poſt Pontificem ſequuntur duo Cubicularij ſecreti cum ſeruiente de mitra, & duo Medici cum Secretario, ſi non ſit prælatus. Et poſt Imperatorem duo Camerarij ſint cum vno Secretario. Inde equitabit ſeruiens armorum cum vno Secretario cum vmbella, deinde prælati aſſiſtentes Papæ. Et ſi quis Archiepiſcopus princeps Elector Imperatoris adeſſet, iret ante aſſiſtentes Papæ: poſt quos ibunt prælati, aſſiſtētes, ſiue conſiliarij Imperatoris cum cappis, & galeris, vt alij prælati: alioquin non irent inter cappatos. Sequuntur deinde prelati, Oratores, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Prothonotarij, & Abbates cappati, & pileati, & demum alij Curiales togati, tam Papæ, quam Cæſaris. Hoc ordine recta via per Campumflorum, & Iudæorum plateam deuenient ad Eccleſiam Sanctę Mariæ in Coſmedim.

Et ibi Pontifex, ſi roſam habet, illam eques Imperatori equiti dono dat. Et ad dextram conuerſus per tranſtiberim cum ſuis omnibus ad palatium reuertitur. Cæſar autem via, qua ſibi melius placet, roſam manu geſtans ad pōtem Adrianum redit, vbi viros complures, & de ſe optime meritos equeſtri dignitatē inſignire ſolet.

Quo facto, ad Lateranum cum ſuis progreditur. Canonici, & capitulum Eccleſiæ ſupplicabundi Cæſari in porta principali occurrentes illum honorifice ſuſcipiunt, & poſtquam crucem, & reliquias oſculatus fuerit incenſant,

& præcedentes, atque cantantes. Te Deum laudamus, ad altare maius deducunt: vbi procumbens ſuper faldiſtorium: orat detecto capite: deinde ſurgens oſculatur altare. Tum reaſumpta corona recipitur in Canonicum, & in fratrem Eccleſiæ Lateranenſis, et Canonicos omnes recipit ad oſculum pacis.

Quibus finitis aſcendit ad palatium Lateranenſe, & cum ſuis celebrat ſolenne conuiuium ſuis moribus, & cęremonijs. Deinde ſi placet recurrit ad palatium Apoſtolicum ad cameras ſuas.

De coronatione Imperatoris abſente Papa. Cap. V.

SI quando autem accideret, quod propter abſentiam Summi Pontificis ab vrbe, Cæſar non poſſet ab ipſo pontifice coronari, conſueuit pontifex mittere ad vrbem aliquem epiſcopum Cardinalem, qui ſimul cum Legato Apoſtolico, qui vrbi præeſt, Imperatorem electum coronet.

Si autem Legatus eſſet iſte epiſcopus Cardinalis, non eſſet neceſſarium mittere alium epiſcopum, ſed quemcunque vellet alium presbyterum Cardinalem. Et tunc procedetur hoc modo.

Electus Imperator ad Vrbem veniens pro corona Imperiali, habebit obuiam Barones, Nobiles, Officiales, ciueſque Vrbis, et Officiales curiæ Romanæ: remanebit extra mænia illa nocte, vt ſupra dictum eſt

Sequenti die intrabit per portam ſub arce ſancti Angeli, quę, vt diximus, non eſt Collina, cum ſuis principibus ordine prædicto. Et in porta recipietur a Vicario Pontificis cum Prælatis & clero Vrbis, in modum ſupplicantium paratis.

Et deducetur, vt ſupra, ad gradus baſilicæ Sancti Petri, ibique non ſuper ſuggeſtum, ſed ante primas portas recipietur

picitur, ad oſculum tantum per epiſcopum Cardinalem Coronatorem & Legatum, qui ibi aderunt cum alijs prelatis curię paratis cum pluuialibus & mitris.

Aderunt etiam cum Cardinalibus Officiales curię, Subdiaconi, Auditores, Acoluthi, & ſi qui ſunt alij: & etiam Barones, alijque nobiles Sanctæ Romanæ Eccleſię. Et electus ſtatim poſt oſculum offerat aurum duobus Cardinalibus, quod offerre debet Pontifici, & dicat hæc verba.

Si ſanctiſſimus pater Dominus noſter N. Summus pontifex pręſens hic eſſet, offerrem illi aurum iſtud præſens, ſed per eius abſentiam offero ipſum vobis Dominis epiſcopo & Legato cardinalibus, recipientibus illud vice & nomine Dñi noſtri Papę.

Quo facto intrabunt porticum, & ſi tunc erit procedendum ad ſolennitatem coronationis, quod commode & decenter fieri poteſt, ibi ſupra altare Sanctę Mariæ in turribus, præſtabit iuramentum fidelitatis in manibus Cardinalium. Et ſimiliter ſi aliud iuramentum eſſet innouandum, ſeu confirmandum, tunc immediate innouabit, & deinde recipietur in Canonicum eccleſiæ Sancti Petri, vt ſuperius dictum eſt, Intrabit deinde Eccleſiā, & ibi ante portam argenteam Epiſcopus Cardinalis dicet ſuper eum primam orationem. Deinde ducitur ad capellam S. Gregorij ad capienda ſua ornamenta. & Epiſcopus Cardinalis vadit ad altare maius, & ibi ſuper faldiſtorium capit ſandalia, & paramenta omnia Pontificalia. Et nota quod debet habere expreſſe facultatem a Pontifice ſuper altare beati Petri celebrandi, vt moris eſt. Cæſar indutus Imperialibus indumentis, venit ad medium eccleſiæ, & ibi ſuper eum Legatus Apoſtolicus dicet ſecūdam orationem. Veniet deinde ad confeſſionem beati Petri, & procumbet in faldiſtorio, & Diaconus qui ſeruit in Miſſa, facit ſuper eum litaniam: orationem autem cum verſiculis, & Pater noſter dicet Legatus Apoſtolicus. Deinde ducetur ad altare Sācti Mauritij, & ibi inungetur a Cardinale celebrante, tam ipſe, quam Auguſta, ſi adeſt, cum orationibus opportunis. Reuertentur deinde ad altare. Et facta confeſſione Imperator ad ſuggeſtum

ſtum ſine oſculo pacis, ad faldiſtorium ſuum reuertitur. Et pro ceditur in miſſa vſque ad Graduale. Dum cantatur Graduale, Imperator deſcendit ad altare, & celebrans Cardinalis ante alta re ſtans cum mitra, gladium ſumit de altari, & illum nudum Im peratori tradit, dicens. Accipe gladium: &c.

Et idem dicit Legatus, ſubmiſſa tamen voce, det eidem mox po mum, & ſceptrum cum ſua oratione: Accipe virgam. mitras au tem, & coronas Imperiales ambo imponent Cæſari, & Auguſtę. Sed legatus alta voce profert verba: Accipe ſignum. &c. Et cele brans dicet eadem voce ſubmiſſa. Coronati Auguſtus, & Augu ſta, reuertuntur ad ſuos ſuggeſtus, ſine oſculo pacis: & ad Offer torium veniunt cum coronis, & habitu Imperiali. Et oblato auro reuertuntur ad ſuggeſtus, neque miniſtrabit Imperator ca licem, & ampullam: ſed tempore congruo veniet ad Commu nionem ſine manto, & coronis. Poſt communionem Imperato ri non dabitur oſculum pacis a celebrante, ſed reuertetur ad ſu um ſuggeſtum. Imperator finita Miſſa ipſe cum ſuis, & cum Le gato, ſi placebit, ibit ad Lateranum, & ibi perficiet ſuas ſolenni tates. Cæremonię oēs, quę pertinent ad perſonam Pontificis, di mittantur, vt oſcula pedū, manuum, & oris. Quinetiam nec in Miſſa illi deſeruiet Imperator, quod Pontifici præſtitiſſet p̄ſenti: nec ſtaphā illi, dum equum inſcendit, tenet, nec equum ducit.

Hæc fere omnia ſeruata fuerunt, cum Carolus Quartus coro

natus

natus fuit Romæ per Dominum Petrum epiſcopum Hoſtienſem: quem ex Auinione Innocentius Sextus nuncium Apoſtolicum ad hoc miſerat, & per Dominum Egidium de Albornozio tituli Sancti Clementis presbyterum Cardinalem ac Legatũ Apoſt. in Italia, An. ſalutis Milleſimo trecẽteſimo q̃nquageſimo quinto, Nonis Aprilis, vt ex litteris ipſius Caroli, quę adhuc extant, & regiſtratę ſunt in archiuijs eccleſię, publice patet. Voluit tamen idem Pontifex, quod Cardinales prædicti publice proteſtarentur Domino Imperatori, quod propter omiſſionem reuerentiarũ, obſequiorum, & multarum cęremoniarum, quę pertinent ad perſonam Romani Pontificis, non eſſet aliquo modo derogatum priuilegijs, & honorificentijs Romanæ ſedis, & ſuorum ſucceſſorum. Et de hac proteſtatione, & conſenſu Imperatoris exigerent quadruplices litteras Regalibus, & Imperialibus ſigillis munitas, ſicut & factum eſt.

De coronatione Imperatricis ſine Imperatore. Cap. VI.

IMperatrix ſi venerit Romá, ꝓ corõá Imperiali ſuſcipiẽda ſine Imꝑatore, vel q̃nõ potuit venire cũ Imꝑatore, vel poſt ei⁹ coronatiõẽ ei eſt cõiũcta, hoc ordine coronabit̃. Die q̃ vrbẽ ĩtrabit, ꝓcedẽt ei obuiá nobiles, & officiales vrbis, & ordines cu

rię, vt de Cęſare dictũ eſt Sacer ſenat⁹ ante portá vrbis eá expectabit, & media ĩter duos primos Card. Diaconos introducet̃. In fi

ne au-

ne autem, clerus cum proceſſione in porta illi occurret, & ſub Baldachino ducetur ad Pontificem, qui eam in publico conſiſtorio in prima aula, ad pedis, & manus oſculum recipiet, vt alij Reges recipi conſueuerunt: non tamen ſedebit inter Cardinales, ſed poſt oſculum pedis, & manus diſcedet ad ſuum hoſpitiũ Deinde parabitur in Eccleſia ſancti Petri ſuggeſtus extra cancellos pro Imperatrice, & dicta die Pontifex procedet ad Eccleſiá ſupplicatione præeunte ſub Baldachino, & paramentis tempori congruis aſcendit ad altare, orat, & ſedet. Pontifex autem ſtat, vbi ſolet capere paramenta: cui fit reuerentia a prælatis. Incipitur Tertia, & accipiet ſandalia & procedet vſque ad finem Tertiæ, & capit omnia Pontificalia indumenta. Interim duo iuniores Diaconi Cardinales cum ſuis cappis laneis ducunt Auguſtam ad Eccleſiam, & prior Epiſcopus Cardinalis cum pluuiali, ſtola. & mitra accedens in tempore expectat eam in porta Eccleſiæ principali, & ibi ſuper eam genuflectentem depoſita mitra legit hanc orationem.

Omnipotens ſempiterne Deus, Fons, & origo totius bonitatis, qui fœminei ſexus fragilitatem nequaquam reprobando auertis: ſed dignanter comprobando potius eligis, & qui infirma mundi quæcunque, vt fortia confunderes, eligenda decreuiſti: quiq; etiam gloriæ virtutisq; tuæ triumphum in manu fœminæ Iudaicæ olim plebis de hoſte ſæuiſſimo aſſignare voluiſti Reſpice quæſumus ad preces humilitatis noſtræ, vt ſupra hanc famulam tuam N. quam ſupplici deuotione Imperatricem eligimus, benedictionum tuarum dona multiplices eamq; dextera tuę potentiæ ſemper, & vbique circunda: & vt dono tui numinis vndique firmiter adiuta, & viſibilis, ſeu inuiſibilis hoſtis nequitias, triumphaliter expugnare valeat, & vna cum ſacra Rebecca, Lia, atque Rachele beatis reuerendisque fœminis, fructu vteri ſui fœcondari, ſeu gratulari mereatur ad decorem totius Imperij, ſtatumq; Sanctæ Eccleſiæ regendum, necnon protegẽdum, per Chriſtum Dominum noſtrum, qui ex intemeratę Beatę Marię Virginis aluo naſci, viſitare, & renouare dignatus eſt mundum.

mundum. Qui tecum viuit,& gloriatur Deus in vnitate Spritus Sancti per immortalia ſæcula ſæculorum. Amen.

Ducitur deinde ad confeſſionem beati Petri, & procumbit ſupra faldiſtorium ſibi in eo loco paratũ. Et a Subdiacono Apoſtolico fit litania:& ea finita Prior Presbyterorum cum ſuis paramentis ad confeſſionem deſcendens, ſtans ſine mitra dicit ſuper eam, Pater noſter. Et deinde. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos a malo, ℣. Saluam fac ancillam tuam Domine. ℟. Deus meus ſperantem in te. ℣. Eſto ei quæſumus Dñe turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. ℣. Nihil proficiat inimicus in ea. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣ Dominus vobiſcum. ℟: Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Prætende quæſumus Domine famulæ tuæ dextram cęleſtis auxilij, vt te toto corde perquirat,& quæ digne poſtulat, conſequi mereatur. Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando pręueni,& adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra operatio & oratio a te ſemper incipiat,& per te cœpta finiatur, per Chriſtũ Dominum noſtrum. Amen.

Finitis orationibus reuertitur presbyter ad locum ſuum, & Prior Epiſcoporum Cardinalium procedet ad altare Sãcti Mauritij, quem Auguſta media inter Diaconos ſequitur. Et ibi apud altare epiſcopus ipſe inũgit illam ſtantem de oleo exorcizato, brachium dextrum,& ſcapulas, ſtãs cum mitra, dicens.

Spiritus Sancti gratia noſtræ humilitatis officio copioſa, in te deſcendat, vt ſicut manibus noſtris, licet indignis, oleo materiali oblinita pingueſcis exterius: ita eius inuiſibili vnguine delibuta impinguari merearis interius, eiuſq; ſpirituali vnctione, perfectiſſime ſemper imbuta, & illicita declinare tota mente, & ſpernere diſcas, & valeas, & vtilia animæ tuæ iugiter optare atque operari queas, & opereris auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto. Qui cum patre,& Spiritu Sancto viuit, & regnat Deus. & cæter.

Reducitur deinde ad ſuggeſtum ſuum Imperatrix, & Cardina-

les

les reuertuntur ad Pontificem,& Diaconi quidem depoſitis cap pis,capiunt paramenta ſibi conuenientia, & faciunt reuerentiam Pontifici. Deinde Pontifex procedit ad alta re per ſupplicationem: occurrunt tres Presbyteri: cantatu r Introitus a cantoribus: & proceditur in miſſa vſque ad Graduale more ſolito.

Imperatrix a Diaconis illis, quamuis paratis ducitur ante Pontificem,q. ſurgens depoſita mitra ſuper hác eam ante ſe genufle xám dicit hanc orationem: Oremus.

Deus qui ſolus habes immortalitatem, lucemq; habitas inacceſſibilem,cuius prudentia in ſua diſpoſitione non fallitur: qui feciſti ea quæ futura ſunt,& vocas ea quæ non ſunt: qui ſuperbos æquo moderamine de principatu eijcis,atque humiles, dignanter in ſublime prouehis: ineffabilem miſericordiá tuá ſupplices exoramus,vt ſicut Heſter Reginam Iſraheliticæ cauſa ſalutis de captiuitate ſuæ compede ſolutam ad Regis Aſſueri thalamum,regniq; ſui conſortium tranſire feciſti:ita hanc famulam tuam. N. humilitatis noſtræ benedictione Chriſtianæ plebi ſalutis gratia ad dignam, ſublimemque Imperatoris noſtri copulam, & Imperij ſui participatum tranſire concedas, & vt Imperialis fœdere coniugij ſemper permanens, pudicitiæ proximam virginitati palmam continere queat, tibique Deo viuo, ac vero in omnibus, & ſuper omnia iugiter placere deſideret, & te inſpirante, quæ

tibi

tibi placita ſunt, toto corde perficiat, per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Deinde ſedens cum mitra, imponit illi Tiaram cum corona Imperiali, allatam ſibi ex altari, (vt diximus de Imperatore, & dicit.

Officio noſtræ indignitatis in Imperatricem ſolenniter benedictam, accipe coronam Imperialis excellentiæ, quæ licet ab indignis, Epiſcopalibus tamen manibus capiti tuo imponitur vnde ſicut auro, & gemmis redimita enites, & interius auro ſapientiæ, virtutumque gemmis decorari cõcedat: quatenus poſt occaſum huius ſæculi cum prudentibus Virginibus ſponſo perenni Domino Ieſu Chriſto digne, & laudabiliter occurrens, regni cęleſtis aulę ingredi merearis ianuam, eodem Domino noſtro auxiliante. Qui cum Patre, & Spiritu Sancto viuit, &c.

Coronata Imperatrix mox oſculatur pedem Pontificis cum corona: & ſurgens reducitur a Diaconis ad ſuggeſtum, & cum cantatur offertorium, reuertatur ad Pontificem, & illi offerat aurum quantum placet: Deinde, ſi vult communicare de Sacramento altaris (vt congruum eſt) procumbat ſuper faldiſtorium ad partem conuenientem, ſitum, (vt ſuperius diximus,) & oret quouſque ſit tempus, cum corona tamen, & cum Pontifex in ſede ſua eminenti communicauerit, ducatur Imperatrix ſine Corona ad eius pedes, & communicet, oſculeturque manum Pótificis:

tifici,: & deſcendens ad altare, purificet cum vino. Communicabitur Imperatrix poſt Diaconum,& Subdiaconum, & a Diacono accipiet vinum purificationis: Deinde aſſumpta corona reducetur ad ſuum ſuggeſtum.

Et nota, quod Imperatrix deducetur ſemper eundo,& redeundo ab illis duobus Diaconis,ſiue paratis ſiue non paratis: & illam ſociabunt ſui prælati,& proceres,atq; matronæ & alię mulieres. Fiuita miſſa Imperatrix deducitur ad ſuum hoſpitium. Pontifex cum ſuis prælatis non paratis reuertitur ad cameram ſuam: nam Cardinales,& pręlati dimittunt in Eccleſia paraméta, & capiunt cappas laneas.

De Triplici Imperatorum Corona. Cap. VII.

ET quoniam vulgari opinione fertur, Romanorum Imperatorem tribus coronis ornari oportere variorum metallorum,argentea Aquiſgrani in Germania, ferrea Modetiæ in Lumbardia,& aurea Romæ.Super qua re Clariſſimus Iureconſultorum ſui temporis Baldus opuſculum edidit,miſticas metallorum ſignificationes ſolertiſſime interpretando:non videbitur fore abſurdum, aliquid de ea re pro veritate oſtendenda diſſerere.Et, vt omittamus priſcos illos Romanorum Imperatores,qui toti fere orbi imperabant,ante Aurelianum, vt Eutropio placet,nulla corona niſi laurea,aut ex aliqua felici arbore vſos fuiſſe, nihilque grauius odiſſe populum Romanum, quam Regium nomen.Hoc vero affirmamus,ante Carolū Magnum,in cuius perſonam Imperium tranſlatum eſt a Grecis in latinos,neminem imperij Romani coronam ex manu Romani Pontificis Romæ ſuſcepiſſe, Et vt ſæpe a Pio ſecundo audiuimus rerum Germanicarum peritiſſimo,cui a manu ſeruiuimus & in Auſtrali eius hiſtoria legimus, Cæſar nullam omnino coronam accipit,niſi auream:& alias quidem coronas, pro varijs regnis,Romævero,& a Romano Pontifice Romani imperij coronam ſuſcipit.Otho Frinſnigenſis Epiſcopus, & Federici primi patruus, vir doctus,& eloquens, hiſtoriam ſcripſit ſuorum

temporum:in ea tradit Federicum ipſum coronis quinque aureis decoratum fuiſſe:prima de regno Francorum apud Aquiſgranum:Secunda Ratiſponæ de Regno Germaniæ:Tertia Papię de regno Longobardico:Quartam Romæ ſuſcepit pro Romano Imperio ab Hadriano Quarto,Summo Pontifice: Quintam vero Modetiæ pro regno Italico illum ſuſcepiſſe teſtatur. Quæ quidem corona ideo appellatur ferrea,quod laminam quãdam habeat ferream in ſummitate,alioquin aurea, & precioſiſſima. Sed differt forma coronæ Imperialis ab alijs:nam ea ſub ſe Tiaram quandam habet in modum fere Epiſcopalis mitræ, humiliorem tamen,magis apertam,&minus acutam:eſtque eius apertura a fronte,nõ ab aure:& ſemicirculum habet per ipſam aperturam aureum, in cuius ſummitate crux paruula eminet, eam Tiaram aliæ coronæ non habent. Et quoniam hác Imperialem coronam bis,aut ter in Germania vidimus, dum Cæſar regalia, quibuſdam principibus concederet, ideo illam exprimere conati ſumus.Legimus,& in alijs hiſtorijs,quoſdam Imperatores Arelate etiam coronam ſuſcepiſſe de regno Arelatenſi, & alibi alias pro aliis Regnis.Nam & Carolus Quartus Auinionem venit ad Vrbanum Quintum,Anno ſalutis milleſimo trecenteſimo ſexageſimo primo iam pridem iuſſu Innocentij Sexti,Romæ Imperator coronatus. Qui rebus,quarum gratia ad Pontificem venerat abſolutis,Arelate profectus eſt,vbi perEpiſcopum eius vrbis regni Arelatenſis corona decoratus eſt. Sciant ergo qui de tribus coronis fabulantur, & Romanorum Imperatorem vnam tantum pro Romano Imperio coronam ſuſcipere, & eam quidem Romę, & a Romano Pontifice, alias autem alibi, pro alijs, & diuerſis regnis.

DE CANONIZATIONE Vnius Sancti.

SECTIO SEXTA.

Et Primo de inquiſitione & commiſſione cauſæ. Cap. I.

POſtquam increbreſcente fama de excellentia vitæ, opinione ſanctitatis, & miraculorum coruſcatione Summus Pontifex ſæpe fuerit per Reges, Principes, ſeu populos certior factus, rogatuſq; vt aliquem vita iam functum aſcribendum in Sanctorum catalogo, & venerandum, vt Sanctum decernat. Re cum fratribus mature tractata, ſi procedendum ad inquiſitionem cenſuerit, comittat aliquibus prælatis in illis partibus vbi vitam duxit, & mortuus iacet ille, de quo agitur, vt ſe diligenter informent, & ſolerter inquirant de fama, opinione, & deuotione populorum circa illum talem: quam inquiſitionem in genere, & ſine teſtium iuridica examinatione facere debent: & quę inuenerunt, ſuis litteris ad Summum Pontificem fideliter referre.
Pontifex intellecta Commiſſariorum relatione, proponit omnia ſacro collegio, & cum eis deliberat, an ſatis digna videantur quæ relata ſunt ad vlterius inquirendum.
Quod ſi placuerit, committatur iiſdem, vel alijs prælatis, vt diligentiſſime inquirant de veritate rei, teſtes examinent & omnia perſcrutentur, quæ ad veritatem eliciendam ſunt opportuna.
Et debent his Commiſſarijs articuli, & interrogatoria mitti ſub Bulla Apoſtolica: cũ quibus examinare debent teſtes de excellẽtia, & ſanctimonia vitæ, de puritate fidei, de patratione mira-

culorum: & illis mandare, vt depoſitiones teſtium, & omnia fi deliter per litteras ſuis ſigillis ſignatas ad curiam tranſmittant. Quibus receptis Pontifex, committat illa examinanda aliquib' Auditoribus ſacri palatij, qui videant, & ordinent proceſſum, & videant, an inquiſitio, & probatio eſt legitima, & ſufficienter facta.

Deinde ſi retulerunt rem bene eſſe paratam, iterum de con ſilio fratrum committat tribus Cardinalibus, Epiſcopo, Presbytero, & Diacono, qui diligenter examinent inquiſitionem, probationes, & depoſitiones teſtium: & conſiderent ſolertiſſime omnia conſiderãda, Et cum placuerit ſanctiſſimo Domino noſtro, referant in ſecreto conſiſtorio. Et primo de excellentia vitæ, & fidei puritate. Quæ ſi iudicabuntur collegio bene probata, & digna ſanctificatione, tunc procedent ad narrationem, & probationem miraculorum, & de conſenſu Cardinalium finiet Summus Pontifex vitam, & miracula: quę ita erunt ſufficienter eſſe probata. Deinde deliberabunt, an quæ probata ſunt, videãtur talia propter quæ merito ſit decernenda canonizatio. Tunc ex conſilio fratrum, definit pontifex canonizationem eſſe faciẽdam. Fit poſt hæc publicum conſiſtorium, in quo Pontifex cũ pluuiali rubeo, & mitra precioſis reſidet, & Aduocatus cauſæ longa oratione proponit vitam, geſta, & miracula canonizãdi, & demum ſupplicat nomine Principum, & populorum, qui de ea re ſcripſerunt, bonę memoriæ talem aſcribendum eſſe a ſua Sanctitate in Catalogum Sanctorum Chriſti: vtque a cũctis fidelibus pro Sancto veneretur decernendum. Pontifex audito Aduocato, laudat eius facundiam: dicit libenter ſe audiuiſſe, tam miranda illius viri pręconia: Velle tamen ſuper hac re maturius cum fratribus ſuis deliberare, hortari, atque monere omnes, vt diuinam clementiam imploret, quatenus dignetur inſpirare in mente ſua & fratrum ſuorum, S. R. E. Cardinalium, atq; omnium pręlatorum, quorum cõſilio in tanto negotio ſit vſurus, ea quæ ſuæ placitura ſunt diuinitati: neque permittat errare Eccleſiam ſuam Sãctam. Pręlatos vero monet, vt ſuper his co gitare

gitare debeant,vt cum requiſiti fuerint,mature poſſint reſpondere. His dictis finitur conſiſtorium.In huiuſmodi conſiſtorio vt apud antiquos codices legimus,ſolebant ſex aut octo prelati ſucceſſiue orare,narrantes merita canonizandi, & ſupplicantes pro canonizatione: Aduocatus autem in principio tantummodo petebat a Pontifice,vt prelati audirentur, & ſupplicabat, vt canonizatio decerneretur. Poſt hæc, cum placuerit ſanctiſſimo Domino noſtro,vocentur omnes prelati Curię in ſecreto conſiſtorio cum Pontifice,& ſacro collegio,& ibi proponat breuiter Sanctitas ſua, ad quid vocati ſint: deinde ſi placet,per Aduocatum faciat ſummatim repeti vitam,& miracula canonizandi,& quę ſunt probationes, in genere tantum. Poſt hęc narret, quanta cum diligentia,& fide inquiſitio,& proceſſus ſuper hac re factus ſit, de multiplici & canonica atteſtatione, de inſtanti principum,& populorum poſtulatione.Et demum conſcientiā illorum onerando, exquirat ſigillatim a quolibet ſuam in ea re ſententiam,& cum omnes finierint,agit gratias de bono conſilio,& hortatur eos vt orent Deum,ne ſinat ſe errare in tanto negotio:& ſic omnes recedunt.In hoc conſiſtorio debent eſſe Patriarchę,Archiepiſcopi,Epiſcopi,Abbates, ad quos tantum pertinet dicere ſententiam ſuam.Poterunt intereſſe aliqui Protonotarij ordinarij,vt ſint rogati de his, quæ gerantur. Aderunt etiā Auditores Rotę,& maxime Commiſſarij cauſę, vt ſi quid eſſet declarandum,poſſint,vt bene informati mentes aliorum declarare. Summus Pontifex erit cum mitra,& pluuiali: Procurator fiſcalis aderit,& faciet rogatos Protonotarios de conſilio,& cōſenſu prelatorum.Deliberatur deinde dies canonizationis,&interim in Eccleſia conſtruitur ſuggeſtus ligneus tantæ amplitudinis, vt ſuper illum inſtituatur,apteturque capella cum altari, credentijs, throno Pontificali,ſedibus Cardinalium aſſiſtentiū Papę: Oratorum, prelatorum, choro pro cantoribus, & locis omnium ordinum Romanæ Curię, ad inſtar capellę palatij Apoſtolici a cancellis,& ſupra quoad formam ſedilium,& capacitatem.In eo ſuggeſtu erunt duę ſedes Papales, vna eminens, ad

ſiniſtram partem, & alia erit amouibilis: aſcendetur ad ſuggeſtū per pontem cum duplici oſtiolo a capite, & in imo: ornabitur ſuggeſtus in extremitatibus circum circa cum herbis, & flori-bus, & intus cum pannis, & tapetis opportunis, ornabitur Eccleſia, & ſuſpendentur per totum inſignia Pontificis, Eccleſię & imago canonizandi, atque etiam inſignia procurantium canonizationem: fiet Baldachinum nouum cum inſignibus pō tificis, Procuratorum canonizationem, & imagine Sancti: quod debet ſuſpendi ſupra altare, vbi Pontifex celebrat.

Fiet etiam vexillum magnum cum imagine Sancti, quod portabitur ante religioſos, ſiue illos qui procurant canonizatio-nem, & ponitur ſupra oſtium ſupra ſuggeſtum.

Cum Pontifex venit ad Eccleſiam, ponuntur circum circa ſuper deambulatorium intorticia numero octuaginta, vel circa ſex librarum pro quolibet: quæ ardeant dum fit officium.

Paretur cera diſtribuenda, in primis pro Pontifice duæ ceræ albæ duodecim librarū pro qualibet, pro Cardinalibus quatuor libræ. Item pro eleuatione Sacramenti duodecim intorticia librarum ſex pro quolibet, pro altari ſeptem cerei, & duo pro credentia duarum librarum.

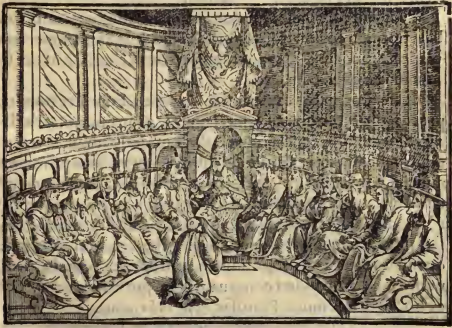
Item pro offertorio duo magni cerei duodecim librarum, quos offert primus Cardinalis. Item tres cerei ſex librarum, quos offerent tres Oratores, ſeu deputati cum tribus Cardinalibus. Et omnes cerei ſupradicti erunt albi, præter octuaginta intorticia Eccleſiæ, Item ordinentur cerei de cera communi pro prælatis, Oratoribus, & magnis nobilibus duarum librarum, pro officialibus & cantoribus vnius libræ: & pro clero & alijs vt placuerit. Intimetur etiam clero vrbis vt ſummo mane conueniant ſupplicantes in porticu Eccleſiæ Sancti Petri.

De his quæ fiunt in die canonizationis. Cap. II.

STatuta igit' die canonizatiōis, Pōtifex parat⁹ pluuiali rubeo & mitra p̄tioſis, cū Card. p̄latis, & officialib⁹ paratis p̱ceſſionaliter deſcēdit ad Eccl'iā ſub Baldachino. In camera para-

menti

menti diſtribuuntur cerei,& ab omnibus portantur accẽſi. Cũ vero Pontifex peruenerit ad porticum Sancti Petri, excipitur ibi a clero vrbis in modum ſupplicantium parato,intrat Eccleſiam Pōtifex,& aſcendit ſuggeſtum cũ prælatis,& alijs officialibus: cler⁹ vero ſuggeſtum circunſtat.Pontifex oratione facta ante altare,aſcẽdit eminẽtẽ ſedem,& accipit Cardinales, & prælatos paratos ad reuerentiam.Qua facta deſcendit,& ſuper aliá ſe-

dẽ ſibi ante altare paratáſedet verſus renes ad altare,vbi facit ſermonem,referens quæ geſta ſunt, & vitam ac miracula ſancti, ſummarie, & in genere Demũ hortatur omnes,vt ſecũ pariter Domino pias preces fundant, orātes ne permittat errare eccleſiá ſuá in hoc negotio.Surgit deinde pontifex,remouetur ſedes, & procumbit ſuper faldiſtorium cum mitra. Cantatur litania a cantoribus, & nulla fit mentio de canonizando, omnib⁹ in terram genuflexis orātibus. Finita litania Diacon⁹ a dextris ſurgit,& verſus ad populum alta voce dicit: O rate, iterum genuflectit,& omnes prolixi⁹ orant:tum Diaconus a ſiniſtris ſur-

gens eodem modo dicit: Leuate & omnes ſurgunt. Tunc Pontifex ſtans ſine mitra incipit in voce: Veni creator Spiritus, & tam ipſe quam alij omnes genuflectunt ad primum verſum. Cantores proſequuntur hymnum,&Pontifex cum mitra aſcendit ad ſedem eminētem,& mitra depoſita expectat finem hymni:quo completo, duo cantores dicunt verſum. Emitte Spiritum tuum, & creabuntur: & alij reſpondent, Et renouabis faciem terræ. Et Pontifex: Oremus.

Deus,qui corda fidelium SanctiSpiritus illuſtratione docuiſti da nobis in eodem ſpiritu recta ſapere,& de eius ſemper conſolatione gaudere, Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum, &c:

Tunc procurator cauſæ inſtanter petit a Pontifice nomine procuratorio,& nomine principum,&c.pronunciari,& declarari beatum N. in Sanctorum catalogum aſcribēdum,& vt ſanctum venerandum a Chriſti fidelibus.Pontifex antequam pronunciet,conſueuit proteſtari in hanc formam, quod inuenim⁹ ſeruatum a multis Pontificibus.Sunt tamen aliqui clariſſimi viri, qui dicunt hoc introductum ex quadā cauſa quæ nunc ceſſat,quia Papa tunc, quodammodo cogebatur ad canonizandū quendam contra ſuam opinionem,& propterea proteſtabatur, nunc autem non videri congruam illam proteſtationem. Sed de hoc ſtatuat ſummus Pontifex,& ſacer Senatus.

Forma Proteſtationis.

ANtequam ad pronūciationem veniamus, proteſtamur publice apud vos præſentes,quod per hunc actum canonizationis,non intendimus aliquid facere,quod ſit contra fidem,aut Eccleſiam catholicam, ſiue honorem Dei. Deinde alta voce ſedens tamen cum mitra, pronunciat in hunc modum: Ad honorem Sanctæ,& indiuiduæ Trinitatis,& exultationem fidei catholicæ,ac Chriſtianæ religionis augmentum autoritate eiuſdem Dei omnipotentis, Patris & Filij & Spiritus Sancti,& beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & noſtra, de

fratrum

fratrum noſtrorum conſilio decernimus, & definimus, bonæ memoriæ. N. ſanctum eſſe, & Sanctorũ catalogo adſcribendũ, ipſumq; catalogo huiuſmodi adſcribimus ſtatuentes, vt ab vniuerſali Eccleſia anno quolibet in die tali feſtũ ipſius, & officiũ, ſicut pro vno Confeſſore (ſi ſit Confeſſor) vel Martyre (ſi ſit Martyr,) deuote, & ſolenniter celebretur. Et ſi Domino Papæ placuerit, poterit addere iſta verba. Inſup eadẽ auctoritate omnibus vere pœnitentibus, & confeſſis, qui annis ſingulis ad ſepulturam eiuſdem in die tali deuote acceſſerint, vnũ annũ; & quadraginta dies: accedentibus vero annis ſingulis in octauas dicti feſti ad ſepulturã quadraginta de iniunctis ſibi pœnitentijs miſericorditer relaxamus.

Quibus finitis Procurator Fiſcalis rogat Protonotarios, &c. de proteſtatione facta per Papã, & Procurator cauſę ſimpliciter rogat de ſolenni pronuntiatione canonizationis, & petit inſtrumentum, & a Papa decerni bullas ſuper his opportunas, & mox ſurget Pontifex ſine mitra, & incipit: Te Deum laudamus, & chorus proſequitur. Diaconus a dextris in fine dicit: Ora pro nobis beate N. Et Pontifex deinde dicit orationem de communi, ſancto canonizato conuenientem (ſi non habetur propria) & concludit: Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Finita oratione Diaconus a dextris ſtans ante Pontificem dicit alte: Confiteor Deo omnipotenti, &c. & poſt Apoſtolos nominat Sanctum. N. & Papa ſine mitra cruce ſua præſente dicit. Precibus, & meritis, &c. & in fine dat indulgentias, vt ſibi placet. Legimus Bonifacium Nonum Pontificem, cũm canonizauit beatam Brigidam, dediſſe plenariam indulgentiam viſitantibus Eccleſias beati Petri, & Sancti Laurentij in Paniſperna vbi iacebat corpus illius ſanctæ.

His finitis, Pontifex incipit Tertiam, & accipit ſandalia; vel ſi magis placet, dimiſſa Tertia accipit paramenta omnia Pontificalia, & canit Miſſam ſolitis cęremonijs, vel de ſancto: vel ſi aliqua ſolennitas eſſet cantet de die cum commemoratione de ſancto, & ſi non poſſet, aliquis Cardinalis celebret pro eo.

Dum

Dum cantatur. Credo, Tres Cardinales Commiſſarij deſcendunt ad portam inferiorem ſuggeſtus, & ordinant Offertorium: Et debito tempore, antequam Papa lauat manus in ſede eminenti, veniunt ordinate. Et primus, ideſt, Epiſcopus Cardinalis, offert duos magnos cereos, & cum eo primus Orator offert cereum ſuum, & caniſtellum deauratum cum duabus turturibus.

Tum Presbyter Cardinalis offert duos magnos panes, cum mappulis, & ſecundus Orator cereum ſuum, & Caniſtellum argentatum cum duabus columbis albis; vltimo Diaconus Cardinalis offert duo vaſa vini, & tertius Orator ſuum cereum & Caniſtellum diuerſorum colorum cum varijs auiculis; Cardinales oſculantur genu, alij pedem Summi Pontificis: proceditur deinde in Miſſa, vt alias.

DE PLVRIBVS
Benedictionibus.

SECTIO SEPTIMA.

Ordo Seruandus in Creatione noui Ducis a Paulo II. inſtitutus. Cap. I.

CReandus in Ducem per Summum Pontificem, veniet ad cameram Pontificis indutus manto aureo, panno contexto, aperto a dextro humero, ad terram vſque, & ſequitur Pontificem ad Eccleſiam deſcendentem: portabitque caudam pluuialis.

Facta oratione ante altare Pontifex ſtatim faciet confeſſionem cum celebrante; deinde aſcendet ad ſedem eminentem & recipit Cardinales ad reuerentiam: non tamen imponit incenſum, nec Cantores incipient Introitum, & interim crean-

dus Dux ſedet ad pedes Pontificis, ſuper primum gradum; & celebrans oſculato altari accedet ad ſuum faldiſtorium, & ibi expectabit. Finita reuerentia, creandus Dux accedit ad pedes genuflexus ſanctiſſimi Domini noſtri, & fit miles Sancti Petri, etiam ſi prius erat miles.

Ordo benedicendi nouum Militem. Cap. II.

PONtifex primo ſtans ſine mitra benedicit Enſem, quem vnus ex Acoluthis nudum tenet in manu dicens. ℣. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum, & terram. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Exaudi quæſumus Domine, preces noſtras, & hunc Enſem, quo hic famulus tuus circumcingi deſiderat, maieſtatis tuæ dextra dignare bene ✠ dicere, quatenus eſſe poſſit defenſor Eccleſiarum, Viduarum, Orphanorum, omniumque Deo ſeruientium, contra ſæuitiam Paganorum, alijſque ſibi inſidiantibus ſit terror, & formido: præſtans ei, quæ perſecutionis, & in defenſionis ſint effectum. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Benedic Domine Sancte, pater omnipotens, æterne Deus, per inuocationem ſancti tui nominis, & per aduentum Chriſti filij tui, Domini noſtri, & per donum Spiritus Sancti paracliti, hunc Enſem, vt hic famulus tuus, qui hodierna die eo tua concedente pietate præcingitur, inuiſibiles inimicos ſub pedibus conculcet, victoriaque per omnia potitus, maneat ſemper illæſus, Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Deinde aſpergit aquam benedictam. Tum ſtans ſine mitra, dicit. Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum: Miſericordia mea, & refugium meum, ſuſceptor meus, & liberator meus, Protector meus, & in ipſo ſperaui, qui ſubdit

populum

populum ſub me. Gloria patri, & filio, & ſpiritui ſancto. &c. ſicut erat in principio, & nunc. &cete. ℣. Saluum fac ſeruum tuum Domine. ℟. Deus meus ſperantem in te. ℣. Eſto ei Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Domine Sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui cuncta ſolus ordinas, & recte diſponis: qui ad coercendam malitiam reproborum, & tuendam iuſtitiam, vſum gladij in terris hominibus tua ſalubri diſpoſitione permiſiſti, & militarem ordinem ad populi protectionem inſtitui voluiſti, quique per beatum Ioannem Baptiſtam militibus ad ſe in deſerto venientibus, vt neminem concuterent, ſed proprijs ſtipendijs contenti eſſent, dici feciſti; clementiam tuam Domine ſuppliciter exoramus, vt ſicut Dauid puero tuo Goliam ſuperandi largitus es facultatem, & Iudam Machabæum, de feritate gentium nomen tuum non inuocantium, triumphare feciſti: ita & huic famulo tuo, qui nouiter iugo militiæ colla ſupponit, pietate cœleſti vires, & audaciam, ac fidei, & iuſtitiæ defenſionem tribuas: & præſtes ei fidei, ſpei, & charitatis augmentum, & tui timorem pariter, & amorem, humilitatem, perſeuerantiam, obedientiam, & patientiam bonam, & cuncta in eo recte diſponas, vt neminem cum gladio iſto, vel alio iniuſte lædat, & omnia cum eo iuſta, & recta defendat, & ſicut ipſe de minori ſtatu ad nouum militiæ promouetur honorem: ita veterem hominem deponens: cum actibus ſuis: nouum induat hominem, vt recte retineat, & recte colat: perfidorum conſortia vitet, & ſuam in proximum charitatem extendat: præpoſito ſuo in omnibus obediat, & ſuum in Ciuitate iuſtum officium exequatur: Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Deinde ſedens cum mitra Pontifex, imponit nudum gladium in eius manu dicens.

Accipe gladium iſtum in nomine patris, ✠ & filij, & ✠ Spiritus Sancti, ✠ & vtaris eo ad defenſionem tuam, & Sanctę Eccleſiæ Dei, & ad confuſionem inimicorum crucis Chriſti, & fidei Chriſtianæ, & quantum humana fragilitas tibi permiſerit, cum eo neminem iniuſte lędas. Quod ipſe præſtare dignetur, qui cum patre, & Spiritu Sancto viuit, & regnat in ſæcula ſeculorum, Amen. Et repoſito gladio in vagina per eundem militem, accingitur eodem gladio per duos nobiliores milites pręſentes, Pontifice dicente. Accingere gladio tuo ſuper femur

tuũ potentiſſime, in noīe patris, & Dñi noſtri Ieſu Chriſti. Et attęnde, ꝙ Sancti non in gladio, ſed per fidem vicerunt regna.

Nouus

Nouus igitur miles Enſe accinctus, illum de vagina, ter vibrat nudũ viriliter, & eo ſup ſiniſtrũ brachiũ, terſo, mox in vaginam recondit. Deinde Pontifex inſignens illũ charactere militari, dat ei oſculũ pacis, dicẽs: Pax tibi. Tũ accipiens illius enſem nudũ ter militẽ percutit plane ſuper ſpatulas, dicẽs: Eſto miles pacificus, ſtrenuus, fidelis, & Deo deuotus, & mox dat ei leniter alapã, dicens: Exciteris a ſõno malitiæ, & vigila ĩ fide Chr̃i, & fama laudabili Tunc nobiles aſſiſtentes imponunt ſibi calcaria & cantores ſiue Pontifex (ſi magis placet) dicit Antiphonam. Specioſus forma præ filijs hoĩum, accingere gladio tuo ſuper femur tuũ potentiſſime. Deinde dicit Pontifex. ℣. Dñs vobiſcũ. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Oĩpotens ſempiterne Deus, ſup hũc famulũ tuum N. q hoc eminenti mucronecircumcingi deſiderat, gratiam tuæ bene ✠ dictionis infunde, & eũ dextrę tuę virtute fretum, fac cõtra cuncta aduerſantia cœleſtibus armari prę ſidijs, quo nullis in hoc ſæculo tẽpeſtatibus bellorũ turbet᷑. Per Chr̃m Dñm nr̃m. Amen.

Finita oratione, nouus miles oſculat᷑ pedem Papę: tum ſurgit & deponit Enſem, & calcaria, & redit ad ſedendũ, vbi prius, Cãtores incipiunt Introitum, incẽſatur altare, & proceditur ĩ Miſſa vſq; ad cantatũ Graduale quod dum cãtatur, futurus Dux ducitur ante Pontificem, vbi genuflexus præſtabit iuramentum.

Ego N. annuente Dño, futurus Dux promitto, ſpondeo, polliceor,

liceor,atq; iuro corá Deo,& btó Petro Apſorum principe. me de cætero reuerentiá,& obedientiá ſeruaturũ (etiá ſi alias obligatus ſum) ſacroſan.& Apoſtolicæ Eccl. & vobis Dño Dño. N. diuina prouidentia Summo Pontifici,& ſucceſſoribus vrís canonice intrãtibus:nec deficiá in oĩbus neceſſitatibus veſtris, & vtilitatibus,iuxta vires meas,& quãtũ potero diuino auxilio fultus,pura,& bona fide,cuſtodiendo etiá,& conſeruãdo oẽs poſſeſſiones,terras,loca,honores,iuriſdictiones,& iura veſtra, & S. R.E.in oĩbus,& per oĩa:& propter honorem & preeminentiam Ducalẽ,quam hodie a vobis recepturus ſum. Etiá promitto in recognitione tantæ ſuſceptæ gr̃ę,pro me, & ſucceſſorib⁹ meis, perpetuo dare vobis, & ſucceſſoribus veſtris ſingulis annis in die feſtiuitatis beatorum Apoſtolorum Petri,& Pauli vnum Parafrenum albũ bene,& decenter ornatum.Sic me Deus adiuuet & hæc ſancta Dei Euangelia.

Prçſtito iuramento, Pontifex deſcendit ad faldiſtorium, & procumbit ſuper illud ante altare cum mitra. Dux futurus pro ſternit ſe ad ſiniſtram Papæ, aliquantulum retro, ſupra ſcabellum viride.

Subdiaconus vero Apoſtolicus facit Litaniam cæteris cum choro reſpondentibus. Kyrieeleiſon, &cæt. vbi autem dixerit.

Vt obſequium ſeruitutis, & replicatum fuerit, ſurgit Pontifex & ſignans ſuper Ducem alte dicit, Vt hunc famulum tuum in Ducem eligere digneris, te rogamus audi nos. Et iterum. Vt hunc famulum tuum benedicere digneris, te rogamus audi nos. Et tertio. Vt hunc famulum tuum ad Ducale faſtigium perducere digneris, te rogamus audi nos. Et ſemper chorus reſpondet replicando. Recumbit deinde iterum Pontifex, et Subdiaconus, atque alij faciunt Litaniam. Qua finita, Papa reuertitur ad ſedem eminentem, & futuro Duce permanente proſtrato.

Papa depoſita mitra,ſtans dicit ſuper eum, Pater noſter Deinde. Et ne nos inducas,&c.℣. Saluum fac ſeruum tuum.℟. Deus meus ſperantem in te ℣. Eſto ei Domine turris fortitudinis.℟.

A fa-

A facie inimici. ℣. Nigil proficiat inimicus in eo. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. ℣ Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Prętende, quæſumus, famulo tuo N. Duci dextram cęleſtis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quę digne poſtulat, conſequi mereatur. Actiones noſtras quęſumus Domine, aſpirando pręueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio & operatio a te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Sedebit deinde Pontifex cum mitra, & Dux futurus ducetur ad eius pedes, & tunc Pontifex accipiens Ducale Biretum imponit eius capiti ante ſe genuflexi, dicens.

Accipe inſigne Ducalis præeminentię quod per nos capiti tuo imponitur, in nomine Patris, ✠ & Filij ✠ & Spiritus Sancti, ✠ Amen. Et intelligas te amodo ad defenſionem fidei, Sacroſanct. Eccle. viduarum, pupillorum, & quarumcunque aliarum miſerabilium perſonarū fore debitorem: veliſq; deinceps vtilis eſſe executor, perſpicuuſq; dominator coram Domino, & inter athletas virtutum merito ornatus appareas, quam gratiam tibi concedere dignetur Dominus noſter Ieſus Chriſtus: Qui cū patre & Spū ſctō viuit, & regnat in ſcl'a ſclorum. Amen.

Poſt hæc immediate dat ei ſceptrum in manu dextra, dicens.

ccipe virgā directionis, & iuſtitiæ in nomine patris, ✠ & filij,

filij ✠ & Spiritus ſancti. ✠ Amen. Per quã valeas vnicuique ſecundũ merita ſua tribuere ſiue boni, ſiue mali, ſemp Deũ ante oculos habẽs, nõ declinans a dextris, vel a ſiniſtris, ſed cum oĩ bonitate, & charitate bonos ſoueas, malos coerceas, vt oẽs intelligant, & ſciant te iuſtitiam dilexiſſe, & iniquitatem odio habuiſſe. Quam gratiam tibi concedere dignetur, qui eſt benedictus in ſæcula ſæculorum. Amen.

E t mox cum bireto, & ſceptro oſculatur pedem Pontificis: qui deinde ſurgens ſine mitra dicet ſuper nouum Ducem adhuc genuflectentem cum ſuo habitu hanc orationem.

D eus pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus, & protector tuus, & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat, & vitam tuam longitudine dierum adimpleat, ſtatum dominij tui iugiter firmet, & gentẽ populumque tuũ in æternũ conſeruet, & inimicos tuos cõfuſione induat, & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat, vt qui tibi tribuit in terris dominiũ ipſe in cęlis conferat præmium. Qui viuit, & regnat per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

S urgit deinde nouus Dux, & ſociatus per duos Iuniores Diaconos Cardinales ducitur in locum ſuum ad ſedendum, id eſt, inter duos vltimos Diaconos Cardinales. Quod recipiatur ad oſculum a Cardinalibus, non videtur conuenire, cum non ſit ex ordine illorum, neque par. His finitis proceditur in Miſſa vſque ad Offertorium. Et tunc nouus Dux depoſito bireto accedet ad pedes Pontificis, & offeret aurum, quantum voluerit, & recipietur ad oſculum pedis, manus, & oris, & mox reuertetur ad locum ſuum, & finita Miſſa procedet inter ipſos Seniores Diaconos Cardinales.

Quæ ſeruantur in Duce minoris potentiæ. Cap. III.

H æc quidẽ ſeruantur, vt ſupra dictũ eſt, ſi Dux eſt magnæ nobilitatis, & potentiæ, vt fuit tẽpore Dñi Pauli Papę Secũdi Borſus Ferrariæ. Si vero eſſet mediocris potentiæ: vt fuit tẽpore Domini Sixti Papæ Quarti Federicus Dux Vrbi-

qui omnia ſeruarentur, niſi quod non duceretur a Cardinalib⁹, ſed a duobus aſſiſtentibus Papæ principalibus: & federet vltim⁹ poſt omnes Cardinales, in banco Diaconorum, & eundo incederet ſolus poſt crucem ante omnes Cardinales. Quod ſi adhuc eſſet inferior, tunc omnia alia ſeruarentur, niſi quod non daretur ei ſceptrum, neq; ſederet in banco Cardinalium, ſed ad pedes Papæ in ſupremo gradu, & eundo incederet ante crucem, poſt Oratores, & alios Principes.

Ordo ſeruandus in Benedictione, & inueſtitura noui almæ vrbis Præfecti, a Sixto Quarto inſtitutus. Cap IIII.

IN primis præparentur hora competenti veſtes præfecturæ; videlicet tunicella ſericea ornata fimbrijs auratis, & mãtum etiam aureo limbo circumtextum, apertum a parte dextra, & inſula ad ſimilitudinem bireti Ducalis, & omnia portentur ad Eccleſiam vbi eſt celebrandum. Pontifex autem procedit ad Eccleſiam, vt conſueuit, cum pluuiali, & mitra precioſis, orat ante altare, facit confeſſionem cum celebrante: aſcendit ſedem eminentem, & Cardinales exhibent conſuetam reuerentiam: deinde duo ex proceribus Romanis præſentant nouum præfectum in ſuis veſtibus Summo Pontifici, qui genuflectit ſuper infimum gradum ſolij pontificalis: & Pontifex ſurgens ſine mitra dicit ſuper eum orationes, quæ in nouo milite creando dicuntur: & alia omnia facit, quę ad creationem noui militis pertinent. Si autem antea eſſet miles, illis dimiſſis procedit ad benedictionem, in hunc modum. Surgit ſine mitra, & dicit.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine Domini.

℟. Qui fecit cœlum & terram, ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus in noĩe tuo cõgregatis famulis tuis te mediũ eſſe Chriſti corona valente da gratiã huic famulo tuo Præfecto noſtro, q̃ Abraham in holocauſto, Moyſes in exercitu, Helias in eremo, Samuel meruit crinitus in tẽplo: cõcede Dñe cõcordiã, q̃ inſpiraſti Patriarchis, prędicaſti pplis, tradidiſti Aplis, mãdaſti victo-

ribus:

ribus: bene ✠ dic quæſumus Domine hunc Pręfectum noſtrũ, quem ad ſalutem populi noſtri a te credimus eſſe conceſſum, fac eum eſſe annis multiplicem, ingenti atque ſalubri corporis robore vigentem, & ad ſenectutem optatam, atque demum ad finem peruenire fœlicem. Sit nobis fiducia eum obtinere gratiam pro populo, quam Aarõ in tabernaculo, Eliſeus in fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias vetulus impetrauit in templo: ſit illi regendi virtus atque autoritas, qualem Ioſue ſuſcepit in caſtris, Gedeon ſumpſit in prælijs, Petrus accepit in claue, Paulus eſt vſus in dogmate: & ita paſtoris cura proficiat in ouile, ſicut Iſaac profecit in fruge, & Iacob eſt dilatatus in grege. Quod ipſe præſtare dignetur, qui cum patre, & Spiritu Sancto viuit, & regnat Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Benedicat deinde veſtes, quæ per aliquem Acoluthum ad dextram Pontificis tenentur. Pontifex vero ſtans ſine mitra dicat. ℣. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum & terram. ℣ Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus omnium bonorom virtutumque dator, omnium donorum largus infuſor: ſupplices te rogamus, vt manibus noſtris opem tuæ benedictionis infundas, tunicellam, mantum, & regnum præparatum virtute ſancti ſpiritus benedicere ✠ & ſanctificare ✠ digneris, & omnibus eis vtentibus gratiam.

His dictis ſedet Pontifex cum mitra, & ſine alia veſtium benedictione: quoniam ſecularium principum veſtes non benedicuntur: exuitur Præfectus veſte communi ab illis proceribus & adducitur ad pedes Pontificis cum ſtricta veſte.

Qui illi primo imponit tunicellam: & deinde mantum cum apertura ſuper humerum dextrum, dicens Induat te Dominus veſtimento ſalutis, & indumento lætitiæ circundet te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen.

Imponit deinde ei genuflexo inſulam, ſiue biretum præfecturæ dicens. Accipe inſigne præfecturæ præeminentiæ, quod per nos capiti tuo imponitur, in nomine

patris,& filij,& Spiritus ſancti. Et intelligas te amodo ad defenſionem fidei, & ſacroſan. Eccleſiæ fore debitorem: quod vt opere perficere valeas, ille tibi concedere dignetur, qui eſt benedictus in ſæcula ſæculorum. Amen.

Surgit demum Pontifex, & ſine mitra dicit ſuper præfectum genuflexum, hanc orationem. Oremus.

Deus pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus & protector, & oĩpotens benedicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat, & vitá tuá longitudine dierũ adimpleat: inimicos tuos confuſionem, induat, & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat, & qui tibi in terris cõtulit Pręfecturá, ipſe tibi in cœlis cõferat æterná gloriá. Qui viuit, & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum Amen.

His finitis cãtores incipiũt Introitũ, imponitur incẽſum, a Põtifice, & incẽſatur altare, & reliqua, vt alias. Nouus pręfectus cũ ſuo habitu ſedet ad pedes Põtificis in ſupremo gradu.

De benedictione Roſæ, quę fit Dominica, Lætare Hieruſalẽ, & eius traditione. Cap. V.

COnſueuerunt Roma. Põtifices in Dñica Quarta Quadrageſimæ, in qua cãtatur ĩ Eccleſia: Lætare Ieruſalem, Roſam aureá bñdicere, & illá poſt Miſſarum ſolẽnia alicui magno principi, ſi pręſens eſt in Curia, dono dare. Sin minus eſſet in Curia princeps tãto munere dignus, mittitur extra ad aliquem Regem, vel Principem, vt placuerit ſctiſſimo Dño noſtro cum cõſilio ſacri collegij. Nã cõſueuit Summus Põtifex ante vel poſt Miſſam cõuocare Cardinales ad circulum in camera ſua, vel vbi ſibi placet, & cum eis deliberare, cui dãda vel mittẽda ſit roſa. Pro eius igitur benedictione iuxta lectum paramẽti, vbi ſanctiſſimus Dominus noſter accipit ſua paramenta, paratur paruum altare, & ſuper illud duo cãdelabra, & Põtifex ĩdutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali, & mitra, accedit ad ipſum altare, & depoſita mitra dicit.

Adiutorium noſtrum in noĩe Dñi. ℟. Qui fecit cælum, & terram,

ram. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Orem⁹.

Deus cuius verbo, & potentia facta ſunt omnia, & cuius nutu vniuerſa diriguntur: qui es lętitia, & gaudium omnium fidelium: maieſtatem tuam ſuppliciter exoramus, vt hanc roſam odore viſuque gratiſſimam, quam hodierna die in ſignum ſpiritualis lætitię in manibus geſtamus bene✠dicere & ſancti✠ficare tua pietate digneris, vt plebs tibi dicata ex iugo Babilonicę captiuitatis educta, per vnigeniti filij tui gratiam: qui eſt gloria, & exultatio plebis Iſrael illius Hieruſalem, quæ ſurſum eſt mater noſtra, ſinceris cordibus gaudium repręſentes, & quia ad honorem nominis tui Eccleſia tua hoc ſigno hodie exultat, & gaudet, tu ei Dñe verum, & perfectum gaudium largiaris, & deuotionem eius accipiens peccata dimittas, fide repleas, indulgentia foueas, miſericordia protegas, aduerſa deſtruas, proſpera cuncta concedas: quatenus per fructum boni operis in odorem vnguentorum illius floris tranſeat, qui de radice Ieſſe productus, flos campi, & lilium conuallıũ miſtice prędicatur: cum quo in ſuperna gloria cum ſanctis omnibus ſine fine lętetur. Qui tecum viuit, & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſęcula ſęculorum. Amen.

Finita oratione inũgit cum balſamo roſam auream, quę eſt in ipſo ramuſculo, & ſuper imponit muſcum tritum, quę per ſacriſtam ei miniſtrantur: & imponit incenſum in turibulo more conſueto, & demum aſpergit roſam aqua benedicta, & adolet incenſo. Interim Clericus camerę Apoſtolicę ſuſtinet roſam, quam deinde dat ad manus Diaconi Cardinalis a dextris & ille ad manus Pontificis, qui manu ſiniſtra roſam geſtans, & dextra benedicens progreditur ad capellam, & Diaconi Cardinales hinc inde eleuant fimbrias pluuialis: cum peruenerit ad faldiſtorium, dat roſam Diacono prędicto, qui eam Clerico camerę tradit, & ille eam ſuper altare ponit.

Finita Miſſa Pontifex facta oratione ante altare, recipit roſam, vt ſupra, & eam defert ad camerã ſuã. Et ſi ille, qui eam dare velit eſt pręſens, vocat̃ ad ei⁹ pedes, & genuflexo dat ei roſã dicẽs.

Accipe roſam de manibus noſtris,qui licet immeriti locum Dei in terris tenemus, per quam deſignatur gaudium vtriuſq; Hieruſalem, triumphantis ſcilicet & militantis Eccleſiæ, per quam omnibus Chriſti fidelibus manifeſtatur flos ipſe ſpecioſiſſimus,qui eſt gaudium,& corona ſanctorum omnium ſuſcipe hanc tu dilectiſſime fili,qui ſecundum ſæculum nobilis, potens,ac multa virtute præditus es, vt amplius omni virtute in ChriſtoDomino nobiliteris tanquam roſa plantata ſuper riuos aquarum multarum,quam gratiam ex ſua vberanti clementia tibi concedere dignetur,qui eſt trinus, & vnus in ſæcula ſæculorum.Amen. In nomine Patris,& filij,& Spritus ſancti,Amen.

Hoc aliquando in capella factum fuit finita Miſſa, antequam Papa deſcenderet de ſede ſua: ſed conuenientius eſt,vt Papa reuertatur ad cameram cum roſa, & ita apud maiores factitatum reperio. Ille cui roſa data eſt, poſtquam manum,& pedem Pontificis oſculatus eſt,eique pro tempore gratias egit,cum Papa in camera veſtes ſacras depoſuerit,ipſe roſam manu geſtans aſſociatur vſque ad domum ſuæ habitationis a collegio Cardinaliũ medius inter duos antiquiores Diaconos poſt omnes alios Cardinales,circa illum ſunt pedites Curſores Romanæ Curiæ cum ſuis baculis, qui ſolent illa die ſtrenas ab eo, qui roſam habuit, accipere.

De Enſe in nocte Natiuitatis Domini, dando,& benedicendo. Cap VI.

IN nocte Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, conſueuerunt Romani Pontifices Enſem benedictum cum quodam capello Ducali ornatum candidis margaritis in formam columbæ alicui magno principi, ſi præſens eſt, dare: vel ſi non ſit præſens, ad aliquem Regem, vel alium principem, per aliquem ex ſuis tranſmittere.

Sed quamuis Enſis benedictus vocatur, non tamen reperi eius benedictionem. Sixtus Papa Quartus aliqua verba ordinauit

cum

cum Enſis datur, dicenda, quæ ſubijciam. Benedictio autem poterit fieri hoc modo, ſi placebit. Pontifex indutus alba, cingulo, amictu, & ſtola, antequam ſumat cappam purpuream, qua in hac nocte vti ſolet, benedicit Enſem, quem Clericus cameræ in manu tenet dicens.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cęlum, & terram. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Benedicere digneris quæſumus domine Ieſu Chriſte, hunc Enſem in defenſionem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Chriſtianę Reipublicæ ordinatum, noſtræ bene✠dictionis officio advindictam malefactorum, laudem vero bonorum: vt per eum, qui te inſpirante illo accingetur, vim æquitatis exerceas, molemq; iniquitatis potenter euertas, & ſanctam Eccleſiam, eiuſque fideles, quos vt precioſo ſanguine tuo redimeres hodie in terris deſcendere, & carnem noſtram ſumere dignatus es, ab omni periculo protegas, atque defendas: & famulum tuum, qui hodie gladio in tuo nomine armatus eris, pietatis tuæ firma cuſtodia munias, illæſumque cuſtodias. Qui viuis, & regnas cum Deo Patre in vnitate Spiritus Sancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Aſpergit deinde gladium & capellam aqua benedicta, & incenſo adolet: deinde accipit cappam & præcedente Clerico cameræ cum Enſe benedicto immediate ante Crucem: Pontifex deſcendit ad capellam, & cætera ſeruantur, vt in officio noctis Natiuitatis Domini dicetur. Cum vero Pontifex dat Enſem prędictum alicui præſenti, dicit hæc verba quæ vt diximus, Sixtus Quartus inſtituit.

Solent Romani Pontifices in pręclara natalis Domini celebritate Chriſtianiſſimo clariſſimoque alicui principi ornatum Enſem dare, aut deſtinare: quæ res profecto non caret myſterio. Vnigenitus namque Dei filius, vt humanam naturam ſuo reconciliaret autori, eam aſſumere dignatus eſt, vt inuentor mortis Diabolus per ipſam, qua vicerat, vinceretur,

quæ quidem victoria per Enſem congrue deſignatur. Fuerunt inſuper infideles Arriani, qui non veriti ſunt Dei filium puram creaturam affirmare, cum tamen hodierni Euangelij ſcriptura teſtetur, Deum omnia feciſſe per Verbum. Largitur igitur præſenti die maximus Pontifex Enſem, Dei infinitam potentiam ſignantem in Chriſto Deo vero, patriq; æquali, & vero homini reſidentem: per quem facta ſunt omnia, Iuxta Dauidicum illud. Tui ſunt cœli, & tua eſt terra: orbem terræ, & plenitudinem eiꝰ tu fundaſti, aquilonem, & mare tu creaſti. Sedes deniq; Dei, apoſtolica videlicet ſedes, a Chriſto ſuum ſumpſit ſtabilimentum, extititque præparata Dei iuſto iudicio præmio atque iuſtitia, quibus Saluator noſter Ieſus, verus Deus & homo, profligauit ſedes ipſius, aduerſarios, Hæreticos videlicet, & tirannos, iuxta id quoque propheticum, Iuſtitia, & iudicium præparatio ſedis tuæ. Figurat denique Pontificalis hic gladius poteſtatem ſummam temporalem a Chriſto Pontifici eius in terris Vicario collatam, iuxta illud: Data eſt mihi omnis potaſtas in cœlo, & in terra. Et alibi: Dominabitur a mari, vſque ad mare, & a flumine vſque ad terminos orbis terrarum. Quam & declarat cappa illa ſericea, quam Pontifices geſtare ſolent in nocte natiuitatis Domini. Nos ergo volentes, vt ęquũ eſt, approbatas Sanctorum Patrum conſuetudines obſeruare, ſtatuimus, & principem Catholicum Sanctęque ſedis a Deo vtrumque gladium habentis filium deuotiſſimum hoc noſtro pręclaro munere inſignire, necnon & hoc pileo in ſignum muniminis, & defeſionis aduerſus inimicos fidei, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, protegere, firmetur igitur manus tua contra hoſtes ſanctæ ſedis, ac Chriſti nominis, & exaltetur dextra tua, eos veluti ipſius aſſiduus, intrepiduſque propugnator de terra delendo, & armetur caput tuum ſpiritus ſancti per columbam figurati protectione aduerſus eos, in quos Dei iuſtitia, atque iudicium pro Romana Sancta Eccleſia, & Apoſtolica ſede pręparatur. Quod tibi præſtare dignetur, idem Dei Filius, qui cum Patre, & Spiritu ſancto viuit, & re

gnat Deus, per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

Princeps, qui Enſe donatus eſt, vt primum illum de manu Pontificis accipit, pedem, & manum eius oſculatur, & pro tem

pore gratias agit: Deinde diſcedens deducitur ad domum habitationis ſuæ a familiaribus, & domeſticis prelatis Papę, & ab amicis, Oratoribus, & nobilibus, qui voluerint illum honorare. Seruientes armorum pręcedunt illum, qui Enſem cum pileo ante principem pręfert: & in hoc actu ipſi debent habere præcipuam ſtrenam, ſicut Curſores in roſa.

De Benedictione, & traditione vexilli bellici. Cap. VII.

Pontifex conſueuit vexilla Eccleſiæ, & armorum ſuorum benedicere, & Capitaneo ſeu Vexillifero S R. E. dare in fine miſſæ: ſedens in ſede ſua vexillum vnum, ſiue plura tenent brachijs plicata ſine haſtis aliqui Clerici cameræ, ante ſanctiſſimum Dominum noſtrum: qui depoſita mitra ſurgit, & dicit. ℣. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum & terram. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui es cunctorum benedictio, & triumphantium fortitudo: reſpice propitius ad preces humilitatis noſtrę, & hoc Vexillum, quod bellico vſui præ-

paratum

paratū eſt, cœleſti benedictione ſanctifica, vt contra aduerſarias & rebelles nationes ſit validū, tuoque munimine circunſeptū: ſitque inimicis Chriſtiani populi terribile, ac intercedentibus Sanctis tuis, ſolidamentū, & victoriæ certa fiducia. Tu enim es Deus, qui conteris bella, & cœleſtis præſidij ſperantibus in te, præſtas auxilium: Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Finita benedictione, aſpergit Vexilla cū aqua benedicta: & adolet incenſo, quæ mox haſtis infiguntur: & erecta ſimul cum haſtis dantur per Summum Pontificem ſedentem cūmitra Capitaneo genuflexo ad eius pedes cum his verbis, dicens.

Accipe vexillū cęleſti benedictione ſanctificatū, ſitque ini

micis populi Chriſtiani terribile: & det tibi Dominus gratiá, vt ad ipſius nomen, & honorem cum illo hoſtium cuneos potenter penetres incolumis, & ſecurus.

Capitaneus accepto vexillo oſculatur pedes Sanctiſſi. Domini noſtri, & ſurgens recedit cum ſuis.

De Conſecratione Agnus Dei. Cap. VIII.

AGnus Dei ſoliti ſunt benedici a Sūmo Pontifice primo anno ſui pontificatꝰ: & deinde ſeptimo quoq; anno dū viuit. Sed antiquitꝰ cera alba pro illis formandis p Magiſtrū ceræ palatij Apoſtolici, & per illos, qui volebant pro ſe

Agnus Dei, cera ponebatur ſuper altare beati Petri, quā Subdiaconus Apoſtolic⁹ de altari accipiebat, & in aliqua camera capaci, & idonea in palatio ipſi cū alijs Subdiaconis, & Acoluthis, Papæ manib⁹ proprijs formabant Agnus Dei cū magna deuotione, reuerentia, & munditia. Habebant aliquos ſeruitores, qui neceſſaria miniſtrabant. Et oīa fiebant īpenſis Cameręː ceram albā mollificabant cū oleo ſancto, & oleo chriſmatis quod ſuperfuerat de anno p̄terito. Deinde cū facta erat tota quantitas, præſentabantur capſę plenę Agnus Dei, & benedicebātur p Papā. Hodie aūt Sacriſta cū ſuis capellanis & clericis capellæ format ipſos Agnus Dei. Cerā ipſam ſumit vel ex cereo benedicto in Sabbatho Sancto anni pręteriti, vel aliunde expenſis Papę. Non miſcentur oleo ſancto, aut ſacro chriſmate: ſed puri & mūdi pręſentantur in capſis ſanctiſſimo Dn̄o noſtro in camera ſua. Pontifex aliquo die poſt Paſcha ante ſabbathū in albis dicta, ſiue audita miſſa ī ſua priuata capella, indut⁹ amictu, alba, cīgulo ſtola, & mitra ſīplici, bn̄dicit aquā bn̄dictione cōi, ſicut fit ī dn̄icis dieb⁹ a ſacerdotib⁹, ī aliquo magno vaſe ibi p̄parato. Et ſi magis placet poteſt illa aqua pri⁹ bn̄dici ab aliquo Ep̄o domeſtico Papę. Deinde Pōtifex accedēs ad vas p̄dictū, depoſita mitra ſtās,

dicit. ℣ Adiutorium noſtrum in nomine Dn̄i. ℟ Qui fecit cęlū & terrā. ℣ Dn̄s vobiſcum. ℟ Et cū ſpiritu tuo. Oremus.

Domne Deus pater oīpotēs, ſtatutor elementorū oīum, & conſer-

conſeruator humani generis, datorque gratiæ ſpiritualis, & largitor ſalutis æternę, qui aquas ex paradiſi fonte manantes totá terram irrigare iuſſiſti, ſuper quas vnigenitus tuus ſiccis pedibus ambulauit, & in eis baptizari dignatus eſt, quæ vna cum ſuo ſanguine de latere ſacratiſſimo perfluxerunt, & baptizare in ipſis pręcepit diſcipulis omnes gentes, adeſto benignus, & clemens, & nobis tua hęc magnalia recolentibus adueniat, vt ea, quę in hoc aquarum vaſculo ad gloriam tui nominis pręparato infundere decreuim⁹, & immergere, bene ✠ dicas, & benedicta ſancti ✠ fices, quatenus ipſorum veneratione, & honore nobis famulis tuis crimina diluantur, abſtergantur maculę peccatorum, impetrentur venię, gratię conferantur, vt tádem vna cum ſanctis, & electis tuis vitam percipere mereamur æternam. Per eundem Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Reſumit deinde mitram Pontifex, & infundit balſamum ex ampulla in aquam in modum Crucis, dicens.

Conſecrare, & ſanctificare digneris Dñe aquas iſtas per iſtam vnctionem balſami, & noſtrá benedictioné, In noíe patris ✠ & Filij ✠ & Spiritus Sancti. ✠ Amen. Et ter ſignat.

Deinde ex ampula in eandé aquá Sanctú chriſma etiá in modú Crucis, dicens. Conſecrare, & ſanctificare digneris Domine aquas iſtas per iſtam vnctionem Sancti chriſmatis, & noſtrá benedictionem. In nomine patris, ✠ & filij, ✠ & Spiritus Sancti. ✠ Amen.

Benedicta aqua vertit ſe ad capſas, vbi ſunt Agnus Dei, & ſine mitra ſtans, dicit. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus omnium ſanctificationum Dominator Dominus, cuius pietas ſine fine ſentitur, qui Abraham patrem fidei noſtrę pręcepto tuo filium Iſaac immolare diſponentem in figuram redemptionis noſtrę, per arietem vepribus inhęrentem eius ſacrificium conſumare voluiſti, quique Moyſi famulo tuo legifero iuge holocauſtum pręcepiſti in agni immaculatis offerri, te ſupuliciter deprecamur, vt no-

vt noſtræ vocis exoratus officio, has cereas formas innocentiſſimi agni imagine figuratas benedi ✠ cere, & per inuocationẽ tui ſancti nominis ſanctificare digneris, vt per eius tactum, & viſum fideles inuitentur ad laudes: fragor grãdinũ, procella turbinũ, impetus tempeſtatũ, vẽtorum rabies, infeſta tonitrua tẽperentur: fugiãt, atque tremeſcant maligni ſpiritus ante Sanctę Crucis vexillum: quod in illis exſculptum eſt, cui flectitur omne genu, & omnis lingua confitetur, quia deuicta morte per Crucis Patibulũ Ieſus Chriſtus regnat in gloria Dei Patris, ipſe enim tãquam ouis ad occiſionem ductus in morte tibi patri Sãctum ſui corporis obtulit ſacrificium, vt ouem perditã diabolica fraude ſeductam reduceret, & reductam ſuis humeris ad cœleſtis patriæ gregem reportaret: Qui tecũ viuit, & regnat in vnitate Spiritus Sancti Deus, per omnia ſęcula ſæculorum. Amen.

Deinde dicit aliam orationem. Omnipotens ſempiterne De⁹, qui legalium hoſtiarum, & cæremoniarũ es inſtitutor, & q̃ pro reſtauratione humani generis fieri inſtituiſti, vt plaſmatio tua, quæ ſuggeſtione diabolica decepta, tuę maieſtatis imperium cõtemnẽdo indignationem tuã incurrit, & his hoſtijs atq; ſacrificijs obediendo placari voluiſti, ſicut in ſacrificio agni primitiarum inſtituiſti Abel, & in oblatione Melchiſedech ſacerdotis tui, atque in immolatione hoſtiarum, agnorum, arietum, & taurorum pinguium, Abrahæ, Moyſi, & Aaron famulis tuis, quæ omnia illis in figuram contingebant, quia cum tua ſancta benędictione ſancta erant, atque ſalutifera offerentibus. Et ſicut ille Agnus, de cuius ſanguine poſtes, & ſuperliminaria domus liniebantur, immolatus populum tuum a perſecutione Ægyptiaca media nocte liberauit: & quemadmodum ille agnus innocens tua voluntate immolatus in ara Crucis Ieſus Chriſtus fili⁹ protoplaſtum noſtrum de diabolica poteſtate eripuit, ſic iſti Agni immaculati virtutem illam accipiant, quos conſecrãdos offerimus in conſpectu diuinæ maieſtatis tuæ: Tu eos bene✠dicere, ſancti ✠ficare, & conſe ✠crare digneris: vt tua larga benedictione ſanctificati, eandem virtutem accipiãt contra

omnes

omnes diabolicas verſutias,& fraudes maligni ſpiritus, vt illos deuote ſuper ſe ferentibus nulla tempeſtas eiſdem præualeat, nulla aduerſitas dominetur,nulla aura peſtilens, neq; aeris corruptio, nulluſque morbus caducus,nulla maris procella,& tempeſtas,nullum incendium,neque vlla iniquitas dominetur eis, neque præualeat homo partus cum matre incolumis conſeruetur per interceſſionem vnigeniti filij tui Dñi noſtri Ieſu Chriſti Qui tecum viuit, & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, &c.

Oramus tuam clementiam omnipotens Deus,qui cũcta ex nihilo creaſti,& poſt Adę lapſum Noe,& filijs eius benedixiſti, qui iuſti coram maieſtate tua comparuerunt: atque tua miſeratione ab aquis diluuij ſalui facti ſunt, ſic ita iſtos Agnos benedi ✠ cere,ſanctifi ✠ care,& conſe ✠ crare digneris, quatenus eos deuote deferentes ob reuerentiam, & honorem nominis tui liberentur ab omni inundatione aquarum, & ab omni fluctuatione diabolicæ tempeſtatis,& a morte ſubitanea per virtutem Paſſionis Ieſu Chriſti filij tui benedicti: Qui tecum viuit, & regnat in vnitate Spiritus Sancti Deus,per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

His finitis accingitur Pontifex,& ſumpta mitra ſedet apud vas aquę,& Cubicularij ad eum portant Agnus Dei in peluibus argenteis,quos Pontifex immergit in aquam, & Prælati aſtantes eos extrahunt,& in peluibus portant ſuper menſas cum mappis mundis præparatas,vt ſiccentur. Et omnibus baptizatis per Pontificem,vel per eius Prælatos,ſurgens Põtifex,& ſtãs ſine mitra, dicit ſuper eos has orationes. Oremus.

O Alme Spiritus qui aquas fœcundas,& cuncta viuificas, & in aquarum ſubſtantia maxima quęque ſacramenta conſtituiſti, quę a te ſanctificante amaritudine dimiſſa in dulcedinem ſunt conuerſę,& tuo flatu ſanctificatæ,atq; imperante lauacri ſuſceptione ſanctæ Trinitatis nomine inuocato omnia peccata diluũt,q̃ſum⁹ Dñe,vt hi Agni ſacra & perẽni vnda balſamoq; ſacri chriſmatis perfuſi,tu illa,bñdi ✠ cere,ſancti ✠ ficare,& con ſe ✠ crare digneris,quaten⁹ a te bñdicti virtutem accipiãt cõtra

omnia

omnia diabolica tētamenta,& omnes portātes tuti eſſe poſſint inter aduerſa & proſpera, vt tua cōſolatione accepta nullum periculum timeāt, nullamque formidēt vmbrā, nulla ſæuitia diabolica, aut verſutia humana eis noceat, ſed fortitudine tuæ virtutis roborati, tua cōſolatione glorietur, qui vere Paraclitus diceris, & in trinitate perfecta viuis, & regnas, per omnia ſęcula ſęculorum, Amē. D ñe Ieſu Chriſte fili Dei viui, qui vere es agn⁹ innocēs, ſacerdos & hoſtia: qui prophetica voce vitis es, lapis angularis prædicaris, qui mūdi peccata abſtuliſti: qui occiſus nos redemiſti Dñe Deus in ſanguine tuo, atq; poſtes pectoris, & frōtis noſtrę tuo cruore liniuiſti, ne diabolica nocturna verſutia, & meridiani incurſus, & ppl'i ſæuiēs, & ſupdomos noſtras trāſiens, vires in nos exercerēt. Tu vere es Agnus immolatus ꝓ noſtra reconciliatione, & iugis voluiſti a tuis fidelibus in tui memoriam immolari, & in Agnum Paſchalem ſummi ſub ſpeciebus panis, & vini in ſacramento in ſalutem, & in remedium aĩmarum noſtrarum, vt mari, & preſenti ſęculo trāſacto, ad reſurrectionis, & æternitatis gloriam venire poſſim⁹. Rogamus ergo clemētiā tuam, vt hos Agnos immaculatos bñ ✠ dicere, ſctĩfi ✠ care, & cōſecrare digneris, quos de cera virginea in tuum honorem formauim⁹ per opera crucis, & ſacra vnda, balſamoq;, & ſacro chriſmate liquori cōfecti in ſctĩficationem tuę cōceptionis q̄ abſq; cōtagione, ac propagine humana ſola diuina virtute ſuſcepiſti, ſic eos deferētes tuearis, protegas, & defendas ab oĩ periculo incēdii, fulguris procellæ, & tēpeſtatis, & ab oĩ aduerſitate cuſtodi per myſterium paſſionis tuæ: & ſic eos liberare digneris ab omnib⁹ periculis, & in puerperio laborantes, ſicut matrem tuam ab omni periculo liberaſti, & Suſannam de falſo crimine, & beatam Theclam virginem, & martyrem tuam ab incendij, & Petrum a vinculis abſolutum illæſum abire feciſti: ita nos ab hoc ſæculo illæſos abire facias, vt tecum ſine fine viuere valeamus. Qui viuis, & regnas, in vnitate Spiritus ſancti deus, per omnia ſęcula ſęculorum. Amen.

H is finitis reponunt Agn⁹ Dei in ſuis capſis, & deīde ſabbatto

in

in Albis poſt Agnus Dei in Miſſa dantur, vt in cæremonia illius diei plenius dicemus.

Legimus Vrbanum Quintum Pontificem maximum miſiſſe ad Imperat. Grçcorũ tres Agnos Dei, cũ verſibus ĩfra ſcriptis.

Balſamus, & munda cera cum chriſmatis vnda
Conficiunt Agnum, quod munus do tibi magnum
Fonte velut natum per miſtica ſanctificatum.
Fulgura de ſurſum depellit omne malignum.
Peccatum frangit, vt Chriſti ſanguis, & angit.
Prægnans ſeruatur, ſimul & partus liberatur.
Dona defert dignis, virtutem deſtruet ignis.
Portatus munde de fluctibus eripit vnde.

SECTIO OCTAVA.

De Creatione nouorum Cardinalium. Cap. I.

QVamuis Romanus Pontifex de plenitudine poteſtatis, quando voluerit, & quos vtiles Reipublicæ Chriſtianæ putauerit poſſit in S.R.E. Cardinales aſſumere, tamen conſueuit Cardinalium creationẽ celebrare in Quatuor temporibus, ad imitationem Sanctorum patrum, qui illis diebus ordinationes faciebant clericorũ Romanæ Eccleſiæ, ſicut & hodie faciunt aliarum ciuitatum Epiſcopi: Aliquando tamen etiam noſtris temporibus extra Tempora creati ſunt Cardinales. Sixtus enim Papa Quartus Anno ſalutis milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo tertio, & ſui Pontificatus ſecundo, ſeptima die Maij creauit octo Cardinales. Seruatum tamen vſque ad tempora, vt Summus Pontifex non creet nouos Cardinales, niſi de conſenſu maioris partis ſacri collegij.

De

De primo Conſiſtorio, an ſint creandi, & quot Cap. II.

CVm igitur Pontifex voluerit nouos Cardinales creare, quarta feria Quatuor tēporū in Conſiſtorio ſecreto ꝓponit fratribus ſuis S.R.E.Cardinalibus cauſas, quæ mē tē ſuę ſanctitatis mouēt ad nouos Cardinales faciendū: deinde exquirit ſigillatim eorū ſentētiā, an videatur eis expedire noua Cardinaliū creatio. Exponūt vota ſua omnes per ordinē libere & vt ab oībus intelligantur ſeruato ordine dignitatis:& prioritatis,videlicet,primum Epiſcopi:deinde Presbyteri,vltimo Diaconi. Et quamuis antiquis tēporibus in conſilijs,& votis dandis, præterquā in electione Pontificis,ordine prępoſtero,inter Diaconos Prior Diaconorum eſſet vltimus, & iunior primus, tñ hodie res ad debitum ordinem redacta eſt, & Prior eſt primus,& iunior vltimus. Si maior pars collegij in ſententiā pontificis venit,tunc agitur de numero promouendorum:in quo ſi eadem die conueniunt,dimittitur Senatus,& indicitur ad ſextā feriam aliud Conſiſtorium, & Pontifex monet Cardinales, vt cogitent de perſonis promouendorum.

De ſecundo Conſiſtorio, & forma pronunciandi Cardinales. Cap. III.

SExta feria iterū conueniūt Patres ad ſecretum Conſiſtoriū: proponit Pōtifex noīa illorum,qui ſibi vidētur idonei ad talem dignitatem,& cauſas cur ad id moueatur, exponit, ſiue ſint merita perſonarum,ſiue principum iuſtæ preces,rogātur patres ſentētiam,& in quibus maior pars collegij cōſentit, illi tñ Sanctæ Romanę Eccleſiæ Cardinales a Pontifice pronunciantur in hanc formam.

Autoritate Dei patris oīpotētis, Sāctorum Apoſtolorū Petri,& Pauli, & noſtra N.Epiſcopū Firmanum abſoluimus a vinculo, quo tenebatur Eccleſię ſuæ Firmamen & ipſum aſſumimus in S.R.E. presbyterum Cardinalem, & B. Protonotarium Seneſem aſſumimus in S.R.E.Diaconū Cardinalē. & ſic de ſing.

Si vero aliquis non erat prius. Epiſcopus. nõ dicit, Abſoluim⁹ a vinculo quo tenebantur Eccleſiæ, & cætera. ſed ſimpliciter dicit. Aſſumimus.

Infirmorum vota per duos Cardinales exquirenda. Cap. IIII.

ET aduertẽdum, quod ſi qui antiqui Cardinales ſunt ĩ curia, qui infirmitate detẽti nõ poſſint venire ad Cõſiſtorium, cõſueuit Põtifex duos alios Cardinales ad domum infirmi mittere, qui ab illo exquirãt votum ſuum, primo die, & ſecũdo an ſint noui creãdi, & de numero, & poſtea de perſonis, qui omnia fideliter referãt ſanctiſſimo Dño noſtro in ſecreto cõſiſtorio coram alijs Cardinalibus. Creatis nouis Cardinalib⁹, ipſa ſexta feria põtifex, ſiue cardinales antiqui ſolẽt per ſuos nũcios id ſignificare nouiter creatis.

Quod nouiter creati non ſunt publice viſitandi, antequam capellum acceperint. & viſitauerint. Cap. V.

SEd non debent prius viſitari publice noui ab antiquis, quã galerum acceperint a Põtifice, & alios ipſi viſitauerint, poſſunt tamẽ ab aliquib⁹ amicis viſitari clam, & noctu & nõ cum oſtẽtatione. Vidim⁹ tamẽ Sixti præfati tempore ſolitã Cardinalium grauitatem nõ fuiſſe ſeruatam, qui nõ modo publice viſitarũt aliquos nouos creatos, vt primum e Cõſiſtorio ſunt egreſſi, ſed nõnullos, qui erãt in palatio omnes ſimul collegialiter deduxerunt ad domum ſuam cum cappa Cardinalari, & galero nigro: quod tamen fuit a multis damnatum.

De Conſiſtorio publico in quo publicantur Cardinales noui, & datur galerus præſentibus. Cap. VI.

SAbbatho ſequẽti fit publicũ cõſiſtorium: noui Cardinales veniũt ſummo mane ad Palatium in habitu, quo antea vtebantur, & expectãt in aliqua camera ſibi præparata, & hoc

antequam

antequam Cardinales antiqui veniant. Deinde congregatis omnib⁹ Pótifex cum pluuiali,& mitra precioſis, præcedēte cruce,& Cardinalib⁹,exit ad publicum cōſiſtorium,aſcēdit cathedram ſuam,& recipit Cardinales antiquos ad reuerētiam more ſolito: deinde cōſedētib⁹ omnib⁹,Pótifex verbis conueniētib⁹ exponit cauſas, quæ mouerunt ſuam Sāctitatem & ſacrum collegium, ad nouos Cardinales creandos: Deinde deſcendens ad particularia: nominat perſonas ad Cardinalatum aſſumptas, vnumquemq; laudans pro meritis,& qualitate ſua, verbi gratia Aſſumpſim⁹ dilectos filios Egregium ſacræ Theologiæ profeſſorem N. tunc Epiſcopum Vliſponenſem,&c.virum vtiq; probum,modeſtum, & multa doctrina præditum:& B.tūc epiſcopum Vrbinatem Iuris vtriuſque peritiſſimum,virum integerrimum,& vitæ laudabilis in ſanctæ Romanæ Eccleſiæ preſbyteros Cardinales. Simili modo aſſumpſim⁹ dilectos filios, N. de Fuxo, tunc Apoſtolicæ ſedis Protonotarium, virum, & maiorem ſuorum gloria, & ſua virtute clariſſimum: Et demum Ioannem noſtrum ſecundum carnem, nepotem (cuius merita dies oſtendet) in Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Diaconos Cardinales.

His dictis prout res, & tempus exigere videbitur, iubebit Summus Pontifex nouos Cardinales vocari: Diaconi Cardinales antiqui tot numero, ſi adſunt,vt duo antiqui vnum nouum ducant ad eos proficiſcuntur, & illos ad conſpectum Pontificis adducunt. Duo antiquiores Diaconi medium habent primo nominatum ex nouis :quod ſi antiqui Diaconi non ſufficerent, erit vnus tantum antiquus cum vno nouo: ita tamen quod antiquus ſit a ſiniſtris: & ſi etiam non ſufficiant antiqui, ynus ducat duos, aut tres nouos.

Si autem nullus adeſſet Diaconus antiquus, aut vnus tantum, Iuniores Præſbyteri Cardinales antiqui, vnus, vel duo, debent ſupplere, ita vt non minus duobus ſint antiqui Cardinales, qui nouos ducant: primum tamen locum obtinebit Diaconus Cardinalis, vt prior illius ordi-

 nis,

nis cum peruenerint in conſpectum Pontificis, detecto capite ſe profunde inclinãt, prout ductor eis oſtẽdet. Cum venerint ad introitum Cõſiſtorij, firmẽt ſe poſt ſcamnum, vbi ſedẽt vltimi presbyteri Cardinales ante Põtificis faciem:&capite detecto perſiſtẽt per ordinem ſuæ pronũciationis, ita vt primo noĩatus ſtet primus verſus parietem, & alij ſucceſſiue ſequantur, Põtifex in hanc ferme ſententiam eos alloquitur.

Maxima dilectiſſimi Filij, & excellentiſſima dignitate donati eſtis:ad collegium Apoſtolicum vocati cõſiliarij noſtri, & cõiudices orbis terrarum eritis, inter cauſam & cauſam, inter ſanguinem & ſanguinem, inter lepram, & leprã diſcernere vos oportebit: ſucceſſores Apoſtolorũ circa thronũ ſedebitis. Vos Senatores vrbis, & Regum ſimiles, eritis veri mũdi Cardinales, ſuper quos militãtis oſtium Eccleſiæ voluendum, ac regendũ eſt. Cogitate animo quos viros, quę ingenia, quam integritatẽ, hæc dignitas requirat: humilitatem, non ſuperbiam: liberalitatem, non auaritiam: abſtinentiam, non ebrietatem: continẽtiã, nõ libidinem: ſcientiam, non ignorãtiam: virtutes omnes nullum vitium hic honor expoſcit. Si fuiſtis hactenus vigilãtes, nũc vigiletis oportet aduerſus malignum hoſtem, qui nũquam dormit, cogitãs quem deuoret. Si liberales fuiſtis, nũc opes in rebus honeſtis profũdite, & maxime in alendis pauperibus Chriſti. Si cibi potuſq; abſtinẽtes, nũc præcipue luxuriam fugite: abſit auaritia, faceſſat crudelitas: exulet arrogantia, ſint libri ſemp in manibus veſtris, dies nocteſq, aut diſcite aliquid, aut alios docete: opera perficite, per quę lux veſtra coram hoĩbus luceat: & denique tales eſtote, quales eſſe debere Cardinales dijudicaſtis antequam hoc culmen aſcenderitis.

His verbis vſus eſt Pius ſecundus Pontifex Maximus, cum primos ſuos Cardinales creauit, poteritPontifex pro ſua eloquẽtiã, & doctrina mutare, & addere prout ſibi expediens videbit. Nos pro introductione, & formula quadam hæc poſuimus, facile erit, deinde inuentis addere, & pro qualitate temporis, & perſonarum variare.

De receptione nouorum Cardinalium ad oſculum pacis. Et traditione galeri. Cap. VII.

DVm Pontifex nouos Cardinales alloquitur, Diaconi q illos deduxerunt, in ſcamno ſuo ſedent: & vt Pontifex dicendi finem fecit, ſurgunt: & rurſus nouos ordine, quo venerat ad Pontificem ducunt, procedit antiquus, & nouo geſtus reuerentiaſq; oſtendit. Cum peruenerint ad Pontificem noui, pedem, deinde manum illi⁹ oſculantur, & Pontifex eos al leuans, ad oſculum oris recipit: inde a Diaconis ad alios antiquos Cardinales deducuntur: & a primo vſque ad vltimum ſtátibus recipiuntur ad oſculum pacis. Diaconi deductores ſuo loco, & ipſi ſtantes in ſuis ſcamnis nouos ad oſculum ſuſcipiunt: Qui demum exoſculatis omnibus antiquis, a Miniſtro cæremoniarum deducuntur ad ſubſellia Preſbyterorum, ſeu Diaconorum, & ſedent ſecundum ordinem factæ pronunciationis, & gradus. Vbi conſederint, poteſt proponi aliqua breuis cauſa p Aduocatos, ſi placuerit ſanctiſſimo Domino noſtro, & ea finita ſurgent omnes Cardinales, & cantoribus cantantibus: Te Deũ laudamus, procedent ad capellam minorem palatij Apoſtolici, ſi fiet apud ſanctum Petrum, ſi alibi aliquam capellam commodam, ſiue altare in proximo præparatum, præcedent Epiſcopi, deinde preſbyteri, & Diaconi: & noui erunt medij inter vltimos: Duo Diaconi ex ſenioribus remanebunt apud Papam, cum peruenerint ad altare, proſternunt ſe noui omnes ſuper tapetis ante altare in terra, tenẽtes caput ſuper brachia ſua. Et finito hymno prior Epiſcoporum ſtãs ĩ cornu altaris, vbi Epiſtola legitur, & ex eo libro ſuper altare parato, dicit verſiculos & orationes infraſcriptas.

Pater noſter ſecrete proſequitur, & deinde alte. Et ne nos ĩducas in tẽtationem ℟. Sed libera nos a malo. ℣. Saluos fac ſeruos tuos. ℟. De⁹ me⁹ ſperantes in te. ℣. Mitte eis Dñe auxilium de ſancto. ℟. Et de Sió tuere eos. ℣. Dñe exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, miſerere famulis tuis, & dirige eos ſecundum miſericordiam tuam in viam ſalutis æternæ vt te donante tibi placita cupiant,& quę tibi placita ſunt, tota mẽte perficiant. Actiones noſtras quæſumus Domine,aſpirando pręueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio, & operatio a te ſemp incipiat,& per te cœpta finiatur.Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Reuertuntur Cardinales omnes ad ſanctiſſimum Dominũ noſtrum ordine quo venerant: & ſtantibus antiquis Cardinalibus in circulo ante Pontificem, prior nominatus ex nouis genuflectit ante Pontificem:cui Pontifex imponit galerum rubrũ ſuper caput eius, dicens.

Ad laudem omnipotentis Dei, & ſanctæ Sedis Apoſtolicæ ornamentum:accipe galerum rubrum,in ſigne ſingulare dignitatis Cardinalatus, per quod deſignatur,quod vſque ad mortẽ, & ſanguinis effuſionem incluſiue, pro exaltatione ſanctę fidei, pace & quiete populi Chriſtiani,augmento,& ſtatu ſacroſanctę Romanæ Eccleſiæ,te intrepidum exhibere debeas: in nomine patris, ✠ & filij,& cætera.

Et ſic vnicuique ſigillatim galerum imponit, ſecundum ordinationem,ſiue pronunciationem: & quiſque ex deputatis a Pontifice qui primo tenebat galerum,cum Põtifex ipſum impoſuit capiti Cardinalis,finita oratione reſumit dictum galerũ, & ipſum portat quouſque Cardinalis nouus equitat.

De noui Cardinalis deductione. Cap. VIII.

Cardinales acceptis galeris deducuntur ab antiquis equitantes ordine,quo ad altare ducti ſunt: prior ex nouis erit medius inter duos antiquiores Diaconos, qui equitant vltimi. Secundus erit medius inter duos alios Diaconos illis prioribus ſuccedẽtes, & ſic de alijs: ita quod caput Diaconorũ incipiatur ab vltimis, & ita deducuntur noui ab antiquis Cardinalibus, vſque ad domos ſuarum habitationum. Et primo

vadunt

vadunt nō per ordinem promotionis, ſed vt magis commodum erit, incipiendo a viciniori, & quemlibet dimittunt domi ſuæ. Quando autem perueniunt ad domum noui cuiuſdam Cardinalis, antiqui firmant ſe ante oſtium, antiquiores prope ipſum oſtium, & alij Epiſcopi, & Preſbyteri ſucceſſiue. Diaconi autem ab alia parte, & nouus ſolus deducente Clerico Cæremoniarum, equitat ad primum Cardinalem, & detecto capite agit ei gratias, pro impenſo honore, & ſocietate breuiſſimis verbis: Et deinde ſigillatim cuique ex antiquis: Reuertitur poſt hæc ante oſtium ſuum, & verſus ad Cardinales, ſemper detecto capite, cuique diſcedenti, inclinat caput: & cum omnes cardinales, & Prælati deceſſerint, intrat domum ſuam. Idem fit cum omnibus alijs, tam Preſbyteris, quam Diaconis.

De modo viſitandi. Cap. LX.

Poſtquam noui Cardinales acceperunt galerum a ſanctiſſimo Domino noſtro, ſequenti die, ſi poſſunt, viſitant Summum Pontificem. Deinde alios Dominos antiquos, non per ordinem, ſed vt eis commodum erit: Et finita viſitatione omnium, ipſi debent ab antiquis viſitari in domibus ſuis. Quando ipſi viſitant alios, debent honorari a viſitatis, & poni ad manum dextram eundo: Et cum intrant oſtia, primo intrare debent, tamen facere modeſtam reuerentiam, & reſiſtentiam de non accipiendo dextram, & non intrando prius, ſed tamen tandem debent obedire: & ſimiliter quando alij veniunt ad viſitandum eos in domo ſua, etiam ſi ſint poſt eum pronunciati, aut inferioris ordinis, debent eos ponere ad dextram, & præmittere intrando, & cum veniunt, exire eis obuiam vſque ad fines ſcalarum, ſi poteſt: Et cum recedunt ſociare eos, quouſque aſcendant equum, ſeu mulam: Et hoc non debent dimittere, etiam ſi ſæpius a viſitante rogentur, vt remaneant. Quod ſeruatur, &

in nouis,& antiquis,cum ſe mutuo viſitant: ſemper viſitatus honorat viſitantem.

De modo & forma claudendi & aperiendi os nouis Cardinalibus. Cap. X.

IN primo Conſiſtorio Pōtifex nouis Cardinalib. claudit os, inhibetque ne quid loqui præſumant in conſiſtorijs, aut conſilijs, quouſque de conſilio fratrum duxerit eis os aperire.

In ſecundo cōſiſtorio, aut tertio cōſueuit eiſdem Pōtifex aperire os in hūc modum.Poſtquam omnes tam antiqui,quam noui cōſederint,Pōtifex iubet exire nouosCardinales,qui,exeūtes expectāt extra cōſiſtorium in loco cōdecenti:& Summ⁹ Pōtifex proponit antiquis Cardinalib.an illis videatur, quod noui s ſit aperiendum os,& illis ſigillatim conſentiētib⁹, vocatur intus noui Cardinales, & ſedent in locis ſuis.

Tūc Pōtifex nouos Cardinales ſtantes verbis paterna charitate plenis inſtruit, quomodo ſe in omnib⁹ cum grauitate, modeſtia,humanitate,& prudētia gerere debeāt: quod in cōſiſtorijs cum reuerētia, & modeſtia loquantur. Mētem ſuam exponant nō per modum cōtradicēdi,ſeu impugnādi aliorum dicta, ſed cum omnium reuerētia,& modeſtia ſententiam ſuam explicent ea prudētia, quam Dominus eis ſubminiſtrare dignabitur.

In cōſilijs ſeu votis explicādis ſolum Deum præ oculis habeat, Domum atque familiam ſuam cum omni honeſtate gubernet, nō ſint in ea luſores,rixatores,ganeones,& viri infames: familiæ namque vitia plerunq; dominis impingui ſolēt, Vnde illud. Qualis rex,talis & populus. Incumbant,cum vacant a publicis negotijs,bonarum artium ſtudijs,In menſa ſemper aliquid audiant de ſacra ſcriptura. Hæc & alia pleraque in hunc modum poterit ſanctiſſi. Dominus noſter nouis Cardinalibus dicere, & ut ſuæ ſanctitati videbitur expedire.

Forma

Forma aperiendi os. Cap. XI.

DEinde aperit os, dicens: Aperim⁹ vobis os tam in collationib⁹ quam in cõſilijs, atque in electione Summi Põtificis, & in omnib⁹ actib⁹ tam in cõſiſtorio quam extra, qui ad Cardinales ſpectant, & quos ſoliti ſunt exercere. In nomine patris, ✠ & filij, ✠ & ſpiritus ſancti, ✠ Amen.

De dandis Titulis & annulis nouis Cardinalibus. Cap. XII.

DEinde accedẽtes noui Cardinales vn⁹ poſt alium ad Põtificem, prim⁹ genuflectit ante Põtificem: qui accipiẽs annulum precioſum ad hoc præparatum, immittet in digito annulari dextræ manus Cardinalis, dãs ei annulum, & titulum dicens.

Ad honorem Dei omnipotẽtis, ſctõrum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & ſacti N. committim⁹ tibi Eccleſiam Sãcti N. cum clero, & populo, & capellis ſuis, ſecũdum formam qua committi cõſueuit Cardinalib⁹, qui eãdem Eccleſiam in titulum habuerunt. In Diaconis autem idem ſeruatur, niſi quod non dicit, tituli, nec adduntur capellæ.

Quod Noui Cardinales non vtuntur titulis, antequam habeant titulum. Cap. XIII.

ET notandum quod noui Cardinales, etiam ſi antea erant prælati, nõ debẽt portare annulos antequam habeãt annulum a Summo Põtifice. Cum autem acceperint annulum, & titulum, oſculentur pedem, & Pontificis manum: & ſanctitas ſua eos eleuet, ad oſculum oris, & reuertuntur ad ſedes ſuas.

Datis annulis, & titulis Cardinalibus præſentib⁹, conſueuit etiam Pontifex ad cõtẽtiones tollẽdas etiam dare titulos Cardinalib⁹ abſentib⁹ ſi qui ſint nouiter creati.

Et hæc omnia de ore aperiendo annulis, & titulis dãdis poſſunt

etiam

etiam fieri extra Conſiſtorium ordinarium, videlicet in circulis & congregationibus, quando Cardinales vocantur pro aliqua cauſa. Et tamen ſupradicta ſeruantur ſicut in Conſiſtorio.

Diſpenſatio quod retineant beneficia. Cap. XIIII.

ET quoniam in aſſumptione ad Cardinalatum, cenſentur, omnia beneficia promoti vacare, conſueuit Pontifex per litteras Apoſtolicas ad partem diſpenſare cum promoto, vt omnia beneficia, quæ obtinebat, retineat: & decernere illa non vacare.

Galerus regulariter non mittitur abſentibus. Cap. XV.

ET notandum, quod ſicut apud omnes cæremoniarum libros inuenimus, regulariter Pontifices non conſueuerunt mittere galerum rubrum nouis Cardinalibus extra curiam, niſi eſſent in aliqua Legatione pro aliqua re magni momenti Sedis Apoſtolicæ: quia tunc mittetur, vt ſint maioris authoritatis, & reuerētiæ: & tūc ſeruant infraſcriptæ cæremoniæ.

Quæ ſeruantur, cum mittitur galerus extra curiam. Cap. XVI.

SVmmus Pontifex cum galerum rubrum alicui extra curiā deſtinat, committit alicui prælato in illis partibus primario per ſuas litteras, vt publice galerum rubrum Apoſtolicæ Sedis nomine nouo Cardinali imponat, recepto ab eo prius fidelitatis iuramento. Nam ab abſentibus exigitur iuramentum: præſentibus autem aliquando fuit factum, aliquando non. Formam iuramenti, & litteras Apoſtolicas dabit illi, per quem mittet galerum. Qui igitur illum nomine Pontificis ad nouum Cardinalem deferet, cum ingreditur vrbem, ſiue oppidum, vbi nouus Cardinalis inhabitat, deducentur a nobilibus, & amicis Cardinalis, & ipſum galerum portabit palam vt videri poſſit, ſiue ſuper virium baculum, ſicut portantur ante Papam, ſiue alias, quomodo ſibi placuerit. Die Dominico, vel feſto,

ſeſto, conueniēt ad domum noui Cardinalis Epiſcopus, cui committitur aſſignatio, & Pōtificis Nūcius, qui galerum porta uit, & ſimul omnes cum nouo cardinali ibunt ad Eccleſiam, Nūncio Apoſtolico ante cardinalem galerum portante, & tunc Cardinalis habebit cappam cardinalarem, & galerum ni grum ſtatui ſuo priſtino congruentem. In Eccleſia poſtquam fecerint orationem ante altare, audient Miſſam ſolennem ſiue ſimplicem, prout Domino Cardinali placebit. Finita Miſſa Epiſcopus commiſſarius induet ſuper rochettum, ſiue ſuperpelliceum, ſtolam, pluuiale, & mitram precioſam, & ſedebit ſupra cathedram ſibi paratam ante altare, vertens faciem ad populum. Nuncius autem, & qui galerum portauit, deponet illum ſuper altare: & ſi ad hoc erit idoneus, & paratus, ſtans in loco conuenienti, vt ab omnibus audiatur, facit breuem ſermonem de dignitate Cardinalari, de meritis & virtutibus noui Cardinalis, & de meritis principis, qui pro eo ſupplicauit. Finito ſermone vel dimiſſo, accedet ad Epiſcopum commiſſarium, & illi præſentabit litteras Apoſtolicas, quas Epiſcopus reuerenter ſuſcipiet, & per vnum ex ſuis publice legi faciet. Deinde conuertens ſe ad circumſtantes, narrabit quali ter Summus Pontifex volens Sanctæ Romanæ, & vniuerſali Eccleſiæ de nouis Cardinalibus prouidere, in Quatuor Temporibus proxime præteritis aſſumpſit ad Cardinalatus dignitatem octo Reuendiſſimos patres, omnium virtutum genere excellentes, inter quos voluit annumerari Reuerendiſſimum in Chriſto patrem, tunc Epiſcopum Tornacenſem, cum ſuis præclaris meritis, tum maximis precibus, & interceſſione Sereniſſimi Regis, ſeu Principis, &c. & hic, præſertim ſi Nuncius Apoſtolicus id non fecerit, laudet perſonam Cardinalis, perſonam intercedentis, & ipſam dignitatem. Demum exponat commiſſionem ſibi factam: & concludat ſe eſſe paratiſſimum ad exequenda Apoſtolica mandata.

Nouus Cardinalis his dictis accedat ad altare, & genuflxus ante Epiſcopum iuret, vt in forma ad Epiſcopum tranſmiſſa

continetur

continetur. Quo facto ſurgit Epiſcop⁹, & retrahẽs ſe ad cornu Epiſtolæ, depoſita mitra, & libro ſuper altare ſibi parato; dicit verſiculos & orationes infraſcriptas ſuper Cardinalem genuflexum ĩ eodem loco, vbi iurauit permanẽtem. Pater noſter: deinde proſequitur ſecrete, tum alte dicit. Et ne nos inducas ĩ tẽtationem. ℟. Sed libera nos a malo. ℣. Saluum fac ſeruum tuum Dñe. ℟. De⁹ me⁹ ſperãtem ĩ te. ℣. Mitte ei Dñe auxilium de ſãcto. ℟. Et de Sion tuere eum.

℣. Dñe exaudi orationem meam. ℟. Et clamor me⁹ ad te veniat

℣. Dñs vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremꝰ. Oratio.

Omnipotẽs ſempiterne Deus, miſerere famulo tuo N. & dirige eum ſecũdum clemẽtiam tuam ĩ viam ſalutis æternæ: vt te donãte tibi placita cupiat, & tota virtute perficiat. Oratio.

Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirãdo præueni, & adiuuãdo proſequere, vt cũcta oratio, & operatio a te ſemper ĩcipiat; & per te cœpta finiatur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Sedet deinde Epiſcopus commiſſarius cum mitra, & accipiens galerum rubrum de manu Nũcij Apoſtolici, ipſum ſuper caput noui Cardinalis ante ſe genuflexi, biretum & cappam in capite tenentis imponit dicens:

Ad laudem, & gloriam oĩpotẽtis Dei accipe rubrum galerũ magnæ Cardinalat⁹ dignitatis ĩſigne, quod per manus noſtras Apoſtolicæ ſedis noĩe capiti tuo imponitur, ĩ nõie patris, & ✠ filij, & Spiritus ſcti, ✠ Amẽ. Et ſicut idem Paraclitus ſuper capita Diſcipulorum Chriſti in figura ignis deſcẽdit, eorum corda Dei timore inflammans: ita & tu qui illorum tempore cum alijs Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, in terris geſturus es: charitate feruens, zelo domus Dei ardeas: & ſcias te pro exaltatione, & tuitione catholicæ fidei, pro pace, & quiete Chriſtiani populi, pro defenſione Eccleſiaſticæ libertatis, honore, ſtatu, commodoque Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, vſque ad effuſionem ſanguinis, & ipſius corporis mortem perpetuo fore obligatum: quod vt præſtare valeas,

ipſe concedere dignetur, qui cum Patre, & Spiritu ſancto viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

Et mox dat illi oſculum pacis, dicés: Pax tibi. Et ille reſpondet. Et cum ſpiritu tuo. Extrahitur deinde galer⁹, & traditur Nuncio Apoſtolico. Epiſcop⁹ vero Commiſſarius ſurgens detracta mitra genuflectit, & incipit. Te Deum laudamus. chorus proſequitur. Et epiſcop⁹ poſt primum Verſum ſurgit ſtãs ſine mitra, vſque in finem: nou⁹ Cardinalis perſeuerat ſemper genuflexus, vſque in finem. Finito hymno Epiſcop⁹ dicit, Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, dirige act⁹ noſtros in bene placito tuo, vt in noīe dilecti filij tui mereamur bonis operib⁹ abundare. Et in fine. Domin⁹ vobiſcum, & cantores dicunt, Benedicamus Domino: alij reſpondent, Deo gratias. His finitis Epiſcop⁹ reaſſumpta mitra ſtans in medio altaris, benedicat ſolenniter, dicés: Sit nomē Dñi, &c. Deinde exuit ſe ſacris veſtib⁹, & aſſumpta clamyde deducit nouum cardinalem domum ſuam: qui, ſi locus eſt idoneus, aſcendet equum: & cum galero rubro reuertitur ad proprios lares.

De creatione Epiſcopi Cardinalis, & quod Cardinalis, de quo aliquid tractatur, exit de Conſiſtorio. Cap. XVII.

Vacante titulo Epiſcopi Cardinalis, cõſueuerunt Romani Põtifices regulariter ad Epiſcopatum promouere antiquiorem Preſbyterum Cardinalem (ſi tamē ante ſuã promotionem ad Cardinalatum erat cõſecratus Epiſcopus) vnde ſi Prior preſbyterorum nõ erat ante ſuam promotionē Epiſcopus, præmittitur ſecundus, vel tertius, ſi prius erant conſecrati, quod ſeruatum legim⁹ a Ioãne vigeſimoſecundo, & Clemēte Sexto, & alijs. Sed nõnũquam præponũtur iuniores preſbyteri propter legationem, vt fecit Ioãnes Vigeſim⁹ ſecundus prędict⁹, qui promouit ad Epiſcopatum Hoſtienſem Dominũ Bertrãdum de Pogeto: qui erat in legatione, & nouiſſimus Cardinalis.

dinalis. Legim⁹ etiam apud antiquos nõnullos ex Diaconatu ad Epiſcopatum promotos fuiſſe. Vt Grego. Vndecim⁹ qui Cardinalem Lemonicẽſem promouit ad Epiſcopatum Præneſtinenſem, Diaconum exiſtẽtem: & etiam ipſi noſtris temporib⁹ idem vidim⁹. Pius ſecund⁹ Ioannem Caruaial Cardinalem Sãcti Angeli, ex Diacono epiſcopum Portuẽſem creauit, propter ei⁹ prę clara erga Sedem Apoſtolicam merita: fuerat enim bis cum legatione cõtra Turcas cum maximo labore, & vitæ ſuæ diſcrimine. Et Sixtus Quartus Rodericum Boriam S. Nicolai in carcere Diaconum Cardinalẽ, ac S. R. E. Vicecãcellariũ ad epiſcopatum primum Albanẽſem, deinde Portuenſem promouit. Licet igitur videre, quod Pontifex pro ſuo arbitrio cum conſilio fratrum de perſonis preſbyterorum ſiue Diaconorum conſueuit titulis epiſcopalibus Cardinalium prouidere.

Igitur vacãte eccleſia epiſcopali Cardinalari, Põtifex in ſecreto Conſiſtorio proponit perſonas, vt ſibi videtur bene meritas: quamuis ordinarie antiquiores presbyteros proponere debeat Si prę́ſens eſt ille, de quo agitur, debet exire conſiſtorio. Et cũ Põtifex habebit vota fratrum, promouet illum talem ad Epiſcopatum per verbum, Prouidem⁹, vt fit in alijs epiſcopis: non per, Aſſumimus, vt in Cardinalibus. Deinde reuocatus ad conſiſtorium prouiſus per Pontificem intimatur ſibi, qualiter de conſenſu fratrum prouiderit eccleſiæ epiſcopali, &c. de ſua perſona. Tunc nouus Epiſcopus agit gratias genuflex⁹ ſanctiſſimo Domino noſtro, & oſculatur pedem & manum eius, & datur ſibi annulus precioſus, vt nouis Cardinalibus, & eleuatus recipitur ad faciem Pontificis.

Inde per ordinem recipitur ad oſculum ab omnibus alijs Cardinalibus, & ſedet poſt vltimum epiſcopum Cardinalem. Tum finito conſiſtorio, deducitur a toto collegio domum propriam medius inter duos antiquiores Diaconos in vltimo loco equitantes. Cum peruenerit ad domum ſuam, agit gratias Dominis Cardinalibus ſingulariter ſingulis, vt de nouis Cardinalibus diximus: viſitat, & viſitatur.

Et

Et aduerte quod ex laudabili,& debita obſeruantia quotieſcũque in ſecreto conſiſtorio agitur de aliqua re ſpiritualiter tangente perſonam alicuius Cardinalis præſentis, ille talis debet exire conſiſtorio,& expectare in camera ad partem quoad finito ſuo negotio reuocetur.

De electione Legati Apoſtolici de latere. Cap. XVIII.

Pontifex in ſecreto cõſiſtorio primum proponit cauſas, propter quas ſibi videatur neceſſaria Legatorũ creatio,& exquirit vota an ſint creandi Legati: & quot. Poſtquam cõuenerint, nominat perſonas:quæ nominatę exeũt conſiſtorio,& cum patres concordauerint de perſonis, reuocantur intro.Pontifex,omnibus conſedentib⁹, exponit qualiter cõfiſus, de prudẽtia,virtute,&c.illi⁹,de conſilio fratrum deſignauerit illum Legatum Apoſtolicum ad tales partes, iniungitque ei on⁹ Legationis.Ille,vt primum Põtifex ad eum cõuertit orationem, aſſurgit: & vt Põtifex finiuit, detecto capite agit gratias Sanctiſſimo Domino noſtro & Sacro Senatui de bona eorum opinione erga ſuam inſufficiẽtiam,& verbis modeſtiſſimis excuſat ſe: & rogat vt id on⁹ meliorib⁹ & peritioribus committatur, & tãdem inſtante Pontifice, offert ſe paratum ad obedientiam.
Agitque iterum gratias: & accedens ad ei⁹ pedes, & genuflex⁹ oſculatur pedem & manum,& recipitur ad oſculum oris. Et ſimiliter deinde ab omnib⁹ Cardinalib.& deducitur domum, vt de Epiſcopo Cardinali ſupra dixim⁹. Deinde parat ſe ad iter: & interim omnes Cardinales viſitat antequam diſcedat.
Aduenĩete die profectionis fit ſecretum Conſiſtorium, & in fine exiens a latere Pontificis deducitur ab omnibus Cardinalibus ordine prædicto, vſque ad extra portam ciuitatis: & ibi poſtquam egit gratias, & oſculatus eſt omnes Cardinales proficiſcitur in pace. Alij autem reuertuntur ad domum ſuam.
Cardinalis Legatus, poſtquam exiuit territorium ciuitatis, vbi

vbi pötifex reſidet, incipit benedicere, capitque mantum rubrum, & præfertur ante eum crux: & dum eſt in Legatione, nō participat de emolumentis cameræ Apoſtolicæ, ſiue Annatarum. Conſueuerunt Summi Pontifices ſemper quādo pronūciabāt nouos Cardinales, ſiue Epiſcopos Cardinales, ſiue Legatos Apoſtolicos, ſiue nouos electos ad Eccleſias Cathedrales, ſiue tranſlatos, habere pluuiale, & mitram cōſiſtorialem: & tūc Cardinales omnes faciebāt reuerētiam vt in Eccleſia. Et nota quod Papæ nunquam fit reuerētia Cardinalibus, quādo nō habet pluuiale & mitram. Hodie, vt audio, raro Pontifex iſta facit cum pluuiali, & mitra. Et reuerentia nūquā fit in Cōſiſtorio ſecreto.

De ordinatione Cardinalium ad ſacros ordines. Cap. XIX.

Aſumpti ad dignitatem Cardinalatus, minores ordines, & Subdiaconatum accipiunt ab aliquo Epiſcopo Cardinali de commiſſione Pontificis: Diaconatum vero & Preſbyteratum de manu Summi Pontificis, in loco vbi ſuæ ſanctitati placuerit. Aderunt preſentes duo Diaconi Pontifici aſſiſtentes: & vnus Diaconus miniſtrans in Miſſa, ſi erit ſolennis, & vnus Preſbyter Cardinalis parati qui Pontifici miniſtrabunt. Et ſeruabuntur omnia quæ in ordinatione aliorum ſeruantur: Senior Diaconorum dicet, Poſtulat ſancta Eccleſia. &c. & reſpondet. Ordinati poſt ordinationem oſculantur pedem ſanctiſſimi Domini noſtri, & manum genuflexi, & recipiuntur ad oſculum oris. Ad Offertorium offerent cereos, panes, & vinum, vt faciunt Epiſcopi. Et in fine cum mitra ſimplici in capite dicent, Ad multos annos: vt in Epiſcopis.

Quod apud altare ſancti Petri ſolus Papa conſecratur. Cap. XX.

ET nota quod ſecūdum inſtitutionem Gregorij primi, huiuſmodi cōſecrationes nō debēt fieri apud altare S. Petri: quia ibi ſolus Rom. Pōtifex cōſecratur. Quando papa aliquos vult ordinare publice in S. Petro, cōſueuit actus ordinationis & cōſecrationis facere in capella S. Andreæ, vel alia: & reliquum

reliquũ Miſſæ finire ad altare S.Petri. Et aduerte qđ Cardinales ſi Papa celebraret publice,antequam illi eſſent ordinati in ſuo ordine,non eſſent cum paramentis,ſed cum ſuis cappis laneis & ſederent vltimi, poſt paratosſuo ordine.

De nouo cardinali, veniente ad curiam ſine galero. Cap. XXI.

NOuus Cardinalis die quo perueniet ad vrbem, in qua eſt Pontifex, quieſcit in aliquo loco circa portam vrbis intra vel extra,ſecũdum commoditatem locorum, vt Romæ apud Sãctam Mariam,de populo veniẽtes per Tuſciá, ſiue per viam flaminiam,vel apud Lateranum veniẽtes per Appiam ſiue Latinam,illo die nõ vadũt ei obuiam alij Cardinales, neque eorum familiæ. Et cum eſt per vnum miliare prope ciuitatem, dimiſſo pallio itinerario induit cappam Cardinalarem, & galerum nigrum,ſecũdum ſuã priſtinam dignitatẽ: & illa nocte,vbi quieſcit,ſummo mane ornetur ibi aliquis locus honeſtus,& capax, in quo Cardinales cõgregẽtur expectãtes aduẽtũ aliorũ.Et nouus ponat aliquos ex ſuis, qui aduertant quãdo cardinales adueniũt,& ſibi renuncient,vt in tempore poſſit eis occurrere:Cum vero Cardinales venerint vnus vel plures, nouus cum ſua cappa occurrat eis ĩ introitu loci,& reuerẽter atque benigne eos excipiat,& ponat oẽs ad dextram ſuam: & eos honoret tãquam ſi eſſet in domo ſua:ducatq; illos ĩ locum præparatũ vbi debẽt alios expectare,& ipſe ſedeat ſemper. Et ſic vnicuiq; veniẽti obuiam ibit,& deducet ad alios. Cum vero omnes cõuenerint,deſcẽdãt ad equitãdum:& ipſe cum ſuo galero nigro equitabit medius inter duos antiquiores Diaconos in vltimis. Qui antequam perueniãt ad palatium,illi duo antiquiores Diaconi dimiſſo nouo Caidinali in medio aliorum duorum, poſt eos ſeniores, perueniũt ad Põtificem,& illum induũt amictu, alba cingulo,ſtola,pluuiali rubro,& mitra precioſis.
Cum vero alij Cardinales perueniũt ad palatium,deſcẽdũt, ex equis & omnes per ordinem aſcẽdũt palatium, & nouum Cardinalem dimittitur in aliqua capella,ſiue camera ad hoc parata,

cum duobus iunioribus Diaconis Cardinalibus, & ipſi vadũt ad Summũ Pôtificẽ: qui paratus,vt diximus, præcedente cruce exit publicũ Cõſiſtorium: ſedent oẽs in locis ſuis, & fit reuerẽtia a Cardinalibus præſentibus: Deinde Aduocatus conſiſtorialis proponit aliquam cauſam.Interim tempore cõgruo duo antiquiores Diaconi vadunt ad locũ, vbi expectat nouus Cardinalis,& illi duo, qui erãt, veniũt ad conſiſtorium, & facta ex more reuerentia Pontifici,ſedẽt in locis ſuis. Poſt paululum venit nouus Cardinalis medius inter duos Diaconos, & cum venerit in cõſpectu Pontificis,profunde caput inclinet ante Pontificẽ ſimul cũ ſuis ductoribus,quorũ geſtus aĩaduertit,& imitatur.Deinde præcedẽtem Priorem Diaconũ ſequatur, & iterũ ante gradũ primũ Sedis Põtificalis ſimul cũ deductoribus Põtificem veneretur,& aſcẽdens gradus genuflectat ad pedes Põtificis, oſculetur pedem & manũ,& a Põtifice ſubleuetur,& ad oſculum oris recipiatur: tum a ſupradictis Diaconis ducitur ad oſculum oĩum Cardinalium præſentium per ordinem,& in fine ipſos Diaconos ſtãtes,in locis ſuis oſculetur. Et mox a Miniſtro cæremoniarum ducitur ad locum,qui ei competit,ſecũdum ordinem pronũciationis ſuæ,cum fuit aſſumptus in Cardinalem,& reliquis ſedentibus ſedet & ipſe: Aduocatus autẽ ꝓſequitur ſuam cauſam.Finita cauſa ſurgunt omnes Cardinales, & ordinate vadunt ad paruã capellam,ſeu ad altare ad hoc paratum, præcedentibus cantoribus cantantibus, Te Deum laudamus: Duo vero antiquiores Diaconi vadunt ad aſſiſtentiã Sũmi Pontificis.Ducitur nouus Cardinalis ad altare, vbi proſtratus orat:dicuntur verſiculi,& orationes per primum Cardinalem:reducitur ad pedes ſanctiſſimi D. noſtri, accipit galerũ de manu Pontificis, & deducitur ab alijs Cardinalibus domum ſuam. Et omnia fiunt ſicut diximus, quando datur galerus pręſentibus,viſitat,& viſitatur.Demum in primo conſiſtorio imponitur ei ſilentium,& in ſecundo aut tertio aperitur ſibi os, & fit monitio:vt de alijs ſupra dictum eſt.

De

De reditu noui Cardinalis cum galero ſiue Legati. Cap. XXII.

SI autem nouus Cardinalis habuit galerum, ſiue eſt Legatus Apoſtolicus aliquis, ille qui venit, recipitur apud portam, deducitur ad palatium, & deinde ad Conſiſtorium ad pedes Papæ, vt de nouo Cardinali ſine galero diximus, recipitur ad oſculum pedis,& manus,& oris a Pontifice, & ab omnibus Cardinalibus ad oſculum pacis: & tandem ponitur ad ſedendũ in ordine ſuo,ſecundum pronunciationem de ipſo factam, ſi eſt nouus: ſiue in loco antiquo,ſi eſt Legatus: & nõ ducitur ad altare,neq; aliquid cãtatur, ſed finito conſiſtorio deducitur domum ſuam ab omnibus: viſitat, & viſitatur, vt de alijs dictum eſt ſuperius.

De nouo Cardinali, vel Legato redeunte vacante Sede. Cap. XXIII.

SI vero Cardinalis,vel Legatus redierit ad curiam Sede vacãte,nullus Cardinalis vadit ſibi obuiam, quia tũc collegiũ tenet quodammodo locum Pontificis, ſed cum ſuis priuatis amicis ſe recipit domũ habitatiõis ſuæ ſine alijs cæremonijs.

SECTIO NONA.

De loco & ordine Conſiſtorij. Cap. I.

QVia publicũ cõſiſtoriũ frequẽter noĩauim⁹,& in poſterũ noĩaturi ſum⁹: operæprecium videť ordinem & modũ ipſius cõſiſtorij explicare. In palatio Apoſtolico apud S. Petrum tres aulæ ſunt Põtificales, quas in cõclaui cõtineri ſuperi⁹ diximus: Prima oĩum maxima pro cõſiſtorio publico ornari ſolet qñ Reges, aut Regij Legati ſunt excipiẽdi,canonizationũ etiã cauſæ in ea paranť, in tertia aula recipiũtur Legationes aliorũ principũ, & rerũ publicarũ, cũ ad venerãdum Summum Põtificem veniũt,publicãtur noui Cardinales:excipiũtur Legati Apſici qñ reuertũť ex ſuis legationib⁹:excipiũť Card.noui veniẽtes ad Rom.curiã,&agitãtur cau

ſæ quæ publicum cōſiſtorium requirūt. In capite aulæ erigitur ſolium Pōtificale, ad quod tribus amplis gradibus aſcēditur: forma ſolij erit ferme quadrata, latitudinis in ſummo plano palmorum duodecim vel circa: in medio ſedes erit parieti hærens cum magno & paruo ſcabello, planum totum cum magno ſcabello coopertum erit pāno coccineo: Sedes vero aureo erit ornata panno & pariete: Et ſupra caput pendebit aureus pānus: a dextra infra ſolium per viginti palmos vel circa, ſedilia Epiſcoporum Cardinalium & preſbyterorum erunt remota a pariete per duos palmos: habebūt reclinatorium ſiue poſtergale altum vſque ad ſpatulas, & graduum altitudinis ſex, aut octo digitorū: ſuper quem pedes teneāt: primum ſedile erit longitudinis triū cānarum vel circa, ſecūdum mēſuram Romanæ Curiæ: Huic cōiūctum erit ſecūdum ſedile duarum cānarum longitudinis intrāſuerſum aulæ, ita vt ibi ſedētes in faciem Pontificis reſpiciāt: A ſiniſtra Pontificis erit ſedile Diaconorum Cardinalium e regione Epiſcoporum Cardinalium, & inter quod ſedile, quod intranſuerſum porrigitur, erit ſpacium decem palmorum, aut duodecim, vt ſit quodāmodo oſtiū ad ingreſſum Cōſiſtorij, Lōgitudo ſedilis Diaconorū erit duarum cānarum cū dimidia, vel circa: Hæc ſedilia erūt pariformiter ornata auleis & tapetis, & eiuſdem altitudinis & latitudinis, ita vt in nullo differant gradus ſolij Pontificalis: & totum ſpacium quod ſedilibus circumplectitur pānis viridibus ſternitur.

De habitu, & locis in publico conſiſtorio. Cap. II.

Pontifex ad publicum Conſiſtorium, vt ad capellā procedit paratus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra precioſis, cruce cū Cardinalibus præcedente: ſedet in ſua ſede Pontifex. Cardinales, facta ex more reuerentia, omnes in ſuis ſedibus ſedent. Diaconi non aſſiſtunt poſtquā fecerint reuerentiam. Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarij, & omnes prælati ſedent ſuper tres gradus ſolij Pontificalis, & cum eis in vltimo Subdiaconi, Auditores, Clerici cameræ, & Acolu

thi

chi omnes cũ ſuis cappis laneis. Curiales togati ſedẽt ſuper terram inter ſedilia cardinalium. Cubicularij & Secretarij cum capputijs ad collũ in terra inter prælatos & curiales togatos.
Si nepotes Põtificis, aut aliqui magni principes adſunt, vn⁹ vel duo, non tamẽ tales, quos ſedere deceat in ſedili Cardinalium, hi ſtant iuxta Pontificem hinc inde. Oratores regum & Principum, & magni nobiles ſtant ad dextram Pontificis inter grad⁹ ſolij & parietes: Familiares Papæ & nobiles ſtant a ſiniſtra inter grad⁹ & parietes. Aduocati conſiſtoriales ſtãt retro vel poſt ſedilia preſbyterorum & Diaconorum Cardinalium. Procuratores Regum, Principum, Religionum ſimul cum Procuratore fiſcali ſtant poſt ſedile Epiſcoporum Cardinalium inter murum & ſedile: Fiſcalis tamen tenet primum locum. Spatium autem inter ſedilia Presbyterorum Diaconorum Cardinalium ſeruiẽtes armorũ obſeruãt, tanquam oſtium & aditum conſiſtorij: & illac qui ingreſſuri ſunt ad Pontificem, ingrediuntur. Magiſter ſacri hoſpitij, quæ dignitas hoc tempore eſt in nobili Comitũm domo, illic ſtat ante ſeruientes armorũ in fine ſedilis presbyterorũ, & in capite ſedilis Diaconorũ debẽt ſtare clerici cæremoniarum vt præſto ſint ad exequendum, quæ Pontifex mandauerit, & ordinandum, quæ ſunt agenda. Cum autem conſiſtoriũ tenebitur pro cauſis iudicialibus tantum, quod fieri conſueuit a Pontificibus, interdum cũ ad alias cauſas non tenetur, Aduocat⁹ proponens ſtat poſt ſedile preſbyterorũ cardinalium cõtra Pontificis faciem & cauſam ſuam exponit, & in fine ſcedulam ſuæ ſupplicationis inter ſedenres in terram curiales proijcit, ꝗ illam ad manus Vicecancellarij traſmittunt. Si quis eſt ex alijs Aduocatis, qui contradicere velit, & pro aduerſario reſpondere: finita altercatione Pontifex reſpondet per verbum, Placet, ſimpliciter: vel cum limitatione: Vt ſibi videtur. Et Vicecancellarius manu propria ſignat ſupplicationem, ſecundum Pontificis reſponſum, & idem in libro quem penes ſe habet, ſcribit. Nam quidam ex ſuis apud pedes ſuos ſedens, librum & pugillares ſeruat.

Expeditis autem cauſis ſurgunt omnes,& duo ſeniores Diaconi accedunt ad aſſiſtentiam Pontificis, reuertitur ad cameram eo ordine, quo venerat.

De Conſiſtorio ſecreto. Cap. III.

Secretum Conſiſtorium celebratur in aula aliqua palatij Apoſtolici remotiori, hodie cameram Papagalli appellãt; Sedes Pontificalis parieti adhęret in medio: ſurgit a ſolo ſine thalamo aut gradibus, ſcabellum habet magnum, ſuper qđ Pontifex tenet pedes,& aliud paruum per quod ad maius aſcẽditur. Scabella pro pedibus Cardinalium ante Pontificem locantur in forma quadrata a dextra: & a frõte ſedent Epiſcopi,& presbyteri ſuo ordine vnus poſt alium. Prior Epiſcoporum primus poſt Pontificem,deinde alij: a ſiniſtra vero Prior Diaconorum primum iuxta Papam obtinet locum, alij deinde ſequuntur: Vltimus Presbyterorum proximus eſt vltimo Diaconorũ, inter quos nemo Cardinalium ſedet.

Pontificis ſedes aureo panno eſt ornata, ſcabella Cardinalium nuda ſunt, ſed picta rubeo colore cum armis Papæ. Locus inter ſedem Papæ & ſcabella Cardinalium tapetis ſterni conſueuit. Vltimus Diaconorum tintinabulum ſeu campanellam retinet, vt ſignum faciat cuſtodibus Conſiſtorij, ſi Pontifex aut patres ab eis aliquid velint. In angulis ante faciẽ Pontificis ſcabella duo hinc inde remouentur, quoad omnes conuenerint, vt inde tanquam per oſtia intrent Cardinales ad ſedendum: cum omnes congregati ſunt, illa duo ſcabella reſtituuntur in locum ſuum. Pontifex ſi eſt pronunciaturus Cardinales ſiue prælatos, conſueuit exire paludatus & mitratus: in alijs negotijs cum ſuo rochetto & paruo capputio, quamuis hodie raro niſi in principio Pontificatus exeat cum pluuiali & mitra: alij omnes pręter Cardinales excludũtur, cum tractare incipiũt conſiſtorialia: Duo ſecreti cubicularij pro foribus Conſiſtorij excubãt cũ ſuis capputijs ſuper collũ inuerſis, vt pręſto ſint ſi ſignũ in fiat. Põtifex negotia incũbẽtia in Senatu proponit, deinde per

de per ordinem ſententias rogat(votum enim ſuum ſententias appellant) quiſque ſurgens ſententiam ſuam dicit: deinde Pontifex ſecundum maioris partis ſententiam decernit.

SECTIO DECIMA.

De prouiſione Eccleſiarum. Cap. IIII.

Cum autem prouiſiones Eccleſiarum Pontificalium ſiue monaſteriorum occurrunt, Pontifex committit viuæ vocis oraculo alicui ex Cardinalibus, vt de opportunis legitime ſe informent, & deinde in ſecreto conſiſtorio referat. Cardinalis commiſſarius primo diligenter inquirit de eſſentia, qualitate, & regione Eccleſiæ eo tẽpore vacantis: tum de veritate & modo vacationis: demum de qualitate & ſufficientia prouidendi ſeu confirmandi. Nam quędam prouinciæ habent priuilegium a Sede Apoſtolica eligendi ſibi prælatos, cum illorum Eccleſiæ, ſiue monaſteria vacant: & tunc vltra prædicta diligenter inquiritur, an electio fuerit canonica, & canonice facta: prouidendus autem ab ipſo pontifice nominatur ſiue motu proprio, ſiue ad petitionem principum, aut aliorum: & aliquando plures nominantur, & de pluribus exquiritur. Examinantur ſuper præmiſſis teſtes medio iuramento: recognoſcuntur publica documenta, & aliæ ſcripturæ: & conficitur proceſſus ordinarius cum placuerit Summo Pontifici. Cardinalis commiſſarius in ſecreto conſiſtorio refert publice omnia, quæ in proceſſu continentur ſummarie, & ſimpliciter ac dilucide, proceſſum ipſum in ſcriptis per Scribã ſuum redactum ſecum habens. Pontifex relatione audita, exquirit primo votum commiſſarij proponentis, deinde patrum ſentẽtias: & ſi ſuæ ſanctitati videtur expedire, pronunciat in hanc formã remoto e capite bireto, dicens videlicet.

Autoritate oĩpotẽtis Dei, & beatorum Apoſtolorũ Petri, & Pauli, ac nr̃a ꝓuidem⁹ Eccl̃iæ Piẽtinẽſi de pſona dilecti filij Auguſtini Patritij, clerici Senẽ. ꝑficiẽtes eũ illi Eccleſiæ ĩ Epm, & pa

 ſtorem,

ſtorem, curam & adminiſtrationem illius eccleſiæ in ſpũalibus eidem plenarie committendo. In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Amen.

Et ſic dicẽs facit manu ſignum ſanctæ crucis. Si vero electio erit cõfirmãda, nõ dicit: prouidemus: ſed electionem de perſona dilecti filij Alberti electi Argentinenſis ad Eccleſiam Argẽtinam canonice factam cõfirmamus, & approbamus præficientes eum illi Eccleſiæ in Epiſcopum, &c.

Pronunciandi abbatis forma. Cap V.

AVtoritate, &c. prouidemus Monaſterio Sãcti Galgani ordinis Ciſterciẽſis Senẽſis diœceſis, de perſona dilecti filij, A. eiuſdem monaſterij monachi profeſſi in ſacerdotio & legitima ætate cõſtituti, præficiẽtes eum illi Monaſterio in Abbatem: curam, regimen, & adminiſtrationem ipſius monaſterij in ſpiritualibus & temporalibus eidem plenarie committendo. In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Amen.

Interdum autem cum Eccleſia vacat in curia Romana, & perſona prouidenda eſt familiaris, ſiue valde nota Pontifici, Pontifex ſine aliquo proceſſu ſiue commiſſione proponit perſonam & de conſenſu fratrum pronunciat, & prouidet, vt ſuperius eſt dictum.

De habitu, & prima viſitatione Prælatorum, & iuramento. Cap. VI.

PRonunciatus in Epiſcopum, mox accipit rochettum, & tõdet caput, faciẽs ſibi magnam coronam, & vt primum poterit indutus magna cappa, & ſociatus ab amicis equitat cum Galero nigro Epiſcopali, primum ad palatium Apoſtolicum, & agit gratias Summo Pontifici de ſua promotione: deinde ad omnes Cardinales, quibus etiam agit gratias, quod promotionem ſuam benigne iuuerint, & in ea gratioſe conſenſerint.

ſerint, Et quando promotus intrat ad Pontificem, ſeu Cardinales, ſolent etiam admitti prælati, & nobiles curiales, qui eum deducunt, vt poſſint audire proponẽtem, & reſpondentem: Solent promoti agere gratias pro dignitate ſibi commiſſa, merita ſua extenuando, & dignitatis autoritatem amplificando, Eccleſiam ſibi commiſſam commendando, & ſe offerendo. Pontifex pro qualitate perſonę reſpondet allegãdo merita promoti vel interceſſorum eius, & monet, vt Eccleſiæ, ad quam promotus eſt, honori, & vtilitati totis viribus incumbat. Cardinales plerũque ſolent reſpondere, quod ipſis non ſunt agendæ gratiæ, ſed Summo Pontifici, qui perſonam ſuam ad illã dignitatem promoueri voluit: ad alia vero reſpõdẽt ſecundum merita, & ſecũdum propoſita, laudãdo, monẽdo, & hortãdo, vt expedire iudicauerint. Promoti clerici ſeculares, ſtatim, vt diximus, vtuntur rochetto, & capello, ab extra panno nigro, ab int⁹ ſerico viridi cooperto cũ cordulis, & mappulis viridibus. Promoti vero, ex religione vtuntur priori habitu ſine rochetto, (niſi ſint canonici regulares, qui illo vtũtur in ſua religione) & vtũtur galero ab extra: & ab intus nigri coloris, ſicut protonotarij, & Abbates præſentes ante expeditionem litterarum Apoſtolicarum præſtant iuramentum fidelitatis Summo Pontifici, in manibus prioris Diaconorum Cardinalium genuflexi, in forma quam Clericus cæremoniarum exhibet, qui de iuramento eſt rogatus, & facit inde inſtrumentum, & refert in cancellaria, qualiter talis prælatus iurauit: neque in Cancellaria expediuntur litteræ ſine tali relatione, & male, & cum graui præiudicio Apoſtolicæ Sedis, & ideo prouidendum. Ad abſentes mittitur forma iuramenti, cum alijs litteris.

Qui

Qui appellantur Electi. Cap. VII.

PRomoti ad Eccleſias, ſiue monaſteria ante ſuam conſecrationem, ſiue benedictionem, quam infra tres menſes ſumere debent, non appellantur Epiſcopi, ſiue Abbates, ſed electi: Et quamuis vtantur Epiſcopali, ſiue Abbatiali habitu non tamen poſſunt vti paramentis, & mitris ſine ſpeciali indulto Pontificis. Conſueuerunt tamen Pontifices in Curia committere Miniſtris cæremoniarum, vt prelatis huiuſmodi concedant, quod poſſint in capella Sanctiſſimi Domini noſtri, cum alijs pluuiali, & mitra vti in publicis actibus.

De pallio, & quomodo traditur. Cap. VIII.

PRomoti ad metropoliticas, ſeu parochiales Eccleſias etiam ſi ſint conſecrati Epiſcopi, non appellantur Archiepiſcopi, neque patriarchæ, niſi primum acceperint pallium de corpore beati Petri ſumptum, ſed electi ad illas eccleſias, & tranſlati de vna Eccleſia Metropolitana ad aliam non poſſunt vti pallio, quod acceperant in prima ſua Eccleſia, & minus pallio prædeceſſoris defuncti, ſeu tranſlati: ſed oportet, quod de nouo petatur pallium, & obtineatur: Et interim non poſſunt conſecrare, Synodum celebrare, & alia pleraque pontificalia exercere.
Debent autem petere pallium per ſe, vel procuratorem intra tempus ſex menſium. Sunt & quidam Epiſcopi, qui ex indulto Apoſtolico pallio vtuntur. Vt Lucenſis in Thuſcia, Papienſis in Lombardia, Bambergenſis in Germania.
Et ſi qui alij, quo vti debent infra ſuas eccleſias diebus, & modo in priuilegijs a Sede Apoſtolica illis conceſſis. Cura conficiendorum, & conſeruandorum palliorum ad Subdiaconos Apoſtolicos pertinet, qui ex lana munda, & alba illa hoc pacto conficiunt. Sanctimoniales monaſterij Sanctæ Agnetis, vel religioſi, qui ſunt in illa eccleſia, offerunt quotannis Agnos duos albos ſuper altare illius eccleſiæ in die feſtiuitatis Sanctæ

Agnetis

Agnetis, dum in Miſſa ſoléni cãtatur Agnus Dei: qui Agni reci piũtur a duobus Canonicis Eccleſiæ Lateranẽſis, & ab eis poſtea cõſignãtur Subdiaconis Apoſtolicis, qui Agnos ipſos in paſcua mittunt, quoad veniat tempus tõdẽdi ipſos agnos oppor tunum. Et his agnis lana tondetur, quæ mixta cum alia lana alba, & pariter mũda, reducitur in filum, ex quo pallia huiuſmo di contexũtur latitudine digitorum trium redacta in orbem, ita vt humeros præſulum ambiãt: a pectore, & renibus particu lam pẽdẽtem habet pallium lõgitudinis palmi, & in extremitatibus laminas plumbeas tenues ad parem latitudinẽ, in fine orbiculatas, nigro ſerico tectas, inſutas ſupra pẽdẽtes particulas, ante & poſt, & ſuper humeros vtroſque. Sic cõfecta pallia per Subdiaconos portãtur ad baſilicam principis Apl̃orum, & per Canonicos baſilicę ponũtur ſup corpora Petri, & Pauli Apl̃orũ ſub altari maiori, vbi factis ex more vigilijs illa per noctẽ dimic tũt: deinde reſtituũt Subdiaconis, qui in loco honeſto ea conſeruãt. Vſus aũt pallij huiuſmodi in quãtum potuimus explorare, antiquiſſimus eſt, & a Lino Pontifice Petri Apoſtoli immediate ſucceſſore habuit originem.

Ita enim ſcriptũ legimus a Maximo Epõ in Homilia de veſtę Sacerdotali. In legę gratiæ antiquũ eſt illud nr̃m Ephot (id eſt palliũ qđ nr̃i patriarchę arbitrãtur a Lino poſt Petrũ ſecũdo Romano põtifice inſtitutum, & in ſingulare poteſtatis priuilegium noſtris Deo plenis præſulibus datum.

Et Euſebius Cæſarienſis in ſermone de epiphania ſcribit.

Nihil antiqui⁹ veſte illa ſacerdotali p̃ſulis nr̃i, q̃ illi veſti de veteri teſtamẽto ſucceſſit biſſo, auroq; cõtextæ, qua ĩ ſignũ pleniſſimæ p̃tãtis prim⁹ Lin⁹ amictus eſt, cui typũ dedit, & nomẽ, vt a veteribus accipim⁹ ſcriptoꝛib⁹, quã appellauit & pallium.

Cum autem aliquis p̃latus indiget pallio, illud primo, per quempiam ex Aduocatis conſiſtorialibus procuratorem ab eo ad hoc ſpecialiter conſtitutum a ſummo Pontifice in Conſiſtorio inſtanter, inſtantius, & inſtantiſſime petitur. Pontifex excluſo Aduocato exquirit patrum ſententias, an dandum ſit

pallium

pallium: deinde committit Priori Diaconorum, vt pallium prælato, vel eius Procuratori aſſignet: expediuntur ſuper ea re litteræ Apoſtolicæ in forma conſueta: & prior Diaconorum Cardinalium imponit locum & diem, vbi & in quo pallium conſignare debeat. Id plerunque fieri ſolet in domo ipſius Cardinalis in ſua capella: interdum autem in Eccleſia Sancti Petri, & ſuper maius altare, & valde condecenter: maxime pro maximis Eccleſijs, & vltramontanis. Et ita vidi ſeruari a Reuerendiſſimo Domino Cardinali Senenſi, Priore Diaconorum. Statuta die prælatus, ſi eſt præſens, vel eius procurator in abſentia cum ſpeciali mandato venit ad locum ordinatum. Adſunt, Dominus Prior Diaconorum Cardinalium, & Subdiaconus Apoſtolicus cum ipſo pallio: qui pallium explicat ſuper medium altaris. Prælatus, ſi præſens eſt, indutus ſuper rochettum, ſiue ſuperpellicium, planeta genuflexus in gradu altaris ante Priorem Diaconorum, ſtantem in cornu dextro altaris, vbi legitur Euangelium, petit ſibi dari, & conſignari pallium his verbis.

Ego N. electus Eccleſiæ N. inſtanter, inſtantius, & inſtantiſſime peto mihi tradi, & aſſignari pallium de corpore beati Petri ſumptum, in quo eſt plenitudo Pontificalis officij.

Tunc Dominus prior Diaconorum accipiens pallium de altari,

altari, imponit illud ſuper humero prælati genuflexi, dicens.

Ad honorē omnipotentis Dei, & beatæ Mariæ ſemper virginis, atque beatorum Apoſtolorū Petri, & Pauli, necnō Eccleſiæ N. tibi cōmiſſæ, tradimus tibi palliū de corpore Beati Petri ſumptū, in quo eſt plenitudo Pontificalis officij cū Patriarchalis, vel Archiepiſcopalis noīs appellatione, vt vtaris eo infra Eccleſiā tuā certis diebus, qui exprimuntur in priuilegijs ab Apoſtolica Sede conceſſis. In nomine patris. &c

Et illud cū Subdiacono aptat: non tamen infigit ſpinulas, & recipit illū ad oſculū pacis. Demū clericus Cæremoniarū extrahit illi palliū, & aduocatis teſtibus rogat ſe de illo actu, plicat palliū, illud portat ad dictū prelatū, vel illud reſeruat in loco ſacro quoad prælatus recedat, & tūc dat illi palliū cū publico inſtrumento. Vidi etiā cū eſſē Magiſter cæremoniarū, Sixtū quartum manibus proprijs dediſſe palliū Patriarchæ Conſtantinopolitano Domino Hieronymo Lando Veneto, tunc Archiepiſcopo Cretenſi: quod tñ, vt arbitror, non puto multūcondecēs eſſe, cū traditio pallij proprie ad Diaconum ſpectet, & ipſi Romano Pontifici in ſua coronatione, & conſecratione nemo imponat pallium, niſi Prior Diaconorū. Si autē palliū tradendū ſit Procuratori in abſentia Prælati, Procurator indutus ſuperpellicio genuflectat, vt de prelato diximus, & petit pallium, & iurat in hanc formam.

Ego N. ꝓcurator, & Procuratorio noīe, & ꝓ parte reuerendi in Chriſto patris, & Dñi N. electi Eccleſiæ N inſtanter, inſtantius, & inſtantiſſime, peto mihi dari, & aſſignari palliū de corpore beati Petri ſumptum: in quo eſt plenitudo Pontificalis officij: & ꝓmitto illud reuerenter portare eidem Reuerendo patri Dño N. nec pernoctabo in aliquo loco, niſi vna nocte tantum, ꝑpeditus fuero legitime, & tunc in cathedrali ipſius: & ſi nō fuerit cathedralis, in collegiata: & ſi non fuerit collegiata, in Parochiali Eccleſia remittam, & honorifice reponam. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia,

Diaconus, autem Cardinalis accipiens pallium de altari,

imponit

imponit illud ſuper humeros procuratoris, dicens.

Ad honorem omnipotentis Dei, & beatorum Apoſtolorũ, Petri & Pauli, & Domini noſtri Papæ, ac Sanctæ Eccleſiæ, aſſigno tibi pallium de corpore beati Petri ſumptum, in quo eſt plenitudo officij Pontificalis cum Archiepiſcopalis nominis appellatione, nomine, & pro parte Reuerendi in Chriſto patris domini N. & Eccleſiæ N ad quam electus eſt, vt eo vtatur infra Eccleſiam ſuam certis diebus, qui exprimuntur in priuilegijs, ab Apoſtolica Sede conceſſis.

Et in fine procurator oſculatur illi manum, & rogat clericũ cæremoniarum, & petit inſtrumentum. Clericus extrahit illi pallium, plicat, & reportat, & conſeruat in loco ſacro, quouſque Procurator ſit diſceſſurus, & tunc dat illi pallium & inſtrumentum in publica forma.

Qui pallium ſunt accepturi, poſtquam fuit petitum in conſiſtorio & conceſſum, componunt primum cum Subdiaconis: nam illi, vt diximus, tenent pallia. Qui accipiunt ſecundum valorem, & taxam Eccleſiæ, aliquando plus, aliquando minus pro centenario. Et quia vidi varios vſus, & nihil firmi ſtatutum legi, de quota nihil dicam: clerici cæremoniarum, & ipſi ratione officij ſui, & inſtrumenti mercedem ſuam exigunt etiam ad proportionem taxæ, & valoris Eccleſiarum, non tamen tantum, quantum Subdiaconi. Solent etiam, qui pallium accipiunt, Diaco. Cardinali duo bireta, & totidem ſuis camerarijs dono dare: Antiquitus dabant, vt legi, vinum album, & ſpecies: portabant etiam duas faculas cereas quæ ardeant ſuper altare, dum pallium traditur, & ſericum ad induendum pallium, cum quo illud ad Eccleſiam ſuam deferunt.

DE PVBLICATIONIBVS Solennibus.

SECTIO VNDECIMA.

De publicationibus pacis. Cap. I.

IN publicatione pacis lectis capitulis Pōtifex ſurgit ſine mitra, incipit: Te Deum laudamus,& cantōres proſequuntur,& in fine chorus cãtat Antiphonam: Da pacem Domine in diebus noſtris, quia non eſt alius qui pugnet pro nobis,niſi tu Deus noſter. Et Pontifex dicit hos verſiculos choro reſpondente. ℣. Fiat pax in virtute tua. ℟. Et abundantia in turribus tuis. ℣. Non nobis Domine non nobis. ℟. Sed nomini tuo da gloriam. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus,

Deus a quo ſancta deſideria,recta conſilia, & iuſta ſunt opa: da ſeruis tuis illam quam mundus dare non poteſt pacem, vt & corda noſtra mandatis tuis dedita,& hoſtium ſublata formidine, tempora ſint tua protectione tranquilla,Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

In publicatione fœderis initi contra hoſtes Eccleſiæ, aut infideles. Cap. II.

LEctis capitulis Pontifex ſurgat,& incipiat, Te Deum laudamus, ſine mitra: chorus proſequitur hymnum vſq; ad finem.Pontifex pronũciat. Pater noſter,& deinde: Et ne nos inducas in tẽtationẽ. Sed libera nos a malo Am̃. ℣. Chr̃s vincit,Chr̃s regnat,Chr̃s imperat. ℟. In æternũ,& in ſęculũ ſcl̃i ℣. Reſpice Dñe in faciẽ Chr̃i tui. ℟. Exaudi preces Eccleſiæ ſanctæ tuæ. ℣. Miſerere noſtri. ℟. Reſpice nos, & oſtende nobis lucẽ miſerationũ tuarũ. ℣. Adiuua nos De⁹ ſalutaris nr̃. ℟. Et pp gl̃iã noĩs tui libera nos. ℣. Propiti⁹ eſto pc̃tis nr̃is pp nomẽ tuũ

℟. Ne

℟. Ne forte dicant in gẽtibus, vbi eſt Deus eorum? ℣. Saluos fac nos Dñe Deus noſter. ℟. Vt liberati de tribulatione confiteamur noı̃ ſancto tuo. ℣. Concede Dñe populo tuo, vt ſit ei cor vnum, & anima vna. ℟. In obſeruatione mẽdatorũ tuorũ ℣. Alleua manus tuas ſup gẽtes alienas. ℟. Vt videăt potẽtiã tuã, & agnoſcăt te. ℣. Innoua ſigna & immuta miracula. ℟. Glorifica manum & brachium ſctm̃ tuum. ℣. Hoſtium noſtrorum eli de ſuperbiam. ℟. Et eorum cõtumaciam dexteræ tuæ virtute ꝓſterne. ℣. Vltio ſanguinis ſeruorum tuorum, qui effuſus eſt. ℟. Intret in cõſpectu tuo, & gemitus compeditorum. ℣. Effunde iram tuam in gẽtes, quæ te nõ nouerũt. ℟. Et in regna, quæ nomẽ tuũ nõ inuocauerũt. ℣. Ecce inimici tui Dñe ſonuerunt. ℟. Et qui oderunt te extulerũt caput. ℣. Auerte a nobis Dñe in dignationem tuam. ℟. Et procul ſit a nobis furor tuus. ℣. Da mercedem Dñe ſuſtinẽtibus te. ℟. Vt prophetę tui fideles inueniantur ℣. Sãctus Deus, Sãctus fortis, Sãctus & ĩmortalis. ℟. Miſerere noſtri. ℣. Mitte nobis auxilium de ſancto. ℟. Et de Sion tuere nos. ℣. Dñe exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dñs vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Oı̃pòtens ſempiterne Deus, qui precioſiſſimo ſanguine dilectiſſimi filij tui humanũ genus redimere, ac per beatos Apoſtolos eius iacẽtem in tenebris mũdum ad Euangelij lucem dirigere dignatus es: q̃s vt aduerſus impias Turcarũ gẽtes cunctaſque barbaras nationes viuificæ crucis inimicas, fideles Chriſtianorum principes, ac populi ita potenter arma accipiant, vt pro tui nominis gloria militãtes, virtutis tuæ brachio ſubleuati, ad eccleſiam tuam victritia ſigna reportent.

Omnipotens ſempiterne Deus, in cuius manu ſunt omnes poteſtates, & omnium iura regnorum, reſpice in auxilium Chriſtianorum catholicorum, vt gentes Paganorum & hæreticorũ, quæ in ſua feritate confidunt, dexteræ tuæ potentia conterant. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Si vero hoſtes ſunt Chriſtiani, dicantur iſtæ orones. Orem⁹

Protector noſter aſpice Deus, & ab inimicorum nos defen.

de peri-

de periculis, vt omni perturbatione ſemota, liberis tibi mentibus ſeruiamus. Deus refugium noſtrum & virtus, adeſto præſens Eccleſiæ tuę precib⁹ autor ipſe pietatis, & præſta, vt ab omni exuamur bellorum nequitia, & in tuæ protectionis ſecuritate lætemur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

In publicatione [illegible] pro defenſione Eccleſiæ, & conſeruatione pacis. Cap. III.

Lectis de more Capitulis, ſurgit pontifex ſine mitra, & dicit: Te Deum laudamus. Chorus proſequitur. Quo finito pronunciat Pontifex. Pater noſter, & cætera. ℣ Et ne nos inducas in tentationem. ℟ Sed libera nos a malo. ℣ Saluos fac ſeruos tuos Domine. ℟ Deus meus ſperantes in te. ℣ Diſſipa gentes, quæ bella volunt. ℟. Vt liberentur dilecti tui, & confiteantur nomini tuo. ℣ Concede quæſumus populo tuo, vt ſit ei cor vnum, & anima vna. ℟ In obſeruatione mandatorum tuorum. ℣ Mitte nobis auxilium de ſancto. ℟ Et de Sion tuere nos. ℣ Domine exaudi orationem meam. ℟ Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum ℟ Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Eccleſiæ tuæ quæſumus Domine preces placatus admitte, vt deſtructis aduerſitatibus, & erroribus vniuerſis, ſecura tibi ſeruiat libertate. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Deus autor pacis, & amator charitatis, quem nouiſſe viuere, cui ſeruire, regnare eſt: protege, ab omnibus impugnationibus ſupplices tuos, vt qui in defenſione tua confidimus, nullius hoſtilitatis arma timeamus. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

SECTIO DVODECIMA.

Ordo quomodo Papa equitat in pontificalibus. Cap. I.

SI Romanus Pontifex Romæ vel alibi moram trahẽs velit de loco ad locum in ſolenni pompa, id eſt põtificalibus, equitare, hic ordo ſeruetur. ¶ Primi eq̃tabunt Valiſarij dominorum Cardinalium cum familijs ipſorum Dominorum Cardinalium, & aliorum prælatorum, mixtim incedentibus, vt eis placuerit. Qui tamen longis veſtibus vtuntur: clerici Pontificem non pręcedunt cum iſtis, ſed ſequuntur. ¶ Tum per ordinem iſti ſequuntur, Tonſor, & Sartor Papę cum valisijs rubris, in quibus ſunt veſtes Pontificis, familiares & Scutiferi Papæ. Nobiles & Barones minores, cum attinentibus Cardinalibus, ¶ Scala Papę panno rubro cooperta, quam equus albus phaleratus portat. Equum aliquis ex parafrenarijs Papæ freno ducit: ſcala ipſa lignea, quę gradus tres cõtinet, equo pontificis apponitur, per quam equum ſuum aſcendit ſi equitat. Deinde reponitur ſuper equum, & ad locum ſuũ reducitur: ¶ Poſt ſcalam equitant duodecim Curſores Papę, cũ duodecim Vexillis rubris. ¶ Inde Vexilliferi viri nobiles cum vexillis ciuitatis, Papæ, Eccleſię, & ſanctę Crucis, ornati vt in coronatione Pontificis diximus, & ordine ibi declarato. Si plura erunt vexilla, pro dignitate illorum diſponentur, digniora erunt vltima. ¶ Deinde equi duodecim albi phalerati, freno ducentur ſine ſeſſoribus, ¶ Tum quatuor nobiles portantes quatuor pileos ex crameſino ſupra baculos quoſdam ad menſuram trium vel quatuor palmorum. Hi Scutiferi honoris vocãtur. ¶ Incedunt poſt hos Procuratores Regum, & Principum. Procurator fiſcalis, Aduocati, & Secretarij mixtim, vt alias dictũ eſt. ¶ Et poſt Cubicularij cum capputijs ſupra collum & circa pectus inuerſis, Secretarij, & Aduocati, Cubicularij autem circa pectus tantum. ¶ Hos ſequuntur Acoluthi, Clerici camerę,

&

& Auditores Rotæ cum rochettis, & cappis, inde proceres, & Barones maiores, & Oratores Regum, & Principum ſimul cũ Conſeruatoribus vrbis: inter omnes Senator: pręcipuum locũ habebit, cedetque tantum Oratori Cæſaris. ¶ Deinde ſi quis aderit magnus princeps aut pręfectus vrbis, ſiue aliquis inſignis, qui tamen non ſedeat in ſcamno Cardinalium. ¶ Subdiaconi Apoſtolici, poſtea equitabunt cum rochettis & cappis, & ille qui fert Crucem papalem, pileum in capite geſtabit ab extra nigro panno, ab intus ſerico cum cordulis, & mappuli cærulei coloris: ante Crucem duo Magiſtri oſtiarij, cum ſuis virgis ſericeis. ¶ Immediate incedent poſt crucem duodecim pedites clerici, vel laici accenſa funalia deferent: & iuxta eos equitabunt duo clerici capellæ, laternas duas argenteas præferentes: in quibus candelæ perpetuo lucent. ¶ Ducitur poſt hos equus albus phaleratus, manſuetus, & pulcher cum tintinabulo ad collum bene ſonante, qui capſulam vehit cum ſacratiſſimo Chriſti Corpore: ſupra quod ciues nobiles portabunt Baldachinum, funalia condecenter deferentur per clericos cum ſuperpellicijs. Sic tempore Pauli ſecundi, aliquando fieri vidimus: nam tunc beneficiati Sancti Petri ea portarunt. ¶ Poſt Sacramentum Sacriſta Apoſtolici palatij cum ſuo habitu, & baculo in manu equitabit. ¶ Et poſt eum ſi quis aderit princeps, qui in ſcamno Cardinalium ſedeat. Nam inter Sacramentum & Papam, & quando Sacramentum non adeſt, inter crucem, & Papam nemo omnino incedere debet niſi Cardinales, & qui cum eis ſedent. ¶ Præcedunt deinde Domini Cardinales, Diaconi, Presbyteri, Epiſcopi. Duo tantum antiquiores Diaconi Pontifici ſemper aſſiſtunt: & ante eum immediate incedunt: Senior ferulam manu geſtat ex officio, vt prior Diaconorum, & ad quem ſpectat ordinare proceſſiones, & ita omnes libri antiqui cæremoniarum continent, & ſeruatum vidi tempore Pij ſecundi, cũ Proſper Columenſ. erat prior Diaconorum: & Pauli, cum Rodericus Boria, qui erat Epiſcopus portuenſis,

tuenſis, erat prior. Camerarius autem ſi eſt Cardinalis, non debet portare ferulam, ſed eius Vicecamerarius: quia non vt Cardinalis, ſed vt Camerarius portat ille: qui poteſt eſſe non Cardinalis ſecundum obſeruationes ſuperiorum temporum.

Noſtro tamen tempore & Latinus Vrſinus, & qui nunc camerariatum tenet Raphael, Sácti Gregorij Cardinales ferulam portare, & proceſſionem ordinare conſueuerunt. Cardinales Senẽſi priore Diaconorum id non modo æquo animo ferente, ſed libentiſſimè permittente. ❡ Procedet deinde Pótifex cum pluuiali & mitra precioſa, ſiue cum regno, ideſt, Tiara triplici co

rona ornata, vectus equo albo, ſiue ſella ſub Baldachino, equũ freno ducent primum maiores principes, deinde alij inferiores: ſellam humeris etiam a principio principes & alij, vt in proceſſione coronationis diximus, portabunt. ❡ Poſt pontificem cubicularij duo ſecreti, & inter eos Diaconus Rotæ, qui ſeruit de mitra cum habitibus ſuis ſequuntur. ❡ Inde duo Medici cum Secretario papæ, ſi non eſt prælatus. Conſueuit inter hos equitare Eleemoſinarius papæ: & aliquando cũ videt preſſuram circa pontificem, ſpargere pecunias. ❡ Deinde ſeruiens armorum firmatus omnibus armis præter galeam, equitat portans vmbellam crocei rubeique coloris, aliorum aũt ſeruiẽtiũ armorũ cũ ſuis argenteis baculis pars equitat ante crucẽ alij ve

ro diſcurrunt per pompam ſurſum & deorſum, ſtantes & curantes, vt pompa ſuo ordine procedat parafrenarij cum ſuis martellis, curſores cũ virgis & baculis argenteis coreaceis vento ſiue ſtuppa plenis, turbam ſemouẽtes, & cuſtodes corporis cum baculis ligneis pontificis pedites circunſtant: poſt vmbellam ſequuntur prȩlati cum ſuis cappis amplis, & pileis: primum patriarchȩ ſi qui adſunt, tunc aſſiſtentes Papæ Oratores, prȩlati, Archiepiſopi, Epiſcopi, protonotarij, Abbates. ¶ Poſtremo curiales togati mixtim, vt placet, pompam claudunt.

Ordo cum papa equitat ad aliquã Eccleſiam Religionis gratia, ſiue ad alium locum, & non in pontificalibus. Cap. II.

Valiſarij & familiares Cardinalium & prȩlatorum in breuibus præcedunt: Valiſarij Papæ, Scutiferi Papȩ cum minoribus nobilibus, & attinentibus Cardinalium, aliqui equi albi phalerati ſine ſeſſorib⁹ cum magiſtro ſtabuli, poſt eos procuratores Regum & principum, & fiſcales duo, Forerij cum puluinaribus aureis, & tapeto, vt ſuper his genuflectat pontifex in oratione: & hoc ſi vadit ad aliquam eccleſiam ad orandum, aliter Forerij non vadunt in ordine. Secretarij, & Aduocati mixtim, Cubicularij & omnes cum ſuis capputijs ſuper humerum ſiniſtrũ: Acoluthi, Clerici camerȩ cũ oratoribus non prȩlatis, &

Senatore Subdiaconi cũ cruce & Magiſtris oſtiarijs. Poſt crucẽ

ſecundum antiquum & debitũ morẽ ipſe Pontifex debet procedere equo vel ſella vectus, ſi nõ habet ſtolam & mitrã, & tunc habebit ſtolã ſup rochettum longam ſuccinctam, & deſup capputium paruum rubri coloris ſecundum debitum ordinem: q̃a ſupra rochettum ſemp Papa vtitur colore rubro, p̃terquam a ſabbatho ſancto ad Octauam Paſchæ. Hodie tñ, quia ſactitauit Sixtus Quartus, vtitur plerunque albo capputio contra maiorum normam: & deinde ſi eſt frigus vel tempus pluuioſum, mãtum rubrum aptum a parte anteriori, & pileum in capite purpureum cum aureo limbo in extremitatibus. Deinde ſequi debent Cardinales, Ep̃i, Preſbyteri, Diaconi. Sed tp̃e Sixti & poſt crucem, quamuis incongrue Cardinales p̃cedebant, Diaconi, Preſbyteri, Ep̃i, & duo antiquiores Diaconi aſſiſtunt: cuſtodes corporis armati ante crucem inſtructa acie incedunt. Poſt Pontificem mox ſequuntur duo ſecreti Cubicularij cum Secretario, ſi non eſt p̃latus, & duo Medici. Decanus Rotæ non adeſt, quia Pontifex non habet mitram. Cardinales cum ſequuntur, primo erunt Ep̃i: tum Preſbyteri, demum Diaconi omnes, quia non aſſiſtunt Pontifici cum non habet mitram ſequuntur deinde aſſiſtentes prȩlati, Oratores, prælati, Archiep̃i Epiſcopi: protonotarij, Abbates, & alij curiales togati mixtim.

Quando Cardinales Debent præcedere Pontificem, & quando ſequi. Cap. III.

SEd conſiderandum eſt, vtrum in hac profectione condecẽtius Domini Cardinales p̃cedant: an ſequantur Pontificem. Bonæ memoriæ Dominus Franciſcus Cardinalis Mantuanus, meo iudicio, huius nouæ conſuetudinis autor, dicere ſolebat, Cardinales ſemper debere prȩcedere Pontificem quando pontifex habet ſtolam.

Sed (cum venia dictum ſit,) hæc non eſt bona ratio, quia, & ita ſemper vidi ſeruari a pio ſecundo, cui per quatuor annos ad minus in ſuo pontificatu deſeruiui, quem etiam per agros, & nemora peragrantem cum ſtola ſemper conſpeximus.

Et

Et paulus cum per vrbem vehebatur etiam lectica clauſus nunquam erat ſine ſtola: & in matutinis certe maioris hebdomadæ pontifex exit ad capellam cum ſtola & mãto, & quia ſine mitra Cardinales ſequuntur, non autem præcedunt. Ego autem arbitror Cardinalem Mantuanum, quia vt ſecundus Diaconus aſſiſtebat pontifici, fauiſſe huic opinioni, ne vnquam abeſſet a latere pontificis. Cæterum vt in proceſſionibus, quando prælatus eſt indutus ſericis veſtibus, Canonici ſui præcedunt, quãdo autem prophanis & quotidianis, ſubſequuntur, ita & Cardinales Pontificem mitratum præcedunt, ſine mitra ſequuntur. Neque vnquam Pontifici ſine mitra exiſtenti fit a Cardinalibus reuerentia publica, & aſſiſtentia a Diaconis. De his tamẽ ſtatuet ſummus Pontifex, prout ſibi placebit.

Nos ne antiquæ, & congruæ cæremoniæ omnino pereant, hæc pauca diximus.

De itineratione papæ, quando ad alias vrbes ſiue alia loca vult ſe transferre. Cap. IIII.

Pontifex cum ad alia loca vult tranſmigrare, primum re cum ſacro collegio communicata, deleget aliquos ex dominis Cardinalibus, qui itineris ſui ſint comites, & ad minus tres: ex quibus duo ſint Diaconi, alius Epiſcopus, ſiue presbyter: et ſi non adeſſent tot Diaconi, poterit vnus eſſe presbyter, pro illo Diacono.

Alij Cardinales præire, vel ſequi poterunt, vel remanere, ſi breui Papa eſt rediturus, prout eis videbitur. Sed honeſtum eſt quod aliqui præcedant, ſi Papa eſt ingreſſurus, aliquam ciuitatem, in ſignum, ne videatur, ita ſolus, & vt honorent ingreſſum, præmittentur commiſſarij, qui curent hoſpitia pro pontifice, & ſua familia, pro Cardinalibus, & alijs Pontificem deducentibus: & iſti habebunt nomina omnium in volumine ſiue in rotulo, vt ſciant pro quibus debeant prouidere.

Pontifex cum ſuo capputtio & ſtola ad collum mantello rubro

& galero ex cremeſina equitabit, ſiue portabitur in ſella. Et antequam diſcedat a camera ſua, dicet has orationes.

In uiam pacis, ſalutis & proſperitatis dirigat Dominus greſſus noſtros, & angelus ſuus bonus comitetur nos ad dirigẽdos pedes noſtros in viá pacis, vt cũ ſalute & gaudio eamus, & reuertamur ad propria. Poſtea dicitur tot⁹ pſalmus. Benedict⁹ Domin⁹ Deus Iſrael, cum Gloria patri. & Sicut erat. Poſtea reincipitur tota antiphona. In viam pacis. &c. Deinde ſequitur, Kyrieeleiſon. Chriſte eleeiſon, Kyrie eleyſon, Pater noſter. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos a malo. ℣. Eſto nobis Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. ℣. Nihil proficiat inimicus in nobis. ℟. Et filius iniquitatis nõ apponat nocere nobis. ℣. Vtinam dirigantur viæ noſtræ. ℟. Ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas in viam pacis. ℣. Dñe exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣ Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio & operatio a te ſemper incipiat & per te cœpta finiatur.

Oĩps ſempiterne Deus, dirige actus nr̃os in beneplacito tuo, vt in noĩe dilecti filij tui mereamur bonis opibus abundare.

De⁹ q̄ filios Iſrael p̄ maris mediũ ſicco veſtigio ire feciſti, quiq;

tribus

tribus Magis iter ad te ſtella duce monſtraſti: tribue nobis q̄s, iter proſperum, tempuſq; tranquillum, vt Angelo ſancto tuo comite, ad eum quo pergimus locum, ac demum ad æternæ fœlicitatis portum fœliciter peruenire mereamur. Per Chriſtum Dominum noſtrum Amen.

Deinde ingredietur iter ſuum. Ante Pontificem ſemper præferetur crux per Subdiaconum Apoſtolicum, & poſt crucē portabitur Corpus Chriſti ſuper equum album cum campanella: Ante equum pręibit clericus capellę cum laterna cum lumine, & poſt Sacriſta cū ferula. Et iſti ſemp erunt inter Papā & crucē.

Ordo intrandi aliquam vrbem in Pontificalibus. Cap V.

CVm autem Pontifex voluerit intrare aliquam inſignem vrbē, firmabit ſe in aliqua Eccleſia, vel domo extra portam ciuitatis, & ibi capiet pluuiale & mitram, & interim omnia parabuntur quæ portantur in pompa, quando pōtifex equitat in pontificalibus ſcilicet vexilla parua & magna, & cū illis vexilla ciuitatis, in quā intrāt equi: phalerati, pilei quatuor, equꝰ cū ſcala, vmbella, & reliqua, Baldachinū ꝑ Sacramēto & ꝑ Papa ciues inuenient. Erit etiā paratꝰ clerꝰ vrbis illiꝰ cū crucibus & reliquijs Sctōrū extra portā ciuitatis, & pueri etiā obuiabunt pedites cū ramis oliuarū, vel aliarū arborū, & cū armis papę, clamantes: Viuat Papa. Pōtifex cū ſua curia eq̄tabit eo ordine quo ſuperiꝰ diximꝰ, cū eq̄tat ī pōtificalibꝰ: hoc addito, q̄d ſarcinę Pō

tificis

tificis præcedent oẽs equos. Et cler⁹ paratus cũ ſua proceſſione ibit immediate ante crucẽ Papæ. Si aũt alij Cardinales exeuntes de ciuitate obuiabunt Pontifici, poſtq̃ habuerit mitrã & pluuiale, aduertat ille qui ducit equum cũ ſcala Papæ: & ſtatim p̃cedat & deponit ſcalã ad dextrã partem Papæ. Cardinales aũt deſcendant ex equis ſuis remote, & accedant reuerenter ad Papã, & primo oſculentur ei pedẽ & manũ: deinde p ſcalam aſcendant, & oſculentur faciem: poſtea aſcendãt ſuos equos, & vadãt in ſuo ordine. Hoc ſeruatum legimus apud maiores noſtros. Et quia vr̃ in ſe habere grauitatẽ & maieſtatem, quanquam in vſu non viderimus, placuit his addere. Cum pontifex erit prope portã

ciuitatis, prælatus illius accedet ad Pontificem debitis reuerentijs, & offert illi crucẽ oſculandã, quã pontifex reuerenter cum mitra tñ oſculabit: Non enim commode poterit ei abſtrahi, & imponi mitra equeſtri ab equeſtrib⁹. Si tñ placuerit & mitrã deponere, non erit inconueniens. Deinde prælatus incipiet Antiphonã. [E]cce ſacerdos magnus, &c. Et aliã. [N]ũ eſſet ſumm⁹ põtifex. Et ibit cũ clero ad locũ ſuũ ante crucẽ in porta. Princeps ciuitatis etiãſi eſſet Rex, ducit equũ pontificis freno, vel ſi pontifex vehitur ſella, ſubit ſellã cũ ſuis proceribus dignioribus, p aliquot paſſus: Deinde iubẽte põtifice alij ſuccedũt ei, & ille aſcedit equũ, & equitat ſuo ordine. Si vero ciuitas nõ ſit ſub principe, ſed libera, tũc ſũmi magiſtrat⁹ ducũt equũ freno, vel ſub-

eunt

eunt ſellá a principio,& mox mutant, & alij nobiles ciues ſucce dunt:ſed poſt Magiſtratus vadunt circa Pōtificē pedites: alij aūt portāt Baldachinū ſupra pōtificē,alij ſupra Sacramētū. Cū pōtifex puenerit ad portā Eccleſiæ principalis,ꝑlatus offert ei aſperſoriū cū aqua bñdicta,& pōtifex aſpergit ſeipſum & circunſtan tes:Deinde imponit incenſum in Thuribulo,& p ꝑlatū incenſat. Si aūt Pontifex deſcēderit ex equo anteq̄ intret Ecc̃iam, & ſi Diaconi Cardinales erūt ꝓpe ipſum,antiquior de manu ꝑlati accipiet aſperſorium & porriget Pontifici,& miniſtrabit nauicellā cum Pontifex ponet incenſum,& clerus cantabit. Te deū laudamus. Cum peruentum fuerit ad altare,genuflectet pōtifex ad orandum ante altare ſup faldiſtoriū,quouſq; fuerit finitum: Te Deū laudamus. Et ꝑlatus Eccleſię dicet ſup eum verſiculos & orōnes, ꝓut diximus in nr̄o Pontificali in receptione pontificis. Quib⁹ dictis pōtifex ſurgit,aſcēdit ad altare, & ſolenniter bñdicit populo,dicens, Sit nomē Dñi bñdictū,&c.& mox vn⁹ de Diaconis pronunciat indulgentias prout Pontifici placebit. Inde eodē ordine Pontifex deducitur ad ſuum hoſpitiū, & alij diuertunt ad ſua. In exitu aūt ciuitatis, ſi papa voluerit ꝓficiſci in habitu Pontificali cū pluuiali & mitra, ſeruabitur idē ordo, vt in introitu,præterq̄ de ꝓceſſione cleri,de vexillis, de Vmbella,de Baldachinis,q̄ non aderunt.Et pontifex extra portam intrabit aliquam eccleſiam, & deponit mitram & pluuiale,& induet mantum rubrum & galerum ex crameſino, & procedet, vt ſuperius dictum eſt itinerando cum ſuis tribus Cardinalib⁹. Quod ſi Pontifex noluerit vti pontificalibus,tunc poterit equitare per ciuitatem ordine,quo diximus ſuperius, cum equitat, non in Pontificalibus ad aliquam eccleſiam religionis gratia, niſi quod Sacramentum Corporis Chriſti, ſemper aderit,& Forerij cum puluinaribus non aderunt: extra ciuitatem cum ſibi videbitur,dimittet Cardinales,& alios, qui honoris cauſa ſuā Sanctitatem deduxerint, & retinebit eos,qui ſecum ſunt profecturi.

Quid agendum, ſi cum Papa adeſſet vnus Diaconus tantum, cum vno Epiſcopo, vel preſbytero Cardinali. Cap. VI.

ET quia in hmõi itinerationib. ſæpe accidit qđ apud Pontificē ſunt pauci Cardinales, ſi hoc vel aliquo tpe accideret qđ in aliqua ſolennitate, dũ Pontifex exit ad Eccl'iam in Pontificalib⁹, nõ eſſet p̄ſens niſi vnus Diaconus & vn⁹ Ep̄s tm̃, Cardinalis Ep̄s iret a dextris, & Diacon⁹ a ſiniſtris Papæ, & ſic ſederent in aſſiſtentia Papæ. Diacon⁹ tñ ſemp imponeret & extraheret mitrã adiuuante Ep̄o. Si vero adeſſet aliquis preſbyter Cardinalis cum vno Diacono, tunc Diaconus iret, & ſederet a dextris ſemper, & ſimiliter imponeret & extraheret mitram Põtifici. In incenſatione autem & pace, preſbyter Cardinalis (ſi adeſt) id faciet, quamuis ſit aſſiſtens, ſi non ſit alius preſbyter: ſi non aderit, faciet vnus Epiſcopuus Cardinalis, & ſi non aderit Epiſcopus, faciet Diaconus, tam in miſſis, quam in veſperis, tam parato pontifice in pontificalibus, quam non parato. Et ſi nullus aderit cardinalis, dignior prælatus incenſabit, & dabit pacem pontifici.

SECTIO TERTIADECIMA

De receptione Principum, & primo de receptione Imperatoris, venientis ad vrbem peregrinationis gratia. Cap. I.

FEdericus Tertius anno ſalutis ſexageſimooctauo ſupra 1400. Romam venit religioſæ peregrinationis gratia, eumque Paulus ſecundus pontifex maximus, ſummis honoribus excepit.

Quæ igitur in ſuo aduentu mature, & prudenter ordinata ſunt

ſunt atque ſeruata, quoniam omnibus interfui, ex officio hic annotabo, & vt poſteri his vti (ſi voluerĩt) facile poſſint adnectã

Vt primum igitur pontifici nunciatum eſt Cæſarem in Italiam aduentaſſe, Romam via Flaminia petiturum, iuſſit prouinciarum Eccleſiæ Romanæ præfectos, per quas iter facturus erat Cæſar, vt venienti honoris cauſa obuiam irent Pontificis nomine ad fines prouinciæ, illumque cum omni ſuo comitatu publicis ſumptibus magnifice exciperent, & honores ei omnes impenderent, iuberentque per ciuitates omnes, qua eſſet tranſiturus clerum porta obuiam exire cum crucibus, & deducere ad eccleſiam cum Antiphonis, Verſiculis, & Orationibus, vt in Pontificali habetur. Deinde, vt eccleſiæ agrum Cęſarem intraſſe cognouit, nobiles quoſdam ex ordine equeſtri p̃miſit, qui Cæſari obuiam eant, gratulantes Pontificis nomine proſperum eius aduentum, et omnia Pontificis officia pollicentes. Poſt hos ſunt miſſi duo ſacri palatij cauſarum Auditores, qui Spoleti, & duo deinde Archiepiſcopi cum duobus epiſcopis ex aſſiſtentibus Papæ, qui Marini Cæſari ſe exhibuerunt. Deſignauit præterea Pontifex duos Apoſtolicę ſedis Legatos, Guillelmum Epiſcopum Hoſtienſem Rotomagenſem, & Franciſcum Sancti Euſtachij Diaconum Senenſem, Sanctę Romanę eccleſiæ Cardinales, datis mandatis, vt duorum dierum itinere Cæſari obuiam irent. Sed Legati cum obuiam fiunt Imperatori, deſcendunt ex equis cum ex propinquo eum manifeſte videant, & ſuæ maieſtati reuerentiam faciunt, ſiue deſcenderit, ſiue in equo manſerit: conſueuit tamen, & ipſe deſcendentibus Legatis deſcendere. Die autem quo vrbem intrauit, hoc ordine exceptus eſt, primi obuiam iere ad tertium lapidem, Vicecamerarius, Præfectus, Senator, Conſeruatores, Cancellarij vrbis omnes cum habitu ſuę dignitatis, & cum his capita Regionum, & alij Magiſtratus vrbani cum ciuibus nobilioribus: quos non multo interuallo ordines curię, & Cancellarię Officiales Duce Epiſcopo Vrbinate Correctore & Abbreuiatore litterarũ Apoſtolicarum ſecuti ſunt. Tertio loco prelati domeſtici Pontificis

cum

cum aulicis proceribus, & nobilibus multis ad ſecūdū lapidem proceſſere: Sacer deinde Cardinalium ſenatus extra portam ad q̃ngentos paſſus Cæſarem expectabat: Cui aduenienti ſuo, & Pontificis nomine fœlicem aduentū gratulat⁹ eſt, verba faciente Priore Epiſcoporū Cardinaliū. Clerus vrbis in ipſa porta cū

crucibus & reliquijs, vt Cæſarem exciperet, iuſſus erat. Hoc igitur ordine, quamuis propter ſerum introitū omnino ſeruari non potuit, vrbem ingreſſus eſt. Primo procedebant mixtæ Cardinalium familiæ cū militibus Cæſaris, tū familiares Pontificis laici cū familiarib⁹ Imperatoris: inde nobiles & Barones,

tū Cóſeruatores cū Officialib⁹ vrbis, Deinde Oratores Principū & Regū non prælati: Poſtremo Senator & præfect⁹ vrbis cū

ſuis

ſuis ornamẽtis: Armiger Cæſaris cũ Enſe nudo inter illos, & Cęſarẽ ſol⁹ equitabat. Sequebatur Cæſar ſub Baldachino medi⁹ inter duos ſeniores Epõs Cardinales: cui in porta Vicari⁹ Papæ q clero vrbis præeſt, parat⁹ in pontificalib⁹, crucẽ exoſculandã porrigere debet. Et cler⁹ cantat Ecce mitto Angelũ meũ. Et clerus ſupplicabũdus pręcedit immediate ante præfectũ & Senatorem. Imperatorem ſequũtur Cardinales per ordinẽ, Epĩ, preſbyteri, & Diaconi, officiales, & nobiliores ciues ducũt equũ Cęſaris freno, & Baldachinũ portant. Poſt cardinales ſequebantur pręlati Cęſaris cũ pręlatis Oratoribus, & demũ alij Archiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarij, Abbates, & alij curiales togati. Ex itinere duo preſbyteri & Duo Diaconi Cardinales diuertentes ad pontificem, pręuenerũt, q cũ illis & nonnullis alijs pręlatis atque aulicis ſuis cũ pluuiali, & mitra deſcẽdit ad Eccleſiam S. Petri, vbi in capella maiori in ſede eminenti ſedens Cęſarem expectabat. Cęſar ordine quo dixim⁹, ad grad⁹ baſilicæ peruenit: vbi equo deſcendens, a Cardinalib. & alijs ad confeſſionem B. Petri deduct⁹ eſt, vbi paratũ faldiſtoriũ erat, ſuper quod procũbens aliquantulũ orauit. Interim Cardinales omnes ad pontificem aſcendentes in locis ſuis ſederũt, & duo preſbyteri, & Diaconi, qui pręuenerant, Cęſarem apud faldiſtoriũ orantem expectãtes: illũ finita oratione deduxerũt ad Pontificẽ. Qui vt Pontificẽ vidit, genu terrã tangens illũ venerat⁹ eſt, & accedẽs propi⁹ idem fecit: Aſcẽdens deinde ad ſoliũ in terrã pron⁹ Pontificis pedes oſculat⁹ eſt, deinde manũ. Pontifex benigne illũ ſuſcipiens, atque a terra eleuans ad oſculũ oris recepit, & aſſurgens eũ modeſte amplexatus eſt, moxq; iuſſit eũ ſedere in ſede pro eo honorifice pręparata inter ſoliũ Pontificis, & ſedilia Epiſcoporũ Cardinaliũ: Tunc excepit prælatos & proceres Cæſaris ad pedis oſculũ: Deinde a duob⁹ Diaconis Cardinalib⁹ deduct⁹ Cæſar ad altare maius, ibi ſuper paratũ ſibi faldiſtoriũ diutis genuflexus orauit. Interim chorus cantauit Antiphonam: Elegit eum Dñs, & excelſum fecit illũ præ Regibus terræ. ℣. Glorificauit illũ in conſpectu Regum. ℟. Et non confundetur.

Surgens

Surgens deinde Pontifex ſine mitra dicit. Pater noſter, Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Deus iudicium tuum Regi da. ℟ Et iuſtitiam tuam filio regis. Saluum fac Domine ſeruum tuum Fridericum Imperatorem noſtrum. ℟ Deus meus ſperantem in te. Mitte ei Domine auxilium de ſancto. ℟ Et de Sion tuere eum. Nihil proficiat inimicus in eo. ℟ Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. ℣ Fiat pax in virtute tua. ℟ Et abundantia in turribus tuis. ℣ Domine exaudi orationem meam. ℟ Et clamor meus ad te veniat. ℣ Dominus vobiſcum. ℟ Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus qui beato Petro Apoſtolo tuo collatis clauibus regni cœleſtis, animas ligandi atque ſoluendi Pontificium tradidiſti: concede vt interceſſionis eius auxilio famulus hic tuus Fridericus Imperator noſter a nexibus peccatorum ſuorũ liberetur.

Prætende quæſumus famulo tuo N Imperatori noſtro dextram cœleſtis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quæ digne & humiliter poſtulat, aſſequi mereatur.

Omnipotens ſempiterne Deus Chriſtiani Imperij protector & conſeruator, da ſeruo tuo N. Imperatori noſtro virtutis inuictæ triumphum, vt ad noſtram, & eccleſiæ tuæ Sanctæ, atq; fidelium omnium vnitatem & pacem, ſubditas illi facias vniuerſas barbaras nationes. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Post hæc Pontifex de ſolio deſcendit, & Cæſarem iterum amplexatus manu ſiniſtra illum tenens, pariter palatium Apoſtolicum aſcenderunt, Qui in ſacellum Sancti Nicolai ingreſſi aliquantulum cõſederunt, & familiariter confabulati ſunt. Deinde Pontifex Cæſarem ad cubiculum illi paratum dimiſit: iuſſitque Cardinales complures illum deducere: ipſe vero cum ſuis per aliam ſacelli portam ad cameram ſuam profectus eſt.

Dum Cæſar Romę fuit ſępe noctu vno vel altero famulo ſociatus clam & indicto tempore ad Pontificis cubiculum acceſſit: Cui Pontifex obuiam exiuit cum primum id potuit reſcire, & diſcedentem ipſe deduxit vſque ad ſecundam & tertiam au-

lam:

lam: Et aliquando ipſe Pontifex inexpectatus ad Cęſaris cubiculum cum paucis venit, illumq; quantum potuit honorauit, cum ſumma tamen grauitate & maieſtate in Eccleſia, & in via. In eccleſia orante Pōtifice ſuper faldiſtorio ſibi parato ante altare, vt ſit Imperator ſuper aliud faldiſtorium orabat a ſiniſtris poſitum, coopertum purpureo ornamento cum puluinari etiam purpureo, & paruo ſcabello viridi etiam purpureo: Sedes Cęſaris cum ſuo reclinatorio ſiue poſtergali ſita erat inter ſedem Pōtificis & ſedilia Cardinalium, in formam ſedis Pontificalis, ſed non tantæ altitudinis, neque latitudinis: Cooperta erit panno ſericeo viridis coloris, & ſcabellū paruum habebat viride, ſup quod pedes tenebat Imperator: Altitudo ipſius ſedis ita erat inſtituta in capella Apoſtolica, vt non altior eſſet locus vbi ſederet Imperator, quam vbi Pontifex teneret pedes. & item ſcabellum Cæſaris æquale erat ſedibus Cardinalium. Cum incenſabatur Pontifex per Cardinalem aſſiſtentem, mox incenſabatur Imperator per primum ex prælatis aſſiſtentibus Pontifici: Cum Pōtifex pacem accipiebat ab aſſiſtente Cardinali, primo dabat pacem Imperatori, poſtea Diaconis aſſiſtentibus. Inter eundem ſemper manu ſiniſtra illius dextram tenebat: volebatq; vt æquali ſemper gradu incederet, quamuis modeſte ſemper Cæſar reluctaretur. In diſceſſu mandauit Pontifex, quod itidem vt in introitu honoraretur: ſed ille ſummo mane cum paucis e ſuis cōſenſo equo ante receſſit, quam Cardinales conſueuiſſent, pauci eius feſtinationem ſunt aſſecuti. Donauit Pontifex, Cæſarem pluribus muneribus, primum veſte aurea, & equo albo phalerato, cum aliquibus iocalibus, cum reliquijs Sanctorum admodū precioſis, quorum precium ſupra duū millium aureorū ferebat.

De receptione Regis venientis ad vrbem. Cap. II

CVm Pontifici nunciatum erit Regem quempiam Romá venturum: mandet Rectori prouinciæ, qua ille erit primum tranſiturus, vt venienti Regi ad fines agri Eccleſię obuiam vadat: illum Pontificis nomine benigne ſuſcipiat, ho-

noret,& per totam ſuam prouinciam deducat, alatq; cum omni ſua familia publicis ſumptibus. Cum ciuitates& inſignia oppida intrabit, occurrat ei clerus cum ſupplicatione & Baldachino cantantes hymnos, Antiphonas, Verſiculos, & Orationes, vt in libro pontificali habetur: & mittat quam primum numerum equitum,qui ſunt cũ rege,& qualitatem comitũ ei⁹ ad põtificem. Mittantur deinde ad tres dietas duo prælati,q̄ occurrãt regi põtificis nomine,& deinde quatuor alij ad duas. Demum per quindecim aut ſexdecim milliaria mittãtur duo ex preſbyteris,ſiue Diaconis Cardinalibus Legati obuiam, qui Regem ad vrbem deducant. Ordinentur qui in toto itinere, dũ erit in terris Eccleſiæ,faciant expenſas Regi. In die introitus Vicecamerarius ſiue Gubernator vrbis cum præfecto,Senatore, Conſeruatoribus, Cancellarijs,capitibus Regionum, & alijs Officialibus,& nobilibus ciuibus primi exibunt obuiam ad ſecundum aut tertium lapidem. Ad primum lapidem occurret Regi familia pontificis cũ omnibus ordinibus & officialibus curiæ: ſacer Senatus Cardinalium in porta obuiabit Regi:& per Priorẽ Epiſcoporum Cardinalium fient verba congratulatoria, nomine Pontificis & collegij,& omnes Cardinales tangent manum Regi, & oſculabuntur genam. Deinde hoc ordine intrabunt vrbem. Primo præcedunt familiæ Dominorum Cardinalium, & curialium mixtim: familia deinde pontificis cum officialibus curię ſecularis:videlicet Scriptoribus Apoſtolicis Abbreuiatoribus & huiuſmodi: Et cum familia regis,Barones,Nobiles, & Conſeruatores,Oratores Principum,& Regum non prȩlati,prȩfectus vrbis,& Senator. Si quis princeps aut magn⁹ nobilis erit cum Rege,locetur inter Oratores laicos,vel cum Senatore, aut Præfecto pro dignitate ſua. Nota tamen,quod Orator Imperatoris ſemper præcedit Senatorem. Sequentur deinde ſeruientes armorum cum ſuis baculis argenteis:quorum aliqui ſemper diſcurrent, curantes,vt alij præcedant ſecundum datum ordinẽ. Deinde ſacrum collegium Cardinalium,Epiſcopi, Preſbyteri, Diaconi. Rex vero erit medius inter duos ſeniores Diaconos

in vlti-

in vltimo loco: poſt regem erunt immediate duo aut tres cubicularij,ſiue Secretarij ſui, deinde Oratores,Prçlati, Archiepiſcopi, Epi,protonotarij,Abbates: et ſi quis, prælatus erit cum rege erit iter prçlatos Oratores. Prçlati ex familia papç in hmōi actibus,qñ collegium eſt prçſens,non prçponunt alijs, q̄a collegium eſt ibi tunc noīe ſuo,& pontificis,ſed ſtabunt in loco ſuç promotionis. Clerus vrbis cum Vicario occurret regi ad grad⁹ Baſilicæ S.Petri,& ibi regi ex equo deſcendenti Vicarius offeret crucem oſculandam. Et tunc prçcedent cantantes Antiphonam: Ecce ego mitto angelum meum, &c. & alios hymnos. Et ſic deducetur ad altare maius ordine,quo venerat:vbi ſuper faldiſtorium ſibi paratum orabit genuflexus. Interim chorus cātabit reſponſorium, Poſui adiutorium ſuper potentem, Et exaltaui electum de plebe mea. ℣. Inueni Dauid ſeruū meū:oleo sācto meo vnxi eum. ℟. Et exaltaui,&c. Item aliud, Tua eſt potētia,tuū regnū Dñe:tu es ſup oēs gentes: Da pacem Dñe in diebus noſtris. ℣. Creator omnium Deus terribilis & fortis,iuſtus, & miſericors. ℟. Da pacem.&c. Finito reſponſorio, Rege adhuc proſtrato permanente,prior Cardinalium dicit verſus, & orationes infraſcriptas ſupra Regem, ſtans in cornu dextro altaris,vbi dicitur Euangelium. Pater noſter. ℣. Et ne nos indu cas in tentationem. ℟. Sed libera nos a malo. ℣. Deus iudicium tuum Regi da. ℟. Et iuſtitiam tuam filio regis. ℣. Saluū fac Domine N. Regem. ℟. Deus meus ſperantem in te. ℣. Mitte ei auxilium de ſancto. ℟. Et de Sion tuere eū. ℣. Nihil proficiat inimicus in eo. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. ℣. Dñe exaudi orōnem meam. ℟. Et clamor me⁹ ad te veniat ℣. Dñs vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus, cui omnis poteſtas famulatur, da huic famulo tuo N. Regi, proſperum ſuæ dignitatis effectum, in quo te ſemper timeat, tibique placere contendat. Deus, qui beato Petro Apoſtolo tuo collatis clauibus regni cœleſtis, animas ligandi, atque ſoluendi Pontificium tradidiſti, concede vt interceſſionis eius auxilio famulus hic tuus. N. Rex a ne

xibus peccatorum liberetur. Prætende Domine N. Regi ſamu lo tuo dextram cæleſtis auxilij, vt te toto corde pquirat, & quæ digne & humiliter poſtulat, aſſequi mereatur. Per Chriſtum do minum noſtrum. Amen.

Surgat Rex ab oratione, & deducatur a Cardinalibus ad aliquem locum ſibi pparatum ad hoc, & ibi eum dimittant cum duobus vltimis pſbyteris, & totidem vltimis Diaconis Cardina libus, alij omnes aſcendant ad Pontificem: Qui paratus cum pluuiali & mitra precioſis, exit ad publicum Conſiſtorium, in prima aula Regali ornatum. Cum omnes ſederint, facta a Car dinalibus conſueta reuerentia, duo antiquiores Diaconi ibũt ad Regem cum ſex, aut octo platis acceptis a ſolio Pontificis: & illi duo iuniores ibunt ad Conſiſtorium, & facta reuerẽtia ſanctiſſimo Domino noſtro, ſedebunt in loco ſuo: & mox deducetur Rex ad Pontificem a quatuor Cardinalibus in hunc modum. Primo præcedunt familiares Regis, tum quatuor ſeruientes armorum, & poſt eos Miniſter cæremoniarum, inde duo pſ byteri Cardinales: deinde Rex medius inter duos antiquiores Diaconos, & poſt cũ ſex, aut octo plati pdicti. Rex tertio genu flectet in conſpectu Pontificis: duo preſbyteri Cardinales præcedentes facient reuerentiam Pontifici, & expectabunt ibi ſtantes ante pontificem: Deinde aſcendet primus Diaconus, & poſt eum Rex: qui genuflexus oſculatur pedem Sanctiſſimi Domini noſtri. Pontifex porrigit ei manum, quam poſtquam fuerit oſculatus, leuet eum, & recipiat ad oſculum oris. Interim aſcẽ det & alius Diaconus his peractis, & aliquibus verbis gratulatorijs & gratias agentibus p Pontificem & Regem dictis, deducitur Rex a Diaconis ad ſedendum poſt primum E pmCardina lem, & ipſi reuertuntur ad ſedendum ad locum ſuum. Et tunc ſi Pontifici placet, pponuntur ab Aduocatis aliquæ cauſæ: Qui bus finitis ſurgunt omnes, & Rex accedit ad Pontificem, cum Cardinalibus, & eius familia oſculatur pedes Pontificis. Deinde põtifex cum oĩbus reuertitur ad cameram, & mittit aliquos Cardinales, qui ducant Regem ad cameram ſuam.

Et nota, quod ſecundum quod legi in pluribus libris cæremoniarum, Rex in prima die aduentus ſui non debet ſeruire Pontifici in aliquo actu, neq; in ferenda cauda, neq; in menſa ſi ſecum pranderet, neque in aliqua re: In alijs autem diebus portabit caudam pluuialis: dabit aquam manibus, ſiue in Miſſa, ſiue in menſa: & in conuiuio portabit primum ferculum, & in collatione primum potum, & huiuſmodi: Sedebit autem vbicunq; erit in publico, aut in ſecreto cum Cardinalibus, poſt primum Cardinalem ſuper cuſſinum aureum, ſiue purpureum, & in loco ſuo incenſabitur, & capiet pacem, per eundem, vt alij Cardinales.

Pontifex donabit Regem aliquibus muneribus deuotis, & precioſis, veſte aurea, & equo phalerato, ſicut fecit Sixtus Quartus Chriſtigeruo Regi Daciæ, & Ferdinando Regi Siciliæ: qui Romam venerunt tempore Iubilei, anno milleſimo, quadringenteſimo vigeſimo quinto.

In diſceſſu ſociabatur Rex a Cardinalibus, vſque ad portam ciuitatis. Si Rex veniet ad Vrbem ob aliam cauſam, quam peregrinationis poſſent omitti omnia, quæ fiunt in Eccleſia Sancti Petri. Et ſine ſupplicatione cleri deduceretur a Cardinalibus ad locum deſtinatum, & inde ad Conſiſtorium publicum, vt dictum eſt.

Si vero Pontifex non eſſet Romæ, neque in terris ſuis, quando Rex aliquis ad eum veniet, tunc neque per tot dietas mitteret ante eum, neque faceret ei expenſas: in ingreſſu autem honoraretur, & reciperetur in Conſiſtorio publico, vt ſuperius dictum eſt.

De receptione Reginæ. Cap. III.

SI aliqua regina venerit Romam, honoraretur,& in eius aduentu omnia ſeruarentur,quæ dicta ſunt de Rege in omnibus,& per omnia,& in Eccleſia dicuntur, quæ inferius

ponemus:ſed non recipietur a pontifice ad oſculum oris, ſed ad pedes & manus:neque poneretur ad ſedendum inter Cardinales,verũ ſalutato Põtifice poſt oſculũ pedis, & manus papæ ſurgeret,& rediret ad cameram ſuá, & illa dimitteretur cũ aliqbus Cardinalibus ad locum ſibi paratum. Quod tamen ſeruatũ non fuit in regina Daciæ tempore Sixti Quarti, & Innocentij Octaui. non enim recepta fuit in Conſiſtorio ſed a collegio deducta ad domũ ſuę habitationis. In Eccleſia fieret ei ſuggeſt⁹ ornat⁹ extra & prope capellam,vbi cũ ſuis ancillis poſſet ſtare, & audire Miſſam,& cũ Diacon⁹ thuris ſuffitu excipit Cardinales:Reginam Acoluth⁹ vn⁹ eodem modo excipiat:Similiter,cũ dat̃ pax Cardinalib.Subdiacon⁹ q̃ ſeruit in Miſſa, portet pacem argenteá, ſiue aureá,oſculandá Reginæ , Neq; illa ſeruit in aliquo pontifici,nec debet eſſe aliquo mõ in cõuiuio cũ Põtifice. In porta igit̃ Eccl̃iæ S.Petri,ſuper grad⁹ occurrit ei cler⁹ cũ ſupplicatione indicta,& pręlat⁹ offert ei crucẽ oſculandá, & chor⁹ cãtat Reſpõſoriũ. Iſta eſt ſpecioſa inter filias Hier̃lm: Sicut vidiſtis eá plená caritate,&dilectione ĩ cubilib⁹,& ĩ hortis aromatũ

Iſta

℣. Iſta eſt ſpecioſa,q̃ aſcẽdit de deſerto delicijs affluens. S icut vidiſtis.&c. G loria patri.&c.S icut vidiſtis,&c. D einde cantando: T e Deum laudamus. perueniũt ad altare maius:vbi Regina ſuper faldiſtorium orat. Interim prælatus ſtans apud altare dicit ſuper eam Verſiculos, & Orationem videlicet. ℣. Saluam fac ancillam tuam Domine.℟. Deus meus ſperantem in te.℣. Mitte ei auxilium de ſancto. ℟. Et de Sion tuere eam.
℣. Nihil proficiat inimicus in ea. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei.℣. Fiat pax in virtute tua. ℟. Et abundantia in turribus tuis.℣. Domine exaudi orationem meam.℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. O remus

D eus cuius prouidentia in ſua diſpoſitione non fallitur, ineffabilem clementiam tuam ſupplices exoramus, vt ſicut Heſter Reginam, Iſraeliticæ plebis cauſa ſalutis ad Regis Aſſueri thalamum, regnique ſui conſortium trãſire feciſti: ita hãc famulam tuam Chriſtianæ plebis ſalutis gratia: ad gratiam tuam trãſire facias,vt tibi ſuper omnia iugiter placere deſideret,& te inſpirante, quæ tibi placita ſunt toto corde perficiat, & dextra tuæ potentiæ illam ſemper hic & vbique circundet: Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

De receptione primogeniti Regis. Cap. IIII.

PRimogenitus regis,quia eſt hęres regni, & futurus rex, ſi ſuperſtes erit, honoratur eiſdem ferè cæremonijs in ſuo aduentu,ſicut de rege diximus: pauca mutabuntur. Nõ mittentur obuiam per tot dies prælati: neque mittentur Legati Cardinales, ſed per vnum, aut duos dies mittẽtur etiam aliqui prælati, & collegium obuiabit in porta vrbis, deſcẽdet ad palatiũ Apoſtolicũ:& ducetur ſuo tempore à duobus Diaconis ad Pontificem ad publicum Conſiſtorium: & poſt receptionem ad oſculũ,ſedebit poſt primum preſbyterum Cardinalem & nõ poſt primum Epiſcopũ,vt ſit aliqua differẽtia inter patrẽ & filium. Si venerit Romam cauſa deuotionis poſſet recipi in

Eccleſia Sãcti Petri, ſicut de Rege diximꝰ: ſed in orationibꝰ non diceret ſcilicet Rex, ſed ſimpliciter famulus tuus N. omnia alia ſeruentur, vt ſuperius dictũ eſt de rege. In capella ſedebit vt diximꝰ Thure excipietur, & accipiet pacem, vt rex. In receſſu deducetur a collegio Cardinalium vſq; ad portam ciuitatis: & ſemper erit medius inter duos Seniores Diaconos Cardinales, vt in vltimo loco tam in veniendo, quam in redeundo.

De receptione alicuius principis Electoris Imperij, ſiue alterius maximi principis. Cap. V.

PRincipes Electores romani Imperij digniores habentur alijs principibus præter reges, ſicut Cardinales alijs prælatis ratione electionis. Hi ſeptem numero ſunt, tres Archiepiſcopi, Colonienſis, Maguntinus, & Treuerenſis: tres principes, Comes Palatinus Rheni. Dux Saxoniæ. Marchio Brandeburgenſis: Septimus additus fuit rex Bohemiæ. Colonienſis cancellariæ Imperiali præeſt per Italiam: Maguntinus qui vt Decanus eſt electorum per Germaniam: Treuerenſis per Gallias, & ſingulis illorum ſua prouincia & diœceſi procedit ſecundũ Caroli Quarti ſanctionem Palatinus, qui inter laicos primum locum obtinet Archidapifer eſt Imperij, & ad eum pertinet deferre aureum pomum ante Cæſarem. Dux Saxoniæ Archimareſcallus & Enſem nudum ante Cæſarem præfert. Brandenburgenſis Camerarius Imperij cenſetur, & ante Cæſarem ſceptrũ Imperiale portat.

Et quamuis ille Comes, hic Marchio dicatur: ſunt tamen & Ducatus titulo omnes inſigniti. Nam Palatinus ex Ducibus Bauariæ primus habetur: & Brandenburgenſis Pomeramien. & Stetinenſem Ducatus obtinet. Sed Comitatui & Marchionatui fuit attributa eligendi poteſtas. Hæc voluimus delibaſſe, quę non facile alibi legas: vt omnes ſciant quantã autoritatẽ nomen Electoris Imperij ſibi vẽdicet: quos tam prælatos, quam Principes pari modo honorandos eſſe in eorum aduentu ad curiam cenſeo, niſi in ſedendo, vt poſtea dicemus.

Princeps

Princeps igitur maximus excipietur, vt agrum Eccleſiæ Romanæ intrauerit, omni humanitate & honore, vt diximus de rege, ſed non tanto apparatu, neq; clerus ibit obuiam cum proceſſione: mittentur aliqui a Pontifice obuiam per vnum, aut duos dies. In introitu eorum familiæ Cardinalium ſigillatim, vnaquæq; per ſe extra portam per quingentos paſſus, vel circa exhibunt obuiam principi, gratulabuntur fœlicem eius aduentum nomine heri ſui, & offerent domum & eius bona. Oratores principum & Senatus vlterius progredientur, familia papæ poſt alias familias ibit obuiam principi & demum duo Cardinales nomine pontificis & collegij paulo extra portam principi occurrent: & poſt congratulationem capient eum mediũ, & ducent ad pontificem in publicum Conſiſtorium hoc modo. Pręcedent familiæ Cardinalium, & primùm qui in breuibus ſunt: Deinde familia principis cum ſuis ſarcinis. Demum familiares Papæ laici cum nobilibus: poſtremo Oratores non prælati: Princeps deinde medius inter dictos duos Cardinales, & ante eos ſeruientes armorum: poſt vero pręlati Oratores cum pręlatis Papæ. Deinde ſi quis prælatus erit cum principe honorabitur pro ſua dignitate: poſtea ſequentur alij prælati ordine ſuo conſueto: deducetur princeps ad palatium, & expectabit in parua capella cum ſua familia, illi duo Cardinales ibunt ad Pontificem, qui paratus ex more exibit ad publicũ Conſiſtoriũ paratũ in aula vltima non in prima regia, & facta reuerentia a Cardinalibus proponetur aliqua cauſa ab Aduocatis. Et cum Prima erit finita vel ante, ſi placebit Sanctiſſimo Domino noſtro, quatuor aut ſex pręlati ex primis aſſiſtentibus deſcendent a pedibus Pontificis, & ibunt ad deducendum Principem ad Conſiſtorium, qui veniat medius inter duos primos iuniores: & facta reuerentia recipietur a Pontifice ad oſculum pedis, manus, & oris: Deinde poſt aliqua verba, quibus & gratias aget, & gratulabitur, ſurget, perque Clericum cæremoniarũ deducetur ad ſedendũ inter duos vltimos Diaconos Cardinales, & proponetur aliqua cauſa, vel

finietur

finietur propoſita. Finito Conſiſtorio ſurgent omnes, & princeps cum aliquibus Cardinalibus ibit ad pontificem,& illo ſtāte, & cum Pontifice cōfabulāte poterūt eius familiares oſculari pedes papæ. Poſtea Papa reuertetur ad cameram ſuam,& princeps ibit immediate poſt crucem inter duos iuniores Cardinales,& ſic ſedebit in Eccleſia: Et ibi quādocūq; erit cum Reuerēdiſ.Cardinalibus.Et cū abſcedet a Papa&ibit ad locum ſibi aſſignatum,debet deduci ab illis duobus Cardinalibus,qui eum deduxerunt ad palatium.

De receptione Principis non ita clari. Cap. VI.

PRinceps aūt nō Elector Imperij,ſiue Dux, nō ita clarus, magnus tamen ijſdem ferè cæremonijs honorabitur, ſed nō ibūt obuiam ei Cardinales aliqui,neque ſedebit inter Cardinales,verùm poſt omnes Cardinales,& erit medius intrās inter duos primos prælatos Pontificis,cætera, vt ſupra. Et ſi eſſet Dux, aut princeps maioris fortunæ: qui nō deberet ſedere in ſedibus Cardinalium,nō recipitur in Conſiſtorio publico, ſed modo ſupra dicto, deducetur ad ſuum hoſpitium.

De Principe electore Prælato. Cap. VII.

PRinceps Elector Archiepiſcopus videlicet Magūtinus, Coloniēſis, ſiue Treuerenſis, quamuis præcedant laicos Electores,cum vltra ſacram dignitatem etiam Ducatus,titulo decorentur, tamen familiarius conſueuerunt a Pontifi. tractari in ſedendo,vt audiui.Nam ex eis nemo meis temporibus ad curiam venit.Credo tamen quod debeant recipi,vt alij principes Electores. Et in ſedendo erit ille Archiepiſcopus Elector poſt omnes Cardinales in ſede Diaconorum Cardinalium.Si tamen erit præſens alius ſimilis princeps,quia tunc ipſe non cederet illi, poterunt,ſi erunt plures,ſedere in eodem ſedili, ſecūdum ordinem ipſorum.

De

De receptione Oratorum, ſiue Legatorum Regum, & Principum, ſeu Rerumpublicarum. Cap. VIII.

Pridie quam Oratores ſunt ingreſſuri vrbem, debent id ſignificare honeſto modo. Et ſi ipſi Oratores veniunt ad præſtandam obedientiam Summo Pontifici, ſiue ob aliquam rem magni momenti, & ſpectantem ad bonum publicũ, tunc Pontificis nomine debet intimari per Curſores Cardinalibus & prelatis curiæ dies & hora introitus illorum oratorum & per quam portam, & vt mittant familiam ad honorandum. Et nota, quod intimatio huiuſmodi non conſueuit fieri niſi in caſibus prædictis: cum autem Oratores ob res priuatas ſuorum Dominorum veniunt, nõ mittuntur familiæ, ſed priuati amici mittunt. Tempore Sixti, cæremoniæ huiuſmodi fuerunt multo laxiores, idque ambitioni & gratiæ datum, non improbandum, ſi res ad priſtinam grauitatem, reducerentur. Die igitur & hora prædicta, familiæ Dominorum Cardinalium ſeparatim exibunt obuiam Oratoribus per medium miliare, vel circa extra vrbem. Si veniunt per portam Sancti Petri, familiæ non tranſeunt Domum leproſorum, neque vllo modo aſcendunt montem: & ſimiliter ſi per portam Sanctæ Mariæ de populo, nõ tranſeunt pontem Aemilium. Aduenientibus Oratoribus, ille cui commiſſum eſt a Cardinali accedit, & nomine Dñi ſui gratulatur fœlicem aduentum Oratorum: & dicit Dominum ſuum miſiſſe familiam ſuam ad honorandum illorum introitum propter reuerentiam, deuotionem, affectionem, ſiue beneuolentiam, ex Domini illius conditione, cuius titulos diligenter ſeruare debet, erga quem habet Dominus illorum, & pollicetur, atque offert omnem operam Domini ſui, domum, familiam, & omnia quæ poteſt, quandocunque operam requirent illorum, & habito ab illis reſponſo, recedunt ad partem, dant locum alijs, & vadunt ad loca, & ſemper honorabiliores remanent cum Oratoribus. Familia papæ debet eis occurrere paulo extra portam, & facta ſalutatio-

ne

ne aptantur per Clericum cæremoniarum in hunc modum. Primo procedunt familiæ curialium tam Cardinalium, quam aliorum, qui in breuibus ſunt, deinde ſarcinæ, & familia Oratorum nouorum bini, & bini, poſt familiares Papæ Laici, & nobiles, ac Barones, ſi qui ſunt: tum ſeruientes armorum cum ſuis baculis argenteis. Inde Oratores, quorum primus erit medius inter duos primos Prælatos pontificis. Deinde ſi erunt plures, Oratores ponentur vnus poſt alium medius inter vnum prælatum Pontificis, & vnum ex Oratoribus principum, qui ſunt in curia, ſiue ſint prælati, ſiue Laici, & Prælatus pontificis erit a dextris noui Oratoris, & Orator antiquus a ſiniſtris. Quando nō erunt plures Oratores noui ſequentur, vnus Prælatus palatij, & vnus Orator, & qui ſuperabundabunt ſiue prælati palatij, ſiue Oratores: ibūt bini & bini. Quod ſi Oratores eſſent tot numero: vt & Prælati Papæ, & Oratores antiqui non ſufficerēt ad retinendos eos medios: ibunt poſt primum, qui erit inter duos vt diximus ex palatio, alij bini & bini, vnus Orator nouus, & vnus Prælatus palatij, ſiue vnus Orator antiquus: & hoc alternatim, videlicet poſt primum erit vnus Orator antiquus: deinde vnus Prælatus palatij: & ſic deinceps vſq; ad vltimum.

Sequentur deinde alij prælati ſuo ordine, & poſt eos Subdiaconi, Auditores, Clerici Cameræ, Acoluthi, Cubicularij, alij familiares Papæ togati, demum alij curiales. Cum peruenerint ad portam hoſpitij nouorum Oratorū, ipſi noui Oratores firmabunt ſe ante portam in equis: & agent gratias Prælatis & Oratoribus, qui eos deduxerunt, & ſic remanebunt in porta reſpondentes facientibus reuerētiam cum capite detecto quouſque Prælati omnes tranſeant, & diſcedant, tunc intrabūt domum, & deſcendant ad quieſcendum. Neq; prius ibunt in publicum, quam viſitauerint Summum Pontificem.

Die deinde ſtatuta parabitur Conſiſtorium publicum in aula conuenienti Oratoribus, vt alias diximus, & pridie intimetur Cardinalibus, Prælatis, & Officialibus Curiæ. Hora conſueta, Domini Cardinales veniunt ad palatium,

latium,& Summus Pontifex paratus pluuiali, & mitra precioſis exit ad publicum Conſiſtorium. Interim Oratores ipſi veniunt ad palatium comitati ab amicis,& aliqui Cardinales amici ſolent mittere familias ſuas ad deducēdum eos ad palatium, nam tales Cardinales p̄ueniunt aliquantulum alios, & ſtatim mittunt familias Et eſt aduertendum, quod Papa non prius exeat ad Conſiſtorium quam Oratores intrauerint palatium, ne indecenter oporteat eum expectare. Illi autem vt deſcenderint,expectabunt in capella minori, vel ſi Conſiſtorium erit in aula regali: expectabunt in aliquo loco inferius, ad hoc eis parato.Cum Pontifex & alij ſederint:fit reuerentia a Cardinalibus more ſolito. Deinde proponitur aliqua cauſa ab Aduocatis. Tunc clericus cæremoniarum perquiret a Referendario,q̄ habet curam Signaturæ: quot cauſæ ſint proponendę, & cum tempus videbitur, aſſumat prælatos e numero aſſiſtentium Papæ tot quot ſufficiant pro numero Oratorum, videlicet, ſi erit vnus vel duo Oratores,non aſſumantur minus quam quatuor, & deducantur medij. Et ſi fuerit inter Oratores aliquis p̄latus, debet deferre cappam.Oratores ſi eſſent ſex, octo, vel plures Oratores, tot aſſumantur prælati, & vnus vltra vt primus Orator ſit medius, alij vnus Orator & vnus Prælatus,qui p̄lati ibūt ſimul ad locum,vbi Oratores expectant,& eos deducent ad cōſiſtorium. Cum apparuerint in conſpectum Pontificis: tertio cum diſtantia genuflectunt,ꝓut clericus cęremoniarum,q̄ eos præcedet,oſtendet:& tūc Aduocatus tacebit:etiam ſi ſua ꝓpoſitio non eſt finita. Oratores p̄eunte primo p̄lato ad Pontificem aſcendent, & recipientur ad oſculum pedis, manus, & oris, & genuflexi dicent ſecrete aliqua verba, & præſentabant Papę litteras credentiales:vel publica documenta commiſſionis eorū, quæ prius oſculabuntur,quam in manibus Pontificis tradant. Pontifex litteras,& inſtrumenta dat Secretario,& Oratores per Clericum cæremoniarum ducuntur retro ſcamnum p̄ſbyterorum Cardinalium, quod eſt in conſpectu pontificis, & ibi ſtāt quouſq; ſit tempus exponendi. Aduocatus autem ſi non finierat,

rat, proſequitur cauſam ſuá. Et ea finita, Secretarius pontificis ſurgit,& legit litteras,& inſtrumenta, ſtans ante pontificem clare,& diſtinćte pronũciando,ita vt bene ab oĩbus intelligatur. Quibus finitis:Orator cui incũbit ſtans detećto capite:accepto ſignó incipit orationem ſuam: & alij ei⁹ collegę ſimul ſtãtes capite detećtó permanent: & illo ſe inclinante,vel genua flećtente pariter ſe inclinant,& genuflećtũt. Finita oratione, pontifex reſpondet, vt ſibi videbit᷑. Procurator aũt fiſcalis rogat omnes Protonotarios,Clericos camerę, & alios Notarios publicos de obedientia præſtita,vel ačtu ſačto, & reſponſo Pontificis: & petit inſtrumentum & inſtrumenta. Poſt reſponſum ſurgunt omnes,& Oratores interim veniunt ad Dominum noſtrum ad circulum cum aliquibus Cardinalibus, & eorum familiares oſculãtur pedes Põtificis:qui mox reuertitur ad cameram ſuam:vt venerat.Oratores deducuntur ad hoſpitiũ ſuum a ſuis amicis particularibus, & non a familijs Cardinalium,quia illi debent comitari Dominos ſuos.

SECTIO QVARTADECIMA.

De Concilio Generali. Cap. I.

SCripturi cæremonias in ſacro generali Concilio ſeruandas primum de loco concilij, & ſediũ diſpoſitione differendum putamus:Deinde de perſonis, & earum habitu: Tertio de ordine rerum gerendarum:& vltimo de ſacris precibus,& orationibus ad Deum.

Generale Concilium, tunc canonicum& legitimum reputatur, cum a Romano canonico Pontifice indicitur, vel quod ſchiſmatis ſæuientis procella, catholica Eccleſia ſibiipſi indicit. Neq; Concilium aliquod ſuſceptum legimus, quod Apoſtolica beati Petri, ſedes non probauerit, illiq; vel per ſuũ antiſtitem Romanũ Pontificem,vel per eius Legatos non p̄fuerit.

De

De loco & ſedibus Concilij. Cap. II.

IN dicto igitur Concilio generali, ornetur locus concilij, id eſt vbi publicæ ſeſſiones habendæ ſunt in Eccleſia cathedrali, ſiue alio capaci loco in hunc ferme modũ. Primùm caueatur, vt nullus omnino aditus relinquatur ad ipſum locum præter vnum tantum, qui valuis & firmis clauſuris obſerari poſſit. Si erit Eccleſia cathedralis, relinquenda erit dummodo ſit capax pars ſuperior apud altare maius pro Miſſis ſolennibus celebrandis, & aſſeribus, aut alia materia ſeparanda a parte inferiori: in qua ſedes aptabuntur pro Concilio Igitur in capite loci vbi ſeſſiones celebrandæ erunt: cõſtituetur thalamus pro ſede Papæ, cum tribus gradibus debitæ proportionis: latitudo vltimi plani erit decem palmorum: longitudo vero duodecim: in medio erit ſedes cum ſuo poſtergali, & cum ſcabellis magno, & paruo: & omnia erunt ornata, vt fit in publico Conſiſtorio. Erunt etiam duo ſcabella hinc inde pro Diaconis aſſiſtentibus Papæ. In iſta linea nullæ aliæ erunt ſedes, niſi forte Imperatoris, aut Regum: Si quis iſtorum eſſet interfuturus Concilio. Sedes Imperatoris parabitur iuxta ſedem Papæ: quæ habebit duos gradus coniunctos gradibus Papæ, ſed non tantæ latitudinis, aut longitudinis: Erit ornata cum panno aureo, poſt tergum, ſed non ſupra caput: habebit ſcabellum paruum ad pedes viridi colore pictum. Et aduertendum, quod locus, vbi ſedet Imperator non ſit altior loco, vbi tenet pedes Pontifex. Si vero reges adeſſent vnus, vel duo: parentur ſedes pro eis cum poſtergali vſque ad ſpatulas: & ordinentur vt ſcamna Cardinalium, habebunt tamen puluinaria ex crameſino, & ſcabellum viride ſine gradibus, & ponentur hinc inde non ad lineam omnino ſedis Papæ, ſed aliquantulũ tranſuerſe, vt poſſint reſpicere ad faciẽ Pontificis a dextris, deinde & a ſiniſtris intra grad⁹ ſedis Papalis. Per longitudinẽ loci erũt ſcamna pro Cardinalibus, & prælatis cum poſtergali, & vnico gradu, longitudinis octo cannarum, vel circa: ſed media pars a dextris, pro

Epiſcopis,

Epiſcopis,& preſbyteris,& alia pars a ſiniſtris pro Diaconis car dinalibus erit aliquantulo eminentior, videlicet quatuor, aut quinque digitorum altitudine,pulchrioribus pannis ornata. Poſt ſcamna prædicta intranſuerſum,ante faciem Pontificis,ad lineam erigantur quatuor ſedes patriarchales diſtinctæ & ſeparatæ ſuis poſtergalibus,& gradibus ad ſimilitudinem ſcamnorum prædictorum,&.collocentur paribus interuallis:ita vt quadraturam facientes lineam tranſuerſalem impleant,& inter duas medias erit quaſi ianua,& aditus ad ſedes primæ quadraturę. Intra hanc primam quadraturam fient ſedilia humiliora ſine gradibus, & ſine poſtergali per longitudinem cum tranſuerſa, vſque,ad aditum: qui debet relinqui latitudinis vnius cannæ, vel circa. Poſt primam quadraturam fient, & alia ſcamna poſt priora eiuſdem fere altitudinis.ſine poſtergali tamen,quæ com plectantur poſt etiam patriarcharum ſedes,relicto ſpatio, pro aditu: & item ſi locus erit capax, fiat alius ordo ſedilium, poſt ſecundum,& tot quot loci amplitudo,& prꝺlatorum numerus exigit. Erigatur etiam in dicto conuentu altare aliquod cum

cruce, & ſacra Euchariſtia. ſiue reliquiis ſanctorum in loco cō gruo: vbi poſſit pontifex orare cum venit ad concilium, & cū dicit preces pro Synodo illuc faciem conuertere.

Si autem papa non erit futurus in concilio, poterūt ſcamna prædicta

ꝑdicta fieri apud altare maius ſine ſede Papali. Et Præſidẽs Concilij finita miſſa paratus ſacris veſtibus,ac ſi eſſet celebraturus, ſedebit in faldiſtorio poſito ante altare vertens renes ipſi altari.

Qui habet vocem deliberatiuam in Concilijs. Cap. III.

IN concilijs autem illis venerandis,ac ſacroſanctis, quibus fides noſtra,& recta viuendi norma purgata,atque firmata eſt, non legim⁹ interueniſſe ſtatuẽdi cauſa niſi Epiſcopos & Abbates, & hi tantum decretis ſe ſubſcribebant. Epiſcopos appellam⁹ etiam Epiſcoporum princeps: quoniam hæc eſt ſuprema in Eccleſia Dei poteſtas,inferioris autem grad⁹ Eccleſiaſticos viros,& principes ſeculares conſulendi,ac inſtruendi gratia, non autem decernendi interſunt: qui (vt periti aiunt) cõſultiuam vocem habent in Concilijs,non definitiuam ſeu deliberatiuã. Aderunt igitur in concilijs ad ſtatuendum Roman⁹ pontifex, tanquam rector & moderator toti⁹ Eccleſię, paſtor gregis dominici,& omnium Epiſcoporum Epiſcop⁹.Sacer Cardinalium Senat⁹,Patriarchæ,Primates,Archiepiſcopi,Epiſcopi, Abbates, quib⁹ non immerito & ordinum religioſorum Generales Magiſtri additi ſunt: denique omnes prælatti, qui ſecundum formam iuramenti,quod pręſtant cum ad dignitates promouentur , ad Synodum venire tenentur. Alij autem vt diximus diſſerendi , inſtruendi,conſulendive gratia poterunt intereſſe,nõ tamen in ſeſſionibus publicis induti ſacris veſtibus ſedebunt, neque ſententiam dicent.

De diuerſis Officialibus Concilij. Cap. IIII.

ADerunt etiam diuerſi Magiſtratus, & Miniſtri Concilij:vltra quos tamen Pontifex (ſi pręſens erit) cõſtituet alios,qui negotia proponenda ſuggerant. Alios qui venientes ad Concilium in volumine deſcribant Miſſorum , ac Legatorum facultates examinent,& publica documenta rimentur. Alios qui locum Concilij cuſtodiant. Geſta autem cõcilij

excipere, & in publicam formam redigere ſpectat proprie ad Protonotarios Apoſtolicos, Clericos cameræ, & Secretarios Papæ, qui tamen antequam ſcripta ſua publicent, corrigenda illa exhibeat his, qui a Pontifice, ſiue a Concilio erunt deputati. Sedes autem omnibus conſignabunt clerici cæremoniarum. Si Papa erit in concilijs, & cum difficultas aliqua orietur, conſulet ſuper ea re ſummum Pontificem. Sin vero ſummus Pontifex abeſſet, conſtituerentur a Concilio, qui ſedibus conſignandi præſint.

Ordo Sedendi in Concilijs. Cap. V.

ORdo autem ſedendi in publicis ſeſſionibus hic erit. Sũmus Pontifex in ſolio Pontificali ſedebit, cui a lateribus ſuper ſcabellis ſedebunt Diaconi duo aſſiſtentes, & Prior Preſbyterorum in ſcabello etiam in loco eminẽti, ſiue a dextris, ſiue a ſiniſtris, prout in capella cum Papa celebrat, ſed tunc & quoties in diuinis miniſtrat, vt capellanus aſſiſtens erit indutus pluuiali, non planeta. Imperator, ſi aderit, ſedebit in ſede ſua ad dextram Pontificis: & tunc Diaconi non ſedebunt apud ſedem Papæ, ſed ante ipſam ſedem hinc inde ſuper paruis ſcabellis, vt erat mos antiquis, & hoc ne Diaconus a dextris videatur ſedere medius inter Papam, & Imperatorem. Reges ſedebunt in nominatis ſedibus ſuis. Epiſcopi, & Preſbyteri Cardinales in prima parte eminentiori ſcamnorum a dextris. Diaconi Cardinales præter illos duos in prima parte a ſiniſtris. Patriarchæ quatuor Eccleſiarum, Conſtantinopolitanus, Antiochen⁹, Alexandrinus, & Hieroſolimitanus ſedebunt in quatuor illis ſedibus ſingularibus contra faciem Pontificis. Et nota quod prædicti patriarchæ in miſſis, & alijs actibus ſiue ſint parati, ſiue non, ſedent ante aſſiſtentes Papæ. Alij patriarchæ, primates, Archiepi, Epi, Abbates parati ſedebunt in ſcamnis poſt Cardinales hinc inde: primum tñ locum habebit Vicecamerarius, ſi erit prelatus. Et ita ſeruatũ legimus in Concilio Piſano pſidente Alexandro Quinto, & in Conſtantienſi preſidente Ioanne Vigeſimo-

geſimotertio. Deinde Oratores regum,& principum, ſi erunt parati, inde reliqui prælati parati. Et impleta prima quadratura ſcamnorum, implebũtur reliquæ poſt illam: poſtremi erũt Generales ordinum. Et aduerte, quod prælati omnes cuiuſcunque ſint gradus ſecundum Gregorij Papæ decretum, ſedebunt inter collegas ſuos ſecundum ordinem, ſiue promotionem ſuam. Aſſiſtẽtes Papæ parati ſedebũt ſuper gradus thalami põtificalis ad ſiniſtram partem, Protonotarij Apoſtolici,&clerici cameræ ad dextram. Subdiaconi vero, Auditores Rotę, & Acoluthi in parte anteriori ad pedes Papæ. Super planum ſedebũt duo Cubicularij ſecreti Papæ, Decanus Auditorum, qui ſeruit de mitra, & Secretarius Papæ ſi nõ eſt prælatus. Oratores autẽ laici, ſiue non pręlati ſedent intra primam quadraturam in ſedibus illis humilioribus pro dominorum ſuorum dignitate, ita vt digniores ſint propinquiores primis ſcamnis Papæ: & ſi aderit aliquis magnus princeps, ſedebit in ſcamno Diaconorum poſt omnes Diaconos, ſi alias cõſueuit ſedere in ſuo ſcamno, alij inferiores Domini laici inter vel poſt Oratores non prælatos, ſecundum eorum qualitatem. Cæteri vero ſacerdotes, & clerici, qui aderunt, ſtabunt poſt ſcamna prælatorum, vt poterunt.

Ordo rerum Gerendarum in concilijs. Cap. VI.

ORdinem autem rerum agendarum ex antiquis Cõcilijs propter eorum vetuſtatem colligere nõ potuimus, niſi quantum ad ſeſſiones pertinet, in quibus diſcuſſa communiter proponebantur, & per verbum, Placet, a patribus firmabantur. Sed quoniam nouiſſimorum conciliorum Conſtantienſis,& Baſilienſis res geſtæ diligentiſſime annotatæ fuerunt, & in ordine ſatis inter ſe congruunt, modum in illis ſeruatum perſtringemus, ſed defuit in Baſilien. congregatione multitudinis in ſanctos Epiſcopos reuerentia, & ſuperabundauit temeritas, atque arrogantia, quando non pluris fieret ſententia optimi cuiuſque antiſtitis quam minimi Canonici: & id quod ad

Epiſcopos ſpectat, diffinire, & ſancire vnuſquiſque ſibi arrogaret, vnde Eccleſiam Dei, quam imitari cõuenit, in diuturnam, & pernicioſam ſciſſuram adduxit. Ordinem igitur profecto illius Concilij, & procedendi modum laudarem, ſi prælatis tantum, vt priſci voluerunt, decernendi, & diffiniẽdi poteſtatem permiſiſſent. Sed abſtinebunt (vt arbitror) poſtea horum exẽplo ab huiuſmodi nouitate, vt bene ordinata idoneis miniſtris committẽt. Modum igitur hũc ſeruabãt, qui abſente Põtifice nõ incompetẽter fortaſſe ſeruari poterit, ſi prælatis, (vt diximꝰ) relinquetur tantum ſtatuendi facultas.

De Conſtantienſi, & Baſilienſi Concilijs. Cap. VII.

PRimum omnes ad Cõcilium veniẽtes ſiue ſuo, ſiue alieno nomine per Curſores præordinatos diſcribebantur: tum patres omnes per quatuor nationes diuidebant Italicam Germanicam, Gallicanam, & Hiſpanienſem. In Conſtantienſi tamen Synodo: quia Hiſpani cum ſuo Benedicto Decimotertio diu in contumacia perſiſtentes non affuerunt niſi in fine. Angelicana quartum locum obtinuit, quæ Baſilieæ cum Gallicana eſt connumerata. Ex nationibus pari ex vnaquaq; numero quatuor conuentus creabant: quas ſacras deputationes vocitabant, locis, vocabulis, & poteſtate diſcretas. Nam in prima fidei catholicæ: ſecunda de pace populi Chriſtiani: tertia de reformatione Eccleſiæ, & in poſtrema de alijs emergentibus negotijs agitabatur. Erant cuique conuentui ſeparata tribunalia, & loca, in quibus conuenirent proprij magiſtratus, Præſidens qui concionem aduocaret, negocia proponeret, & ſecundum maioris partis ſententias concluderet. Promotor, qui tanquam Curator publicus ingereret negocia, inſtaretque, vt abſoluerentur. Scriba qui geſta decretaque publicis documentis annotaret. Nuncius deinde ſiue apparator, qui patres conuocaret, citaret, edicta proponeret, & ſimilia. Conueniebant hæc collegia ter in hebdomada ijſdem horis in proprijs prætorijs, vbi re diuina peracta rebus gerendis operam dabant. Et quatuor dein

de ſacris deputationibus duodecim virorum collegium eligebatur, terni ex vnoquoque conuentu, & natione, viri doctrina & experientia clari, ad hos negotia omnia primum deferebantur; qui rebus mature digeſtis vel ea reſpuebant, vel ſi admittēda videbantur ad collegium, cui competerent, remittebāt, eratque his poteſtas, cum aliquid graue inſtaret, cōuocare quatuor cōuentus etiam extra ordinem. Cęterum, quę a duodecim virorum collegio ad quempiam ex quatuor conuentibus remittebantur, proponebantur per Pręſidentē illius cōuentus, neque licebat illa die de ꝓpoſitis decernere, niſi res manifeſte celeritatē neceſſariā exigeret. Quod maior deinde pars ſtatuiſſet ad alios tres conuentus deferebatur: eorū opinio cū rationibus, & argumentationibus vtriuſque partis. Quod per tres cōuētus approbatū erat, ad Pręſidētē Cōcilij publicis documētis deferebatur, qui ſtatuto die ī gn̄ali cōgregatione de ea re referebat, neq; licebat Præſidētē de aliqua re agere cū patribus in generali cōuētu, niſi prius de ea deliberatū, (ſiue vt aiebāt) cōcluſū fuiſſet per quatuor, aut ſaltē per tres deputationes. Demū vbi quippiā a patribus approbatū erat in generali cōgregatione, quę octauo quoque die frequentabatur, in formam Decreti redactū, in publica ſeſſione ritu ſolenni ſtatuebatur.

De generali Congregatione in Concilijs. Cap. VIII.

Generalis congregatio differt a publica ſeſſione, quod in illa res ſtatuendę per quatuor deputationes diſcuſſę, approbabantur hoc modo. Vbi in ſacris deputationibus aliquid cēſebatur. pręſidens illarum quiſque in ſuo conuētu id firmabat his verbis.

In nomine Sanctę Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus Sācti. Ego concludo in talem ſententiam.

Idē fiebat deinde in generali cōgregatione, vbi vero Præſidēs Cōcilij Pręſidētiū deputationū vota cognouerat, cōcludebat noīe toti⁹ Cōcilij. Oportebat tn̄ illū cōcludere ſcd̄m Pręſidētiū vota, his pactis cū res ita exigebat publica ſeſſio īdicebat.

In omnibus tamen ſupradictis, ſi Papa erit præſens, ipſe erit rector, moderator, ac diſpenſator, & deputationes, collegia, magiſtratus, & rerum omnium ordinem pro ſuo arbitrio conſtituet. Quæ ideo recenſuimus, vt poſteri hinc capere poſſint, quæ reipublicæ magis expedire videbuntur.

De publica Seſſione & Sacris precibus. Cap. IX

PVblicæ ſeſſiones his cęremonijs celebrari conſueuerunt. Antequam prima ſeſſio celebretur, indicitur omnibus Conſiliarijs triduanum ieiunium, deinde ſtatuta die pontifex cum omnibus prælatis, & alijs qui intereſſe debent, ac clero cum ſacra pompa, ſi placet, venit ad locum concilij, vbi per ipſum Pontificem, vel alium prȩlatum cantatur miſſa de Sácto Spiritu: & fit Pontifici reuerentia per Cardinales, & omnes prȩlatos paratos. In alijs ſeſſionibus non ſolet ſemper cantari, niſi ſolennis ante, ſed Papa audita miſſa priuata venit ad cõcilium cum pluuiali rubro, & mitra precioſa: & facta oratione ante altare aſcendit ad ſedem ſuam: & ſimiliter omnes alij ſedent in ſedibus ſuis prȩnominatis, & fit ei reuerentia a Cardinalibus, cum ſuis cappis laneis, ſi prius non eſt facta; deinde duo ſeniores Diaconi accipiunt dalmaticas, & vnus eorum ſtolam & manipulum, quia eſt cantaturus Euangelium: Subdiaconus etiã paratur, deinde accedunt ad Pontificem, & imponunt ei ſandalia, & dicitur Pſalmus. Quam dilecta. &cętc.

Interim Cardinales, & alij prælati accipiunt paramenta ſibi conuenientia omnes rubri coloris, omnibus indutis aliquantulum quieſcunt. Tunc ſilentio facto Diaconus a dextris ſurgens alta voce præfatur. Orate. Et mox tam Pontifex ſuper faldiſtorium ſibi paratum, quam alij ſine mitra in terra genuflexi dicendo orant verſi ad altare: Surgens deinde Pontifex ſol⁹ alijs proſtratis permanentibus, abſolute dicit hanc orationem in tono competenti, videlicet.

Adſumus Domine Sancte Spiritus, adſumus quidem peccati: immanitate detenti, ſed in nomine tuo ſpecialiter aggregati, veni

ti, veni ad nos, & eſto nobiſcum, & dignare illabi cordibus noſtris. Doce nos, quid agamus, quo gradiamur, & oſtende quid efficere debeamus, vt te auxiliante tibi complacere in omnibus valeamus, eſto ſalus, & effector iudiciorum noſtrorum, qui ſolus cum Deo Patre, & eius Filio nomen poſſides glorioſum, non patiaris perturbatores eſſe iuſtitiæ, qui ſummam diligis æquitatem; non in ſiniſtrum nos ignorantia trahat, non fauor inflectat, non acceptio munerum, vel perſonæ corrumpat, ſed iunge nos efficaciter tibi ſolius tuæ gratiæ dono: vt ſimus in vnum, ſed in nullo aberremus a vero, quatenus in nomine tuo collecti ſic in cunctis teneamus cũ moderamine pietatis iuſtitiam, vt hic a te in nullo diſſentiat ſententia noſtra, & in futuro pro bene geſtis conſequamur præmia ſempiterna. Qua finita omnes reſpondeant. Amen.

Finita oratione Diaconus a ſiniſtris, ſurgens verſus ad patres dicit. Erigite vos, & oẽs ſurgũt. & cantores cantant añas.

Exaudi nos Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua, ſecundum multitudinem miſerationum tuarum, reſpice nos Domine.

Iterũ Diaconus a dextris conuerſus ad patres dicit. Orate: & ſimiliter omnes procumbunt, & aliquantulum orant ſecrete. Surgẽs deinde Diaconus a ſiniſtris dicit: Erigite vos, & omnes ſurgunt. Et Pontifex omnibus ſtantibus detecto capite dicit orationem abſolute.

Mentes noſtras q̃s Dñe paraclitus, q̃ a te ꝓcedit, illuminet & in oẽm, ſicut tu⁹ promiſit filius, inducat veritatẽ, Qui tecum viuit & regnat in vnitate eiuſdem. &c. Qua finita iterũ oẽs genuflectũt, & fit litania, q̃ p duos ex cãtorib⁹ pronũciatur & oẽs rñdẽt, & poſt verſum illũ, vt Domnũ Apoſtolicũ. &c. ſurgẽs Põtifex cũ mitra bñdicit, Synodo dicẽs: Vt hãc Sanctã Synodũ, & oẽs gradus Eccleſiaſticos bñdicere digneris. Et oẽs rñdẽt, ℞. Te rogamus audi nos. Iterum dicit. Vt hanc ſanctam Synodum, & omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere, & regere digneris. ℞. Te rogamus audi nos. Et tertio: Vt hanc ſanctam Synodũ,

& omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere, regere, & cõſeruare digneris, ℟. Te rogamus audi nos. Et procumbente iterum põtifice litania perficitur, Deinde ſurgunt omnes, & Põtifex verſus ad altare ſine mitra dicit. Oremus. Diaconus a dextris, Flectamus genua, & Diaconus a ſiniſtris. Leuate. Et Pontifex.

Da quęſumus Eccleſiæ tuæ miſericors Deus, vt Spiritu Sãcto cõgregata hoſtili nullatenus ĩcurſione perturbetur. Per &c. ĩ vnitate eiuſdem, &c.

Tum Diaconus petit bñdictionem pro Euãgelio, & imponitur a Põtifice incẽſum more ſolito, & cãtatur Euãgeliũ competẽs rei, de qua agitur cũ luminaribus, & cæremonijs cõſuetis & in fine Põtifex oſculatur librũ, & incẽſatur more cõſueto, pſbiter Cardinalis paratus cũ pluuiali ſeruit Põtifici, & de libro, & de nauicula incẽſi, ac ſi Põtifex celebraret. Finito Euãgelio omnes ſedẽt: & Põtifex patres hortatur verbis cõuenictibus ad faciẽda decreta, aſſignãs rationes cur ita ſit faciẽdum: deĩde ſurgẽs ſine mitra incipit hymnum. Veni creator Spiritus, omnes genuflectũt, & ipſe etiam poſtquam inceperit genuflectit procumbẽs ſuper faldiſtorium quouſque primus verſus perficiat. Deinde omnes ſurgunt, & ſtant capitibus detectis, Cantores, & patres, ſi volũt, proſequũtur hymnum, in fine Põtifex dicit Verſus. Emitte Spiritum tuum, & creabũtur. ℟. Et renouabis faciem terræ. Et Põtifex. Oremus.

Deus qui corda fidelium Sancti Spiritus illuſtratione docuiſti, da nobis in eodem ſpiritu recta ſapere. &c. Per Domi. &c. Demũ duo cantores dicunt: Benedicamus Dño. ℟. Deo grãs.

Quibus finitis Diaconus legit decreta faciẽda, & rogat pres an iſta placeãt, qui incipiẽdo a ſummo Põtifice rñdent, Placet, vel, Non placet, & Protonotarij Apoſtolici, Clerici cameræ, & alij Tabularij rogati decreta notãt, & in publicam formam redigũt, q̃ deinde bulla, ac ſigillo Apoſtolico muniũtur. Euãgelia mutãtur in ſeſſionibus ſecũdum materias, q̃ tractãtur. Si Romanus Põtifex nõ adeſſet: præſidẽs concilij paratus cum ſandalijs Diacono & Subdiacono omnia faceret, vt prędictum eſt, niſi

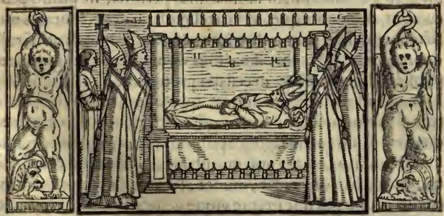
ea quæ

ea quæ ad Summum Pontificem tantum ſpectant. Decreta lege ret aliquis prȩlatus, & litterȩ ſignentur bulla concilij. Decretis firmatis omnes deponunt ſacras veſtes, & tum reuertuntur domum quemadmodum venere. Si Papa eſt prȩſens decreta intitulantur hoc modo.

Martinus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei ſacro approbante Concilio, &c. vt in Conſtantienſi. Si autem abeſt Pontifex, ſic ſcribitur: vt Baſilienſis. Sacroſancta generalis ſynodus Tridētina in Spiritu ſancto legitime congregata, generale concilium faciens, & vniuerſalem Eccleſiam repræſentans, &c.

SECTIO QVINTADECIMA.

De morte, & Exequijs Reuerendiſſimorum Cardinalium. Cap. I.

QVoniam ſacra Philoſophia eſt aſſidua meditatio mortis, quia nihil omnino certius, quamuis hora incerta ſit, decet ſummos viros ſemper paratos eſſe quo ad interiorem, & exteriorem hominem, ne improuiſi ab vltimo die opprimantur.

Dum igitur mente, & corpore valebunt Domini Cardinales, & alij prælati, & magni viri Eccleſiaſtici (ſi ſapiant) rebus ſuis

conſulant,

conſulant, & vltimam voluntatem indulgente Pontifice legiti mo firmabunt teſtamento. Quod ſi dum ſanus erat quiſpiam neglexit, ſaltem dum corpore languet, & mortem aduentare ti met, id agere non prætermittat, ſed cum rectæ animæ ſuæ, familiæ, & ſuis hæredibus proſpexerit, id præcipue curet, vt ex numero Cardinalium executores eos deligat ſui teſtamenti, q integritate, & autoritate clari habeantur, qui familiam tueri, & legata, atque relicta teſtatoris implere velint, & poſſint.

Cæterum qui ægrotanti aſſiſtent, ſi ille morbo preſſus eius rei non meminiſſet, curent diligenter, vt in tempore Eccleſiaſti ca ſacramenta, nõ clam, ſed publice adminiſtrẽtur; & dum in extremis laborare incipit, aduocẽt executores, qui decedẽ tem ſolitis officijs cõſolẽtur, & bonorum omnium deſcriptionem faciãt, eaque fidis miniſtris: & in locis tutis cuſtodiẽda cõmittãt. Executores in domo decedẽtis conueniẽtes quæ ad ſa lutem, ſeu cõſolationem animæ illius pertinẽt, in primis procurabũt, ordinabũtque, vt viri religioſi pſallẽtes, & orãtes mo rientem circũſtẽt: adminiſtrationi, & curæ domus præficiãt ali quem ex ſuis, qui cum officialibus domus familiam gubernet pacificè, & quietè, & neceſſaria prouideat.

Indeque ad deducẽdum funus, quæ opportuna ſunt, ſtatuãt, & committãt: ſit etiam qui orationem funebrem meditetur. Cum autem lãgues Spiritum creatori reddiderit, miniſtri depoſito ex lecto poſt morulam cadauere illud calida aqua lauẽt, barbam radãt, mũdẽt, & ita curẽt opportuni s remedijs, vt corpus ſine fœtore vſque ad præſtitutum tempus reſeruari poſſit. Significet executoribus horam tranſitus, vt illi de hora funeris deliberare valeant, quam deinde per curſores alijs Cardinalibus prælatis, & curialibus, atque etiam collegijs, & conuentibus Clericorum, ac religioſorum, quos funeris intereſſe voluerint intimabunt.

Sed nota, quod ante Sixti Quarti tempora, Cardinales non conſueuerunt ire ad domum Cardinalis defuncti niſi executores tantum: mittebant autem familias ſuas, poſt ea tem-

pora ferè omnes interſunt quādo vigiliæ dicūtur, nō tamē ſequuntur funus, quid magis deceat, alij viderint. Miniſtri Cardinalis defuncti, vt corpus mundauerint, illud veſtiant omnibus quotidianis indumētis vſque ad rochettum incluſiuè; deinde ornent eum ſacris veſtibus, ac ſi miſſam eſſet celebraturus. Si eſt Preſbyter, aut Epiſcopus Cardinalis, imponant ſandalia, amictum, albam, cingulum, ſtolam, manipulum, tunicellam, dalmaticam, & chirothecas, planetam, mitram ſimplicem & annulos. Si vero eſſet Diaconus ſupra ſtolam tráſuerſam dalmaticam tātum imponeret, & mitram ſimplicem in capite, ea ſcilicet ornamēta, quib⁹ vteretur, ſi Euāgelium eſſet dictur⁹. Et ita indutum deponāt in terra ſuper aliquem pānum, ſiue tapete cum cereis ardētibus à capite, & a pedibus; ponēt ſuper eius pectus Crucem aliquam, quam manibus teneat. Interea tota domus nudetur ornamentis omnibus. In maiori aula domus, quaſi in medio paretur lectica ex tabulis, quæ antea diſtēdatur ſex palmis, latitudine decem, lōgitudine duodecim palmorum, aut circà, & ſuper eā ponatur lectus ex lana ſiue pluma cum ceruicali longo, & magno pāno aliquo cooperiatur lectus, & lectica circa à lateribus hinc inde ponantur ſcamna cum foraminibus, vt ibi ponātur ſex cini, aut viginti intortitia. Ad pedes lecti erit mēſula cum mappa munda, & ſuper eam duo candelabra cum luminarib⁹, ſuperpellicium vnum, vna ſtola cum pluuiali nigri coloris. Item vas cum aqua benedicta & aſperſorio, & thuribulum cum nauicella incēſi & libellus pro dicēdis orationib⁹, circum circa per totam aulam ponātur ſedilia pro Cardinalib⁹ prælatis, & alijs curialib⁹, qui veniūt ad honorādum defunctum. Familiares iſtis vigilijs, & deducendo funere non interſunt, quia non ſunt adhuc induti veſte lugubri, habebunt tamen ſinguli nigrum biretum expenſis defuncti. Cum aderit hora præſtituta corpus defuncti ita ornatum, vt diximus, ponetur ſuper lectū in aula, & accendentur intorticia. Cardinales prælati, & alij qui venerunt ſedebunt circum circa. Religioſi per ſingula

gula collegia, ſiue per ſingulos conuentus incipient vigilias, & primi dicent Inuitatorium cum primo nocturno, & poſt reſpõſorium tertiæ lectionis dignior ex eis indutus ſuperpellicio, ſtola, & pluuiali, ſtans apud menſam ad pedes lecti dicit. Pater nr̃, aſperget & incenſabit per circulum, & deinde ſequitur, Et ne nos inducas, cum verſ. & oratione conſuetis. Cum incipient cantare, diſtribuentur cantantibus aliquæ candelæ, cum primũ finierint aliqui ſequentur ſecundum, & deinde tertium nocturnum, & deinde laudes, & digniores, qui aderunt incipient. Et ſi eſſent plura collegia, ſiue plures cõuentus poterũt duo ſimul cantare vnum nocturnum. Paretur interim feretrum ad portãdum corpus, & quinquaginta aut ſexaginta intorticia, quæ ante corpus per ſtabularios deferebuntur. Finitis vigilijs ponitur corpus ſuper feretrum, & religioſi ſuo ordine procedunt: deinde luminaria: poſtea corpus, quod per religioſos defertur: poſtremo ſequuntur prælati, & curiales, & cum peruenerint ad Eccleſiam, vbi ſepelitur, finito officio omnes diſcedunt quiſque ad ſuam. Hæc funeris deductio ſæpe intermittitur propter varias cauſas, & tunc factis vigilijs in domo defuncti, diſcedunt omnes, & in nocte portatur corpus ad Eccleſiam per familiam cum aliquibus religioſis. Poſthæc executores ſtatuunt diem, in quo exequiæ inchoentur, & interim diſtribuunt pãnum nigrum familiæ, prælatis quinque cannas, Capellanis quatuor, Scutiferis tres, Stabularijs duas cum dimidia, ordinant vt fiat pallium aureum pro lecto ſub campana, ſiue caſtro doloris, quod fiet ipſum caſtrum doloris cum lectica, ſcãnis pro intorticijs, & bãchis in qbus ſedeat familia. Itẽ pingãtur arma, ſuſpẽdãturq; circa eccleſiã, Altare, & caſtrũ, fiet cera ad ſufficiẽtiam: conſueuerũt eſſe ad ſex, vel octo millia librarũ cerę ſuſpẽdãt intorticia circumcirca in eccleſia vnius lanceæ ſpatio inter ſe diſtãtia a laterib⁹ lecti hincinde: ſuper ſcãnis ponant, duodecim, aut decem & octo intorticia in quolibet latere: præficiantur aliqui qui teneant computũ ceræ, & qui illã ſubminiſtrẽt diſtributoribus, alij qui curẽt, vt miſſæ vere & ſuo ordine legantur, &

dent

dent eleemoſinam celebrētibus. Ordinēt qui Cardinalis primā & q̄ vltimā miſſam ſit celebraturus: q̄ p̄lati intra nouenam celebrēt, & aliæ miſſæ legātur, quod Cātores cum capella, cum paramētis, & libris opportunis ex palatio Apoſtolico adſint, q̄d ibidem ſint quinq; pluuialia nigra cum ſuis ſtolis, quod committatur quatuor Cardinalibus, vt cum celebrāte in fine miſſæ apud caſtrum doloris abſoluāt, vt inferius dicemus, quod parētur quatuor ſcabella apud primas, & poſtremas columnas caſtri & alia neceſſaria Oībus opportune diſpoſitis, veſperi ante ſtatutam diem per Curſores faciūt intimari Cardinalibus, prælatis, Oratoribus, & officialibus curiæ in tali loco cras incipiētur exequiæ bonæ memoriæ Reuerēdiſſimi Dn̄i Cardinalis N. & reuerēdiſſimus Dominus A. celebrabit, & Dn̄s, vel Magiſter B. faciet orationem. Mane deinde hora competēti Reuerēdiſſimi Dn̄i Cardinales cōueniūt ad Eccleſiam, ſedebūt prope altare maius in ſedilibus ꝑ eis pręparatis, nudis tamē & ſine aliquo pāno: p̄lati, & alij curiales ſedebūt in locis ſuis familiares defuncti Cardinalis ſummo mane oēs nigris veſtimētis induti, ſimul bini & bini ex domo defuncti veniēt ad Eccleſiam: duo Curſores eos p̄cedēt, & ſedebūt in bāchis circa caſtrum doloris pro eis locatis. Supra lectum, qui erit ſub caſtro doloris, erit pānus aureus cum inſignibus defuncti, & duo ceruicalia nigra, ad caput lecti, & ad pedes duo pilei rubri ipſius defuncti. Hinc inde aſtabūt duo Parafrenarij mortui Cardinalis, qui cum duobus flabellis factis cum inſignibus Cardinalis ex ſerico nigro videātur abigere muſcas etiam ſi ſit tempus hiemale, qui ſedulo flabella placide mouent. Omnibus paratis incipitur miſſa pro defunctis. Et cum fuerit dicta prima collecta, Clerici cæremoniarum incipiūt diſtribuere ceram Dn̄is Cardinalibus, primum tamē Oratoribus, & prælatis, inde familiæ defuncti, deinde officialibus curiæ, demum cæteris præſentibus tam mulieribus quam viris. Quæ profecto diſpenſatio ceræ, ſiue potius diſſipatio eſt valde importuna, & tumultuoſa, & meo iudicio ſatis inconueniens. Nam ob ſtrepitum, & clamorem petentium & rapiētium

candelas

cādelas diuinum officium, & funebris oratio admodum conturbatur. Antequam incipiatur Euāgelium accendunt dictæ candelæ, & per miniſtros tenentur accenſæ vſque ad finem miſſę. Finita miſſa poſt Requieſcat in pace, fit ſermo in laudem de functi: & Cardinalis qui celebrauit, dimiſſa planeta accipit pluuiale, & ſedet cum mitra alba, dum fit ſermo. Illo finito iterum accenduntur candelæ, & quatuor alij Cardinales, ſi mortuus erat Epiſcopus Cardinalis, Epiſcopi Cardinales, ſi tot numero fuerint præſentes, & ſi deficiat numerus, Preſbyteri ſupplēt, ſi vero mortuus erat preſbyter ſiue Diaconus, quatuor preſbyteri Cardinales capiunt ſuperpellicium, amictū, ſtolam, pluuiale nigrum, & mitram albam in capite, & ſimul cum celebrante vadunt ad caſtrum doloris hoc ordine: Primo procedunt duo ex capellanis celebrantis cum ſuperpellicijs, vnus defert thuribulum, & nauicellam, alius vas aquæ benedictæ cum aſperſorio: deinde duo alij cum candelabris. & luminaribus. Inde Subdiaconus paratus cum Cruce, deinde duo Cardinales iuniores parati, tum duo ſeniores parati, vltimo Cardinalis, qui celebrauit, & poſt eum Diaconus paratus, & alij ſui Capellani cum ſuperpellicijs, vnuſquiſque Cardinalis habet ſecum vnum Capellanum cum ſuppellicio, qui ſeruit ei de mitra, & aliquos Scutiferos, q̄ ei aſſiſtunt, quorum vnus defert cereum accēſum. Cum peruenerint ad caſtrum doloris: Subdiaconus cum cruce, & ceroferarijs ponit ſe ad pedes lecti, in medio extra caſtrum tamē: poſt eum ſunt cantores: ad caput lecti ponitur in medio cōtra crucem faldiſtorium celebranti, ſuper quod ille ſedet, & apud eum ſtat Diaconus Euangelij, qui defert incēſum, & aquam benedictam, & alij Capellani, ſenior Cardinalis ponit ſe iuxta colūnam ad humerum dextrum, Secūdus in dignitate iuxta colūnam ad pedem ſiniſtrum. Tertius Cardinalis ad humerum ſiniſtrum, vltimus ad pedem dextrum: & ibi aliquātulum quieſcunt: caput lecti figitur proximior pars altari. & pedes pars ꝓpinquior portæ Eccleſiæ, poſt morulam ſurgūt omnes depoſita mitra, & tenente librum vno ex Capellanis celebrans cum

Diacono

Diacono incipit abſolutionem.

Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine, quia nullus apud te iuſtificabitur homo, niſi per te omnium peccatorum ei tribuatur remiſſio, non eum ergo quęſumus Domine, tua iudicia alijs ſententijs premant, quem tibi vera ſupplicatio fidei Chriſtianę commendet, ſed gratia tua illi ſuccurrente me reatur iudicium euadere vltionis æternæ, qui dum viueret inſignitus eſt ſignaculo ſanctę Trinitatis, per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Finita Oratione Cardinales omnes ſedent cum mitra, & cãtores cãtant primum Reſpõſorium, Subuenite, &c. Antequã finiatur Reſpõſorium, Diaconus cum deferẽtibus incẽſum, & aquam benedictam accedit ad ſeniorem Cardinalem ad humerum dextrum ſedẽtem, & cum cãtatur, Requiem ęternam, Clericus cęremoniarum accipit thuribulum & nauicellam, & accedit ad ipſum ſeniorem Cardinalem, & offert thuribulum; Diacono vero nauicellam, Cardinalis imponit incẽſum in thuribulo dicens, Ab illo benedicaris &c.

Deinde cum cãtores cãtãt, Kyrie eleyſon, ſurgũt oẽs ſine mitra, & ipſe primus Cardinalis dicit voce competẽti. Pater noſter. Et mox capit aſperſorium de manu Diaconi, & circuit lectum aſpergẽs illum aqua bñdicta. Diaconus iterim eleuat a manu dextra fimbriam pluuialis: cum vero Cardinalis trãſit ante alios Cardinales ibi aſtãtes, facit vnicuique reuerentiam inclinãdo caput, & idem etiam facit Cruci: Diaconus vero qui ſimul pergit genuflectit, facto circuitu reddit aſperſorium Diacono, & de eius manu capit thuribulũ, & ſimili modo incẽſat circum circa inclinãdo ſe Cardinalibus, & Cruci. Vt autem compleuit girum reddit thuribulum Diacono, & reuertitur ad locum ſuum. Diaconus quãdo dat aliquid Cardinali, vel recipit ab eo, oſculatur eius manum. Cardinalis ſtãs in loco ſuo voce competẽti, tenẽte librum ante ipſum Diacono, dicit. Et ne nos inducas &c. ℟. Sed libera, &c. ℣. A porta inferi, ℟. Erue Domine animam eius. ℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen. ℣. Domine

ne exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus cui omnia viuunt, & cui non pereunt moriendo corpora noſtra, ſed mutātur in melius, te ſupplices deprecamur, vt ſuſcipi iubeas animam famuli tui. N. per manus ſanctorum Angelorum deducendam in ſinum amici tui Abrahæ Patriarchæ reſuſcitandam in nouiſſimo iudicij magni die, & quicquid vitiorum fallente Diabolo contraxit, tu pius & miſericors abluas indulgendo. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen

Finita Oratione Cardinales ſedent, & chorus cantat Reſpõſorium. Qui Lazarum reſuſcitaſti a monumento fœtidum. Tu ei Domine dona requiem, & locum indulgentiæ. ℣. Qui venturus es iudicare viuos: & mortuos, & ſeculum per ignem. Tu ei &c. Requiem æternam &c. Tu ei &c. Kyrie eleyſon. Diaconus interim cum portātibus incēſum & aquam benedictam accedit ad ſecundum Cardinalem apud ſiniſtrum pedem Et cum dicitur. Requiem, imponitur incēſum, ad Kyrie eleyſon, ſurgunt omnes, & deinde ipſe ſecūdus Cardinalis dicit. Pater noſter, aſpergit & incenſat vt primus, & reuerſus ad locū ſuum dicit. Et ne nos inducas, &c. ℟. Sed libera nos. ℣. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. ℣. Requieſcat in pace. ℟. Amē. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Fac quæſumus Dñe hanc cum famulo tuo. N. defuncto miſericordiam, vt factorum ſuorum in pœnis non recipiat vicem qui tuam in votis tenuit voluntatem: vt ſicut hic eum vera fides iunxit fidelium turmis, ita eum illic aſſociet Angelicis choris, Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Finita Oratione ſedent Cardinales cum mitra, & chorus cantat reſponſorium.

Domine quando veneris iudicare terram; vbi me abſcondam a vultu iræ tuæ? Quia peccaui nimis in vita mea. ℣. Commiſſa mea paueſco, & ante te erubeſco, dum veneris iudicare,

noli

noli me cōdēnare. Q uia peccaui, &c. R equiem &c. Q uia peccaui. &c. K yrie eleyſō, ter. I nterim Diacon⁹ cum ſocijs accedit ad tertium Cardinalem apud ſiniſtrum humerum ſedētem, & in tempore ponitur incēſum. Et ad K yrie eleyſon, omnes ſurgūt vt ſupra. Et ipſe terti⁹ Cardinalis dicit. P ater nr̄, aſpergit & incēſat, vt alij: & reuerſus ad locum ſuum dicit. E t ne nos in ducas. ℞. Sed libera &c. ℣. A porta inferi ℞. Erue Dn̄e aīam ei⁹. ℣. R equieſcat in pace. ℞. Amē. ℣. D n̄e exaudi orationem meā. ℞. Et clamor me⁹ ad te veniat. ℣. D ominus vobiſcum. ℞. Et cū ſpiritu tuo. O remus.

I nclina Dn̄e aurem tuam ad preces noſtras, quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur, vt aīam famuli tui, N. quam de hoc ſæculo migrare iuſſiſti, in pacis, ac lucis regione conſtituas, & ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℞. Amen.

O ratione completa ſedēt Cardinales, chor⁹ cātat Reſpōſorium. N e recorderis Dn̄e peccata mea, D um veneris iudicare ſæculum per ignem. ℣. D irige Dn̄e De⁹ meus in cōſpectu tuo. viam meam. D um veneris &c. R equiem &c. D ū veneris, &c. K yrie eleyſon, C hriſte eleyſon, K yrie eleiſon.

Interim Diaconus cum ſocijs accedit ad vltimum Cardinalem apud dextrum pedem, & in tempore imponitur incēſum, ſurgunt ad K yrie eleyſon. E t ipſi Cardinalis quartus dicit. E t ne nos: &c. ℞. Sed libera, &c. ℣. A porta inferi. ℞. Erue Dn̄e aīam eius. ℣. R equieſcat in pace. ℞. Amen. ℣. D ominus vobiſcum. ℞. Et cum ſpiritu tuo. O remus.

A bſolue quæſum⁹ Dn̄e aīam famuli tui, N. ab oī vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum Dn̄m noſtrū. ℞. Amē.

H is finitis ſedēt, & chor⁹ cātat L ibera Dn̄e de morte æterna in die illa tremēda, Q uādo cęli mouēdi ſunt & terra. D um veneris iudicare ſæculum per ignem. ℣. T remēs fact⁹ ſum ego & timeo dū diſcuſſio venerit, atque vētura ira. Q uādo cœli. &c. ℣. D ies illa, dies iræ calamitatis, & miſeriæ, dies magna & amara

valde. Dum veneris &c. Requié æterná. &c. Libera &cæ. Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kyrie eleiſon. Interim Diacon⁹ cum ſocijs accedit ad Cardinalem, qui celebrauit ſedentem ad caput, & in tẽpore imponitur incenſum. Ad Kyrie eleiſon, ſurgunt Cardinales ſine mitra, & qui celebrauit dicit Pater noſter, aſpergit, & incenſat, vt fecerunt alij quatuor, & reuerſus ad locum ſuum ſtans dicit. Et ne nos ind, &c. ℟. Sed libera &c. ℣. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. ℣. Requieſcat in pace. ℟. Amen. ℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Abſolue quæſumus Domine aĩam famuli tui. N vt defunctu ſæculo tibi viuat, & quæ per fragilitatem carnis humana cõuerſatione cõmiſit, tu venia miſericordiſſimæ pietatis tuæ abſterge. Per Chriſtum Dñm noſtrum. ℟. Amen.

Deinde dicit idem Cardinalis. Requiẽ æternã dona eis Dñe ℟. Et lux perpetua luceat eis. Et in fine duo Cantores dicunt. Requieſcat in pace. ℟. Amen.

His completis omnes ordine, quo venerant reuertantur ad loca, vbi acceperant paramenta, & exuunt ſacras veſtes: alij autem Cardinales & prælati dum hęc fiunt circa caſtrum doloris, remanent ſedentes in locis expectantes finem: Demum omnes diſcedunt ad ſuas habitationes.

In prima, & noua die, quæ eſt vltima, in qua fiunt eædẽ cæremoniæ, niſi quod in vltimã non fit ſermo, conſueuerunt legi in Eccleſia vbi fiunt exequiæ centum quinquaginta miſſę, & datur pro eleemoſyna cuique celebranti vnus groſſus Papalis, & duę paruę candelæ. Alijs ſeptem diebus intra nouenã, dicuntur centum miſſę quolibet die, & hora competenti cantatur Miſſa pro defunctis, per aliquem Epiſcopum: & familia defuncti, adeſt ſedẽs in loco ſuo. Intorticia nõ accẽdũtur circa Eccleſiam, ſed ſuper ſcamnis a lateribus lecti, & nouem ſupra caſtrum doloris ſine alijs cãdelis. Cardinales nõ veniũt: diſtribuitur cera celebrãti, & miniſtris, clericis ſiue religioſis illius Eccleſię, familiæ defuncti, & alijs quæ adſunt.

Apud

Apud ſepulchrũ vero vbi iacet corpus quotidie ponuntur duo intorticia quæ ardent dum diuina celebrantur.

Finita miſſa intra nouenam, pręlatus, qui celebrauit, deponit planetam & accipit pluuiale & mitram & pręcedente Subdiacono cum Cruce, ceroferarijs, incenſo, & aqua benedicta vadit ad caſtrum doloris. Eum ſequuntur Diaconus, & alij miniſtri altaris. Religioſi autem, ſiue Clerici Eccleſię diſponunt ſe circa caſtrum, Subdiaconus cum Cruce & ceroferarijs ad pedes, Pręlatus vero ſtans ad caput in medio ſine mitra abſolute incipit. Non intres in iudicium, vt ſupra. Et in fine chorus cãtat primum Reſponſoriũ. Et poſt Kyrieeleyſon: Pręlatus ſine mitra dicit. Pater noſter. Aſpergit & incenſat per circuitum, vt ſupra diximus de Cardinalibus. Et deinde ſtans in loco ſuo dicit: Et ne nos inducas &c. cum alijs verſiculis & prima oratione in fine cuius dicit. Requiẽ æternã dona eis Dñe. ℟. Et lux perpetua luceat eis. Et chorus dicit. Requieſcat in pace. Et ſic reuertitur ad ſe exuendum. In ſecũda die dicitur ſecũdum Reſpõſorium. Et ſecunda oratio: & ſic deinceps. Et cum finierint re incipitur a primo.

In nona die fit oĩo, vt ĩ prima: niſi quod nõ fit ſermo, Cãtatur Miſſa per Cardinalẽ, & per Cardinales fit abſolutio apud caſtrũ doloris, A die vero quo eſt ſepultũ corp⁹ vſquequo ĩcipiãt exequiæ, cõſueuerũt ĩ ea Eccleſia celebrari aliquot miſſę ꝓ defũctis nõ tñ per Prælatos, & fiũt ad partẽ ibi aliquot eleemoſynæ pp hoc. Familia vero defũcti ſolet per quadraginta dies ſuſtẽtari ĩ eius domo, & tãdẽ vnicuique redditur aliquod præmium vel ſecundum taxationem a Dño factam, vel vt executores cen ſuerint habita ratione ſeruitij, temporis, & qualitatis.

De ægrotatione Morte & exequijs Romani Pontificis. Cap. II.

Romanus Põtifex, & ſi mortales omnes dignitate, & autoritate pręcellit, omniaque in terris ligare, & ſoluere, queat, fati tamẽ extremam neceſſitatem ſoluere nequaquã poteſt. Nõ eſt diſcipulus ſupra magiſtrum: nec ſeruus maior

Domino ſuo. Filio ſuo nõ pepercit De⁹, quem mori voluit, vt hominem a perpetua morte liberaret, vtq; oẽs agnoſcerẽt nemi nem a corporali morte oĩno eſſe immunem. Cogitet Summus Põtifex (& ſi oĩum ſit maximus) ſe tamẽ eſſe mortalem: & elogiũ illud quod inter ſolẽnia coronationis ſuæ decãtari ſolet ſedulo memoria repetat. Pater Sãcte. Sic trãſit gloria mũdi, omnis caro ſenum, & oĩs gloria eius tãquam flos agri. Sit igitur ſemper Pontifex parat⁹, vt bon⁹ paſtor, ſolertiſſim⁹ Vicarius, & diligẽtiſſimus villic⁹ rationem reddere Dño ſuę adminiſtrationis: & cupiẽs diſſolui, & eſſe cum Chriſto, cũ Martino Turonenſi clamet, & dicat Dñe ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, nõ recuſo laborem, fiat volũtas tua. Curetq; eo maiori ſtudio, quo cæteris omnib⁹ præeſt, vt vltimum actum, quo ſolo coronari electi ſolent cum laude perficiat. Quod ſi forte nõ agnoſceret, dũ ægrotat, morbi periculum, medici qui illius curam gerunt, cũ de eius ſalute dubitare cœperint prudentibus verbis eũ admoneant ſemotis arbitris, hortenturq; ad ea peragenda, quæ ad aĩę ſuæ ſalutem pertinent, polliceantur ſe omnes ſtudio acturos, q̃ ſpectant ad corporis ſanitatem, aperiant idem confeſſori pontificis, qui verbis apertioribus ſecrete tamen, & cum ſumma reuerentia, & caritate moneat Pontificem in quo ſit diſcrimine, hortetur vt voluntati diuinæ non inuitus adhæreat, cogitet quẽ locum teneat, oportereq; vt alios principes verbo, & exemplo ad viam ſalutis deducat. Pontifex ſua ſponte, quod melius erit, vel ſaltem his monitionibus excitatus, cùm vltimum diem appropinquare cognouerit, primum peccata ſua confeſſori diligẽtiſſimè confiteatur, petatq; ab eo plenariam indulgẽtiam: deinde tempore congruo: iubeat ad ſe vocari prælatos domeſticos, & principales familiæ ſuæ, & præſente ſacratiſſimo Chriſti Corpore primùm confiteatur, & Catholicam fidem, quam affirmet ſe ſemper inconcuſſe, & firmiter tenuiſſe, & in ea velle viuere, & mori, cum Deo placuerit. Tum petat veniam ab omnib⁹ ſi quem forte iniuſte offenderit: largiatur eis aliquas gratias ſpirituales; roget, vt orent Deum pro anima ſua, & petat a Sacriſta,

vel ab alijs prælatis, vt tunc Sacratiſſimum Viaticum recipiat: vt cum tempus eis videbitur, alia Eccleſiæ Sacramenta ſibi adminiſtrent. Conuocet poſthęc, dum ſenſus integri ſunt, ſacrum Cardinalium ſenatum: profiteatur iterum catholicam fidem: pętat veniam ſi in ſua adminiſtratione quempiam iniuſte offenderit. Roget, vt orent pro anima ſua, commendet eis Eccleſiam Dei: & hortet vt in electione ſucceſſoris diligentes ſint, & vnanimes, & talem eligant, qui Chriſtianos vberius quam ipſe, pauerit, qui paſci nouerit: & ſi ei videbitur, nominet vnũ, vel plures, quos ſuo iudicio magis idoneos arbitretur. Aperiat etiam eis debita, & credita, ſi qua ſunt, & ſimiliter ſcripturas, pecunias & gemmas, ac precioſa quæque manifeſtet, condat teſtamentum ſuum, ſi vult, & eligat ſepulturam. Demum commendet Senatui familiam, & attinentes ſuos, & gratias ſpirituales, quas voluerint, eis largiatur, eoſque cum ſua benedictione dimittat. Huiuſmodi vltimum cum fratribus ſuis ſermonem (vt audiuimus) Nicolaus Quintus nouo tempore habuit, & quod ipſi vidimus, Pius Secundus. Hic etiam in vigilia Aſſumptionis beatæ Virginis cum pridie de Sacramento altaris communicatus fuiſſet, & cum domeſticis, inter quos minimus eram, quæ ſuperius conuenire diximus, peregiſſet. Sacrum collegium ad ſe poſt Veſperas conuocari iuſſit, patreſque longo, & dulci ſermone quanquam morti proximus (nam ſecunda noctis hora expirauit) allocutus eſt.

Vidimus Cardinales omnes abunde lachrymantes e cubiculo languentis exire. Et vltra ſupradicta omni ſtudio hortatus eſt Senatum, vt expeditionem contra Turcas ob quam rẽ ipſe Anconam ſe contulerat, proſequerentur. Poſt hęc Cardinales, vt cognouerint Pontificem in extremis laborare, tres deligẽt ex collegio, vnum videlicet de quolibet ordine, qui ſimul cum Camerario inuentarium faciant de omnibus bonis, quę ſunt in Palatio Apoſtolico, & illa reponãt in loco tuto ſub bona cuſtodia.

Quæ vero ad Sacriſtam pertinent, reuideant, dimittãt apud Sacriſtã, qm̃ eſt officiũ ꝑpetuũ. Deinde ꝓuideãt Cardinales, ſi in

vrbe moritur Pontifex, ne tumultus aliquis concitetur. Aduocent, & intromittant prudenter, & in tempore Eccleſiaſticam militiam, & eam diſponant per ciuitatem in locis opportunis, prouideant etiam prouincijs Eccleſiæ mittendo Commiſſarios viros graues, & prudentes. Pontifice vero animam agente, aliquis ex prælatis domeſticis ei adſtet, & Crucem inſpiciendam, oſculandamque illi crebro offerat, redigatque ei ad memoriā paſſionem Chriſti. Cubicularij adſtent cum diligentia miniſtrantes neceſſaria. Sacriſta in tempore Extremam Vnctionē, & commendationem animæ faciat, prout in ordinario. Pœnitentiarii vero circunſtent, legant pſalmos pœnitentiales, paſſionem Chriſti, & alias deuotas Orationes, dum adhuc expiret. Poſtquam vero Spiritum Creatori reddiderit legat officiū mortuorum. Cardinales vero debent mox aſtare, & ſinguli abſoluere defunctum Pontificem, dicentes vnum Reſponſorium, cum ſuis verſiculis, & Orationem pro defunctis, videlicet. Deus, qui inter apoſtolicos &c. Et vt quiſque abſoluit, diſcedit, Cubicularij autem parent aquam calidam cum herbis odoriferis, & fratres plumbatores lauent eius corpus, Tonſor radat barbam. Interim lauetur corpus cum optimo vino albo aromatizato, & calido, & loca ſpumantia impleantur aromatibus Mirrha, & Aloes, nares, & aures impleantur muſco, & demum bene fricentur manus, & totum corpus balſamo, quod Cubicularij, & Sacriſta ſubminiſtrabunt.

Poſthæc Pœnitentiarij induant eum communes veſtes, vſque ad rochettum: deinde ſacras, ac ſi eſſet celebraturus incipiendo a ſandalijs, vſque ad mitram ſimplicem, tum & annulo, cum fauone, pallio, ſpinulis, & omnibus ornamentis, paramenta erunt rubri coloris, ponent inde corpus ita ornatum ſuper feretrum, ſiue lecticam coopertam aureo panno cum pōtificis, & Eccleſiæ armis, & ſubtus caput ceruical ex panno aureo, & ad pedes duo alij ſimiles, ſuper quibus erunt duo pilei Pontificales. Corpus lauabitur, & ornabitur in camera ſecreta, & ornatum ponitur in lectica, ſiue feretro in camera Papagalli.

Et ibi

Et ibi vſque ad diem, ſi Pontifex in nocte morietur, Pœnitentiarij vigilantes, & pſallentes cuſtodient corpus, & habebunt expenſas, & omnia neceſſaria a palatio. Deinde hora competenti præcedente Subdiacono Apoſtolico cum cruce, & cum cappa ſua obſcuri coloris, videlicet violacea. Cantores capellæ cantabunt S ubuenite: & Pœnitentiarij portabunt copus ad capellam maiorem. Portabuntur ante corpus viginti ſex aut viginti octo intorticia accenſa per Scutiferos defuncti. Reliquum familiæ ſequetur, Cantores,& pœnitentiarij cantabūt Veſperas, & vigilias pro defunctis quouſque veniant alij religioſi. Et nota quod Camerarius, ſi non eſt Cardinalis, debet omnibus dum fiunt, perſonaliter intereſſe. Si vero eſt Cardinalis, non ipſe, ſed Vicecamerarius intererit. Collegia clericorum, & conuentus religioſorum, vt venerint cantant vigilias, aſpergunt, & incenſant corpus, & abſoluunt, vt in exequijs Cardinalium diximus. Poſtquam omnes abſoluerint, deducunt funus ad Eccleſiam Sancti Petri, & ibi ponitur corpus in medio Eccleſiæ: præferuntur multa intorticia familia ſequitur. Finito officio remanet ibi corpus per biduum, aut triduum, vt populus poſſit illum viſitare, & oſculari manum. In nocte reponitur in capella maiori, & tandem noctu ſepelitur, interdum vigiliæ per collegia, & conuentus non cantantur, ſed per Canonicos beati Petri defertur corpus ad Eccleſiam, cum Capitulo, & familia. Interim parantur exequiæ, erigitur caſtrum doloris cum lecto, & alia fiunt, quæ in exequijs Cardinalium ſupra notauimus. Sed largius, & abundantius, familiares Papæ, officiales curiæ, & vrbis officiales, ſi Romæ ſit, veſtiuntur panno nigro, vt in libris Cameræ Apoſtolicæ plenius apparet, ad quos nos remittimus: fiunt largę Eleemoſinæ pro anima Pontificis: religioſis viris, & mulieribus per Camerarium, & Theſauratium, & maxime ſi camera eſt diues. In prima die exequiarum leguntur ducentæ miſſæ cū eleemoſina. Miſſam ſolennem cantabit Prior Epiſcoporū Cardinaliū fit ſermo de laudibus Pontificis, & in fine fiunt abſolu

tiones a ſenioribus, vt in exequijs Cardinalium ſcriptum eſt. Accenduntur eodem die intorticia multa circum circa in Eccleſia, & candelæ ſupra caſtrum doloris: & idem fit in die nono, miſſam tunc cantat Subprior Epiſcoporum Cardinalium. Intra nouenam quotidie aliquis Cardinalium celebrat, incipiendo a ſenioribus poſt Subpriorem Epiſcoporum, & leguntur cẽtum miſſæ. Intorticia circa Eccleſiam & ſupra caſtrum doloris nõ accenduntur. Reliqua fiunt, vt in primo, & nono die. Diſtributio ceræ fit quotidie Cardinalibus, prælatis, familiæ, curialibus, & alijs, qui aderunt, & quotidie fiunt abſolutiones a Cardinalib⁹ in fine miſſæ, circa caſtrum doloris. Quotidie poſt miſſam cõueniunt. Cardinales in loco congruo conſulentes de rebus eccleſiæ, & ordinantes conclaue. Nona die poſt miſſam de defunctis cantatur Miſſa de ſpiritu Sancto, & fit ſermo exhortatorius ad electionem Pontificis.

De ſignificatione mortis eius per collegium, & de ſtilo ſcribendi.

MOrtuo Pontifice Collegium id litteris ſuis principib⁹, & maximis prælatis ſignificat, vtitur in ſcribendo ſtilo Apoſtolico, filios, & fratres illos appellans quos pontifex ita vocat, & ſingulares ſingulariter ſalutat, & alloquitur.

De Bullis plumbatorum per Vicecancellarium frangendis. Cap. IIII.

VIcecancellarius, vt primum Pontifex expirauit, bullas quibus litteræ Apoſtolicæ ſignari conſueuerunt, a plũbatoribus accipit, & partem illam, in qua litterę cum nomine pontificis inſcriptæ ſunt publice, & coram pluribus per ipſos plumbatores frangit: & ad ſignandum omnino ineptas reddit.

Aliam vero partem in qua Apoſtolorum ca pita ſunt, ſculpta lineo panniculo inuolutam alligatam, & ſigillo ſuo ſignatam

Came-

Camerario tradit, & diligentiſſime curat ne aliquæ litteræ ſignari poſſint, poſt Pontificis obitum.

OFFICIVM MISSÆ APOSTOLICA ſede Vacante Introitus.

SVſcitabo mihi ſacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum, & animam meam fuerit, & ædificabo ei domum fidelem: & ambulabit coram Chriſto meo cunctis diebus. ℣. Vt ſedeat cum principibus, & gloriæ ſolium teneat. Domini enim ſunt Cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem. Gloria patri. Sicut erat, &c.

Oratio.

Supplici Domine humilitate depoſcimus vt Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ concedat Pontificem illum tua immenſa pietas, q & pio in nos ſtudio ſemper tibi placitus, & tuo populo pro ſalubri regimine ſit aſſidue ad gloriam tui nominis venerandus, Per Dominum noſtrum.&c.

Lectio Epiſtolæ Beati Pauli apoſtoli ad Hebręos.

FRatres, Adeamus ad thronũ gratię Dei, vt miſericordiã cõſequamur, & cũ fiducia gratiã inueniamus in auxilio opportuno, Oĩs nanq; Põtifex ex hoĩbus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in his, quę ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis, qui condolere poſſit his, qui ignorant, &

rant, & errant, quoniam & ipſe circundatus eſt infirmitate. Et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita & pro ſemetipſo offerre pro peccatis. Nec quiſquam ſumit ſibi honorem niſi qui vocatur a Deo tanquam Aaron. Sicutque Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, vt Pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad eum. Ego hodie genui te, quemadmodum & in alio loco dicit. Tu es ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech. Qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationeſq; ad Deum, q̃ poſſit eum ſaluum facere a morte cũ clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſui reuerentia. Graduale.

Pontifex ſacerdos magnus inter fratres ſuos, ſuper cuius caput fuſum eſt vnctionis oleum, & cuius manus in ſacerdotio cõſecratę ſunt, veſtituſque eſt ſanctis veſtibus debuit per omnia fratribus ſimilari. ℣. Vt miſericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum, vt repropitiaret debita populi. Alleluia. ℣. Sacerdos ſit ſanctus, ſicut ego ſum Dominus, qui ſanctifico vos. Alleluia.

Tractus in Septuageſima.

Erunt filij Iacob ſicut a principio, & cetus eius coram me ꝑmanebit. ℣. Et erit dux eius ex eo, & princeps de medio eius ꝓducetur. ℣. Et applicabo eum, & accedet ad me. ℣. Quis enim iſte eſt, qui applicet cor ſuum, & appropinquet mihi ait Dominus. ℣. Et eritis mihi in populum, & ego vobis in Deum.

Euangelium ſecundum Ioannem.

In illo tempore dixit Ieſus diſcipulis ſuis. Si diligitis me, mãdata mea ſeruate, & ego rogabo patrem, & alium Paraclitum dabit vobis vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eum. Vos autem cognoſcetis eum: quia apud vos manebit, & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos, adhuc modicum: & mundus iam me non videt. Vos autem videbitis me, quia ego viuo, & vos viuetis. Offertorium

Non participentur, ſctã, donec exurgat Pontifex in oſtenſione, & veritate. Secreta.

Tuæ nobis Domine abundantia pietatis indulgeat, vt ſacrã

munera,

munera, quæ tibi reuerenter offerimus gratum maieſtati tuæ Pontificem Sanctæ Matris Eccleſiæ regimini præeſſe gaudeamus. Per dominum noſtrum.&c. Communio.

V eſte ſancta vtetur Pontifex, qui fuerit conſtitutus, & qui ingredietur tabernaculum teſtimonii, yt miniſtret in Sanctuario.

Oratio poſt Communionem.

P recioſi Corporis, & Sanguinis tui nos Domine ſacramento refectos mirifica gratiæ tuæ maieſtatis de illius Summi Pontificis aſſumptione lætificet, & plebē tuam virtutibus inſtruat & fidelium mentes ſpiritualium aromatum odore perfundat. Per Dominum noſtrum. Ieſum Chriſtum.&c.

Amen.

FINIS PRIMI LIBRI.

PRÆFATIO

IN SECVNDVM Cæremoniarum S. R. E. Librum.

MAXIMA mihi pars operis abſoluta videri poterat, cum Romani Pontificis auguſtiſsimam nominationem, cum ritus, ac cæremonias tanta religione obſeruari ſolitas priore libro peregi. Quin etiam Imperatoris, ac Principum excipiendi ratio addita. Diuorum noſtrorum Apotheoſes, celebres illæ Eulogiæ. Sacroſanctorum Cardinalium electio. Conciliorum vſus, deducendi pontificis ſolennis, ac frequens pompa. Iuſta demum Cardinalibus, ac Pontifici perſoluenda coronidem non ſolum vni libro; ſed toti plane operi imponebant. Quid enim amplius quiſquam; aut maius optare poterat? Sed conſulendum etiam curioſis fuit & quando multa adhuc nobis longo vſu probata ſupererant ſcitu haud indigna, non negleximus hanc etiam partem, quæ religionem ipſam præcipue tangeret; neque ſolum attingeret, ſed miſticas illas ſpecies in ſacris obſeruatas omnino referret. Agetur a nobis igitur hoc altero; qui ſequitur libro, quo ritu, qua pietate in ſacris Pontifex Maximus vtatur. Qui dies illi peculiares, quibus etiam diuinis operetur, vt his etiam, qui ea quotidie ſpectant, ac tractant, non ingrata futura ſint: dum legent. Erit & illud ex ipſa lectione emolumenti: vt ſi quis forte ſpectauerit, & quæ

dam

dam interim obliuioni mandauerit, habeat hac in parte vnde ſubſidium petere poſsit, & omnia velut illuſtri monimento poſita ſtatim recognoſcat: nam his, qui nunquam interfuere tanto gratiora, ac iucundiora fore arbitramur, quanto res ipſa maior, ac tota religionis, pietatiſq; noſtræ ſit. Legant igitur libenter iſta omnes, & cum a ſuperioris libri lectione fatigatus animus fuerit, ſecedant veluti in pratum hoc ſecundi libri, quem nos, vt reliqua ad vſum, voluptatemque omnium primi concinnauimus, neque enim inuidimus, quod plerique omnes faciunt, vtilitatem hanc publicam mortalibus, aut ſoli ſapere hac in re voluimus, vtinam occaſio nobis eſſet data iſta maturius edendi, ſed quando hoc potiſsimum tempore emiſimus, habeant ſaltem illam mihi gratiam, qui primi iſthæc legens, vt ornatum maiorem a nobis non requirat res ipſa nuda, ac ſimplici oratione prodentibus, alioqui cum multa noua noſtrorumque temporum plane eſſent, verbis obſoletioribus, atque vſitatis, vt ab omnibus intelligi plenius poſſent, vtendum fuit. Bene Vale.

SACRARVM

CAEREMONIARVM S. Romanæ Eccleſiæ.

LIBER SECVNDVS.

De prima Dominica Aduentus Domini. Cap. I.

PRIMA Dominica de Aduentu conſueuit celebrare Camerarius Sanctiſſimi Domini noſtri Papæ, ſi nõ eſt Cardinalis, ſi verò eſt Cardinalis, celebrat Vicecamerarius, ſi eſt Epiſcopus. Quod ſi non eſt Epiſcopus, aliquis ex primis aſſiſtentibus Papæ celebrat, qui hora competenti prȩueniens ad capellam accipit Pontificalia paramenta coloris violacei, & mitram ſimplicem, Diacono, &

Subdiacono, planetas, plicatas, ante pectus habentibus. Sermonem facit Procurator Ordinis prædicatorum.

Ordo ſeruandus quando cantatur Miſſa ordinaria coram Papa. Cap. II.

HAc die Summus Pontifex in camera paramenti, quę Papagalli dicitur, induitur amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro ſimplici, & mitra non auriphrigiata per Seniores Diaconos Cardinales duos ſibi aſſiſtentes, & duos Subdiaconos, qui debẽt ſtare quaſi retro Põtificem Aculuthis miniſtrãtibus paramenta, & oram, ſiue extremitatẽ albæ ad terrã aptãtibus. Diaconi Cardinales, poſtquam mitram impoſuerũt Pontifici, faciunt ei reuerentiam, oſculantes eius manum dextram ſub auriphrigio pluuialis illis protẽſam, & mox fimbriæ pluuialis anteriores dantur per Clericum cæremoniarum deferendæ alicui Protonotario, qui procedit ad ſiniſtram Põtificis aliquãtulum ante: cauda vero pluuialis datur ferenda alicui magno nobili, vel Oratori laico, Tum pontifex hoc ordine ad capellam, ſiue ad Eccleſiam procedit. Primo familiares Cardinalium, & deinde Scutiferi Papæ præcedunt, tum Procuratores, Principum & Ordinum religioſorum, inde Aduocati, & Secretarij, deinde Cubicularij, Acoluthi, Clerici cameræ, Auditores cum Magiſtro ſacri palatij: Poſt hos ſequuntur nobiles maiores, Barones, Conſeruatores vrbis, Oratores non pręlati. Senator vrbis, & ſi qui alij Principes ſunt, qui non ſedeant inter Cardinales Tum Subdiaconi Apoſtolici quorum vnus portat Crucem Papalem, & duo Magiſtri hoſtiarij iunctim cum eis procedunt. Inde ſi quis adeſt Princeps: qui ſtet in ſede Cardinalium: Deinde Diaconi, Preſbyteri, Epiſcopi, Cardinales: demum duo antiquiores Cardinales Diaconi aſſiſtentes, ſiue medium habentes Pontificem: poſt quem ſequuntur duo Cubicularij ſecreti cum Auditore, qui ſeruit de mitra inter eos: Deinde Secretarius, ſi non eſt prælatus cum Medico: Demum Epiſcopi Aſſiſtentes Papæ, Oratores, Prælati, Archiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarij, Abbates, Generales Ordinum, & reliqui togati, Et hic ordo ſemper ſeruatur, quando Papa

exit

exit ad capellam non proceſſionaliter, ſiue ad veſperas, ſiue ad miſſam cũ pluuiali & mitra. Papa igitur cũ Cruce, & Cardinali bus venit ad capellã: & ante altare procũbit ſuper faldiſtoriũ: vbi detracta mitra per Diaconum ſibi a ſiniſtris aſſiſtentẽ, orat, prelatus autẽ celebraturus, vt primũ videt Pontificẽ venientem depoſita mitra, ſurgit: & Pontifici procũbenti apud faldiſtoriũ facit profundã reuerentiã caput inclinãdo: deinde dũ Pontifex orat: vadit detecto capite retro ad ſiniſtrã Pontificis ſequentib⁹ Diacono & Subdiacono. Quo ſurgẽte ab oratione remouetur faldiſtoriũ, & ſcabellũ per Clericos capellæ, vel ſi abſunt, per Cæremoniarios. Prælatus autem accedens facit cũ eo confeſſio nem Pontifice inchoante. Dicto per Põtificẽ, Indulgentiã &c. Prælatus retrahit ſe, & a Subdiacono manipulus illi imponitur cũ quo & Diacono dicit: D eus tu conuerſus &c. vſque ad finẽ, & ibi remanet quouſque Pontifex diſcedat, tunc aſcendit ad al tare dicens, A ufer &c. & apud altare dicit. O ramus te Dñe &c. Et cũ dicit. Q uorum reliquiæ hic ſunt, oſculatur altare in medio: deinde librũ Miſſalẽ in cornu Euangelij per Subdiaconũ ſibi porrectũ, & ibidẽ in medio altaris expectat quoſque Thuribulum per Diaconum ſibi miniſtretur. Pontifex vero cũ duo bus Cardinalibus ſibi aſſiſtentibus confeſſionem perficit, deinde accepta mitra aſcendit ad ſolium, ſedet, & fit ei reuerentia per omnes Cardinales, primo p Epiſcopos deinde p preſbyteros & Diaconos. Cum autem Prior preſbyterorũ Cardinaliũ, venit ad reuerentiã accedit ad Pontificẽ, Clericus cæremoniarum cum thuribulo & nauicula, qui facta per Preſbyterũ Cardinalem reuerentia porrigit illi nauiculã, & ille Pontifici dicẽs B enedicite Pater ſancte, manũ Pontificis deoſculatur, & Papa imponit incenſum more ſolito dicens. A b illo benedicaris, in cuius honore cremaberis. In nomine patris, & filij, & Spiritus Sancti. A men. C æremoniarius recepta nauicula, reportat Thu ribulum ad altare, quod Diaconus miniſtrat celebranti, qui in cenſat altare more conſueto: deinde incenſatur ipſe a Diacono in cornu Epiſtolæ. Tum Papa cũ mitra ſedens, poſtquã Domini

Cardinales

Cardinales fecerunt reuerentiam, a Priore presbyterorum Cardinalium in infimo gradu ſolij ante ipſum genuflexo incenſat. Interim veniunt ad circulum omnes Cardinales, & incenſato Pontifice duo priores prelati aſſiſtentes videlicet primus cum lib. Miſſali, alius cum candela accenſa, accedunt ad pontificē, qui depoſita mitra ſurgit, & dicit Introitum & Kyrieeley. cum Cardinalibus, qui mox deſcendunt, & vadunt ad loca ſua, & pōtifex ſedet ſi tempus dabitur quouſque dicuntur orationes: Celebrans vero cum primum incenſatus fuerit accedit ad faldiſtorium cum mitra, qua depoſita ſtans altare verſus dicit. Introitū & Kyriel. vno ex Capellanis ſuis librum tenente, finito a Cantoribus Kyrieeleiſon, celebrans verſus populum omnibus cōſurgentibus dicit: Oremus, & orationes conſuetas quatuor, primam dicit ſub ſua concluſione. Secundam. Deus qui de beatæ Mariæ virginis vtero. Tertiam. Omnipotens ſempiterne Deus in cuius manu ſunt omnes poteſtates. Quarta. Deus omnium fidelium paſtor & rector. ſub ſua concluſione, ad quas pontifex depoſita mitra, cum Dominus vobiſcum, dicitur ſurgit, Celebrante dicente vltimam orationem, Subdiaconus depoſita planeta, accipit librum epiſtolarum, & facta reuerentia primo ſacerdoti, deinde altari & Papę comitante Cæremoniario ipſe ſibi librum tenens, dicit Epiſtolam omnibus ſedentibus, ea dicta p̄cedente Ceremoniario accedit cum libro ad oſculandum pedem pontificis: & reuerſus ad celebrantem reaſſumit planetam: & accipiens Miſſale tenet illud ante celebrantem, qui ſedens in eo legit Epiſtolam, Graduale, &c. & Euangelium, deinde ſedet Subdiaconus in loco ſuo: ſimiliter aſſiſtentes papæ offerunt ei librum, & legit, celebrans. Cum incipitur Alleluia, ſurgit Diaconus, & illi planeta extrahitur, & plicatur, ſi non eſt alia plicata, & ſic plicata imponitur, ei in humero ſiniſtro ſuper ſtolam: & fortiter cum cingulo ad hoc dato ligatur. Et tenens librum euāgeliorum ambabus manibus ante pectus, facit reuerentiam primo celebranti, deinde altari, demum papę, & ſolus accedens ad altare ipſum librum ponit ſupra illud in medio & genuflectit.

Tum ſurgens præcedente Cæremoniario vadit ad papam, & oſculatur pedem eius, cæremoniario pedem papæ diſcooperiente, deinde reuertitur ad altare, & genuflexus dicit. Munda cor meum &c. quo finito accipit librum ex altari ambabus manib⁹ ante pectus tenens, vadit ad celebrantem, ſi ſupereſt ei temp⁹. Interim vero alius cæremoniarum clericus cum Thuribulo, & nauicula accedit ad Pontificem, & aſſiſtens preſbyter Cardinalis ſimul, & imponitur incenſum per Pontificem, vt ſupra in principio Miſſæ dictum eſt. Deinde Ceremoniarius cum Thuribulo, & nauicula redit ad celebrantem, datque vni ex miniſtris Thuribulum ad dextram, nauiculam ad ſiniſtram, tum accipit duo candelabra cum candelis ardentibus de altari, vel credentia, & conſignat duobus miniſtris iunioribus celebrantis. Deinde cum tempus fuerit, itur ad Euangelium hoc ordine: primo præcedit Cæremoniarius alios dirigens, & inſtruens, tum Thuriferarius cum Thuribulo & nauicula: inde duo cum candelabris: deinde Subdiaconus, demum Diaconus cum libro ante pectus, vt ſupra. Et factis reuerentijs celebranti, altari, & Papæ vadunt ante Papam, vbi Diaconus genuflexus petit a Pontifice benedictionem, deinde Subdiaconus ſtans medius inter duos ceroferarios tenet librum Euangeliorum, & Diaconus incipit. Dominus vobiſcum. &c.

Et nota quod non eſt neceſſarium neque ex antiquis cæremonijs, quod cum Diaconus petit benedictionem, aſſiſtant ei ceroferarij. Diaconus vero cum dicit Euangelium, non debet vertere faciem ad altare, ſed ad altaris cornu dextrũ, quod in capella Papæ Romæ non ſeruatur: quia verteret faciem ad ipſum Pontificem: in Sancto Petro autem & alibi ſemper ſeruat. Cum autem dicit: Sequentia ſancti Euangelij, &c. ſignat cum pollice dextro librum, deinde frontem, os, & pectus, cum reſpõdetur: Gloria tibi Domine, incenſat ter librum, videlicet, in medio a dextris & ſiniſtris. Euangelio finito fit reuerentia altari & Papæ, & Diaconus & ceroferarij reuertuntur ad celebrantem, Subdiaconus portat librum apertum oſculandum Papæ,

& dein-

& deinde reuertitur ad celebrátem. Cæremoniarius facit ſignum Preſbytero Cardinali aſſiſtéti, & accipiés Thuribulum de manu Thuriferarij offert illud ipſi aſſiſtéti, qui ſtans ante gradus incéſat Pótificem ſine mitra ſtátem, & reuertitur ad locum ſuum inter alios Cardinales, Papa vero ſedet, & capit mitram, deinde ducitur per Cæremoniarium ad pedes Pótificis, qui ſermonem eſt habitúrus qui genuflexus, & illos deoſculatos petit benedictionem dicendo. Iube Domine benedicere, túc Papa benedicet dicens. Dominus ſit in corde tuo, & in labijs tuis, vt digne & fructuoſe annunciés verba ſua ſancta, in nomine patris, & cætera.

Et benedictióne accepta, ille dicit indulgentias. Pater Sáctus papa cócedit quinque annos, & totidem quadragenas.

Et ille recedés factis reuerétijs vadit ad pulpitum, vbi facit ſuum ſermonem, quo finito expectat in pulpito, & Diaconus per Cæremoniarium ante gradus ſedis Papæ ducitur, & ſtans alta voce dicit, Confiteor, & cætera. Ante cuius inchoationem ſurgút omnes, ſed Papa, & celebrans ſunt cum mitra. Cum vero Diaconus dicit: Et tibi pater, ſimiliter: Et te pater debet genuflectere. Et cum dicit: Mea culpa, ſingulis vicibus manu dextra pectus percutiat. Finito Confiteor, orator pronúciat indulgétias per Pontificem conceſſas, & deſcédit quo vult. Interim Subdiaconus Apoſtolicus portat Crucem ante Papam, & Papa ſurgens ſine mitra ex libro cantat: Precibus & meritis, & cætera. Miſereatur. Indulgentiam, & cætera. & dat benedictionem, vt in libro. Et cum deponitur mitra Pontifici, deponitur mitra celebranti. Et vnus protonotarius accedit ad Papam cum dicit. Et bńdictio Dei & cæ. Qui diſcedétibus aſſiſtentibus capit fimbriam pluuialis, & tenet ante corpus Papæ. Et nota quod quotieſcunque Papa cantat, vel legit aliquid ex libro, ſi tunc non celebrat, primus Epiſcopus aſſiſtens tenet ante eum librum ſupra caput, & ſecúdus Epiſcopus tenet cádelam accéſam: Diaconi vero ſi aſſiſtút hincinde tenét man⁹, Si vero Papa celebrat Miſſam, ſiue

veſperas ſolennes aſſiſtens Gardinalis, ſiue Epiſcopus ſit, ſiue Preſbyter, tenet librum ſupra caput, & primus Epiſcopus non Cardinalis, adiuuat eum, alij vt ſupra. Facta benedictione, vel ſi ſermo non fit, oſculato libro, & incenſato Pontifice, vt ſupra diximus, celebrans incipit Credo, & Cardinales venientes ad circulum circunſtant Pontificem, & cum eo Credo perficiunt. Cum dicitur: Et incarnatus eſt. Cæremoniarius capit ex credentia burſam cum corporalibus, & eam dat Diacono qui ambabus manibus eam accipiens vſque ad oculos eleuat, portat ad altare cum reuerentijs ſolitis, vbi extractis hinc inde corporalibus explicat ſuper altare, burſam vero ad locum minus impeditum ponit: Deinde reuertitur ad locum ſuum. Finito Credo ſurgit celebrans ſine mitra, & verſus ad populum dicit, Dominus vobiſcum: Deinde verſus altare, Oremus, & legit Offertorium; Tum ſedet, imponitur ei mitra, extrahunturque chirothecæ a miniſtris, & vnus ex Scutiferis portat aquam, qui primo facit reuerentiam Papæ, deinde altari, tum celebrāti cui dat aquam manibus; miniſtri tenent mappam. Interim aſſiſtens celebrantis ducitur per Cæremoniarium cum Miſſali, & cuſſino ante pectus ad altare cum reuerentijs ſolitis, vbi ponit librū in loco Euangelij ſuper cuſſinum, & inuenit, quæ ſunt dicēda deinde ad partem in cornu dextro expectat celebrantem: interim etiam paratus Subdiaconus ante credentiam cum velo circa collum, & inde accipit calicem cum patena, hoſtia, & palla, & cooperitur cum velo, & accedit ad cornu ſiniſtrum altaris videlicet Epiſtolæ. Et poſt eum vnus ex Capellanis celebrantis ampullas vini, & aquæ manibus portans: celebrans autem lotis & exterſis manibus aſcendit ad altare, deducente Diacono, & cum vertit ſe, vel tranſit ante Papam, extrahitur ei mitra, & facit reuerentiam Pontifici: Deinde vadit ad medium altaris, & Diaconus ſtans a dextris eius accipit Calicem de manu Subdiaconi, & ponit ipſum ſuper altare, deinde accipit patenam, cum Hoſtia, & illam dat celebranti, qui eam offert cum orationib⁹ conſuetis aſſiſtente Capellano ſuo in libro omnia demōſtrante.

Interim

Interim Diaconus erigit calicem, & accipit ampullam vini, de manu Subdiaconi, & ponit vinum in calice.

Nam Subdiaconus poſtquam depoſuit calicem, vertit ſe ad illum, qui portauit poſt eum ampullas, & ex eius manibus primo accipit ampullam vini, & eam (vt dixi,) dat Diacono; deinde accipit ampullam aquæ, & verſus ad pontificem porrigit aquam benedicēdam, quę poſtquam fuerit per pōtificem benedicta, ipſe Subdiaconus infundit in calicem; deinde reddit illi, a quo eam acceperat. Et Diaconus dat calicem celebranti, offerunt ſimul cum orationibus, &cętera.

Subdiacono vero imponitur in dextra manu patena, quam cooperit, & vadit ante medium altaris in loco conuenienti.

Interim vero Cæremoniarius cum Thuribulo, & nauicula vadit ad pōtificem, & aſſiſtēte preſbytero Cardinali miniſtrāte imponitur incēſum, vt ſupra. Deinde reuertitur ad altare, & dat Thuribulum Diacono, & ille celebrāti, qui ſuo tempore incēſat oblata primum, deinde altare; poſtea accepta mitra in cornu epiſtolæ incēſatur ipſe a Diacono: tum lauat manus, & depoſita mitra reuerſus ad medium altaris proſequitur Miſſam, prout in ordinario. Diaconus vero celebrāte incēſato cum Thuribulo, accedit ante pōtificem, quem incēſet Cardinalis aſſiſtēs, tum per Diaconum incēſatur ipſe Cardinalis, deinde alij duo Cardinales aſſiſtentes, poſtea alij more cōſueto. Interim celebrās procedit in Miſſa ſuo ordine. Cum peruētum eſt ad præfationem, & incipit. Per omnia ſæcula, ſæculorum, & cætera. ponit manus ſuper altare, & papa ſurgit cum mitra, & alij omnes ſurgūt, & preſbyter Cardinalis aſſiſtēs papæ recedit a ſcabello, & vadit ad locum ſuum, & amouetur ſcabellum quia amplius illuc ad ſedendum non reuertitur.

Celebrās cum dicit: Surſum corda, eleuat manus aliquātulum de altari, tum dicit: Gratias agamus, ſuper verbo Domino eleuat altius manus, & iūgit ante oculos, deinde extēſas eas tenet, vſque in finem. Cum eſt circa medium præfationis; Cardinales incipiūt venire ad circulum ante pōtificem: & finita præfatione

dicunt: Sanctus. cum papa ſtante ſine mitra, deinde diſceduut ſuo ordine ad loca ſua, & Papa reaſſumit mitram. Dum dicitur Sanctus, Clerici capellæ incendunt quatuor intorticia, & per Cæremoniarium dantur quatuor Capellanis celebrantis, & ducuntur inferius ante altare, ita vt medium inter ſe habeant Subdiaconum patenam tenentem, ſitque inter eos, & altare competens diſtantia, vt ibi poſſit ſtare Papa cum ſuis aſſiſtentibus, & miniſtris. Papa autem cum celebrans dicit.

Hanc igitur oblationem, cum mitra deſcendit ad ſaldiſtoriũ ante altare, vbi deponitur illi mitra. Cæremoniarius vero incenſat Sacramentum, dum eleuatur, genuflexus ad celebrantis dextram: & facta eleuatione reponitur Papæ mitra, qui ad ſedem ſuam reuertitur, vbi iterum ſibi mitra deponitur, & ſine ea ſtat vſque poſt factam communionem Corporis & Sanguinis Domini, tunc ei reponitur, Cum autem dicitur: Pater noſter, circa finem Subdiaconus reuertitur ad altare, & dat patenam Diacono, qui eam dat celebranti, eodem tempore veniunt Cardinales ad circulum ad dicendum: Agnus Dei. cum Papa: quo dicto diſcedunt, & preſbyter Cardinalis aſſiſtens de circulo accedit ad altare, & pacem a celebrante accipit. Aſſiſtens vero celebrantis dicto Agnus. cum celebrante dimittit librum in manu Diaconi miniſtrantis, & factis reuerentijs altari, & Papæ venit ad cornu ſiniſtrum altaris, & ibi expectat. Subdiaconus vero miniſtrans vadit ad dextrum latus celebrantis, preſbyter vero Cardinalis aſſiſtens vadit ad Pontificem, & dat oſculum pacis dicens. Pax tecum, deinde reuertitur ad locum ſuum, & Diaconi Cardinales aſſiſtentes primo a dextris, deinde alter a ſiniſtris Papæ cum debitis reuerentijs accipiunt pacem à Papa, qui dicit. Pax tecum, & illi reſpondent. Et cum ſpiritu tuo. Interim aſſiſtens celebrãtis ductus ad priorem preſbyterorum aſſiſtentium ab eo accipit pacem, quam primo dat alijs Cardinalibus.

Et deinde datur pax omnibus in capella more conſueto. Celebrans autem vt ſumpſit Sacramentum, purificatur Subdiacono

ampullas

ampullas vini, & aquæ miniſtrante. Diaconus librum exportat ad cornu Epiſtolæ, Subdiaconus vero accipit calicem, mundat, & aptat cum patena, purificatorio, plicat corporalia, ponit in burſa, imponit ſupra calicem, & omnia ſimul portat ad credentiam, poſtmodum reuertitur ad celebrantem. Celebrans facta purificatione accipit mitram, lauat manus, & extergit, deponitur mitra, & ea amplius, ſi Papa præſens eſt, nõ vtitur. Legit Communionem, tum in medio altaris vertit ſe ad populum, & dicit. Dominus vobiſcum. Deinde ad altare in cornu Epiſtolæ. Oremus, & orationes. Quibus finitis in medio altaris vertit ſe ad populum, & replicat Dominus vobiſcũ. Et ad altare rurſum reuertitur. Quo dicto Diaconus verſus ad altare dicit. Benedicamus Domino. Cãtores reſpondent. Deo gratias, celebrans inclinato capite ante Crucem dicit. Placeat tibi Sancta Trinitas, & cætera.

Quo finito retrahit ſe ad cornu Epiſtolæ, & faciem vertit ad Põtificem. Interim Subdiaconus Apoſtolicus portat crucem ante Papã, qui ſtãs dat benedictionem dicens. Sit nomen Domini. &c. more conſueto vno ex Protonotarijs Auriphrigium ad ſiniſtram tenente, data benedictione per Pontificem celebrans vertit ſe ad altare dicens, Dominus vobiſcum. Initium Sãcti Euangelij ſecundum Ioannem. In principio erat verbum, & cætera. Reuertitur ad faldiſtorium deponit omnia paramenta, dicit Orationes Trium puerorum, & cætera, & redit in pace.

De prima Dominica Aduentus Papa abſente. Cap. III.

CVm autem in abſentia Pontificis Cardinales huius diei Officio intererunt, celebraturus p̃latus, de quo ſuprà diximus, accipit oĩa paramẽta, & ſic parat⁹ Cardi. expectat

poſt quorum aduentum Cæremoniarius accedit ad ipſos Cardinales, petens ab eis licentiam pro officio inchoando nomine celebrantis. Qua habita celebraturus cum mitra accedit ante ſuperioris gradus altaris facta prius Cardinalibus reuerentia caput profunde inclinãdo, & tunc Cardinales ei aſſurgere debẽt, ille vero depoſita mitra facit altari ſimiliter reuerẽtiam, & cum Diacono, ac Subdiacono genuflexus dicit confeſſionem more conſueto. Cãtores interim dicunt: Introitum, & Kyrie eleiſon. Finita confeſſione celebrans aſcendit ad medium altaris, oſculatur illud, deinde librum Euangeliorum.
Tum miniſtrante Diacono nauiculam, & Cæremoniario Thuribulum, imponit incenſum, incenſat altare, deinde incẽſatur ipſe cum mitra, tum reuertitur ad faldiſtorium, vbi depoſita mitra dicit Introitum & Kyrie eleiſon, quo finito depoſita mitra ſurgit, & conuerſus ad populum dicit, Dominus vobiſcum. Deinde ad altare Oremus, & orationes, & alia, vt ſuprà per totum, vſque ad finem Epiſtolæ. Qua finita Subdiaconus librum clauſum ante pectus tenens vadit ad celebrantem, coram quo genuflexus ponit librum in eius gremio, & manum illius oſculatur, quem librum Cæremoniarius ab eo recipiens ponit ad locum ſuum: deinde ſurgit Subdiaconus, & tenet Miſſale celebranti, vt ſupra.
Cum dicitur, Alleluia, & Diaconus librum Euangeliorum ſuper altare poſuerit, Cæremoniarius cum Thuribulo, & nauicula vadit ad celebrantem in faldiſtorio ſedentem, vbi miniſtrante Diacono celebrans imponit incenſum ac ſignatur vt ſupra. Cęremoniarius tunc dat vni ex miniſtris Thuribulum, quod dextra, & nauiculam quam ſiniſtra manu pręferat, & duo candelabra cum luminaribus alijs duobus, Diaconus vero interim ad altare accedens genuflexus dicit. Munda cor meum. Tum capiens ex altari librum Euangeliorum, & ante pectus illum tenens, ad celebrantem in faldiſtorio ſedentem reuertitur, & genuflexus coram eo dicit, Iube Domine benedicere: & benedictione recepta procedit ad lectionem Euange-

lij ordine ſupradicto. Finito Euangelio factis reuerentijs reuertuntur omnes ad celebrãtem,& Subdiaconus portat ad oſculãdum librum Euãgeliorum apertum celebrãti,qui mox per Diaconum incẽſatur; quo facto oraturus adducitur ad celebrantem. Et ſi Epiſcopus, vel Abbas ſit capite tãtum inclinatus, ſi vero inferior genuflexus coram celebrãte dicit: Iube Domine benedicere. Et benedictione accepta petit indulgẽtias populo publicãdas:& celebrãs committit ei publicationem indulgẽtiarum a Papa cõceſſarum: vadit deinde oraturus ad locum cõſuetum, & faciet ſermonem, vt ſupra.

Finito ſermone ſtatim pronũciat indulgẽtias nomine cõſueto. Tũc celebrãs depoſita mitra verſa facie ad altare dicit, Credo, & alia: vt ſupra dictum eſt. Finito Offertorio ſedet celebrãs, deponũtur ei annuli, & chirothecæ, lauat manus, ſurgit deinde, & cum mitra aſcendit gradus altaris: vnde facta reuerẽtia Cardinalibus procedit ad medium altaris, vbi deponitur ei mitra,& alia facit vt ſupra. Cæremoniarius Thuribulum & nauicellam ſuo tempore affert, & miniſtrante Diacono celebranti imponit incenſum benedicẽs & incẽſans, vt ſupra: deinde incenſatur ipſe celebrans, & ſucceſſiue Cardinales & alij ordine ſuo continuatur Miſſa, vt ſupra. Dicto Agnus Dei. aſſiſtẽs celebrãti cum ſuo libro in manibus Diaconi venit ad manum dextram celebrãtis, & ibi ante altare genuflectit, ſurgit, oſculatur altare,& pacem a celebrãte accipit, quam dat poſtmodum primo Epiſcopo, primo Preſbytero,et primo Diacono, Cardinalibus, & ſucceſſiue alijs, & cum viderit celebrãtem purificationem ſumpſiſſe dat pacem Cæremoniario, qui perficit curſum ſuum,& alia fiunt, vt ſupra, dicto Benedicamus, &cæt. celebrãs complet Placeat tibi Sãcta Trinitas &cætera.

Et imponitur ei mitra: Stãs in medio altaris, & verſa facie ad ipſum altare,& manus ante pectus iũctas habẽs dicit, Sit nomen Domini benedictum. Et cum dicit. Sit nomen Domini,cum pollice,& indice ſimul iunctis dextræ manus facit ſibi ſignum, Crucis in pectore, ſiniſtram vero tenet ſupra ſtomachum ſuũ

cum

cum dicit. B enedictum, iungit manus ante pectus. Deinde cum dicit: A diutorium noſtrum in nomine Domini, cum manu aperta ſignat ſe ſigno Crucis incipiens à capite, deinde ſub vmbiculo, tum à ſiniſtro, deinde à dextro humero ſe tãgens, manum ſiniſtram vt ſuprà tenens. Poſtea dicit, B enedicat vos omnipotens Deus, & cum dicit D eus iungit manus: & cum dicit, P ater, vertit ſe ad manum dextram ſignum Sanctæ Crucis faciens. Deinde verſus ad medium dicit: E t filius. Et iterum ſignat. Tandem in fine ſic nihilominus ſignans tertio dicit. E t Spiritus Sanctus. Et circulum perficiens ad altare ſe vertens dicit. D ominus vobiſcum. I nitium Sancti Euangelij, & cæte. Et facta reuerentia Cruci, deinde Cardinalibus cum mitra ad faldiſtorium reuertitur dicendo E uangelium Sancti Ioannis, & alia quæ ſunt dicenda. I bique exuitur &c. vt ſupra.

De Miſſa Papali in Dominicis Aduentus. Cap. IIII.

SI autem Summus Pontifex hac, vel alijs Dominicis in Aduentu voluerit ſolẽniter celebrare, parabitur ĩ camera paramenti, (vt ſupra diximus,) & deſcendet ad Eccleſiam ſiue capellam. Cardinales autem, & alij prælati erunt cum ſuis cappis laneis; & facta oratione more ſolito ante altare accedat ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta: ſedet, & fit reuerẽtia à Cardinalibus tantum cum ſuis cappis laneis.

Interim Subdiaconus Epiſtolam dicturus patamenta ſibi conuenientia præter manipulum, & planetam, quæ capit poſtea cum Papa, intrat ad altare, & Acoluthi, atque alij officiales, qui vtuntur ſuperpelliciis ſupra rochettum dimittunt cappas, & capiunt ſuperpellicia, deinde Pontifex incipit. D eus in adiutorium meum intende. pro tertia, ſtans ſine mitra, & ſedet cum incipitur pſalmus, & accipit ſandalia, & legit pſalmos, & orationes conſuetas, & in fine cantat orationem pro tertia, preſbytero Cardinali, qui ei aſſiſtere debet librum ſupra caput cum ſua cappa lanea tenente paulo ante duo Diaconi

coni aſſiſtentes, & Diaconus cantaturus Euangelium vadit ad capiendum ornamenta videlicet planetas ante pectus plicatas violacei coloris, & alia conſueta. Diaconus tamen cantaturus Euangelium accipit amictum, albam, & cingulum, & ſtolam, & ita vadit ad parandum Pontificem: quo ſacris veſtibus induto ipſe & Subdiaconus Epiſtolæ capiunt planetas, & manipulos, & interim duo alij Diaconi vel in defectu eorum duo vltimi preſbyteri aſſiſtunt Pontifici cum ſuis cappis, finita tertia tres Diaconi reuertuntur ad Pontificem, qui lauat manus miniſtrante Preſbytero Cardinali adhuc cum cappa lanea, deponit mitram, pluuiale, & ſtolam, & accipit paramenta more cõſueto: & tunc omnes Cardinales, prælati, & Officiales capiunt paramenta ſibi competentia & in omnibus, ac per omnia ſeruantur conſuetæ cæremoniæ, vt plenius dicemus infra in Natiuitate Domini noſtri, excepto quod illi aſſiſtit pro Capellano Prior preſbyterorum Cardinalium: & non Prior Epiſcoporum: qui Prior preſbyterorum & nunc, & quotiens ſeruit pro aſſiſtente, tam in veſperis, quàm in Miſſa, induitur pluuiali, & non planeta, & ſedet in loco aſſiſtentis, & in veſperis cantat tertiam Antiphonam, vt aſſiſtens, Subprior vero preſbyterorum miniſtrat vinum ad purificationem manus poſt communionem: & cantat quartam Antiphonam in veſperis, alia omnia, vt in Natiuitate.

De ſecunda Dominica Aduentus. Cap. V.

Secunda Dominica Aduentus conſueuit celebrare vnus ex Epiſcopis aſſiſtentibus Papæ, eo ordine prout ſupra in prima Dominica dictum eſt: & ſimiliter dicuntur quatuor orationes, vt ſupra. Sermonem facit Procurator Ordinis Minorum.

De Tertia Dominica Aduentus. Cap. VI.

TErtia Dominica Aduentus Domini, quia cãtatur Introitus: Gaudete in Dño ſemper. celebrare cõſueuit Preſbyter Cardinalis cum paramentis violaceis, & mitra auriphrigiata. Diaconus, & Subdiaconus vtũtur dalmatica, & tunicella, dicũtur quatuor orationes, prout in prima Dñica, & Dñs vobiſcum, nõ Pax vobis ante primam orationem: Oĩa alia dñr, & fiũt prout in prima Dñica dictũ eſt. Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum. In hac die cõſueuerũt antiqui pontifices celebrare, erãt Veſperæ Papales p̃cedẽtes, & potus in aula.

De Quarta Dominica Aduentus. Cap. VII.

QVarta Dominica Aductus celebrare conſueuit vnus ex epiſcopis aſſiſtentibus papæ cum paramentis violaceis: dicuntur quatuor orationes: miniſtri vtuntur planetis plicatis ante pectus: & omnia alia fiunt prout ſupra in prima Dominica dictum eſt. Sermonem facit procurator ordinis beatæ Mariæ de monte Carmelo.

De Vigilia Natiuitatis Chriſti. Cap. VIII.

SI vero vigilia Natiuitatis Chriſti in Dominica venerit, celebrat vnus ex aſſiſtentibus Papæ, vt ſupra in paramentis violaceis, miniſtri vtuntur tunicella, & dalmatica. Cardinales non debent facere reuerentiam Pontifici, quia in Veſperis illam ſunt facturi. Dicuntur quatuor orationes, prima de Vigilia ſub ſua concluſione. Secunda de Dominica. Tertia contra paganos. Quarta pro Pontifice. Præfatio dicitur de Aduentu, & non fit ſermo.

De

De Veſperis vigiliæ Natiuitatis Chriſti Pontifice in craſtinum celebraturo. Cap. IX.

IN Vigilia Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſi Sanctiſſimus Dominus noſter in craſtinum eſt celebraturus, veſperę fiunt ſolennes hoc ordine. Pontifex indutus in camera paramenti, quæ papagalli dicitur, amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albo, & mitra precioſa, procedit ad Eccleſiam ordine cõſueto, Subdiaconis, Auditoribus, Clericis cameræ, & Acoluthis in ſuperpellicijs amictibus, quod tamen fit pro eorum cõmodo, & euitando ſeruitorum nimio ſtrepitu, ne habeat in capella ſe exuere cappis, & ſuperpellicijs induere, non quod ordo ſic iubeat, quia cum alijs prælatis ſe veſtire deberent. Cardinales autem, & prælati alij in cappis præcedunt, cum peruenerint ad altare. Pontifex detracta mitra in faldiſtorio ante altare ſibi præparato accumbit, & orat: ſurgit deinde, & accepta mitra vadit ad ſolium. Interim prælati omnes (exceptis Cardinalibus) ſe induunt pluuialibus, & alba mitra, videlicet Archiepiſcopi, Epiſcopi, & Abbates. Protonotarij autem cum cappis ſuis permanent: cum ſedet Pontifex, Cardinales accedunt ad reuerentiam, vltimi duo Cardinales ſiue ſint preſbyteri, ſiue Cardinales Diaconi, cum exhibuerint reuerentiam, aſſiſtunt pontifici a dextris, & a ſiniſtris, & Diaconi qui aſſiſtebant diſcedunt, & induunt ſe paramentis, & tunc etiam omnes alij Cardinales exceptis illis duobus, qui Papæ aſſiſtunt, paramentis ſe induũt, videlicet Epiſcopi pluuialibus, preſbyteri planetis Diaconi, dalmaticis, & prius amictu omnes induuntur, & etiam ſuperpellicijs, quibus placet. Diaconi vero duo præfati, cum primum induti ſunt, reuertuntur ad Pontificem, & illi qui remanſerant vadunt ad loca ſua, & conuenientibus indumentis induuntur. Poſtquam Cardinales omnes induti fuerint, ſurgit Pontifex, & detracta mitra verſus ad altare dicit ſecrete. Pater noſter. Pein de ſeipſum ſignans alte dicit. Deus in adiutorium meum intende. Finito Gloria patri a Cantoribus. Subdiaconus cantaturus

poſtremo dic Epiſtolam ſtás ante pōtificēm ante gradus inferiores ſedis Pōtificalis,facta prius ei reuerētia præintonat ſubmiſſa voce Papæ Antiphonam, & ea præintonata expectat ſtás quouſque Papa Antiphonam ipſam intonauerit.
Tūc accedūt duo Epiſcopi aſſiſtētes cum libro, & lumine, & Prior Epiſcoporum Cardinalium etiam aſſiſtés accipit librum, & capite ſuo ipſum tenēs Pontifici apponit, iuuante eum ſeniore ex duobus Epiſcopis aſſiſtētibus, & iuniore candelam ardētem tenēte. Pōtifex incipit Antiphonam, quam Cātores proſequūtur vſque ad finem. Qua per pōtificem intonata, Subdiaconus cum Cæremoniario facit reuerētiam papę, & ad ſua loca reuertuntur.
Idem ſeruatur in intonatione aliarum antiphonarum, & etiam in intonatione hymni. Incæpto pſalmo pōtifex ſedet,& accipit mitram, & ſimiliter alij omnes. Epiſcopus Cardinalis aſſiſtēs ſedet in cathedra nuda inter Diaconum a dextris papæ, & ſedem Cardinalium ſibi parata verſa facie ad altare, ſi loci diſpoſitio patiatur, ſin vero locus nō eſſet capax ad ſiniſtram locatur, vt fit in capella palatij: & ſi locus eſſet nimis anguſtus, vt aliquādo euenit in quibuſdam Eccleſijs,ſed in ſuo ordine cum alijs Cardinalib.ſiue Epiſcopus, ſiue preſbyter Cardinalis.
Cātato pſalmo, & iterata Aña Subdiaconus ſurgit, & Diacono aſſiſtēti a dextris papæ præintonat ſecūdam Añam, plane, quam Diacon⁹ ipſe ſurgēs depoſita mitra intonat alte, & Cātores proſequūtur, vt prius. Et dum vnus ex Cardinalibus aſſiſtētib. papæ ſurgit, ſemper etiam alij Cardinales aſſiſtētes,& Epiſcopi aſſiſtētes, ſimiliter faciūt alij Cardinales: dum vnus eorum ſurgit, ſurgūt & alij omnes: & etiam omnes prælati, qui ſunt in capella ſurgūt ſemper ſurgētib.Cardinalib. alijs nō autem ſurgētib⁹ Cardinalib. aſſiſtētib⁹ tm̄.Tertiam Añam ſimiliter Subdiacon⁹ præintonat priori epiſcoporum Cardinalium ibidem aſſiſtēti. Quartam priori preſbyterorum Cardinalium & quintam Diacono Cardinali aſſiſtēti a ſiniſtris Pōtificis,reiterata a Cātoribus. poſt finem vltimi pſalmi quinta Aña Sub-

diaconus exhibita prius reuerentia altari; & papæ ſtās in loco vbi legitur Epiſtola verſa facie ad altare, ita tamen, quod non vertat renes ad papam, cantat capitulum.
Interim ſurgit pontifex, & ſtat cum mitra, alij vero omnes ſtāt ſine mitra. Cantato Capitulo vnus Auditorum Rotæ modo prædicto papæ præintonat hymnum; tūc pontifex mitra depoſita ex libro ſibi oblato, vt ſupra alte incipit hymnum, quem Cantores proſequuntur: Et pontifex ſic ad finem hymni ſtat ſine mitra, cantatur deinde a Cantoribus verſiculus, & inde Subdiaconus ſtans coram pontifice præintonat ei Antiphonam ad Magnificat, quam pontifex ſtans ſine mitra ex libro alte intonat, & Cantores proſequuntur.
Interim ſedet pontifex, & accipit mitram, & accedit Acoluthus cum Thuribulo, & nauicula, quam dat Epiſcopo Cardinali aſſiſtenti, qui eam offert pontifici, dicens.
Benedicite pater ſancte, & ſuppoſito per Acoluthum Thuribulo, pontifex imponit incenſum, reaſſumit deinde nauiculam Acoluthus, & accedit ad cornu ſiniſtrum altaris, & ibidem expectat pontificem. Interim duo Auditores accedunt ad altare, & hincinde eleuant interiorem partem ſuperioris tobaleæ altaris, & plicant vſque medium, vel circa.
Cum vero incipitur, Magnificat, ſurgit pontifex, & cum mitra deſcendit ad altare, quem ſequuntur Cardinales ipſi aſſiſtentes, Auditor de mitra ſeruiens, & Cubicularij ſecreti, alij Auditores eleuant fimbriam pontifici ante pedes, cum aſcendit gradus altaris, & idem faciunt, quando ad ſolium reuertitur.
Si autem duo tantum Auditores intereſſent eleuata tobalea altaris veniunt ad Pontificem, & ei fimbrias eleuant.
Cum pontifex peruenit ad altare, extrahitur ei mitra, oſculatur altare in medio, & Acoluthus Thuribulum Epiſcopo Cardinali aſſiſtenti offert. Epiſcopus vero Cardinalis pōtifici, tū pōtifex incēſat altare more ſolito: poſt incēſationem altaris pontifex accepta mitra facit reuerentiam altari, & reuertitur

titur ad ſolium duobus Auditoribus fimbrias (vt prius) tenentibus, alij duo Auditores tobaleam altaris, vt prius erat; explicant: vel ſi tantum duo ſint: Auditores explicent tobaleam, antequam fimbrias Pontificis teneant. Pontificem deinde cum mitra in ſolio ſtantem Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens ſtans ante infimum gradum ſolij recepto ex manibus Acoluthi Thuribulo incenſat ter thuribulum ducendo, qui incenſatus deponit mitram, & detecto capite ſtat vſque ad finem Magnificat. Inde Subdiaconus accepto Thuribulo incenſat Epiſcopum: demum Epiſcopum Cardinalem aſſiſtentem ſtantem ante cathedram ſuam: & ſucceſſiue alios duos aſſiſtentes, deinde reliquos Cardinales, poſtea prælatos omnes paratos; poſtmodum omnes ordine ſuo, vt in Miſſa: Cantato Magnificat, ſedet Papa, imponitur ei mitra, & cantatur Antiphona. Accedūt deinde duo Acoluthi cum duobus candelabris, & luminaribus ad gradus ſolij, inter quos ſtat medius Cæremoniarius, & Pontifex ſtans detracta mitra dicit: Dominus vobiſcum. Et Cantoribus reſpondentibus Et cum ſpiritu tuo, offertur ei liber, vt ſupra. Pontifex dicit orationem, & eo demum replicante Dominus vobiſcum, duo Acoluthi candelabris, & Cæremoniario factis reuerentijs redeunt ad altare: inde dicto. Benedicamus, a Cantoribus ipſe Pontifex dat benedictionem vno Protonotario aurifrigium tenente more ſolito, qua data deſcendit de ſolio; genuflectit in faldiſtorio, ante altare cum mitra orat, deinde ſurgens redit ad cameram.

De publica compotatione, ſiue collatione, potu in aula, a pl[illegible] ſcis vocitatus. Cap. X.

SI ſolennis collatio, prout aliquando Pontifices conſueuerunt facere, fieri debet: in prima aula palatij, parabuntur omnia ad inſtar publici Conſiſtorij. Paretur credentia magna eminens duodecim vel circiter gradus habens pro vaſis aureis, chriſtallinis, & argenteis deſuper ponendis ad magnificentiam tantum: Credentia huiuſmodi erit altitudinis a terra

vſque

vſque ad eius planum ſiue menſá palmorum ſeptem, vel circa. Menſa eius erit longitudinis palmorum xxij. & latitudinis ſeptem vel circa, & deſuper gradus, (vt diximus) qui lati ſint pro vaſis ſupradictis, quæ ſuo ordine locentur. In ſecunda vero aula parentur duæ credentiæ, vna parua pro Sáctiſſimo Domino noſtro, & alia longior pro Reuerendiſſimis Dñis Cardinalibus vbi conſtituátur vina, confectiones, aqua, cóſecteriæ, máutilia, mappæ, ſciphi, phialæ, & alia pocula, vaſaque aurea, ſiue argentea opportuna in competenti numero, & quátitate. Magiſter domus Apoſtolici palatii [illegible] in tempore de vino diuerſi generis, confectionibus [illegible], [illegible] longitudinis vnius palmi cum inſignibus Papæ, & Cardinalium in confecterijs ponendis, & [illegible] pro [illegible], & matutinis. In Vigilia igitur Natiuitatis Chriſti, ſi veſperæ in capella Palatij celebratæ ſunt, Pontifex finitis veſperis in ſede ſolita ſui deponit mitrá, & pluuiale, & imponitur ei cappa de cramelino. [illegible] etia omnes Cardinales intus, Prælati vero, & alij omnes extra cácellos capellæ, paramenta, & ſuperpellicia deponunt, & cappas accipiunt. Pótifex venit ad aulá, vbi collationem [illegible] Cruce præcedente. Si vero veſperæ [illegible] in Baſilica Sácti Petri ſunt celebratæ, illis finitis pontifex reuertetur [illegible] ad cameram Papagalli, vbi depoſitis pluuiali & mitra, accipit cappam, vt ſupra, Cardinales vero, prælati & alij omnes, qui ſua paramenta & ornamenta in baſilica prædicta poſt veſperas [illegible] & cappas acceperint, ponuntur in dicta camera Papagalli, & expectant, quouſque Papa venit ad aulá prædictam. Cardinales [illegible] vſque quo collationem perfecerit.

Pontifice igitur ſedente [illegible] curiæ [illegible] ex aut Imperator ſit, [illegible] Papæ ad [illegible] hoc ordine: Duo ſeruientes armorum præcedunt, Magiſter cæremoniarum in ſuo habitu, Magiſter domus [illegible] mantello indutus, Auditor [illegible] portás cum ſua [illegible], deinde [illegible] Ma-

giſtrum ſacri hoſpitij, & Seneſcallum ſecretum. Papa manus lauante Diaconi aſſiſtentes adiuuát, & omnes Cardinales ſurgũt, alij omnes genuflectunt. Dum Papa lauat, Cæremoniarius exceptis alijs duobus ſeruientibus armorum vocat alium poſt prædictum nobiliorem, qui portabit primum ferculum, quem ducit ad credentiam Papæ, deinde cum ferculo ad Pontificem hoc ordine: Duo ſeruientes armorum, Cæremoniarius, Magiſter domus, qui expectat ad gradus ſolij, Auditor ſine mantili, Auditor cum mantili, Scalcus ſecretus, deinde ferens ferculum ſol' ſimiliter ibi ſolus poſtea qui primum portat. Omnes hi, excepto Magiſtro domus, aſcendunt ad Pontificem, & Cardinales aſſiſtentes extendunt ante Pontificem tobaleam, quam Auditores hinc, & inde genuflexi tenent: deinde aſſiſtens a dextris dat ad prægustatum ex ferculo [illegible], & ambo aſſiſtentes detectis capitibus [illegible] ad [illegible] iam, ex quo Pontifex cibum ſumit, & cum de [illegible] omnes, qui venerát, & aſcendunt alij cum primo eo, quem [illegible] Magiſter hoſpitij, & Cardinales aſſiſtentes, ſimiliter aliam tobaleam de manibus Auditorum, ſecundo venientes accipientes illam extendunt ante pótificem, quam Auditores tenent, vt ſupra. Deinde facta per portantem vinum credentia [illegible], quod ad patrem portat, & per alium Scalcum Papa aquam portantem ſimpliciter de aqua, Cardinales aſſiſtentes [illegible] aquam vino papæ. Recepto potu per Pontificem deſcendũt illi, & aſcendunt alij, & hic ordo vſque ad finem collationis ſeruatur, Scalco ſecreto, & Magiſtro hoſpitij [illegible] cibos & pocula, quæ portantur per nobiliores proceres, ſiue Oratores præſentes clerico cæremoniarum ordinante, & [illegible] e, & incipiente a nobiliori etiam ſi eſſet Rex, aut Imperator.

Solent quatuor ſpecies confectionum haberi, & quater vinum ad potum miniſtrari. Deſcendente a Pontifice illo, qui vltimum potum dedit, deſcendũt etiam Cardinales aſſiſtentes, & ad ſua loca vadunt. Tunc vnus ex Cubiculariis Papæ præcedente alio Cubiculario, & Cæremoniario portat mappam longam mun-

dam

[illegible] ante priorem Cardinalem, cuius vnum caput ipſe ibidem tenet, aliud capit ſecundus Cubicularius, & illud extendit vſq; ad vltimum Cardinalem vbi illud tenet. Quod ſi forte vna mappa tam longa non ſit, portentur aliæ, quæ ſufficiant: ita tamen quod pro qualibet ſint duo Cubicularij, qui eam per capita, vt ſupra teneant, tum præcedente Scalco Papæ Cubicularij in ſuo habitu ſinguli habentes mappulas breues in humeris ipſum ſequuntur, portantes vnuſquiſque vnam confecteriam diſcoopertam confectionibus plenam, & in qualibet confecteria ſit vnum vexillulum ab vna parte habens inſignia pontificis, & ab alia illius Cardinalis, cui defertur, primus Cubicularius portet confecteriam priori Cardinalium. Secūdus alteri ſeniori Cardinalium, & ſic de alijs. Primum cubicularium ſequuntur duo Scutiferi prioris Cardinalium, primus mappulam habens in humeris, & poculum vini in dextra manu, ſecūdus vas [illegible] aqua ſine mappula. Secundum cubicularium ſequantur duo ſcutiferi ſecundi Cardinalis, ſimiliter vinum & aquam portantes, vt primi, & ſic de ſingulis, quatuor etiam vicibus quatuor ſpecies confectionum, & vinum prout Pontifici, & Cardinalibus [illegible]. Finita collatione, Cardinalium Scutiferi cum mappulis [illegible] ſeruiunt videlicet Oratoribus, prælatis, & alijs [illegible] Papæ [illegible], [illegible] de quolibet [illegible] culo [illegible] la, & [illegible] cum vino, & vas aqua plena, reſiduum [illegible] in bacillo [illegible] Cardinalium ſedentibus, & alijs circumſtantibus [illegible]. Finita collatione reducitur Papa ad cameram [illegible], & omnes diſcedunt.

[illegible]

IN [illegible] noctis [illegible] Dñi noſtri Ieſu Chriſti pontifex [illegible] amictu, alba, cingulo, & ſtola [illegible] parte ſupra [illegible]. Deinde aſſumpta cappa [illegible] præcedente cruce, & ſubſequentibus [illegible] Cardinalibus [illegible] mitra, vadit ad capella, vn⁹ ex [illegible] cum galero de [illegible] ante cruce. Et [illegible]

altare Pontifex vadit ad ſedē ſuā à duobus Cardinalibus Diaconis aſſiſtentibus deductus: & cum ſederit, ipſi Cardinales recedunt, ſedentque in locis ſuis inter alios Cardinales.

Cum vero Papa fuerit in Eccleſia, Clericus cameræ Enſem cum Galero prædicto ſuper altare ad cornu Epiſtolæ reponit, & tunc fit reuerentia per Cardinales. Pontifex autem accepto a Cæremoniario ante ipſum genuflexo ſigno [illegible], & detecto vel ſemidetecto, capite ſtans verſus ad altare ſecrete dicit Pater noſter, deinde cantando, & ſibi os cum pollice ſignando dicit: Domine labia mea aperies. Et os meum. Deinde ſignans ſe a fronte ante pectus dicit: Deus in adiutorium meum intende, & cætera. Et ſtat quouſque compleatur Inuitatorium, hymnus & antiphona primi pſalmi, primo pſalmo incœpto ſedet, ſimiliter primus Epiſcoporum aſſiſtentium aptat cappam, & ante ipſum cæteri ſe inclinant. Et nota quod ſemper in omnibus officijs quando Papa ſurgit, omnes ſurgunt. quando autem ſedet omnes ſedent, niſi in quibuſdam [illegible], vt ſuo loco dicemus. Cum dicitur tertius pſalmus primi nocturni, Cæremoniarius capit librum lectionum, & Clericus capellæ pulpitum [illegible], & procedunt Cæremoniarius ad medium capellæ inter cornua amborum ſcamnorum Cardinalium verſus ad altare ponit dictum pulpitum, & Cæremoniarius librum deſuper, & redeunt ad locum ſuum. Cum dicitur verſiculus primi nocturni, Cæremoniarius accepta prius candela cerea accenſa facit reuerentiam altari & Papæ, vadit ante pulpitum, & finito verſiculo, papa facit ſignum vt ſurgant: qui ſurgit, & capite ſemidetecto dicit: Pater noſter, quod ſecrete proſequitur: deinde dicit alte: Et ne nos, Et aſſiſtentes Epiſcopi apportant librum, & candelam ex quo papa dicit abſolutionem [illegible] Cæremoniarius, librum, quo dicturus eſt [illegible], ad pulpitum, [illegible] abſolutionem [illegible] lectionem dicturus genuflexus [illegible] ad Pontificem dicit: Iube Domne benedicere. Et papa ſtans, [illegible] benedicit dicens: [illegible] benedicat nos pater æternus. Amen.

Amē. nō tamē ſignum crucis ſuper eum faciēs, ſed tantum verba benedictionis proferēs. Finita lectione cum dicit. Tu autem Domine miſerere noſtri, genuflectit verſa facie ad altare: Deinde ſurgit & factis reuerentijs altari, & Papæ, vadit ad oſculum pedis pontificis, Cæremoniario præcedente: & pe dem Pontificis diſcooperiēte, & demum, cooperiente, quod ſemper obſeruatur niſi Cardinalibus, deinde ad locum ſuum quiſque reuertitur, Si autem dicturus lectionem Cardinalis ſit, cum peruenerit ad pulpitum facit reuerentiam altari, & Papæ more conſueto, & dicendo. Iube Domine, caput inclinat verſus pontificem, & cum dicit: Tu autem Domine, caput inclinat verſus altare: Quo dicto factis reuerentijs ad locum ſuū reuertitur: & Cæremoniarius redit ad altare ad locum ſuum, ibi expectans quouſque incipiatur verſus ad citius, vel tardius ſecundum quod longum erit reſponſorium, & verſus: Deinde factis reuerentijs, vt ſupra, redit ad pulpitum, & aliam lectionē ſecundam dicturum ducit, & facit, vt ſupra. pontifex ad ſecū dam lectionem ſedens, benedicit dicens, Vnigenitus Dei filius &cętera. & ſimiliter ad tertiam cum dicit: Spiritus ſancti gratia. &cęte. Deinde cantātur tres pſalmi ſecundi nocturni: & poſt verſiculum ſurgit pontifex conuerſus ad altare detecto capite alte dicit. Pater noſter, ſecrete proſequitur, & alte pronunciat. Et ne nos. Deinde ex libro dicit abſolutionem. Ipſius pietas, & cæt. benedictionem ad quartam lectionem. Deus pater omnipotens. &c. & ſedet, quintam legit nobilis cui datur Enſis, ſi eſt pręſens, & ſtat ac velit illam legere hoc ordine: Incępta quarta lectione cæremoniarius nobilem miſſum ad angulum poſt ſedem Diaconorum Cardinalium ducit illum vbi Galerus ſit, vel ad alium locum conuenientem, & illic clericus camerę Enſem cum Galero de altari capiens portat: idem nobilis induitur ſuperpellicio, & deſuper Enſe pręcingitur ad latus ſiniſtrum, & pluuiali albo induitur, cuius apertura ſuper brachio eius dextro ſit, & Galerus pdictus ei in capite ponitur: quo ſic induto, clericus camerę ad locum ſuum reuertitur, & nobilis finita quarta

lectione dum cantatur reſponſorim, ante Pontificem per Cęre moniarium ducetur: & ibi ante gradus ſolij, depoſito ad ma- nus Cæremoniarij Galero facit reuerentiam altari: Deinde Papę ad quem conuerſus ſtans euaginat gladium, & tertio cum eius mucrone terram tangit, vibratque deinde ter, & tandem tergit eum ſuper brachium ſiniſtrum, & reponit in vaginam, & accedit ad pulpitum, vbi finito reſponſorio verſus ad Pőtificem genuflexus dicit: Iube, &c. Et Pontifex ſedens benedicit ei dicẽs: Chriſtus perpetuæ: &c. Tum ille ſtans cantat lectionem: & Cæ remoniarius tradit Galerum prædictum vni ex familiaribus dicti nobilis, qui ſedeat ad pedes loci, in quo dictus nobilis ſede re ſolebat. Finita lectione idem nobilis ducitur ad oſculum pe dis Papæ, indutus, vt cãtauit: & deinde reducitur ad locum, vbi indutus fuit: vbi exuitur pluuiali, & ſuperpellicio, & Enſe decingitur: quem Cæremoniarius tradat dicto familiari Galerum tenenti, quem ſuperEnſem reponit, vt prius erat, qui enſem ere ctum cum Galero deſuper teneat ſedens, vt ſupra vſque ad finẽ officij, & nobilis ille per Cæremoniarium ad locum ſuum reducitur. Quando vero non eſt præſens, cui Enſis datur, Clericus cameræ indutus ſuperpellicio cantat quintam lectionem. Et quando Papa vadit ad capellam, & inde reuertitur, tam in matu tinis, quam in Miſſa maiori ſemper Clericus ipſe portat Enſem cum Galero. Si vero nobilis cui Enſis datur præſens ſit, & neſciat legere, ipſe nobilis nihilominus in tempore induitur ſuperpellicio, & pluuiali, accingitur gladio, & Galerus ei imponi tur, vt ſupra, deinde ducitur ad Pontificem: & omnia facit prę ciſe, quæ ſupradicta ſunt, niſi quod non petit benedictionem, nec legit lectionem, quæ loco ſuo Clericus cameræ indutus ſuperpellicio facit, & in fine oſculantur ambo Pontificis pedes, nobilis primum, deinde Clericus cameræ. Et nota, quod ſatis, cõpetẽter Pőtifex daret Enſem nobili, ſi eſſet præſens, in loco iſto anteq̃ ille accingeretur Enſe, & tunc dum cantatur reſponſorium quartæ lectionis, nobilis induitur ſuperpellicio, & pluuiali, vt dixim⁹. Et ductus ante Pőtificem, finito reſpőſorio ge-

nuflexus

nuflexus accipit a Pōtifice Enſem, qui dicit illá orōnem: Solēt Romani pontifices, &c. Et tunc deſcendens cum habitu extra hit Enſem (quo prius a miniſtris accinctus fuerat,) & facit vt ſupradictum eſt. Sextam lectionem legēti Pōtifex bñdicit dicens I gnē ſui amoris. Deinde cãtãtur tres pſalmi tertij nocturni, & verſiculi. Tum Pōtifex ſurgēs capite detecto côuerſus ad altare dicit: P ater noſter, vt ſupra, & ex libro abſolutionē, A vinculis &c. Diaconus Cardinalis aſſiſtēs a ſiniſtris cãtat ſeptimam lectionem cum Euãgelio, & homilia, qui apud pulpitum inclinatus ante Pōtificem dicit. I ube, & Pōtifex ſtãs bñdicit dicens: E uãgelica lectio, perſeuerãs ſtans quouſque incipiatur homilia tum omnes ſedēt. Octauam lectionem cum Euãgelio cãtat Diaconus aſſiſtēs a dextris ijſdem cæremonijs, cui inclinato capite bñdictionem petēti, Pōtifex ſedēs, bñdicit dicēs. P er euãgelica dicta: tum ſurgit Pōtifex ad Euangelium, vltimam lectionem cãtat ipſe Pōtifex, qui ſtans verſus altare capite detecto dicit: I ube Domine bñdicere, ſed nullus bñdicit, cãtores reſpondent A mē. Aſſiſtēs preſbyter Cardinalis, & duo Epi accedūt cum libro, & lumine, duo Acoluthi cum ſuis cappis, cum cãdelabris, & luminarib⁹, ſtãt ad grad⁹ more ſolito vſq; ad finem. Et Pōtifex perficit lectionem, & in fine verſus ad altare dicit: T u aūt Domine, &c. Interim cum Papa lectionem cãtat ponatur pluuiale albū precioſum ſup altare pro Pōtifice, & paramēta ſup credētia ꝑ Cardinali Miſſã celebraturo, ſi ante illic poſita nō fuerūt Et Diacon⁹, ac Subdiacon⁹ capellæ in ſacriſtia, aut alio côueniēti loco ſe induūt more ſolito, Capellani ēt Card. celebraturi ad credētiam ſuis coctis induūtur. Finita lectione Subdiacon⁹ Apoſtolic⁹ in ſua cappa ſubmiſſa voce pñtonat Pōtifici. T e Deū qui ex libro ſi placet illud intonat, & Cãtores proſequūntur: Quo incepto Cardinalis Miſſam dicturus accedit ad altare, & in faldiſtorio conſueto accipit ſandalia, & dicit Pſalm⁹. Quam dilecta. & cætera Deinde induitur omnib⁹ paramentis conſuetis per Subdiaconum, & Diaconum capellæ, vt moris eſt, cum dicitur verſus. T e ergo quæſumus, ad verba, quos præ-

cioſo ſanguine redemiſti, papa in ſede ſua, & omnes alij genu flectunt, & in fine põtifex ſine mitra dicit: D ñs vobiſcum, & Orõnem. C õcede quęſumus, ex libro cum aſſiſtẽtibus, & ceroferarijs more ſolito, & in fine põtifex replicat: D ominus vobiſcum, & cãtores dicũt: B ñdicamus. Et põtifex ante ſedem ſolij ſui exuitur cappa, & pluuiali albo, & mitra induitur, & accedit ante altare vbi cum celebraturo illuc veniente dicit confeſſionem more ſolito, & incipitur Introitus & Miſſa, & non fit reuerentia Papæ per Cardinales, quia fiet in miſſa maiori, ſed finita confeſſione aſcendit ad ſolium. Et preſbytero Cardinali aſſiſtẽte miniſtrante Papa imponit incenſum, celebraturus incenſat altare, incenſatur ipſe, deinde Papa, qui ſurgit ſine mitra, & dicit Introitum, Interim Cardinales veniũt ad circulum, cum quibus dicit: K yrie eleiſon: deinde & in terra &c. quo dicto preſbyter Cardinalis venit ad ſcabellum ſuum, ad aſſiſtentiam pontifici: P ax vobis dicitur, & vna tãtum oratio, poſt offertorium omnes incenſantur, & pax datur more conſueto. Finita Miſſa Papa dat benedictionem, & nõ indulgẽtias. Deinde recedit Papa cum omnibus Cardinalibus, prælatis, & Officialibus, Enſis etiam cum Galero, ſi ille cui datus eſt, præſens ſit, per ipſius familiarem ante eum in ſuo loco procedentem portatur. Alioquin, ſi abſens ſit, per Clericum cameræ ante crucem ad cameram Pontificis reportatur, vbi manent vſque ad Miſſam maiorem.

De ordine cantantium Lectiones. Cap. XII.

Lectiones in hac nocte triplici ordine cãtari cõſueuerunt noſtris diebus. Omnes explicabimus. Põtifex pro tempore, vt magis placebit ſeruari mandabit. Ante tempora Pauli Secũdi ſeruatum vidimus, & legimus hũc modum. Primam lectionem clericus Cæremoniarum. Secũdam Acoluthus. Tertiã Auditor. Quartã iunior p̃ſbyter Cardinalis. Quintã nobilis, cui datur Enſis, vel eius loco clericus cameræ. Sextã Subdiaconus Apoſtolicus: Septimã Diaconus aſſiſtẽs a ſiniſtris. Octauam

Diaconus a dextris. Nonã Pōtifex. Cardinales dicūt cū ſuis cappis laneis, alij omnes cum ſuperpellicijs hūc modum hactenꝰ ſeruauit Innocētius Octauus. Alius modus ſub Paulo Secūdo. Primam Acoluthus. Secūdam Auditor, Tertiam Subdiaconus cātabat. Quartam iunior preſbyter Cardinalis. Quintam nobilis ab Enſe, & ſi neſciret litteras, eius loco clericus cameræ. In abſentia vero illius ſecūdus iunior preſbyter Cardinalis. Sextam alius iunior preſbyter Cardinalis. Ita vt duo vel tres iuniores preſbyteri dicerēt in ſecūdo Nocturno, duo in præſentia nobilis, tres in eius abſentia, a iuniori tamē incipiēdo. Vltimæ tres lectiones, vt prius cātabātur. Sixtus autem Quartus voluit, vt omnes lectiones cātarētur per Cardinales, & ſex primæ incipiēdo a iuniori Diacono, ſiue preſbytero in abſentia Diaconi, per ordinem cātarentur, & per Ēpos Cardinales, ſi deficerēt, aliæ tres vltimæ, vt prius per Diaconos aſſiſtētes, & Papam. Si vero his matutinis intereſſet Imperator ipſe cātaret ſeptimam lectionem ſub Euāgelio. Exijt edictum a Cæſare Auguſto. his cæremonijs. Cum cātatur vltimus pſalmus in tertio nocturno, clerico cæremoniarum ordināte, Diaconi aſſiſtētes Papæ accedūt ad Imperatorem, quem a ſua ſede ad planū deſcēdere monēt, & illic eum induūt ſuppellicio, deinde accingūt Enſe benedicto, demum induitur pluuiali albo nō cum apertura ſuper humerum dextrum, ſed ante pectus, vt Ēpo, vt in ſigillis Imperialibus ſculptus apparet Galerus eius armigero traditur. Nam Cæſar illud in capite nō portat, quia eſt inſigne Ducalis dignitatis, quæ lōge eſt inferior Imperiali. Imperator ſic ornatꝰ ducitur medius a Cardinalibus Diaconis ante pōtificem: qui facta reuerētia nudat Enſem, inclinat, vibrat, tergit, & recōdit, vt de nobili diximus. Tum accedit in tempore ad pulpitum, & profunde inclinatus ad pōtificem verſus dicit: Iube Dñe benedicere. Et Pōtifex; Euāgelica lectio, &c. Tū imperator legit Euāgelij partē vſq; ad homiliā tm̄, ſi placet, & homiliā ꝓſequitꝰ Diaconus, q̄ aſſiſtit a ſiniſtris. Quod ſi Imperator vult totam lectionē legere laudabile erit, & Diaconus ipſe nihil dicit. In fine

lectionis

lectionis Imperator cum ſuo habitu, ſiue totam, ſiue partem le ctionis dixerit, aſcēdit ad oſculum pedis Pontificis, deducentib⁹, & miniſtrantib⁹ ipſis Diaconis Cardinalib⁹, poſtremo reducitur ante ſuam ſedem, vbi exuitur ſacris veſtib⁹, & Enſis cum Galero detur armigero Cæſaris, qui illum deinde tenet, & portat ante Cæſarem, qui reuertitur ad ſedem ſuam, & Diaconi ad aſſiſtentiam Papæ. Hunc modum ſeruari vidim⁹, cum Frideric⁹ Terti⁹ Imperator ſub Paulo Secundo Romæ his celebritatib. interfuit: Anno ſalutis Milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo octauo.

De Laudibus & miſſa in Aurora. Cap. XIII.

Cantores poſt receſſum Papæ dicunt laudes cantādo, vel legēdo, prout eis magis placebit. Interim Sacriſta induitur pro ſecunda Miſſa dicēda, omnib⁹ paramentis pontificalib⁹, vt in alijs Miſſis fieri ſolet. Accedit ad altare dicens. Introibo & Confiteor, & vt alias, Cātores incipiunt Introitū, & proſequuntur, vt alias Papa abſente, in capella fieri ſolet. Finita Miſſa ſtans cum mitra ante medium altaris dat bñdictionem, vt moris eſt, & non pronunciantur indulgentiæ.

De Miſſa maiori, Papa perſonaliter celebrante. Cap. XIIII.

In Miſſa maiori Natiuitatis Domini noſtri, Summ⁹ pontifex celebratur⁹ capit in camera papagalli, aut alia conuenienti, paramenta conſueta, videlicet amictum, albam, cingulum, ſtolam, pluuiale album, & mitram precioſam, & oēs Diaconi Card. in camera paramenti, non tamen vbi Papa parare debet, antequam Papa exeat, capiant paramenta ſua videlicet amictū, dalmaticam, & mitram. Ille qui dicturus eſt Euangelium vltra ꝑ miſſa accipit albam, cingulum, & ſtolam, manipulum vero capiet in Eccleſia cum Papa fecerit confeſſionem apud altare. Et ſic induti intrātes ad Pōtificē ipſum paramenta ſupra noīata induunt, oēs alij pſbyteri, & Epi Card. in camera, vbi Diaconi induti ſunt paramēta accipiunt, videlicet amictum, & planetas.

Epi

Epi Card.pluuialia,amictũ,& ſuppellicium, & albas mitras, & induti intrant ad Pótificem. Patriarchæ vero, Archiepi, Epi, & Abbates,pluuiale capiunt,ex Cardinalib⁹ autem qui ſunt religioſi loco rochetti capiunt ſuppellicium,& omnes cũ albis mitris,Pœnitentiarij planetas tm̃.Subdiacon⁹, qui Epiſtolam latinam eſt dictur⁹,amictum,albam,cingulum,tunicellam, & manipulum:alij veroSubdiaconi,Apoſtolici,Auditores,Clerici cameræ,& Acoluthi ſupra rochettum coctas,oẽs p̃ter Cardinales in aula ante cameram paramenti accipiant ſacras veſtes,tali tpe quo omnes ſuis paramẽtis ſint induti,anteq̃ Papa camerá ſuam exeat.Induto Pótifice Thuriferari⁹ accedit ad Pótificem, & miniſtráte Priore p̃ſbyterorum Cardinalium . Pontifex incenſum imponit in Thuribulo dicens: Ab illo benedicaris &c. Deind ſeptem Acoluthi capiunt ſeptem candelabra cum luminarib⁹, & vadunt ante Crucem,Thuriferario p̃cedente, quem antecedat vn⁹ Cleric⁹ cameræ Enſem cum Galero deſup poſito portans.Et hoc ſiPapa illos adhuc non d̃dit.Si vero Papa alicui p̃ſenti dedit vn⁹ de eiuſdem familia dictum Enſem cum ſuo Galero in p̃dicto loco portabit. Et cum in Eccleſia fuerit ad pedes illi⁹,cui dat⁹ eſt, ſedebit,& ſic p totum officium tenebit ſupplicátis igitur more p̃cedet ad Eccleſiam hoc ordine: Scutiferi Papæ cum minorib⁹ nobilib⁹, Procuratores ordinum, & principũ Secretarij,& Aduocati mixtim,Cubicularij extra cameram, Oratores laici,& nõ p̃lati,Impatoris,Regum,Principum, & cũ eis Senator vrbis,& Conſeruatores,& Barones, ac maiores nobiles:Acoluti Papæ,Clerici cameræ,Auditores Rotæ cum Auditore cauſarum cameræ Apoſtolicæ,& Subdiaconi Apoſtolici omnes in ſuppellicijs ſupra rochettum.Magiſter ſacri Palatij in habitu,& loco ſuo,Acoluth⁹,Thuriferari⁹,& ad min⁹ duo ceroferarij cum luminib⁹ accẽſis.Deberet tñ hmõi, & oĩbus alijs ſupplicationib⁹ ſeptem cádelabra cum totidem luminarib⁹ deferre per Acoluthos,ſed quia aliqñ Acoluthi non adſunt tot numero, hoc omittitur: Ceroferarios autem immediate ſequitur Subdiaconus epiſtolam lecturus, indutus, vt ſupra dictum

dictum eſt, Crucem baiulans ad latera, habens duos Magiſtros hoſtiarios cũ virgis, quem ſequũtur prælati omnes parati hoc ordine: Pœnitẽtiarij ſine mitris; Abbates, Epiſcopi, Archiepi, prælati, Oratores, aſſiſtentes papæ, omnes cum paramẽtis, & mitris, vt ſupra dictum eſt, ſucceſſiue; Diaconi, presbyteri, & Epi Cardinales aſſiſtẽtes, hinc, & inde. Deinde Papa, cuius pluuiale auriphrigium duo Diaconi Cardinales, aſſiſtentes hinc & inde, iuxta eum incedẽtes deferẽt: fimbrias poſteriores, id eſt, caudam pluuialis, nobilior laicus in vrbe exiſtẽs, etiam ſi ſit Imperator, vel rex, & hoc ſi papa pedibus incedat. Si vero portatur in ſede, duo Cardinales prędicti aſſiſtẽtes ipſum immediate præcedant: & qui lecturus eſt Euangelium inter eos medius, qui alioquin iret ante Papam ſolus. Super Papam portatur Baldachinũ per octo Principes, & Oratores laicos inſigniores, & magnos Barones, Conſeruatores vrbis, & tales, aut omnibus deficientibus per Scutiferos Papæ, nobilioribus portantibus detur ſemper primus locus, hoc eſt, anterior, ita quod illi continuo præcedant Papam. Si vero huiuſmodi ſupplicationibus intereſũt Imperator, Reges, Duces, aut maximi principes, incedent in loco in quo ſolent ſedere. Imperator ad ſiniſtram Papæ, Rex cum primo Epiſcopo Cardinali; Primogenitus Regis cum presbytero, maximus Dux ſiue princeps, ſeu Dux, inter ipſos Diaconos iuniores, & Epiſcopos aſſiſtentes Pontifici: ſequuntur Cubicularij de camera, qui ſecreti appellantur, Auditor ſeruiens de mitra, Medici ſecreti, & primus Secretarius, ſi non eſt prælatus. Demum Protonotarij, & prælati non parati in ſuis cappis; hoc ordine præueniunt ad Eccleſiam. pontifex poſtquam ad Eccleſiam peruenerit ſuper faldiſtorio ante altare ſibi pręparato genuflectit, Diaconus a ſiniſtris mitram papæ tollit de capite, quam dat Auditori ad mitram ſeruienti, & alius aſſiſtens Cardinalis birretum amoueat: Facta oratione, & ſurgente papa, Diaconus a dextris birretum primo, deinde mitram, alio Cardinali a ſiniſtris vittas tenente imponit, qui deinde vadit ad ſedem paratam, vbi ſacris veſtibus

indui

indui debet: Quo ſedente Cardinales primo, deinde omnes alij prælati ordine ſuo accedunt ad reuerentiam. Cardinales om factis cōſuetis reuerētijs oſculatur auriphrigium per manū dexteram papæ ꝓtenſum. plati vero euntes, ter genuflectūt, & eius genu dextrum oſculantur. Diaconus, & Subdiaconus Epiſtolam, & Euāgelium in græco lecturi parati eſſe debent apud altare, Subdiaconus, & Diaconus, qui ad cornua altaris in inferiori gradu ſtare vel ſedere poſſunt, ꝓut tempus poſtulat, ſicque manere vſque poſt Miſſam. Finita reuerentia extrahitur mitra papę, & birretum, vt ſupra, qui deinde ſurgit, & ſtans verſus altare ſecrete dicit. ater noſter. Deinde alta voce cantando, & ſe ſignando. eus in adiutorium meum, &c. manēs ita quouſque incipiatur p Cātores pſalmus. egem pone. Quo incœpto ſedet, & imponitur ei birretum, & mitra, vt ſupra: Tum Subdiaconus latinus accedit ad altare cui mappulam quandam Sacriſta ſuper brachia ponit, & ſuper eam caligas, & ſandalia, quæ ambabus manibus ad oculos eleuatis ad Pontificem defert, hunc ſequuntur omnes Acoliti, quibus accipientibus & extēdētib. fimbrias pluuialis Papæ, Subdiaconus cum vno ex ſecretis Cubicularijs Papę ſubtus intrant, & cum manu calciamenta Papæ extrahentes & caligas, & ſandalia ei imponunt. Interim Epi aſſiſtētes Papę librum ante ipſum & candelam ex more tenēt, Diaconi aſſiſtētes cum Pontifice dicūt Antiph. Ne reminiſcaris & pſalmum uam dilecta &c. vt in libro. Interim cātatur Tertia p Cātores. qui cum ad Capitulum peruenerint, quod vnus ipſorum cātabit, Papa ſurgit cum mitra, & cum ſuo breui reſpōſorio verſiculus dicatur, accedūt ante Pontificem Epi Cardinales aſſiſtes, vt librum teneat ꝓ oratione, & Cæremoniarius cum duobus ceroferarijs, finito verſiculo deponitur mitra Pōtifici, qui dicit ſtās verſus ad altare, ni vobiſcum, & orationem, Epo Cardinali librum ſuper caput tenēte, & vno Epo ſuum aſſiſtentium cum manu adiuuāte, alio candelam tenēte, quibus finitis Pontifex repetit ominus vobiſcum, & Cæremoniarius cum ceroferarijs reuertitur ad altare: Cantores vero dicūt, Benedicamus Domino.

His

His finitis ſedet Papa cui reponitur mitra, & [illegible] in miſ ſa. Aduertat Cæremoniarius, vt incipiat a minus digno de qua tuor nobilibus laicis, qui debent aquam deferre, ita quod no bilior ſit vltimus. Et ſemper debent eligi ad hoc opus nobilio res, etiam ſi Reges, aut Imperator adeſſent. Pontifex manus la uat: omnes laici in capella exiſtentes genuflectunt: prælati ve ro ſurgunt, & ſtant ſine mitra capite detecto. Cardinales depoſi tis tantum mitris ſurgunt, lotis manibus extrahitur mitra Pon tifici; qui ſurgit, & ante eum ponitur ſcabellũ, ſuper quod ſtat Diaconus Cardinalis Euangelium lecturus, qui iuuantib⁹ duo bus alijs Diaconib⁹ a dextris & a ſiniſtris Papæ, ac Subdiacono Latino, retro ipſum Papam ſtantibus, papæ mitram primo, de inde pluuiale, & ſtolam extrahit, & ſacra paramenta, quæ ex al tari per Acoluthos deferuntur [illegible] Primo cingulo cum [illegible] in parte ſiniſtra pendente, qui cingu lo prædicto cingitur ſubtus alio cingulo, quod Epiſcopus tene bat, & iſto ſecundo ligato ſoluitur, & deponitur cingulum pri mum, cum cruce pectorali, poſtea fanone, quem Diaconus ſup caput Papæ imponit replicatum, vt ante oculos pendeat. & par tem, quam dextra manu tenet, [illegible] ſuper humerum dextrũ & aliam ſuper [illegible] dependere facit circa pectus [illegible] Deinde ſtola, quę ab humeris pendeat, tum tunicella, & dalmatica, albam [illegible] [illegible] vt terram tangat. His omnibus per Dia conum [illegible] Diaconis aſſiſtentibus, & Subdiacono, [illegible] [illegible], Papa induitur, de quibus per Diaconum [illegible] da porriguntur Crux pectoralis, fanon, ſtola, & in fine pallium antequam ſibi imponatur, & ſimiliter cum [illegible] papa, cum [illegible] [illegible] per Diaco num [illegible] ſcabellum ſuper quo ſtabat Diaconus [illegible], & imponuntur Papæ per Diaco num, & Subdiaconum [illegible] poſtquam illas ſibi impoſuerint oſculantur eius manum, & [illegible] thecas. Dein de reponitur ſcabellum, & papa induitur [illegible], & extrahitur

fauon

fauon circa collum, & aptatur, vt æqualiter pendeat circum cir ca. Interim vnus Subdiaconorum Apoſtolicorum pallium de altari velo coopertum apportat: quod Diaconus ab ipſo accipiens, Crucem poſteriorem pallij papæ oſculandam porrigit, deinde illud adiuuante Subdiacono Latino Papæ imponit eo modo, vt pars duplex ſup ſiniſtro humero maneat: inde portantur tres ſpinulæ, quarum vnam pulchriorem Diaconus cruci anteriori pallij infigit, aliam cruci ſuper humerum ſiniſtrum & tertiam infigit Subdiaconus cruci poſteriori. Sunt autem huiuſmodi ſpinulæ taliter infigendæ, vt tertio crucem ptranſeant, pallium autem non pforent, neque planetam tangant, quodque gemmæ ſpinulæ maneant ad extra infigentis. Tum rurſus aptatur fauon circa pectus vt pendeat ſub anteriori pallij Cruce, & planeta ſupra brachia Pontificis. Deinde ipſe Diaconus Papæ mitram imponit. Accedit interim primus Eporum Cardinalium aſſiſtens, & imponit Papæ iam mitram tenenti annulũ Pontificalem, & alios, quos Papa voluerit, cuius manum oſculatur. Hæc omnia Pontificis ornamenta prius p Sacriſtam ſuper altare pparantur: & ordine prædicto inſtruente Cæremoniario per Acoluthos ad Pontificem deferuntur, aſſignanturque ad manus Diaconi Cardinalis prædicti: poſt hæc Epo Cardinali aſſiſtente, & miniſtrante, Pontifex ponit incenſum in Thuribulo dicens. Ab illo benedicaris, & cætera.

Tum Papa ſupplicabundus vadit ad confeſſionem ante gradus altaris, duobus Auditoribus fimbrias elevantibus a pedibus. Ordo procedendi, Thuriferarius, duo ceroferarij in quorum medio crucem ferens, Subdiaconus Latinus librum Euangeliorum, & in eo manipulum Papæ incluſum ante pectus geſtans. Inde Diaconus Euangelij cum Epiſcopo Cardinali aſſiſtente: quem ſequitur Auditor ad mitram ſeruandam [illegible] inter duos Cubicularios ſecretos, deinde Epiſcopi aſſiſtentes. Inter altare, & ſedem, in qua Papa paramenta accepit, occurrunt Papæ tres vltimi presbyteri Cardinales, quorum ſenior primo, deinde alij duo per ordinem Pon-

tificem

tificem in ore primo, deinde in pectore oſculantur. Subdiaco nus interim librum Euangeliorum Cæremoniario tenendum tradens papam ambabus manibus retro ad eius ſpatulas appoſitis ſuſtentat. Inde Cardinales tres, cum papa ante altare ſe firmauerit, redeunt ad loca ſua. Idem facit Subdiaconus cum cruce, & ceroferarijs: Thuriferarius vero ad cornu Epiſtolæ altaris genuflexus expectat finem confeſſionis, cum Papa fuerit ante gradus altaris. Diaconus Euangelij deponit ei mitram, & eam Auditori tradit ad hoc ſeruienti. Papa medius inter eum Cardinalem a dextris, & Diaconum Euangelij a ſiniſtris ſtans facit confeſſionem more ſolito, duo Diaconi Cardinales aſſiſtentes ſtant poſt Papam, & aliquantulum ſe retrahunt Epiſcopi, & Diaconi cedentes, poſt Diaconum Subdiaconus genuflexus perſiſtit cum libro euangeliorum [illegible], quem in [illegible] papæ, dicto, Indulgentiam, prius tamen eius [illegible] oſculari. Facta confeſſione papa aſcendit ad altare, & illud in medio oſculatur, Subdiaconus librum euangeliorum apertum ad hoc oſculandum papæ offert in cornu euangelij [illegible] Cardinali aſſiſtente ipſum adiuuante.

[Q]uo facto Diaconus euangelij ad dexteram Pontificis in medio altaris ſtans accedens, & vna cum eo Thuriferarius incen-

ſum & Thuribulum papæ offerunt, qui impoſito incenſo [illegible] altare incendit more conſueto. Et aduerte quod [illegible]

prael

pa eſt apud altare, Diaconus Euangelij ſemp miniſtrat inceſum, & incenſat Pontificem: cum autem Papa eſt in ſede tunc Cardinalis eṗs, ſiue p̄ſbyter aſſiſtens hoc facit. Incenſato altari Pontifex tradit Thuribulum Diacono euangelij, & in cornu epiſtolæ ſtans p Diaconum a dextris aſſiſtētem, aſſumpta mitra a Diacono euangelij ibidem incenſatur, & ad medium altaris ſe retrahens adhuc verſus vt incenſatus eſt ſtans cum mitra, Diaconos Cardinales primo euangelij deinde aſſiſtentes duos tantum ad oſculum oris primo, deinde pectoris recipit. Inde Papa cum mitra, facta altari reuerentia, vadit ad ſedem ſuam eminentem, in qua ſtans detracta mitra dicit: Introitum, & Kyrie eleiſon, cū Cardinalibus aſſiſtentibus: eṗo, Cardinali aſſiſtente librum ſup caput tenente iuuantibus ipſum duobus eṗis aſſiſtentibus, vt alias dictum eſt. Diaconus & Subdiacon⁹ Latini manent in cornu epiſtolæ altaris, & ſimul dicunt Introitum, & reliquum Miſſæ tempore ſuo, cum quibus Diaconus & Subdiaconus Græci dicunt, Et in terra, & Patrem. Deinde Papa reſidet cum mitra, & p Auditorem, qui ſeruit de gremiali imponitur ei gremiale ſup genua, qđ gremiale dictus Auditor ſemp ſeruat captum ex credentia & cum Papa ſedet, illud imponit ſup genua, & cum ſurgit, illud accipit, & ſeruat quouſque Papa lauat manus: poſt Offertorium, tunc portat gremiale ad credentiam, & Diaconi aſſiſtentes ſedent in ſcabellis hincinde iuxta Papam more ſolito. Eṗs vero Cardinalis aſſiſtens, ſedet ſup Cathedram nudam ſeu in faldiſtorium inter Diaconum a đxtris Papæ, & ſedem Cardinalium iuxta murum ſibi paratam. Diaconus vero euangelij cum Papa ſederit, & alij Cardinales aſſiſtentes, ſedet & ipſe in ſiniſtro cornu altaris, videlicet epiſtolæ ſup ſcabellum ibidem poſitum vertens faciem ad cornu euangelij. Diaconus autem Græcus ſuper gradum altaris ſedet in cornu euangelij, & Subdiaconus Latinus, & Græcus in cornu epiſtolæ ſuper inferiorē gradum vultu ad Pontificem verſo. Finito Kyrie eleiſon detracta Papæ mitra, & tenente eṗo librum vt ſupra, eleuatis manibus iuxta altitudinem humerorum, & eorum diſtantiam ex-

tenſis digitis, ſed non diſiunctis ſtans verſus altare, dicit: Gloria in excelſis. Et cum dicit Deo, iungit man⁹ ante pect⁹: dein de ea cum Cardinalib. aſſiſtentib⁹ tantum plane perlecta reſidet:& finita, Gloria, depoſita mitra ſurgit,& dicit,manib⁹ eleuatis verſus ad populum, Pax vobis. Deinde orationem Epiſcopo Cardinali aſſiſtente vt ſupra librum tenente.Interim ſubdiacon⁹ portans librum Epiſtolarum ante pect⁹ vadit ad legendum Epiſtolam, altero ex Clericis cæremoniarum ipſum aſſociante: Finitis orationib⁹ Subdiacon⁹ ſtans in loco conſueto, videlicet inter cornu Epiſtolæ, & ſedem eminentem Papæ per tranſuerſum, ita quod à dextris altare,& à ſiniſtris Papá habeat: ſibi ipſi librum tenens cantat Epiſtolam,& Papa cum mitra ſedet: Subdiacon⁹ vero finita Epiſtola retrahit ſe aliquátulum, & immediate Subdiacon⁹ Greç⁹ per Cæremoniarium cum debitis reuerentijs ad eundem locum,in quo Latin⁹ cátauit,ducitur, vbi & ipſe ſtans verſus,& librum tenens,vt alter cantat Epiſtolam Græcam: Qua finita ambo Subdiaconi ſimul Cæremoniario præcedente accedunt ad oſculum pedis Papæ latin⁹ primum deinde Græcus, inde ambo redeunt ad altare,& ibi Latin⁹ cum Cardinale Diacono legit epiſtolam & alia:aſſiſtentes vero Epi portát librum Papæ, & vno ipſorum illum ſupra caput tenente Papa legit Epiſtolam,graduale,& Euágelium, cum cátatur Graduale vel Sequentia ſic cátatur Diacon⁹ Cardinalis Euangelij accipit librum Euágeliorum,& portans illum ante pectus ſuum, vadit ad altare & ſupra illud librum ponit:Quo ibidem dimiſſo cum debitis reuerentijs vadit ad Papá, corá quo ſtás capite inclinato manũ ei⁹ reueréter oſculatur Cæremoniario eum aſſociáte, deinde reuertitur ad altare,coram quo genu flex⁹ dicit. Munda cor meum,&c. Tunc accipit librum Euangeliorum de altari,& illum tenet ante pectus: interim paratur pulpitum cum velo aureo per Clericos capellę in loco conſueto, ideſt apud gradum altaris in cornu dextro, ita vt vertat ſuam faciem ad ſiniſtram non ad corpus altaris: & ſeptem Acoluthi cum ſeptem intorticijs, & alius Acoluthus cum Thuribu-

lo &

lo & nauicella vadit ad Papá cum Epo Cardinali aſſiſtente: quo miniſtráte, vt ſuprà Papa imponit incenſum, & Acoluthus reuertitur ad ſeptem Acoluthos Ceroferarios, qui parati ſunt cum ſeptem cádelabris, ſiue ſeptem intorticijs accenſis: Cardinalis vero epiſcopus ad cathedram ſuam nudá, hora competenti procedit ur ad locum Euágelij, hoc ordine. Cæremoniarius, Thuriferarius, Ceroferarij, Subdiacon⁹, Diaconus, qui cum ante Papá fuerit, ſtás capite inclinato verſus ad Pontificem dicit. Iube Domine benedicere, & accepta benedictione vadit ad pulpitum: ponit librum ſuper illud: & ſeptem Ceroferarij faciunt circulũ ante eum. Subdiaconus vero ſtans poſt pulpitum inter illud & Ceroferarios pulpitum amplectitur, & ambabus manibus, ex vtraque parte tangit librum Euangeliorum: Diaconus iunctis manibus dicit, Dominus vobiſcum, & cum dicit Sequentia ſancti euangelij, ſignat pollicé dextro librum deinde frontem, os, & pectus cum reſpondetur, Gloria tibi Domine incenſat ter librum primo in medio, deinde à dextris, & ſiniſtris. Finito Euangelio: factis reuerentijs conſuetis Diaconus cum quinque Ceroferarijs reuertitur ad altare, ſtans ibidem iuxta ſcabellum ſuum. Subdiaconus vero capit librum euágeliorum ante pect⁹, & ibidem iuxta pulpitum à latere expectans finem Euágelij gręci duo Ceroferarij cum Thuriferario etiam manent iuxta pulpitum hinc & inde. Diaconus vero Græcus accipit librum ſuum ponens illum ante pectus, vadit ad altare, & dimiſſo ſuper altare libro Cæremoniario præcedente & pedem Papæ diſcooperiente, & cooperiente vadit ad oſculum pedis Papæ, niſi forte eſſet Eps, tunc non pedem ſed genu dextrum Papę oſculari debet, tum ad altare reuertitur, corá quo genuflexus dicat. Munda cor meum &c. Deinde ſurgit, accipit librum Euangeliorum ante pectus, & præcedente eũ Subdiacono ſuo poſt Cæremoniarium vadit ad gradus ſedis Papæ, vbi genuflexus petit benedictionem: qua habita vadit ad pulpitum, ponit deſuper librum. Subdiaconus vero Græc⁹ ſtans retro ad pulpitum tenet vt Latinus fecerat, Diaconus, deinde dicit, ſignat, & incenſat;

vt de Latino diximus, Subdiacono ſibi reſpódente. Finito Euágelio Subdiaconus capit librum, & Diaconus cum duobus ceroferarijs redit ad altare ad ſua loca: Lectis Euágelijs Subdiaconi portát libros apertos ad oſculádum, primo Latinus, deinde Græcus. Tum Papa ſtás ſine mitra per Epum Cardinalem ad gradus ſolij ſtátem incéſatur more conſueto: deinde Papa dicit Credo in vnum Deum, & plane cum aſſiſtétibus tm̃ Cardinalibus perficit ſymbolum, & cum cantatur, Et incarnatus eſt, cũ mitra caput verſus ad altare humiliter inclinat, Cardinales auté & alij omnes genuflectunt quouſque dictum ſit. Et Homo factus eſt. Quo dicto omnes ſurgunt & ſedent. Diaconus vero cũ Subdiacono Latino vadũt ad credentiá Papæ, vbi paratus erit vnus Scutifer Diaconi cum vaſis & duobus mantilibus pro lauandis & extergendis manibus, quibus lotis ad altare redeunt, vbi per Sacriſtam Papæ porrigitur eis quædam tobalea ſericea, quam ſuper altare explicát: deinde Subdiaconus vadit ad credentiam Sacriſtæ, vbi imponitur ei per Cæremoniarium quidá pániculus propter hoc confectus, qui retro ad collum ligat, & ſtringitur, vt ante à collo dependeat, & ipſum ad longitudinem brachiorum cooperiat: & accipiens burſam cum corporalibus & ſuper eam hoſtiaria cum hoſtijs, & deſuper purificatorium, omnia diſcooperta cum debitis reuerentijs ad mediũ altaris portat: & Diacono Latino apud altare expectáti conſignat: qui ea accipiens ponit ſuper altare verſus cornu Epiſtolę, ſimul & purificatorium & hoſtiariam de corporalibus, & ibidé prope ponit, extrahit corporalia de burſa, & explicat in loco ſuo, burſam vero ponit inter crucem & corporalia, vel alia cóuenienti loco, vbi non impediat.

Interim ſacriſta de ſua credétia dat vni Acoluthorũ ampullas vini, & aquæ vacuas duobus velis aureis coopertas, & ſub axilla ſiniſtra paterá vná argenteá, ipſe vero Sacriſta aureum velũ circa collũ habens accipit e dicta ſua credétia calicé cum patena, cum quibus Pontifex eſt celebraturus, & paruum quoddam coclear aureum ſuper patenam ponit, quæ omnia parte di-

te dicti veli coopta pcedentibus duobus ſeruientibus armorũ & ſequenti dicto Acolutho ad credentiam Papæ defert, vbi cũ aqua, de qua Credentiarius primum pbam faciat, mundat, ac tergit, calicem, patenam, coclear, amdullas & pateram, deind implet ampullas vino & aqua, & ex ampullis dat Credentiarijs in vnã eoru paterã, vt faciãt credentiam ſiue pbam, & reſtituit ampullas, & pateram Acolutho, qui eas portauit, aquas, vt pri⁹ cooperit, & paterã, ſub axilla ponit: Sacriſta vero cum calice pa tena & cocleari cooperit, vt venit pręcedentibus dictis duobus ſeruientibus armorum & Acolutho vadit ad cornu Epiſtolæ al taris, & ponit omnia in dicto cornu ſuper altare. Et Diacon⁹ Latinus accipiens tres hoſtias ex hoſtiaria ponit eas ordinatim ſuper patenã, ſicque Papam expectant. Finito Credo Papa de poſita mitra ſurgit & dicit, Dominus vobiſcum, & Oremus, & lecto Offertorio ſedet, reponitur ſibi mitra, & per Diaconos aſſiſtentes extrahuntur ei annuli & chirothecæ, & Papa abluit manus ordine conſueto, quibus lotis reponuntur ei annuli per Diaconos aſſiſtentes, vbi prius erant, & Papa deſcendit ad altare duobus Auditoribus ſemper fimbrias eleuantibus, vbi Diaconus euangelij Latinus extrahit ei mitram: Interim duo epi aſſiſtentes pręuenientes Pontificem ponunt Miſſale ſup altare in cornu euangelij ſup puluinum. Et eps Cardinalis aſſiſtens di cit quæ ſunt dicenda, & ea digito ſuo Papę ſemp oſtendit. Diaconus vero euãgelij Latinus accipit hoſtiã vnã d tribus, quæ ſunt ſup patenã, & cum ea alias duas hoſtias tãgit, & eã dat Sacriſtæ comedendam, dind accipit aliam hoſtiam d duabus quę remanſerant, & cum ea tangit patenam, & Calicem p totum intus & extra, & ſimiliter dat eam Sacriſtæ comedendam, poſthęc de ampullis vinum & aquam in patera dat Sacriſtę pguſtãdum, & deinde accipiens patenam cum hoſtia eam dat in manibus Papæ, qui illam Deo offerens dicit. Suſcipe ſancte pater. &cæt. Tunc idem Diaconus ponit vinum in Calice ad ſufficientiam pro tribus: Subdiaconus vero Latinus accipit coclear pdictum ſuper quod Sacriſta imponit aquam ex ampulla, & Subdiaco--

nus inclinatus verſus ad Pontificem dicit. Benedicite, & bene dictione accepta ſimul cum Diacono Latino infundit in calicẽ quem Diaconus dat in manus Papæ & ſimul cum Papa calicem tangens illum offerunt dicentes: Offerimus tibi Domine, &c. Et Papa ponit eum ſuper corporalia cum eo ſignum Crucis fa ciens, quem mox Diaconus palla cooperit. Subdiacono vero Latinorum per Cæremoniarium imponitur quoddam velum circa collum, retento etiam panniculo, quem prius habebat, & patena in manu dextra, & dicto velo cooperitur, cum qua poſt Papam vadit, & ſtans permanet vſque circa finẽ, Pater noſter. Interim vnus Acoluthorum cum Thuribulo, & nauicula accedit ad cornu Epiſtolæ altaris, & cum Papa dixerit, Veni ſanctificator, &cætera. offert nauiculam Diacono Latino, & Thuribulum Papæ, qui imponit incenſum dicens. Per interceſſionem, & cætera. Deinde Pontifex accepto Thuribulo de manu Diaconi incenſat primo oblata, Diacono pedem calicis tenente, deinde altare more conſueto, & demum in cornu Epiſtolæ reddit Thuribulum Diacono, & accepta mitra ſtans ibidem a Diacono incenſatur: & mox accedentibus miniſtris, & nobili cum aqua tertio lauat manus ordine conſueto. Interim vero Diaconus Euangelij, vt Pontificem incenſauit primum incenſat Epiſcopum, & Diaconus Cardinales aſſiſtentes iuxta altare, & Pontificem in ſuis locis ſtantes poſtea omnes Cardinales, omnes Reges, & magnos Principes, ſi qui adeſſent, deinde Epos aſſiſtentes, incipiens ab illis qui de libro & candela ſerui unt, alij nanque poſt Pontificem inter altare & ſolium circulũ faciunt deinde dat Thuribulum vni ex Subdiaconis cum ſuper pellicio aſtanti, qui incenſet primo Diaconum Euangelij ſtãtem medium inter alios duos Diaconos aſſiſtentes, poſtea prælatos omnes paratos, deinde alios more conſueto. Finitis ora tionibus ſecretis, Pontifex poſitis ambabus manibus hinc inde ſup altare ĩcipit cãtãdo. Per oĩa ſcl'a ſcl'orum, &c. Et cũ dicit. Surſum corda eleuet aliquãtulum manus, & diſiunctas teneat,

cum

cum dicit, Gratias agamus, altius eleuat, & cum dicit deinde: Deo noſtro, iungit ambas manus ante faciem, & caput deuote inclinat, deinde iterum diſiungit manus, & diſiunctas tenet vſque ad finem præfationis, qua finita iungens iterum manus ante pectus dicit. Sanctus, &c. Clerici vero capellæ in tempore accendunt octo intorticia, quæ per Cæremoniarium dantur Acoluthis Apoſtolicis, & ipſis deficientibus Auditoribus, quæ ipſi poſt Epos aſſiſtentes p ordinem ſtantes accenſa tenent vſque poſt communionem Pontificis, & omnium aliorum à Pontifice ſe communicantium. Cum eleuatur Sacramentum, poſito p aliquem incenſo Acoluthus incenſat more conſueto. Poſt eleuationem autem Sacramẽti mox Sacriſta cum velo circa collum, (vt ſupra) accipit calamum quendã aureum cum ſuo ſtilo, panno ſerico inuolutum manu dextra, & ſiniſtra quendam calicem, quem parte dicti veli à collo pendente cooperit, & pręcedente Acolutho, cui ampullas vini & aquæ coopertas, vt prius dederat, & ſub vna axilla pateram conſuetam, ſub alia vero axilla pateram auream paruam cum anſa præeuntibus duobus ſeruientibus armorum ad credentiam Pontificis vadunt, vbi Sacriſta accepto in vna magna patera vino à Credentiarijs ſibi porrecto, quod ante prægustauerat lauat diligenter, & abluit calicem, calamum etiam, pateram paruam auream, ampullas vero vino & aqua euacuat, & recentis vino & aqua implet, quę omnia Credentiarij prælibant. Et ordine quo venerant reuertuntur. Sacriſta autem omnia ſuper altare ponit in cornu Epiſtolæ. Cum Pontifex dicit Benedicis, & præſtas nobis, Diaconus Euãgelij Latini detegit calicem, & Pontifice dicente, Per ipſum, &c. ſignãte calicem digitis dextræ manus pedem calicis tenet, & Hoſtiam ſuper corporalia repoſita tegit calicem, & ad ſuum locum poſt Pontificem reuertitur. Tum Pontifex poſitis ſuper altare manibus diſiunctis incipit cantando. Per omnia &cæt. Et cum dicit Pater noſter, eleuat manus ante pectus, & eas ſic vſque ad finẽ tenet. Cũ dicit. Et dimitte nobis, Subdiaconus patenã tenẽs facta altari reuerentia vadit ad cornu Epiſtolę

& patenam dat Diacono euãgelij: velum vero Cæremoniarius ſup credentiam Sacriſtæ reponit. Cum Papa dicit orationem. Libera nos, &c. Diaconus Euangelij patenam ipſam traditpontifici, qui ſe cum ea oratione finita ſignet more conſueto, & eã ſupponat Hoſtiæ. Diaconus vero Calicem detegat, ſupra quem Pontifex Hoſtiam frangat, & particulam illam, quę in dextra manu reſtat ſup calicem paululum eleuatum tenens dicit cantando, Per omnia &c. pax Domini, &c. Et ſignat ter cum particula ſup Calicem, deinde eam in calice dponit tum dicit ſubmiſſa voce, Agnus Dei, & cum Pontifex altare deoſculatur dicens, Pax tecum. ẽps Cardinalis aſſiſtens, oſculato prius altari à pontifice pacem accipit, oſculando ipſum in ore, deinde in pectore. Simili modo duo Diaconi Cardinales aſſiſtentes à põtifice pacem accipiunt ipſum primo in ore, deinde in pectore oſculando, altare autem non oſculantur: Diaconus autẽ euangelij à pontifice nunc pacem non accipit, ſed poſtquam ipſum Papa communicauerit. Accepta pace à Pontifice Ẽps Cardinalis aſſiſtens præcedente Cæremoniario defert pacem Alijs Cardinalibus, Regi, & nobiliſſimo cuiq; ſi adſunt ordine ſuo, deinde primo Ẽpo aſſiſtenti, videlicet ei, qui de libro ſeruit, qui alijs pacem ſubminiſtrat, Poſt hæc vni ex Subdiaconis in ſuppellicio, qui pacem proſequitur Prælatis paratis cum Vicecamerario, ſi ſit Protonotarius, & alijs more conſueto. Poſtquam Pontifex pacem dederit Ẽpo, & Diaconis Cardinalibus aſſiſtentibus capite diſcooperto aſcendit ad ſedem eminentem, quem ſequuntur Ẽps & Diaconi Cardinales præfati, & alij Ẽpi aſſiſtẽtes cum libro & candela accenſa, & ibi ſtans capite detecto, & inclinato Pontifex verſus ad altare, alijs Cardinalibus, & Ẽpis aſſiſtentibus in locis, & officijs ſuis miniſtrantibus Diaconus Euangelij apud altare detecto capite patenam cum Sacramento reuerenter accipiens & ambabus manibus tenens eam in altum, vſque ad oculos eleuat. Et primo vertit ſe a latere ſuo dextro, videlicet epiſtolæ vſque ad medium circulum, ideſt, vt eius renes ſint ad altare, & per eandem viam reuertitur

tur vt prius erat: ſecundo à ſiniſtra parte vſque ad medium: deinde procedens verſus cornu dextrum, videlicet Euangelij, vbi Subdiaconus expectat genuflexus patenam cum Sacramento ſumma reuerentia ei tradit: & mox Subdiaconus ſurgit, & Diaconus genuflectit quouſque Subdiaconus diſcedat, & portet Sacramentum ad ſiniſtram manum Papæ, & altero Cæremoniariorum eius fimbrias attollente: & Pontifex aduenienti Sacramento profunde ſe inclinat & reuerenter adorat, Cum Subdiaconus peruenit ad Pontificem, ſtet ad eius ſiniſtram erectus, & non genuflexus. Diaconus vero accipiens Calicem diſcoopertum ex altari eo modo ſe vertit, vt de patena fecerat: Inde accedit cum calice ad Pontificem ad dextrũ eius latus. Cæremoniarius ſimiliter ei fimbrias leuat. Tunc Papa dictis orationibus opportunis ſumit vnam partem corporis Domini Subdiacono continuo patenam tenente, aliam vero partem in duas partes diuidit pro Diacono & Subdiacono. Interim Sacriſta velum circa collum tenens, vt ſupra accipit calamum aureum in ſiniſtra, & Calicem (de quibus diximus) velo coopertos in dextra, & antecedente Acolutho ampullas vini, & aquæ coopertas portante, & ſub eius axillis duas pateras ſupradictas tenente, accedunt ad Pontificem: cui ẽps Cardinalis aſſiſtens capiens calamum prędictum, illum diſcooperit, & vino ex ampulla cum ſtilo intus mundat ſuper calicem, quem adhuc tenet Sacriſta: deinde vinum infundit in pateram argenteam imponens modicum de aqua, ex alia ampulla, & dat Sacriſtæ pro credentia. Et cum Pontifex Corpus Chriſti ſumpſerit, ẽps Cardinalis porrigit ei calamum, quem Papa ponit in Calice in manib⁹ Diaconi exiſtente, & ſanguinis partem ſugit, reſiduum cũ particula hoſtiæ dimittit pro Diacono & Subdiacono. Tunc Diaconus Calicem dextra tenens, & calamum ſiniſtra quem tñ de Calice non extrahit, ſtans inclinato capite Pontificis manũ dextram exoſculatur reuerenter ex eius manibus de Corpore Chriſti communicat. Item oſculata Pontificis facie cum calice, calamo, Sacramento ad altare reuertitur, & calamo in ſiniſtra

ſtro cornu ſtans ſanguinis partem ſugit. Interim Subdiaconũ coram ſe genuflexum, & eius dextram prius deoſculatum Pontifex de reſiduo Corporis Chriſti communicat, & ſimpliciter ei oſculum pacis donat: qui ad Diaconum cum patena eleuata ad cornu altaris accedens, & ipſe de ſanguine cum calamo ſugit, cum primo diligenter patenam ſuper calicem excuſſerit, curaueritq; ne aliqua particula in ea remaneat Sacramenti, ac vnus eorum particulam in Calice exiſtentem ad labia Calicis retrahit, & eam ſumit. Impoſito deinde in Calicem vino albo ſe purificant & Calicem ad credentiam Sacriſtæ reſtituunt. Cum primum vero Pontifex Subdiaconum communicauerit, Epus Cardinalis aſſiſtens imponens ex ampulla vinum in calicem, quem Sacriſta portauit, dat Papæ ad purificandum. Quo purificato, Sacriſta cum Calice illo, & patera argentea ad credentiam ſuam redit & Prior preſbyterorum Cardinalium ampullam vini manu dextra, & pateram auream manu ſiniſtra ab Acolutho accipiens Pontificis digitos ſuper dictam pateram vinum effundendo abluit: & reddita Acolutho ampulla pateram cum vino ad altare reportat, conſignatque miniſtris, & ad locum ſuum redit. Eps vero Cardinalis album panniculum, quod purificatorium appellant, ſibi ad hoc à Sacriſta aſſignatum Pont. tradit cũ quo digitos tergit: deinde Acolutho illud reſtituit cum ampullis ad credentiam Sacriſtæ reportandum Pont. autem facta purificatione mitram accipit, & ſedens quarto lauat manus ordine ſupradicto, nobiliori aquam miniſtrante. Interim duo primi Epi aſſiſtentes præcedunt ad ſiniſtrum cornu altaris cum libro puluino, & candela: Pontifex lotis, terſisque manibus ſurgens diſcedit à ſede eminenti ad altare vbi ante gradum inferiorem depoſita mitra per Diaconum Euangelij accedit ad altare, oſculatur illud in medio, vadit ad cornu Epiſtolæ, vbi liber paratus eſt, & dicit. Poſt communionem: tum redit ad medium altaris & illo oſculato verſus ad populum ſtans dicit.

Dominus vobiſcum, & interea dum reſpondetur. Et cum ſpiritu tuo, vadit ad librum, vbi dicit. Oremus, & orationem

quain totum finita cum reſpódetur, A m̄, reuertitur ad mediū altaris, illud oſculatur, & iterum ad populum dicit.

D ominus vobiſcum: & reſponſo dato. E t cum ſpiritu tuo. Diaconus Euangelij ſtans poſt Papam medius inter duos Cardinales aſſiſtentes cantat. I te miſſa eſt, verſus ad populum, vt Pontifex. Interim Subdiaconus non Epiſtolæ, ſed alius accipit Crucem, & eam portat ante Pontificem inter ipſum & populum. Reſponſo, D eo gratias. Pontifex ſtans inclinato capite in medio altaris dicit: P laceat tibi, & cætera. Quo dicto benedicit populo ſolenniter dicens: S it nomen Domini benedictum, & cætera. Data benedictione per Pontificem Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens ad ſiniſtram pontificis verſus ad populum pronunciat indulgentias ſub his verbis

S anctiſſimus in Chriſto pater, & Dominus noſter Dominus N. diuina prouidentia Papa Octauus dat, & concedit omnibus hic præſentibus plenariam indulgentiam, vel tot annos, & totidem quadragenas de vera indulgentia forma Eccleſiæ cónſueta: Orate Deum pro fœlici ſtatu ſuæ ſanctitatis, & ſanctæ matris Eccleſiæ.

I nterim dum Indulgentia huiuſmodi pronuntiatur, Diaconus euangelij extrahit Papæ pallium, & illud ſupra altare reponit. Cardinales etiam, & prælati omnes paramenta ſua deponunt, & conſuetum habitum accipiunt. Pontifex vero ſic paratus ad palatium reuertitur cum Baldachino aſſociatus a Cardinalibus in cappis Diaconi tamen parati ex decenti more deberent comitari Pontificem Miſſalibus indumentis adhuc paratum vſq; ad cameram ſuam. Et nota quod hac die Domini Diaconi Cardinales, & omnes alij officiales Papæ non Sacerdotes debent communicare de Sacramento altaris.

De traditione enſis, & Pilei: cuius benedictionem require ſupra in prima parte. Cap. XV.

SI Pontifex hoc die traditurus eſt enſem cum pileo alicui Principi vel nobili in Romana curia pręſenti, ſi illum in matutinis non dedit. Finita Miſſa Pontifex aſcendit ſedem ſuam eminentem, coram quo genuflectit Princeps, vel nobilis circunſtantibus Dominis Cardinalibus,& tenente ante Pontificem vno ex Clericis cameræ enſem cum pileo prędicto. Pontifex eum alloquitur hoc modo. (Conſueuit hoc aliquando fieri in camera Papæ, poſtquam ipſe fuit paratus in corona Cardinalium.) Solent Romani Pōtifices in pręclara Natalis Dñi celebritate &c. vt ſupra in benedictione enſis.

His dictis Pontifex tradit enſem cum pileo Principi, vel no

bili prædicto, qui illis acceptis pontificis pedem oſculatur deuote, & gratias agit, tum enſem cum Galero huiuſmodi tradit vni ex familiaribus ſuis, ipſe autem in ordine, & loco ſuo vadit ante pontificem,& ipſum vſque ad cameram papagalli comitať ṗcedente ſemp ĩṁediate ante eū, illo q̃ enſem cū pileo portat. Deinde deduci debet nobilis ipſe ab oĩbus plaſtis palatij & familia papæ,& ab oratorib. & Baronib⁹ vrbis, ac alijs nobilib. amicis ſuis vſq; ad domũ habitatiõis ſuç hoc ordine

Primo

Primo equitabũt familiares,& curiales omnes in breuibus, deinde Scutiferi Papæ,quos ſequuntur Barones Romani,& Ora-

tores, deinde Comites,& Duces,ſi qui ſint,poſt hos ſeruientes armorum,& poſt eos Enſem cum Pileo geſtans quem immediate ſequitur ille,cui datus eſt Enſis medius inter duos ſenio res prælatos palatij; deinde ſequentur alij prælati palatij,& prælati Oratores, & alij ſucceſſiue, Cubicularij,& alij Capellani,& togati. Cum deductus ipſe domum peruenerit, ibidem in locon conuenienti ſe firmet,deducentes verſus:& capite detecto agat gratias ſingulis prælatis illis cum ante ipſum equitant recedentes caput inclinando:& poſt receſſum omnium prælatorũ caput tegat, & domum ſuam intret, & recedant omnes. Ordo prædictus obſeruatus fuit in die Natiuitatis Chriſti anni milleſimi quadringenteſimi octuageſimi quinti PontificatusDomini Innocentij Papæ Octaui Anno primo: qua per præfatum põtificem Enſis cum Pileo datus fuit Illuſtriſſimo Domino Franciſco de Aragonia filio quarto nato Ferdinandi Siciliæ Regis ad prſtandum obedientiam nomine Regis genitoris ſui Summo Põtifici cum quibuſdam alijs prelatis,&Dñis Romam miſſo:q in matutinis cũ cæremonijs ꝑdictis cãtauit quintã lectionẽ:& finita Miſſa deductus fuit de palatio ꝑ ꝑlatos palatij, & alios curiæ cubicularios,& Scutiferos Papæ,& Ducẽ Amauitanũ Comites Morconij,& Mõtis Agani,Oratoreſq; q̃ plures vſque

ad pa

ad palatium Vrſinorum in Campo floræ, quod Reuerendiſſimus Dominus Ioannes de Aragonia Sanctæ Sabinæ preſbyter Cardinalis eius germanus ſecundo natus, ad cuius dextram ipſe Dominus Franciſcus continuo equitauit, inhabitabat. Si vero Enſis prædictus daretur alicui Regi in curia præſenti, deduci debet ab omnibus Cardinalibus & tota Romana curia. Si vero cui enſis dandus eſt, in curia non eſt, Clericus cameræ, qui eum ad Miſſam ante Crucem portauit, eodem modo & ordine eum finita Miſſa reportat ad palatium Papæ, vſque ad cameram Papagalli.

De Veſperis in vigilia Natiuitatis Chriſti Papa in craſtinum non celebraturo. Cap. XVI.

Si Sanctiſſimus Dominus noſter in die Natiuitatis Chriſti, non celebraret, Veſperis tñ & Miſſæ intereſſe vellet, Veſperæ hoc modo dicuntur. Hora competenti Papa indutus in camera Papagalli amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albo, & mitra pretioſa venit ad capellam more conſueto, orat ante altare, mitra depoſita. Finita oratione, ſurgit & reaſſumpta mitra aſcēdit ad ſolium, vbi ſedens recipit Cardinales ad reuerentiam, deinde depoſita mitra ſurgit, & ſtans verſus ad altare ſecrete dicit Pater noſter. Quo finito alte incipit: Deus in adiutorium, & cum incipitur pſalmus ſedet, & accipit mitram, & omnes alij ſedent. Prior preſbyterorum Cardinalium incœpto pſalmo vadit ad ſcabellum, & aſſiſtit Pontifici, & ſic omnes ſedent vſq; ad Capitulum. Cum incipitur capitulum, Papa ſurgit cum mitra & omnes alij ſurgunt, Cum incipitur hymnus, extrahitur mitra Pōtifici, qui ſtat vſque ad inchoationem antiphonæ ad Magnificat. Interim dum hymnus dicitur vnus Acoluthorum extra cancellum capellæ dimittit cappam, & capit ſuperpellicium & redit ad capellam ſtans cum Clericis Cæremoniarum. Incœpta antiphona ad Magnificat Papa ſedet, accipit mitrā: Acoluth⁹ ſuppellicio indut⁹ accedit ad Pōtificē cū Thuribulo & nauicula, & pſbytero Card. aſſiſtēte, miniſtrāte Pōtifex ponit incēſū

more

more conſueto. Interim duo ex Auditoribus præueniunt ad altare: & hinc inde ſtantes eleuant anteriorem partem ſuperioris mappæ altaris, & illam plicāt vſq; ad medium vel circa. Cū incipitur Magnificat, Papa cum mitra aſcendit ad altare duobus Auditorib⁹ fimbrias eleuātibus, & Cardinalib. atq; epis aſſiſtentibus, Auditore de mitra ſeruiente, & ſecretis Cubicularijs ipſum comitātibus. Cum papa peruenerit ad altare in medio, deponitur ei mitra: & aſſiſtens presbyter Cardinalis miniſtrat Papæ Thuribulum. Papa incenſat more ſolito altare. Incenſato altari Papa reddit Thuribulum Preſbytero Cardinali q datAcolutho, accipit mitram & redit ad ſolium, in quo ſtās cum mitra incenſatur per preſbyterumCardinalem, ſtātem ante gradus ſolij, deinde Acoluthus incenſat preſbyterum Cardinalem, & alios duos aſſiſtentes, & ſucceſſiue omnesCardinales alios & alios in capella exiſtentes more ſolito. Cum primum vero Papa recedit de altari, illi duo Auditores mappam altaris, vt prius erat, explicāt, alij duo fimbrias Papæ eleuāt vſque ad ſolium. Interim cum dicitur Magnificat duo alij Acoluthi extra cācellum capellæ dimiſſis cappis, ſuperpellicijs induuntur, redeunt ad capellam & cum Cæremoniario ſe locant. Finita Antiphona ad Magnificat præcedente Ceremoniario duo Acoluthi præfaticum candelabris, & candelis accedunt ante gradus ſolij Papæ medium inter ſe habentes ClericumCæremoniarum. Papa ſurgit, & depoſita mitra dicit. Dominus vobiſcum, quaſi verſus ad altare. Oremus. Interim accedunt ante pontificem duo primi epī aſſiſtentes, primus cum libro, alius cum candela, & Papa dicit orationem, & cum dicit in fine orationis. Per omnia ſęcula ſęculorū, illi duo epī aſſiſtētes cū libro, & cādela ad ſuū locū reuertunt. Tū Papa dicit. Dn̄s vobiſ. ſecundo, Acoluthi factis ſolitis reuerentijs reuertunt ad altare, vbi candelabra ad ſuum locum reponuntur. Interim vnus Subdiaconorum accipit Crucē, q̄ portat ante pontificē, finito Bn̄dicamus Dn̄o Deo gratias, papa ſtans dat benedictionem dicens. Sit nomen Dn̄i &c. & non indulgentias. Papa benedicente vnus protonotariorum

genuflexus

genuflexus ſupra ſcabellum ante Pontificem tenet auriphrigiũ ſiniſtri lateris pluuialis Papę in tranſuerſum ante vmbiculum Pontificis. Pontifex data benedictione ſedet, accipit mitram, & vadit ad faldiſtorium, vbi genuflexus orat cum mitra, ſurgit, & redit ad cameram, auriphrigium pluuialis hinc inde Diaconi aſſiſtentes portant, nunc & in omnibus ſolennitatibus, alijs vero dieb⁹ aliquis ex protonotarijs Apoſtolicis auriphrigij fimbrias ſimul iunctas a latere Pontificis defert, fimbrias vero poſteriores aliquis Princeps, vel nobilis ex laicis.

De Miſſa in Die Natiuitatis Chriſti Papa præſente non celebrante. Cap. XVII.

IN die Natiuitatis Chriſti, Pontifice non celebrante vnus Epiſcoporum Cardinalium rem diuinam peragit hoc ordine, hora competenti perueniet ad Eccleſiam, ſeu capellam Cardinalis celebraturus, & paramenta accipiet eo ordine, vt ſupra in prima Dominica Aduentus eſt expreſſum, ſic paratus Pontificis aduentum expectans. Pontifex autem paratus in camera Papagalli, amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali, & precioſa mitra venit ad Eccleſiam ſeu capellam. More conſueto orat, facit cõfeſſionem, fit ei reuerentia: & alia obſeruantur, prout ſuprà in prima Dominica Aduentus eſt expreſſum, finito à Cãtoribus vltimo Kyrie eleiſon, celebrans depoſita mitra ſtans verſus altare dicit, Gloria in excelſis Deo, & Cardinales cum Pontifice perficiunt, Et in terra pax &c. Et nota quod quando dicitur, Gloria. in Miſſa, Cardinales cum dixerint Introitum, & Kyrie eleiſon cum Papa, non recedunt dę circulo, ſed expectant quouſque per celebrantem incipiatur, Gloria, & cum Pontifice hymnum angelicum perficiunt, deinde factis reuerentijs reuertuntur ad ſedes ſuas, & Pontifex ſedet cum mitra.
Idem facit celebrans poſtquam & ipſe compleuerit cum ſuis miniſtris hymnum, & cum Pontifex ſederit finito à Cantorib. Gloria, Surgunt omnes, & celebrans depoſita mitra ſtans verſus ad

lus ad populum dicit: Pax vobis: Deinde ad dextram verſus ad altare: Oremus; & Orationem, quæ vnica eſt, cum in Euangelio dicitur; Et verbum caro factum eſt, Papa, celebrans, & omnes alij genuflectunt. Finito Euāgelio celebrās ſtans ſine mitra verſus ad altare dicit Credo. Interim Papa oſculatur librum Euangeliorum, incenſatur, & Cardinales veniunt ad circulum. Non fit ſermo. Alia omnia fiunt, vt in prima Dominica Aduentus eſt expreſſum, excepto: Benedicamus Domino, Diaconus verſus ad populum dicit: Ite Miſſa eſt, Quo dicto celebrans cum eo vertitur ad altare: & dicit in medio altaris capite inclinato: Placeat, & cætera. Interim Cæremoniarius petit a pontifice indulgentiam, quam celebranti notificat. Papa dat benedictionem more conſueto. Interim celebrās ſtās in cornu Epiſtolæ detecto capite verſus ad Pontificem, data benedictione, verſus ad populum pronuntiat Indulgentias dicens.

Sanctiſſimus in Chriſto pater & Dominus noſter, Dominus N. diuina prouidentia Papa X. dat, & concedit omnibus hic præſentibus ſeptem annos, & totidem quadragenas de vera indulgentia in forma Eccleſiæ conſueta. Orate Deum pro ſublimi ſtatu ſuæ ſanctitatis, & ſanctæ matris Eccleſiæ.

Tunc verſus ad altare illud in medio oſculatur dicens: Dominus vobiſcum. Sequentia ſancti euangelij, vadit ad faldiſtorium ſine mitra, vbi exuitur à miniſtris omnibus ſacris veſtibus accipit cappam, & vadit in pace. Interim etiam Pontifex ad cameram ſuam reuertitur. Quod ſi Pontifex ab eccleſia, vel capella recederet antequam celebrans ſacras veſtes depoſuerit, debent duo ſui ordinis Cardinales ipſum expectare, & extra eccleſiam deducere.

PRECES DECANTATÆ

EtCæremoniæ obſeruatæ, aperiendo portas ſanctas quatuor eccleſiarum vrbis Romæ pro anno Iubilei. M. D. LXXV.

Et primo, Eccleſiæ ſancti Petri in Vaticano per S. D.N.D. Gregorium, diuina prouidentia Papam XIII. Opt.Max. obſeruatas.

DIE vigeſimaquarta Decembris, qua celebrat᷑ Vigilia Natiuitatis D.Noſtri Ieſu Chriſti, poſt meridiẽ hora veſperorum. S.D.N. Papa indutus cũ ſuo pluuiali & Cardinalibus iuxta ſuum gradũ cũ Prȩlatis paratis, & alijs Officialibus ornatis in locis ſolitis exiſtentibus proceſſionaliter incedendo, cruce in ſuo loco p̄cedente vadũt ad capellam palatij Apoſtolici: in qua ingreſſi Papa genuflexo ante Sacramentum & reliqui oẽs orant: & interim accẽdunt᷑ ſaculæ tradendæ Cardinalibus, & alijs præmiſſis. Cardinalibus vero albæ triũ librarũ, prȩlatis & alijs cõi cera ſex, oẽ genu flexis. Papa etiam adhuc genuflexo imponit incẽſum in thuribulo, & incẽſat Sacramẽtum: quo facto intonat hymnũ, Veni creator Spiritus, & deinde cõtinuãt cãtores, recedẽdo ab ipſa capella, & vadunt ad eccleſiam ſancti Petri, Papa in ſua cathedra portato: vſque ad portam ſanctam quæ adhuc eſt murata & omnes aliæ portæ eccleſiæ ſunt clauſæ: ibique omnes vt præfertur deuenti Papa, deſcendit ab ipſa cathedra, accipiendo candelam ſuam accenſam, aſcendit ad aliam cathedram ibi paratam iuxta portam ſanctam altius, cum tribus gradibus ſedet in ea aliquantulum: & deinde deſcendit ab ea: & ante portam ſanctam tenẽs in manibus vnum malleum cum quo ter percutit murum portæ aperiendæ, dicendo ter verſus ſequentes, Cantores in ſingulis reſpondendo videlicet.

℣ Ape-

℣. Aperite mihi portas iuſtitiæ.
℟. Ingreſſus in eas confitebor Domino.
℣. Introibo in domum tuam Domine.
℟. Adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo.
℣. Aperite portas, quoniam nobiſcum Deus.
℟. Quia fecit virtutem in Iſrael.

Hic Papa ad ſedem redeundo dicit:

℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat. Et ſtatim reuerſus de porta ad ſedē architectores & miniſtri cum ſuis artificijs in ictu oculi diruunt murū portæ ſanctæ, auferēdo lapides ac ruinas. Et Papa procedit per ſuas preces, dicendo ſucceſſiue poſt præmiſſa.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Oratio.

Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio & operatio a te ſemper incipiat & per te cœpta finiatur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Qua finita cantores cantant Pſalmum Iubilate Deo omnis terra, & alia moteta Iubilationis, & laudis: Interim ablatis lapidibus & ruinis e porta ſancta abſtractis, qui omnes a populo cum maxima auiditate auferuntur, quantū vis minima ſeu maxima ſint deuotionis cauſa, pœnitentiarij induti preſbyteralibus veſtimentis cum aqua benedicta lauāt poſtes portæ ſanctę.

Aperta porta ſancta & lota vt præfertur ante quam Papa ingrediatur, dicit verſus ſequentes, cantores reſpondendo.

℣. Hæc dies quam fecit Dominus.
℟. Exultemus & lætemur in ea.
℣. Beatus populus tuus Domine.
℟. Qui ſcit iubilationem.
℣. Hæc eſt porta Domini.
℟. Iuſti intrabunt in eam.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dñs vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Oro.

Deus qui per Moyſem famulum tuum populo Iſraelitico annum Iubilei & remiſſionis inſtituiſti, concede ꝓpitius nobis famulis tuis Iubilei annum húc tua authoritate inſtitutum quo portá hác populo tuo ad preces tuæ maieſtati porrigendas ingrediéte ſoléniter aperiri voluiſti, feliciter inchoare, vt in eo venia atque indulgétia plenæ remiſſionis oĩum delictorum obtéta, cum dies noſtrę aduocationis aduenerit ad cęleſtem gloriá perfruendá tuæ miſericordiæ munere perducamur. Per Chriſtum Dñm noſtrum. Amen.

Deinde datur crux in manu Pótificis, qui genu flexo, ante portá Sáctá intonat Te Deum laudamus, & intrat portá Sáctá proſequendo Cátores. Te Dñm cófitemur. Quo ingreſſo ponitur in ſua ſede, in qua defertur per ſuos parafrenarios, veſtib⁹ rubeis indutos, vſq; ad altare maius ipſius eccleſiæ S. Petri, & ibi ex ſede deſcendens orat ante altare. Quo facto ad aliá ſedem ibi paratam aſcendit eminentioris loci, inibique ſtando incipiuntur per eum veſperæ conſuetæ Natiuitatis.

Eadem die & hora acceſſerunt ad reliquas tres portas ſctás præmiſſas aliarum eccleſiarum, tres Illuſtriſſimi Cardinales, videlicet, ad eccleſiá S. Pauli, Illuſtriſſimus & Reuerendiſſimus Cardinalis Murronus Decanus Collegij.

Ad Eccleſiam Sancti Ioannis Lateranenſis, Illuſtriſſimus, & Reuerendiſſimus Cardinalis columna.

Ad Eccleſiam Sanctæ Mariæ maioris, Illuſtiſſimus & Reuerendiſſ. Cardinalis Sforza, Archipreſbyter Eccleſiæ.

Qui Cardinales præfati ſingulariter, ſingulas cęremonias, & preces decantando, vt præmittitur ſingulas portas ſanctas ipſarum eccleſiarum aperuerunt, ſicque omnes per totum præſentem annum, apertæ & patefactæ reperientur, vt omnes Chriſti fideles poſſint continue conſequi veniam & indulgentiam ac plenariam ſuorum delictorum remiſſioné, ad laudé & gloriá omnipotentis Dei totiuſq; eccleſię ſuæ ſanctæ. Amen.

Quę autem futura ſit eiuſdem Portæ claudendæ Ceremonia

nondum

nondum eſt notum, qua autem clauſa fuit anno 1525. a Clem. V. eſt hæc.

DIe Dominico XXIIII. Decemb. 1525. finitis veſpis vigiliȩ Natiuitatis Dñi oẽs ꝑlati parati cum Candelis accenſis ꝓceſſionaliter venerunt ad Vultũ ſanctum, quo oſtẽſo ſimul cũ ferro Lanceæ, Papa intonauit, Cum iocunditate exhibitis, & Cantores proſequuti ſunt Antiphonam conſequentem, vt in Pontificali. Interim exiuerunt omnes portam Sanctam: & Papa poſt omnes qui conuerſus ad portam incipit verſiculos ſubſequentes, & orationem.

℣. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cȩlum, & terram.

℣. Sit nomen Domini benedictum. ℟. Ex hoc nunc, & vſque in ſæculum.

℣. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes. ℟. Hic factus eſt in caput Anguli.

℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo.

Summe Deus, qui ſumma, media, imaque cuſtodis, qui omnem Creaturam intrinſecus ambiendo cõcludis, ſctifica ✠ & bñdic ✠ has Creaturas lapidis, calcis, & ſabuli per Chrm Dñm nrm. Amen. Deinde aſpergitur aqua, & adoletur incenſo, poſtea ponendo primam lapidem dicit ſubmiſſa voce.

In fide & virtute Ieſu Chriſti filij tui viui, qui Apoſt. Principi dixit: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, Collocamus lapidem iſtum primarium ad claudendam hanc portam Sanctam ſingulo Iubilei anno reſerandam: In nomine patris. ✠ & filij ✠ & Spiritus Sancti. Amen.

Interim Cantores cantent hymnum Vrbs beata Hieruſalẽ, Quo finito Pontifex lotis manibus, cantet verſus ſequentes.

℣. Saluum fac populum tuum Domine.

℟. Et benedic hæreditati tuæ.

℣. Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos,

℟. Quemadmodum ſperauimus in te.

℣. Mitte nobis Domine auxilium de ſancto.

℟. Et de Sion tuere nos.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum.

℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

DEus qui in omni loco dominationis tuæ clemens, & benignus exauditor exiſtis, exaudi nos quęſumus, & pręſta vt ĩuiolabilis permaneat huius loci ſanctificatio, & beneficia tui muneris in hoc Iubilei anno vniuerſitas fidelium impetraſſe lętetur. Per Chriſtum Dominum noſtrum; &c.

De Veſperis Vigiliæ Natiuitatis Chriſti Papa abſente. Cap. XVIII.

SI vero Pontifex maximus infirmus, aut alias impeditus veſperis huius vigiliæ & Miſſæ diei intereſſe non poſſet, hoc ordine peragitur officium. Pro veſperis Epiſcopus Cardinalis craſtina die celebraturus præuenit ad Eccleſiá: & facta oratione ante altare ſedet in faldiſtorio in cõuenienti loco præparato, Diaconus capellæ, aut alius aſſiſtens, & miniſtri, ſeu capellani ipſius Cardinalis, vſq; ad numerum nouem omnes ſunt induti coctis. Pontifici ſacra facturo ſtanti ante faldiſtorium per Scutiferos exuitur cappa, & per aſſiſtentem capellæ & alios capellanos, ſiue miniſtros induitur amictu, alba, cingulo, cruce, pectorali ſtola, quæ pendeat a ſpatulis, pluuiali, & mitra precioſis, ac annulo pontificali, paramenta omnia per miniſtros ex altari ordinate portantur, ſic indutus pontifex, expectat aduentum Cardinalium: deinde obtenta per Cæremoniarium a Reuerendiſſimis dominis Cardinalib. de inchoandis veſperis licẽtia, detrahit̃ p Capellanũ de mitra ſeruiẽtẽ illi mitra, q̧ ſurgit, & verſus ad altare dicit ſecrete: Pr̃ nr̃. Quo finito alte incipit, De⁹ in adiutoriũ. ℟. a cãtorib⁹ Dñe ad &c. Incepto pſal. ſedet in faldiſtorio, & mitra ei ĩponit̃. Cũ incipit̃ capitulũ, ſurgit ſtat cũ mitra

tra verſus ad altare, finito capitulo extrahitur mitra, & ſtat ſinẽ ea vſq; ad finẽ hymni verſus vt erat. Cũ incipitur Aña ad Magnificat, ſedet celebrans, imponit ei mitra, & Cæremoniarius, accepto thuribulo cum nauicula accedit ad celebrantem, qui miniſtrante aſſiſtente imponit incenſum in thuribulum more conſueto: & cum incipitur Magnificat, cum mitra ſurgit, & factis reuerentijs Cardinalib9 vadit ad altare: ante cuius infimũ gradũ deponitur ei mitra, & facta reuerentia altari aſcẽdit, & illud in medio oſculat, accipit deinde thuribulũ de manu aſſiſtẽtis, & incenſat altare more conſueto, quo incẽſato imponitur ei mitra, & redit ad faldiſtoriũ, factis prius altari, & Cardinalibus conſuetis reuerentijs. In faldiſtorio ſtans cum mitra incenſatur ab aſſiſtente: Deinde deponitur ei mitra, & aſſiſtens præcedente Cæremoniario celebranti facta reuerentia & altari incenſat Cardinales per ordinem Epiſcopos, & preſbyteros: deinde Diaconos, poſtmodum alios more conſueto.

Finito Magnificat, celebrans ſedet, & imponitur ei mitra. Finita antiphona poſt Magnificat deponitur ei mitra, & ſtans ante faldiſtorium verſus ad altare dicit: Dominus vobiſcum & orationem diei conuenientem. Interim duo Capellani medium inter ſe habentes Capellanum librum tenentem ſtantes verſis faciebus ad celebrantem duo candelabra tenẽte cum faculis ardentibus, vſque ad finem orationis, & cum replicatur poſt Orationem, Dominus vobiſcum, inde deſcendunt, & Cæremoniarius candelabra ad ſua loca reponit. Dicto. Benedicamus. & cætera. imponitur celebranti mitra: cum qua facta reuerentia Cardinalibus, & altari, vadit ad medium altaris, & ſtans verſus ad altare dicit.

Sit nomen Domini. & cætera, & benedicit more ſolito, & non dantur indulgentiæ. Data benedictione factis reuerentijs, vt ſupra cum mitra reuertitur ad faldiſtorium: exuitur ornamentis, quæ ſuper altare reponuntur, induitur cappa & ad domum redit.

De Matutinis Natiuitatis Chriſti Papa abſente. Cap. XIX.

CVm vero Sanctiſſimus Dñs noſter in hac nocte ad matutinas nõ venit hora competẽti Cardinalis primã Miſſam celebraturus in ſua capella cõſueta accedit ad faldiſtoriũ iuxta altare in loco, modo ſuo conſueto, p̃paratum habens penes ſe nouem capellanos coctis indutos, vbi cum aliquantulũ quieuerit per Cæremoniarium impetrata a Reuerendiſſi. Dñis Cardinalibus licẽtia incipiẽdi, Cardinalis officium faciens ſurgit, & detecto capite ſtás verſus ad altare dicit ſecrete. Pater nr̃, Deinde alte, Dñe labia mea aperies. ℞. Et os meum. &c. Deus in adiutorium. ℞. Dñe ad adiuuãdum &c. & ſtat capite aperto quouſque perficiatur, inuitatorium, pſalmus, & hymnus, incepto primo pſalmo ſedet: ſimiliter faciunt omnes alij Cardinales prelati, ac officiales, cum dicetur pſalmus tertius primi nocturni, Cæremoniarij vadãt ad medium chori inter ſedes Cardinalium preſbyterorum & Diaconorum, vbi pulpitum locãt & librum deſuper: Deinde redeunt ad locum ſuum. Finito verſu primi nocturni, celebraturus Cardinalis ſurgit, & aperto capite ſtans verſo vultu ad altare dicit alte. Pater noſter. Quod ſecrete perficit, deinde dicit alte. Et ne nos. ℞. Sed libera. Exaudi, &c. Interim Cæremoniarius candelam cereã accẽſam, quam & pulpito affigit & vnum ex Cantoribus cum reuerentijs cõſuetis ad pulpitũ ducit: vbi finita abſolutione, Cantor ipſe verſus ad celebraturum inclinato capite dicit alte, Iube Dñe benedicere, & benedictione accepta, cantat lectionem, qua finita, cũ dicit, Tu aũt Dñe, genuflectit verſa facie ad altare, deinde ad locum ſuum reuertitur. Eodem modo fit in omnibus lectionibus & nocturnis. Celebrans primam, quartam, & ſeptimã Benedictionem dat, ſtans nudato capite quouſq; dr̃, Et reliqua, tũc ſedet. Nonã lectionẽ cãtat ipſe celebraturus, ſtás ante faldiſtoriũ: & verſa facie ad altare, Capellanus autem ſuus aſſiſtens in ſuperpellicio tenet ei librũ, cũ dicit Iube Dñe bñdicere, ſtat in

clinato

clinato capite verſus ad primum Cardinalem in choro præſen tē qui dat bñdictionē, finita lectione ſtatim celebraturus, ipſe incipit cātando. T e Deū laudamus: Cantoribus proſequētib⁹, vſq; ad finē,&c.Interim paratur ipſe oībus ornamētis pro Miſſa, vt moris eſt. Nota tñ quod commodius eſt qñ incipitur tertius Nocturn⁹, vt celebraturus capiat ſandalia,& dicat pſalmos Quam dilecta,&c,& ita ſæpius obſeruatū eſt, finito T e DeūCelebraturus indutus oībus paramentis, vel ſi oībus adhuc indutus non eſt, in illis quib⁹ tunc indutus eſt, aſtantibus duob⁹miniſtris cū cādelabris hincinde dicit verſus ad altare ſtās ante faldiſtoriū ſine mitra, D ñs vobiſcum: O remus, & orationem, iterum D ñs vobiſcum,& Cantores dicunt. B enedicamus.

De prima Miſſa Natiuitatis Chriſti, Papa abſente, Cap. XX.

Dicto Cantorib⁹, B enedicam⁹Dño, Deo gratias, celebraturus indutus oībus paramētis, accedit ante ſuperiores grad⁹ altaris cū mitra, vbi facit reuerentiā Cardinalib⁹: deinde detrahitur ſibi mitra, facit cōfeſſionē, Cantores dicunt I ntroitum. celebraturus accedit ad altare, oſculatur illud & librum, incenſat altare, & alia facit vt moris eſt. Poſt finem Miſſæ dat benedictionem, & non denunciat Indulgentiam.

Si Papa in nocte Natiuitatis perſonaliter celebrat. Cap. XXI.

Si aūt in hac nocte Summus Pontifex vellet celebrare, omnia ſeruantur, quæ in Miſſa Papali, ſupra deſcripſimus, niſi qđ communicaret in altari ipſe, ſolus, & non in ſede eminēti,& non ſugeret ſanguinem cum calamo ſed more communi, & non purificaret, quia eſt celebraturus tertiā Miſsā, in qua cōmunicat in ſede eminēti ſe & miniſtros. Itē ſi vellet ſcdam Miſſam celebrare īmediate nō deponeret ſacras veſtes, ſed dictis laudib⁹ ea ſolēnitate, qua veſperæ cātari ſolēt, inciperēt ſcdam Miſſam.

ſam. Tres preſbyteri venirent obuiam, vt de prima diximus.

De Laudibus, & ſecunda Miſſa Papa abſente. Cap. XXII.

FInita Miſſa recedunt omnes, & dicuntur laudes per cantores, & ſecunda Miſſa per Sacriſtam, & alia, prout ſupradictum eſt.

De tertia Miſſa in die Natiuitatis Chri, Papa abſente. C.XXIII

CArdinalis Epiſcop⁹ in die Natiuitatis Domini, Papa abſente, tertiam Miſſam celebraturus præuenit ad Eccleſiam, orat, &c. prout ſupra de Miſſa in preſentia Papę celebranda dictum eſt. Debent autem eſſe paratæ in credentia lances duæ pro lotione manuum, argenteæ tamen non inauratæ; quibus manus abluantur Et Scutifer aquam dans, factis reuerẽtijs Cardinalibus, & altari genuflexus coram celebraturo facit credentiam, deinde dat aquã, vt ſupra. Induitur celebratur⁹ oĩbus paramentis Pontificalib⁹, & alia fiunt prout ſupradictũ eſt. Induto celebraturo poſtquam Cardinales congregati fuerint, petita ab eis licentia ſurgit de faldiſtorio cum mitra, & eundo verſus medium altaris extrahitur ei mitra per capellanum de ea ſeruientem, qui ſe ad partem retrahit, celebrans vero facta reuerentia altari dicit confeſſionem, &c. & imponitur ei manipul⁹, (vt ſupra in alia Miſſa dictum eſt,) aſcendit ad medium altaris, & oſculatur illud, deinde librum Miſſalem vt ſupra anteponit: deinde Diacono miniſtrante incenſum, poſtmodum deſuper ſignum Crucis faciens incenſat altare, vt ſupra: quo incenſato imponitur ei mitra, incenſatur in cornu Epiſtolæ a Diacono, deinde cum mitra, facta reuerentia cruci vadit ad faldiſtorium deponiturq; ei mitra ſtans verſa facie ad altare dicit: Introitum & Kyrieeleiſon, vno ex ſuis capellanis librum tenente deinde ſedet, & imponitur ei mitra: vt ſupra dictum eſt in alia Miſſa p totum vſq; ad finẽ Epiſtolæ. Qua finita Subdiacon⁹ librũ clauſum ante pect⁹ ſuũ tenens vadit ad celebrantẽ: & genuflex⁹ ponit librũ ſup ei⁹ genua, & manũ illi⁹ ſupra librũ poſitũ oſculat, & ſurgẽs libro Epiſtolarũ depoſito, tenet Miſſale celebranti, vt

ſupra

ſupra.Interim dum dicitur Alleluia,& Diaconus dum librum Euangeliorum ſupra altare poſuerit,Cæremoniarius cum Thuribulo & nauicula vadit ad celebrantem, qui miniſtrante Diacono imponit incenſum,& ſignat vt ſupra. Cæremoniari⁹ aũt tunc dat vni ex capellanis celebrantis Thuribulum in dextram & nauiculam in ſiniſtram,& duo candelabra cum luminarib⁹ de credentia vel altari duobus alijs capellanis eiuſdem.Diacon⁹ vero interea ad altare vadit: de quo librum accipiens & ipſum ante pectus tenens ante altare genuflexus dicit. Iube Dñe bñdicere, & benedictione accepta procedit ad lectionem Euangelij ordine ſupradicto.Finito Euangelio factiſq;reuerentijs reuertitur ad celebrantem.Subdiaconus portat deoſculandum librum Euangeliorum apertum celebranti, & Diaconus illum incẽſat:& mox celebrans verſa facie ad altare dicit Credo, & cæt.Quo finito depoſita mitra ſurgit, & verſus ad populum dicit, Dñs vobiſcum.Tunc vertens ſe ad dextram ad altare dicit. Oremus, & Offertorium, ſedetq; & deponitur ei annulus, & chirothecæ,lauat manus &c.vt ſupra.Surgit deinde & cum mitra vadit vſq; ſupra gradus altaris: & facta reuerentia Cardinalibus procedit ad medium altaris: vbi deponitur ei mitra,&alia facit,vt ſupra:& miniſtrantibus Diacono,& Cæremoniario imponit incenſum benedicens,& incenſans vt ſupra, qui deinde incenſantur a Diacono,& ſucceſſiue Cardinales incenſantur ordine ſuo, & alij vt ſupra. Dicto Agnus Dei, aſſiſtens celebrantis dimiſſo libro ĩ manib⁹ Diaconi venit ad manũ dextrã celebrantis, & ibi ante altare genuflectit,ſurgit,oſculatur,& pacẽ à celebrante accipit,quã dat poſtmodũ primo Epõ,primo pſbytero,& primo Diacono Cardinalib.ſucceſſiue alijs vt ſupra. Et cũ viderit celebrãtẽ ſumpſiſſe purificationẽ,dat pacẽ Cæremoniario, q pficit curſum ſuũ, & alia fiũt vt ſupra.Dicto poſt orõnes, Dñs vobiſcũ. per celebrãtẽ, & Ite Miſſa eſt, per Diaconũ celebrans dicit. Placeat tibi,&c.Quo dicto imponitur ei mitra & benedicit ſolenniter dicens more conſueto, Sit nomen Domini,&c. Et demũ conuerſus ad populũ pnũtiat indulgẽtias p

Papam

Papam conceſſas. Deinde ad ſiniſtrã manu ſe vertẽs ad altare oſculatur illud in medio: & facta reuerẽtia Cruci, deinde Cardinalib. cũ mitra ad faldiſtoriũ reuertitur, dicendo Euangelium ſancti Ioannis, & alia quæ ſunt dicenda. Interim ſacris veſtibus exuitur, vt ſupra.

De die Sancti Stephani. Cap. XXIIII.

IN die S Stephani protomartyris officium peragit preſbyter Card. in paramentis rubeis more ſolito, dr̃ Oratio diei ſub ſua concluſione, deinde etiam dicitur oratio pro commemoratione de Natiuitate Domini etiam ſub ſua concluſione & fit ſermo.

In feſto Sancti Ioannis Euangeliſtæ. Cap. xxv.

IN die Sancti Ioannis Euãgeliſtæ celebrat p̃ſbyter Cardinal. in paramẽtis albis more cõſueto: orõ diei dr̃ ſub ſua concluſione, deinde fit cõmemoratio de Natiuitate Dñi, & S. Stephani ſub alia concluſione, & fit ſermo. His duobus dieb⁹, ſi Papa celebrat ſeruit ei pro aſſiſtente prior preſbyterorum Cardinalium: & non fit ſermo niſi per ipſum Papam, aut aliquem ex Cardinalibus.

De vigilia Circuncíſionis, & eius feſto. Cap. xxvj

IN Vigilia circunciſionis Domini fiunt veſperæ more conſueto, ad quas Papa venit albis paramentis. In die celebrat Epiſcopus Cardinalis in paramentis albis, dicitur tantum vna oratio, & fit ſermo.

De Vigilia Epiphaniæ Domini. Cap. xxvij.

IN Vigilia Epiphaniæ Domini fiunt Veſperæ papales: quib⁹ Papa ornamentis albis paratus intereſſe ſolet. In die Miſſa more ſolito dr̃, quam celebrare ſolet Eps Cardinalis in paramentis albis, dr̃ vna Orõ tm̃. Et cũ Diaconus cantans Euangeliũ dicit. E t procidentes adorauerũt eũ, cãtãdo genuflectit, q̃b⁹ dictis ſurgit, & p̃ficit. Simili modo Papa, & oẽs alij, & fit ſermo.

De

De feſto Purificationis Beatæ Mariæ Virginis. Cap. XXVIII.

FEſtum Purificationis Beatę Marię Virginis non habet Veſperas ſolennes pręcedentes. In die autem officium peragitur hoc ordine. Et primo ordinantur candelæ in loco conuenienti benedicendæ, & diſtribuendæ per illos, ad quos ſpectat, videlicet duo cerei magni ponderis viginti librarum, vel circa deaurati, depicti, & alius minor etiam pulchre ornatꝰ ponderis duarum librarum vel circa, quem Pontifex in proceſſione in manu portat. Item faculæ cerę albę pro Cardinalibus, Regibus, & maximis Principibus ponderis trium librarum quę libet vel circa. Item faculę in numero ſufficienti procuratoribus, & prælatis cerę communis, ponderis duarum librarū quę libet. Item faculæ vnius librę in numero ſufficienti pro Subdiaconis, Auditoribus, Clericis camerę, Acoluthis, Cubiculariјs, Cæremoniariјs, Scutiferis Papę, & aliјs officialibus. Item faculę medię librę in numero copioſo pro populo. Admiſcentur etiam Credentiariј Papæ, quod in mane ordinent in loco, vbi candelarum diſtributio fiet in angulo ſuper altare, vel in alio loco condecenti, vaſa & aquam pro lauandis manibus Papæ cum mantili, & gremiali, ac medulla panis, pręparent etiam clerici capellę in loco cōueniēti duo cādelabra, & cum luminaribus vas aquę benedictæ cum aſperſorio, & Thuribulum cum nauicella. Item paret Baldachinum pro ſupplicatione habēda pro Pontifice. Deinde hora congruenti Papa indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra ſimplicibus venit ad capellam vel Eccleſiam, vbi candelę ſunt benedicendę. Et facta oratione ante altare, cum ſederit, Cardinales faciūt reuerētiam in cappis conſuetis, duo vltimi remanent in aſſiſtentia Papę. Et Diaconi duo aſſiſtētes vadūt ad capiēdum paramēta: & illis reuertētibus illi duo vltimi vadūt ad ſedes ſuas & ibi capiunt paramēta Cardinales aliј interim in locis ſuis, & p̄lati extra capellā capiūt paramēta violacei coloris ſtatui ſuo & ordini cōuenientia.

uenientia. Diaconi Cardinales portãt planetas plicatas ante pe ctus, quibus omnibus paratis Pontifex benedicit candelas mo re ſolito. Solent tum quãdo Papa benedicit,& diſtribuit cande las in parua capella ad euitãdam frequẽtiam, Cardinales & alij officiales omnes accipere paramẽta,& coctas in camera paramẽ ti, & venire cum Papa parati ſacris veſtibus, nõ tamẽ ſupplican tium more. Et tunc Cardinales cum paramentis ſupradictis fa ciunt reuerentiam prædictam Pontifici. Papa vero miniſtranti- bus Epis librum & candelam & aſſiſtentibus duobus Diaconis Cardinalibus more ſolito ſtans, detracta mitra benedicit can- delas verſus ad illas ſubmiſſa voce legendo, dicens: Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Domine ſancte pa ter, &c. cum quatuor ſequentibus, pro vt in ordinario. Incœ pta quinta oratione per Pontificem vocatur Prior preſbytero- rum Cardinalium, accedit ad Pontificem, cum eo duo Acolu- thi ſuperpellicijs induti, vnus cum Thuribulo & nauicula, aliꝰ cum vaſe aquæ benedictæ, & aſperſorio. Finita benedictione imponit incenſum in Thuribulum more conſueto: Deinde ac cepto aſperſorio de manu Preſbyteri Cardinalis ſtans ſine mi- tra aſpergit tertio cãdelas,& deinde incenſat ducens ter Thuri- bulum:ſedet poſt hæc & imponitur ei mitra. Tum prior Epiſco porum Cardinalium, accedit ad Papã,& accipit duos magnos cereos de manu camerarij, vel eius locum tenentis cui clerici cameræ eos ſubminiſtrant: & illos dat Domino Papæ cum debi tis reuerentijs, oſculando primo cereum, deinde manum Pon tificis, cum Pontifex eos tangit. Qui cerei deinde dantur ad mã datum Papę duobus nobilibus: quorum alter inſignior videli- cet vadit ad dextram, alter ad ſiniſtram Papæ: & ibidem ſtantes eos tenent vſque ad finem Miſſæ. Poſt magnos cereos datur Pontifici alius cereus minor ornatus, quem deinde ſeruat vnus ex cubicularijs camerę. Et iſto vtitur Papa in toto officio. Cum Papę cerei dantur, cantores incipiunt Lumen ad reuelationem Cereos omnes diſtribuendos debent miniſtrare Clerici came- rę, ſtantes à loco vbi ſunt cãdelę, vſq; ad Papã: & illos dare ad ma

num

num Diaconi Cardinalis Papę aſſiſtētis a parte cāndelarum, qui illas miniſtrat, vt vero Papa accepit ſuas candelas, duo Auditores a credentiarijs Papę mappulam ſumētes, eam p Cardinales aſſiſtentes gremio Pontificis imponunt, & hinc inde genuflexi illā tenēt. Et Pontifex incipit diſtribuere alijs, primo Dñis Cardinalibus, ſecūdum ordinem incipiendo a ſeniore, ideſt, ab eo qui ſibi cereos dedit, & Cardinalibus officialibus, videlicet Vicecancellario, Camerario, & pœnitentiario dat duas cādelas, p quolibet. Celebraturus aūt cum primum cādelā ſuā accepit, vadit ad faldiſtoriū ſuum apud altare, & accipit paramēta oīa pro Miſſa conſueta, ſicq; paratus expectat Pontificem more ſolito. Cardinales cum cādelas accipiunt, manū Papę oſculantur, dein de genu: alij vero p̄lati parati ter ante Pontificē genua flectentes, accepta candela oſculantur genu tm̄. Nota quod pœnitentiarij oſculantur pedem tm̄, & ſimiliter in Dñica palmarum. Omnes vero alij quicunq; ſint genuflexi coram Pontifice accepta candela oſculantur eius pedem. Diſtributio aūt fit ſecundum ordinem conſuetum curię. Ita tñ quod p̄lati p̄ferantur parati Oratoribus laicis, & clericis nō paratis, quorumcunq; Oratores ſint, & quibuſcunq, etiam alijs principibus exceptis illis, qui inter Cardinales, ſeu in plano ſupremo ſolij papæ locū habent. Illi autem ſtatim ſequuntur Cardinales, aut aſſiſtentes Papę, & alios quoſcunq; p̄latos. Finita diſtributione, portatur aqua ad abluendas manus Papę per nobiliorem curię comitātibus ipſum ſeruientibus armorum, & Magiſtro ſacri palatij ſeu hoſpitij, quem etiam duo Auditores pręcedunt, quorum vnus mappulam ad tergendum manus portat more conſueto. Et portatur cum aqua ſupra vas ipſum medulla panis pro mundandis manibus Papę, per Credentiarios, vt ſupra parata: & prior Ep̄orum Cardinaliū adiuuat infundentē aquā manibus Papę, vt cōſueuit. Lotis manib⁹, accedūt ante Pōtificē duo Acoluti cū cādelabris, & luminarib. & dponit mitra papę, q ſurgit & Ep̄is aſſiſtētib⁹ ex more librū miniſtrantib⁹ dicit cātādo. Oremus. & Diaconus a dextris dicit, Flectamus genua: & om-

nibus

nibus verſus altare genua flectentibus alius Diaconus a ſiniſtris ſtatim continuat, Leuate. Surgunt omnes, & Papa cantat orationem, Exaudi Domine,&c. prout in ordinario ſub concluſione, Per Chriſtum Dominum noſtrum. Qua finita, Papa ſedet,& accipit mitram, & priore presbyterorum Cardinalium & Acolutho, miniſtrantibus imponit incenſum pro ſupplicatione more conſueto, & cantores incipiunt Añam, Cum ap-

propinquaret Dominus. Accenduntur candelę, & fit ſupplicatio more ſolito vſque ad locum paratum,vnde proijcere debet candelas populo. Deinde ad Eccleſiam ſiue capellam,vbi miſſa dicenda erit, hoc modo proceditur. Scutiferi papę, quos ſequuntur alij more cõſueto, prout ſupra in die Natiuitatis Chriſti eſt. Papa,Card.& alij omnes debẽt proprijs manibus ſuas cãdelas portare ardentes a loco,vbi incœperit ſupplicatio, vſque ad locum vbi Miſſa erit dicenda. Cum autem peruentum fuerit ad locum vbi candelę per Papam populo ſunt proijciendę, manent omnes extra locum ſuo ordine:& cumPontifice intrat Subdiaconus cum Cruce,& ceroferarij, Clerici camerę miniſtrantes cãdelas, Epi aſſiſtentes Papę, Diaconi aſſiſtentes Papę & Cardinales, qui voluerint intrare pro loci capacitate, Cantores apud oſtium extra cãtãt alij Epi omnes parati ſtant hinc inde ordinate extra dictum locum, quouſque Papa candelas populo proiecerit.Papa venit ſub Baldachino, quod per nobi-

liores curiæ more conſueto portatur: Proiectis candelis proceſſio reuertitur eo ordine, quo venit, vel ſi alibi celebrandum eſt quam vbi candelæ benedictæ ſunt, proceditur vſq; ad capellam vbi Miſſa erit dicenda: & officiales & prælati omnes extra cancellum ſuperpellicia & paramenta deponunt, & cappas accipiunt, cum quibus intrant capellam. Cardinales autem intrãt cum paramentis, quæ deponunt intus in ſuis locis, & extinguũtur candelæ omnes exceptis duobus cereis Papæ, quos illi duo nobiles deputati continuo tenet ardentes. Papa cum fuerit ante inferiores gradus altaris, vbi Miſſa dicenda erit, ſi in illa capella candelas non benedixit, genuflectit in faldiſtorio, & depoſita mitra orat more conſueto: Cum ſurgit extrahitur ſibi pluuiale rubrum, & ſtola violacea, & accipit ſtolam, & pluuiale alba, ꝑcioſa. Si vero ibidem candelas benedicit, quia prius ibi orauit, cum primũ ante altare fuerit, deponit paramenta ſimplicia prædicta, recipit alba & precioſa, & ibidem ante altare cum celebraturo Cardinale facit confeſſionem, & incipitur Miſſa, finita confeſſione accepta mitra precioſa aſcendit ad ſedem eminentem: non fit ei amplius reuerentia, & presbytero Cardinali aſſiſtente miniſtrante imponitur incenſum. Cardinales interim veniunt ad circulum, incenſatur altare: deinde Papæ, qui poſt dicit. Introitum & alia more ſolito. Finito, Gloria in excelſis, & cæte. Presbyter Cardinalis aſſiſtit vt moris eſt. Antequàm incipiatur Euãgelium, accenduntur omnes cerei, & per Papã Cardinales & prelatos, & alios omnes accenſi tenentur in manibus vſque ad finem Euãgelij. Deinde redduntur ſeruitoribus, qui eos ardentes tenent vſq; poſt communionem, Dicitur tm̃ vna oratio: & ordinarie non fit ſermo. Miniſtri vtuntur dalmatica & tunicella.

Si feſtum Purificationis caderet in Dñica Septuageſimæ, benedictio, & diſtributio candelarum cum ſupplicatione fiunt vt prædictũ eſt, miſſa autem fit de Dñica, & feſtum Purificationis transfertur in ſecundam feriam ſequentem.

Sequitur De feſto purific. B. Mariæ Virg. pont. abſente. Ca. xxix

SI vero Põtiſex nollet vel nõ poſſet offõ hodierno intereſſe, nec cãdelas bñdicere ac diſtribuere, p̃ſbyter Cardinalis celebratur⁹ p̃uenit ad eccleſiã hora cõuenieti, & poſtq̃ duo ad min⁹ Card. aduenerint, celebratur⁹ vadit ad faldiſtoriũ, accipit oĩa paramẽta violacei coloris, vſq; ad dalmaticã incluſiue, omiſſis tm̃ chirothecis, pluuialẽ violaceũ & mitrã ſimplicẽ, & annulũ põtificalẽ, & accedit ad mediũ altaris, Vbi medi⁹ inter Diaconũ, & Subdiaconũ ſtãs depoſita mitra verſus ad candelas bñdicẽdas dicit. Dñs vobiſ. Orem⁹. Dñe ſc̃te pr̃. Cũ quatuor ſequẽtib⁹ orõnibus, p̃ut in ordinario. Quib⁹ dictis miniſtrãte Diacono ĩponit incẽſũ: aſp̃git, deinde cãdelas: tũ incẽſat, p̃ut ſupra dictũ ẽ. Quo facto ponit faldiſtoriũ ad mediũ altaris, vbi ſedet celebrãs, accepta mitra, renib⁹ ad altare verſis: & tũc Cardinales oẽs & p̃lati & officiales oẽs paramẽta, & ſuppellicia ſuo ordine cõgruẽtia accipiũt, videlicet Cardinales ĩ locis ſuis ſtãtes, alij vero oẽs extra capellæ cãcellũ, oĩbus ſic paratis accedũt ad celebrãtẽ Card. deinde p̃lati bini & bini cũ mitris in capite: & cũ primi duo Cardinales corã celebrãte fuerint, deponunt mitras. Idẽ facit celebrãs, & ſurgit. Miniſtrantibus igitur Viceecamerario, & clericis camerę, vel ĩ eorũ abſẽtia, magiſtro dom⁹ palatij, & aliq̃b⁹ cubicularijs cãdelas, prior Cardinaliũ dat cãdelã cele-

brati ſine aliqua deoſculatiõe: deinde celebrãs ſine mitra ſtans

dat

dat priori,& ſucceſſiue oībus Card.ſingulas cādelas.Interim diſtributione incipiēte cātores cātāt Añam. L umē ad reuelationē ſedet deīde celebrās accepta mitra,& extēditur illi p miniſtros mappula,quā duo ex capellanis ſuis ſuppellicio induti, hinc & inde genuflexi tenēt,& celebrās diſtributionē ꝓſequit᷑,dans primo p̄latis detectis & inclinatis aliquātulū capitibꝰ corā eo ſtantibus,deinde alijs oībus non paratis ſucceſſiue corā eo genuflexis ſingulas candelas.Cardinales & p̄lati parati oēs,neq; candelā,neq; manū dātis oſculātur: ſed cū reuerētia tm̄ cādelas recipiūt.Alij vero oēs genuflexi, recepta cādela celebrantis manū oſculant᷑. Finita diſtributione, celebrās ſic ſedēs lauat manꝰ:tūc depoſita mitra amouet᷑ faldiſtoriū. Tūc ſtās in medio altaris verſus ad crucē in altari poſitā dicit cātando abſolute. O remꝰ. Diaconus, F lectamus genua. Subdiaconus. L euate.Tunc ꝓſequit᷑ celebrans orōnē. E xaudi q̄s Dñe &c.prout in Ordinario. Qua cōpleta miniſtrante, Diacono celebrans imponit incenſum,& oēs ſuas candelas accēdūt. Deinde ordinat᷑ ſupplicatio ad locū vbi candelæ ꝓpꝰ proijci debēt,hoc mō,Procedūt Scutiferi Cardinaliū,& alij laici, deinde Scutiferi Papæ cū minoribus nobilibus,poſt eos procuratores ordinum, Secretarij, & Aduocati mixtim,Cubicularij,Oratores principū & magni nobiles,Cātores,Acoluthi papę,clerici cameræ,Auditores,Subdiaconi Apoſtolici.Vnꝰ capellanꝰ celebrantis cū Turibulo,& nauicula,Subdiaconus capellæ crucē ferens,ita qđ figura Crucifixi ante ſe reſpiciat,nō retro medīꝰ inter duos capellanos celebrantis ſuppellicijs indutos duo candelabra cū candelis ferentes.Poſt eū pœnitentiarij papæ, Abbates,Epiſcopi,Archiepiſcopi,Diaconi,p̄ſbyteri, Epiſcopi Cardinales.Deinde celebrans mediꝰ inter capellanum ſuum aſſiſtentem pluuiali indutum à dextris, & Diaconū capellæ à ſiniſtris,& fimbrias pluuialis ſui hinc inde eleuātes.Poſt eū alij capellani ſui ſuppellicijs induti:deinde pronotarij,& alij togati.In aula iuxta locū p̄dictū fit ſtatio. Celebrās vero cū ſuis miniſtris Cardinalibus,qui voluerint, locū aſcendit, & candelas proijcit populo.Deinde eo ordine quo venerint de

capella reuertuntur, peponunt paramenta omnes, & ſuas cappas accipiunt: Celebrás autem apud faldiſtorium deponit pluuiale, ſedenſq; accipit chirothecas, & ſurgenti imponitur caſula, mitra & annulus Pontificalis. Cum accedit ad altare facit cōfeſſionem, & incipitur Miſſa more conſueto, dicitur tm̄ vna oratio. Ad Euágelium celebrás ſuá cádelá ardentem in manu tenent. Idem faciunt Cardinales, prælati, & alij omnes in capella exiſtentes. Finito Euagelio, reſtituuntur candelæ ſeruitoribus, & per eos tenentur ardentes vſque poſt cōionem celebrantis, tūc extinguuntur. Omnia alia fiunt more conſueto: & nō fit ſermo

Ordo diſtribuendi candelas. Cap. xxx.

ORdo autem diſtributionis candelarum eſt iſte. Veniūt Cardinales primo digniores, deinde alij.. Si Imperator adeſt, illi primo pontifex dat cádelá, poſtquam ipſe ſuas accipit: & deinde priori Epiſcoporum Cardinalium, tunc Regi ſi adeſſet ſecundo Cardinali: tunc alteri Regi, ſi adeſſet, & demū alijs Cardinalibus & Principibus, qui inter illos ſedent ordine, quo ſedent. Quod etiam ſeruatur in ramis palmarum: ſecus autem in cineribus, quia poſt omnes Cardinales dantur Principibus laicis etiam Imperatori & Regi. Et aliqñ vt legi poſt oēs p̄latos paratos, tunc magni principes, qui inter Cardinales ſedēt locum habere ſolēt, vel etiam illi qui in plano ſolij Papæ ſedēt. Ep̄i aſſiſtentes, Vicecamerarius, ſi eſt paratus, prælati Oratores parati, Archiep̄i, Ep̄i, Abbates, Pœnitentiarij parati, Oratores principum non parati, & cum eis Seniores, & conſeruatores, ſi Romæ ſint. Protonotarij, Generales ordinum, nobiles ad grad⁹ ſolij Papæ ſtantes. Subdiaconi, Apoſtolici Auditores, Clerici cameræ, Acoluthi Papæ, Cubicularij ſecreti, Clerici cæremoniarum., Diaconus & Subdiaconus capellæ. Cubicularij extra cameram, Aduocati, & Secretarij mixtim Procuratores ordinum: Cantores Papæ, Capellani celebrantis, Caudatarij Cardinaliū, Scutiferi Papæ, Magiſtri, Hoſtiarij, Officiales, & ciues Romani, deinde alij omnes, vltimo ſeruientes armorum. Qui dum fit

diſtributio, debent aſſiſtere circa ſolium Pontificis,&curare ne fiat tumultus, aut impetus in Pontificem.

De die Cinerum. Cap. xxxj.

PRima die Quadrageſimæ, quę cinerum appellatur, in mane Sacriſta paret ſupra altare vas cum cineribus factis ex ramis oliuarum anno ꝑterito bn̄dictis. Item credentiam Papę ordinare debet ſup angulo altarisduas lances ꝓ lauādis manibus Papę cum mappa, & vnum mantile ꝓ gremiali. Deinde hora competenti ꝑuenit ad Eccleſiam Cardinalis celebraturus & in faldiſtorio in loco cōſueto ſibi parato oīa paramēta Pōtificalia accipiat demptis chirothecis,& annulo Pontificali. Pontifex aūt indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, pluuiali rubeo,& mitra ſimplici veniunt ad capellam:& more ſolito facit orōnem ante altare in faldiſtorio, aſcendit ad ſolium, ſedet, & fit ei a Cardinalib. reuerentia more conſueto. Et poſtquam duo Diaconi Cardinales vltimi reuerentiam fecerūt, aſſiſtunt Papę, & duo Diaconi aſſiſtentes vadun ante ſedem Diaconorū Cardinalium, vbi capiunt paramenta ſua: idem faciunt Card. oēs in locis ſuis ſtantes. Duo primi Diaconi, vbi acceperūt paramēta ſua, reuertunt' ad aſſiſtēdū Papę,& alij duo vadūt ad loca ſua', & ēt capiūt paramēta. Interim ēt oēs ꝑlati,& officiales ſua paramē

tā,& coctas accipiunt extra cācellum capellæ:& vnus Subdiacō nus in conuenienti loco induitur amictu,alba,cingulo,&tuni cella violacea. Omnibus Cardinalibus paratis, & Cātores incipiunt Antiphonam, Exaudi nos Domine, &c. Tunc accedit ante Pontificem Subdiaconus Apoſtolicus(vt ſupra dictum eſt) paratus portans lancem cineribus plenam detectam, quam de altari Sacriſta ſiue Cæremoniarius ſibi dedit,&ad dextram Pon tificis genuflectit, ibidem dictam lancem cum cineribus tenēs quouſque Papa omnibus cineres imponat. Tunc accedūt duo Epi aſſiſtentes cum libro & candela,& Papa benedicens cineres, ſedens cum mitra dicit Antiphonam. Exaudi nos Domine: Qua repetita depoſita mitra ſurgit dicens: Dominus vobiſ cum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus. cum tribus orationibus ſequentibus, prout in libro. Incepta quarta oratione, vocatur ad Pontificis dextram Prior preſbyterorum Cardinalium,& duo Acoluthi ſuperpellicijs induti vnus cum Thuribulo,& incenſo, alius cum vaſe aquæ bene dictæ,& aſperſorio,qui ambo etiam ad dextram Pontificis locantur poſt PreſbyterumCardinalem aſſiſtentem.Finitis oratio nibus,Papa miniſtrante Preſbytero Cardinali aſſiſtente imponit incenſum,aſpergit cineres:deinde incenſat, tunc cantores incipiunt, Immutemur habitu,&cæ.Prior Epiſcoporum iuxta antiquam conſuetudinem,pluuiali indutus ſine mitra,velut aliquando ſeruatum fuit,& Bonifacius Nonus ſtatuit, nunc vero celebraturus Cardinalis iam omnibus ornamentis ſacris, pro Miſſa dicenda indutus,demptis tamen chirothecis, & annulo pontificali accedit ad Papam,& ſine mitra ſolus detecto capite, facta Papæ reuerentia,ſtans coram eo ſuprà ſcabellum nihil dicens imponit Papæ ſedenti cineres ſupra caput in formam Cru cis dinde dſcendit de ſcabello, amouetur ſcabellum,ſedet Papa imponitur ei mitra,& accedunt duo Auditores portātes mātile qđ a Credentiarijs Papæ acceperunt,illud hincinde tenētes ſup gremia Papæ,qui illi Cardinali,a quo cineres accepit, inclinato capite corā ſe ſtāti dāt cineres dicens. Memēto hō.&c. Et nota quod

quod ſi impator, aut Rex ſit p̄ſens, accipit cineres immediate poſt Cardinales oēs,& oſculatur pedem Papæ, & ſimiliter alij Principes, qui ſedent inter Cardinales, recipiunt cineres, poſt eos Nō idem ſeruatur in diſtributione candelarum & palmarū quia hi accipiunt ꝓ vt ſedent In iſto autem actu, qui humilitatem p̄ ſe fert,Principes ſacerdoti ſe inclinant, & illis cedunt. Cardinalis aūt ſi eſt ille, qui eſt celebraturus, acceptis cinerib⁹ reuertitur ad faldiſtorium ſuum ꝓpe altare, vbi ſedet, & accipit chirothecas,& annulum pontificalem,& imponitur ei mitra, ſicque manet vſque ad perfectam diſtributionē. Accedunt poſt ſucceſſiue omnes alij Cardinales,& p̄lati,& alij vnus poſt alium & à Papa cineres accipiunt: vt in candelis. Si autem qui dedit Papæ cineres,eſt Prior Cardinalium, poſtquàm accepit cineres reuertatur ad locum ſuum, & celebrās in loco ſuæ receptionis & in habitu ſuæ dignitatis accipit cineres,& deinde reuertitur ad altare,& capit omnia paramenta, vel, vt aliqui volunt,accipit cineres cum planeta ſtatim poſt Priorem Cardinalium: Acceptis cineribus,Cardinales inclinati oſculantur genu, alij etiā prælati parati genuflexi oſculantur pedem Papæ, poſtquam cineres ab eo acceperint. Datis cineribus Papa,adhuc cum mitra ſedens abluit manus more conſueto, prout etiam ſuprà in Purificatione dictum eſt, deinde detracta mitra ſurgit, & aſſiſtentibus ante eum duobus Ceroferarijs more ſolito cantat, Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine & cætera, ſub ſua concluſione. Per Chriſtum Dominum noſtrum. vt ſupra in Ordinario. His finitis,prælati & officiales omnes extra cancellum, Card. vero int⁹ in locis ſuis dimittunt paramenta, & accipiunt cappas ſuas conſuetas. Et Pontifex facta oratione ante altare facit cū celebrante confeſſionē,& more conſueto incipitur Miſſa, Finita cōfeſſione Papa aſcendit ſedem eminentem,& p̄ſbytero Cardinali miniſtrante,imponit incenſum in Thuribulo, p̄ſbyter Cardinalis reuertitur ad locum ſuum inter duos Cardinales incēſatur altare: deinde celebrās,poſtea Papa. Interim Cardinales ve-

niunt ad circulum more conſueto. Incenſato Papa p̄ſbyter Cardinalis vadit ad circulum inter alios Cardinales: & Papa dicit Introitum, & Kyrie eleiſon. Cum dicitur: Dominus vobiſcum, ante orationem Papa deſcendit ad faldiſtorium, vbi abſtracta mitra genuflectit, & ſic manet vſq; ad finem omnium orationum. Idem facit antequam incpiatur verſus, Adiuua nos ſic manons vſq; ad finem verſus. Similiter dicto per eum, Sanctus vſq; Per omnia ſæcula ante Agnus Dei, & ad omnes orationes poſt communionem, & tunc omnes alij, qui ſunt in capella genuflectunt præter celebrantem, Diaconum, & Subdiaconum, qui non genuflectunt niſi ad verſum, Adiuua nos. Ad Introitum, Sanctus, & Agnus Dei fit circulus per Cardinales, patena tenetur per Subdiaconum, incenſantur omnes poſt Offertorium, pax datur, & alia fiunt prout in alijs Miſſis, & fit ſermo. Dicuntur quinque orationes: prima de die ſub ſua concluſione. Secunda, A cunctis. Tertia, Omnipotens ſempiterne Deus, qui viuorum &c. Quarta contra paganos, quinta pro Papa. Et nota quod poſt vltimam orationem in fine Miſſæ dicitur oratio ſupra populum ſub ſua concluſione: & Diaconus ſurgens vertenſq; faciem ad populum dicit, Humiliate capita veſtra Deo: ad quam Papa & omnes alij manent genuflexi, quouſque dicitur, Per omnia ſęcula &c. Tunc Pontifex ſurgit, & accepta mitra aſcendit ad ſolium, vbi deponitur ei mitra. Interim Subdiaconus venit cum cruce ante Papam, qui dicto p̄ Diaconum, Benedicamus Domino, & reſponſo, Deo gratias, dat benedictionem. Deinde redit ad cameram, more conſueto.

De Officio diei Cinerum Papa abſente. Cap. XXXII.

Si autem in die Cinerum Papa non ſit præſens, ſuper Credētia parātur duo vaſa argentea, duę lāces pro lauādis manibus Cardinalis celebrātis, & alia more conſueto: deinde Cardinalis celebraturus pręuenit ad Eccleſiā in tempore, induit ſe paramentis violaceis vſque ad planetā excluſiue: dimiſſis chirothecis & annulo Pontificali, accipit pluuiale ſuper dalmaticam

maticam,& mitram albam,& accedit ad altare, vbi depoſita mi tra adſtans in cornu ſiniſtro altaris, videlicet Epiſtolæ, benedicit Cineres in lāce ibidem ſuper altare poſitas per Sacriſtā, vt ſupra dictum eſt: Cum venerint Cardinales impetrata licentia celebrās cum mitra faciens reuerentiā Cardinalibus, accedit ad mediū altaris, vbi depoſita mitra renibus ad altare verſis à dextris habens Subdiaconum capellæ, peluim cum Cineribus reuerenter, tenentem priori Ep̄orum Cardinalium in ſua cappa la nea conſueta ad ſe venienti ſtans caput nudum interdum incli nat, ſuper qđ Prior p̄dictus, etiam capite detecto cineres imponit dicens: Memento homo,&cæter. Cui mox ſimiliter caput inclinanti celebraturus imponit etiam cineres eodem modo.

Tum veniunt ſucceſſiue Cardinales reliqui bini, & bini cum ſuis cappis ad Cineres. Et celebrās, cum dat cineres Cardinalibus, ſtat ſine mitra, deinde per Clericos capellæ apportatur faldiſtorium: in quo celebrans ſedet: & accepta mitra, & mappula pro gremiali, quam Diaconus capellæ ſibi imponit duobus capellanis ſuppellicijs indutis, hinc & inde genuflexis illam tenentibus, dat cineres prælatis, & alijs omnibus ad eum venientibus, qui omnes ſe profunde inclināt: Tamen neque Cardinales, neque alij manum, vel aliud Cineres imponentis debent oſculari.

Datis cineribus, celebrans Diacono & Subdiacono mantile tenentibus lauat manus: ſurgit depoſita mitra, amouetur faldiſtorium & reponitur in loco conſueto, & ſtans in cornu Epiſtolæ verſus altare dicit. Dominus vobiſcum, ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine, vt in ordinario: deinde reaccepta mitra vadit ad faldiſtorium, deponit pluuiale, ſedenſque accipit chirothecas, incipitur Miſſa, in qua cum dicit. Dominus vobiſcum, ante orationes, quæ Epiſtolam pręcedunt: Cardinales,& alij omnes in locis ſuis genuflectunt,& ſic permanent vſque ad finitas omnes orationes.

Idem faciunt quando in tractu dicitur verſus. Adiuua nos Deus &c. per totum verſum. Similiter dicto Sanctus vſq, Per oīa

ſęcula

ſæcula ſæculorum, ante Agn⁹ Dei,&dicto. Domin⁹vobiſcum ante orationes poſt communionem. Et hoc ſeruatur in omnib⁹ Miſſis ferialib⁹,& mortuorum in capella Papę,ſiue ſit pſens, ſiue ſit abſens Papa, omnes genuflectunt dictis temporib⁹, & fit ſermo. Accedunt autem ſinguli pro Cinerum perceptione eo ordine, prout ſupra in feſto purificationis Beatæ Mariæ virginis in diſtributione candelarum eſt ordinatum.

Si Papa in Die Cinerum celebrabit. Cap. XXXIII.

SI autem in hac die Cinerum Papa vellet ipſemet celebrare, finita oratione poſt dationem Cinerum Papa ſedet aliquantulum,& mox ſurgens ſine mitra incipit, Deus in adiutorium meum. pro Nona, Et cum incipit Pſalmum. Mirabilia, ſedet. Cardinales & alij omnes retinent ſua paramenta, Diacon⁹ Euágelij,& Subdiacon⁹ Epiſtolæ parati vſque ad planetá exclu ſiue induunt Papá more ſolito; Diaconi aſſiſtentes cum ſuis planetis ante plicatis adiuuát: dum ſandalia imponuntur,Papa dicit, Quàm dilecta &c.Finita Nona,vt aliàs in Tertijs Papa lauat man⁹ cum cęremonijs conſuetis:& tunc incipit ſeruire pro aſſiſtente Capellano Priore pſbyterorum cum pluuiali, nó cũ planeta. Parato Pontifice Diacon⁹,& Subdiacon⁹ capiunt planetas plicatas ante pectus,& manipulum, fit ſupplicatio ad altare more conſueto: occurrunt tres pſbyteri Cardinales, vt aliàs. Diacon⁹ Euágelij,& Subdiacon⁹ Epiſtolæ dimittunt,& reaſſumunt planetas, vt diximus in prima Dominica de Aduentu. Genuflexiones,adorationes,ante verſum & poſt Sanct⁹ ſeruátur, vt prædixim⁹,& omnia alia quæ in Miſſis Papalib⁹ ſeruari ſolét niſi quod Papa communicat in altari, non autem in ſede eminenti. Et ſimiliter communicat miniſtros,& cum calamo,& dicitur tñ vna oratio cum alia ſuprà populum,genuflectit tñ Papa cum dr̃, Adiuua nó in faldiſtorio ante altare, ſed in ſede ſua. Si Papa celebrás vellet ipſemet ſermonem facere, poſt Euangeliũ deſcenderet ad faldiſtorium ante altare,& facta oratione ſederet ſuper cathedrá ſibi poſitam ante altare in medio, ita vt re

nes

nes verteret ad altare,& inde ſermonẽ haberet ad populum, & hoc ſi altaris ſtatio requireret, videlicet quod inde videri poſſit popul⁹, & tunc Diaconi aſſiſtentes ſederent hinc inde, & ante Diaconum à dextris ſederet Prior p̃ſbyterorum aſſiſtẽs,& apud eum Diacon⁹ aſſiſtens tm̃. Si autem ſedendo ante altare nõ poſſet videri popul⁹, vt Romæ in Eccleſia S.Petri,tunc ex ſede eminenti Papa haberet ſermonem,& ſederent omnes, vt conſueuerunt.Si vero aliquis Cardinalis habitur⁹ eſt ſermonem, ipſe debet ſeruire pro aſſiſtente, cuiuſcunque conditionis ſit: & cum pluuiali.

De prima Dominica Quadrageſimæ. Cap. XXXIIII.

PRima Dominica Quadrageſimæ, celebrare ſolet Vicecamerarius papę ſi eſt Ep̃s,& ſi nõ eſt Ep̃s,dignior Ep̃orum aſſiſtentium Papæ cum paramentis violaceis.'Diacon⁹, & Subdiacon⁹ vtuntur planetis plicatis ante pect⁹, dicũtur quinque orationes. Prima de die ſub ſua concluſione,ſecunda A cũctis, Tertia, Omnipotens ſempiterne Deus, qui viuorum. &c. Quarta contra paganos. Quinta pro Pontifice.Omnes hę quatuor ſub ſua concluſione,& fit ſermo,quem facit Prucurator ordinis Prædicatorum. Omnia alia fiunt more conſueto.

De Secunda Dominica Quadrageſimæ. Cap.XXXV.

SEcunda Dominica Quadrageſimæ,celebrare ſolet alius ex Ep̃is aſſiſtentib⁹ Papæ,in paramentis violaceis:miniſtri vtũtur planetis plicatis, prout in Dominica præcedente, Dicuntur quinq; orationes, vt ſuprà. Omnia alia fiunt more ſolito.Sermonem facit Procurator Ordinis Minorum.

De tertia Dominica Quadrageſimæ. Cap. XXXVI.

DOminica tertia Quadrageſimæ celebrare ſolet vnus ex Ep̃is Papæ aſſiſtentib⁹ in paramentis violaceis: miniſtri vtũtur planetis,vt ſuprà.Dñr quinq; orõnes,& oĩa alia fiunt,

fiunt, prout in prima Dominica Quadrageſimæ. Sermonem facit procurator Ordinis Eremitarum Diui Auguſtini.

De quarta Dominica Quadrageſimæ, quæ dicitur Lætare, ſiue de Roſa. Cap. XXXVII.

QVarta Dñica Quadrageſimæ, quę Dñica Lætare, vel de Roſa vocat̃, celebrare ſolet vnus ex reuerẽdiſſimis dñis p̃ſbyteris Cardina. Hoc mane antequam Põtifex ſecretam cameram exeat, in camera Papagalli iuxta lectum paramẽti, aut alio conuenienti loco inſternitur parua menſa mappulis mundis cooperta ſericeis, duo cãdelabra cum luminaribus: deſuper Thuribulum cum incenſo: vas aquę benedictæ cum aſperſorio, ampulla cum Balſamo, pixis cum muſco, & vnum paruũ coclear, ac candelabrum pro roſa deſuper ponenda. Cum Pontifex exit de camera ſecreta, pręfertur ei aurea roſa per vnũ ex Cubicularijs ſecretis, & ponitur ſuper menſam ſup candelabrũ prędictum. Et oĩa ſeruantur circa benedictionem, & traditionẽ roſæ, quæ ſuperius diximus in prima parte. Pontifex igitur hora competenti auream roſam deferens ſiniſtra manu, & dextra populum Benedicens, ad Eccleſiam cum pluuiali, & mitra pretioſis procedit duo Cardinales aſſiſtentes, hinc, & inde fimbrias pluuialis Papæ eleuatas portant. Caudam vero portat nobilior laicus. Cũ Ppa fuerit in capella apud faldiſtorium, dat roſam Diacono à dextris aſſiſtenti, & illi vni ex Clericis cameræ, qui eam ad altare portat, & per Sacriſtam, vel eo abſente, per clericũ Cæremoniarũ locatur ſuper altare in medio, tunc fit confeſſio, & Miſſa incipitur more conſueto. Finita confeſſione Pontifex aſcendit ad ſoliũ, celebrãs vtitur paramentis violaceis, & mitra p̃cioſa, miniſtri vtuntur dalmatica, & tunicella, nõ planetis. Hac die nõ dr̃, Pax vobis, ſed, Dñs vob. Dñr quinq; orõnes, & alia fiunt, prout in Dñica prima Quadrag. Sermonẽ facit ꝓcurator ordinis Beatę Marię de monte Carmelo. Finita Miſſa datur roſa, & ſociatur ille cui data eſt, vt ſupra diximus in prima parte.

De

De quinta Dominica Quadrageſimæ. Cap xxxviij.

QVinta Dñica Quadrageſimæ, quæ de paſſione dr̃, antę quá Papa de camera exeat, cooperiãtur Cruces ſuper altare,& quæ ante Pontificem portari ſolent. Si officium peragi debet in capella maiori,conſueuit parari quoddam velum ſericeum ſuper altare, quo imagines in pariete altaris depictæ contegantur. Hodie celebrare conſueuit aliquis prælatus Romanæ curiæ.Tres orationes dicuntur: prima de die ſub ſua concluſione,Secunda contra paganos, Tertia pro Pontifice ſub ſua concluſione,cum in fine Euangelij dicitur, Ieſus autẽ abſcondit ſe,& exiuit de templo. Clerici capellę ſuper altare velum paratum cordulis in rotulis ſupra in altum confixis euntibus ſurſum trahunt:vt eo imagines omnes ibidem depictæ cooperiantur, & ſermo per aliquem prælatum,vel per fratrem ordinis Seruorum fieri conſueuit.

De ſexta Dominica Quadrageſimę in palmis Papa præſente. Cap. xxxix.

SExta DominicaQuadrageſimæ,quę Palmarum appellatur, ordinentur palmæ in capella benedicendæ, diſtribuendæ: videlicet,duę magnæ varijs floribus,& perpulchre laboratæ, tertia parua ſimili modo ornata,& laborata pro Pontifice,

aliæ

aliæ palmæ primis duabus minores,etiam pulchre ornatę,ſine floribus tamen, pro Cardinalibus,minores pro prælatis,& pro Oratoribus,& magnis nobilibus,pro officialibus ac alijs omnibus ad capellam venientibus. Deficientibus palmis parantur rami oliuarum,in numero copioſo crucib⁹ ex ſolijs palmarum confectis cingulis alligatis.Item Credentiarij Papæ ordinent ſuper angulo altaris capellæ, vbi benedictio fieri debet,duo vaſa conuenientia pro lauandis manibus Papæ, cum mantili, & gremiali, ac medulla panis. Clerici capellæ præparent Thuribulum cum nauicella cocleari,& incenſo,vas aquæ benedictæ cum aſperſorio,&duo cādelabra cum luminaribus.Paretur etiā per Forerios ad oſtium capellæ Baldachinum. Hora deinde cōuenienti Pontifex paratus amictu,alba,cingulo, ſtola violacea, pluuiali rubro,& mitra ſimplici, præcedentibus Cruce Cardinalib.& alijs,more ſolito venitad capellā:vbi palmæ ſunt bñdicendę. Facta oratione ante altare, aſcendit ad ſolium, ſedetque tunc Cardinales veniūt ad reuerentiam cum cappis: deinde capiunt paramenta ſua violacea,vt ſupra in candelis,& cineribus diximus, & ſimiliter omnes alij prælati & Officiales. Omnibus paratis, Papa depoſita mitra ſurgit: & miniſtrantibus duobus Epiſcopis aſſiſtentibus librum,& candelam, more ſolito Papa ſtans benedicit palmas,incipiens. ℣. Dñs vobiſcum. Oremus. Auge fidem in te ſperantium Deus,&c. Cum prefatione & qnque orationibus ſequentibus:interim nihil cātatur.Cum quinta oratio dicitur, prior preſbyterorum Cardinalium venit ad dextram Papæ,& duo Acoluthi, vnus cum Thuribulo & nauicula, & alius cum aſperſorio & vaſe aquæ benedictæ. Finitis orationibus miniſtrante priore prædicto Papa adhuc ſtansſine mitra, imponit incenſum:deinde aſpergit verſus palmas tertio poſtea incenſat ter ducens Thuribulum: Tum dicit Dñs vobiſcum, & aliam orationem,quæ incipit, Deus qui filium tuum,&c.Tum ſedens accipit mitram, & p̄ſbyter Cardinalis, ac Acoluthi ad ſua loca reuertūtur.Accedit deinde priorEp̄orum Cardinalium ſtās detecto capite ante Pōtificē,illi dat ſigillatim duas

duas magnas palmas,quas Pōtifex dat duob⁹ nobiliorib⁹ curiæ tenendas,& perferendas,qui iuxta Pōtificem hinc & inde collocantur: Deinde dat eidem tertiam minorem, qua Pontifex in officio vtitur, & hãc vnus ex Cubicularijs ſecretis leuat, & ad vnamquamque palmam oſculantur palmam,& manum Pontificis. Incepta diſtributione palmarum,Cãtores dicũt Añam Pueri Hebræorum, prout in ordinario: Palmas miniſtrãt Clerici cameræ,Camerario vel eius Vicecamerario,qui eas det Cardinali ad illam Papæ manum aſſiſtenti: ad quam poſitę ſunt palmæ:& duo Auditores accedunt,quorum dignior mappulam, pro gremio Pontificis, quam a Credentiarijs Papæ accipit, cardinalibus aſſiſtentibus porrigit, qui eam gremio Pontificis ſuperponant:Auditores vero illam hinc & inde genuflexi tenent vſque ad finem diſtributionis.

Tunc Pontifex Priori Ep̄orum Cardinalium dat palmam, q̄ eam deuote ſuſcipiens, eius manum, deinde genu dextrum oſculatur. Idem faciunt ſucceſſiue omnes Cardinales, poſtmodum pręlati omnes parati,& omnes alij pro palmis veniunt pręlati parati genuflexi.Poſtquam palmas receperint, dextrum genu tantum,alij vero omnes pedem Papæ oſculantur, Vicecancellario,maiore Pœnitentiario, & camerario Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus dantur duæ palmæ pro quolibet.
Celebrans recepta palma ſua vadit ad faldiſtorium prope altare vbi depoſito paramento accipit cappam, ſedenſque dicit Pſalmum: Quam dilecta,&c.capit ſandalia& paratur more conſueto. Si Miſſa in Capella dicenda erit,in qua palmæ ſunt benedictę,poterit etiã prius accipere ſandalia,& alia paramẽta,& cũ habitu ordine ſuo congruo ire ꝓ palma,& deinde redire ad faldiſtoriũ.Si vero in alio loco bñdicuntur palmæ, celebratur⁹ accepta palma redit ad locum ſuum,vbi deponẽs paramẽta,accipit cappã, & vadit ad capellã vel Eccleſiam, vbi rem diuinam eſt peracturus,ibidem paramenta recipit.Miniſtri vtuntur planetis ante pect⁹ plicatis.Finita diſtributione Pontifex lauat man⁹ ordine conſueto deferẽte aquam nobiliore laico, & miniſtrãte

Epiſco-

Epiſcopo Cardinali, primo. Tum depoſita mitra ſurgit, accedũt Pontificis aſſiſtentes cum libro & candela: ac duo Acoluthi cũ candelabris, & Papa ſtans dicit, Dominus vobiſcum. Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus, prout in Ordinario. Interim ordinatur ſupplicatio, & octo nobiles, qui Baldachinum ſuper Pontificem portent. Papa finita oratione, ſedens accipit mitrã, & miniſtrante preſbyterorum Cardinalium priore ponit incenſum. Et nota quod ad Priorem Diaconorum Cardinaliũ ſpectat ſemper ordinare ſupplicationes: & antequam Papa ſurgat, & eius crux ſe moueat, Diaconus a ſiniſtris Papæ aſſiſtens, verſus ad populum alta voce dicit in modum lectionis, Procedamus in pace, & Cantores reſpondent. In nomine Chriſti. Amen. Supplicatio fit vſque ad locum vbi Põtifex populo palmas proijciet: & deinde ad Eccleſiam, ſiue capellam, vbi officiũ peragendum erit, proceditur eo ordine, vt ſupra in die Purificationis Beatæ Mariæ Virginis eſt expreſſum. Poſtquam Pontifex palmas populo proiecerit cum ad Eccleſiam ſiue capellam reuertitur, antequam crux ingrediatur, intrant duo vel tres ex cãtoribus, & clauditur porta: & ibi duo vel tres ex prędictis Cantoribus cantant, Gloria, laus, &c. Et cantores, qui ſunt ab extra, repetunt eundem verſum, prout in Ordinario. Finitis verſibus vel maiori parte, vt tempus poſtulabit. Cantores ab extra cantent Antiphonam, Ingrediente Domino, & Subdiaconus cum Cruce tangit portam, quæ aperitur, & intrant omnes. Prælati & Officiales, antequam cancellum capellæ intrent, deponunt paramenta, & ſuperpellicia, & accipiunt cappas, Cardinales vero in locis ſuis, paramenta deponunt, & cappas accipiunt. Papa cum fuerit ante altare, orat in faldiſtorio ſine mitra, ſi prius ibidem non orauit, tum ſurgit, & cum celebrante dicit confeſſionem, & incipitur Introitus. Finita confeſſione, Papa aſcendit ad ſolium, ſedetque, & miniſtrante priore preſbyterorum imponit incenſum: quia non fit ei reuerentia a Cardinalibus, cum prius facta ſit vnaque tantum oratio dicitur. Dum cantatur Tractus, Clerici capellæ portant paramen

ta ad

ta ad locum, vbi ſtát Cantores, ibi tres ex eis dicturi paſſionem parátur amictu, alba, cígulo, manipulo, & ſtola, in modum Dia coni, coloris violacei, oẽs: Cõſueuerunt tñ plerũque vti varijs colorib⁹ importunitate aliquorum, & cõtra volũtatem Clerico rum Cæremoniarum, videlicet qui Euãgeliſtæ pſonam ſuſtinet albo, Iudeus rubro, Chriſt⁹ nigro. Sed honeſti⁹ eſt vt omnes vtã tur violaceis. Et circa finem tractus mouent ſe à loco, vbi ſe induerint: & ille qui Euangeliſtam aget, portat librum, præcedit. Sequitur Iudæ⁹, deinde Chriſt⁹: faciũt reuerẽtiam altari, & Papæ, deinde aſcẽdũt ad oſculum pedis Papæ vn⁹ poſt alium, ꝓut venerũt: Deinde vadũt ad locum Euangelij conſuetum, vbi paſſionem cantare debẽt ſine luminaribus, & incẽſo, adducũtur ẽt illuc tres capellani celebrantes, quorum vnus ſtans in medio aliorum duorum, tenet librum ſuper caput ſuum, ſicut ad Euangelium Subdiaconus tenere cõſueuit: & mutantur per vices. Dum incipitur paſſio, Papa ſurgit depoſita mitra, & oẽs alij ſurgũt & ſtant vſque in finem palmas manu tenẽtes. Celebrans vero depoſita mitra vadit de faldiſtorio ſuo ad cornu Epiſtolæ altaris, vbi ſtat diſcooperto capite, & palmam etiam manu tenet, ſup altare habet Miſſale, & plane legit paſſionem verſus aliquã tulum ad illam cantantes. Et poſtquam paſſionem legerit, dicit pro Euangelio, Altera autem die, prout in Ordinario. Finita paſſione à Cantoribus, redit ad faldiſtorium ſuum: Cum Cantor in paſſione dixerit, Ieſus autem iterum clamans voce magna emiſit ſpiritum, Papa in ſolio, celebrans ante altare, & oẽs alij in locis ſuis detectis capitibus genuflectũt, orantes ꝑ ſpacium vnius Pater noſter. Tum ſurgẽtibus oĩbus, Cantor pficit paſſionem, & Papa ſedet, & accipit mitram. Cantores vero factis reuerẽtijs altari & Papę recedũt. Diaconus autem planetam plicatam habẽs ſup humerum ſiniſtrum, accipit librum Euangeliorum, & illum ponit ſup altare: deinde vadit ad oſculum pedis Papæ: tum reuertitur ad altare, & ibi genuflexus dicit, Munda cor meum, &c. Interim miniſtrante priore pſbyterorum Cardinalium, Papa imponit incẽſum more cõſueto. Diaconus dicto

Mũda cor meum,&cætera.Interim miniſtrãte Priore preſbyte rorum Cardinalium, Papa imponit incẽſum more conſueto. Diaconus dicto, Mũda cor meum,&cætera, accipit librum de altari; tenẽs illum ante pect⁹ ſuum: & accedit ante grad⁹ Papæ, pcedentib⁹ illum Thuriferario,& duob⁹ capellanis celebrantis ſine candelabris,& luminarib⁹,ac Subdiacono ſequente, vt aliàs, petitq; benedictionẽ, incenſat librum, & cantat Euangelium.Quo finito,Papa oſculatur librum,& incẽſatur, ac omnia alia fiunt,vt in alijs Miſſis. Ad eleuationem Sacramẽti, Papa etiam ſolet tenere palmam ſuam,nõ alij:& nõ fit ſermo, Finita Miſſa Papa dat bñdictionem,&celebrãs pronũtiat indulgẽtias. Illi duo nobiles cum palmis præcedere debẽt immediate Pontificem,poſt Diaconos aſſiſtẽtes, vſque ad cameram Papagalli, & illas ibi camerarijs ſecretis conſignare.

De Officio Dominicæ Palmarum Papa celebrante. Cap. XL.

SI Papa hac die Palmarum voluerit celebrare,omnia ſeruabũtur, quæ in alijs Miſſis papalibus ſeruari ſolent. Diaconus, & Subdiaconus vtuntur planetis ante pectus plicatis,quas nõ accipiunt niſi cum Papa habuerit omnia paramenta: & ipſi induti vſque ad planetam: excluſiue induunt Papam. Sed paſſionem cãtabunt tres Cantores more conſueto,ſi Cardinalis Diaconus eam noluerit cantare: ſi autem Cardinalis cantare voluerit, vt antiqui factitarunt, ſeruabitur, vt latius dicemus infra in Paraſceue. Cum vero peruentum fuerit ad locum vbi dicitur, Altera autem die, Diaconus Cardinalis depoſita planeta & plicata ſuper humerum ſiniſtrum, petit benedictionem,& facit vt alias,quando eſt dicturus Euangelium. Noſtris temporibus non portantur luminaria ad hoc Euangelium, ſed incenſum tantum. Legi tamen in libris cæremonialibus, quod luminaria portantur ad hanc partem.Quid conuenientius, maiores ſtatuãt,alia ſeruantur,vt alias.

De Officio Dominicæ Palmarum Papa abſente. Cap. XLI.

SI vero Papa non interſit huius diei officio, parantur palmę in loco conuenienti, vt ex altari commode benedici poſſint. Et Cardinalis celebraturus præuenit ad Eccleſiam: vbi capit paraměta omnia, vſque ad dalmaticam incluſiue: deinde imponitur ei pluuiale, mitra, ac annuli pontificales, ſine chirothecis: quibus ſic indutus, poſtquam Cardinales venerint impetrata incipiendi venia, accedit ad altare cum mitra, & facta reuerentia Cardinalibus, deponitur ei mitra: & facit reuerentiam Cruci in altari poſitæ: & ſtãs in medio altaris, ex libro ibidem ante ipſum poſito, benedicit palmas, aſſiſtente ſibi a dextris Diacono, & à ſiniſtris Subdiacono. Paratur interim aqua benedicta cum aſperſorio, & Thuribulum cum nauicella incẽſi: quæ duo ex capellanis celebrãtis tenẽt. Finita benedictione celebrãs imponit incẽſum in Thuribulum, deinde aſpgit, tum incenſat palmas, miniſtrãte Diacono. Ponitur poſthæc ei faldiſtorium ante medium altaris, vbi ſedet & accipit mitrã & mappulam ſuper gremium. & clerici cameræ, Vicecamerariꝰ, vel in eorum abſentia Cubicularij Papæ, & alius prælatus miniſtrent palmas celebranti. Interim omnes Cardinales iuxta ordinem ſuum in locis ſuis depoſitis cappis capiunt paramenta ſua: ſimiliter omnes prælati ac officiales conſueti, extra cancella capellæ paramenta, ſeu ſuperpellicia accipiunt, in quibus ad capellam reuertuntur. Poſtquam omnes paramenta acceperint, accedũt Card. oẽs, primo ſeniores, deĩde alij p ordinẽ bini, & bini, & Cãtores ĩcipiũt, Pueri Hebræorum. Cũ fuerint primi ante celebrãtẽ, corã eo mitras deponũt: Surgit celebrãs depoſita mitra, & ẽ manibꝰ primi Cardi. accipiet palmã. Deĩde celebrãs det eidẽ primo Cardinali, & ſucceſſiue oĩbꝰ alijs Cardi. palmas, ſtãs ſemper ſine mitra, Tum ſedẽs cum mitra, dat palmas oĩbus prælatis alijs dum ſufficiũt: deinde det ramos oliuarũ. Et neque Cardinales, neq; ꝑlati palmas accipiẽtes, manum aut aliquid celebrãtis oſculari debẽt: ſed ſolum palmas accipiendo aliquan-

tulum caput inclinant. Alij vero oẽs, videlicet Protonotarij, Officiales,& quicũq; alij nõ parati,palmas accipiẽdo coram celebrante genuflexi manum oſculari debẽt.Veniũt autem eo ordine ad palmas recipiẽdas,quo de candelis& cineribus diximꝰ. Finita diſtributione,celebrans adhuc ſedẽs cum mitra ante altare,lauat manus deinde depoſita mitra, ſurgit, amoueturq; faldiſtorium & ſtans in medio altaris, verſus altare dicit cantando, Dominus vobiſcum,℟. Et cum ſpiritu tuo.Oremus.Omnipotens ſempiterne Deus,&c.Deinde imponit incẽſum in Thuribulo, & ordinatur ſupplicatio Crucem defert Subdiaconus capellæ oĩbus paramẽtis indutus,inter duos ceroferarios, quos præcedit Thuriferarius. Crucem prçcedunt Scutiferi Papæ,&c. prout ſupra in Miſſa papæ:poſtCrucem prælati omnes parati: dende Cardinales, & in fine celebrans ſolus medius inter Diaconum capellæ à dextris, & capellanum ſuum,aſſiſtentem ſine pluuiali, ambos eius pluuialis fimbrias ſuſtinentes. Et omnes deferunt in manibus ſuis palmas.Cantores vero iuxta portam vbi Papa conſueuit palmas proijcere, ſe firment:locentur itaq; per ordinem Prælati omnes: deinde Cardinales taliter,quod iunior ſit iuxta portam extra quam ſolent proijci palmæ populo: & hoc ordine vadunt ad locum,vbi palmæ populo ꝓijciuntur quam ingreditur celebrans cum ſuis miniſtris, & alijs Cardinalibꝰ,qui intrare voluerint,& palmas populo ꝓijcit.Tum ordine quo venerant,ad capellam reuertuntur,ſiue ad Eccleſiam,vbi Miſſa celebranda eſt. Subdiaconus vero cum Cruce,& Cantores cum fuerint apud portam capellæ,ſiue Eccleſiæ,ſe firmẽt ab extra,& duo vel tres Cantores intrant,& clauditur porta omnibus alijs extra manentibus.Quibꝰ hinc inde ſuo ordine ſtantibus,Cantores,qui ſunt intus,incipiunt Gloria laus, &c. Reſpõdẽt Cãtores ab extra,vt in Ordinario. Tum illi ab extra dicunt Añam, Ingrediẽte Dño,& Subdiaconꝰ cum cruce portãs tãgit: aperitur:& intrãs oẽs Cardinales in capella deponũt paramenta in locis ſuis: ꝓlati vero & officiales extra cancellũ capellæ,& capiunt cappas lçneas, celebrans vero vadit ad altare: vbi

re: vbi in faldiſtorio ſuo depoſito pluuiali ſedet, capit chirothecas, planetam, mitram, & annulum pōtificalem. Tum accedit ad cōfeſſionem, dicit Miſſam more cōſueto, & dicitur tm̄ vna oratio: & nō fit ſermo. Cum Tractus dicitur, Cātores tres parāt ſe ꝓ paſſione dicēda, & circa finē Tractus intrāt capellam, veniūt ad celebrātem, cuius manum genuflexi oſculātur: Deinde cum tribus capellanis celebrātis accedūt ad locum cōſuetum, & dicūt paſſionem. Interim vero dum paſſio dicitur, celebrans ſtās in cornu Epiſtolæ altaris, palmam in ſiniſtra tenēs, & Miſſali ſuper altari poſito, legit paſſionē & euāgeliū, vt ſupra papa pꝛ̄ſente dictum eſt. Finita paſſione reuertūtur ad loca ſua Cātores Diaconus capellæ ponit librum ſuper altare, & celebrās accedit ad faldiſtorium accepta mitra, vbi ſedēs miniſtrāte Diacono capellæ imponit incēſum, deinde dicto per Diaconum ante altare, Mūda &c. illi coram ſe genuflexo benedicit, & alia omnia fiunt vt ſupra diximus.

De Matutinis tenebrarum Quartæ feriæ maioris hebdomadæ, Papa pręſente. Cap. XLII.

Feria Quarta maioris hebdomadæ, quæ ſancta dicitur, Clerici capellæ ponūt ī tempore ī preſbyterio, ſiue ī plano altaris ad cornu Epiſtolæ, ī oppoſito loci, vbi faldiſtoriū pro celebrāte poni ſolet, ī capella ſacri palatij, & alibi ꝓ loci diſpoſitione, ponetur cādelabrum in ſuperiore parte triāgulari, aptum ꝓ quindecim cādelis, vnius librę ꝓ qualibet, vel circa ſuꝑ cādelabrum: ipſum aptāt, & collocāt cādelas ipſas ꝓ matutinis tenebrarum. Hora deinde cōueniēti Papa indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea & māto cum capputio inuerſo, ſupra caput, vel cappa rubra de ſcarlato ſine mitra, & nō ꝑcedēte Cruce vadit ad capellam, & poſt eum Cardinales, & ꝑlati. Ali Diaconi Cardinales qui alias aſſiſtere ſolēt, vadunt poſt ꝑſbyteros Cardinales in loco ſuo, quia Papæ nō fit aſſiſtētia, fimbrias portat dignior ex aſſiſtētibus Epis poſt Papam. Quādo Papa habet mātum aſſiſtētes Epi nō debēt habere cappas, ſed mātum, quod

mantellum aſſiſtentis ſiue croceam vocant, cum capputio inuerſo in modum Cubiculariorum. Cum Papa peruenerit ad capellam, facit orationem more ſolito: deinde vadit ad ſedem ſuā. Cardinales non aſſiſtunt, neque fit ei reuerentia à Cardinalib⁹: Cum quieuerit aliquantulum, ſurgit, & detecto capite verſus ad altare, dicit ſecrete Pater noſter: quo completo caput ſibi ipſi cooperit & Cantores incipiunt pro matutinis, Deus domus tuæ, &c. Cum incipitur Pſalmus, Papa ſedet, & omnes alij aſſiſtentes Epi aptant mantum Papæ, ſiue cappam. Ad finem cuiuslibet Pſalmi, tam in matutinis quàm in laudibus, Cæremoniarius facta reuerentia Papæ, accedit ad candelabrum quindecim candelarum, & extinguit vnam ex candelis. Finito primo nocturno, Papa ſurgit, & detecto capite ſtans verſus ad altare dicit, Pater noſter, ſecrete, & illud proſequitur. Quo finito ſine vlla pronuntiatione, abſolutione, ſiue benedictione ſedet. Similiter & alij omnes Cantores in loco eorum ſtantes ex libro ſuper eorum pulpito poſito, verſi ad altare abſolute incipiunt lectiones ex libro Threnorum, ſiue Lamentationum Hieremię Prophetæ, vt in breuiario: & in principio, & fine faciunt reuerētiam altari: & Papæ, idem fit in ſecundo & tertio nocturno. Cum incipitur, Benedictus, Papa ſurgit ſtans detecto capite verſus ad altare, remanet vna candela ſuper candelabrum. Interim extinguuntur per Cæremoniarium candelæ ſupra altare paulatim, qui ita diſpenſat tempus, vt in vltimo verſu extinguat vltimam candelam: clerici capellæ extinguunt etiam eodem ordine ſex intortitia poſita ſuper cancellum capellæ, Dū replicatur Antiphona ad Benedictus, Papa circa finem deſcēdit ad faldiſtorium, & Cæremoniarius accedit ad candelabrum & vnicam candelam inde accipiens, eam ardentem ad cornu Epiſtolæ altaris portat, & eam ibi ſub altari abſcondit ardentē. Cum incipitur, Chriſtus factus, Papa genuflectit in faldiſtorio, & ſup illud ꝓcūbit. Quo finito cātores dn̄t, Miſerere, alte legendo ſine nota, vſque ad finē. Et Papa adhuc genuflexus dicit orationem, Reſpice &c. voce intelligibili vſq;, Qui tecum. exclusiue:

cluſiue:quod ſecrete complet. Et finita oratione, Cæremoniari' incipit pulſare manibus ſuper gradum altaris, vel aliquod ſcabellum, & omnes faciunt fragorem, & ſtrepitum aliquantu lum. Et mox Cæremoniarius profert candelam accẽſam, & omnia ſilent, ſurgunt & diſcedunt: Candelæ quindecim ſpectát ad clericos Cæremoniarum. Supra ſcripta omnia ſeruátur in Quinta, & Sexta feria ſequentibus in matutinis, in quibus non portatur Crux ante Papam, neq; ipſe venit cum mitra.

De Matutinis Tenebrarum Quartæ feriæ maioris hebdomadæ Papa abſente. Cap XLIII.

Papa vero abſente pro matutinis tenebrarum in Quarta feria maioris hebdomadæ, poſtquam Cardinales aliqui in capella fuerint, & aliquantulum quieuerint, & intorticia ſuper cancellum, ac candelæ ſuper altare, & candelabrum accenſa ſunt: Cæremoniarius licentia impetrata Cantoribus ſignum facit, qui dicant, Pater noſter, & incipiunt Antiphonam primi Pſalmi, qua incepta ſurgunt Cardinales & omnes alij incepto Pſamo ſedent omnes: Cæremoniarius in fine cuiuſlibet Pſalmi extinguit vnam candelam, vt ſuprà, cum reſpondetur ad verſiculum cuiuſlibet nocturni, omnes ſurgunt & detectis capitibus verſi ad altare ſtantes dicunt ſecrete Pater noſter: Deinde ſedent, & Cantores dicunt Lamentationes & lectiones, vt ſuprà. Cum incipitur, Benedictus, ſurgunt Cardinales, & alij omnes, & eo finito, cum repetitur Antiphona, ſedent vſque quo incipiatur Chriſtus factus. tunc genufle-ctunt, finito Miſerere, Prior Cardinalium, vel vt aliquando ſeruatum eſt, Cardinalis in craſtinum celebraturus genuflexus in ſuo loco inter alios Cardinales, dicit Orationem. Reſpice, &c. alia omnia fiunt vt ſupra.

De quinta Feria maioris hebdomadæ, quæ Cœna Domini dicitur papa præſente. Cap: XLIIII.

FEria quinta in cœna Domini, Sacriſta debet ſummo mane aut per diem antea paraſſe locum, vbi honorifice reponatur Sacramētum quod Romæ fieri ſolet in parua capella palatij, & Forerij Baldachinum album ante cancellos capellæ magnæ: ſuper Credentia pręter cōſueta, paratur alius calix cum palla & patena, & mappula ſericea: ſuper calicem, pro Miſſa ordinatum ponantur duę Hoſtiæ conſecrandæ. Item portentur candelæ circa finem Miſſæ diſtribuendæ pro deducendo Sacramento & proceſſibus, ad locum conuenientem, videlicet vna duarum librarum vel circa, pulchre laborata propapa pro Cardinalibas ceræ albę trium librarum, vel circa, quęlibet, & duarum librarum cerę communis quęlibet pro prę latis paratis tantum: quia nullis alijs candelæ diſtribuuntur. Item parentur duodecim intorticia ad honorandum Sacramentum, cum portatur: deinde hora competenti Papa indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albis, & mitra precioſis, venit ad capellam, orat & facit confeſſionem more ſolito, nō fit ei reuerentia à Cardinalibus, quia fiet poſtea in loco benedictionis, antequā legantur proceſſus. Facta confeſſione, papa aſcendit ad ſolium, ſedetq; & miniſtrante priore pſbyterorum Cardinalium, imponit incenſum, incenſatur altare, Papa, & celebrans more conſueto. Interim Cardinales veniunt ad circulum. Gloria in excelſis: & Pax Domini ad collectam primam, & Credo in vnū Deum dicuntur: & vna oratio tantum: non fit ſermo, non datur oſculum pacis poſt Agnus Dei, ſed Pax Domini, & Agnus Dei, ante oēs orōnes ſequētes dn̄r. Oīa alia fiūt vt aliàs. Paulò ante cōionem Cæremoniarius portat calicē p̄dictū de credētia ad altare p̄ reponēdo in eo Corpus Dn̄i, reſeruādū. Facta cōione p celebrātē de vtraq; ſpecie, anteq̄ ſe purificet, reponit reuerēter Corp⁹ Dn̄i, reſeruādū in calicē vltimo paratū, quē Diacon⁹ cū palla patena deſup poſita, ac velo ſericeo cooperit, & in medio

altaris

altaris collocat reuerētēr:deinde celebrās ſe purificat in eodē lo co reuerentia facta Sacramēto ſine mitra quaſi lateraliter ī cornu Epl'æ,vbi ſtās verſa facie ad ppl'm, lauat man⁹ ob reuerentiā Sacramēti,& cōplet Miſsā.Interim p̄lati,& Subdiaconi, Auditores,Clerici cameræ, & Acoluthi extra cācellū capellæ capiūt paramēta & ſuppellicia,vt moris eſt.Subdiacon⁹ Crucē antePō tificē portaturus,oīa paramēta accipiat, ac ſi Epl'am eſſet dictu rus.Per Cęremoniariū vero diſtribuunt̄ cādelæ q̄ portātur p̄ clericos capellæ.Pro ſctīſſimo Dn̄o nr̄o datur vni ex Cubicularijs, ſiue ſecretis, & p̄ Cadinalib.dantur ſuis familiarib⁹ ſeruientib⁹ de cera alba oībus aūt alijs p̄latis paratis de cera cōi. Et in fine Miſſæ dicitur, Ite Miſſa eſt. Finita Miſſa,Papa dat bn̄onem,& nō Indulgentias,& celebrans ſignans altare dicit: Initium Sancti Euāgelij &c. Accedit ad faldiſtoriū: exuitur oībus paramentis Miſſalib⁹:& deinde alia ordini ſuo conuenientia accipit,ſicut alij Card.& vadit ad locū ſuū īter alios Cardinales:q oēs paramenta ordinib⁹ ſuis cōueniētia accipiūt.Sex capellani celebrātis cū ſuppellicijs intortitia ante Sacramētū portāt oīb⁹ paratis: duo Acoluthi offerunt duo Thuribula Papæ,& miniſtrante p̄ſbytero Cardinali papa imponit incēſum,&accēdunt̄ oēs candelæ Papæ,Cardinaliū,& p̄latorū,ac duodecī intortitia, vel plura, ſi papæ placet,q̄ portant̄ p̄ capellanos celebrantis duo p̄ quēli-

bet. Deinde Papa deſcēdit ad altare,& vbi genuflex⁹ corp⁹ Dn̄i

in ca-

in calice ꝓ craſtina die repoſitum reuerẽter incẽſat ter Thuribulum ducẽs. Deinde calicẽ ipſum cũ Sacramento facta reuerẽtia deuote accipit, illũq; detecto capite portat Baldachino, qđ extra cãcellos capellę expectãtes, aſſiſtẽtes Papæ digniores Epi, cũ ſuis pluuialib⁹ portãt, mitras ſuas in manibus ferentes. Hoc aũt ordine ꝓceditᷣ. Primo Scutiferi Papæ ꝓcuratores Ordinũ, Aduocati mixtim cũ ſecretarijs, Cubicularij, Nobiles, & Oratores; Cãtores Papæ, hymnũ P ãge lingua cãtãtes, Clerici cameræ, Auditores, duo Acoluti cũ cãdelabris. Subdiaconi quorũ vnus tunicella, & alius vt ſuprà paratus Crucem portat. Poſt crucem Abbãtes, Epi, Archiepi, Oratores, ꝑlati, Vicecamerarius, ſi eſt Eps, alij aſſiſtẽtes Papæ. Diaconi, ꝑſbyteri, Epi, Card. oẽs ſine mitris. Deinde oĩa intortitia, q̃ ſequunt, duo Acoluthi cũ cãdelabris, & duo Acoluthi cũ Thuribulis Sacramentũ continuo incenſantes. Deinde Papa medius inter duos Diaconos Cardinales aſſiſtentes ſub Baldachino, vt diximus, ꝗ hinc inde phrigium pluuialis Papæ eleuatum retinent. Caudã portet dignior laicus vrbis: Papam ſequant, Auditor de mitra ſeruiens medius, inter duos Cubicularios ſecretos. Protonotarij, & alij ſine paramentis. Cum Papa fuerit in hoc loco vbi Sacramentũ reponi debet, Cardinalis, qui celebrauit, vel Diaconus à dextris Papę aſſiſtẽs, illud de manibus Papæ recipiat, & in locellum reponit. Et Papa aliquãtulum retrocedens facta reuerentia, incenſum miniſtrãte ꝑſbytero Cardinali imponit, & Sacramentum denuo, vt prius incenſat. Deinde Sacriſta locellum claudit, & clauem tradit Cardinali in craſtinum celebraturo.

De proceſſibus qui fiunt per Papam. Cap. XLV.

His pactis extinguuntᷣ cãdelæ, & intortitia oĩa p̄ter faculas, q̃ ſup cãdelabris Acoluthorũ ſunt crucẽ p̄cedẽtium & itur ſupplicationis more ad locum, vbi ꝓceſſus legi debẽt, ordine quo ex capella maiore ad minorem cum Sacramẽto venerunt: Baldachinum p Oratores, vel nobiles, ſupra Papã portatur. Cũ ad locũ benedictionis ꝑuenerint, vel poti⁹ ſtatim

repoſito

repoſito Sacramento, Papa demiſſo pluuiali, & ſtola albis, accipit ſtolam, & pluuiale rubra pcioſa, ſedetq; ſup ſedem ibidem ſibi paratam, vbi Cardinales omnes tm̃ ad reuerentiam recipit. Deinde accedit ad pulpitum, vnde videat populum. Et Subdiaconus tunicella indutus à ſiniſtris Papæ, legit pceſſum latine, & Diaconus Cardinalis ſtans à dextris Italico ſermone. Dum incipiuntur pceſſus, accenduntur candelæ, & Papa & alij tenent ſuã accenſam. Finitis pceſſib⁹, Papa & oẽs alij pijciunt eas ſup populum. His pactis mouetur pannus niger, qui erat ante Papam, pendens in conſpectu populi, datur benedictio ſolennis, Sancti Apoſtoli, &c. vt in libro, & publicatur plenaria indulgentia, per Diaconos Cardinales aſſiſtentes, in latino p illum à dextris, in ſermone Italico per illum à ſiniſtris. Deinde Papa reuertitur ad palatium ad mandatum faciendum. Et Cardinales ſeniores, ſi volunt, Pontifice indulgente diſcedunt. Iuniores, & Diaconi remanent: paramenta vero dimittunt in loco benedictionis.

De Mandato faciendo. Cap. XLVI

CVm Papa peruenerit ad aulam ad hoc paratam, ſint ibi ordinati tredecim pauperes in albis veſtibus nouis à pontifice ſibi datis, ſedentes ſuper ſcamnis altis bene ornatis. Credentia ornata ſit cum floribus & herbis odoriferis, vaſis cum aqua calida, & frigida ac rebus alijs opportunis, videlicet peluibus tredecim cum totidem vaſis aqua calida implendis. Item tredecim mappulis in alio bacili. Item aurei papales tredecim duplices ſiue viginti, ſex ſimplices, & totidem nummi argentei pro eleemoſyna pauperum. Nam Papa dat cuilibet pauperi vnum aureum duplicem, vel duos ſimplices, & totidem argenteos: & hi in aliquo vaſe diſponuntur, duo vaſa pro lauandis manibus papæ cum ſuo mantili. Item paretur etiam pulpitum cum ſuo pallio albo pro Euangelio, & liber Euangeliorum, ac aliud pulpitum pro Cantoribus, duo candelabra cum luminaribus, Thuribulum, cum nauicella, & incenſo, quæ Acoluthi teneant, ſedes pontificalis

tificalis in plano, pluuiale rubrum, & ſimplex, & ſtola violacea, pro Pontifice, & liber pro oratione. Cum peruentum fuerit ad locum, Papa exuit pluuiale precioſum, & induit ſimplex, & ſedet in ſede ſua cũ ſimplici mitra. Tũc Acoluth⁹ cum Thuribulo accedit & miniſtrante primo presbytero Cardin. vel digniore alio poſt eum in eius abſentia, Papa imponit incẽſum more cõſueto: Deinde Diaconus Cardinalis, paratus ſacris veſtibus, librũ tenẽs ante pectus, ſtans ante Põtificem detecto, & inclinato capite, petit bñdictionẽ, dicens: Iube Dñe benedicere. Deinde vadit ad pulpitum, poſt quod ſtet Subdiaconus Apoſtolicus tunicella & alijs paramentis indutus, tenens librum more ſolito: Et Diaconus dicit, Dñs vobiſcum, ſignat, incenſet, & cantet Euangelium. Quo finito ceroferarij reuertuntur ad credentiam, & clerici capellæ amouẽt pulpitum. Subdiaconus autẽ portet librum oſculandum Pontifici, & Diaconus qui Euangelium dixit, illo finito Papam incenſat. Cantores finito Euangelio cantant. Mandatum nouum. Papa tunc ſurgit, extrahitur ei pluuiale, & portatur ex Credentia linteum per Auditorem ſeniorem minorẽ Auditore ipſum p̃cedente, quo Papa per Cardinales aſſiſtentes præcingitur, & præcinctus deſcendit, & genuflexus cum mitra ſimplici ante primum pauperem aſſiſtentibus ſibi duobus Diaconis Cardinalibus, lauat ei pedem dextrum, quem Subdiaconus tunicella indutus a dextris Papæ genuflexus tenet. Vnus ex cubicularijs (nam per ordinem veniunt vnus poſt alium cum pelui, & aqua,) ad ſiniſtram Papæ genuflexus, ſiniſtra ſua vas tenet, & dextra ex aquiminario aquam tepidam miſcet: lotum pedem Papa ſtatim mantili tergit, oſculatur. Theſaurarius, vel in eius abſentia vnus ex Clericis cameræ tenet peluim cum pecunijs, & alius ex clericis vas cum mappulis, & cum Papa oſculatus eſt pedem, dat lauato mappulam, cum qua eum exterſit, & aureum duplicem, vel duos ſimplices, cum tot argenteis. Idem facit ſucceſſiue ſingulis, & pro ſingulis portentur per alios Cubicularios ſingula vaſa. Lotis omnibus, Papa reuertitur

tur

tur ad ſedem ſuam, ſedetq,& lauat manus cum cæremonijs cõ ſuetis. Deinde ſurgit, dicit Pater noſter. ſecrete:poſtea, Et ne nos &c, ℟. Sed libera nos ,&c. ℣. Tu mandaſti mandata tua Domine, ℟. Cuſtodiri nimis. ℣. Tu lauaſti pedes diſcipulorum tuorum. ℟. Opera manuũ tuarum ne deſpicias. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dñs vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Oratio.

Adeſto Dñe quæſumus, officio ſeruitutis noſtrę: & quia diſcipulis tuis pedes lauare dignat⁹ es, ne deſpicias opera manuũ tuarum, quæ nobis retinenda mandaſti, vt ſicut hic nobis, & à nobis exteriora abluuntur inquinamenta, ſic à te omnium noſtrum interiora lauentur pctã, quod ipſe pſtare digneris, qui viuis & regnas Deus per omnia ſęcula ſęculorum, Amen.

Duo interim Acoluthi ante ipſum duo candelabra cum luminarib⁹ tenent. His finitis Papa oĩb⁹ pſentib⁹ nihil dicens, intrat cameram, & omnes deſcendunt. Omnes plati qui mandato huiuſmodi, ſeu lotioni intereſſe voluerint, debent habere cappas, ꝓut in capella habere cõſueuerũt, & nõ mãtellos. Notãdũm, quod ante Sixtum Papam, ꝓceſſus ſolebant legi, & benedictio ſolẽnis dari plerũque ante Miſſam. Deinde dicebatur miſſa, & Sacramentum poſt communionem portabatur ad loculum ꝓ die craſtina p Diaconum, ſecũdum rubricam communem, & aliqñ p celebrantem, ſociantib⁹ tantummodo miniſtris altaris cum luminarib⁹: & illis reuerſis finiebatur, Miſſa, & in fine ſi ꝓceſſus non erant lecti ſupplicantium more, illuc ꝓficiſcebatur Pontifex cum omnib⁹ ordinib⁹ Curiæ, & legebãtur, & in fine fiebat mãdatum, vt dictum eſt.

Sixtus autem pfatus, ꝓinde conſiderãs Saluatorem noſtrum nõ poſſe à nobis ſatis dignis laudib⁹ venerari, ordinauit modum ſupradictum eſt. Finita Miſſa poſtquàm Papa diſceſſerit, Forerij debent nudare totam capellam, altare, ſedem Papæ, & omnia.

De

De officio in Cœna Domini, Papa celebrante: Cap. xlvij.

SI hac die Pōtifex vellet ipſemet celebrare, ſicut antiqui cōſueuerūt primo proceſſus facere tñ poterit ſeruari ordo à Sixto Quarto dat⁹, ſi placuerit: & tūc Pōtifex cum pluuiali rubro, & mitra ſimplicib⁹, deſcēdit ad Eccleſiam ordine cōſueto, & nō ſupplicatiōe inſtructa. Facta oratione ante altare, aſcēdit ſedem vbi cōſueuit accipere paramēta: nec vero fit reuerētia à Cardinalib⁹: quia fiet in loco vbi proceſſus legūtur Tres Diaconi, & Subdiaconi, Acoluthi, Clerici cameræ, & Auditores parātur paramētis ſibi cōuenictib⁹. Diacon⁹ Euāgelij, & ſubdiacon⁹ Epiſtolæ, capiūt ſibi oīa opportuna, præter manipulū. Pōtifex deinde ſurgēs ſine mitra ſub ſilētio dicit Pater noſter, & Cātores dicūt Nonam ſine nota. Interim imponūtur Papę ſādalia, more cōſueto, & legit pſalmos. Quām dilecta &c. In fine cum dicitur, Chriſt⁹ fact⁹ eſt, &c. deſcēdit ad faldiſtorium antè altare, & genuflectit vſque ad finem, & finito à Cātoribus Miſerere, etiam genuflex⁹ dicit orationem, Reſpice quæſumus. Deinde redit ad ſedem ſuam, vbi lauat man⁹, & deponit pluuiale, & mitram, & accipit paramenta albi coloris precioſa, & alia, vt moris eſt. Et tūc Cardinales, & oēs prælati capiūt paramēta ſibi cōuenictia. Prior Eporum Cardinalium aſſiſtit: oīa fiūt, vt in alijs Miſſis Papalib⁹, niſi quod Papa communicat ſolus in altari, & nō in ſede eminēti: & ſāguinem ſumit ex calice, nō cum calamo: & reponit Corpus Chriſti reſeruādum in craſtinum in calicem paratum, antequam digitos abluat, quod antiquitus portabatur mox ad ſacriſtiam, quę eſt apud altare Diui Petri per Diaconum, vel per Epm Cardinalem aſſiſtētem: Poterit tñ portari per Papam in fine Miſſæ, ſecūdum inſtitutionem Sixti ſupplicātibus oībus cum candelis, vt ſupra: Et repoſito Sacramēto, extinctis candelis ibitur more conſueto ad legendos proceſſus. Conſueuerunt Rom. Pontifices hac die conficere ſanctū chriſma, & oleum ſanctum, & cathecuminum, & benedicere Agnus Dei in primo anno pontificatus.

De

De officio diei Iouis Sanctæ, Papa abſente. Cap. xlviij.

SI pōtifex officio diei Iouis nō intererſit,paratis oībus ꝑ Miſſa celebrāda,& reſeruādo in craſtinum Sacramēto, quæ ſupe rius diximus, Cardinalis celebraturus tempore cōgruo capit paraméta, & ſolitis ceremonijs perficit Miſſam vſq; ad ſactā communionem:Deinde antequam ſe purificet, reponit Sacramentum reſeruandum in calice , incēſat & ſupplicatione habi ta illud portat ad locum ꝑparatum , hoc ordine.

Præcedunt Scutiferi Cardinalium, & Papæ, ſi adſunt Aduocati, Secretarij,Cubicularij, deinde Acoluthi,Clerici cameræ,Auditores, Subdiaconi Apoſtolici,nobiles Oratores,Cantores di centes, Pange lingua. Capellani cum intorticijs , Cæremoniarius cum Thuribulo , ſeu duo Cæremoniarij cum duob⁹ Thuribulis continue incēſantes Sacramentum. Deinde celebrans ſine Baldachino, medius inter Diaconum & Subdiaconum , quem ſequuntur ſine paramento Epiſcopi Cardinales,preſbyteri , & Diaconi,& prælati in cappis ſuis,& alij Officiales.

Si tamen vellent parati cum ſolēni ſupplicatione procedere, ſeruaretur ordo deſcriptus ſupra, quādo Sacramētum portatur per Pōtificem, niſi quod crucē portaret Subdiacon⁹capellę Cardinali miniſtrarēt ſui miniſtri,& nō Officiales Papæ. Repoſito Sacramēto eodē modo,reuertūtur ad altare, & perficitur Miſſa datur bn̄dictio,&publicātur indulgētiæ:ſi Papa nō facit ꝑceſſ⁹.

De Lotione pedum tredecim pauperum, Papa abſente. Cap. XLXIX.

Aratur in aula conſueta, pro tredecim pauperibus lauandis credentia, & alia, vt ſuperius diximus: Deinde venit Cardinalis lauaturus. Sedet in faldiſtorio in loco conuenienti ſibi præparato, vbi accipit ſtolam, & pluuiale violacea, & mitram ſimplicem, & miniſtrante Diacono capellæ, qui paratus cum Subdiacono, vt in Miſſa fuerat, ei aſſiſtit. Cardinalis imponit incenſum: deinde Diaconus librum Euangeliorum ante pectus tenens, genuflectit ante Cardinalem, benedictionem petens: Qua accepta aſtantibus duobus Ceroferarijs vadit ad pulpitum ſignans, incenſans, & cantans, vt moris eſt, Subdiacono capellæ ſtante retro pulpitum, & librum tenente.

Finito Euangelio, Ceroferarij reuertuntur ad credentiam, Subdiaconus portat librum oſculandum Cardinali, & Diaconus eum incenſat: deinde deponitur Cardinali pluuiale, & per vnum ex ſuis capellanis portatur linteum, quo per Diaconum, & Subdiaconum cingitur: Accedit deinde cum mitra ad pauperes, & incipiens a primo ſingulis genuflexis pedem dextrum lauat, & extergit, oſculatur, & dat mappulam cum aureis, & argenteis Subdiacono pedem tenente, & capellanis ſuis pelues, & aquam, Clericis cameræ vaſa cum mappulis, & pecunia miniſtrantibus.

Quibus lotis accedit ad Faldiſtorium, vbi ſedens lauat ſibi manus, vno ex Scutiferis aquam miniſtrante: Tum ſurgit, & detecto capite incipit alte, Pater noſter. Quo ſecrete completo, dicit: Et ne nos, & ℣. & orationem, Adeſto Domine, prout in Ordinario. Qua finita depoſitis ſacris veſtib⁹ accipit cappam, & ad domum ſuam reuertitur.

Quando

Quando Papa proceſſibus tantum intereſſe volet, & publicam indulgentiam populo dare. Cap. L.

SI vero Papa hodierna die Miſſæ & mandato non intereſſet, ſed proceſſibus tantum, id hoc ordine agitur. Poſt benedictionem Miſſæ p celebrantem datam, non publicantur indulgentiæ, prælati etiam & Cardinales ac alij accipient paramẽta in locis ſibi conuenientibus, & diſtribuantur candelæ: vt ſupradictum eſt. Pontifex autem indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra p̃tioſis in camera Papagalli miniſtrante Priore p̃ſbyterorum Cardinalium, ex more imponit incenſum, & ſupplicabũdus ꝓcedit ad locum, vbi leguntur ꝓceſſus, crucem p̃cedunt Thuriferarius, & Cæroferarij, & alij, vt aliàs. Et portatur Baldachinum p nobiles, & Oratores ſup Papam vſque ad locum benedictionis: Fit ibidem Papæ reuerentia p Cardinales more ſolito: accenduntur candelæ omnes: & leguntur ꝓceſſus. Quibus finitis ꝓijciuntur candelæ, amouetur pannus niger, Papa benedicit more conſueto, & deinde ad cameram ſuam vadit, ſicut ſeruatum fuit anno primo Innocẽtij Octaui, propter eius infirmitatem.

De ſexta Feria maioris Hebdomadæ, Papa præſente. Cap. LI.

DIe Veneris in Paraſceue, ſolet officium facere qui p̃cedẽti die in cœna Domini celebrauit, quia videtur inde deponere, & vnum atque idem eſſe officium. Cardinalis celebraturus parat ſe cum paramentis nigris ſine ſandalijs, & ſine chirothecis, & non dicuntur Antiphonæ, Ne reminiſcaris, nec Pſalmus, Quam dilecta, &c. Miniſtri vtuntur planetis plicatis. Altare debet eſſe totaliter diſcoopertum, ſuper credentiam debet eſſe vas cum bucali tantum pro lauandis manibus, & non alia vaſa ad ornatum, quæ in alijs miſsis habentur, & aliud vas pulchrum pro offertorio iuxta crucem, pro

tempore adorationis ponẽdum, cum duabus mappulis ſericeis pulchris: Mappa credentiam tantum cooperiat, & à nullo latere dependeat: & duo candelabra cum faculis, & ſex intorticia non accenſa ſuper cancellos: quæ omnia poſt adorationem accenduntur, ante altare faldiſtoriũ ꝓ more cõſueto, vno tm̃ puluino violaceo deſuper poſito: & ad ſiniſtrum aliquantulum retro ponitur ſcabellum nudum pro celebrante: Tota capella nuda eſt, & ſedes Papæ pulpito violaceo tantum cooperta. Hora competenti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, & cappa purpurea, cuius capucium duabus ſpinulis hinc, & inde ſuper ſpatulis aptetur, ne retro cadat, in capite habẽs mitram ſimplicem, cruce velata, & Cardinalibus præcedentib⁹ venit ad capellam, ꝓcumbit in faldiſtorio, & diutius orat, videlicet per ſpacium vnius Miſerere mei Deus, vel circa, vt ſibi placet. Cardinalis celebraturus indutus, vt ſupra, ſine mitra accedit prope Papam cum ſuis Diacono & Subdiacono, & ſup ſcabellum nudum à ſiniſtris Papæ ſibi præparatum, ſimiliter oret: Interim clerici capellæ vnam mappam ſiue tobaliam tantum ſuper altare extendunt. Orationibus finitis, Papa aſcẽdit ad ſedem ſuam nudam, aſſiſtentibus ſibi duobus Diaconis Cardinalibus more ſolito, & celebrans ad ſuum faldiſtorium etiã nudum. Non fit reuerentia per Cardinales, neq; miniſtri Prophetias, paſſionem & Euangelium dicturi, oſculantur pedem Papæ: ſed ſine oſculo omnia fiunt. Poſtquam omnes conſederint, vnus ex Cantoribus ſuperpellicio tantùm indutus, aſſociatus per Cæremoniarium accedit ad locum, vbi Epiſtola dici ſolet, & factis Papæ & altari reuerentijs ſibi ipſi librum tenens legit primam prophetiam ſine titulo. Finita prophetia, factis reuerentijs, Cantor ſolus redit ad ſuum locum. Cæremoniari⁹ portat librum ad altare, & celebrans legit ex Miſſali prophetiã, & Tractum poſt prophetiam: dicitur Tractus. Domine exaudi &c. Quo finito, celebrans ſtans ante faldiſtorium verſus ad altare, ſine D ñs vobiſcum. abſolute dicat, Oremus, & Diaconus retro eum ſtans, Flectamus genua, & Subdiaconus, Le-

uate

uate. Celebrans dicit orationem: deinde ſedet & aliam prophetiam cantat etiam ſine titulo Subdiaconus in dicto loco: & ea cantata legitur per celebrantem cum Tractu. Alius poſtea Tractus dicitur, qui dum cantatur, portantur paramenta ad Cantores, & tres ex eis parantur pro Paſſione cantanda, vt dictum eſt in Dominica palmarum, qui in fine Tractus veniunt, & facta reuerētia locātur in loco cōſueto, & aſſiſtētib⁹ tribus capellanis, vt librum teneāt, cātāt paſſionem, vt ſuprà, in die Palmarum dictum eſt. Celebrās autem incepta paſſione, nulla ad Papam facta cæremonia, detecto capite accedit ad cornu Epiſtolæ altaris ſtās aliquātulum verſus ad paſſionem ſine mitra, & Paſſionem, cum Miſſale ante eum poſito legit ſecrete. Et cum peruētum eſt per Cātores ad locum, vbi dicitur, E t inclinato capite tradidit ſpiritum, Papa, & celebrās, ac omnes alij in ſuis locis genuflectūt verſi ad altare aliquātulum orātes: cum Papa ſurgit, & ſe erigit, ſurgūt omnes, & cōtinuatur Paſſio, vſque ad finem. Qua finita, Papa & celebrās, ac Cardinales ſedent.

Tum Diacon⁹ capellæ depoſita planeta capit illam, vel aliam plicatam, quæ ſub brachio eius dextro ligatur, celebrās in altari perficiat Paſſionem in toto. Peruento deinde ad locum, qui legitur in tono Euāgelij, Cātores factis reuerētiis reuertuntur vnde venerunt. Diaconus capellæ ponit librum ſuper altare, & genuflexus dicit, M unda cor meum. Deinde ſine benedictione, & ſine luminaribus, & abſque incenſo, præcedente Cæremoniario, & ſequentibus ipſum Subdiacono, & duobus capellanis celebrantis, accedit ad locum Euangelij, & cantat vt in libro, quem Subdiaconus tenet, ſtans in medio inter duos capellanos prædictos. Conſueuerunt tamen antiqui portare luminaria ad partem, in qua legitur in tono Euangelii, & ea finita, illa extinguere, & ita ſeruatum legi tempore Gregorii Noni, Innocētii Tertii, & aliorum: hodie nō ſeruatur. Lecto Euāgelio, Papa nō oſculatur librum, neque incenſatur: ſed ille qui eſt oraturus, accedit ad pedes Papæ, & illis non oſculatis, neque

X 2 petita

petita benedictione, tantum petit indulgentias. Deinde vadit ad pulpitum: facit ſermonem, & in fine ſtatim pronunciat in-

dulgentias. Quia non dicitur Confiteor, neque datur benedictio. His peractis celebrans ſurgit: & dimiſſa mitra accedit ad cornu altaris Epiſtolæ, & dicit orationes ſolennes, prout in Ordioario, in quibus diligenter aduertendum eſt in reſponſione Amen, & ad Flectamus genua, quando dici debeant, & quando omitti.

Cum dicitur vltima oratio, vel parum ante, clerici capellæ ponunt vnum magnum tapete à ſuperiori gradu altaris per longum capellæ, & ſuper primos gradus ponunt puluinum magnum, violaceum & deſuper mappulam vnam ſericeam, pulchram, ſuper qua poſtmodum crux ponitur. Finitis orationibus, celebrans accepta mitra, vadit ad faldiſtorium, vbi deponit mitram & caſulam, & procedit ad poſterius cornu Epiſtolæ, iuxta parietem, & Diaconus accipit crucem velatam de altari, & illam offert celebranti: qui eam reuerenter accipiens, eius ſummitatem ad crucis tranſuerſum detegit manu dextra, deinde ambabus manibus eam eleuans ad oculorum altitudinem, ſtans voce demiſſa ſolus cantat. Ecce lignum crucis, capellano ſuo aſſiſtente cum pluribus a ſiniſtris ſibi librum tenente. Omnes tunc ſurgunt, & capita detegunt: Cæremoniarius, miniſtri, & capellani omnes celebrantis, apud altare, omnes

nes proſequuntur, In quo ſalus mundi pependit. Cantores tunc perficiunt, Venite adoremus: ad quæ verba, videlicet, Venite adoremus, Papa & omnes alij, excepto celebrãte, genuflectant. Deinde celebrãs procedit ad ipſum cornu altaris, in eodem latere manens, & diſcooperit brachium dextrum crucis & caput figuræ crucifixi, & eam eleuat, vt ſuprà, & aliquãtulum altius cãtat, vt ſuprà: cui reſpondetur, & genuflectitur, vt ſupra. Tertio celebrans procedit ad medium altaris, & verſus ad populum diſcooperit totam crucem, & altius cãtãs, facit vt ſuprà, & vt ſupra reſpondetur, & genuflectitur. Finitis reſponſionibus, celebrans cum reuerentia, & deuotione ſolus ſine miniſtris vadit ad locum paratum prædictum, nõ faciẽdo reuerẽtiam neq; Papæ, neque altari, vbi genuflexus reponit crucem reuerenter ſurgit, & facta tãtum Papæ reuerẽtia, ad faldiſtorium ſuum reuertitur: vbi vnus ex Scutiferis ſuis ſedenti, calciamẽta detrahit. Interim per Cæremoniarium ponitur ad ſiniſtrum brachium Crucis pro offertorio vas vnum aureum: & Cantores incipiunt cantare, Popule meus, & continuant vſque ad finem adorationis.

Tum per Cæremoniarium nudatur Crux Papalis, & Acoluthi omnes accedunt ad eleuandas fimbrias Papæ, Cubicularii ſecreti ſubtus genuflexi extrahunt eius calciamenta. Quod ſi forte Pontifex, propter eius inualetudinem, aut alia ratione non velit ſibi calciamẽta detrahi, debent nihilominus Acoluthi fimbrias tenere, & Cubicularius ſubtus genuflectere, ac ſi calciamenta deponeret ad deuotionem, & exemplum circunſtantium. Auditores fimbrias nõ eleuãt, ſed Papa dimiſſa mitra vadit ad adorandum crucem medius inter duos Diaconos Cardinales aſſiſtẽtes, quem aliqui ex ſuis Epiſcopis aſſiſtẽtibus ſequũtur: & ter cum diſtãtia genuflectit, & orat antequam illam oſculetur. Et poſtquam illam oſculatus fuerit, proijcit in appoſitum vas ibi paratum vigintiquinque ducatos in auro, vel plures, vt ſibi placet reuertit ad ſedẽ ſuã, & Acoluthi, vt ſupra, fimbrias tenẽt, & Cubicularij calceos reponũt. Quo facto, accedũt

duo Epi aſſiſtẽtes cum libro & cãdela, & Papa legit verſicul. Popule meus, prout in Ordinario, vſque ad finem. Cum primum Papa ad ſedem ſuam reuerſus eſt, Cardinales vadunt bini, & bini ad Crucem, ad adorandum, Primus erit celebrãs, qui ſolus de faldiſtorio ſine Miniſtris vadit, & reuertitur, & in adoratione ad ſiniſtram ſuam habebit priorem Epõrum Cardinalium: quos ſequantur alij Cardinales bini, & bini. Quod ſi numerus Epõrum Cardinalium impar ſit, vltimus Epiſcopus adorabit cum primo Preſbytero. Idem fiat de Preſbyteris, & Diaconis Cardinalibus in vltimo tantum loco: Si Cardinalium impar ſit numerus, poterunt tres vltimi ſimul adorare, duo Diaconi aſſiſtentes adorent in loco ſuæ receptionis. Interim veniunt duo alij Diaconi ad aſſiſtendum Papæ. Et celebrans cum aſſiſtente ſedendo legit, Popule meus &c. Si autem Imperator, aut Rex interſint, adorant, & oſculantur in ordine, ſicut recipiunt cineres, id eſt, poſt omnes Cardinales: Cæterum poſt Cardinales adorãt Epi aſſiſtẽtes, quorum ſi impar ſit numerus, vltimus aſſiſtens venit ad dextram primi ex alijs prælatis: idem obſeruetur in ſingulis ordinibus infraſcriptis, & ſi inter aſſiſtentes ſit aliquis protonotarius, vel Abbas, ille adorabit primus poſt Epiſcopos omnes: Poſt aſſiſtentes veniunt alij Epi, poſtea Oratores laici ſucceſſiue, Protonotarij, Abbates, Pœnitentiarij, Subdiaconi Apoſtolici, Auditores, Clerici cameræ, Acoluthi, Cubicularij ſecreti, Clerici cæremoniarum, Diaconus & Subdiaconus capellæ, Cubicularii extra, Secretarij cum Aduocatis, Procuratores Ordinum, Cantores, capellani, Aſſiſtentes, Scutiferi Papæ, caudatarij, & alij omnes. Circa finem adorationis accẽduntur candelæ ſuper altare, & credentiam, ac intorticia ſuper cancellum, & Diaconus accipit burſam corporalium ſuper credentia: & corporale extẽdit ſuper altare more conſueto. Deinde finita adoratione, accedit ad crucem: Quam reuerenter accipiens nulli faciens reuerentiam, reportat ante altare. Cæremoniarius vas accipit, & pecunias ex lance in panniculo ligatas reponit ſuper altare. Interim in loco vbi corpus Domini poſitum

eſt,

eſt, parantur duo Thuribula cum igne, duodecim intorticia, & Baldachinum: & Subdiaconus Apoſtolicus capiens crucem, Papæ præcedentibus Scutiferis, & officialibus conſuetis, procedit ad locum prædictum medius inter duos Cæroferarios. Ipſum ſequuntur Cardinales in eorum cappis, deinde Papa, fimbrias cappæ Pontificiæ portat primus Epõrum aſſiſtentium: Papam ſequuntur prælati ordine conſueto: Celebrans autem conſueuit etiam aliquando Papam aſſociare, aliquando vero remanere prope altare. Quando autem Papam aſſociat, quod eſt honeſtius, debet ire in paramentis Miſſalibus ſolus immediate ante Papam, vel medius inter duos Cardinales ſeniores, miniſtris ſuis apud altare manentibus. Cum Papa peruenerit ad locum, vbi reponitur Sacramentum, deponitur ei mitra: Deinde cum venerit ad locum vbi eſt Sacramẽtum, primum genuflectit, & facit orationem, Deinde Sacriſta aperit capſulam, & Papa ſtans ſine mitra miniſtrante Priore Preſbyterorum Cardinalium, ponit incẽſum in Thuribulis per duos Acoluthos in cappis coram ſibi oblatis, & cum vno Thuribulo, genuflexus in ſuperiori gradu altaris incenſat Sacramentum ante quam extrahatur ex capſa. Quo incenſato, celebrans, ſi adeſt, vel Diaconus Cardinalis a dextris Papæ aſſiſtens, extrahit calicem cum Sacramento de capſula, & dat ad manus Papæ, qui illum cum deuotione & reuerentia capite detecto portat ad altare, vbi officium erat peragendum, ordine quo venerant: & portãtur intorticia per capellanos celebrantis immediate ante Papam, & duo Thuribula per Acoluthos cappis indutos, qui continuo incenſant: Super Papam autem portatur Baldachinum per Epiſcopos aſſiſtentes digniores. Cantores interim cum portatur Corpus Domini, cantant, Vexilla regis prodeunt. Cum venerint ad vltimum gradum altaris, celebrans capit calicem de manibus Papæ, & illum reuerenter ponit ſuper altare, & Papa rurſus incenſat Sacramentum, & ad ſedem ſuam reuertitur: & ibi ſtat detecto capite cum deuotione verſus ad Sacramentum. Interim intorticia manent accenſa

vſque poſt communionem,& ea tenēt dicti capellani genuflexi per ordinem, videlicet vna pars eorum à cornu dextro, & alia à cornu ſiniſtro altaris. Cum autem Sacramentum poſitū fuerit ſuper altare, celebrans extrahit Sacramentum de calice, & ponit ſupra patenam, quam Diaconus tenet nihil dicens. Diaconus patenam cum Sacramento offert celebranti, qui hoſtiam ſacram ſuper corporalia ponit nihil dicendo. Interim Papa ponit incēſum more cōſueto, miniſtrāte preſbytero Cardinali, qui mox ad ſuum locum inter alios Cardinales, reuertitur, & Cæremoniarius portat Thuribulum celebrāti, qui incēſat Sacramētum, & altare more ſolito: & nō incēſatur celebrās, neq; Papa, ſed altari incenſato in cornu Epiſtolæ, ſtans ſine mitra verſus, vt pridie, celebrās lauat manus, deinde verſus ad medium altaris, inclinans ſe dicit.

In ſpiritu humilitatis, & in animo contrito, ſuſcipiamur a te Domine, & ſic fiat ſacrificium noſtrum in conſpectu tuo hodie, vt placeat tibi Domine Deus. Deinde vertit ſe ad populum dicens, Orate fratres, vt meum ac veſtrum ſacrificium acceptabile fiat apud Deum oīpotentem. Tum cōuertēs ſe ad altare, omiſſis omnibus alijs, abſolute dicit, Oremus, Præceptis ſalutaribus moniti & diuina inſtitutione formati audemus dicere, Pater noſter, &c. vſque ad finem, chorus reſpondet, Sed libera nos à malo: Ad quod celebrans, poſtquam ſecrete reſpondit Amen, continuat in priſtino tono abſolute dicens, Libera nos Domine, &c. Quo dicto celebrans facta prius vſque ad terram reuerentia, Sacramentum in dextram accipit, & eleuat altius, quam fieri ſolet, vt ab omnibus videri poſſit, & ſtatim deponit, diuiditque in tres partes: quarum vnam vltimam mittit in calicem more conſueto, nihil dicendo: Deinde dicit, Perceptio corporis tui Dñe Ieſu Chriſte, &c. Panem cęleſtem accipiam, & nomen Dñi inuocabo. Domine non ſum dignus, &c. Tū cōtinuat, Corpꝰ Dñi, &c. Et hoc dicto ſignat ſe cum Sacramēto, & illud ſumit reuerēter: tū nihil dicēs ſumit vinū & aquā, cū particula in calice exiſtenti. Interim exportātur intortitia, &

extinguuntur more ſolito. Deinde in cornu Epiſtolæ accipit mitram, & lauat manus more ſolito. Tum depoſita mitra, redit ad medium altaris, vbi dicat, Quod ore ſumpſimus Dñe pura mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium ſempiternum. Quo dicto redit ad faldiſtoriũ, reponit oĩa paraméta: reſumit cappam: & vadit inter alios Car. ad locum ſuum. Facta oratione, Cãtores incipiãt ꝑ veſperis ſine nota Añam Calicem ſalutaris accipiam, & alia, ꝓut in Ordinario. Tum dicetur Magnificat, Papa ſurgit depoſita mitra: & dum replicatur Aña, reaſſumpta mitra deſcẽdit ad faldiſtoriũ, & cũ dr̃ Chr̃s factus, &c. genuflectit: ſic manẽs vſque ad finem Pſalmi, Miſere re, & in fine dicit orationem, Reſpice, &c. vt in matutinis dictũ eſt. Et finitis oĩbus reuertitur ad cameram ſuam eo ordine quo venit. Dignior aſſiſtens portat fimbrias cappæ Pontificiæ ſimul collectas. Cum Papa fuerit in camera, coueniunt Sacriſta, Subdiaconi Apoſtolici, & clerici Cæremoniarum, & diuidunt pecunias in ordinatione Crucis oblatas in tres partes: Vnam Sacriſta, aliam Subdiaconis, tertiam Clerici cæremoniarum accipiant.

De Matutinis tenebrarum Quintæ & Sextæ feriæ maioris hebdomadæ. Cap. LII.

IN Matutinis tenebroſis hoc ſero, & in quinta feria præterita, idem ſeruatur per omnia vt in Matutinis Quartæ feriæ ſuperioris diximus, hoc mutato, quod altare, ſedes Papæ, & tota capella debent eſſe nuda.

De Indulgentia danda populo. Cap. LIII.

ET notãdũ, qđ ſi pp̃lorum multitudo couenerit ad vrbem hoc tpe deuotionis gr̃a, cõſueuerũt Põtifices anteq̃ vadãt ad Miſſam de mane, & ſimiliter ĩ die anteq̃ vadãt ad Matutinas tenebroſas, exire ad locũ bñonis publice cũ pluuiali rubro, & mitra ſimplicib⁹, & pp̃lo bñdicere, Cardinalib⁹, p̃latis, & aliis officialib⁹ in habitu cõſueto capellæ eũtibus. Et ſi hoc

debet fieri, locus ille paratur per aliquot horas ante, vt populus intelligat Pontificem daturum eſſe benedictionem. Poſt benedictionem Papa reuerſus ad cameram, & dimiſſis ſacris veſtib⁹ cum cappa, & mitra plana ad Miſſas: Veſpere autem cum cappa, & ſine mitra, cum tempus ſibi videbitur, vadit ad capellam, ad Matutinas, vt ſuprà.

De officio diei Veneris, Papa celebrante. Cap. LIIII.

SI in Paraſceue Papa voluerit ipſemet celebrare, quod antiquitus Romani pontifices, & noſtris etiam diebus Nicolaus Quintus facere cõſueuerũt, hic ordo ſeruabitur. Parantur duæ credẽtiæ more ſolito, ſed non cum pompa: nam in credẽtia Papæ nõ erũt niſi vaſa neceſſaria ad ſacrificium: alia ad ornatum nõ ponũtur. Et capella tota nuda ſedes nudæ, altare nudum, & ſine aliquo ornamento.

Hora competenti Põtifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, cappa rubra Cardinalari, & mitra alba ſimplici, more ſolito, exit ad Eccleſiam, orat ante altare, accedit ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta, & nunquam hac die aſcendit ad ſedem eminentem, niſi in fine ad Veſperas. Cum aliquantulum quieuerit ſedens, ſurgit ſine mitra, nulla enim fit hodie reuerẽtia, nullæ oſculationes, & verſus ad altare ſub ſilentio dicit, Pater noſter. & mox Cantores legũt Nonam. Pontifex, vt illi incipiunt, ſedet. Interim Diaconus Euangelium dicturus, & Subdiaconus capiunt paramenta omnia ſibi opportuna, præter manipulum, & planetam, & in albis parant Pontificem cum eſt tempus: ſimiliter Subdiaconi, Auditores, Clerici capellæ, & Acoluthi capiunt ſuperpellicia. Pontifex non dicit, Quam dilecta & cætera, quia non vtitur ſandalijs, ſed in tempore vadit ad faldiſtorium ante altare. Et dum dicitur in fine Nonæ, Chriſtus factus eſt obediens, & cætera. genuflectit ſine mitra, vſque in finem: & dicit Orationem. Reſpice quæſumus, genuflexus, Deinde reuertitur ad ſedẽ prædictam

dictam, deponit mitram, & cappam: lauatq; manus cæremonijs conſuetis, & prior preſbyterorum Cardinalium ſeruit pro aſſiſtente. Deinde per Diaconum, & Subdiaconum paratur conſuetis paramentis, exceptis ſandalijs, ſubcinctorio, fauone, & chirothecis, quibus hodie non vtitur, & ad paramenta dicuntur orationes conſuetæ. Pontifex & omnes alij vtūtur paramentis nigri coloris. Cum Papa incipit parari, Cardinales & omnes alij p̄lati, capiunt paramēta ſibi cōuenientia, Epi pluuialia, preſbyteri & Diaconi planetas ante pectus. Pontifex accepto pallio cum ſpinulis, & mitra ſimplici, & annulo Pontificali, ſedet aliquantulum, & Diaconus ac Subdiaconus miniſtri accipiunt manipulum & planetam. Et tunc præcedente alio Subdiacono cum cruce inter duos Ceroferarios cum candelis extinctis, & ſine incenſo, Papa ordine conſueto accedit ad altare; ſed preſbyteri non procedunt obuiam Papæ, apud altare, abſtrahitur ei mitra à Diacono Euangelij, & Papa genuflexus ac procumbens ſuper nudum faldiſtorium, diutius orat: & ſimiliter omnes alij genuflexi orant. Interim extenditur ſupra nudum altare, à Sacriſta, & Cæremoniarijs mappula munda, alba.

Finita oratione ſurgit Pontifex, oſculatur altare: deinde cum mitra ſedet ſuper nudam cathedram, poſitam in cornu ſiniſtro, id eſt, Epiſtolæ: ita vt faciem vertat ad dextrum cornu Euangelii: Preſbyter Cardinalis aſſiſtens ſedet ſuper gradum primum ad pedes Papæ: & poſt eum tres Diaconi: in quorum medio ſedet qui euāgeliū eſt lecturus. Subdiacon⁹ eſt in gradu inferiori ad pedes Diaconi euāgelij, aſſiſtentes Epi, ſup gradus & in terra poſt Papā, alij in loco cōſueto. Oībus cōſedentibus vnus ex Auditoribus factis reuerētijs altari & Papæ, accedit ad locū, vbi dicitur epiſtola, & ibi librum ſibi tenens dicit primam p̄phetiam ſine titulo, & in fine non oſculatur pedē pontificis: ſed dato libro vni ex miniſtris, factiſq; ſolitis raueren tijs, reuertitur ad locum ſuum.

Finita prima Prophetia, dum cantatur Tractus, Papa legit ipſam Prophetiam miniſtrantibus librum Epiſcopis

aſſiſten-

aſſiſtentibus, ſed ſine candela accenſa. Poſt tractum ſurgit pō tifex, & omnes alij, amouetur cathedra, & ſtans Pontifex, ſine mitra in cornu Epiſtolę dicit: Oremus, Et Diaconus a dextris dicit, Flectamus genua, & mox Diaconus a ſiniſtris. Leuate. & omnes ſurgunt & Pontifex dicit orationem. Subdiaconus interim dimittit planetam, & vadit cum libro ante pectus ad locū conſuetum: vbi finita oratione legit Epiſtolam more ſolito. Illa finita non oſculatur pedem Pontificis, ſed reaſſumpta planeta, redit ad locum ſuum: & Papa legit Epiſtolam, & Tractum, miniſtrantibus librum aſſiſtentibus, vt ſupra.

Conſueuit antiquis temporibus (vt legi) Diaconus Cardinalis Euāgelij cātare paſſionem, & etiam partem quæ dicitur in tono Euangelij: quod ſi facere voluerit Diaconus, ipſe circa finem Tractus exuit planetam, & planetam accipiet ſuper humerum ſiniſtrum, in modum ſtolæ: & aſſumpto libro Euangeliorum ante pectus, factis reuerentijs illum ponet ſuper altare, & genuflexus dicit orationem, Munda cor meum. Surgens deinde accipit librum: & factis reuerentijs, ſine benedictione, incēſo & luminaribus, accedit ad pulpitum, vbi lecturus eſt poſt paſſionem in loco cōſueto. Subdiaconus Epłæ ſtat poſt pulpitum, & duo Acoluthi iuxta eum, & ſic finito Tractu Diaconus incipit: Paſſio, &c. Et cum peruentum fuerit ad locum qui legitur in tono Euangelij, non petita benedictione abſolute, proſequitur Euangelium: In antiquis tamen libris inuenio, quod ad hanc partem Euangelij, hodie & alijs tribus diebus, quando legitur Paſſio, portantur luminaria, quæ lecto Euangelio extinguuntur: hodie non portantur nec incenſum, & etiam rubrica communis hoc innuit. In eo tamen tempore ſeruatū eſt, vt ſupra diximus. Si aūt Diaconus cantabit paſſionē, tunc tres cantores habitu, & ordine ī Miſſa ſupiori ꝑdicto, cātabūt paſſionē, & circa finē Diacon⁹ Euāgelij exuet planetā, & plicatā ſup humerū ſiniſtrū accipiet: ponet librum ſuper altare, genuflexus dicet, Munda cor meum &c. Et illo reaſſumpto ibit ad pulpitū cū Subdiacono, & Acoluthis, vt ſupra diximus.

Pontifex dum incipitur paſſio, ſurgit, & depoſita mitra ſtans legit & ipſe paſſionem ſecrete, ex libro ſupra altare poſito in cornu Epiſtolæ, verſus aliquantulum ad legentes Paſſionem. Finita Paſſione ſedebit quouſq; incipiatur Euangelium. Tunc ſurget, & ſtabit & vt ſupra; vſque in finem. Tunc iterum ſedebit: non oſculabitur librum, neque incenſabitur. Diaconus finito Euangelio, & alij qui ſecum erant, factis reuerentijs reuertũtur ad loca ſua. Qui autem eſt facturus ſermonem, ſi eſt prȩlatus, cum pluuiali nigro, & alba mitra: ſi alius, cum habitu alias cõſueto accedit ad Pontificem, & genuflexus petit indulgentias populo publicandas, & non benedictionem. Deinde aſcẽdit

pulpitum, & facit ſermonem ſuum: & Pontifex ſedet in cornu Epiſtolæ, vt verſus ad prædicantem. Reliqui ſedebunt, vt ſupra diximus. Finito ſermone Prædicator ſtatim pronunciabit indulgentias à Summo Pontifice conceſſas. Non fit cõfeſſio, neque datur benedictio, ſed mox ſurgit Pontifex: amouetur cathedra: deponit mitram, & ſtans in dicto cornu, ex libro ſuper altare ſtante cantat Orationes. Oremus dilectiſſimi, &cæte. vt in Ordinario, & Diaconi cantãt, Flectamus genua, Leuate. Hoc ordine ad primam Orationem Prior Diaconorũ: ideſt, qui dixit Euangelium (nam ad eum ſpe tat Pontifici miniſtrare) dicit, Flectamus genua, & ſecundus dicit, Leuate, ad ſecundam Orationem, ſecundus Diaconus, ideſt, qui aſſiſtit à

ſiniſtris

ſiniſtris, dicit, Leuate, ad tertiam Orationem, tertius dicit Flectamus genua, & primus, dicit, Leuate, ad quartam primus dicit, Flectamus genua, & ſecundus Leuate, & ſic per circulum vſque in finem. Pro Iudæis non dicitur, Flectamus genua, quorum impietatem exhorreſcens Eccleſia, pro illis orãs nõ genuflectit, quia hodie ipſi illudebãt Saluatori noſtro, genua ante ipſum flectẽtes. Finitis Orationibus Pontifex depoſito pallio ſuper altare, exuit planetam, & expectat in angulo poſteriori cornu Epiſtolæ. Sacriſta capiens crucem ex altari, illam reuerenter portat ad manus Diaconi, qui illam dat ad manus Pontificis. Põtifex crucem detegit, imponit, & adorat eiſdem cæremonijs quas ſupra ſcripſimus. Papa facta oratione reuerſus ad cathedram ſuam, quæ ponitur ei ad cornu Epiſtolæ, reaſſumit calciamenta ſua omnia, & ſedens legit, Improperia, quæ à choro cantantur. Interim Cardinales, prælati, & alij omnes ordine ſuperius dicto crucem Adorãt. Diacon⁹ autem Euãgelij, vt crucem adorauit ſimul cum Subdiacono, vadit ad credentiam Papæ, & ibi ambo lauãt man⁹, deinde reuerſi ad altare explicãt ſuper illud mappulam ſericeam, & Subdiaconus cum ſuo panniculo circa collum ex credentia Sacriſtæ portat corporalia tũ cũ purificatorio, quæ Diaconus explicat ſuper altare. Deinde reuertitur ad Põtificem, qui finita adoratione crucis, lauat man⁹ cõſuetis cæremoniis cum mitra: & mox illa depoſita, reaſſumit planetam, & mitram per manus Diaconi. Crux vero per Sacriſtam reponitur ſuper altare, & accendũtur luminaria. Pontifex impoſito incenſo in Thuribulo miniſtrãte primò Preſbytero Cardinali aſſiſtente, ſupplicabũdus vadit ad locum vbi reconditum eſt Sacramentum: quod reportat ad altare cæremonijs ſupradictis, niſi quod hic omnes habent paramenta, & omnia alia ſeruantur, quæ ſuperius & in ordinario dicta ſunt. Papa communicat in altari ſolus & nõ ſugit vinum cum calamo, ſed de calice bibit. Notandum tamen, quod ante Ioan. vigeſimoſecundo, Diaconus portabat ad altare Sacramentum, quod etiam communis rubrica habet; poſt illa tempora Pontifex ce

lebrans

lebrans, illud reportat: & melius. Aduertendum tantum quod hodie nullus incẽſatur, neque papa, neque alius, niſi ſolum Sacramentum. Sacriſta in tempore cum Acolutho, calice, ampullis, patenis vadit ad credentiam Papæ, & more ſolito mundat omnia, & mandat fieri prægustationes per Credentiarios, & portat vinum, & aquam primo, & poſt cum vaſis ſuis ſuperior preſbyterorum Cardinalium infundit vinum ſuper digitos Papę cum purificat, quod alias facit Prior. Communione facta, Pontifex in cornu altaris cum mitra lauat manus ſolitis cęremonijs. Deinde depoſito pallio ſuper altare, aſcendit ſedem eminentem nudam, vbi depoſitis ſacris veſtibus, induit cappá purpuream, & cum mitra ſimplici ſedet. Interim omnes alij deponunt paramenta: & mox à Cantoribus leguntur veſperæ. Et in fine Pontifex deſcendit ad faldiſtorium, & genuflectit cum dicitur, Chriſtus factus eſt &c. Et poſt Miſerere, dicit orationem, Reſpice quæſumus Domine, &c.

Quod Papa Hac Die non Sedet in ſede in camera. Cap. LV.

ET nota, quod hac die ſecundum antiquas cæremonias, Papa in camera ſua non conſueuit ſedere ſuper ſedes, ſed ſuper ſcabella: Et Cardinalis finito officio, & deducto põtifice ad cameram, deſcendit ſine confabulatione aliqua.

De officio Veneris Sancti Papa abſente. Cap. LVI.

SI Papa hac die abſens erit, Cardinalis officium peracturus, tempore congruo ad capellam veniens, capit ſacras veſtes, vt ſuperius diximus: & cum alij Cardinales conuenerint ad altare, ꝓcedit cũ miniſtris cõſuetis, & mitra in capite. Et facta reuerẽtia Cardinalib⁹, cõuerſus ad altare depoit mitrá, & genuflectit ꝓcũbẽs ſup ſcabellũ nudum cum puluino ante altare po ſitũ. Et ibi ꝓlixius orat: Tũ ſurgẽs aſcendit ad altare, & illud tantum oſculatur. Deinde reaſſumpta mitra vadit ad faldiſtorium, & in officio proceditur: (vt ſupradictum eſt,) vſque ad finitam

tam paſſionem,& Euangelium. Tunc habiturus ſermonem, accedit ante Cardinalem, petit indulgentias; & aſcendit ad pulpitum. Reliqua ſeruantur vt prius, vſq; ad denudationem,& depoſitionem crucis: Qua in loco parato poſita, reuertitur ad faldiſtorium: vbi detractis ſibi calciamentis vadit ſine miniſtris ad adorandum Crucem:& cum eo ad ſiniſtram primus Cardinalis qui ſecum adoret, deinde alij Cardinales, & alij ordine ſupradicto. Cruce adorata, Cardinalis reuertitur ad faldiſtorium, vbi calciamenta ſibi reponuntur ac planeta,& mitra: Sic ſedet vſq; ad finem adorationis. Papa ante tempus conſueuit mittere celebranti eandem pecuniam, quam præſens ſolet offerre, vt ille pro ſe offerat.

Finita adoratione, Subdiacon⁹ capellæ indut⁹ planeta plicata, accipit crucem, quem præcedēte Scutiferi Papæ, officiales,& Cantores, vt moris eſt: ſequuntur Diaconi, p̃ſbyteri, Ep̄i, Cardinales, deinde celebrās cum mitra medius inter Diaconū à ſiniſtris,& ſuum aſſiſtētem à dextris: ſequētibus ipſum oībus capellanis ſuis ſuppellicijs,& alijs Prælatis ſuo ordine. Cùm celebrans p̄uenit ad locum, in quo Corpus Dn̄i reſpoſitum eſt, deponit mitram,& procedit ante locum,& genuflectit: tum Diaconus aperit capſulam,& Cardinalis ſurgens incenſat (vt ſupra dictū eſt) Sacramētum: & illud in calice conditum a Diacono deuote accipit, & ſericea mappula, quæ à collo ei dependet, honeſte coopertum ſine mitra defert ad capellam ordine quo venerunt, Cantātibus, Vexilla regis prodeunt,&c, Ante Cardinalē qui facit officium, immediate procedunt Capellani præfati, intorticia deferentes,& Cæremoniarius, qui continuo incēſat Sacramentum. Cum peruenerit ad altare celebrans, imponit calicē ſup corporalia:& interim incenſat, vt prius, Alia oīa fiunt vt ſupra. Et dicto Chriſt⁹ factus eſt. &c. & Miſerere, pro veſperis, ipſe qui fecit officium, cum cappa ſua inter alios Cardinales in loco ſuo genuflexus, dicit Orationem. Reſpice. &c. Qua dicta omnes ad ſua loca reuertuntur.

De

De Sabbatho ſancto Papa præſente. Cap. LVII.

SAbbatho Sancto paretur capella more conſueto, & altare, ac ſedes Papæ ornetur pallijs duplicibus, intus albo,& violaceo exterius. Paretur etiam cereus paſchalis, qui ponatur in loco cõueniēti ante faciem pontificis,& iuxta cereum ponatur vnum pulpitum albo panno aureo coopertum.Hora cõpetenti Cardinalis celebraturus venit ad capellam,& more ſolito induitur ſandalijs, & alijs paramentis, vſq; ad dalmaticam incluſiue: Deinde capit pluuiale violaceũ: & ſtans in cornu epiſtolæ verſus ad altare, & libro ſuper altari poſito, benedicit nouũ ignem in aliquo vaſe ſibi oblatum, & incenſum ponendum in cereo, & imponat ex nauicula incenſum in Thuribulo, miniſtrante Diacono & Subdiacono, albis tantum indutus: Deinde aſpergit ignem nouum, & incenſum, & ea poſtea incenſat. Tum reuertitur ad faldiſtorium ſuum: vbi depoſito pluuiali accipit chirothecas planetam violaceam, mitram albam, ſimplicem, annulum pontificalem, & ſedet in faldiſtorio ſuo Papa deinde venit ad capellam indutus amictu, alba,cingulo, ſtola violacea, cum pluuiali rubro, & mitra ſimplicibus. Et facta oratione in faldiſtorio ante altare, aſcendit ad ſedem, vbi fit ei reuerentia à Cardinalibus.

Et cùm accedit primus preſbyter Cardinalis, accedit etiam Cæremoniarius cum Thuribulo, & Papa imponit incenſum more ſolito: Cum quo incenſo itur ad paruam capellam, vel extra locum, vbi fit capella hoc modo. Primo procedit cęremoniarius, quem ſequũtur capellani duo celebrantis:quorum alter à ſiniſtris nihil tunc defert, alter vero a dextris in dextra Thuribulum, & in ſiniſtra nauiculam portat cum incenſo: & inter illos Subdiaconus capellæ, omnibus paramentis indutus, in quibus debet in altari miniſtrare,portans crucem, cuius imaginem ante ſe vertit. Sequuntur ipſum Diaconus dalmatica alba indutus,& quatuor capellani celebrantis:ſic vadũt ad capellam paruam, vel ad locum deputatum: vbi Diaconus

accipit arundinem cum tribus candelis in ſummitate illius ibi paratam, & reuertuntur ad capellam Papæ hoc ordine.

Præcedit Thuriferarius cum ſocio portante in quodam vaſe quinque illa magna grana incenſi benedicti, quos ſequitur Subdiaconus cum cruce: & illum Diaconus cum arundine: ad cuius ſiniſtram ſtat Cæremoniarius candelam paruam accenſam de nouo igne in manu portans, quem ſequuntur alij quatuor capellani prædicti. Cum peruenerint intra portam capellæ, inclinat arundinem Diaconus, Cæremoniarius accendit vnam ex illis tribus candelis deſuper poſitis & ille eleuans arundinem genuflectit: ſimiliter, & omnes alij cum eo, & cantat ipſe ſolus, Lumen Chriſti: Quod dum dicit, Papa, & celebrans cum mitris, ac omnes alij, qui ſedebunt, ſurgunt, & manent ſic erecti quouſque tertio id dictum fuerit.

Cantores reſpondent, Deo gratias. Procedunt deinde intra portam cancelli: & ibi reuerſus accenditur alia candela, & intrant cancellum cum cruce, vbi altius dicitur per Diaconum. Lumen Chriſti, & reſpondetur, vt ſupra. Tertio procedunt ante Papam, & altare, vbi accenditur tertia candela, & ibi genuflexus Diaconus, verſus ad altare, iterum altius dicit, Lumen Chriſti, reſpondent Cantores, vt ſupra.

Deinde in eodem loco Diaconus dat arundinem vni ex illis quatuor capellanis cum ſequentibus, qui ibidem cum Subdiacono crucem tenente, ac Thuriferario, & alijs capellanis expectant. Diaconus vero accipit librum Euangeliorum & ante infimum gradum ſedis Papæ genuflexus, petit benedictionem à Papa, Cæremoniario tantum ipſum comitante: qua habita accedit ad pulpitum, ponit librum ſuper illud, quem deinde incenſat, vt fit in Euangelio.

A dextris Diaconi ſtent Subdiaconus cum cruce & Thuriferarius: a ſiniſtris vero ille capellanus, tenens in vaſe quinque grana incenſi benedicti, figenda in cereum. Tunc Diaconus verſa facie ad Papam cantat. Exultet iam, & cætera.

Quo

Quo incepto, deponitur mitra Papę, & ſurgunt omnes, vt

ad Euangelium ſtantes, vſque In huius igitur &c. Tunc dimiſſo cantu per Diaconum, Cæremoniarius porrigit ei vnam candelam accenſam, cum qua Diaconus accendet illa quinq; grana incenſi, & infigit vnum poſt aliud in cereum in modum crucis, ita vt crux verſa ſit ad Pontificem, deinde proſequitur cantum ſuum vſque ad, Qui licet diuiſus: Tunc interim cantu dimiſſo, Diaconus accipit arundinem, & accendit cereum. Deinde cantum ſuum proſequitur vſq; ad finem, Quo finito reuertitur ad altare, quilibet ad locum ſuum, vbi Diaconus exuitur dalmatica, & capit planetam violaceam plicatam ante pectus. Interim Clerici capellæ, ponant pulpitum nudum in medio capellæ verſum ad medium altaris, prout in matutinis noctis Natalis Domini poni ſolet, & ſuper illud librum Epiſtolarum, ex quo cantantur prophetiæ: Faldiſtorium ponatur ad cornu epiſtolæ altaris, ſuper quo ſedet celebrans verſus ad cornu euãgelij. Tũc Cæremoniariꝰ cõducit cũ debitis reuerentijs vnũ ex cãtoribꝰ ſuppellicio indutũ ad pulpitũ ꝑdictũ, q̃ facta reuerẽtia altari, & Papæ, dicit ꝓphetiã ſine titulo. Deinde factis reuerẽtijs, oſculat̃ pedẽ Põtificis, & redit ad locũ ſuũ. Celebrans vero finita prophetia, amoto faldiſtorio, cãtat Orationẽ, prout in Ordinario. Eodẽ modo cãtẽtur aliç vndecim ꝓphetię per cantores. Finita duodecima prophetia, & oratione in qua

non dicitur, Flectamus genua, bene tamen dicitur Oremus, Papa deſcēdit ad faldiſtorium: ſupra quod procumbit cum mitra, retinens illam per totam litaniam. Celebrans vero depoſita mitra & planeta, aſſociatus à Diacono, & Subdiacono, va

dit ad ſcabellum ad ſiniſtram partem, ſuper quod ſimiliter pcumbit, & duo ex Cantoribus cantant litanias, prout in libro, genuflexi ante ſcabellum poſitum poſt pontificem in medio capellæ: ſuper quod librum tenent. Cum peruentum fuerit ad Peccatores, Te rogamus, &c. Papa ſurgit, deponit mitram, & pluuiale violaceum, & accipit album precioſum, & celebrans cum miniſtris reuertitur ad faldiſtorium. vbi deponit violacea paramenta, & accipit alba. Idem faciunt Miniſtri, Foretij deponunt ab altari & ſede Papæ pallia violacea, & dimittunt alba. Accenduntur tunc etiam luminaria ſuper altare, & credentia, & intortitia ſuper cancellum, & deponitur per Clericos capellæ velum ante imagines ſuper altare, & pallium ante altare. Interim Cantores proſequuntur litaniam, qua finita ſtatim cantant Kyrie eleiſon, pro Miſſa, & illud reiterant, quouſq; Papa dixerit confeſſionem cum celebrante: & redierit ad ſedem, & fuerit incenſatum altare: & Papa cum Cardinalibus dixerit: Kyrieeleiſon. Cum primum litania eſt finita, & Papa acceperit pluuiale, celebrans accedit ad ſiniſtram Papæ, & ſimul faciunt confeſſionem, vt moris eſt. Deinde Papa aſcendit ad ſedem

ſuam

ſuam,& miniſtrante priore preſbyterorum Cardinalium nauiculam,imponit inceſum in Thuribulo: celebrãs vero aſcendit ad altare,oſculatur illud,& librum,vt moris eſt:& accepto Thuribulo incẽſat altare more cõſueto: deinde incẽſatur ipſe & Papa. Interim Cardinales faciunt circulum ante Papam,& dicunt cum eo Kyrie eleiſon. Quibus completis, Cantores finiunt, Kyrie eleiſon, & celebrãs ante faldiſtorium cãtat, Gloria in excelſis Deo. Et ſtatim pulſantur campanæ palatij,& aliæ oẽs p vrbem. Dicitur deinde, Pax vobis, & vna oratio tm̃. Subdiaconus dicit Epiſtolã,cum ea finita dicturus ſit, Alleluia. Finita epiſtola, poſtquam Subdiaconus, qui dixit eam, oſculatus eſt pedem Papæ.Subdiaconus Apoſtolicus, qui opportuno tempore paramenta oĩa, ac ſi Epiſtolam lecturus eſſet, in camera Sacriſtæ,vel alio loco idoneo acceperat, procedẽs ante gradũ vltimum ſolij Papæ,facta debita reuerentia,ſtãs dicit alta voce, verſus ad Papam, Pater Sãcte annũcio vobis gaudium magnũ, quod eſt,alleluia.Et tunc depoſita mitra ſurgit, & cãtat, Alleluia à tertio ſemper vocem eleuãdo, prout in Ordinario.Põtifice vero interim cum mitra ſtãte. Cõſueuit tamẽ Sixtus Quartꝰ, ſtãs ſine mitra cãtare primum Alleluia, poſtquam Subdiaconꝰ Apoſtolicus illud nũciauerat.Secũdo & tertio celebrãs cãtabat: Quod quãtum cõueniat alij iudicẽt: Deinde dicitur Tractus, Laudate Dominum omnes gẽtes.Quo incepto Diaconus accedit cum libro ad altare,& alia facit more conſueto:Ad Euangelium portatur Thuribulum ſine luminaribus,tamen duo capellani celebrãtis ſequẽtes Thuriferarium,loco ceroferariorum ipſum aſſociãt. Poſt Euãgelium nõ dicit, Credo, neque Offertorium, ſed & tantum,Dominus vobiſcum,& Oremus: & alia dicuntur prout in ordinario.Oblata incenſantur,ſimiliter Papa, & alij omnes: ac proceditur in Miſſa more conſueto, vſq; ad communionem. Pax Domini,dicitur. Agnus Dei non dicitur propterea Cardinales non veniunt ad circulum: & pacis oſculum non datur, ſed omnes orationes dicuntur prout in Miſſali, vſque ap communionem excluſiue. Facta communione

per celebrantem,& eo purificato, cantatur a Cantoribus, Alleluia ter pſalmus, Laudate,&c. prout in Ordinario pro Veſperis. Interim celebrans accedit ad cornu Epiſtolæ, vbi accepta mitra lauat manus: Deinde illa depoſita ſtans ibidem verſus ad altare,legit Veſperas. Cum cantatur antiphona ad Magnificat, Cæremoniarius accedit ad Papam cum thuribulo,qui miniſtrante preſbytero Cardinali, imponit incenſum,& celebrans incenſat altare, incenſatur ipſe celebrans,Papa,& omnes alij per Diaconum capellæ ordine conſueto. Replicata poſt Magnificat Antiphona, celebrans ſtans in medio altaris, verſus ad populum dicit, Dominus vobiſcum:Deinde ante librũ Oremus, & orationem. Qua finita, Diacunus dicit, Ite Miſſa eſt, cum duplici, Alleluia: & Papa dat benedictionem & Indulgentias, quas denunciat celebrans,& non fit ſermo. Notandũ quod fel.re.Sixtus Papa Quartus,ordinauit,quod Cardinales dicerent prophetias ſupradictas:primam iunior Cardinalis, ſiue Diaconus eſſet, ſiue preſbyter: aliam ſequens, & ſic de alijs continue gradatim aſcendendo vſque ad nonam incluſiue:Decimam Cardinalis aſſiſtens a ſiniſtris, vndecimam a dextris aſſiſtens, duodecimam dixit Sanctitas ſua: & hæc ordinatio fuit tempore ſuo obſeruata, poſtea dimiſſa, quia non videbatur dignitati Apoſtolicæ conuenire, ac quadrare cæremonijs papalibus, & debitis.

De Habitu Papæ. Cap. LVIII.

Hoc mane ſanctiſſimus Dominus noſter finita Miſſa,& dimiſſis in camera Papagalli paramentis prædictis, accipit caputium, & biretum alba,quibus vtitur deinde vſque ad ſabbathum in albis incluſiue:& eiſdem diebus Paſchalibus non vitur aliquo habitu rubeo, ſed albo tantum. Et ſimiliter, ſi vti vellet mantello coloris albi, vteretur his diebus, & non alterius coloris.

De

De Sabbatho Sancto Papa abſente. Cap. LIX.

SI autem Papa huius diei officio non intereſſet, Cantores legunt omnes duodecim Prophetias ante pulpitum, vt ſuprà poſitum. Quibus finitis, celebrans depoſita planeta, reaſſumpta mitra aſſociantibus ipſum Diacono, & Subdiacono, vadit ad ſcabellum cum cuſſino ſibi paratum, vbi Papa confeſſionem facere ſolet: vbi genufle&ctit cum mitra, quouſque dicatur, Peccatores: tunc ſurgit, & vadit ad ſaldiſtorium, deponit paramenta violacea, & capit alba, & mitram precioſam. Finita Litania, accedit ad confeſſionem, Cantores incipiunt Kyrie eleiſon. ac alia fiunt, vt ſupra dictum eſt. Subdiaconus Apoſtolicus non paratur, nec annunciat Alleluia: Sed finita Epiſtola, poſtquam Subdiaconus eius manum oſculatus fuerit, ſurgit celebrans, depoſita mitra verſus ad altare, ante ſaldiſtorium ſtans cantet Alleluia ter, vt ſupra dictum eſt, Cantoribus totiens idē reſpondentibus. Alia omnia fiant, vt ſupra, & non fit ſermo.

De Sabbatho Sancto Papa celebrante. Cap. LX.

SI in hac die Sabbathi ſancti, Papa voluerit perſonaliter celebrare, hic ordo ſeruabitur. Primo ignis nouus benedicetur apud altare, in quo Papa eſt celebraturus, a iuniori preſbytero Cardinali, amictu, alba, cingulo, ſtola, & pluuiali violaceo induto, & ſimul incenſum in cereo affigendum, ordine ſuperius denotato: & hoc antequam Pontifex veniat ad Eccleſiam. Hora competenti, Papa indutus (vt ſuperius dictum eſt) venit ad capellam, præcedente cruce more conſueto, ſine proceſſione tamen, orat ante altare: aſcendit ſedem eminentem, & fit ei reuerentia a Cardinalibus cum cappis laneis, imponit incenſum per Acoluthum ſibi delatum, miniſtrante Preſbytero Cardinali. Et Diaconus Cardinalis Euangelium, & Subdiaconus Apoſtolicus Epiſtolam dicturi, parati cum dalmaticis & tunicellis albis, & ornamen-

tis accedunt, & Subdiaconus quidem capit crucem papalem, & præcedente Thuriferario incipit iter extra capellam: Diaconus vero, inclinatus ante pontificem, dicit: Iube Domine benedicere: & Papa, Dominus ſit in corde tuo, & cætera. Et mox Subdiaconus ſequitur, & poſt eum quatuor alij Acoluthi, quorum vnus portat bacile cum quinque granis incenſi figendis in cereo. Cum peruenerint extra capellam, in loco præparato, Diaconus accipit arundinem cum tribus candelis, & intrans capellam, tertio genufle{ct}it, dicens: Lumen Chriſti, vt ſuperius di{ct}um eſt: & tandem tradita arundine vni ex Acoluthis, accedit ad pulpitum, ſupra quod poſitus eſt liber Euangeliorum. Incenſat & incipit, Exultet iam angelica, &c. Pro benedi{ct}ione cerei Diaconus, & Subdiaconus deponunt dalmaticam, & tunicellam albas, & Pontifex ſurgens ſine mitra ſecrete dicit, Pater noſter; pro Nona: & Cantores legũt Nonam: & in fine Pontifex vadit ad faldiſtorium, & procumbit, dum dicitur, Chriſtus fa{ct}us eſt pro nobis obediens, &cætera. & dicit orationem, Reſpcie quæſumus Domine, &cætera.
Interim vero Subdiaconi, Auditores, Clerici cameræ, ac Acoluthi omnes alij capiunt ſuperpellicia & pontifex finita oratione ſurgit, & vadit ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta: ſedet, accipit ſandalia, dicit pſalmum, Quam dile{ct}a, & alias orationes conſuetas: lauat manus, & paratur omnibus ornamentis pontificalibus, violaceis, pallio & mitra ſimplici a Diacono & Subdiacono in albis exiſtentibus: Et dum Papa accipit planetam, Cardinales & alij pręlati omnes capiunt paramẽta ſibi conuenientia violacei coloris. Diaconus, & Subdiacon⁹, induto Pontifice, accipiunt planetas ante pe{ct}us plicatas & manipulum: prior preſbyterorum Cardinalium aſſiſtit pontifici, cum pluuiali violaceo: ſandalia tamen papæ erunt alba cũ perlis, quia non mutat, & ſimiliter ſubcin{ct}orium, & ſtola.
Tunc Papa cum præſbytero Cardinali, & Diaconis aſſiſtentibus, & cum Diacono & Subdiacono miniſtris, non tamen ꝓceſſionaliter accedit ad altare, & tres preſbyteri Cardinales, nõ

ve-

veniũt obuiam, aſcẽdit ad altare, & ſine mitra illud oſculatur. Deinde reaſſumpta mitra, aſcẽdit ad ſedem eminẽtem, & ibi ſedẽs aliquãtulum quieſcit. Si autem nõ eſſet ibi ſedes ad partem, vbi accipiat paramẽta, poterit illa recipere in ſede cõſueta, & inde deſcẽdere ad altare, & rurſus illuc redire.

Si vero Diaconus Cardinalis Euãgelium dicturus, nõ ſit diſpoſitus cãtare. Lumẽ Chriſti, & facere bñdictionem cerei, poterit id fieri nõ incompetẽter per Diaconum capellæ, ſicut paſſio cãtatur per alium quam per Diaconum ordinarium: & maxime, cum Papa, tũc nõ ſit indutus Miſſalibus indumentis.

Pontifice igitur in ſua ſede, Diacono Euãgelij apud altare, & alijs omnibus in locis ſolitis cõſedẽtibus, vnus Acoluthorum cum ſuperpellicio ſurgẽs, vadit ad pulpitum nõdum poſitum contra cornu Epiſtolæ ſub p̃ſbyterio: & ſine titulo cãtat primam prophetiam, In principio creauit Deus. & cætera. Et illa finita, ſi placet Domino noſtro, eadem cãtatur Græce, ſecundum Iacobum Gaietanum, & ſecundum Petrum Ainelij Epiſcopum Senogallienſem, & alios, qui ſcripſerunt de cæremonijs. Legi etiam apud aliquos maiores noſtros, coram Pontifice omnes duodecim lectiones Latine, & Græce legi conſueuiſſe: ſed poſteriores de prima tantum fecerunt mentionem. Finita lectione, accedit ad oſculum pedis Papæ, & Papa ſurgens ſine mitra, dicit. Oremus, Diaconus a dextris, Flectamus genua, & Diaconus a ſiniſtris. Leuate. Deinde Papa proſequitur orationem. Aliæ lectiones ſiue p̃phetiæ, ſimili modo dicuntur per Acoluthos, & capellanos Papæ, id eſt, per Auditores: & Diaconi aſſiſtentes, alternatim dicunt, Flectamus genua: & à dextris, Leuate, & ſic deinceps. Finitis duodecim lectionibus, Papa deſcendit ante altare, deponit pallium, & planetam, & cum mitra procumbit ſuper faldiſtorium, dum dicitur Litania: Alij autem Cardinales prælati procumbunt apud ſedes ſuas, & ſine mitra.

Subdiaconus autem non Epiſtolæ, aliquantulum retro Papam a dextris contra cornu epiſtolæ, genuflexus ante ſcabellum,

ſupra

ſupra quod librum tenet, cantat Litaniam, & chorus reſpondet replicando eadem, quæ ille dicit.

Cum peruentum eſt ad Peccatores, ſurgit Papa cum ſuis aſſiſtentibus, & miniſtris, & vadit ad ſedem, vbi accipere conſueuit paramenta. Diaconus, & Subdiaconus dimiſſis planetis, accipiunt albas tunicas, & Papam exuunt violaceis, & induunt albis paramentis, & omnes Cardinales, & prælati accipiunt paramenta alba: & altare, & ſedes Papæ ornantur albis pallijs, & accenduntur luminaria ſuper altare.

Interim Subdiaconus alius proſequitur Litaniam vſque in finem. Et cantores illa finita, cantant Kyrie eleiſon, quouſque Papa fuerit in ſede eminenti ad cantandum Gloria. Papa autem aſſumptis precioſis ornamentis, & poſito incenſo in Thuribulo, cruce pręcedente, proceſſionaliter procedit ad altare: oſculatur altare, & librum Euangeliorum incenſat, incenſatur, recipit tres Diaconos ad oſculum ex more, & aſcendit ad ſedem eminentem: vbi dicto Kyrie eleiſon nouies, cantat Gloria in excelſis Deo, pulſantur campanæ: proſequitur, Et in terra: deinde Pax vobis, & orationem: & Subdiaconus deinde dicit Epiſtolam more conſueto. Finita Epiſtola Subdiaconus dimiſſo libro in manibus Cæremoniarij, immediate accedens ante ſolium Pontificis, ſtans infra gradus voce

ſubmiſſa

ſubmiſſa dicit. Pater ſancte, annuncio vobis gaudium magnum, quod eſt Alleluia; & mox aſcendens, & oſculatur eius pedem: & accedens vnus ex Auditoribus præintonat Papæ Alleluia: Qui ſurgens ſine mitra tertio cantat, Alleluia, vt in Ordinario: Deinde ſedet, & cantatur Alleluia, & verſiculi, & Euangelium, ad quod non portantur luminaria, ſed incenſum tantum, & petitur benedictio, & oſculatur liber.

Papa non dicit Offertorium, ſed dicto Dominus vobiſcum, lauat manus, deſcendit ad altare, & procedit in Miſſa, vt alias, vſque ad finem communionis. Agnus Dei non dicitur, nec Pax datur. Dicit tamen Papa illam orationem, Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis pacem, & cætera. & illa dicta mox aſcendit ad ſedem eminentem, & ibi communicat, & ſugit ſanguinem cum calamo more conſueto, ſed non recipit ad oſculum oris Diaconum, aut alios poſt communionem. Facta purificatione ſedet, lauat manus & chorus incipit, Alleluia, pro Veſperis.

Pontifex in ſede permanet: & ad Magnificat. Subdiaconus præintonat ei Antiphonam: deinde ſedet cum mitra, imponit incenſum, & cum incipitur, Magnificat, deſcendit, incenſat altare, reuertitur ad ſedem: incenſatur ipſe, & alij more conſueto: ipſe ſtans ſine mitra, expectat finem. Deinde cum repetitur Antiphona, ſedet, & circa finem deſcendit ad altare: dicit Dominus vobiſcum, & orationem, & Diaconus Ite Miſſa eſt, Alleluia Alleluia. Datur benedictio, publicantur indulgentiæ, & eſt finis, deponuntur paramenta in capella, vt alias.

SECTIO

SECTIO SECVNDA.

De feſto Reſurrectionis Domini, Papa celebrante. Cap. I.

IN feſto Paſchatis Reſurrectionis Saluatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, in quo eſt mutatio capparũ, Papa indutus pluuiali albo, & mitra precioſis, miniſtrante priore preſbyterorum etiam parato nauiculam, & Acolutho Thuribulum, imponit incenſum. Deinde ſupplicatione preeunte venit ad Eccleſiam ſub Baldachino, quod Oratores portant, vel Nobiles. Cardinales, & prelati omnes ſunt parati paramentis albis conuenientibus, & officiales omnes in albis, vt moris eſt. Cardinales duo Diaconi, aſſiſtentes, portant fimbrias pluuialis papæ, & nobilior vrbis caudam. Cum peruenerit ad Eccleſiam Papa, facta oratione ſuper faldiſtorio, vadit ad ſedem, vbi parari debet: & fit ei reuerentia a Cardinalibus, & omnibus prælatis, paratis more ſolito. Finita reuerentia, Papa depoſita mitra ſurgit, & ſtans verſus ad altare, dicit ſecrete Pater noſter. Tunc in cantu. Deus in adiutorium meum intende, &c. & ſtat quouſque pſalmus incpiatur. Quo incepto ſedens accipit mitram, & accedũt Epiſcopi aſſiſtẽtes cum libro, dicẽdo. Quam dilecta &c. Subdiaconus cum ſandalijs, quem ſequuũtur Acoluthi pro tenẽdis fimbrijs: & Papa dicit pſalmum, & induitur ſandalijs more cõſueto. Dicta per Cãtores Aña. Hæc dies, &c. Papa, depoſita mitra ſurgit, dicit, Dñs vobiſcũ & Cãtores dicũt, Bñdicamus Dño. Tũ Papa ſedẽs, lauat manꝰ, & paratus oĩbus paramẽtis, venit ad cõfeſſionẽ ſupplicabũdus, & oĩa alia fiũt ꝓut ſupra in die Natiuitatis dñi notatũ eſt, vſq; ad Credo in vnũ Deũ: in quo dicto, Et homo factus eſt, Subdiaconus portat ad altare criſtallinũ cũ multis hoſtijs paruis cõſecrãdis, ꝓ cõione ppľi, patena cooptũ, & deſup burſa cũ corporalibꝰ, hoſtiariũ cũ hoſtijs, & purificatoriũ: q̃ oĩa diaconꝰ accipiẽs, ponit ſup altare ĩ cornu Epſæ: dein

de Sa-

de Sacriſta vadit ad aliā credentiam pro lauandis calice Papæ, & ampullis: & alia fiunt more conſueto. Diaconus Cardinalis ponit dictum calicem criſtallinum cum hoſtijs paruis ſuper corporalia in medio ante crucem, ita vt non impediat incenſationem calicis, & hoſtiæ, ſed quod inter ambos calices, ſit competens diſtantia.

Cum dicetur p Papam, Suſcipe ſancte pater, omnipotens, æterne Deus, &c. calix hoſtiarum diſcooperitur, & eleuatur aliquātulum p Diaconum: & eo dicto p eum recooperitur cum patena, & reponitur. Cum Papa dicit, Per omnia ſæcula ſæculorū, ante præfationem, vel parum ante, duo Diaconi Cardinales iuniores pter illos, qui aſſiſtunt Papæ, vel ſi Diaconi, duo iuniores pſbyteri Cardinales accedunt ad altare, vnus ad dextrum, alter ad ſiniſtrum cornu altaris, & ſtantes hinc inde alter alterius faciem inſpicit, vel (vt alij volunt) & melius ad populum reſpiciunt, repræſentantes duos angelos, qui apparuerunt in albis cuſtodientes ſepulchrum Saluatoris, qui ibidem ſtare debent, vſque ad Agnus Dei. Cum Papa aſcendit ad ſedem ſuam, tunc deſcendunt ad loca ſua redeuntes. In hac die poſtquam Papa dicit, Per omnia ſæcula ſæculorum, ante Pater noſter, non reſpondetur, Amen. Sed Papa continuat, Oremus pceptis &c. Pax datur omnibus etiam Diaconis Cardinalibus communicādis, pter illum, qui Euangelium cantauit. Cum Papa communicauerit ſe, & Diaconum & Subdiaconum de ſanguine more ſolito, Papa ſe purificat: ſed digitos non abluit, ppterea Sacriſta pateram illam auream hic non portet, neque adhuc Prior pſbyterorum Cardinalium ad Papam vocetur. Cum primum autem Diaconus, & Subdiaconus p Papam communicati apud altare more ſolito, ſanguinem ſumpſerint, Diaconus Euangelij accedit ad ſiniſtram Papæ in ſolio ſine mitra, ſtantis, per honore Sacramenti in altari poſiti, ſtanſque dicit in tono conſueto.

Confiteor Deo omnipotenti, Beatæ Mariæ ſemp. Virgini, Beato Michaeli Archangelo, beato Ioāni Baptiſtæ, ſanctis Apo

ſtolis Petro, & Paulo, ac omnibus ſanctis, & tibi pater, quia pec cavi nimis, cogitatione, verbo, & opere, mea culpa, mea maxi ma culpa. Ideo precor beatam Mariam ſemper virginem, bea tum Michaelem Archangelum, beatum Ioannem Baptiſtam, ſanctos Apoſtolos Petrum & Paulum, omnes ſanctos & te pa ter orare pro me ad Dominum Deum noſtrum.

Quo dicto Diaconus reuertitur ad altare ad locum ſuum: & Papa ſtat ſine mitra, Epiſcopo Cardinali aſſiſtente librum tenẽ te dicit in cantu more ſolito;

Miſereatur veſtri oĩpotẽs Deus, & dimiſſis oĩb. peccatis ve ſtris perducat vos ad vitam æternam. ℟. Amen. Deinde dicit: Indulgentiam, abſolutionem, & remiſſionem omnium pecca torum veſtrorum tribuat vobis omnipotens, & miſericors Do minus. ℟. Amen.

Inde omiſſis verbis, & benedictione &c. populum tantum Cruce ſignat nihil dicens. Tum Diaconus ſtans in medio alta ris, accipit calicem cum hoſtijs pro populo conſecratis patena coopertum, & tenens vt prius fecerat cum patena, & Sacramẽ to pro Papa, & illum dat Subdiacono ante ſe genuflexo, qui il lum portat ad ſiniſtrum Papæ, ibidem ſtans vſque ad finitam communionem. Subdiaconum ad pontificem euntem, ſequun tur duo Auditores cum mappula ſericea gremio Pontificis im ponenda antequam populum communicet, quam dicti Audi tores hinc, & inde apud Papam genuflexi, tenent vſque ad finẽ communionis. Poſtquam Subdiaconus ad Papam peruenerit Papa vt Sacramento reuerentiam fecit ſemitecto capite, ſi fri gus ei nocet, vel omnino detecto, ſi recte valet, depoſita pate na illi ſuperponit plures hoſtias, & eam dat Epiſcopo Cardinali a dextris ſibi aſſiſtenti tenenda. Eſſet tamen ſecurius, quod Sub diaconus cum calice Sacramenti ſtaret ad dextram papæ, & pa pa ſiniſtra manu teneret patenam inter ſe & calicem, & extrahe ret ſingulas hoſtias pro ſingulis communicandis. Papa ſingulis cũ cõicãt dicit, Corpus Dñi noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat aĩam tuã in vitam æternã. Singuli cõicãdi antequã cõionem ſumãt,

oſculen

oſculentur manum Papæ:pedem autem non oſculentur. Cum Papa communionem populi incipit,Sacriſta,vel DiaconusGręcus ſtans in cornu epiſtolæ,in manibus ſuis teneat calicem cum puro vino:quo cõicati ſe purificent,& in ſiniſtra habeant mappulam albam mũdam,qua ipſi extergant,deinde ad loca ſua redeant. Veniunt autem hoc ordine. Primo Diaconi Cardinales,qui oſculantur ante communionem manum Papæ, deinde cõicant,quos ſequuntur alij eo ordine ſit inceſſatio. Cõiõne facta Papa ſurgit,ſi cõicando ſedebit,& facit reuerentiã Sacramẽto, & Subdiaconus reportat hoſtias,ſi quæ remãſerint ſuper altare,vbi manent ad finem Miſſæ. Tunc Papa ſedet, & accedit Acoluthus cum duabus pateris, vna aurea pro Papa, & alia pro credentia,in manibus vinum, & aquam portans:& cum eo venit prior preſbyterorum Cardinalium, quo infundente vinũ ſupra pateram auream,Papa ſine mitra abluit digitos: Tum accepta mitra lauat manus more conſueto, deinde deſcendit ad altare, & finitur miſſa.Qua finita,& dicto Placeat;Papa ſtans in altari ſine mitra,dat benedictionẽ,& non indulgentias. Tũ dicit, Dñs vobiſcum, & Initium ſancti Euangelij ſecundũ Ioannem,&c.vſq; ad finẽ,Et Papa cũ pallio (nam illo cũ celebrauit, in ſupplicationibus vti debet, ſi alia indumẽta Miſſalia habet) ſupplicatione peunte ſub Baldachino,quod vt ſupra, nobiles portant præcedentibus officialibus in albis, & omnibus prælatis,paratis eo ordine quo venerunt ad Eccleſiam,vadũt ad locum benedictionis publicæ per viam vltimæ nauis, in qua firmat ſe ad videndum vultum ſanctum: Deinde aſcendit ad locum benedictionis, vbi ſolenniter benedicit populum, dat indulgentias plenarias,quas Diaconus à dextris pronuntiat in latino, & alius a ſiniſtris in vulgari. Omnes Cardinales, & prælati exuunt ſe, & aſſociant papam, vſque ad principium ſcalarum, vbi papa eos dimittit,& vadit ad comedendum, & non fit ſermo.

De Communione Imperatoris aut Regis. Cap. II.

SI autem Imperator aut rex aliquis eſſet a papa communicã dus, tunc poſtquam papa communicauit ſe, & Diaconũ, ac Subdiaconum, Diaconus dicto ante pontificem, Confiteor Deo, &c. vadit ad altare, & vnam tantum hoſtiam ponit ſup patenam ꝑ Imperatore vel Rege: factiſq; circulis conſuetis: illam dat Subdiacono ad pontificem deferendam. Imperator, vel Rex, deducitur à priore Epõrum Cardinalium ad pedes põtificis, & recipitur ad oſculum oris: poſtremo ab eodem Cardinali ducitur ad altare, & per manus Diaconi purificat, & reducitur ad ſedem ſuam ab eodem Cardinali. Deinde portantur aliæ hoſtiæ, vt ſupra pro Diaconis Cardinalibus & aliis. Hoc ſeruatum fuit tempore Innocentij Sexti, cum petrus Rex Aragonum, venit ad Romanam Curiam. Anno M.ccclxxxvj. Quod ſi plures eſſent Reges, ſimul portentur tot hoſtiæ, & totidem Cardinales, primi deducunt Reges.

De feſto paſchatis papa non celebrante. Cap. III.

SI vero non celebret, cantatur Miſſa per Epiſcopum Cardinalem more conſueto: qui communicat, ſi voluerit, Diaconos, Cardinales, & alios Curiales, ſi ad hoc erunt diſpoſiti. Sed incepta pręfatione, nemo ad cornua altaris accedit, vt ſupradictum eſt. Sed omnia ſupradicta omittũtur, & fit Miſſa eo ordine, prout aliàs fieri ſolitum eſt. Et non fit ſermo.

De ſecunda Feria poſt Paſcha. Cap. III.

FEeria ſecunda poſt paſcha, vnus ex Reuerendiſſimis Dominis preſbyteris Cardinalibus, celebrat Miſſam in paramentis albis: Dicitur tantum vna Oratio & non fit ſermo. Alia omnnia fiunt more ſolito.

De

De tertia Feria poſt Paſcha. Cap. V.

Feria tertia poſt Paſchæ feſtum, vnus ex Reuerendiſſimis Dominis preſbyteris Cardinalibus celebrat Miſſam in paramentis albis. Dicitur tantum vna oratio: & non fit ſermo. Alia omnia fiunt more ſolito.

De Sabbatho in Albis cum dantur Agnus Dei. Cap. VI.

Conſueuerunt Summi Pontifices annis primo, ſeptimo, deinceps ſingulis ſeptenis benedicere Agnus Dei poſt feſta Paſchalia in camera ſua: Quorum confectionem, & benedictionem ſatis expoſuimus in prima parte, & deinde in ſabbatho in albis in capella publicè diſtribuunt hoc ordine. Cõſueuerũt tamẽ antiquitus Romani Põtifices in primo anno ipſimet celebrare hac die, vt legimus de Vrbano Quinto, Gregorio Vndecimo Auinioni, & Vrbano Sexto Romæ. Die ſabbathi in albis, quando Agnus Dei diſtribui debent, celebrat Miſſam aliquis preſbyterorum Cardinalium in paramentis albis more conſueto: Poſt orationem diei, dicitur oratio contra Paganos, & alia pro Pontifice, & non fit ſermo. Alia omnia fiunt more conſueto vſque ad Agnus Dei. Quo dicto Cardinalis aſſiſtens, accedit ſolito more ad altare, accipit pacem, & eam defert ad Pontificem, & diſtribuitur vt alias. Poſt acceptã pacem Cardinales, & prælati omnes, capiunt paramenta alba ordinibus ſuis conuenientia: Cardinales in locis ſuis, prælati vero & officiales extra cancellum capellæ. Celebrans facta communione, lauat manus, & dicit poſt communionem more ſolito: deinde vadit ad faldiſtorium, ſedenſque accipit mitram, incepta per Cantores poſt communionem, miniſtranteque preſbytero Cardinali nauiculam, Papa ponit incenſum more cõſueto: Tum præcedente Subdiacono capellæ cum cruce inter ceroferarios, ante quos Thuriferarius incedit cum Thuribulo fumigante Subdiaconus Apoſtolicus, indutus ſacris veſtibus, ac ſi epiſtolam ſolẽniter lecturus eſſet vna cum Clerico Cæremo-

niarum, ſequentibus ipſum duobus alijs capellanis celebrantis, ſuperpellicijs indutus vadit ad locum, vbi Sacriſta lãcẽ vnã magnam Agnus Dei in bombice indutis, plenam, mappula pulchra ſericea coopertam ornauit, & lãcem cum Agnus Dei accipiẽs, præcedẽte Thuriferario ordine quo iuerat, reuertitur ad Pontificem. Cum fuerint intra oſtium capellæ, genuflectũt omnes, & Subdiaconus cantat competenti voce, ita vt ab omnibus audiatur, dicens.

Pater ſancte, iſti ſunt Agni nouelli, qui annũciauerũt vobis Alleluia, modo veniũt ad fontes, repleti ſunt claritate, alleluia. Cãtores reſpõdẽt ea voce, Deo gratias, alleluia. Quod ſecundo facit Subdiaconus, dum fuerit ante oſtium cãcelli, & tertio ante ſolium Põtificis genuflexus. Pontifex interim ſemper cum mitra ſedet, niſi quod intrãte cruce a principio omnes ſurgũt, & ſtatim ſedẽt. Deinde aſcẽdit ad dextram Põtificis vbi genuflexus dictam lãcem tenet vſque ad finem diſtributionis.

Thuriferarius autem cum alijs omnibus ad ſua loca diuertit: accedunt autem ad Põtificem duo Auditores cum mãtili, quod Diaconi Cardinales aſſiſtẽtes gremio Põtificis, ſuperponũt, ipſis Auditoribus illud hinc & inde genuflexis tenẽtibus. Tum veniunt ante pontificem per ordinem omnes Cardinales, vnus poſt alium a ſeniore ad iuniorem: & factis debitis, ac conſuetis reuerentijs porrigũt mitras ſuas, cornua mitræ deorſum vertẽtes, & Papa imponit eis tot Agnus Dei, quot ei placet Antiquitus dabant cuilibet Cardinales tres Agnus Dei prelatis duos, alijs vnum tantum. Cardinales oſculantur eius manum primo deinde genu dextrum, Cardinalis celebrans venit de faldiſtorio ſolus ſuo tempore, & in ordine ſuo iuxta ſcamnũm capit AgnusDei, vt alij, & reuertitur ad faldiſtorium, vbi ſedet cũ mitra vſque ad finem diſtributionis: prælati ſimili modo ſicut Cardinales: ſed genuflexi Agnus Dei in mitras accipiunt, & oſculantur genu dextrum Papæ, nõ manum. Protonotarij, & oẽs alij capiunt Agnus Dei in manus genuflexi, oſculantur pedem papæ. Finita diſtributione, Papa lauat manus more conſueto. Car-

to Cardinales & omnes alij deponũt paramẽta: Celebrãs reuertitur ad altare, dicit in medio, D ñs vobiſcum, & apud librũ, O remus, & orationes more conſueto, Ite miſſa eſt, dicitur cũ duplici Alleluia. Et deinde nõ dicitur cum Alleluia. Papa dat benedictionem & indulgẽtias, quas pronũciat celebrãs. Seruatum legimus apud antiquos, quod circa finem prãdij portabat in mẽſam magnum vas, plenum Agnus Dei cum bombice, quos Põtifex diſtribuebat oĩbus ſuis familiaribus. Paulus autẽ Secũdus noſtro tempore per totum illum diem, & etiam ſequẽtem, poſt prãdium diſtribuit Agnus Dei populo Romano, & omnibus vtriuſq; ſexus ad palatium venientibus.

De eodem die quando non ſunt diſtribuendi Agnus Dei. Cap. VII.

Annis vero quibus hac die Agnus Dei nõ ſunt diſtribuẽdi, celebrat aliquis prælatus in paramẽtis albis: dicitur in Miſſa, Gloria in excelſis, Pax vobis, & poſt orationem diei duæ aliæ, videlicet contra Paganos, & pro Papa, in fine Miſſæ. Ite miſſa eſt, cum duplici Alleluia, & omnia alia ordine conſueto, & non fit ſermo.

De feſto Annũtiationis Beatæ Mariæ Virginis, & Veſperis Papalibus in Quadrageſima. Cap. VIII.

Feſtum Annũtiationis B.M. Virginis, plerunq; cadit intra Quadrageſimam, & de feſto fit die quo cadit, niſi venerit in Dñica: quia tunc trãſfertur ad ſecũdam feriã poſt modum ſequẽtem: & ſic cadit in ſecũda feria, maioris hebdomadæ, & deinceps vſque per totam octauam paſchatis, trãſfertur ad ſecũdam feriam poſt octauam: fit officiũ Miſſæ in capella Papæ ordinarie, & p vnũ ex pſbyteris Cardinalibus: & fit ſermo. Solẽt tñ aliqñ põtifices celebrare hoc feſtum in aliqua Eccleſia beatæ Mariæ in vrbe. Cõſueuerũt antiqui põtifices celebrare hoc die: & tũc ſi feſtũ fuiſſet die Lunæ ĩ Quadrageſima in pcedẽti Dñico die fiebãt Veſperæ Papales cum paramen-

tis. Idem fiebat, ſi feſtum celebrabatur poſt Paſcha. In alijs autem temporibus, quia in Quadrageſima Veſperæ dicuntur ante prãdium, nõ fiebãt Veſperæ ſolẽnes, ſed ne iſta ſolẽnitas remaneret ſine Veſperis ſolẽnibus, poſt Miſſam in qua vna tantũ oratio dicitur, ſcilicet de beata virgine, Papa depoſitis Miſſalibus indumentis, accipiebat pluuiale album, & incipiebat, Deus in adiutorium, &c. pro Veſperis, ſtãs in ſede ſua eminẽti: & Cardinales atque prælati oẽs permanẽbãt cum ſuis paramẽtis, & incipiebãtur Añæ per Papam & Cardinales more ſolito. Si autem Papa nõ celebraſſet, ſed aliquis Cardinalis, aut prę latus in ſua præſentia, tũc finitã Miſſa Papa incipiebat pro Veſperis, Deus in adiutorium: incẽſabat, & cãtabat orationes, ſicut cõſueuit facere, quãdo nõ eſt celebraturus. Hodie nõ facim⁹ Veſperas, neque ante, neque poſt. Et nota, quod in Veſperis dicũtur duæ orationes de feſto, & de feria: In Miſſa autem dicitur vna tãtum: quia dicitur ad partem Miſſa de feria. Et quotieſcũque Papa celebrat ſolenniter per totam Quadrageſimam, dicit vnam orationem tantum.

De feſto Sancti Marci. Cap. IX.

HAc die ordinarie nõ fit Miſſa ſolẽnis publica: Cõſueuit tamẽ aliquãdo Romanus Põtifex equitare ad Eccleſiã Sãcti Marci de vrbe, Miſſamque celebrare aliquis Epiſcopus in paramẽtis rubris: & nõ fit ſermo. Papa cum pluuiali rubro, & mitra precioſa accedit ad altare: deponit mitram; orat ſuper faldiſtorium procumbẽs, reaſſumit dictam mitram. Et iterũ procumbit dum Litania cãtatur, quam duo ex Cãtoribus cõuenicti loco poſt põtificem coram ſe habẽtibus librum, ſupra ſcabellum, genuflexi dicunt, prout in Ordinario, vſque ad finem: alijs Cantoribus ipſis reſpondentibus. Finita Litania, ſurgũt omnes, papa facit confeſſionem cum Epiſcopo celebrante, vt moris eſt. Cum autem aſcendit ad ſoliũ, Cardinales veniunt ad circulum, ſed tantum aſſurgunt. Prior Epiſcoporum non aſſiſtit, propter anguſtiam loci, ſed tempore opportuno de loco ſuo ac-

cedit

cedit ad Pontificem, & miniſtrat nauiculam: dicitur Gloria in excelſis, Pax vobis, vna oratio tãtum. Credo Præfatio de apoſtolis, & alia more conſueto. Facta communione per celebrantem, religioſi & clerus vrbis ſuo ordine circumeunt altare, & ꝓſequuntur ſupplicationem ſuam more ſolito. Interim perficitur Miſſa, & in fine Papa dat benedictionem ſupplicatione ſuo ordine tranſeunte. Cuius tráſitum Papa cõſueuit expectare: Et ea finita ſurgit Pontifex, & aſcendit ad palatium, vel alio, ſi placet reuertitur.

De vigilia & feſto Aſcenſionis Domini. Cap. X.

IN vigilia Aſcenſionis Dñi fiunt Veſperæ Papales, & in die Miſſa ſolennis in paramentis albis, quam celebrare ſolet Eps̄ Cardinalis. Dicitur tantum vna oratio, & fit ſermo: Quem facturus oſculetur pedem Papæ, vel genu: ſi ſit ꝑlatus petat benedictionem, & non indulgentias. Finito ſermone fit confeſſio: ſed non denunciantur indulgẽtiæ, cum Papa ſit poſt ſolennem benedictionem daturus publicas. Igitur cum dicitur confeſſio, accedit Subdiaconus cum cruce, & confeſſione finita Papa dicit: Precibus, &c. alia omnia fiunt more conſueto. Finita Miſſa, Papa dat benedictionem: Qua data, Papa eo ordine quo de camera venit, vadit ad locum, vbi benedictionẽ publicam eſt daturus, quem Cardinales, prælati, & alij officiales aſſociant in cappis ſuis ſine paramẽtis. Pontifex in loco prædicto dat benedictionem ſolennem populo: & in fine plenarias indulgentias, ſi placet, quas publicãt duo Diaconi Cardinales: Senior primo in latino, deinde alius in vulgari, quibus publicatis, Papa redit ad cameram ordine conſueto.

De Vigilia pentecoſtes, & mutatione capparum. Cap. XI

IN Vigilia Pentecoſtes, Cardinales & prælati Romanæ curiæ depoſitis cappis, & capucijs pellibus ſubduplicatis, accipiũt alias cũ ſerico rubro, ſiue crameſino in qb⁹ veniũt ad Veſperas ſolẽnes, q̃ fiũt more cõſueto. Cõſueuit ẽt põtifex hymnũ Ve

ſperorum, videlicet Veni creator ſpiritus, in ſede ſoli ſtás detecto capite, inchoare:deinde deſcendere ad faldiſtorium:vbi poſtquam genuflexit,& non prius, Cantores proſequunt hymnum. Finito primo verſu ſurgit Pontifex, & aſſumpta mitra redit ad faldiſtorium: vbi depoſita mitra ſtat vſq; ad finem hymni: Alia omnia fiunt more ſolito: ſed ad primum verſum hymni Pontifex ſemper genuflectit hac die, ſiue ipſe incipiat, ſiue non. Hæc mutatio capparum fit hodie in die feſto Reſurrectionis Dominicæ, decreto Leonis Papæ Decimi, in Concilio Lateranenſi:quia ita fiebat antiquitus.

De Die Pentecoſtes. Cap. XII.

IN die Pentecoſtes Pontifex indutus paramentis purpureis pcioſis, venit ad Eccleſiam, & conſueuit ſolenniter celebrare in tali die cæremonijs conſuetis. Quod ſi non eſt diſpoſitus ad celebrandum, ſacra facit vnus ex reuerendiſſimis Dominis Epiſcopis Cardinalib9, ornamẽtis rubris parat9:&tũc Papa orat in faldiſtorio, facit confeſſionem cum celebraturo, & alia more conſueto, dicitur tantum vna oratio. Circa finem Alleluia. ante verſum, Papa venit ad faldiſtorium, vbi genuflectit, & Cantores incipiunt, &proſequuntur verſum, Veni Sancte Spiritus, vſque ad finem. Finito verſu ſurgit Pontifex, & accepta mitra venit ad ſolium, & fit ſermo, ſi Papa nõ celebrat. Omnia alia obſeruabuntur more cõſueto. Sed ſi Pontifex celebrat, obſeruabuntur omnia, prout in Miſſa maiori in die Natiuitatis Chriſti ordinatum eſt, & non fit ſermo.

Ferijs, Secunda & Tertia poſt Pentecoſten nihil fit in capella hodie: quamuis tempore Pij, & Pauli, & aliorum ſuperiorũ Pontificum, conſuetum fuerit celebrari, ſicut in Secũda & Tertia feria in Paſchate.

De vigilia & Feſto Sanctæ Trinitatis. Cap. XIII.

IN Vigilia Sãctæ Trinitatis, fiũt Veſperæ Papales, ad quas venit Põtifex ornat9 albis ornamẽtis. In die fit Miſſa ſolẽnis: ꝗ celebrat pſbyter Cardinalis, ornamẽtis albis parat9. Dr tãtũ

vna oratio: Alia oĩa obſeruantur more conſueto, & fit ſermo.

De vigilia Corporis Chriſti. Cap. XIIII.

IN Vigilia Corporis Chriſti, fiunt Veſperæ Papales, ad quas venit Pontifex ornamentis albis paratus. Quibus finitis Vicari⁹ Papę de mãdato Sanctiſſimi Dñi noſtri Papæ, mandat clero vrbis, quod in tempore adſit in ſupplicatione, & proficiſcãtur ante ordines Curiæ. Mandetur etiam per Vicarium. S. Petri Canonicis, & alijs Beneficiatis Eccleſiaſticis baſilicæ prædictæ, ſub aliqua graui pœna, quod non interrompant, neq; ſe immiſceant ordinibus & prælatis Romanæ Curiæ, ſed illos precedãt & per ſe aut cum clero vrbis ſupplicationem faciant, Et Reuerẽdiſſimus Dominus Camerarius committat Curſoribus, quod mandent Ro. Curiæ officialibus, qđ ſinguli ſub aliqua graui pœna interſint ſupplicationi hora cõpetẽti cũ ſingulis intorticijs.

De feſto Corporis Chriſti, Papa præſente. Cap. XV

IN die ſũmo mane, Sacriſta paret Sacramẽtũ ĩ tabernaculo decẽti ſup altare capellę: Forerij ẽt portẽt Baldachinũ ĩ loco cõgruo: intorticia: ſingulis Scutiferis Papæ portãda, dent ante Sacramẽtũ: Deinde hora cõpetẽti Card. & p̃lati oẽs in locis ſuis capiunt paramenta alba ordini ſuo conuenientia, vt alias. Et pontifex, acceptis paramentis albis in cãmera Papagalli, vadit ad capellã, vbi eſt Sacramentũ ante altare, depoſita mitra genuflexus

orat, Tum ſurgit, & ſtans ſine mitra miniſtrante priore preſbyterorum Cardinaliũ nauiculá, imponit incẽſum in duo thuribula. deinde genuflexus cum vno ex Thuribulis prædictis incẽſat Sacramẽtũ, ter illi thuribulũ ducens. Quo facto imponitur collo Pontificis mappa ſericea per Cardinalem aſſiſtentem: De inde porrigitur Sacramentum ipſum Pontifici p Diaconum à dextris aſſiſtentem Pontifice adhuc genuflexo. Qui accepto Sacramento ſurgit, & ſine mitra illud portat aliquantulum: Tum accepto bireto deſcendat ſub Baldachino. Cardinalis celebraturus interea tempore congruo vadit ad Eccle. vbi eſt celebraturus: & ibi capit paramenta ordine conſueto. Cum Papa deſcenderit per ſcalas palatij: accipit mitram, quam retinet per totam ſupplicationẽ: quæ p priorẽ Diaconorũ Cardinaliũ in prima porta palatij interim ordinetur, & p Vicecamerariũ cõſeruetur ordo à Priore Diaconorũ datus. Non enim ad camerariũ, ſed ad Priorem pdictum ſpectat ordinare ſupplicationes papales, tam equeſtres q̃ pedeſtres: Quamuis à paucis annis citra Camerarij aſſumpſerint ſibi hoc onus. In primis præcedẽt officiales Romanæ Curiæ inferiores ſeu minores gradatim, deinde maiores hoc ordine. Collectores plumbi, Solicitatores literarũ Apoſtolicarum, Notarij, Auditorũ Rotæ, procuratores pœnitẽtiariæ, Procuratores contradictarũ, Abbreuiatores de prima viſione, de parco minori. Scriptores pœnitẽtiariæ. Scriptores apoſtolici, Magiſtri vtriuſq; regiſtri, Abbreuiatores de parco maiori, Bullatores, Magiſtri plumbi, Procuratores ordinum, Procuratores principum & Barones, Cantores, Acoluthi ſine cereis, Clerici cameræ, Auditores Rotæ, quinque Acoluti cum candelabris, Subdiaconi, quorum vnus inter duos medius crucem portet. Pœnitentiarij, Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Oratores, Prelati parati, Diaconi, pſbyteri, Epi Cardinales, duo Diaconi Cardinales pontifici aſſiſtentes, ſi Papa portatur in ſede. Si vero Papa ſuis pedibus incedit, Diaconi hinc inde portant fimbrias pluuialis, & Scutiferi papæ ſinguli ſingula intorticia portantes: Duo Acoluti cum candelabris, duo alij Acoluthi cum

Thuri-

Thuribulis,continue incenſantes ante Sacramentum, & vnus alius Acoluthus,qui nauiculam portat cum thure: qđ cum opꝰ ſit,imponitThuribulo:Papa ſubBaldachino,Auditor de mitra ſeruiens,medius inter duos Cubicularios Secretos. Secretarius Papæ,ſi non eſt ṗlatus,cum Medico Papæ,ꝓtonotarij, ṗlati ſi qui ſunt non parati,Generales ordinum:Quot tandem ſequantur togati omnes.Hoc ordine itur per viam rectam, vſque ad caſtrum ſancti Angeli,& per aliam viam,quæ ſancta dicitur,reuertitur ad baſilicam Sancti Petri,ſi ſit Romæ, apud Sanctum Petrum: ſi autem alibi ſit Papa ordinabit quouſque progredi placuerit, & ita ſeruabitur. Aduertendum tamen eſt,quod dignìores nobiles, ſeu Oratores laici portare debent Baldachinū a principio, & dum intrat Eccleſiam in fine. Interim autē medio itinere illud portant inferiores nobiles, qui imitari ſolent ſuperiores per viam.Hæc autem ſupplicatio fit longior, & breuior ꝓ voluntate, & diſpoſitione ſanctiſſimi Domini noſtri papæ, & aliqñ ꝓ qualitate temporis. Vidi aliqñ tempore pluuioſo qđ ex palatio tantum deſcendimus ad Eccleſiam S.Petri, & ſi Pontifex eſt debilis pedibus, portatur in ſede, & portatSacramentum. Cum Pontifex fuerit ante altare, vbi Miſſa celebranda erit,genuflectit coram illo,& Diaconus à dextris aſſiſtens accipit reuerenter Sacramentum de manu illius & in medio altaris in loco ad id ordinato reponit.Tum pontifex,ſtans ſine mitra miniſtrante priore preſbyterorum Cardinalium,imponit incenſum:deinde genuflexus,incenſatSacramentum.
Tum ſurgit,& cum celebrante facit confeſſionem, more ſolito primum. Vt autem officiales & prælati peruenerint ſupplicabundi ad capellam extra cancellum altaris maioris, depoſitis ſuperpellicijs ſiue paramentis, accipiunt cappas ſuas,in q̃bus intrant capellam prædictam: Cardinales vero parati & in locis ſuis anteq̃ adueniat Pōtifex,depoſitis paramentis,accipiunt cappas ſuas.Finita confeſſione,Pontifex aſcendit ad ſoliū: Fitque ei reuerentia a Cardinalibus, & alia fiunt more ſolito. Cardinalis celebrans non capit mitram, quando

incen

incenſandus erit, neq; cum manus lauare debet in altari, ſed ſtans in cornu Epiſtolæ ſine mitra, illas lauet ob reuerentiam Sacramenti. Dicitur tantum vna oratio, non fit ſermo. Finita Miſſa, Papa dat benedictionem, & indulgentias, quas pronuntiat celebrans. Alia omnia fiunt more conſueto. Deſcendit de inde Pontifex de ſolio: Orat in faldiſtorio ſine mitra, & illa reaſſumpta recedit dimiſſo in altari Sacramento, quod in ſero Sacriſta diſpenſat, vt decet.

De ſupplicatione huius diei, Papa abſente. Cap. XVI.

SI Pontifex huius diei officio non intereſſet, parentur omnia, vt dictum eſt. Cardinales, prælati, & officiales in locis ſuis, in palatio paramenta recipiunt: celebrans vero in capella prope altare accipit ſandalia cum pſalmis conſuetis, dein de amictum, albam, cingulum, ſtolam, crucem, pectorale, tunicellam, & dalmaticam cum orationibus ſolitis, & deſuper pluuiale, vel ſi magis placet, dimiſſis tunicella & dalmatica, capiat pluuiale. Hora deinde opportuna miniſtrante Diacono capellę nauiculam, celebraturus ponit incenſum in duo Thuribula. Tum genuflexus ante altare incenſat Sacramentum: Ordinatur deinde ſupplicatio, quæ fit ordine ſupradicto. Subdiaconus capellæ portat crucē, ita quod imago crucifixi ante reſpiciat, non retro, cādelabra iuxta crucē ſupplicationis portāt duo ex capellanis aſſiſtentis, ſimiliter & Thuribula ante Sacramentū: intorticia vero deferāt Scutiferi Papæ: capellanꝰ pluuiali indutꝰ a dextris, & Diaconꝰ capellæ omnibꝰ paramentis indutꝰ a ſiniſtris autiphrigium pluuialis celebrantis eleuet, Baldachinum autem digniores nobiles, vt ſupradictum eſt. Facta ſupplicatione, cū celebraturus repoſuerit Sacramentum ſup altare, imponit incenſum miniſtrante Diacono capellæ nauiculam. Tum genuflexꝰ ante altare, incenſat Sacramentum: deinde accedat ad faldiſtorium, vbi depoſito pluuiali accipiat tunicellam, & dalmaticam, ſi illas prius non accepit: Tum chirothecas, planetam, mitram, annulum pontificalem, accedit ad confeſſionem, & omnia fiūt

ordine ſupra dicto. In fine Miſſę, celebrans dat benedictionē ſine mitra, & publicat indulgentias per papam conceſſas.

De vigilia & feſto Sancti Ioannis Baptiſtæ. Cap. XVII.

IN vigilia S. Ioannis Baptiſtæ, ordinarie fiunt Veſperæ papales, & in die Miſſa publica ſolennis per preſbyterum Cardinalem in paramentis albis: & fit ſermo, & non dicitur Credo, niſi veniat in die Dominico. Alia fiunt vt in alijs Veſperis & Miſſis ſolennibus.

De Vigilia & feſto Apoſtolorum, Petri, & Pauli. Cap. XVIII.

IN vigilia Apoſtolorum petri, & pauli, ſi ſanctiſſimus Dominus noſter in craſtinum ſolenniter eſt celebraturus, accipit paramenta rubri coloris precioſa conſueta in camera papagalli, & deſcendit ad Eccleſiam nulla ſupplicatione pręeunte: ſed facta reuerentia Domini Cardinales accipiunt paramenta, & obſeruantur, omnia prout ſupra in Vigilia Natiuitatis Chriſti notatum eſt. Si vero non eſt celebraturus, accipit eadem paramenta: & fiunt Veſperę more conſueto: Et antiquitus erat potus in aula.

In die Apoſtolorum petri & pauli, ſi Sanctiſſimus Domin⁹ noſter eſt celebraturus, vt conſueuit, cum poteſt accipit in camera papagalli amictum, albam, cingulum, ſtolam, pluuiale rubrum, & mitram precioſam, & miniſtrante priore preſbyterorum Cardinalium, imponit incenſum. Interim Cardinales & pręlati capiunt paramenta, & officiales ſuperpellicia more ſoli to. Et pontifex ſupplicabundus, venit ad Eccleſiam ſub Baldachino, eo ordine, vt ſupra in Miſſa maiori Natiuitatis Chriſti eſt notatum. In Miſſa etiam obſeruantur omnia, quæ ibidem ſunt ordinata. poſt Miſſam, pontifex data in altari benedictione, & indulgentijs per Cardinalem aſſiſtētem publicatis, dimiſſo in altari pallio, redit ad cameram non habita ſupplicatione, ſed ſine Baldachino more conſueto, & etiam non fit ſermo.

De

De feſto Viſitationis Beatæ Mariæ Virginis. Cap. XIX.

IN die Viſitationis Beatæ Mariæ Virginis, ſolet fieri Miſſa ſolennis, quam celebrare conſueuerat pſbyter Cardinalis in paramentis albis, & ſolebat fieri ſermo. Sed hodiernis tẽporibus huiuſmodi ſolẽnitas nõ obſeruat: ſed capella hui⁹ diei pṕtermittitur: quæ nõ habet: neq; habuit veſperas præcedentes.

De vigilia & feſto Aſſum ptionis beatæ Mariæ Virginis. Cap. XX.

IN Vigilia Aſſumptionis Beatæ Marię Virginis, ſolebant eſſe Veſperæ Papales, & in die miſſa ſolennis, quam ſolebat presbyter Cardinalis paramentis albis indutus, celebrare, & ſermo fieri: ſed Romæ hodie nõ fit pp feſtũ ſolẽne Romanorũ, quod ipſi celebrant in ſancta Maria maiori. Si papa eſt alibi, ſeruatur, vt ſupra.

De Vigilia & feſto Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis. Cap. XXI.

IN Vigilia Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis, ordinarie fiũt Veſperæ ſolennes, & in die Miſſa ſolennis in capella Papæ, per preſbyterum Cardinalem, paramentis albis paratum. Et fit ſermo.

De vigilia Omnium Sanctorum, & mutatione capparum. Cap. XXII.

IN Vigilia Omnium ſanctorum, Cardinales & prælati dimiſſis cappis cum ſerico rubro, accipiunt cappas cum pellibus albis. Et ſanctiſſimus Dominus noſter indutus paramentis albis ſolitis, venit ad Eccleſiam more ſolito. Et ſi eſt die craſtina celebraturus, Cardinales facta reuerentia conſueta, in cappis capiunt paramenta ſibi conuenientia albi coloris: Idem faciunt prælati Officiales vero accipiũt ſuperpellicia, ſi illa prius non acceperunt. Alia omnia fiunt prout ſupra in Vigilia Natiuitatis Domini dictum eſt.

De

De feſto omnium Sanctorum. Cap. XXIII.

IN die Omnium ſanctorum, ſi ſanctiſſimus dominus noſter eſt celebraturus accipit in camera Papagalli paramenta conſueta albi coloris ſimpliciter, & Cardinales in camera paramenti, & prælati ac officiales in aula paramenta ſibi conuenientia recipiunt, & officiales ſuperpellicia: Deinde miniſtrante priore preſbyterorum Cardinalium, papa imponit incenſum, & ſupplicatione præeunte, venit ad Eccleſiam ſub Baldachino. Ac omnia alia fiunt, prout ſupra in Miſſa maiori diei Natiuitatis domini noſtri Papa celebrante ordinatum eſt. Et nō fit ſermo, niſi aliquis Cardinalis illum faceret. Si vero papa nō ſit celebraturus celebrabit Epiſcopus Cardinalis in paramentis albis, ordine cōſueto: & fit ſermo.

In Veſperis, & Matutinis defunctorum, Papa præſente. Cap. XXIIII.

IN ſero in capella maiori palatij cantantur Veſperæ & Matutinæ mortuorum hoc ordine. Papa induitur amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, & cappa de roſato ſine mitra, vel ſi placet, loco cappæ accipit mantum de roſato, & caputium magnum, quod inuerſatur, ita quod pelles in capite ab extra ſint, & ſupra faciem habeat quaſi duo cornua.

Et cum Pontifex manto aut huiuſmodi caputio vtitur, prælati aſſiſtentes non debent habere cappas, ſed mantellos, quos aſſiſtētium crocias vocāt, & caputia in modum Cubiculariorum ſupra collum, & non ſupra caput. Hoc modo paratus pontifex: venit ad capellam cruce præcedente: & Cardinalibus Papam ſequentibus: Duo Diaconi Cardinales, qui aſſiſtere conſueuerunt, vadunt in locis ſuis poſt preſbyteros Cardinales: cum Papæ non aſſiſtant, fimbrias omnes cum cauda ſimul collectas portat dignior ex prælatis aſſiſtentibus in capella. Papa facit orationem in faldiſtorio capite ſemicooperto aſcen

dit

dit ad ſolium & ſedet, & duo primi ex aſſiſtentibus Epiſcopis

extẽdũt fimbrias cappæ ante põtificem: Cardinales omnes ſe-dẽt in locis ſuis:& nõ fit Papæ reuerẽtia, neq; preſbyter aut Diaconi Cardinales ei aſſiſtunt. Poſtquam Papa aliquantulum quieuit ſurgit, & ſtãs capite ſemicooperto verſus ad altare, dicit ſecrete Pater noſter; Quo ad finem completo ſibi ipſi caput cooperiet; tum Cãtores incipiũt ꝓ Veſperis Añam, Placebo Domino. Qua dicta, & incepto Pſalmo, Papa ſedet, ſic manẽs quouſque incipiatur Magnificat. Tũc ſurgit Papa à ſeipſo ſemi vel totaliter capite diſcooperto, prout ſibi placet. Finito Magnificat, Papa ſedet coopto ſibi capite, ſic manẽs vſq; ad finẽ repetitionis Añæ. Tũc accedũt duo Acoluthi ĩ eorũ cappis, cũ duob⁹ cãdelabris more ſolito, ſurgit põtifex diſcoopto capite, & ſtãs verſus ad altare, dicit cõpetẽti voce: P r̃ nr̃, qđ ſecrete complet. Interim accedũt duo Epĩ aſſiſtẽtes cũ libro & cãdela, & papa cõpleto, P r̃ nr̃, dicit. ℣. Et ne nos inducas in tentationẽ. ℟. Sed libera nos a malo. ℣. A porta ĩferi. ℟. Erue Dñe aĩas eorũ ℣. Requieſcãt ĩ pace ℟. Añ. Dñe exaudi orõnẽ meã ℟. Et clamor mea ad te ve. ℣ Dñs vobiſ. ℟. Et cũ ſpiritu tuo. Oremus.

Fideliũ De⁹ oĩũ cõditor & redẽptor, aiab⁹ famulorũ famularũq; tuarũ remiſſionẽ cũctorũ tribue pctõrũ vt ĩdulgẽtiã, quã ſemp optauerũt, pijs ſupplicationib⁹, cõſequãt. Qui viuis & regnas De⁹ ꝑ oĩa ſcla ſclorũ. ℟. Añ. ℣. Regẽ æternã dõa eis dñe.

℟. Et

℟. Et lux ppetua luceat eis. Tú duo ex Cãtorib⁹ dicũt. ℣. Requeſcãt in pace. ℟. Am̃. Deíde ſedeat Pōtifex,coopto capite:& aliquãtulũ qeſcat: ſurgat, & capite ſemicoopto ſtás verſus altare, dicit ſecrete, P r̃ nr̃,Quo cõpleto, caput ſibi ipſi coopiat, & cãtores ĩcipiãt ꝓ Matutinis Inuitatoriũ, R egẽ cui oĩa vi. &c. Incepto pſal.primi Nocturni videlicet V erba mea,Papa ſedet,ſic manẽs vſq;ad rñſionẽ verſiculi ante primã lectionẽ.tũc ſurgit, & capite ſemidiſcoopto ſtás verſus ad altare dicit ſecrete, P ater nr̃, & illud ſecrete cõplet: quo cõpleto caput ſibi ipſi coopeariẽs ſedet.Tũc vn⁹ ex cãtorib⁹ ſtás in eorũ loco verſus ad altare facta pri⁹ altari,& Papæ reuerẽtia ex libro dicat primã lectionẽ & alia dñr,ꝓut in ordinario.Poſt verſiculos ſecũdi & tertij Nocturni ſurgit põtifex,& dicit P r̃ nr̃:Deinde ſedet,ꝓ vt ſupra in primo Nocturno dictũ eſt.Incepto pſalmo, B ñdict⁹,Papa ſurgit ſtás verſus ad altare,capite ſemi vel totaliter diſcoopto, vſq; ad finẽ pſalmi.Quo finito ſedet coopto capite. Repetita añа poſt B ñdictus, accedũt duo Acoluthi in eorũ cappis cũ luminaribus ad locũ cõſuetũ:ſurgit põtifex, & ſtás verſus ad altare: dicit:P r̃ nr̃,&alia oĩa,ꝓut ſupra in veſperis ordinatũ eſt.Dicto à Cãtorib⁹, R equieſcant in pace, Am̃. Papa ſedet coopto capite,& aliquantulũ quieſcit:Deinde vadit ad faldiſtorium, orat, ſurgit,& redit ĩ camerã eo ordine quo venit, digniore ex Epis aſſiſtentibus fimbrias, vt ſuperius portante.

De Veſperis, & Matutinis mortuorum,Papa abſente. Cap. XXV.

SI autem Pontifex Veſperis, & Matutinis Defunctorum non intereſſet ẽt Cardinalis die craſtina celebraturus, peruenit ad capellam, & facta oratione ante altare,ſedet in faldiſtorio in loco conſueto ſibi parato capellani ad numerum nouem ſunt parati coctis,quorum duo hinc & inde ſtãt iuxta Cardinalẽ,depoſita cappa p Scutiferos, miniſtrãtib⁹ alijs capellanis paramẽta de altari.Card.ipſũ ĩduũt amictu,alba,cĩgulo,ſtolã, q̃ a ſpatulis pẽdeat,pluuiali nigro,& mitra alba plana.

Qui

Qui ſic paratus in faldiſtorio ſedens, tempus expectat: Depoſita deinde mitra ſurgit, & ſtans verſus ad altare, ſecrete dicit: Pa-

ter noſter: & Cantores dicant Antiphonam, placebo, pro Veſperis: Deinde Pſalmum, quo incepto ſedeat Cardinalis accepta mitra ſic manens, quouſque Magnificat, incipiant. Tum ſurgit, depoſita mitra ſtans ad finem illius ad altare verſus. Incepta Antiphona, ſedet cum mitra vſque ad finem Antiphonę: Deinde ſurgit depoſita mitra, & ſtans verſus ad altare dicit: Pater noſter, & alia, vt ſupra in Veſperis Pontifice præſente dictū eſt, duobus ex capellanis ſuis duo candelabra tenentibus cum luminaribus, vnum capellanum, qui librum coram celebratu ro tenet medium inter ſe habentibus. Dicto a Cantoribus. Requieſcant in pace, Amen. Cardinalis ſedet, accepta mitra, & aliquantulum quieſcit: deinde depoſita mitra ſurgit, & ſtans verſus ad altare, ſecrete dicit: Pater noſter, & Cantores incipiunt Inuitatorium, Regem cui omnia viuunt, pro Matutinis, & alia, prout in Ordinario. Incepto pſalmo, Cardinalis accepta mitra ſedet: dicto verſiculo primi Nocturni cum ſuo Reſponſorio ſurgit: & depoſita mitra, ſtans verſus ad altare, ſecrete dicit: Pater noſter: Quo completo ſedet cum mitra, & Cantores dicunt lectiones, & alia, vt in Ordinario: idem faciat Cardinalis poſt verſiculos ſecundi & tertij Nocturni, Incepto Benedi-

ctus, ſurgit ſine mitra, ſtans verſus ad altare: Quo finito ſedet cum mitra. Repetita deinde Aña ſurgit ſine mitra, & ſtans verſus ad altare, dicit voce competenti: Pater noſter. Quo ſecrete completo, vnus ex aſſiſtentibus ſuis capellanis librum cũ duobus alijs duo luminaria coram eo tenentibus, dicit ex libro verſiculum, Et ne nos, cum alijs, & orationem, Fidelium Deus omnium &c. ac alijs, prout ſupra in Veſperis dictum eſt.

De commemoratione animarum Papa præſente. Cap. XXVI.

IN die commemorationis animarum, ſuper credentiam ponuntur vaſa conſueta, exceptis duob⁹ magnis bocalib⁹ argẽteis, quib⁹ in miſſis defunctorum non vtuntur. Paretur etiam ſup eam Thuribulum cum nauicula, & vas aquæ benedictæ cũ aſpſorio. Deinde hora competenti pſbyter Cardinalis celebratur⁹, venit ad capellam, & capit omnia paramenta conſueta nigri coloris, exceptis ſandalijs & chirothecis, quib⁹ in huiuſmodi Miſſa vti non debet: nec conſueuit dicere pſalmum, Quam dilecta, cum alijs. Subdiacon⁹ & Diacon⁹ vtuntur tunicella & dalmatica: Deinde Pontifex indut⁹ amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, & cappa rubea, cuius cucullum ſup ſcapulis duobus ſpaletis aptatur, ne deorſum cadere poſſit, & mitra ſimplici: vel ſi Pontifici placet, loco cappæ habeat pluuiale rubeum ſimplex, & mitram ſimplicem, pcedentib⁹ cruce, & Cardinalibus venit ad capellam: orat in faldiſtorio, & facit confeſſionem cũ celebraturo: aſcendit ad ſolium: & non fit ei reuerentia a Cardinalibus, ſed duo Diaconi & prior pſbyterorum Cardinaliũ aſſiſtunt ei more conſueto. Papa dicit Introitum cum aſſiſtentibus tm̃: altare non incenſatur, Cardinales non veniunt ad circulum, neque celebrans oſculatur librum, ſed altare tantum. Cum celebrans dicit Dominus vobiſcum, Papa venit ad faldiſtorium, & genuflectit ſine mitra, ſic manens, vſque ad finem orationis; Et ſimiliter omnes genuflectunt pter celebrantem, & miniſtros, id eſt, aſſiſtentem Diaconum, & Subdiaconum. Pontifex, oratione finita, & accepta mitra, redit ad ſedem.

Dicitur tm̃ vna oratio, videlicet: Fidelium Deus oĩum, &c. Subdiaconus dicta Epiſtola non oſculatur pedem Papæ, neq; Diaconus pro Euangelio illum oſculatur. Ad euangelium non portantur luminaria, neque incenſum, neque Diaconus accipit benedictionem. Finito Euangelio nõ oſculatur librum, neque benedicit aquam pro ſacrificio in calice imponendã. Poſt Offertorium Papa imponit incenſum more conſueto, & incenſantur oblatã, altare, celebrans. & Papa tantum, & non alij. Subdiaconus non tenet patenam, vt in alijs Miſſis, ſed ad eleuationem in cornu Epiſtolæ genuflexus, incenſat Sacramẽtũ. Papa dicto Sanctus, cum aſſiſtentibus venit ad faldiſtoriũ, vbi depoſita mitra genuflectit, quouſq; celebrãs dicat, Per oĩa ſcſa ſcſorum, ante Pax Dñi: Tum ſurgit Pontifex, & accepta mitra, redit ad ſoliũ: Vbi depoſita mitra, dicit cũ aſſiſtentibus, Agnꝰ Dei. Celebrans non dicit orationẽ, Dñe Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis: neq; Pax tecum, ſed ſequẽtes. Oſculũ pacis non datur, celebrãs procedit in Miſſa more conſueto. Et pontifex ad orationem in fine venit ad faldiſtorium, & genuflectit Deinde illa finita redit ad ſedem. Et celebrans, dicto in altari, Placeat, &c. vadit ad faldiſtorium, deponit veſtes ſacras, & demum vadit ad locum ſuum inter Cardinales: Non datur bñdictio, neq; indulgentiæ. Deinde ſi Põtifex velit poſt Miſſam abſoluere, incepto a Cantoribus Reſponſorio, Libera me Dñe, apud ſedem deponit cappam, & accipit pluuiale rubrum ſimplex, ſi placet: & ponitur ante eum pannus niger ad hoc paratꝰ & extenditur a ſcabello ſedis per planum & gradus ſolij ſui, & quatuor Acoluthi ſuperpellicijs induuntur: & dum Cãtores replicant Reſponſorium, Libera me Dñe, accedunt ad pontificem duo Acoluthi, vnus cum Thuribulo, & nauicula, alius cũ vaſe aquæ benedictæ & aſperſorio: & Pontifex miniſtrante Priore preſbyterorum Cardinalium nauiculam, imponit incẽſum, preſbyter Cardinalis remanet illic apud Papam. Cum incipitur Kyrie eleiſon a cantoribus, & ſurgit Pontifex depoſita mitra: & dicto vltimo Kyrie eleiſon, ſtans verſus ad altare, dicit

intelli-

intelligibili voce Pater noſter: Quod ſecrete complendo, miniſtrante priore preſbyterorum Cardinalium aſperſorium, Papa aſpergit tertio ſupra pannum nigrum ante ſe iacētem,& reddit aſperſorium preſbytero Cardinali, quo miniſtrante Thuribulum, Papa incenſat eodem modo, ſupra pannum tertio, Turibulum ducens: & reddito Thuribulo preſbytero Cardinali, recedunt illi duo Acoluthi cum aqua benedicta & Thuribulo, & preſbyter Cardinalis ad ſcabellum ſuum reuertitur: Accedunt duo Acoluthi cum luminaribus ad locum conſuetum,& duo Epi,aſſiſtentes cum libro& candela Et Papa dicit. ℣. Et ne nos inducas &c. cum alijs & oratione: Fidelium Deus omniū, ſub ſua concluſione, vt in Veſperis ordinatum eſt. Poſt orationem Papa dicit Requiem æternam &c. Et Cantores: Requieſcant in pace. Tum ſedet Pontifex cum mitra, orat deinde in faldiſtorio, & redit ad cameram.

Quando Pontifex nollet abſoluere. Cap. XXVII.

SI vero Pontifex abſolutionem finita Miſſa facere noluerit celebrans dicto Placeat, accedit ad cornu Epiſtolæ altaris, vbi depoſita planeta, accipiat pluuiale nigrum, & mitrā ſimplicem: & ſtans in dicto cornu verſus ad altare, expectat finem reſponſorij. Interim clerici capellæ extendant ante medium altaris a plano illius per gradus deorſum pānum nigrum ad hoc ordinatum.

Cum reſponſorium poſt verſum, Requiem æternam, repetitur, Pontifex, miniſtrante p̄ſbytero Cardinali nauiculam ponit incenſum. Duo ex capellanis celebrantis ſtantes iuxta cornu Epiſtolæ altaris, tenent vnus vas aquæ benedictæ, cum aſperſorio, alius Thuribulum cum incenſo: incepto Kyrie eleiſon: ſurgit Pontifex ſine mitra, & mitra celebranti deponitur: Qui dicto vltimo Kyrie eleiſon, ſtans detecto capite in dicto cornu, verſus ad altare dicit intelligibili voce, Pater noſter: Quod ſecrete complet: interim accedit ad medium altaris, & verſus ad dictum pannum miniſtrante Dia-

cono capellæ, aſperſorio aſpgit tertio ſup eundem pannum: Tum miniſtrante eodem thuribulum eodem modo incenſat. Deinde conuerſus ad altare, ex libro ſupra illud poſito dicitver ſum, Et ne nos. & alios cum oratione: & in fine Requiē æter nam, vt ſupra dicitur: & dicto per Cantores Requieſcant ī pa ce, Amen, dicit, Dominus vobiſcum, ſignat altare per ſeip-ſum dicens Euangelium ſancti Ioannis: Redit ad faldiſtorium, vbi deponit Sacras veſtes, more conſueto.

De commemoratione omnium fidelium Defunctorum Papa abſente. Cap. XXVIII.

SI vero Pontifex huius diei officio non interſit, pſbyter Cardinalis celebraturus, præuenit ad capellam, oranſq; ante altare, ſedet in faldiſtorio, lauat manus, ſurgit, & capit paramenta omnia more conſueto, exceptis ſandalijs, & chirothecis, quibus non vtuntur in hac Miſſa: nec dicit Pſalmos Quam dilecta, &c. In credentia non debent eſſe illa duo bocalia magna argentea, quibus Cardinales celebrantes vti conſueuerunt ſed omnia alia conſueta, & præter illa vas aquæ benedictæ cū aſperſorio, & pannus ꝓ abſolutione. Subdiaconus, & Diaconus, vtuntur tunicella, & dalmatica in Miſſa: celebrans poſt confeſſionem, & altaris oſculum, non oſculatur librum, nec incenſatur altare. Dicitur tantum vna oratio, videlicet: Fidelium Deus omnium, &c. ad quam omnes genuflectunt, exceptis capellano, aſſiſtente, Diacono, & Subdiacono. Dicta epiſtola, Subdiaconus non oſculatur manum celebrantis: ad euāgelium Diaconus non petit benedictionem: nec oſculatur celebrantis manum: nec portantur luminaria, neque Thuribulū, Duo tamen ex capellanis aſſiſtentis Diaconum aſſociant, & Subdiacono librum tenente hinc inde aſtant. Poſt Euāgelium celebrans non oſculatur librum, neque benedicit aquam, pro oblatione in calice ponendam. Subdiaconus non tenet patenam poſt celebrantem, ſed genuflexus ad cornu Epiſtolæ, tempore congruo ad eleuationem incenſat Sacramētum: celebrās

mini-

miniſtrāte Diacono nauiculam, impóit ícēſum: incēſat oblāta, altare, & ícēſatur ipſe ſolus a Diacono, & nō alij. Incepto Sāctus a Cātoribus, oēs genufleĉtūt, exceptis prædictis, quouſque celebrās dicet, Per oīa ſæcula ſæculorum, ante Pax Dñi. Oratio Dñe Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis, &c. Pax tecum nō dicitur, oſculum pacis nō datur, ac poſt cōioem oēs genufleĉtūt vſque ad finem orationis exceptis prædictis. Nō datur bñdictio, neq; ídulgētiæ: ſed dicto per Diaconum, Requieſcāt in pace, celebrās dicit Placeat, & Cātores icipiūt reſpōſoriū, Libera me Dñe. Celebrās retrahit ſe ad cornu Epiſtolæ, vbi depoſita planeta, accipit pluuiale nigrum & mitram planam. Interim extēditur pānus niger ante medium altaris. Et cum repetitur reſpōſorium. Libera me Dñe, miniſtrāte Diacono nauiculam, celebrās imponit incēſum. Alia fiunt prout ſupra, Papa non abſoluente, dictum eſt.

De Vigilia, & feſto Dedicationis Baſilicæ Saluatoris. Cap. XXIX.

IN Vigilia Dedicatiōis Baſilicæ Saluatoris, ordinarie ſunt Veſperæ Papales, & in die vnus ex Reuerēdiſſimis preſbyteris, Cardinalibus celebrat in paramentis albis. Non fit ſermo: & & antiquitus erat potus in aula.

De Vigilia, & feſto Dedicationis Baſilicæ principis Apoſtolorum. Cap. XXX.

IN Vigilia, & feſto Dedicationis Baſilicæ principes Apoſtolorum, fit eodem modo. vt Dedicatione Saluatoris. Et ſimiliter erat potus in aula.

De Anniuerſario Pontificis proxime defuncti. Cap. XXXI.

SOlēt ſummi pōtifices immediatis prędeceſſoribus ſuis, in die annuo obitus anniuerſarium peragere in capella maiori, í qua Epiſcopus celebrat oībus pōtificalibus ornamētis

nigris paratus. Papa venit paratus in cappa rubra, & mitra ſimplici, vt ſupra in die commemorationis defunctorum dictum eſt.

Celebrans non vtitur ſandalijs, neque chirothecis, & in ornamentis, atque in Miſſa omnia obſeruantur, etiam quo ad genuflexiones, & abſolutionem poſt Miſſam, vt ſupra, in die commemorationis omnium fidelium defunctorum eſt ordinatum, exceptis oratione, ſecreta, & poſtcommunione, quæ dicuntur, vt infra.

Oratio.

DEus, qui inter ſummos Sacerdotes famulum tuum N. ineffabili tua diſpoſitione connumerari voluiſti: præſta quæſumus, vt qui vnigeniti filij tui vices in terris gerebat, ſanctorum tuorum Pontificum conſortio perpetuo aggregetur. Per eundem Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Secreta.

SVſcipe quæſumus Domine pro anima famuli tui, N. ſummi Pontificis, quas offerimus hoſtias, vt cui in hoc ſæculo Pontificale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio.

Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum viuit, & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Poſtcommunio.

PRoſit quæſumus Domine animæ famuli tui N. ſummi Pontificis miſericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo ſperauit, & credidit, æternum capiat te miſerante conſortium. Per Dominum. Ad abſolutionem poſt Miſſam faciendam dicitur prima oratio, videlicet: Deus qui inter ſummos ſacerdotes famulum tuum N. ineffabili, &c.

De Anniuerſario aſſumptionis ſummi pontificis. Cap. XXXII.

IN die annuo aſſumptionis Summi Pontificis ad apicem Apoſtolatus ſolet celebrari Miſſa ſolennis publica, quam dicere conſueuit presbyter, vel etiam aliquando Epiſcopus Cardinalis in paramentis rubris: cui Papa & Cardinales intereſſe ſolent, more conſueto. Miſſa dicitur de Spiritu ſancto, & in ea dicitur, Gloria in excelſis Deo, Pax vobis, Credo, & vna tantum oratio, videlicet: Deus qui corda fidelium ſancti Spiritus illuſtratione docuiſti, &c. & non Deus qui hodierna die corda fideliũ &c. Prefatio dicitur de ſancto Spiritu, quæ in Miſſali poſita eſt dicenda a vigilia Pentecoſtes vſque ad octauã, omiſſis in ea verbis Hodierna die: Omnia alia fiunt more ſolito. Et non fit ſermo; neque habet hoc feſtum veſperas præcedentes.

De anniuerſario coronationis ſummi Pontificis. Cap. XXXIII.

IN die annua qua Summus Pontifex coronatus eſt, ſolet coronatio, ſiue huiuſmodi Anniuerſarium celebrari. Et fit Miſſa de Spiritu ſancto pariformiter, vt ſupradictum eſt, in die Anniuerſario aſſumptionis.

De anniuerſario generali omnium ſummorum Pontificum, & Cardinalium S.R.E. defunctorum Cap. XXXIIII.

SOlebant Summi Pontifices ſingulis annis aliquo die poſt diem commemorationis oĩum fidelium defunctorũ, velut Alexander Quartus ordinauit, nonis Decẽbris Miſſam publicã pro oĩbus sũmis Põtificib⁹ & oĩb⁹ S. R. E. Cardinalibus defũctis ĩ capella Apoſtolica corã ſe, & ſacro collegio celebrarẽ more ſolito: vt ſupra ĩ die cõmemorationis oĩum fideliũ defunctorũ dictũ eſt. Miſſam celebrabat aliquis Eps, ornamẽtis nigris paratus, abſque ſandalijs & chirothecis: miniſtri vtebantur tunicella, & dalmatica, & dicebatur tñ vna oratio. Et oĩa alia fiebãt ẽt quoad abſolutionẽ poſt Miſſã, vt ſupra in die cõmemorationis oĩum fideliũ defunctorũ dictũ eſt. Q đ hodie eſt abolitũ. Orõ aũt, Secreta, & poſtcõio ꝗ dicebant᷑, hę ſunt ꝗ ſequuntur.

Oratio.

DEus, qui inter Apoſtolicos ſacerdotes famulos tuos pótificali ſeu Sacerdotali feciſti dignitate vigere: præſta quæſumus, vt eorum quoque perpetuo aggregentur cóſortio. Per Dñm noſtrum. Secreta.

SVſcipe Dñe pro aīabus famulorum tuorú, quas offerimus hoſtias, vt quibus in hoc ſæculo pótificale, ſeu Sacerdotale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum, iubeas iungi cóſortio. Per Dñm noſtrum. &c. Poſtcommu.

PRoſit quæſumus Dñe aīabus famulorum tuorum miſericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo ſperauerút, & crediderút, æternum capiant te miſerante conſortium. Per Dominum.

Ad abſolutionem poſt Miſſam.

ABſolue quæſumus Dñe aīas famulorum tuorum ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitati reſpirent. Per Dominum noſtrum.

De Miſſa, Quæ pro animabus Imperatoris, Cardinalium & Regum, nouiter defunctorum in capella dici conſueuit. Cap. XXXV.

COnſueuerunt Romani Pótifices quotieſcúq; Imperator aut aliquis Cardinalium, vel Rex moritur, ī Romana Curia vel extra eam, etiam ſi exequiæ publicæ in Eccleſia, in qua ſunt ſepulti, aut alibi ſint habitæ, vnam Miſſam publicá in capella palatij celebrare: & illi etiam intereſt Pótifex paratus, vt ſupra in die commemorationis omnium fidelium defunctorú dictú ē. Celebrat aliquis Eṕs in paramētis nigris, ſine ſandalijs, & chirothecis, & miniſtri vtútur dalmatica, & tunicella; Ac oīa alia fiút quo ad abſolutioné poſt Miſſá, vt ſupra in dicto die cómemorationis aīarum ordinatum eſt, exceptis oratione, ſecreta, & poſt communioné, quæ dñr prout infra ordinatur.

Oratio

Oratio pro Imperatore defuncto.

ORatio hæc plenius cum alijs orationibus cõtinetur in Ordinario: vbi vide, ſi placet.

Oratio pro Epiſcopo Cardinali defuncto.

DEus, qui inter Apoſtolicos ſacerdotes famulum tuum N. Epiſcopum Cardinalem Põtificali feciſti dignitate vigere: præſta quæſumus, vt eorum quoque perpetuo aggregetur cõſortio. Secreta.

SVſcipe Dñe pro aĩa famuli tui N. Epiſcopi Cardinalis, quas offerimus hoſtias, vt cui ĩ hoc ſæculo põtificale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi cõſortio. Per Dñm &c. Poſtcommunio.

PRoſit quæſumus Dñe aĩæ famuli tui N. Epiſcopi Cardinalis miſericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo ſperauit & credidit, æternum capiat te miſerante cõſortium. Ad abſolutionem poſt Miſſam.

ABſolue quæſumus Dñe aĩam famuli tui N. Epiſcopi Cardinalis: ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Oratio pro Rege Defuncto.

INclina Domine aurem tuam ad preces noſtras, quibus miſericordiam, tuam ſupplices deprecamur, vt animam famuli tui. N. Regis quem de hoc ſæculo migrare iuſſiſti, in pacis, ac lucis regione conſtituas, & ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem. Per Dominum. Secreta.

ANnue nobis Domine, vt animæ famuli tui N. Regis hæc proſit oblatio, quam immolando totius mũdi tribuiſti relaxari delicta. Per Dominum. Poſtcommu:

Abſol-

ABſolue quæſumus Dñe aĩam famuli tui. N. Regis ab oĩ vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſãctos,& electos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Dominũ.

Ad abſolutionem poſt Miſſam

ABſolue quæſumus Dñe aĩam famuli tui, N. Regis, vt defunctus ſæculo tibi viuat,& quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit, tu venia miſericordiſſimæ pietatis abſterge. Per Chriſtum Dñm noſtrum. Amẽ.

Oratio pro preſbytero Cardinali defuncto.

DEus qui inter Apoſtolicos Sacerdotes famulum tuum N. preſbyterum Cardinalem Sacerdotali feciſti dignitate vigere: præſta quæſumus, vt eorum quoque perpetuo aggregetur conſortio Per Dominum noſtrum. Secreta.

SVſcipe Dñe q̃s, pro anima famuli tui N. preſbyteri Cardinalis, quas offerimus hoſtias, vt cui in hoc ſæculo Sacerdotale dediſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio. Per Dñm. Poſtcommunio.

PRoſit quæſumus Domine animæ famuli tui N. preſbyteri Cardinalis miſericordiæ tuæ, implorata clementia, vt eius in quo ſperauit,& credidit, æternum capiat te miſerãte conſortium. Per Dominum noſtrum.

Ab Abſolutionem pôſt Miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui N. preſbyteri Cardinalis, ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum.

ro Diacono Cardinali defuncto.

INnclina Domine aurem tuam ad preces noſtras, quibus miſericordiam tuam, ſupplices deprecamur, vt animam famuli tui N. Diaconi Cardinalis, quam de hoc ſæculo migrare iuſſiſti, in pacis, ac lucis regione conſtituas,& ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem. Per Dominum noſtrum. Secreta.

ANnue nobis Domine, vt animæ famuli tui N. Diaconi Cardinalis hæc proſit oblatio, quam immolando toti⁹ mundi tribuiſti relaxare delicta. Per Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum.

Poſtcommunio

ABſolue quæſumus domine animam famuli tui N. Diaconi Cardinalis, ab omni vinculo delictorum, vt reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum dominum noſtrum, Amen.

Ad abſolutionem poſt Miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui, N. Diaconi Cardinalis, vt defunctus ſæculo tibi viuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit, tu venia miſericordiſſimę pietatis abſterge. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

FINIS SECVNDI LIBRI.

IN TERTIVM CÆREMONIARVM S. R. Eccleſiæ Librum.

PRÆFATIO.

TERTIVS hic mihi ac vltimus liber abſoluitur, vt nihil etiam curioſo deſit. Perſecuti aũt ſumus, cùm alia, tũ verò & minima quæq; quæ neglecta, aut imperitiæ, aut negligentiæ notam inurant. Tametſi in his, quæ ad pietatem ſpectant, quid nam ſit minimum, quod omitti iure poſſit non video, grauius certò offendunt ea neglecta, quæ maiora ſunt, quæq; ſummam ipſam pietatem attingunt; & hæc vbi conuiueas, non paruum etiam momentum ad caſum lapſumq; faciunt, vtinã hæc ætas tam conſtanter illa retineret, quã diligenter à maioribus noſtris & obſeruata ſunt, & nobis etiam veluti per tradita. Illud certè hac in parte diſsimulare non poſſum, quòd quantò minore ambitione veteres Deum Opt. Maximum coluere: tãtò fortaſſe Deo gratiores, acceptioreſq; fuerunt eorum preces: nec enim ſuperi aliud à nobis exigunt, quam mentem, animamq; puram: quam quandocunque offeras, illi verò veniam facillimè tribuant. Nec tamẽ cultus hic noſter, quod ad nos attinet, aſpernandus ſit, qui nihil tale tantumq; præſtare Deo poſſumus, quod parem illi meritorum in nos gratiam referat. Quare meo iudicio, qui & impenſiorem ornatum, & magnificentiorem apparatum impolluta animi pietate ac Chriſtiana ſimplicitate Deo exhibet, illi plane nihil deeſſe poteſt, quod ad abſolutam perfectamq; religionem attineat. Quod vt plane præſtet, hi etiam libri in primis faciunt. Quos eò libentius edendos, publicandoſq; curaui, quod exiſtimarem ſummum illud religionis, ac pietatis noſtræ faſtigium, quod Romæ tantum obſeruari ſoleat: hactenuſque vni aut alteri cognitum erat, intellectum nunc demum ab omnibus, admirationem primùm, tum verò etiam ingentem voluptatem legentibus allaturum.

SACRARVM CÆREMONIARVM S. Romanæ Eccleſiæ.

LIBER TERTIVS.

SECTIO PRIMA.

De reuerentijs, & primo de reuerentia altaris. Cap. I.

ACcedens primum ad Eccleſiam, ſiue capellam pontifex, genufle&ctit ante altare ſuper faldiſtorium: & capite detecto orat. Cardinales prælati & alij omnes, tam clerici, quam laici, ſimiliter primum intrantes genufle&ctunt in terram: orantque. Pontifex ſurgens ab oratione cum mitra, veneratur altare caput inclinando, antequam inde diſcedat. Cardinales quotiens vadunt verſus altare vel ante illud tranſeunt, profunde caput inclinant altari alij omnes tam Epiſcopi, quam clerici, ſiue laici tranſeuntes, ante altare genufle&ctunt.

Quod Romanus Pontifex nemini reuerentiam facit. Cap. II.

ROmanus Pontifex nemini omnino mortalium reuerétiam facit, aſſurgendo maniſeſte, aut caput inclinando ſeu detegendo. Romanorum vero Imperatori, poſtquam illum ſedens ad oſculum pedis, & manus ſuſcepit, aliquátulum aſſurgit, ad oris oſculum mutuo charitatis amplexu illú benigne recipiens: Idem aliquando facit & magnis Regibus. Cæteros omnes tam principes quam prælatos, cuiuſcunque dignitatis ſint, cum ad oris oſculum eos recipit, non aſſurgit, ſed ſedens recipit. Conſueuerunt tamen Pontifices Cardinalibus, & maximis principibus priuatim aduentantibus, & reue-

rentiam facientibus, cum non ſint in pontificalibus, aliquantulum caput inclinare, tanquam reuerentiam reddentes. Et hoc non ex officio, ſed ex laudabili humanitate.

De reuerentijs, quæ Romano Pontifici exhibentur. Cap. III.

Omnes mortales, & præſertim Chriſti fideles, cuiuſcunque ſint dignitatis & præeminentiæ, cum primum in conſpectum Pontificis adueniunt diſtãtibus ſpacijs ter debent ante illum genuflectere, & in honorem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, cuius vices in terris, eius pedes oſculari. Imperator, Reges, maximi principes, principum ſeu Potentatum Oratores, prima vice & ad oſculum manus, & oris recipiuntur, alij ad pedes tantum. Cardinales vero profunde ſe inclinant bis, & tertio flectunt genu nouiter venientes, & oſculantur pedem Pontifici ſacra tractanti. Cardinales dextram manum ſub auri phrigio pluuialis oſculantur: Epiſcopi parati genu tantum. Imperator, Reges, & maximi principes manum, & pedem.

De ſolenni Reuerentia Cardinalium, quomodo & quando fiat. Cap. IIII.

Quotieſcunque Pontifex paludatus, & mitratus in publicum exit, ſiue ad diuinum officium, ſiue ad Conſiſtorium, exhibetur ei ſolẽnis reuerentia a Cardinalibus in hũc modum. Poſtquam Pontifex in ſede ſua aliquãtulum quieuit, ſiue in publico Conſiſtorio, aſſiſtentibus ſibi duobus Diaconibus hinc inde. Prior Epiſcoporum Cardinalium incipiẽs, anteriorem cappæ ſuę partem manibus eleuans, & caudam illi⁹ per terram trahẽs, verſus Põtificem proficiſcitur. Cum ante illius faciem ex oppoſito venit, firmans ſe, & manibus extenſis ab anteriori parte cappam capiens, manus ſic cappa inuolutas eleuans ſimul iungit ante pectus, & profunde ante Pontificem caput & humeros inclinat. Idem prius facit ante altare, ſi eſt in capella: tum recte procedens ad Pontificem, manus ad pectus cum cappa tenens, ne illa greſſum impediat, gradus ſolij Pon

tifica

tificalis aſcẽdit & Pontificis manum dextrãm ſub auriphrigio pluuialis protẽſam oſculatur: deinde aliquãtulum retrograde a ſede diſcedens profunde iterum Põtifici ſe inclinat, & ad ſiniſtram ſuam ſe vertens, ad locum ſuum reuertitur. Idem omnes faciunt ſuo ordine. Prior preſbyterorum Cardinalium ſi Miſſa tunc eſt celebrãda, cum fecit reuerẽtiam, firmat ſe ad dextram Pontificis, & miniſtrat incẽſum, (vt inferius dicemus, cum de incẽſatione tractabimus,) inde ad locum ſuum reuertitur. Duo Diaconi aſſiſtentes, ſi nõ fecerũt reuerẽtiam in camera Põtificis, cum illum ſacris induerũt, quod facere plerũque ſolent, faciũt nũc in loco ſuo poſt preſbyteros Card. Huiuſmodi reuerẽtia a Card. nõ fit niſi ſemel in die, quocũq; tempore: neq; vnq̃ eodem die reiteratur, etiam ſi bis eodem die cõuenirẽt, videlicet ad Miſſam, & ad Veſperas: & nũquam fit niſi Põtifex ſit cũ pluuiali & mitra: Neq; vnquam fit in officio defunctorum, aut in die Veneris Sancti, etiam ſi Papa haberet pluuiale, & mitram

De reuerentia Cardinalium ordinaria erga Pontificem. Cap. V.

Item Cardinales, quotieſcunque Papa ſurgit in capella, & ipſi ſurgunt: tranſeunte ante eos Pontifice, diſcooperiũt caput, & ſe inclinant. Cum loquuntur cum Pontifice in circulis, aut in publico, detecto capite inclinati loquuntur: clam vero & in conſiſtorio ſecreto iuſſi ſedent, & cooperiunt. Similiter cum Papa vertit ad quemlibet eorum ſermonem, ille talis ſurgit, & caput detegit: & ſic permanet niſi iubeatur a Papa ſedere: ſimiliter cum reſpondet. Item cum papa nominat venerabiles fratres noſtros S.R.E. Cardinales, omnes aſſurgunt aliquantulum, & caput detegunt, cardinales diſcedentes de curia vel de nouo redeuntes, ſiue publice ſiue priuatim recedãt, vel recipiantur a pontifice: oſculantur pedem eius, & eleuati manum, & os, ſi inuitentur: maxime cum reuertuntur.

De reuerentia Cardinalium inter ſe. Cap. VI.

CArdinales inter ſeſe & geſtis, & verbis, & nutu ſummam exhibēt reuerētiā, ſtando, ſedēdo eūdo, equitando, & in rebus omnibus alter alteri deferendo. Quando aliquis Cardinalium in præſentia Pontificis publice celebrauit, ſi Papa diſcedat e capella antequā Cardinalis deponit ſacras veſtes, tunc duo ſui ordinis Cardinales remanent in ſcamno ſuo illū expectantes: Et cum ille reaſſumpta cappa ſua a faldiſtorio diſceſſerit, vadunt illi obuiam, congratulantur de celebratione deuote peracta, & deducunt illum, vbi ſunt alij Cardinales. Si autem Papa eſt adhuc in capella, ille reaſſumpta cappa vadit ad locum ſuum: & nullus Cardinalis illum expectat, aut obuiā vadit: neque per illos fiet ei aſſiſtentia præſente Pontifice. Fit autem eis aſſiſtentia abſente Pontifice, in principio, & in fine, ab alijs prælatis domeſticis ſuis, aut particularibus amicis ſuis. Et cum Cardinalis abſente Pontifice eſt facturus officiū, ſemper antequam incipiat, petit licentiam per Cæremoniarium ab alijs Cardinalibus: & quoties ex faldiſtorio vadit ad altare, facit eis reuerentiam, & illi aliquantulum, etiamtunc aſſurgere debent.

Quando aſſurgunt Cardinales, & Prælati in capella. Cap. VII.

INter ſacra, ſi Epiſcopus, aut preſbyter Cardinalis aſſiſtens, aſſurgit aliquid acturus aut dicturus, duo Diaconi aſſiſtentes, & ſimiliter Epiſcopi aſſiſtentes aſſurgunt: alij autem Cardinales, & prælati non ſurgunt. Si vero aliquis ex alijs Cardinalibus ſurgit, omnes alij Cardinales, & prælati, qui ſunt in capella ſurgunt, præter aſſiſtentes.

De reuerentia Cardinalis, quando venit officio iam inchoato. Cap. VIII.

SI quis Cardinalium incepto iam officio, pontifice in ſolio ſuo reſidente, ad capellam venerit, primum, vt cancellos ingreſſus eſt, paululum progreſſus genuflectit verſus altare, & orat: Tum ſurgens procedit, & facta vt alij reuerentia, caput inclinando altari, & Papæ, aſcendit ad ſedem, & oſculatur manum Pontificis ſub auriphrigio: & cum inde diſcedit iturus ad locum ſuum, aſſurgunt omnes Cardinales, & omnes pręlati, & antequam ipſe a Pontifice facta reuerentia diſcedat, nemo illi, neque prælatus, neque Cardinalis aſſurgit. Quod ſi forte dum ille venit, Papa ſtaret, orationes, Euangeliũ, ſiue tale quippiã audiens, tũc Cardinalis cum ſurgit ab oratione, ſtet, & expectet quoad Papa ſedeat, & tũc vadit ad reuerentiã exhibendã. Quod ſi venerit dũ fit per alios reuerentia, vadat in locũ ſuũ procedens, ſedeat ſecundũ ſuũ ordinẽ. Qñ aũt in abſentia Papæ fit officium, & aliquis Cardinaliũ ad capellã venerit incepto iam officio, primo genuflexus orat verſus ad altare, vt ſupra: Tum ſurgens capite detecto, vertit faciem ad ſedes prælatorum, caput inclinando quaſi eos ſalutans: qui omnes, vt primum ille ſurrexit ab oratione, ei aſſurgunt, & detecto capite, & ſalutatis pręlatis, ille pergit verſus Cardinales ſui ordinis, & nõ vadit ad locum ſuũ directe, niſi eſſet vltimus, ſed ab vltimo incipiens, quaſi ibi remanere velit, inuitatur a ſingulis, vt aſcendat, quouſque veniat ad locum ſuũ directe, niſi eſſet vltimus, & ipſe modeſte ſemel atque iterũ inuitat ſubſequentẽ, vt pręcedere velit: & tandẽ in locũ ſuũ reſidet. Hoc idẽ facit quotieſcunque aliquis venit poſt alios, pręſente vel abſente Pontifice, ſemper incipit ab vltimo loco preſbyterorum, ſi eſt Epiſcopus, ſiue preſbyter, Diaconorum, ſiue eſt diaconus. Et nota, quod quandiu vnus ex Cardinalibus ſtat, omnes Cardinales, & omnes pręlati ſtare debent, præterquam in præſentia Papæ aſſiſtentes, vt ſupra diximus.

De reuerentijs erga Cardinales. Cap. IX.

REuerendiſſimi Dñi Cardinales, qui baſes, & columnæ, ſunt Sacroſanctæ Ro. Eccleſiæ, & mẽbra nobiliſſima mi ſtici corporis, merito ab omnibus, & vbique veneran-di ſunt & maxime honorãdi, ita tamẽ, quod ſit differentia inter ipſorum & ſummi pontificis reuerentiam.

De reuerentijs, quæ fiunt Cardinali diuina cele-branti. Cap X.

CArdinali igitur celebrãti in præſentia Papæ, neque fiunt genuflexiones ab aliquo, neque fit ei prægustatio, ſiue credẽtia. Et ſimiliter ĩ omnibus alijs actibus publice aut priuatim, coram põtifice nemini iſti duo actus reuerẽtiales exhibẽtur, niſi tãtum Romanorum Imperatori, ſi adeſſet in cõui uio cum Papa: nõ Regi, nõ Cardinali, nõ Principi, quãtumcũq; maximo. In abſentia vero Põtificis, Cardinali celebrãti fiunt genuflexiones a Scutiferis, cum lauat manus, & capellanis, dum accipit & dum dimittit ſandalia, dum fimbrias tenet: & fit prægustatio. Et quoniam Cardinalis celebrãs abſente põtifice, cum e faldiſtorio vadit ad altare cum mitra, facit reuerentiam Cardi nalibus, caput illis inclinando: videtur valde conſentaneum, vt tunc Cardinales, alij ei aſſurgant, & in reuerentia correſpon-deant.

De Bulla pro celebrando ſuper altare ſancti Petri. Cap. XI.

ADuertendum tamẽ, quod nemini, neq; Cardinali licet celebrare ſupra altare S. Petri, aut aliarum Eccleſiarum Patriarchalium vrbis, niſi diſpenſatione Papæ, de qua debet conſtare per litteras Apoſtolicas bullatas, affigendas pro pe altare. Curet igitur Cardinalis, qui eſt celebraturus, vt in tem pore expediatur Bulla.

De

De reuerentijs, quæ priuatim fiunt Cardinalibus. Cap. XII.

IN alijs autem actibus, tam domi quam alibi, & ſi nõnulli dicãt, in curia Ro. genuflexiones põtifici tãtummodo deberi, ego tamẽ arbitror nõ eſſe abſurdum, ſed ſatis honeſtum, ſimplices laicos, & clericos nõ prælatos, in primo congreſſu ante Card. genuflectere: nõ tamẽ in palatio Apoſtolico, & minus p̃ſente põtifice: Sed ad modeſtiam & benignitatem Card. pertinet: & cẽſeo, quod nõ dimittãt illos diutius permanere genuflexos, & clericos, præſertim in ſacerdotio, aut aliqua dignitate Eccleſiaſtica cõſtitutos: ſed vt primum ante ſe genua flexerint, ſtare iubeant, neque aliter eos audiant: Quod a pluribus Reuerendiſſimis patribus ſeruari vidi. Cum Cardinales lauãtur ante comeſtionem, vel poſt, conſueuerunt omnes laici domeſtici genuflectere, alij caput detegere.

De reuerentia Epiſcoporum erga Cardinales. Cap. XIII.

QVod autem aliqui ex Reuerẽdiſſimis Dñis Cardinalibus permittãt, vt audiui, Epiſcopos ante ſe loqui genuflexos, & in mẽſa dum manus lauãt, ſimiliter mantile miniſtrare, valde abſurdum videtur. Et quamuis ſæpe apud pleroſque Reuerendiſſimos Dominos in cõuiuijs fuerim, & ante, & poſtquam inter Epiſcopos indignus adſcriptus ſum, nunquam tamẽ id ſeruari vidi, adſcribẽdum eſt hoc, (pace illorum dixerim) ignauiæ, ac vecordiæ prælatorum, qui talia faciũt, qui ſupremam in Eccleſia Epiſcopalem dignitatem nõ cognoſcũt, ſiue eorũdem ambitioni, atque adulationi, qui vt gratiam Cardinalis aucupẽtur, dignitatis ſuæ rationẽ nõ habẽtes, q̃ ſeruiliter deturpãt Card. aũt q̃ talia ſiue ex inaduertẽtia, ſiue alia cã patiũtur, ĩ charitate Dei obſecro, vt ĩportunas hmõi adulationes reijciãt, & cogitẽt Summum Pontificem nõ alio titulo quam Ep̃ali decorari, & cum is publice, & in re diuina lauat manus nõ Epiſcop⁹ aliquis, ſed capellan⁹ ſuus, Auditor Rotę mãtile ſubminiſtrat.

ſtrat. Quod ſi forte aliquos mei ſimiles in tãto faſtigio viderint, non perſonam, ac ſacroſanctam dignitatem in eis venerentur, & opera illorum vtantur in his rebus, quæ dignitati vtriuſque congruunt. Decet tamen Epiſcopos in oĩbus publice & priuate, quantũ per dignitatẽ licet, Reuerendiſſimos dños Cardinales, honorare, ac venerari, & eis pro viribus aſſiſtere, obſequi, & inſeruire. Nec minus cõuenit Cardinales ipſos benigne ſuſcipere Epiſcopos: & quos ſummus Pontifex fratres appellat, non vt ſeruos, ſed vt confratres honorare. In capella pręſente Pontifice nulla Cardinalibus per tranſeũtes ante illos fit reuerentia, niſi per illos qui dant incenſum, ſiue pacem, vt ſuo loco dicemus. Abſente vero Pontifice, fit reuerentia per tranſeuntes ante eos caput inclinando, tam per celebrantem, quam per alios miniſtros.

De reuerentia, quę fit Epiſcopo celebranti. Cap. XIIII.

EPiſcopo in Ro. curia celebranti coram Papa vel coram aliquibus Cardinalibus, nullæ fiunt genuflexiones, & nõ fit pręguſtatio. Si vero neque Papa, neque aliquis Cardinalium adſit, fiunt genuflexiones, & præguſtatio, vt in ſua Eccleſia, ſi voluerit. Epiſcopus cum Papa loquens, genuflexus ſemp pmanet dum loquitur, & dum ei per papam reſpondetur.

SECTIO SECVNDA.

De ordine ſedendi in capella Papæ. Cap. I.

SVmmus Pontifex in ſolio ſuo põtificali ſedet, quod ornatũ eſſe debet cũ ſuo puluino, aureo panno, cũ poſtergali ex colore tẽpori congruente in capella. In conſiſtorio aũt publico etiam cum panno aureo pendente ſuper caput, ſcabellum maius ſimul cum plano ſolij panno rubro cooperitur, & apud magnum ſcabellum apponit̃

par-

paruum detectum,quo pro gradu vtitur.Hinc inde a dextris & a ſiniſtris ſedent ſuper ſcabella nuda rubro colore depicta, Diaconi duo Cardinales aſſiſtentes,qui pontifici ſeruiunt, & illum ſemper deducunt. Et debent eſſe antiquiores Diaconi, id eſt, primo aſſumpti. A dextris Papæ infra gradus ſolij Epiſcopi & preſbyteri Cardinales ſedent cum ſcamnis longis, cum gradu, & poſtergali, pannis,quos vocant Attrebatenſes, ornati. Ea ſcamna duas fere partes quadraturę conſiſtorij occupant.In alio ſcamno ſito contra primum ſcamnum Epiſcoporum Cardinalium,pariformiter ornato, ſedent Diaconi cardinales, & antiquiores in capite. Quod ſi preſbyteri Cardinales in ſuis ſcamnis ob multitudinem ſedere non poſſunt: ſedent in ſede Diaconorum,ordine tamen retrogrado, vt antiquiores ſint in fine ſcamni, & illorum iunior ſit poſt iuniorem Diaconum Et hoc modo antiquior preſbyter, qui vltimo ſedet in iſta ſede, videtur continuare poſt vltimo ſedentem in ordine Epiſcoporum & preſbyterorum.Hoc ſæpe accidit in Baſilica S. Petri, dum in abſide ſiue tribuna Eccleſiæ,apud altare maius diuina celebrantur. Quod ſi forte adeſt aliquis princeps,qui ſedere ſolet poſt Diaconos Cardinales in eorum ordine,vt hoc tempore Deſpotus Peloponenſis,hic ſedebit medius inter vltimum Diaconū, & vltimum preſbyterum: ſi autem vltra duos aſſiſtentes non ſuperſit niſi vnus Diaconus, ille ſederet poſt vltimum preſbyterum Cardinalem,in quocunque ſedili preſbyter ille ſedet,qđ ſi nullus ſupereſſet Diaconus, & preſbyteri in ſuis ſcamnis ſedere non poſſent,ſederent ordine ſupradicto.Si Imperator Romanorum adeſſet,ſedet in ſede cum poſtergali, & paruo ſcabello viridi, ornata cum ſuo puluino & panno aureo viridi, ſita inter ſedem Pontificis & ſcamnum Epiſcoporum Cardinalium. Et tunc Diaconi aſſiſtentes non ſedent in loco conſueto apud ſedem, ſed apud faciem Pontificis in paruis ſcabellis, poſitis ſupra ſupremū gradū ſolij pōtificalis in cornibus. Reges ēt, inter quos cōputabať Impator Græcorū,ſedēt:prim⁹ ſi plures adſunt poſt primū epm Card.& ali⁹ poſt ſecūdū,& ita deinceps:ſic q̄ſ ſēp

aliquis Cardinalis, ſiue Epiſcopus, ſiue preſbyter, ſit medius inter Principem & principem. Primogenitus Regis ſedet poſt primum preſbyterum Cardinalem ſi Papa celebrat,& ſi Rex ad ſit, ſedebit ſolus in cathedra nuda inter Cardinalem aſſiſtentē Papæ,& Epōrum Cardinalium ſedem. Fratres autem, aut alij ſi lij Regum, & reliqui maximi principes ſedēt, vel inter Diaconos mixtim cum eis, ita tñ vt vnus Diaconus primo ſedeat, & poſtea vnus princeps,& ſic deinceps vel ſedent poſt eos Diaconos in eodem ordine ſecundum qualitatem ipſorum. Si null' adeſſet Diaconus Cardinalis, ſedēt eodem ordine inter & poſt iuniores pſbyteros Cardinales. Quatuor vero Patriarchæ principales,videlicet,Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus,& Ieroſolymitanus,ſedere conſueuerunt inter Epiſcopos Cardinales, vt ſupra diximus de Regibus,& in curia Romana ferebant continuo cappam,& faciebant ſibi deferre caudas vt Cardinales: noſtris autem diebus,& tempore Eugenij Quarti,neque ſedent inter Cardinales,neque portatur eis cauda. Sedent autem ante aſſiſtentes Papæ Epiſcopos non Cardinales, & vt aſſiſtentes ſeruiunt Papæ de libro& lumine. Alij Principes non ita clari, ſedent in ſupremo gradu ſolij Pontificalis.

Ad ſiniſtram vero Pontificis in ſedibus humilioribus ſedent Epiſcopi non Cardinales aſſiſtentes Papæ, & inter eos Sacriſta palatij Apoſtolici, in loco ſtatui ſuo condecenti. Et hoc dico ſi eſt prælatus,vt ſemper conſueuit eſſe. Reliqui prælati ſedent in ſedibus pro eis ordinatis,retro ſcamna Diaconorum Cardinalium,ſine gradibus,aut poſtergali.

In capella autem Sancti Petri, infra ſedilia ipſorum Diaconorum, primum locum inter prælatos obtinent Vicecamerarius, deinde Oratores Regum,ac principum prælati, tum Archiepiſcopi, Epiſcopi,Protonotarij,Abbates, Generales Ordinum & Pœnitentiarij,ſed Protonotarij,& Abbates,ſolent habere proprium locũ vltimũ in ordine:alij ſupradicti ſedēt poſt Epōs in fine ſcamnorũ.Legi tñ,ꝙ Procurator Ordinis Ieroſolymitanorũ,& ꝓcurator Ordinis Theutonicorũ,cõſueuerũt ſedere poſt.

Abbates.

Abbates. Meo tempore non vidi eos ſedentes ibi, neque alibi, vt procuratores, ſed aliquando gerentes ſe pro Oratoribus ſederunt cum alijs Oratoribus. Si autem Vicecamerarius eſt ꝓtonotarius, cum prelati habent ſacra paramenta, debet tenere primum locum in ſedili Protonotariorum, & poſt eum alij oratores principum, ſi ſint eiuſdẽ ordinis. Senator, Cõſeruatores, & Barones vrbis, atq; alij proceres, ſupradictis primis inferiores, ſedebũt in ſecũdo, & tertio gradu ſolij põtificalis ꝓ eorum qualitate: Primum inter iſtos Senator locũ obtinebit, Oratores Cæſaris, Regum, principum, & potẽtatum: qui ſunt prælati, ſedent ordinate poſt ſcamna Epiſcoporum, ſiue preſbyterorum Cardinalium, ante faciem Pontificis ſedentis, niſi ibi ſit altare, vt in S.Petro, & ſimilibus locis fiũt quaſi duæ aulæ officialium, incipiẽtes infra gradus ſolij, hinc inde, & ſimul coniunguntur ante faciem Papæ, in capite ſcamni Diaconorũ Cardinaliũ: & hi oẽs officiales ſedere debent in terra ſuper pãnos virides, qui cooperiũt ſoliũ capellæ: Etſi noſtro tpe, qui a ſiniſtris ſunt, vſurpauerũt ſibi ſedes ſup gradus ipſius capellæ in palatio Apoſtolico. Qui vero ſunt a dextris, ſedent in terra ſine aliquo ſedili, ſecundũ antiquas, & debitas cæremonias, quãuis ſint digniores: quod profecto rationi non quadrat. Hic ordo ſedẽdi ſuper terram, cõfunditur etiam in capella S.Petri, poſt tempora Pauli Secũdi. Nam tũc nemo ipſorum audebat ſedere, aut in gradibus capellæ palatij, aut in gradibus ſolij Põtificalis in capella S.Petri, niſi in vltimo tm̃ gradu. Ordo aũt ſedendi in ipſis, talis eſt: Subdiaconi primum deinde, Auditores Rotæ, Clerici cameræ, Acoluthi, cubicularij, Secretarij, & Aduocati ſimul, qui alas cõiungunt ante faciem Pontificis.

Subdiaconorum antiquior primum locum obtinet a dextris, ſecundus primum locum a ſiniſtris, tertius ſecundum locum a dextris, & quartus ſecundum locum a ſiniſtris, & ſic deinceps. Ex Auditoribus Decanus Rotæ, ſeruit de mitra, & ſedet inter Cubicularios ſecretos in capella palatij, & locis ſimplicibus. In Eccleſia autem San-

cti Petri, ſedet ſuper gradum ſecundum, aut tertium, non longe a pedibus Diaconi Cardinalis a dextris, vt commodius miniſtrare poſſit mitram. antiquior ex alijs primum locum tenet a dextris poſt Subdiaconos, tertius primum locũ a ſiniſtris poſt eoſdem. A dextris poſt primum Auditorem, locum tenet Magiſter ſacri palatij: qui vbicunque ordines Curiæ conueniunt, ſi adeſt, ſedet, vel ſtat poſt vnum ex Auditoribus, etiam ſi vnus tantum adeſſet, vel ſi omnes adeſſent, vnus tantum ex eis præcedit Magiſtrum ſacri palatij, & ita vidimus ſemper ſeruari. Sequuntur deinde hinc inde alij Auditores, clerici cameræ & cubicularij. In coniunctione alarum, Secretarij & Aduocati ſedent. Quod ſi numerus cubiculariorum, & aliorum inferiorum eſſet amplior, conduplicantur poſt primos alij: ita tamen vt in primo circulo ſint ex omni ordine aliqui poſt ipſos. E regione Papæ ſedent procuratores quatuor Ordinum mendicantium, & poſt eos procuratores aliarum religionum, duo Cubicularij ſecreti ſedent in terra ad partem ſiniſtram, haud longe a ſede papæ ad pedes epiſcoporum aſſiſtentium: & inter eos medius Decanus Rotæ ſeruiens de mitra, & Secretarius Papæ, ſi non eſt p̃latus. Medicus Papæ, ſedet in capite gradus ſcamni Diaconorum Cardinalium ante pontificis faciem: caudatarij Re. Cardinalium ſedent ſuper gradus ſcamnorum ad pedes Dominorum ſuorum: prçlatus celebrans ſedet in ſuo faldiſtorio prope cornu epiſtolæ: aſſiſtens capellanus eius, in gradu altaris penes prçlatum, & ante eum Diaconus & Subdiaconus miniſtrantes: ſeruiens de mitra poſt renes capellani aſſiſtentis. Reliqui miniſtri celebrantis cum ſuperpellicijs ſedent ſuper terram, facientes alam a ſiniſtra: prçlati & omnes prædicti vertunt faciem ſuam ſedentes, vt vertit celebrans. Cathedra ſiue faldiſtorium celebrãtis, ſi locus patitur ſemper debet eſſe apud ſiniſtrũ cornu altaris hoc eſt a latere epiſtolæ. Hoc enim cornu ſiniſtrũ voco reſpectu ipſius altaris, ſicut eſt dextrũ vero, vbi legitur euangeliũ. Qui aliter appellãt, reſpectum habent ad celebrantem, non ad altare. Nam vnumquodque corpus dextrum latus habet & ſiniſtrum. Sed

celebrans

celebrans dum cantat, vel legit officium Miſſæ, vertit faciem ad altare vbicunque. Dum autem ſedet, ſi altare eſt apū̄d parietē, & tam chorus, quā populus ſunt inferius, vt in capella palatij, & communiter in pleriſque Eccleſijs, tunc Prælatus ſedens vertat faciem ad populum, & ſolium Papæ tunc locari ſolet a parte Euangelij, id eſt dextra: ſi vero altare ſit in medio, a ſede id eſt, tribunæ Papa ſedet in medio contra altare, & celebrans in cornu Epiſtolæ prædictæ: & vertit faciem ad ſedem Papæ, vt in S. Petro, & multis Eccleſijs vrbis. Alij autem præter ſupra nominatos quantumcunque nobiles, aut graduati ſint, non ſedent in capella Apoſtolica: laici ſtant, clerici togati ſedent in terra, ſuper pannos virides: ſed in capella S. Petri & locis ſimilibus, quia extremitates alarum coniungi non poſſuntpropter altare, Cubicularij, & alij inferiores ſedent ad partem poſt primos in terra, vel inter ſedes prelatorum ad ſiniſtram, & gradus ſolij pontificalis. Et nota, quod nullus omnino cuiuſcunque ordinis ſit, debet ſedere ſolus. Si vnus ſupereſſet Diaconus, ſederet cum Preſbyteris Cardinalibus. Si vnus tantum adeſſet Protonotarius aut Abbas ſedebit poſt epiſcopos, & ſic de ſingulis. Capellani Curiales, qui aderunt, ſedent in terra inter ſcamnum Cardinalium. Et hic eſt ordo, ſedendi in capella Apoſtolica. Alij autem officiales, qui non ſedent hoc ordine, ſtant.

De illis qui ſtant. Cap. II.

Magiſter ſacri hoſpitij, quæ dignitas, vt alias diximus eſt in nobili domo comitum, ſtát ante introitum ſcamnorum Cardinalium, ideſt, apud finem ſcamni preſbyterorum Cardinalium: & poſt eum ſtant Magiſtri hoſtiarij, cum ſuis virgis purpura tectis. Scutiferi Papæ & minores nobiles, ſtant in ipſo introitu ſcamnorum, & poſt ſcamnum preſbyterorum Cardinalium.

De

De ſeruientibus armorum. Cap. III.

SEruientes armorum ſtant circa hoſtium cancelli capellæ, intus & extra ſeruantes oſtium cancelli. Quamuis antiqs temporibus nullo pacto intrabant capellam, ſed extra cancellum ſtabát omnes. Sed nõ eſt multũ incõueniens, quod duo ex eis ſint intus, dummodo contineant ſe apud oſtium, & non diſcurrant per capellam. Quod ſi aliqua mãdata habeant ad extra ad Dños Cardinales, aut alios, nutu vocent aliquem ex clericis Cæremoniarum, & per illum mandata tranſmittant. Intra cancellos Papæ, non permittant intrare niſi illos, qui debent intrare, multitudinem ſtantium intra cancellos & ſcamna Cardinalium expellant, ita quod nõ occupent prelatos, neque cõculcent Oratores. Dimittantur ibi tm̃ nobiles Scutiferi Papæ, & vnus vel duo ꝑ quolibet Cardinali: clerici togati in terra ſedeant, aut extra mittantur. In capella non permittant ſedere ſuper ſcamna, niſi oratores & prelatos conſuetos: procurent, vt teneatur ſilentium, dum ſacra fiunt, & maxime dum fit ſermo, & dum cantores ſilent. Quomodo autem ſedere debeant, in ſuis locis poſuimus

De clericis cæremoniarum. Cap. IIII.

RVrſus circa altare clerici cæremoniarum circumſtant, & apud credentiam intenti, & ſolliciti ad omnes actus qui in capella fiunt. Hi præcogitare ſemper, & meditari debent, quæ ſunt agenda, & quę inſtant, ſtrenue, diligenter & memoriter exequi, tractareq; oĩa ſumma dexteritate, & modeſtia. Non eſt mediocre onus clericorum cæremoniarum, qui ꝑ oĩbus vigilant in capella: & quibus oĩum defectus adſcribũtur. Hi duo tñ ordinarij eſſe conſueuerunt: alter in diuinis curam præcipuam gerat circa perſonam pontificis, ad quam ſemper reſpiciat, ſi quid imperet, & ad omnes qui ſunt in capella, vt ꝑlati, vt Oratores, vt nobiles, vt alij omnes ſtent ſuo quiſq; loco: non tamen diſcurrat ſurſum, & deorſum ſine cauſa, vt videat multa

multa agere, vt quidam faciebat. Ad ſummum pōtificem nō accedit ſine vrgēti cā, vel niſi vocatus: & tunc cum ſolitis & debitis reuerētijs ad Reuerendiſſimos Dños Card. accedat cum opꝰ eſt, cū grauitate & reuerentia. Alter vero cleric⁹ cæremoniarum vacet altari, & circa pſonā celebrātis, ac aliorū miniſtrorū: vterque tñ oīa proſpiciat & pariter curet ſuppleatq; defectus collegæ cum illos prçuidet. Anteq̄ vadāt ad capellam, maxime in ſolēnitatibus & actib⁹ non frequētatis, cōueniant ſimul, ꝓuideāt q̄ ſunt agēda diuidāt inter ſe onera, & cōcordēt de occurrētib⁹, ne poſtea in capella oporteat cōtēdere. Iunior deferat antiquiori, id eſt in officio priori, & primas partes illi pmittat: prior tractet iuniorē & nouitiū vt fratrē, & bonū collegam. ſi habēt tertium, eo vtantur vt decet. Quanto plures erunt ſi erūt cōcordes & ordinē inter ſe ſeruabunt, facilius & melius ſatisfacient. Si erūt inter ſe contrarij, melius eſſet vnus tm̄. Cū ducunt aut reducūt prçlatos aut nobiles ad data ſibi loca, vel ad aliquos actus, modeſte, & reuerenter incedāt, & genuflexiones atq; inclinationes doceāt: ſimiliter miniſtros altaris, & qñ aliquē actum facere debēt (nam oēs magni & parui a cæremoniario deducūtur) quiete & modeſte ducant, miniſtrent, & aptent: ac non vrgeant, non impellant, non vehant, ſicut aliqñ fieri vidi. Cæremonias oēs, & maxime in Miſſā Papali, & quæ ad perſonam Papæ pertinent, grauiter, modeſte, & cum congruenti mora peragant, vt reuerentiam & deuotionem aſpicientibus maiorem inducant.

De Cardinali aſſiſtente pontifici in diuinis. Cap. V.

SVmmo Pontifici celebranti, ſiue audiēti diuina ſolenniter, ſemper aſſiſtit prior Eꝑorum, ſiue prior preſbyterorū Cardinalium in officio capellani, prçterquam quando Papa nō habet mitram: tunc enim nulla fit aſſiſtentia. Aſſiſtentia etenim fit in Miſſa, in Veſperis, & in benedictionibus. In Matutinis nunquam fit: quia tunc Papa nunquam habet mitram.

Quando

Quando Epiſcopus Cardinalis aſſiſtit Papæ celebranti, & de diebus ſupplicationum. Cap. VI.

PRior Epõrum Cardinalium aſſiſtit in diebus ſupplicationum, quando Papa vadit ſub Baldachino, & cum ſupplicatione ad altare, videlicet ĩ Natiuitate Domini Ieſu Chriſti, in Circunciſione, in Epiphania, Ramis palmarum, Cęna Domini, Reſurrectione Domini, Aſcenſione, Pentecoſte, Dominica Trinitatis, Corporis Chriſti, Sancti Ioannis Baptiſtę, & Sãctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & in omnibus glorioſiſſimæ Virginis Mariæ feſtiuitatibus. Item in feſto Omnium Sanctorum, in canonizatione alicuius Sancti, in ſua coronatione, & quotieſcunque ſolennizaret aliquod feſtum. In his omnib⁹ aſſiſtit eps Cardinalis, & ſedet ſuper nudam cathedram inter papam & alios epiſcopos Cardinales, & Papa celebrat in Veſperis, & in Miſſa.

Quando presbyter Cardinalis aſſiſtit Papæ celebranti. Cap. VII.

PRior aũt presbyterorũ Cardinaliũ ſeruit in alijs temporibus, videlicet in Dñicis Aduentus Dñi, in ſecundo & tertio die poſt Natale Dñi, in die Cinerum, in Dñicis Quadrageſimæ, pterq̃ in Palmis, in Paraſceue, in Sabbatho Sancto, & Albis, in ſecunda & tertia Feria Paſchatis, & Pẽtecoſtes in ordinationibus, & ſi qñ Papa in Vigilijs, aut pro defunctis ſolẽniter celebraret, quod raro accidit. Papa enim ſecundũ antiquas cęremonias, nunq̃ conſueuit ſolẽniter celebrare pro defunctis. Itẽ in abſolutionibus defunctorũ, ſi qñ fiunt p Papã, & in oĩb⁹ bñdictionibus, & quotieſcunque Papa intereſt diuinis, & non celebrat principaliter.

De aſſiſtentia in Veſperis cum paramentis. Cap. VIII.

CArdinalis igit̃ aſſiſtens põtifici, ſiue eps, ſiue presbyter, in veſperis Papalibus indutus pluuiali, & alba mitra, ſedet in ſua nuda cathedra, ſi eſt epiſcopus Cardinalis, ſi

vero

vero eſt preſbyter, in ſcabello nudo, inter ſedem Papæ, & Epiſcoporum Cardinalium ſedilia. Cum Papa eſt intonaturus primam antiphonam ad Veſperas, accedit ad eum, & ſuper caput ſuum retinet librum, ex quo Papa intonat Añam, deinde redit ad ſuam cathedram: ſtans deinde in ſuo loco intonat tertiam antiphonam. Item cum Papa eſt intonaturus hymnum, ſimiliter accedit, & tenet librum, & redit ad locum ſuum. Similiter cum intonat antiphonam ad Magnificat, & tunc non diſcedit: ſed poſtquam Pontifex intonata Aña ſederit, accipit nauiculam incenſi de manu Acoluthi, & miniſtrat Pontifici, dum imponit incẽſum more ſolito: deinde reddit nauiculam Acolutho, & expectat finem antiphonæ. Tum cum incipitur Magnificat, ſequitur, Pontificem euntem ad altare. Et poſtquam Pontifex oſculatus fuerit altare, offert illi Thuribulum, quod ab Acolutho receperat, & catenularum extremitates primo exoſculatus, ponit ad ſiniſtrã manum, partẽ vero iuxta ſummitatẽ Thuribuli ad dextram, oſculando ſemper manũ Pontificis: & tunc, & quãdo aliquid dat vel recipit ab eius manibus, retrahit ſe: Deinde dũ põtifex incenſat altare. Et tandẽ finita incenſatione ſtans in cornu Epiſtolæ, accipit thuribulũ e manu Pontificis, & illud dat Acolutho, qui eũ ſeruat. Sequitur deinde Pontificẽ redeuntẽ ad ſedem ſuã, & firmat ſe ad vltimũ gradũ ſolij: & cũ Papa fuerit in ſede, accipiens Thuribulũ ab Acolutho, ſtans ſine mitra incẽſat pontificem ſtantem cum mitra: Demum reuertitur ad locũ ſuum, dato Thuribulo vni ex Subdiaconis, qui incenſat omnes alios.

Cum vero Papa eſt dicturus orationem, iterum accedit Cardinalis aſſiſtens, & retinet librum ſupra caput: deinde reuertitur ad locum ſuum. Et eſt finis ſeruitij ſui pro hac vice.

De aſſiſtentia in Miſſa cum paramentis. Cap. IX.

IN Miſſa aũt, ſi Papa deſcendit ad Eccleſiã ſupplicatione præeunte, quia ex camera Papæ mouetˀ ſupplicatio, Põtifex paratus cũ pluuiali & mitra, antequam a lecto paramẽti ſe moueat,

ueat, incẽſum ponit in Thuribulo, miniſtrāte tuc nauiculam, priore preſbyterorum Cardinalium, & deinde ĩ Eccleſia prior Eporum ſeruit diebus ſuis. In Eccleſia autem aſſiſtens Cardinalis, ſedet in loco ſui ordinis, a principio vſque quo Papa ſit dicturus orationem ad Tertiam: tūc accedit, & tenet librum in capite, etiam ſi nō eſſet paratus, & ſi eſſet dies ferialis, quod oratio eſſet dicēda per Papam genuflexum, ipſe aſſiſtēs Cardinalis genuflexus teneret librum ante Pōtificem, dum diceret orationem. Et finita oratione nō diſcedit, ſed expectat quouſque porreturaqua ad lauandum manus Papæ. Et tūc ſtās ad dextrā pōtificis, apponit manum de peluim in qua eſt aqua, & ſimul cum nobili illam portāte, infundit aquam ſuper manum pontificis: redit deinde ad locum vbi prius erat. Et in fine cum Papa accipit mitram, ipſe Cardinalis accedens immittit ei annulū Pōtificalem, & alios, & nō diſcedit amplius. Sed cum Papa vult intrare ad altare, miniſtrat nauiculam incenſi cum Papa illud in Thuribulum imponit: deinde procedit immediate ante Papā, ſimul cum Diacono Cardinali Euāgelij ad dextram. Et cum Papa facit confeſſionem ſtat ad eius dextram, & Diaconus ad ſiniſtram. Finita cōfeſſione cum Papa oſculatus fuerit altare, ſimul cum Subdiacono offert ei oſculādum librum Euangeliorum, deinde retrahit ſe ad partem, quoad Papa imponat incēſum, incenſet altare, & incenſetur. Nam apud altare non Cardinalis aſſiſtens, ſed Diaconus Euangelij ſemper miniſtrat Papæ: Cardinalis vero id officium facit, cum Papa eſt apud ſedem eminentem, & illic ſtans tenet librum ſupra caput dum Papa legit introitum, poſtea ſedente Papa vadit ad ſuam cathedram nudam, vt in Veſperis. Sed aduertendum, quod ſi aſſiſtens eſt presbyter, & non eſt Epiſcopus Cardinalis non ſedet ſuper cathedrā, ſed ſuper ſcabellum rubro colore pictum, cum pluuiali tamen, vt Epiſcopus. Cum Papa eſt dicturus, Gloria in excelſis Deo. accedit, & tenet librum ſupra caput, & deinde proſequitur cum eo hymnum angelicum, & redit ad ſedem ſuam. Item cum Pontifex eſt dicturus orationes, accedit & tenet librū

ſupra

ſupra caput, quouſque Papa finiuerit orationes: & redit ad locum prædictum, ſi fieret ſermo, & poſt ſermonem Papa faceret abſolutionem, &c. ſimiliter accederet, & teneret librū ſupra caput. Cum Papa eſt dicturus, Credo in vnum Deum, ſimiliter accedit, & tenet librum ſupra caput: & deinde proſequitur cum eo Symbolum.

Item cum Papa eſt lecturus Offertorium accedit, & tenet librum cum vero Papa legerit ſedens Epiſtolam, Graduale, & Euangelium, non ipſe, ſed Epiſcopi aſſiſtentes non Cardinales tenent librum. Accedit etiam cum Papa eſt lauaturus manus poſt Offertorium & ſeruit, vt ſuperius diximus in prima lotione: Deſcēdit deinde cum Pōtifice ad altare, & ponit ſe ad eius ſiniſtram, vbi eſt liber Miſſalis, & ibi tenet ipſum librum eleuatum aliquantulum cum ſiniſtra, & cum dextra vertit folium, & digito oſtendit Pontifici quæ ſunt dicenda: Et cum Papa poſt incēſationem manus tertio lauat, ſeruit vt ſupra. Et nota, quod quando Cardinalis aſſiſtens ſeruiturus eſt de libro, duo primi Epiſcopi non Cardinales aſſiſtentes Papæ, ſubſeruiunt ipſi: quorum prior ſeruat librum, & apponit manum, cum Cardinalis illum tenet ſupra caput, alter vero tenet candelam accenſam ante librum: & in altari ille prior tenet manum ſub libro, & præoſtendit dicenda Cardinali: alter ſimiliter tenet candelam, & iſti cum libro præueniunt ad altare, & ſimiliter ad ſedem: aſſiſtens Cardinalis præfatus, intendit deinceps adminiſtrationi libri diligenter veniendo, & oſtendendo omnia dicenda, vſque dicto Agnus Dei. Tunc vero cum Papa dicit orationem, Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis, & cætera.

Accedit ad dextram Pontificis, genuflectit, ſurgit, oſculatur altare: deinde in tempore accipit pacem a Pontifice, & eam defert ad alios Cardinales, incipiendo a primo Epiſcopo Cardinali, & illi primo dat pacem, oſculando ipſum in facie: deinde primo preſbytero, inde primo Diacono: non tantum ex illis qui ſunt apud altare, ſed ex eis,

qui

qui ſunt apud ſedilia Cardinaliũ in ſuo ordine. Deinde ſi quis eſt princeps, qui ſedeat ĩ ſcãnis Cardinaliũ, illi dat. & in fine primo ex Epis aſſiſtentibus non Cardinalibus, id eſt, illi qui ſeruit de libro: Demum dat pacẽ vni ex Subdiaconis, q̃ illã diſtribuit oĩbus gradibus, & ordinibus capellæ, more conſueto. Redit deinde Cardinalis aſſiſtens ad Põtificẽ, iã apud ſedẽ eminentẽ exiſtentẽ: & accipiens calamũ aureũ de manu Sacriſtæ, cũ quo Papa ſanguinẽ Chriſti ſugere debet, illũ cũ ſuo ſtilo ſuper quẽdã calicẽ Sacriſta vinũ ex ampulla ſuperfundente purgat. & de ipſo vino dat ad prægustandũ ipſi Sacriſtæ. Tũ cũ Pontifex corpus Chriſti ſumpſerit, Cardinalis calamũ ipſum prius a ſe deoſculatum, in calice, vbi eſt Sacramentũ, immittit, & ponit ad manus Papæ, qui cum illo Chriſti ſanguinem ſugit, & in calice illũ ad manus Diaconi Euangelij dimittit. Tũ aliquãtulũ vini, & aquę ſi Papæ placet, in calice ſuperius dicto imponẽs, nõ tñ in quo eſt Sacramentum, dat pontifici ad purificandum os. Retrahit ſe deinde ad partem Cardinalis aſſiſtens, quouſque papa poſt purificationem, manus quarto ſolenniter lauet, cui ſeruit, vt ſupra diximus: & deſcendentem deinde põtificem ad altare præcedit, illique dum legit poſtcommunionem, & cantat, ſeruit de libro: & demum data ſolenni benedictione per papam, in altari pronuntiat indulgentias ex parte pontificis: Et ſic eſt finis ſui ſeruitij in officio Miſſæ. In diebus Supplicationum, in quibus prior Epõrum Cardinaliũ aſſiſtit, prior preſbyterorum indutus ſua planeta, poſtcommunionem Corporis & ſanguinis Dñi noſtri infundit vinum ex ampulla ſuper digitos pontificis ad eos purificandos dextra ſua manu & ſiniſtra ſupponit quandam pateram auream cum anſa, & deinde vinum purificationis portat ad altare, & dat miniſtris, & ad locum ſuum reuertitur. Si vero aſſiſtit Papæ ipſe prior preſbyterorum in diebus ſupra nominatis erit indutus pluuiali, non planeta, & in Veſperis intonabit tertiam añam, & quartam Subprior preſbyterorum. In Miſſa infũdet vinum pro purificatione ad digitos papæ, ſicut ſupra diximus de priore preſbyterorum.

De aſſiſtentia Cardinalis ſine paramentis in Veſperis. Cap. V.

QVando autem Papa nō celebrat principaliter, & intereſt publice diuinis cum pluuiali, & mitra, tunc aſſiſtit, & prior præſbyterorum cum cappa lanea, tam in veſperis quam in Miſſa. Et ſeruit in hunc modum In veſperis facit reuerentiam cum alijs, & ſedet in loco ſuo a principio: deinde cū Papa dixerit, Deus in adiutorium meum intende, &c. dum incipitur prima antiphona, antequam Cardinales alij ſedeant, ducitur ad ſcabellum aſſiſtentiæ, quod ponitur ad ſiniſtrā Papæ ante aſſiſtentes Epiſcopos, ſi locus eſt idoneus, vt in capella palatij: vt in S. Petro vero & alijs locis illius proportionis, ſedet, vt in Miſſis Papalibus: Quādo locus eſſet arctior, ſederet in loco ſuo inter alios, niſi alibi eſſet locus magis cōueniens. Cum eſt apud ſuum ſcabellum: ſedet cum alijs vſque ad capitulum: tum ſurgit cum alijs, & incepta antiphona ad Magnificat, cum Acoluthus venit verſus Pōtificem cum thuribulo, ipſe Cardinalis primo accedit ad dextram pontificis, & capiens nauiculam de manu Acoluthi, miniſtrat pōtifici, vt ſuperius diximꝰ: Reddit deinde nauiculam Acolutho: & ſtans expectat finem antiphonæ. Cum incipitur Magnificat, procedit cum Pontifice ad altare, & accedens ad illius dextram, accipit Thuribulum adolens de manu Acoluthi, & illud dat ad manus Pontificis. Et cum Papa incenſauerit altare, recipit ab eo Thuribulum in cornu Epiſtolæ; & illud reddit Acolutho, & non ſequitur Pontificem redeuntem ad ſedem, ſed expectat ante infimum gradum. Et cum Papa fuerit ante ſedem ſuam, Cardinalis accipiens Thuribulum ab Acolutho, illum incenſat more ſolito, & mox reuertitur ad ſuum ſcabellum, vbi ſtans incenſatur: ſedet deinde cum replicatur antiphona, & in fine poſt benedictionem Pontificis, vadit ad ſedendum cum alijs Dominis Cardinalib. in loco ſuo.

De aſſiſtentia in Miſſa ſine paramentis. Cap. XI.

IN Miſſa autem aſſiſtens Cardinalis cum fecerit reuerentiam ſolennem Pontifici, firmat ſe ad eius dextram,& miniſtrat in cenſum,ponendum in Thuribulo: & hoc ſi tunc cantatur Introitus. Quod ſi inter reuerentiam Cardinalium, & introitum Miſſæ fiat interuallum, vt in candelis,Cineribus, palmis, & ſimilibus,tunc non miniſtrat incenſum, ſed poſtea cum Papa facta confeſſione cum celebráte redierit ad ſedem ſuam, & cum celebrans incenſauerit altare,& ipſe fuerit incenſatus,Cardinalis aſſiſtés ex circulo vel ſcamno Cardinalium veniens ante infimum gradum ſedis Papæ,finita omnium Cardinalium reuerẽtia, accipiens Thuribulum de manu Cæremoniarij, genuflex⁹ incenſat Pontificem ſedentem:&reddit Thuribulum Cæremoniario:Deinde ſtat in circulo cum alijs Cardinalibus. Et dicto cum pontifice Kyrie eleiſon, & Gloria, ſi dici debet, vadit ad ſcabellum aſſiſtentiæ,& ibi ſtat vel ſedet, pro temporis exigentia, vſquequo Cæremoniarius venit cum Thuribulo ad pontificem ante Euangelium:tunc præueniẽs Cardinalis ponit ſe ad dextram Papæ,& miniſtrat nauiculam,& mox reuertitur ad ſcabellum,& ibi permanet vſque ad finem Euangelij. Tunc ſtans ante infimum gradum incenſat Pontificem, reddit Thuribulũ Cæremoniario:& ſi eſt habendus ſermo, vadit ad ſcamnum,ad locum ſuum cum alijs Cardinalibus: ſi vero non fit ſermo, vadit ad ſcabellum ſuæ aſſiſtentiæ.Finito ſermone,& data benedictione a Papa,vadit ad circulum cum alijs dum dicitur Credo: & illo finito vadit ad ſcabellum aſſiſtentiæ. Inde cum Papa eſt impoſiturus incẽſum poſt Offertorium,accedit & miniſtrat nauiculam,vt ſupra:deinde cum celebrans incenſauit altare,& eſt incenſatus, accipit Thuribulum a cæremoniario, & incenſat pontificem ſedentem, ipſe genuflexus,& reuerſus ad ſuum ſcabellum,ſtans incenſatur a Diacono Euangelij,vt dicemus inferius. Et paulo poſt cum incipitur Prefatio, diſcedens a ſcabello,reuertitur ad locum ſuum cum alijs Cardinalibus, & ampli⁹

non

non reuertitur ad ſcabellum, quod a miniſtris remouetur, & ponitur ad partem. Sed cum in circulo cum alijs dixerit Agn⁹ Dei inde ſe mouens accedit ad altare ad dextram celebrantis, & genuflexus oſculatur altare primum & mox celebrans dicta oratione congrua, dat illi oſculum pacis, dicens: Pax tecum, & ille reſpondet, Et cum ſpiritu tuo. Deinde diſcedẽs aſcendit ad Pontificem in ſede ſtantem, & dat ei pacis oſculum, & reuertitur ad locum ſuum. Ad quem mox accedens capellanus aſſiſtẽs celebrantis, ductus a Cæremoniario accipit pacem ab eo, & illam diſtribuit cæteris: vt dicemus in loco ſuo. Et hic eſt finis ſui miniſterij in Miſſa. Si autem eſſet Miſſa defunctorum, & Papa in fine vellet abſoluere, tunc veniret ad ſcabellum aſſiſtẽtiæ & ſederet ibi, dum cantatur Reſponſorium, & in tempore miniſtrat, dum Papa imponit incenſum in Thuribulo, dum aſpergit aquam ſanctam, & dum incenſat porrigendo aſperſorium, & Thuribulum, & ea recipiendo. Idem etiam facit quotieſcũq; papa aliquid publice bñdicit: ſeruit de aſperſorio, & incenſo vt dictum eſt. Modus aũt, qui ſeruari ſolet p aſſiſtentem Cardinalem in ſua miniſtratione, & ſeruitio, eſt huiuſmodi generaliter.

Quomodo Cardinalis aſſiſtens, ſeruit in ſua aſſiſtentia. Cap. XII.

Quotieſcũq; a ſcamno, aut e circulo Cardinalium vadit ad põtificem, aut ad ſcabellum aſſiſtẽtię capite detecto, & eleuatis ſibi ambab⁹ manibus, a parte anteriori cappæ, capite verſus Cardinales ſuperiores & inferiores aliquãtulũ inclinato, quaſi licẽtiam diſcedẽdi ab eis petẽs, & caudam cappæ per terram trahens proficiſcitur: & facta reuerentia altari, & Pontifici, vadit ad ſcabellum, ſeu ad pontificem, cum eſt apud ſcabellum, capite ſalutat Diaconos, & alios aſſiſtentes, & pariter ſedent omnes. Cum autem eſt miniſtraturus incenſum pontifici, cum videt Cæremoniarium cum Thuribulo venientem, ſurgit, & vadit ad dextram Pontificis, & dimiſſa manu dextera per aperturam cappæ, & ſiniſtra

per oram inferiorem, accipit nauiculam à Cæremoniario ſiue ab Acolutho, & ambabus manibus offert illam Pontifici, ità vt apertura nauiculæ ſit verſus Pontificem, & inclinatus dicit: Benedicite Pater ſancte. & antequam Papa accipiat coclear illud, & deinde eius manum oſculatur: & ſimiliter cum illud reponit, & tunc reddit nauiculam Cæremoniario. Cum in altari porrigit Thuribulum Papæ, oſculatur primo cathenulas, quas dat ei ad manus & dans, & recipiens Thuribulum, oſculatur eius manum.

Quod Papæ debent oſculari manus cum aliquid traditur, ſiue ab eo accipitur. Cap. XIII.

ET nota, ꝙ tam Cardinalis aſſiſtens, quam quiuis alius laicus, ſiue clericus, qui aliquid dat ad manus Papæ, ſi ē Cardinalis, ꝓlatus, aut princeps, debet oſculari eius manū, ſi eſt inferior oſculatur pedem, & ſimiliter cum à Pontifice aliqd accipit, eidem oſculatur manum, & illi pedē. Aſſiſtēs igit' partes ſuperiores cathenularū, vbi ſunt annuli, tenēs ipſe in dextra ponit ad ſiniſtrā Pōtificis, & partes inferiores iuxta ſummitatē ciborij, in ſiniſtra ſua tenēs, ponit ad manū dextrā Papæ, cū incēſat pontificem ſi Pōtifex ſtat & ipſe ſtans incenſat, ter ducens tractim Thuribulum cum aliqua diſtātia inter tractū, & tractum: Tū ſurgens reddit Thuribulū Cæremoniario, & facta reuerentia pōtifici, reuertitur ad ſuū ſcabellū: & antequā incenſetur, inuitat Diaconum a dextris Papæ. Cū aūt eſt deſcēnſurus a ſcabello, inclinat ſe prius verſus altare, deinde facit reuerentiam pontifici, & diſcedit.

De aſſiſtentia Diaconorum Cardinalium: & quomodo Papa paratur in camera ordinarie. Cap. XIIII.

DVo Cardinales antiquiores in Cardinalatu, debēt ſemp aſſiſtere, & miniſtrare, ac ſeruire Pōtifici in oībus publicis actibus: cū tn̄ Papa eſt in pōtificalib⁹, id eſt, cū pluuiali, & mitra, vel cū mitra tm̄, vt in Paraſceue, & miſſis Defunctorum:

rum: aliter non aſſiſtunt. Cum Papa exit ad cameram paramẽti, quæ Papagalli dicitur, duo Diaconi prædicti ſtátes capite detecto hinc indè, apud lectum paramenti induunt Papam ſacris veſtibus, antiquiore Diacono a dextris principaliter operante, qui primum rubrum birretum Pōtifici detrahens, albũ illi imponit, deoſculatur, & imponit illi amictũ, & circa collũ decenter aptat, ita vt veſtiũ collaria coopiat, & adiuuãtibus altero Diacono, & duob⁹ Subdiaconis Apoſtolicis, qui retrò ſunt, colligant cordulas: imponit deinde albam, & adiuuantibus ſupradictis, circa collum, & circa manus decenter componit, & aptat: inde cingulo cingit, & albam attollit, Acoluthis, qui hęc omnia genuflexi circumcirca ſubminiſtrant, albæ extremitates aptantibus, vt æqualiter fluant; poſtea imponit ſtolam a collo pendentem, & a lateribus colligit: amictum tamen, & ſtolam prius Pontifici exoſculandam offert, quam eam illi imponat. Imponit illi poſt hæc pluuiale, & ante pectus ornamentum pectorale, & demum mitram. Hęc omnia ornamenta Sacriſta prius explicat, & diſponit ſuper lectũ paramenti. Induto Pontifice, duo Diaconi prædicti, vnus poſt alium ferunt conſuetam reuerentiam, ſecedentes per aliquot paſſus inclinant ſe profunde: deinde accedentes ad Pontificem oſculantur eius dextram, ſub auriphrigio pluuialis porrectam. Et capientes hinc inde fimbrias anteriores pluuialis, in diebus ſupplicationum: & cum pontifex aliquid manu geſtat, ipſi deferant. In alijs vero diebus eas pro tonotario deferendas tradunt: & capite cooperto præcedunt, immediate pontificem. Et aduertendum, quod ipſi Diaconi dũ ſeruiunt Papæ in aliquo actu, dum eum per capellam comitantur fimbrias eleuantes, aut tale quippiã faciẽtes, ſemp ſunt capite detecto. Cũ Pōtifex venit ad Eccleſiam, ſiue capellam, Diaconi firmãt ſe apud faldiſtoriũ, & Pōtifice adueniẽte capiũt fimbrias pluuialis: & dũ ille genuflectit ante faldiſtorium, fimbrias ipſas ſuper faldiſtorium diſponunt, & mox Diaconus a ſiniſtris extrahit illi mitram, & a dextris birretum. Deinde, ſi tunc eſt miſſa celebranda, finita oratione Papa ſurgit, & facit confeſſionẽ

cum celebrante: Et tunc Diaconus a ſiniſtris retrahit ſe aliquantulum, dans locum celebranti, qui ſtat ad ſiniſtram Pontificis. Finita confeſſione, (& ſi non dicitur miſſa, finita oratione) Diaconus a dextris imponit birretum & mitram Pontifici, adiuuãte altero Diacono, & ambo capientes fimbrias deducunt eũ ad ſedem eminentem. Quotieſcunque Papa debet eleuare manũ dextram, ſiue ſignando, ſiue pectus percutiẽdo, Diacon⁹ a dextris eleuat pluuiale, capiens fimbrias ante pectus: cũ debet eleuare manus ambas, ambo Diaconi hinc inde eleuant. Quando eſt aliquid lecturus ex libro, apponunt hinc inde manus: ſimiliter & cum eſt oſculatur⁹ librum Euangeliorum. Cum Papa accipit pacem a Cardinali aſſiſtente, ipſi vnus poſt alium deſcendunt a ſede Põtificis, & facta reuerentia altari, & pontifici, (vt fieri ſolet cum fit reuerentia ſolennis) aſcẽdunt ad papam, eiq; genam ſiniſtram exoſculandam præbẽt, dicentique Pax tecum reſpondent: Et cum ſpiritu tuo. In fine Miſſę deſcẽdentes cũ Põtifice ad faldiſtorium, componunt fimbrias ſuper illud, & cũ ſurgit (nam mitra tunc non remouetur) capientes fimbrias, eas dant protonotario, niſi ipſi inferant in diebus ſupra nominatis. Et quotieſcunque mitra eſt Papæ imponenda, vel birretum, eam imponit Diaconus a dextris. Et quando eſt remouenda mitra, eam remouet Diaconus a ſiniſtris, & birretum a dextris. Diaconi prædicti ſtant Pontifice ſtante, & ſimiliter ſtante Cardinali aſſiſtente, ſedent ſedente Pontifice, & nihil faciente. Si autem Pontifex ſedens legeret, vel benediceret incenſum, aut tale quippiam faceret, ſtarent cum omnibus aſſiſtentibus. Cum Pontifex ad cameram redierit, exuunt eum ſacris veſtib⁹ in eodem loco, cooperante principaliter Diacono a dextris, q̃ dat ei ſtolam, & amictum ad oſculandum, cum aliquid operatᷣ circa Pontificem. Cum Pontifex aliquid legit vel cum eis loquitur, cum vadunt & deducunt illum per capellam ſurſum, aut deorſum ad altare, ad faldiſtorium, ad ſedem, ſemper debẽt eſſe capite nudo.

Et cum generalis ſupplicatio fit antequam Papa de loco diſcedat

dat, Diaconus a dextris dicit alta voce, Procedamus in pace, & chorus reſpondet. In nomine Chriſti, Amen.

De Officio Cardinalis Diaconi Euangelium lecturi. Cap. XV.

Diaconus Cardinalis lecturus Euangelium in Miſſa Pontificali, ante, & tempore ſibi congruo Deo per confeſſionem reconcilietur, quia eſt participaturus de Sacramento altaris ſimul cum Pontifice. Cum vero erit in palatio, antequam Papa exeat ad cameram paramenti, accipiat ſacras veſtes, videlicet amictum ſupra rochettum, albam, cingulum, ſtolam, dalmaticam manipulum autem accipiat cum papa intrauerit ad altare. Et hæc fiunt in diebus ſupplicationum, cũ Papa deſcendit ad Eccleſiam & ſub Baldachino. Si autem Papa nõ erit ad Eccleſiam ſupplicatione præeunte, tũc caperet paramenta ſua prædicta, cum Papa accipit ſandalia, & ſi vti debeat planeta, nõ dalmatica, tũc illam capit poſtquam Papam induerit omnibus ſacris ornamẽtis. Sed noſtris temporibus raro Papa celebrat, niſi in diebus ſupplicationum. Igitur Diaconus, vt ſupradictum eſt paratus, cum papa deſcendit ad eccleſiam ſupplicabundus, cadit immediate ante eum ſolus: vel ſi Papa vehetur in ſede, ibit medius inter duos Diaconos aſſiſtentes Papæ. In Eccleſia faciet reuerentiam Papæ in ſuo ordine, & inde firmabit ſe ad dextram apud aſſiſtentem Diaconum, ab ea parte ante Diaconum prædictum. Cum vero Papa finita hora lauerit manus, Diaconus Euangelij aſcendit ſcabellum, poſitum ante papam: & primo detrahit illi mitram cum pluuiali, & ſtola: & afferentibus Acoluthis ex ordine ſacra ornamenta: primo accipit cingulum cum ſubcinctorio, & cum eo præcingit Pontificem, ita vt ſubcinctorium pendeat a ſiniſtra Pontificis. Firmato bene cingulo ſoluit aliud cingulum, quo prius Pontifex erat accinctus, & alba circum circa bene diſpoſita, accipit Crucem pectoralem, quam oſculandam offert

Pontifici, & deinde ad collum ponit, vt ante pectus pendeat. Cum accipit fauonem, quem ſupra caput Papæ ponit plicatur a parte anteriori, diligenter illum aptat, primo offerat fauonem, oſculandum Pōtifici, illum ambabus manibus tenentem: tum imponet ſuper eius caput, ita vt ante oculos pendeat, & media pars illius ad dextram, media ad ſiniſtram, & extremitates eius pariter fluant: Deinde extremitatem fauonis quæ a ſiniſtra Pontificis fluit, ſuper illius dextrum humerum imponit, & quæ a dextra ſuper ſiniſtrum, vt mentum Papæ circundent tanta amplitudine, vt ſpatio palmi, vel circa a mento diſtent, & a fronte dependeat medij palmi latitudine. Imponit deinde Diaconus Pontifici ſtolam ad collum, quam prius eidem deoſculandam offerat, & pendere facit ab humeris: Tum imponat tunicellam & fauonem a parte anteriori circa collum diligenter extrahat: imponatque dalmaticam, & fauonem extrahat, attollatq; illum ab oculis Pontificis ſupra caput aliquātulum, & Pōtifici ſedēti imponat chirothecas, quas prius oſculetur: & ſimiliter oſculetur manum Pōtificis, ipſe tum dextram tm̄ imponat & Subdiaconus ſiniſtram, qui ſtans a ſiniſtra in omnibus Diaconum iuuat. Tum ſurgit Pōtifex, & Diaconus ei imponit planetā, quę tantum inde aptatur ſuper brachia, & fauon, ſimiliter, vt ſupra extrahitur, vt æqualiter circum circa pendeat. Adaptata planeta Diaconus partem fauonis, qui erat ſuper caput Pontificis, reflectit ſupra collum, & circum circa decenter aptat.

Deinde accipiens pallium, Crucem illius poſteriorem oſculandam offert Pontifici, illumque adiuuante Subdiacono ſuper Pōtificis humeros imponit, vt fauonis oras complectatur, & aliquātulum ex fauone ſub pallio videatur. Aduertatque vt partem pallij duplicem ſuper ſiniſtrum humerum imponat. Cum Spinulam pulchriorem Diaconus cruci anteriori parte pallij īfigit, aliam cruci ſuper humerum ſiniſtrum exiſtenti, tertiam vero Subdiaconus in cruce poſteriori figit. Spinulæ taliter infigēdæ ſunt, vt gemma ad dextram infigentis remaneat, & interea crucem pertranſeant, non autem perſorent pallium, neque pla

netam

netam tangant. Non enim figitur ad retinendum pallium, ſed ad miſterium paſſionis ſignificandum: poterũtq; pro retinẽdo pallio paruæ ſpinulæ imponi, ſi placuerit: Debet tamen Diaconus aduertere, & ſæpe aptare pallium, vt decenter humeros, & fauonẽ ambiat: Poſthæc Diaconus mitrã imponit põtifici, & p̃cedẽte illo ad altare, ibit ad ſiniſtram Epi Cardinalis aſſiſtentis immediate ante Pontificem. Et cum Papa iuerit ante altare, deponit ei mitram: & ſtans a ſiniſtra Pontificis, facit cum eo cõfeſſionem. Deinde cum Papa fuerit oſculatus altare, & librum accipit de manu Acoluthi nauiculam incenſi, & inclinatus dicit, Benedicite Pater ſancte, oſculatur coclear; & dum Papa illud capit, vt incenſum imponat, illius manus oſculatur: & ſimiliter cum illud reponit in nauicula.

Deinde accipiens Thuribulum de manu Acoluthi prædicti, cui prius nauiculam reddiderat, illud ad manus Pontificis ponit, cathenulas videlicet, ſuperiores ad ſiniſtram inferiores ad dextram: quas prius, & deinde manum oſculatur. Cum Pontifex incenſat altare, ſtat illi ad dextram, eleuando manicas dalmaticæ, & planetam.

Deinde facta incenſatione, ſtans in cornu Epiſtolæ, accipit Thuribulum de manu Papæ: quam oſculatur, & illum, cum mitram accipit, incenſat, ter Thuribulum ducens: inclinatque ſe Pontifici profunde, antequam incenſet, & poſt, & in iſto actu, & ſimiliter poſtquam Pontifex incenſauerit oblata, mitram imponit ei Subdiaconus, aſſiſtens a dextris: In alijs vero omnibus actibus, cum Papa eſt apud altare, Diaconus Euangelij ſemper illi imponit, & deponit mitram ſemperque in altari miniſtrat nauiculam, & incenſat Pontificem: Quem mox reddito Thuribulo Acolutho, ſtantem circa medium altaris oſculatur, primo os, deinde pectus; quod & alij duo Diaconi aſſiſtentes faciunt. Deinde diſcedente Pontifice ad ſedem eminentem, Diaconus remanet in cornu Epiſtolæ, vbi ſimul cum Subdiacono & Græcis: ſi adſint, leget Introitum, & dicit Kyrie eleiſon ex libro ſuper altare

ſtante, & a ſuo capellano accipit manipulum: & Papa ſedet, ſedente & ipſo ſuper ſcabellum in dicto cornu ſuper gradum altaris poſitum, vertens faciem ad cornu Euágelij. Cum Papa dicit, Gloria in excelſis, ſurgit Diaconus, & cum Subdiacono & Grecis proſequitur hymnum angelicum, & ſedente Papa ſedet in loco ſuo: & ſimiliter ſurgit ad orationes: & illis finitis ſedet. Cantata Epiſtola per Subdiaconum, Diaconus in cornu Epiſtolæ & ipſe illam legit cum Graduali & verſibus. Deinde tempore congruo accipit librum Euangeliorum, & illum ante pectus ſuum tenens, cum reuerentijs ſolitis vadit ad altare, ſuper quod librum ponit in medio: Quo ibi dimiſſo, cum debitis reuerentijs aſcendit ad Pontificem, & manum eius dextram reuerenter oſculatur. Deinde reuerſus ad altare, genuflexus & iúctis manibus dicit.

Munda cor meum, & labia mea omnipotens Deus: qui labia Iſaiæ prophetæ calculo mundaſti ignito, ita me tua grata miſeratione dignare mundare, vt ſanctum Euangelium tuum digne valeam annunciare. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Tum ſurgens accipit librum de altari, & illum ante pectus portans, tempore congruo vadit ante pontificem: & ſtans apđ infimum gradum ſolij, inclinatus profunde dicit, Iube Domine benedicere. Et accepta benedictione, vadit ad pulpitum, ſuper quod librum portat, & circumſtantibus ſeptem Ceroferarijs iunctis manibus, incipit, Dominus vobiſcum. Et cum dicit, Sequentia, vel Initium Sancti Euangelij, pollice dextro ſignat librum, deinde frontem, os, & pectus: & cum deinde reſpõdetur a choro, Gloria tibi Domine accipiens Thuribulum de manu Acoluthi, incenſat librum ter, in medio, a dextris, & a ſiniſtris: deinde reddito Thuribulo iunctis manibus, quas ſupra librum tenet, proſequitur Euangelium: Quo finito, factis reuerentijs reuertitur ad altare. Cum Pontifex dixerit, Credo in vnum Deum, Diaconus ſtans in cornu Epiſtolæ, proſequitur Symbolum cum Subdiacono, & Græcis. Quo finito, Diaconus

nus & Subdiaconus vadunt ad credentiam Papæ, vbi aliquis ex familiaribus Diaconi expectat cum vaſis & mantili: & ibi ambo mundant manus,& reuertuntur ad altare: & mappam quandā ſericeā amplā a Sacriſta oblatā, extendunt ſuper altare. Tum Diaconus expectat cū vaſis & mantili, ſtans in cornu Epiſtolæ: Subdiaconus vero ex credentia Sacriſtæ portat ad altare burſam cū corporalibus, hoſtiaria & purificatorio: Papæ omnia conſignat ad manus Diaconi: Qui ponens burſam ſuper altare, primo remouet ab ea hoſtiariā, cū extractis ex burſa corporalibus, magnū corporale explicat ſup altare, paruū ſuper magnum ponit ad partē: burſam collocat in loco condecenti, vel ante ſe, vel ad partem. Deinde veniente Sacriſta cum calice & ampullis primo ex hoſtiaria tres hoſtias capit, quas ponit ſuper patenā per ordinē ad lineā. Et veniente Pontifice ad altare, ante gradū ſtās deponit ei mitrā, & brachiū illius dextrū reuerenter capiens,& ſubleuans, deducit ad medium altaris. Tū conuerſus ad dextrā, vbi patena cū tribus hoſtijs ſuper calicem exiſtit, cū hoſtia quæ eſt a dextris, tangit alias duas, & illā dat comedendā Sacriſtæ. Deinde hoſtiā quæ eſt ad ſiniſtrā capiens, cum ea tangit patenam & calicem intus & extra per totum,& ſimiliter illā dat comedendā Sacriſtæ. Tum capiēs patenam cum hoſtia, quæ in medio remanſit, illam prius exoſculatus, dat ad manum Pōtificis dextram, quam deoſculatur. Tum conuerſus ad calicem, pauxillum vini & aquæ ex ampullis ſuper vaſculum infundit, & dat Sacriſtæ ad prægustandum, & imponit vinum in calice ad ſufficientiam, vt ſatis ſit pro tribus communicantibus: Aquam vero in calicē Subdiaconus infundit ex paruo cocleari. Quo facto, Diaconus calicē dat ad manus Pontificis,& cū eo dicit orationē: Offerimus tibi &c. Et cū Papa calicē ſuper corporalia poſuerit, Diaconus ſtatim illū palla, id eſt, paruo corporali tegit:& cū Papa eſt impoſiturus incēſum miniſtrat nauiculam & facit, vt in prima incenſatione diximus. Sed cūm Papa incenſat ſup & circa oblata tūc diaconus dextrā manū tenet ad pedem calicis, ne forte rueret, & ſiniſtram ad manicas dalmati-

cæ

cæ Pontificis, ne cum illis pallam percutiat. Et in fine cum incē ſauerit Papam, incēſat Cardinalem aſſiſtētem Epm̄, ſiue presbyterum, & duos Diaconos Cardinales aſſiſtētes ibi apd altare, Dum vadit ad alios Cardinales, omnes incēſat ſuo ordine, bis ducēs Thuribulum ante, & poſt, illis ſe inclinās. Idem facit & principi, ſi quis adeſt, qui in ſcamno Cardinalium ſedeat: tum reuertitur ad altare, & Epos nō Cardinales aſſiſtētes pōtifici, incēſat, ſemel tātum Thuribulum ducēs, & ſine inclinatione. Deinde ſtās poſt Pōtificem medius inter duos Diaconos Cardinales aſſiſtētes, incēſatur ipſe ab vno ex Subdiaconis, cui ipſe tradit Thuribulum. Perſtat poſt hæc inter præfatos Diaconos, quouſque Pontifex finierit præfationem: & tunc accedit ad eius dextram, & cum eo dicit, Sanctus &c. & reuertitur ad locum ſuum. Et quotieſcūque Pōtifex ſignat ſuper calicem, aut hoſtiam, accedat reuerēter, & eleuet manicam dalmaticæ, ne cum ea percutiat calicem, & pallam: & mox reuertatur ad locum ſuum, & ab eo pūcto, in quo Pōtifex incipit canonē, id eſt, Te igitur: ſemper attēte aduertat, vt in tempore poſſit eleuare manicam, tegere & detegere calicem cum ſit opus. Cum Pōtifex cōſecrat Hoſtiam, genuflectit ad dextrum latus, & dum eam eleuat, & ipſe ab eo latere planetam. Et cum ille repoſuerit Hoſtiam ſuper Corporalia, ipſe tegit calicem, & rurſus genuflectit. Et ſimiliter attollit planetam cum Pontifex eleuat Calicem: Quo depoſito, ſtatim palla tegit, & redit ad locum ſuum. Dum poſt eleuationem Sacramenti, pontifex dicit, Benedicis, & præſtas nobis, Diaconus accedens detegit calicem. Et cum pontifex cum hoſtia ſignat ſuper calicem, dicendo: Per ipſum, &c. retinet ipſe duobus digitis dextræ manus calicis pedem, Et cum Pontifex repoſuerit hoſtiam ſuper corporalia, ipſe tegit Calicē, & reuertitur ad locum ſuum. Cum vero in fine Pater nr̄, Subdiaconus reportat patenam. Diaconus accedēs ad latus Pōtificis, vertitur ad Subdiaconum, & de manu eius accipit patenam: Quam, cum Pōtifex dicit, Libera nos q̄ſumus Domine, &c. dat illi ad manum dextram, & prius oſculatur

latur patenam,& poſtea manumpontificis:Et cum Põtifex pa
tenam ſuppoſuerit hoſtiæ, ipſe detegit calicem. Et ſemper qñ
ipſe detegit calicem,genuflectit adorãs Sacramẽtum:& cũ pon
tifex immiſerit particulam hoſtiæ in calicem, iterum calicẽ te-
gat:& cum Pontifice dicat Agnus Dei,&c.& reuertitur ad lo-
cum ſuum, & nõ capit pacem a Pontifice, quia illã capiet poſt-
quam communicauerit.Cum vero Pontifex,data pace aſcende
rit ad ſedem eminẽtẽ,tũc Diaconus,ſi apud altare remanſit, ac
cedẽs debitis reuerentijs accipit patenam cum Sacramẽto Cor
poris Chriſti,ex altari ambabus manibus,& illam modeſte ele-
uans vſq; ad oculos, vertit ſe a dextra ſua ad medium circulũ,
ita vt renes vertat ad altare,& per eãdem viam reuertit' quouſ-
que faciẽ ſuã vertat ad altare.Tũ vertẽs ſe a ſiniſtra parte,rurſum
girat ad mediũ circulũ:& Subdiacono genuflexo ſup gradũ an
te cornu Euãgelij,patenã cũ Sacramẽto committit:Qui ſtãs ſur
git,& Diaconus genuflectit Sacramentum adorans. Cum vero
Subdiaconus ab altari diſceſſit,ſurgit Diaconus, & cũ Sacramẽ
tũ pueneritad Pontificẽ, Diaconus accedẽs h̃mõi reuerẽtijs ex
altari calicẽ cum Sanguine Chriſti accipit,ac eleuans,& girãs vt
cũ patena fecit,ipſe calicẽ ad Pontificẽ defert, nulli tunc reue-
rentiã faciens,& ad dextrũ Pontificis latus conſtituẽs, expectat
quoad Pontifex de Corpore Chriſti cõicet, dũ calicem ſubmi-
niſtrat Põtifici,ex quo ille ſanguinẽ calamo ſugit. Quo facto
Diaconus pateram dextra tenens,ſiniſtra calamũ intra calicem
exiſtentẽ retinet,curuato capite manũ pontificis exoſculat',cor
pus Chriſti ab eo reuerẽter accipit,& mox eius faciem oſculat'.
Tũ cũ calice, & Chriſti Sanguine ad altare reuertitur, nuſquam
calamũ ex calice extrahẽs,& ibi ſtans in cornu Epiſtolæ,partem
ſanguinis cum calamo ſugit. Reliquũ vero cũ particula hoſtiæ
ſacratæ,quæ in calice remanſit, Subdiaconus cum patena ad al
tare reuerſus,reuerenter ſuſcipit,cum prius patenam ipſam di-
ligenter ſuper calicem excuſſerit, ne particula Sacramenti in ea
remaneat.Tum Diaconus cum Subdiacono calamum ſupra ca
licem vino purgant & abluant;atq; eodẽ vino ſe purificãt: De-

inde

inde ſi nō ſunt alij communicādi, Diacon' expectat Pōtificem apud altare: Si vero ſunt communicandi alij, ſicut in Reſurrectione Dñi, Diaconus poſtquam ſe purificauerit, factis debitis reuerentijs aſcendit ad Pōtificem, & ſtās ad eius ſiniſtram, in tono eius cōlueto dicit, Cōfiteor Deo &c. Et cum dicit, Et tibi pater, & rurſus ad Te pater, inclinat ſe profunde ante Pōtificē: & cum dicit Mea culpa, &c. ter percutit pectus cum manu dextra, & mox Diaconus, vbi hæc dixerit, reuertitur ad altare, & poſtquam Pontifex fecerit abſolutionem, Diaconus reuerenter accedens accipit de altari calicem criſtallinum, vel aliud vas, in quo ſunt hoſtiæ conſeruatæ pro communicandis, & eleuat, & girat a dextris & ſiniſtris, vt prius diximus, & Subdiacono genuflexo, vt prius, dat ad portandum ad pontificem. Ipſe vero apud altare expectat quouſq; pontifex communicato populo reuertatur ad altare. Venienti igitur ad altare Pontifici deponit mitram, & ponit deinde ſe in loco ſuo, ſtans medius poſt pontificem inter duos Diaconos, Et cum Papa finierit orationes vltimas, & dixerit Dominus vobiſcū, ipſe Diaconus verſus, vt Pontifex, dicit cantando: Ite miſſa eſt, in tono ſolennitati conuenienti, cum Alleluia, vel ſine Alleluia, pro temporis exigētia: & in fine cum Papa compleuerit omnia, & vult diſcedere ab altari, extrahit illi pallium, & reponit illud ſuper altare, niſi Papa ſit iturus ad benedictionem, vel ad alium actum ſupplicatione præeunte: quia tunc debet portare pallium. Deinde vadit cum Pontifice paratus vſque ad eius cameram: ipſe, & alij Diaconi ex debito more: quamuis nōnunquam ex indulgentia Pōtificis ſolent dimittere paramenta, & poſtquam deduxerunt Papam extra Eccleſiam, illum dimittere, & redire ad domos ſuas. Sed honeſtius eſt (ſicut diximus) vt pontificem adhuc Miſſalibus paramentis indutum, Diaconi parati ad cameram vſq; deducant. Si autem tempus exigeret, vt Diaconus vti deberet planeta, & non dalmatica, tunc Diaconus parabit pontificem ſine planeta. Et cum impoſuerit illi mitram poſt omnia ornamenta ipſi accipit planetam, quam deinde ponit, antequā cantet Euā

gelium,

gelium,& ſic cum ea manet quouſq; Papa cõicauerit. Tunc rurſus induitur planeta, vt prius. Aduertat etiam Diaconus, quotieſcunque aliquid dat ad manum pontificis, vti primo deoſculetur rem ipſam, deinde manum pontificis. Item quando poſt conſecrationem tegit, vel detegit calicem, primo & poſt reuerenter genuflectat, & adoret Sacramentum.

De ſupplendis vicibus Cardinalium in aſſiſtentia Papæ deficientium. Cap. XVI.

SI celebrante põtifice prior Epõrum Cardinalium abeſt, q̃ illi aſſiſtere debet in officio capellani, eius vices ſuppleat ſenior Eps̃ Cardinalis: Et ſi nullus adeſt Eps̃, ſenior preſbyter Cardinalis. Item ſi Prior Preſbyterorum in ſua aſſiſtẽtia deeſt, ſenior ex alijs preſbyteris ſupplet. Quod ſi nullus adeſt p̃ſbyter Cardinalis, iunior Eps̃ Cardinalis ſupplet eius vices, ſiue cum paramentis, ſiue cum cappis laneis: Diaconus aũt nõ ſupplet vices Epõrum, neq; preſbyterorum. Si vero adeſt vn⁹ Diaconus tm̃ in aſſiſtentia, iunior ex p̃ſbyteris Cardinalib. ſupplet locum ſecundi Diaconi. Sed Diaconus, qui aderit tanquam Archidiaconus, & in proprio officio, ſedebit in dextris, & mitram ſemper ponit, & deponit, p̃ſbytero Cardinali a ſiniſtris adiuuãte. Si nullus adeſſet p̃ſbyter iunior, Eps̃ Cardinalis ſupplet, & tunc Eps̃ erit a dextris. Sed Diaconus quamuis non ſit a ſiniſtris, ſemper tamen ponit, & deponit mitram. Quod ſi nullus adeſſet Diaconus, duo iuniores preſbyteri, ſiue Epĩ, illis etiam deficientibus aſſiſtũt: & ſi Põtifex celebraret principaliter ĩ Veſperis, ſiue in Miſſa, eſſent in habitu Diaconorum cum dalmaticis, & non in proprio. Et nota, ꝙ Põtifex nõ põt intereſſe diuinis cũ ſolẽnitate, niſi ad min⁹ cũ tribus Car. quorũ duo aſſiſtãt, loco Diaconorũ, & tertius vt capellanus aſſiſtẽs. In Miſſa autẽ qñ Papa celebrat ſolẽniter, quatuor ad min⁹ ſunt neceſſarij duo Diaconi aſſiſtẽtes, Diaconus euãgelij, & Eps̃ ſiue p̃ſbyter Cardinalis, capellanus aſſiſtens. Sed vt dixi, preſbyteri, vel Epiſco-

pi officium Diaconorum ſupplere poſſunt. Diaconi non poſſunt ſupplere officium Epõrum ſiue presbyterorum in diuinis.

De officio Aſſiſtentium non Cardinalium Sanct. D.N. Papæ. Cap. XVII.

SCripturi deinceps de officijs prælatorum,& aliorũ officialiũ curiæ Rom. de illis officijs,& ſeruitijs ſuis tm̃ dicemus quę exhibent ſummo pontifici in diuino officio,& publicis actibus,& quę ptinent ad ſacras cæremonias: de alijs non eſt noſtræ profeſſionis. Et primo de aſſiſtentibus Epis, & prælatis Ro. ma. Pontifici aſſiſtere conſueuerunt in diuinis, & publicis actibus ordinarie decẽ prælati ex dignioribus Curiæ, vt ex libris camera Apoſtolicæ coniectare licet, qui portiones decem ex minutis diſtribuunt aſſiſtentibus. Noſtris tamen tẽporibus aliqñ pauciores, ſæpius plures fuerunt. Ad hos ſpectat pontifici aſſiſtere,& in diuinis illi ſeruire de libro & de lumine: & ſemper ſequuntur pontificem immediate poſt cubicularios ſecretos, & Medicos. Et qñ ſunt parati, præcedunt immediate Cardinales. Cum aũt pontifex ante altare fecerit orationem,& aſcendit ad ſedem eminentem, ſequuntur illum,& ſedent vel ſtant ſecundum exigentiam ad ſiniſtram partem. His commemorant etiã Sacriſtam, ſi ſit prælatus,& ſedet in loco ſtatui ſuo conuenienti. Inter iſtos non habetur ratio officiorum, ſiue legationum, ſed digniores,& antiquiores in dignitate præcedunt, duo ex eis primi, ſiue patriarchæ, ſiue Archiepiſcopi, ſiue Epiſcopi ſint, ſeruiunt pontifici: primus cum libro, alter de lumine, hoc modo. Cum pontifex aliquid eſt dicturus ex libro, accedunt hi duo aſſiſtentes & primus genuflexus in ſcabello ſedis pontificis, ſi papa ſedet, ſi autem ſtat, ſtans librum tenet ſupra caput ante faciem pontificis, ambabus manibus illum ſuſtinens, & Diaconi aſſiſtentes apponunt hinc inde manum, Secundus vero candelam accenſam ante librum retinet, ſtans in loco conuenienti. Quod ſi dum ſolenniter celebratur,& Epiſcopus ſiue presbyter Cardinalis retinet librum, tum ille primus dat librũ

Cardinali, & illũ adiuuat, & librum deinde recipit. Et in altari dum Papa celebrat, ſeruiunt ambo, & cum Cardinali miniſtrãt librum & candelã, vt dictũ eſt. Præueniunt hi duo ſemp Pontificẽ & ad altare, & ad ſedẽ, inueniũt quæ dicẽda ſunt, & ſignãt. Cũ Põtifex celebraturus eſt in ſede, vbi accipit paramenta, aſſiſtũt ante eius faciẽ, diuiſi in duas alas hinc inde: cũ eſt apud altare, faciunt ſemicirculũ poſt illũ, & ſeniores hinc inde ſtant in capitibus ſemicirculis, exceptis illis duobus, qui ſeruiunt in altari de libro, & de lumine. Cum Papa etiam non celebraturus a ſede deſcendit ad faldiſtorium ante altare, ſemper illum ſequũtur, & poſt eum ganufle ctũt. Et ſimiliter cũ redit ad ſedem, ſequuntur, & redeunt ad locum ſuum: ſurgentibus Cardinalib9 aſſiſtentibus ſurgunt, & illis ſedentibus ſedent. Si nullus adeſſet Protonotarius cum Papa exit ad officiũ, primus ex eis defert anteriores fimbrias pluuialis, & itẽ ſi null9 adeſſet nobilis, aut orator, qui deferret caudam pluuialis, primus ex eis defert. Et ſi neque Protonotarius, neque Orator adeſſet, duo ex eis ſupplerẽt, primus ad caudam, ſecũdus ad fimbrias. Qñ autem Pontifex nõ habet pluuiale, ſed cappam amplam laneam, ſiue purpuream, vel mantum, tunc primus ex eis portat fimbrias & caudã ſimul coniunctas, retro poſt pontificem, cum ſocio fimbrias aptant ſub faldiſtorio, quando Pontifex non portat mitram, & apud ſedem illas ante & ſuper ſcabellum extendit. Et ſemper illi qui ſeruiunt, manum dextram emittũt per aperturam cappæ anteriorem, & ſiniſtram per extremitatem cappæ: & conuoluta cauda cappæ, illam ſub axilla, & ſuper ſiniſtrum brachium retinẽt, vt ſint magis expediti ad ſeruiendum. Et quando Papa exit ad capellam cum manto Papali, & cum capputio ſupra caput inuerſo, quod facere conſueuit in Matutinis tenebroſis, & aliquando etiam in alijs diebus propter frigus, tunc Epi aſſiſtentes debent habere mantellum aſſiſtentiæ, apertum a parte anteriori, & capputium in modum cubiculariorum.

De officio Sacriſtæ. Cap. XVIII.

SAcriſta Apoſtolici palatij, quod eſt officium perpetuum, ſemper conſueuit eſſe prælatus: nec conſuetudo aſtringit, ad aliquem ordinem religioſorum, vt aliqui aliquando dixerunt. Et quia habet curam & inuentarium rerum Sacriſtiæ, & opera ſua eſt continuo in palatio: habet cameram in palatio: & expenſas in tinello cum ſuis ſeruitoribus. Ad hunc ſpectat ex mandato Pontificis nunciare, & diſtribuere Miſſas celebrandas Dominis Cardinalibus, & prælatis Curiæ, quando, vbi, & per quem eſt celebrandum in diebus ordinarijs, & quãdo placet Põtifici. Debet præterea reſeruare & cuſtodire ſuo inuentario paramenta, & ornamenta omnia, quæ pertinent ad altare, ad perſonam Papæ, & prælatos, atque miniſtros celebrantes in capella Papæ, videlicet veſtes ſacras, vaſa ſacra, vbi reliquiæ ſanctorum reconduntur, cruces, calices, candelabra, imagines, & vaſa precioſa: & etiam ſubminiſtrare, & cuſtodire, quæ pertinẽt ad capellam ſecretam Papæ, & ad capellam communẽm palatij, vbi quotidie celebratur. Debet in tempore per clericos capellæ ordinare altare, credentiam, & quæ pertinent ad celebrationem Miſſæ, vel diuini officij. Præter hæc debet antequam Papa exeat ad cameram, paramenta præparare ſuper lectum paramẽti, ſacras veſtes, mitras, & ornamenta, quibus vti debet ſumm⁹ Pontifex. Et quia ſolus non poſſet tot rebus ſatisfacere, oportet quod habeat aliquem capellanum vel ſocium, qui eum adiuuet in inueniendis, pręparandis, explicandis, & adaptandis rebus opportunis. Debet etiam ſemper intereſſe, quando Pontifex celebrat, ſiue publice ſiue priuatim: & miniſtrare opportuna, & habere exactam prouidendi curam, ne res Sacriſtiæ deſtruantur, & vt deſtructa inſtaurentur, & quæ deficiunt denuo fiant. Cum Papa ſolenniter celebrat, parat credentiam ſuam in tempore & ſeruat ea quæ in Miſſa Papali pręſcripſimus. Adinuenit in tpe libros opportunos pro perſona Papæ, tam pro Miſſa quam pro benedictionibus, abſolutionibus, & alijs diuinis officijs:

officijs, & eos Epiſcopis aſſiſtentibus conſignat. Curat diligẽter, vt Sacramentum Corporis Chriſti nitide, & munde ſemper conſeruetur in loco conuenienti, & quod ſemper ante illũ ardeat lumen. Cum vero Pontifex in pontificalibus equitabit, præparet Sacramentum in puluino ornato, & ſuper equum album faleratum imponi faciat. Equum freno deducit aliquis ex ſuis familiaribus. Clerici capellæ cum laternis præcedent, ipſe vero ferulam manu geſtans, in habitu ſtatui ſuo condecenti, equitans ſubſequitur; Curabitque cum ad locum deſtinatum perueniat, vt Sacramentum in loco honeſto, & cum luminaribus reponatur. In Conclaui electionis noui Pontificis intereſt, & præparat quę ad rem diuinam pertinent, & ipſe celebrat corã prĩbus, & ꝑ nouo Põtifice induméta cõgrue ſubminiſtrat. Itẽ ĩ trãſitu vel obitu Põtificis aſſiſtit; adminiſtrat Sacraméta Eccleſiaſtica, niſi Car. id faciãt, & cũ Cæremoniarijs ꝓcurat fun⁹. Et đ Sacriſta hactẽ⁹ ĩ gñre, nã ꝑticularia lati⁹ ĩ locis ſuis poſuim⁹.

De Officio Protonotariorum. Cap. XIX.

PRotonotarij officium eſt notare ea, quę in publicis conſiſtorijs geruntur, cum rogantur a procuratore Fiſcali, & cum op⁹ fuerit, in publicam redigere formam. Ideo oportet eos intereſſe publicis Conſiſtorijs. De officio eorum in cancellaria nihil ad nos. Pontifici in publicum cum pluuiali, & mitra exeunti, ꝓtonotarius fimbrias inferiores ſimul iũctas deferre debet: nã ad ſiniſtrã Põtificis præcedens, caudãq; cappę ſuæ ſibi deferens, vt de Epis aſſiſtentib⁹ diximus, ſiniſtrã ad extremitatẽ fimbriarũ, dextrã ad ſuperiorem partem ante corpus põtificis tenens proficiſcitur. Cum peruenit ad locũ vbi Pontifex cõſiſtit, dimittit fimbrias ad manus Diaconorũ, & vadit ad locũ ſuũ. Cũ Pon. in diuinis eſt datur⁹ bñonẽ ſolẽnẽ, ꝓtonotarius accedit, & genuflex⁹ ſup ſcabellũ ſedis papæ: dũ papa bñdicit fimbrias ĩferiores a ſiniſtro latere eleuat, & cum eis corpus Pontificis tegit ab vmbilico, & infra. Finita benedictione dimittit fimbrias, & reuertitur ad locum ſuum,

De ſeruitio Subdiaconi Apoſtolici Cap. XX.

QVæ Subdiaconum agere oporteat ſpecialiter in Veſperis, aut in Miſſa dum Papa principaliter celebrat, ſuperius diximus in locis opportunis, nunc generalia quædam ſubiungemus. Subdiaconi participantes, quinque ſunt numero noſtris temporibus. Cum papa in publico procedit, ſiue ad diuina ſiue ad humana negocia, vnus ex eis crucem Papalem præfert, ſiue equo, ſiue pedibus, ſiue vtcunque. Quando Papa autem exijt ad camerã paramẽti, vt ſacras veſtes ĩduat, duo ex eis ſunt ibi prope lectum paramenti: qui ſtantes, hinc inde poſt Diaconos aſſiſtentes, iuuent illos cũ pontificem parant: & illo ſacris induto, vnus ex eis capiat crucem. Inter crucem, & Papam Cardinales tantum, & qui in eorum ſcamno ſedent, incedere oportet, & nullos alios: duo Magiſtri hoſtiarij cũ ſuis virgis collateraliter aſſociant crucem. Subdiaconus crucem reponit in capella in loco congruo, deinde vadit ad locum ſuum, cum alijs: & primum locum obtinent Subdiaconi inter omnes alios prelatos, ſiue officiales non palliatos. Cum Pontifex poſt ſermonem, vel in fine Miſſæ, eſt daturus ſolennẽ benedictionem, Subdiaconus accipit Crucem Papalem, & ponit ſe ante põtificem, vertitque crucifixum verſus Pontificem, Et cum ille incipit: Precibus, & meritis, ſiue Sit nomen domini: genuflectit: Data benedictione ſurgit, & reponit crucem in loco ſuo, ſiue ſi eſt recedendum, incipit procedere, & expectat in loco conuenienti, quoad Papa appropinquet. In camera Papagalli reponit crucem, & vadit ad exuendum Pontificem cum alijs. Sed aduertat Subdiaconus cum portat crucem, vt ſemper crucifixum vertat ad Pontificem qui ſequitur. Cum autem Pontifex non ſequitur, Crucifixus ſit in parte anteriori. De modo equitandi in Pontificali, & de varijs ſeruitijs, quæ Subdiaconus in diuerſis actibus exhibet Pontifici, adminiſtratione palliorũ, in proprijs locis abunde ſcriptum eſt.

De

De Auditoribus. Cap. XXI.

AVditores cauſarum Sacri palatij, qui capellani ſunt Sũmi Pontificis, debẽt illi aſſiſtere in diuinis, & in omnibus publicis actibus. Illorum Decanus, ideſt, ſenior in officio ſemper ſeruit ſanctiſſimo Domino D. noſtro de mitra, & tunc habet ſindonem ſericeam ad collum ſupra cappam, vel ſupra ſuperpellicium, & eſt medius inter duos Cubicularios ſecretos immediate poſt Papam. Cum igitur Papa apud lectũ paramenti induit ſacras veſtes. Auditores adſtantes a ſiniſtra genuflectunt, & deficientibus Acoluthis miniſtrant paramenta eorum loco. In Eccleſia vero quando ex faldiſtorio aſcendit ad ſedem eminentem, & quotiens a ſede ad altare vel ad faldiſtorium deſcendit, duo Auditores hinc inde eleuãt inferiores fimbrias veſtimentorum eius, ne impediant Papam euntem, neve pedes ſupra veſtes imponat: & inclinati pariter cum eo procedunt. Sed aduertant, quod ita modeſte veſtes eleuent, ne crura pontificis videantur. Quando Pontifex eſt incenſaturus altare, duo ex eis præueniunt ad altare: & hinc inde eleuant mappam primam, quæ eſt ſuper altare vſque ad medium altaris. Deinde expectant ad partem genuflexi quoad Papa incenſauerit altare, & mox ſurgentes reſtituunt mappam, vt prius erat. Quód ſi nõ adſunt alij duo Auditores vt fimbrias eleuent, ijdem duo eleuẽt prius mappam, & deinde vadunt ad fimbrias papæ, & ſimiliter poſt incenſationem reponant mappam, & poſtea attollant fimbrias. Item quotieſcũque Papa publice lauat manus, duo ex eis vadunt ad credentiam, & ſenior accipit mantile, & illud duab⁹ manibus eleuatis vſque ad faciem profert ad pontificem, & illo deoſculato ponit ſupra gremium Pontificis: & genuflexus a dextra, & collega ſuus a ſiniſtra, tenent mantile quoad Papa lotus manus abſterſerit: Deinde illud cum ſocio reportat ad credentiam, & vna manu tm̃, tum reuertitur ad locum ſuum. Antequã veniat ad Pontificem cum mantili, ſemp tertio genuflectit: ſimiliter cum Papa eſt diſtributurus Candelas, Cineres, Palmas;

ſeu Agnus Dei,accipiunt a credentiario mantile,& ponunt ſuper gremium Pontificis,illudque vtrinq; retinēt vſq; ad finem diſtributionis. Et gn̄aliter quotieſcūq; mātile ſeu gremiale portatur ad Pontificem,aut ante eum tenetur,idem fit per Auditores: Et cum Papa celebrat, vnus ex eis continuo ſeruit de gremiali, quod ipſe debet accipere a credentia Sacriſtæ,& illud finito ſuo officio illuc reportare Auditor autem qui ſeruit de mitra, cum eſt imponenda mitra, illam dat ad man⁹ Diaconi Cardinalis miniſtrantis a dextra: Cum vero eſt remouenda,accedit ad Diaconum,qui eſt in ſiniſtra: & ex eius manibus mitram accipit cum debitis ſemper reuerentijs.

De Magiſtro ſacri Palatij. Cap. XXII.

Magiſter ſacri palatij cōſueuit eſſe ex ordine Prædicatorum: & ordinarie quando fitConſiſtorium,legit in palatio publice aliquid inTheologia. Ad hunc ſpectat ordinare, qui debeat facere ſermones in capella Apoſtolica, & eorum ſermones præuidere,curareq; vt nihil dicatur puritati fidei & grauitati illius loci contrarium:& ſedet vel ſtat ſemp poſt primum Auditorem, qui adeſt.

De Clericis cameræ. Cap. XXIII.

Clerici cameræ Apoſtolicæ & ipſi adſtant Pontifici cum apud lectum paramenti capit ſacras veſtes, genuflexi ad ſiniſtram poſt Auditores. Ad eos pertinet portare Enſē benedictum cum Pileo ante Papam in nocte,& die Natiuitatis Domini.Tenent vaſa cum auro,& argento,& mantilibus dādis pauperibus, quando Pontifex lauat illis pedes.Item ſubminiſtrant Camerario,ſiue Diaconis aſſiſtentibus Candelas,& Palmas,quæ diſtribuuntur per Papam, & ſimilia In ſacris non operantur niſi in nocte Natiuitatis Domini vnus ex eis, qui dicit quintam lectionem loco illius, cui Enſis datur.

De Acoluthis. Cap. XXIIII.

AColuthi Apoſtolicæ ſedis octo ſunt ordinarij. Hi etiam cum Pontifex apud lectum paramenti,&ſimiliter in ec cleſia eſt celebraturus,& induitur ſacris veſtibus,circũ ſtant genuflexi,& ornamenta ſubminiſtrant Diaconis Cardina libus in ſupplicatione, & diuinis officijs celebrante Pontifice candelabra,intorticia,ampullas vini,& aquæ, Thuribulum cũ nauicella,incenſi,vas aquæ benedictæ, cum opus eſt, & ſimili ter portant: & de illis, cum tempus eſt,ſeruiunt. Debent igitur cum Papa eſt celebraturus,omnes intereſſe: Quando autem nõ eſt celebraturus, tres ad minus interſint, & maxime in veſpe ris: Et tunc portant ſecum ſuperpellicia: quia vnus ex eis debet ſeruire de incenſo, & duo alij de candelabris, dum Papa dicit orationem. Et ſupra rochetum debent habere ſuperpellicium. In eorum defectu Auditores Rotæ iuniores ſeruiunt.

De cubicularijs ſecretis,& alijs. Cap. XXV.

CVbicularij ſecreti duo ſemper Pontificem ſequuntur im mediate in capella,& in conſiſtorijs: ſedent non longe a pedibus Papæ a ſiniſtris in terra, tamen ſine aliquo ſedili.Hi ſẽ per intendere debent ad faciem Papæ,præſto facturi, ſi quid eis imperet: Seruant honeſte ſub veſtibus ſudariola,ſiue naſitergia birreta,& ſimilia. Et ſi Pontifex illis vult vti, ea porrigunt Dia cono Cardinali aſſiſtenti ad ſiniſtrã. Alij cubicularij, ſi Papa fer tur in ſede, ipſi cum Scutiferis portant Pontificem. In diuinis non habent aliud officium ſecreti cubicularij. Cum Cardinales veniunt ad reuerentiam Pontificis, remouent paruum ſcabellum a ſede: & facta reuerentia illud re ponunt. Et hoc iunior ex illis facit quo ties opus eſt, & amouet, & reponit.

De Secretarijs, & Aduocatis. Cap. XXVI.

SEcretarius principalis Sanctiſſimi D.noſtri, ſi eſt prelatus, ſedet, vel ſtat in loco ſuæ prælationis in capella; Si non eſt prælatus,ſtat inter Cubicularios ſecretos:ordinarie nullum habet exercitium in diuinis. Si forte aliquæ litteræ pręſentaren tur, eas Pontifex illi conſignare poſſet In publicis Cōſiſtorijs, ſiue prælatus ſit, ſiue non, ſedet ad pedes Pontificis in plano ſolij,& inſtrumenta atque litteras, quæ dantur Pontifici ab Oratoribus, palam legit: Alij ſecretarij nullum habent exercitium in publicis actibus. Aduocati in diuinis nullum habent exercitium. In publicis autem Conſiſtorijs proponunt cauſas, vt ſuperius diximus, cum de publicis Conſiſtorijs ageremus Aduocatus pauperum primo proponit, vel Aduocatus Fiſci, ſi eſt cauſa Fiſcalis.

SECTIO TERTIA.

De habitu omnium, tam celebrante Pontifice, quam non celebrante. Cap. I.

CVm Pontifex ſolenniter celebrat, ſiue Veſperas, ſiue Miſſam, Epiſcopi Cardinales, & omnes alij, q. ſunt in dignitate Epali, ſiue Abbatiali, pluuialib9 vtuntur, & albis mitris, preſbyteri Cardinales planetis, Diaconi Cardinales dalmaticis,& mitris etiam albis: ſed mitrę Cardinalium ſunt ex ſerico damaſceno,aliorum ex tela linea. Item Epiſcopi & preſbyteri Cardinales plerunque ſub ſacra veſte habēt ſuppelliciū,&amictū,aut ſaltē alterū ex his,cum quo veſtiū collaria cooperiāt.Diaconi qn̄ paramenta ſunt violacea,aut nigra,vtuntur planetis ante pectus plicatis,& non dalmaticis.Et ex decore ſemp debēt hēre amictū, vt collaria veſtiū tegāt:plati,religioſi,q̄a nō habēt rochetū ſubveſte ſacra,habeāt ſuppelliciū,& pœnitētiarij Papę planetas,& ſine mitris.Subdiaconus

conus, qui portat Crucem,& qui lecturus eſt Epiſtolam,tuni-cella induitur:Alij Subdiaconi,& clerici cameræ, & Acoluthi ſuper rochetum habent ſuperpellicium.Clerici Cæremoniarũ: Clerici capellę,Cantores papæ, Capellani Cardinalium,qui ſeruant eorum mitras,ſuperpellicium tantum habent.

Vbi & quando capiuntur paramenta. Cap. II.

ET hi omnes,ſi Papa ſupplicatione præeunte deſcendit ad eccleſiam,quod fieri debet ad Miſſam tantum,& in dieb⁹ ſupra nominatis,capiunt paramenta in palatio, videlicet Cardinales in prima camera paramenti,non autem in ſecunda, quæ dicitur Papagalli. Nam ibi ſolus Papa paratur prælati, & alij extra dictam cameram,vbicũque voluerint.Si autem fiunt Veſperæ papales; aut dies eſt non ſupplicationi deditus, qui vtuntur ſuperpellicio , poſſunt illud capere in aulis palatij. Sed Card.& alij p̄lati,in veſperis capient paramenta in Eccleſia, facta p Cardinales reuerentia ſolenni Papæ, Cardinales apud ſua ſedilia,p̄lati extra cancellos capellæ. In Miſſa autem non ſupplicatoria,Cardinales capiunt paramenta in ſuis ſedibus, cum Papa accipit planetam,& ſimiliter p̄lati extra cancellum:Et finito officio, in eiſdẽ locis deponunt paramenta omnes,p̄ter Diaconos aſſiſtentes,qui ſacris induti Pontificem in Miſſalibus ornamentis recedentem,ex congruo,&debito more comitantur vſque ad cameram. Quando autem Papa,celebrata Miſſa,eſſet daturus ſolẽnem benedictionem populo ex ſuggeſtu,vt in Reſurrectione,omnes Cardinales parati, illuc ſecum proficiſcuntur,& prælati ſimiliter,& data benedictione dimittunt paramẽta:Protonotarij cappis ſuis laneis ſemper vtuntur, & ſimiliter vti ſolebant.

De Auditore,Correctore. Cap. III.

AVditor contradictarum, & Corrector litterarum Apoſtolicarum primũ locũ habeant poſt protonotarios ; q. et ſi fuiſſent Ep̄i,aut Archiep̄i,nõ induebant ſacras ve-

ſtes.

ſtes, ſed ſequebantur Pontificem poſt Protonotarios: Sed aduer te quod illo tempore protonotarij præcedebant Epiſcopos: me is autem temporibus de Auditore, & Correctore prædictis, ni hil vidi ſeruari. Cubicularij, & Secretarij eodem habitu vtũtur, veſtibus ſcilicet ſolutis, cum manicis ad amplitudinem man⁹ latis, & caputijs circa collum a capite deſcendentibus. Aduoca ti veſtibus manicatis cum varijs & caputijs, vt cubicularij, ſed Secretarij, & Aduocati habent capucia ſuper collum aliquantu lum inuerſa. Seruientes armorum debent eſſe honeſte armati, cum ſuis baculis argenteis in manu. Et hi ſunt habitus cum Papa celebrat ſolenniter, aut procedit ad Eccleſiam ſupplicatione præeunte. Quando autem procedit ſine ſupplicatione hoc modo vtuntur.

De habitu Papæ. Cap. IIII.

Summus Pontifex cum in publicum venit ſolenniter, aut habet pluuiale, aut cappam in modum Cardinalis, apertá tamen a pectore, & mitram, aut mantum papalem cum caputio ſupra caput. Vtitur & mitra ſimplici in officio. Defunctorum & in die Veneris ſancti: in Matutinis autem quocunque tempore nunquam vtitur mitra, ſed aut cappa lanea, aut manto papali cum caputio ſupra caput. In Matutinis tamẽ in nocte Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in compotatione, quę ſolet fieri poſt Veſpas antecedentes, vti ſolet Pontifex cappa purpurea pellibus armilinis duplicata. Quam, vt legi, primus inuenit Bonifacius Nonus: Duobus tamen vtitur coloribus, albo, & rubro, vtroque in pluuiali: in ornamentis autem Miſſalibus vtitur colore tempori congruente, & cum mitra ſimplici, ſtola violacea: in alijs veſtibus non ſacris ſupra rochetum rubro tantum, niſi a ſabbatho Sancto, vſque ad ſabbathum in Albis incluſiue: Et infra rochettum vtitur ſemper toga & alba, & caligis rubris cum ſandalijs aurea cruce ornatis.

De habitu Cardinalium. Cap. V.

Reuerendiſſimi Domini Cardinales cuiuſcunque ſint ordinis, vtuntur ſemper in capella,& in publico, cappa ampla ſupra rochetum coloris violacei,plus vel minus clari,aut obſcuri, blaui,ſiue aerei,& aliquando rubri,ſed rarius.Nam ruber color proprie ad Papá ptinet,& ad Legatos, qui mittuntur de latere extra Italiá,vel ad aliqđ negotiũ. Nã in iſtis caſibus Pontifex ſolebat donare Legato mantũ rubrũ cum capputio, & in illo habitu dabat audientiam Legatus in ſua prouincia. Pau. Secundus inſtituit,ꝙ Card.birreto rubro vteretur, & ſuper equis ſiue mulis rubris ſtratorijs equitaret. Cappa Cardinalis poteſt eſſe ex lana ſiue ex zamelloto. Et in officijs Defũctorum, & ſede vacante, & a Quarta feria maioris hebdomadæ, vſque ad Sabbathum Sanctum, ſolebant vti cappis ſuis obſcuris cũ pellib⁹ de griſeis, & nõ de varijs:hoc tñ hodie nõ ſeruat', ſed a veſperis Oĩum ſctõrum incluſiue vſq; ad mane dñicæ Reſurrectionis, excluſiue vtuntur albis pellibus de varijs. In reliquo tempore vtuntur ſerico rubri coloris,loco pellium.

De habitu Prælatorum. Cap. VI.

Alijprę lati Patriarchæ,Archiepi,Epi,Protonotarij:Itẽ & Subdiaconi,Auditores Rotæ,Clerici cameræ,& Acoluthi oẽs vtuntur cappis laneis ſupra rochetum,vt Cardinales: ſed nõ ex zamelloto,neq; coloris rubri, aut violacei nimis clari. Prælati aſſiſtentes Papæ, cum Pontifex habet mantum cum capputio inuerſo ſupra caput debent & ipſi habere mantellũ,alias crociá appellatũ,& circa collum capputium,ſicut Cubicularij,& non ſupra caput:& hoc ſi Papa habet mantũ,& non aliter. Prælati extra eccleſias ſuas non vtuntur cappa ampla,niſi in Romana Curia,cũ adſunt ſacris ſiue profanis,vel publico cõſiſtorio cũ Pontifice in eius capella,cappas tñ non capiunt neq; deponũt intra cácellos capellæ,neq; in prima,aut ſecũda cameraparamenti,ſed extra vbi voluerint ſic etiam ſacras veſtes.

De

De habitu Cardinalium, & Prælatorum religioſorum. Cap. VII.

PRælati ex ordinibus Mendicantiũ vadunt cũ ſuo habitu etiã in Cardinalatu, niſi qđ ſunt ampliores, & lanæ magis precioſæ. Ex Monaſticis aũt vtuntur cappa ampla colore nigro cũ pellib⁹ nigris, vt nr̃o tpe Nicenus & Atrebatẽſis Card. velut vidi aliquos Abbates cũ pellib⁹ griſeis, vel ſi ſunt alterius coloris, p̃lati vtuntur habitu ſui Ordinis, ſed ampliori: & non vtunt᷑ rocheto. Aſſumpti aũt ex Canonicis regularib⁹, q̃a in ſuo ordine portant rochetum, deferũt ẽt in p̃latura, ſed vtuntur capello, vt alij religioſi, videlicet nigri coloris ſupra, & infra per totum. Inferiores officiales vtuntur habitu ſuperius dicto.

De habitu ſermonem habituri. Cap. VIII.

ILle autem, qui orat in capella, ſi eſt Ep̃s, vel Abbas, cum pluuiali orat, & cum mitra. Si electus tm̃, & ſecularis, orat in cappa ſuper rochetum: ſimiliter ſi eſt inferioris ordinis, & in capella portat cappam, & rochetum: & cum illis orat. Si non portabit rochetum, neque cappam, tunc oraturus aſſumit cappã tm̃ ſine rocheto: & finita oratione ad partẽ illam dimittit extra capellam. Mendicantes, & alij religioſi orant in ſuo habitu.

De circulis Cardinalium, qui fiunt ante Papam. Cap. IX.

DOmini Cardinales primũ, dũ Papa in camera ſui paramẽti accipit ſacras veſtes, faciũt circulũ ante ſuã Sanctitatẽ, ſtãtes capite detecto: ſed cõſueuit Põtifex illos ĩuitare, vt coopiant caput: & tpe frigoris monere iterũ, vt tegãt: qđ ipſos tandẽ facere cõuenit. Et hic ſenior erit ante ſiniſtrã Papæ, & alij p ordinẽ illũ ſequent᷑. Scd̃o Dñi Car. veniũt ad circulũ ad Introitũ facta reuerẽtia ante Miſſã, hoc mõ. Iunior Diacon⁹ incipit, & ponit ſe factis reuerẽtijs altari, & Papę, ĩ vltimo loco cõtra ſiniſtrã Põtificis, Senior ĩ loco primo, & viciniori Papę: iunior vero ex p̃ſbyteris Card. primo ſe mouet a loco ſuõ, & põit ſe aut

longe

longe a iuniore Diacono, aut faciem Papæ: & illũ ſequuntur p̄ſbyteri, & deinde Ep̄i, incipiẽdo ſemp a iunioribꝰ, ita vt ſenior Ep̄s Cardinalis deſcendat tm̃ de gradu, in quo ſedebat, & teneat primũ locũ, & uiciniorem ad Pontificis dextrã. Hoc ordine veniunt ad circulum Dñi Card. ad Introitum, Kyrie eleiſon, & Gloria, ſimul ad Credo, ad anctus, & ad Agnus Dei. Præueniunt qñ datur tempus, maxime ad anctus: & ad Agnus Dei. Stant ſemper, & in via, & dum ſunt in circulo capite detecto, veniendo, & redeundo faciunt altari reuerentiam, & Papæ. Cum vadunt, iuniores incipiunt: cũ reuertuntur ad ſedes, incipiunt ſeniores, & Diaconi, poſt preſbyteros oẽs. In Miſſis tm̃ veniunt ad circulum, & non in veſperis, & in Miſſis, pro Defunctis non veniunt ad circulum, neque in Sexta feria Paraſceues: In diebus ferialibus veniunt.

SECTIO QVARTA.

De habentibus ſermonem in capella Papæ, & primo de Papa. Cap. I.

SVmmus Pontifex non cõſueuit facere ſermonẽ alio quopiam celebrante, ſed tm̃ dum ipſe celebrat. & tunc ſi altare eſt apud parietem, ita vt p̄lati, & oẽs ſint inferius, vt in capella palatij. Tunc Papa deſcẽdit e ſede eminenti, & ſedet ante altare ſup faldiſtoriũ, vel ſedẽ ibi paratã, vertens faciem ad ppl̃m, & renes ad altare, & poſt eũ Diaconus Euãgelij, deinde Diaconus aſſiſtens a dextris, a ſiniſtris vero ſedet Subdiaconus tantum, & qui cum illo altari aſſiſtit Subdiaconus Apoſtolicus: & ſi ſunt Græci Diaconus & Subdiaconus, ſedent in ſecundo gradu ad illorum pedes hinc inde Græci a dextris, Subdiaconus ſolus a ſiniſtris, Poſt ſermonem, Diaconus Euangelij facit confeſſionẽ, Cardinalis aſſiſtens, annunciat indulgentias, & Papa dat benedictionẽ, ſtans in eodẽ loco more conſueto. Deinde reuertitur ad ſedem eminẽtem, &

ibi

ibi dicit , redo, vel Dominus vobiſcum,pro temporis exigentia.Si aũt ſedes Papæ non infra, ſed ſuper altare eſt,vt in eccleſia S.Petri & ſimilibus,tunc Papa quia vertit faciem ad chorum , & ad populum,ſedens in prędicta ſede ſua,facit ſermonem: & omnes ſedent in loco conſueto.

De Cardinalibus. Cap. II.

CArdinales nõ faciunt ſermonẽ in capella Papæ,niſi celebrante Põtifice,vel cũ ipſemet Cardinalis celebrat.Si facit ſermonem in Miſſa papali,ipſe,vel Eps, ſiue pſbyter ſit, debet aſſiſtere in officio capellæ,etiam ſi non ſit prior, & in tpe cum pluuiali, & mitra facere ſermonẽ.Si vero ipſe celebrat, dicto Euangelio ipſe deponẽs caſulã, accipit pluuiale, & vadit ad oſculũ manus Põtificis, petit bñdictionẽ,& indulgẽtias: & aſcendit pulpitum, & cũ mitra ſimplici orat. Et nota qđ Diaconꝰ Cardinalis non pdicat in capella Pontificis, neq; aliꝰ qſpiam non platꝰ,niſi ſit doctor in Theologia,ſcđm antiquas, & pbatas cæremonias: quamuis hodie non modo inferioris gradꝰ viri, ſed ſine dignitate,aut ſacro ordine, ĩ ſtudijs humanitatis tm̃ docti,non ſine loci,& ordinis pontificalis dedecore onꝰ orãdi in totiꝰ orbis grauiſſimo,ac celeberrimo conſeſſu ſibi aſſumãt. Eps ſi orat , debet etiam celebrare ordinarie, & orat,vt de Cardinale diximus, niſi quod Pontificis genu , non manum oſculatur. Si non celebrat oraturus ſuper rochetum , vel ſuperpellicium, induit pluuiale,& cum mitra orat,idem facit in abbatiali dignitate conſtitutus.

Si i oraturus eſt officialis palatij,qui portet rochetum, & cappam,non tamen prælatus.Si autem non vtitur rocheto,orat cũ cappa tantum. Religioſi non prelati orant cum ſuo habitu. Oraturus igitur finito Euangelio cum habitu ſibi condecenti offert ſe clerico Cæremoniarum , qui poſtquam Papa eſt oſculatꝰ librum Euangeliorum, & incenſatus ſederit cum mitra in ſua ſede, ducit oraturũ cum reuerentijs conſuetis ad pedes pontificis, quos Orator genuflexus oſculatur.Tunc erecto capite dicit:

cit: Iube Dn̄e benedicere, & Pontifex, Dn̄s ſit in corde tuo, & in labijs tuis, vt digne & fructuoſe annuncies verba ſua ſancta, in nomine Patris &c. Et orator iterum Indulgentias Pater ſancte: & Papa concedit indulgentias prout ſibi placet.

Conſueuerunt tamen Pontifices noſtro tempore, quando prelatus celebrat, dare quinque annos quando Cardinalis, ſeptem annos. In maximis vero ſolennitatibus decem annos. Quando vero ipſemet celebrat, plenariam indulgentiam, & aliquando decem annos. Sed cum annis annunciantur ſemper totidem quadragenæ. Maiores noſtri erant aliquanto parciores in iſtis indulgentijs & raro etiam in Miſſa papali ſe extendebāt ad ſeptem annos. Orator audito pontificis mandato de indulgentijs, cum reuerentijs conſuetis vadit ad pulpitum, & eo conſcē ſo quieſcit aliquantulum, dum ſe componat cum capite cooperto, & eſt cum mitra, ſi illa vtitur: incipit ſuam orationem, ſigno crucis tamen ante ſe præmuniet. Cum nominat Pontificem, aut in eius aſſiſtentia Cardinales, detegit caput, & ſe profunde inclinat verſus pontificem, ad Cardinales aliquantulum caput hinc inde flectit. Cum dicit, Aue Maria, genuflexus orat: inter orandum cum pontificem appellat, caput detegit, alioquin ſemper eſt coopertum. Finito ſermone, caput detegit, & expectat: Diaconus autem euangelij dictus ante Pontificem, dicit alte, Cōfiteor Deo. &c. & tunc papa & omnes ſurgunt. Sed Papa etiam celebrans, finito Confiteor, cū mitra deſcendit. Diaconus & qui orauit, ſtans adhuc in ſuggeſtu, pronunciat indulgentias a Pontifice conceſſas, & ſtatim deſcendit, & vadit in pace. Interim vero aſſiſtentes Papæ accedunt ad eius pedes cum libro, & lumine, & Subdiaconus Apoſtolicus crucem Papalem ante eius faciem ponit. Et pontifex ſine mitra dicit, Precibus, & meritis, &c. & dat benedictionem more ſolito Protonotario fimbrias anteriores eleuante.

SE-

SECTIO QVINTA.

De quibuſdam extraordinarijs, & regulis generalibus, & primo de Auditore, & Correctore. Cap. I.

AVditor Contradictarũ, & Corrector litterarũ Apoſtolicarum ſunt antiqui officiales Ro. Curiæ, & vt legi in conſtitutionibus dicti officij Contradictarum per Eugenium Quartũ cõfirmatis, ſub Data Florentiæ, Anno incarnationis Dñicæ 1434. ſexto Idus Feb. ſui Pontificatus anno 4. ſtatuit Eugenius, Auditorem prædictũ in capella, & conſiſtorio, & locis oĩbus, iuxta laudabilẽ Curiæ conſuetudinem, primũ locum inter oẽs Archiepiſcopos, Epõs & inferiores: Oratoribus Principum, Dñorum, ſeu Cõitatum, exceptis in eundo, ſtando, & ſedendo obtinere: poſt quem ſtatim ſequi voluit Correctorem litterarum Apoſtolicarum. Legimus etiam in pluribus libris cæremoniarum, quod in ſupplicationibus ibant immediate poſt Protonotarios cum ſuis cappis laneis, poſt Pontificem, etiam ſi fuiſſent Archiepĩ, aut Epi, nam tunc alij prælati præcedũt Papam cum paramentis, & mitris. Quod ſi prelati alij non erant parati, ſequebãtur Papam poſt protonotarios & Auditorem, atq; Correctorem: qui duo ſedendo ſemper erant poſt protonotarios ante alios prælatos. De Protonotarijs ſcimus decretũ fuiſſe a Pio Secũdo in conuentu Mant. quod deinceps non præcederent Epõs aut ſuperiores, & ita ſeruatur. De Auditore & Correctore prædictis, meo tempore nunquam fuit habita ratio in capella Papæ, neque præſcriptus eis locus aliquis eundo, aut ſedendo. Hæc omnia volui addere, vt nemo videatur prætermiſſus.

Quod deinceps ſeruandum ſit: maiores ſtatuant.

De incenſatione altaris, & aliorum ordinarie. Cap. II.

SEecundũ conſuetudinẽ Ro. Ec. in veſperis ſemel tm̃ fit incenſatio id eſt ad Magnificat & tunc incenſat Papa altare: incenſatur ipſe, & deinde alij oẽs. In Miſſa poſt cõfeſſionẽ incenſat altare celebrans: incenſatur ipſe, & Papa tm̃. Ad Euangeliũ, Diaconus incenſat librũ in principio: in fine Papa incenſatur, & eo abſente celebrans tm̃. Poſt Offertoriũ celebrans incenſat oblata, & altare, incenſatur ipſe, deinde Papa, & demum oẽs alij ordines capellæ; Ad eleuationẽ Sacramẽtũ tm̃ incenſat. Incenſatio aũt fit hoc ordine. Acoluthus, ſiue Cæremoniarius accipit Thuribulum cum prunis ardentibus ex loco conueniẽti, & ponit catenularum annulos in manu ſua ſiniſtra, ita vt dependeat Thuribulum: nauiculam aũt incẽſi portat dextra cum aptura nauiculæ a parte exteriori, & factis in tpe reuerentijs altari, & Papæ, annuit Cardinali aſſiſtẽti: qui ex loco ſuo accedit ad dextram Papæ, & cæremoniarius poſt eum accedens, vbi iterum genuflexit in plano ante Pontificem, ſurgit, & nauiculã dat in manibus Cardinalis aſſiſtentis, qui illam ambabus manibus tenens, vertit aperturam, vbi eſt coclear verſus Pontificem, dicens, Benedic Pater ſancte. Cæremoniarius autem interim cũ dextra manu aperiens late Thuribulum, & per cathenulas inter ſummitatem, & infimam partem illud retinens, partem inferiorem, vbi ſunt prunæ: ſupponit manibus Pontificis, ita vt ipſa pars inferior æquetur nauiculæ in manu Cardinalis aſſiſtẽtis: & pontifex capiens cum cocleari incenſum, tertio ponit in Thuribulo, interim dicens, Ab illo benedicaris, &c. & in fine facit ſuper illud ſignum crucis. Cardinalis aſſiſtens interea, ſtat inclinato capite, & antequam Papa accipiat coclear, illud oſculatur & cum papa illud accipit, & iterum dum reponit, oſculatur ei⁹ manũ, & demũ reddit nauiculã cæremoniario, qui vt venerat, reuertatur ad locum ſuum. & ſimiliter Cardinalis aſſiſtens. Cæremoniarius vadit ad altare, tradit Thuribulum adolẽs Diacono Euangelij. qui illud ponit ad manus celebrantis, annulos vide-

accipiant incenſum,quiſque ſemper inuitat alium ſubſequentem, caput verſus illum inclinando: Cardinalis aſſiſtens, inuitat Diaconum a dextris, & ille, deinde ſuo tempore Diaconũ a ſiniſtris qui nullum inuitat. Primus inter Epiſcopos Cardinales inuitat ſubſequentem,& ſic vſque in finem ſedium Epiſcoporum & preſbyterorum. Quod ſi quis preſbyterorum eſſet in ſede Diaconorum,vltimus in prima ſede inuitat primum alterius ſedis preſbyterum, qui ſedere debet in fine ſcamni:& vltimus inter preſbyteros inuitat primum Diaconum, ſedẽtem in capite illius ſcamni.Incenſato igitur Cardinale aſſiſtente, Diaconus Euangelij tranſeundo genuflectit ante pontificem. Et primo ſe inclinat, deinde bis incenſat, & iterum ſe inclinat ante Diaconum Cardinalem a dextris:idem facit Cardinali Diacono a ſiniſtris: deinde vadit ad primum Epiſcopum Cardinalẽ. Et quoties tranſit ante Papam, genuflectit, incenſat pariformiter & reliquos Cardinales, Epiſcopos primum, tum preſbyteros,& demum Diaconos iiſdem cæremonijs. Nam ſingulis primo ſe inclinat, tum bis ducens Thuribulum incenſat, demũ rurſus ſe inclinat. Idem facit Regi inter Cardinales, vel principi, qui in eorum ſcamnis ſedent.Imperatorem autem non Diaconus Euangelij,ſed primus Epiſcopus non Cardinalis aſſiſtẽs Papæ Incenſat ſtans, & bis Thuribulum ducens, & immediate poſt Papam. Alios omnes incenſat Diaconus Euangelij Pontifice non celebrante. Clericus Cæremoniarum ducit Diaconum incenſantem, quem, ſi non eſt aſſuetus officio,inſtruit, & genuflexiones, atque inclinationes primo facit. Si vero expertus eſt,factis primo reuerentijs retrahit ſe ad partem, & expectat eius progreſſum, aduertens tamen ne erret.

Incenſatis Cardinalibus, ſi quis magnus Princeps eſt in ſupremo gradu ſedis Pontificalis, vt puta aliquis Dux ex minoribus, ſiue Præfectus vrbis, ſiue Capitaneus Eccleſiæ, aut frater, ſiue nepos Pontificis, quos Pontifex vult honorare, incenſantur ante aſſiſtentes.

Sed neque fiunt ante eum inclinationes, & ſemel tan-

tum ducitur Thuribulum. Poſt hos incenſantur ſimiliter aſſiſtẽtes papæ, deinde Viceecamerarius, & Oratores Cęſaris, ſi ſunt p̄ſentes tũ Senator vrbis, poſt eũ Oratores p̄lati, ſi inter eos ſint aliqui Regij. Inde Oratores Regũ, & principũ nõ p̄lati. Quod ſi viceecamerarius abeſt, incenſantur Cæſaris Oratoresa nte alios, vbicunq; ſint, deinde Senator: tũ Oratores p̄lati: ſi ſunt Regij ĩter eos, ſin minus, incipitur a laicis ſi ſunt Regij, & cæteris paribus, a p̄latis ſemp incipitur neq; refert an potentior ſit Rex, vel princeps, laici, q̃ p̄lati, dummodo eiuſdẽ dignitatis ſint. Et ab ea parte, qua incipitur p̄ſentibus Impialibus, incẽſantur oẽs Oratores ẽt minores. Et hoc etiam in Viceecamerarij p̄ſentia ob ſeruatur. Inde Archiep̄i, Ep̄i, Protonotarij, Abbates, Generales Ordinũ, & pœnitentiarij Papæ, qui oẽs ſedent in ſedib⁹. Inde reuertit ad ſoliũ Pontificis, & ibi incenſat Cõſeruatores vrbis, Barones & alios nobiles ibi ſedere ſolitos: tũ Subdiaconũ Apoſtolicũ a dextris Papæ, & alios cappatos ab ea parte. Deinde Subdiaconũ a ſiniſtris, & poſt eũ Auditorẽ, q̃ ſeruit de mitra Sanctiſſimo Dño noſtro. Deinde alios cappatos Subdiaconos, Auditores, Clericos camerę, & Acoluthos, tũ cubicularios ſecretos, & Secretarũ, ſi eſt cũ eis. Inde capellanũ aſſiſtentem celebrantis & Subdiaconũ Epiſtolæ. Inde Cubicularios, Aduocatos, & Secretarios mixtim: & demum procuratores Ordinum. Si Magiſter ſacri hoſpitij adeſt, qui ſtare ſolet apud finem ſcamni preſbyterorum Caardinalium, incenſatur poſt nobiles ſedentes circa pedes Papæ. Poſt procuratores incenſantur Capellani celebrantis ſtantes in ſuperpellicijs, & deinde Scutiferi papæ, & alij nobiles qui ſunt cum eis: Tum Magiſter hoſtiarij, & ſeruientes armorũ qui ſunt apud portam cancelli: Reuerſus demum ad credentiã, Credentiarios, & cæremoniarium: & ipſe in fine a Credentiario incenſatur.

Et nota quod oẽs, qui accipiunt incenſum, debent ſtare, & non ſedere, & eſſe capite detecto, exceptis papa, & celebrante, qui cum mitra accipiunt incenſum. Papa in principio Miſſæ, & poſt Offertorium ſedens incenſatur. Aduertat Diaconus, & nõ

incēſet qui nō aſſurgūt Quādo Papa celebrat, Acoluthus ſeruit de incēſo, & Diaconus Cardinalis Euāgelij incēſat Papam, Cardinales, Principes, qui cum eis ſedent, & Epiſcopos aſſiſtētes. Inde ipſe incēſatur ab vno ex Subdiaconis Apoſtolicis, nō tamē ab eo, qui cātat epiſtolam, & ille incēſat alios. In veſperis ſolennibus papalibus cum paramētis idem Subdiaconus incēſat. In Veſperis ſine paramētis acoluth⁹ ſeruit de Thuribulo, & incēſat oēs præter Pōtificem. Abſente Pōtifice Capellan⁹ aſſiſtēs Cardinalis facientis officium, debet incenſare, ſine pluuiali tamen, nam illo in Veſperis non vtitur, in cuius locum ſi non eſt apertus, ſubſtituitur Diaconus Papæ, cum ſuperpellicio tamen.

De ordine dandi pacem inter miſſarum ſolennia. Cap. III.

Quādo Papa celebrat oſculato altari, dat primo pacem Cardinali Epiſcopo aſſiſtēti, qui ab ei⁹ dextra genuflex⁹, primo oſculatur altare, & deinde accipit oſculum a Pōtifice, eiq; dicēti, Pax tecum, reſpōdetur, Et cum ſpiritu tuo. Deinde Pōtifex vertit faciem ad cornu Epiſtolæ, & recipit ad oſculum pacis duos Diaconos aſſiſtētes, ſicut receperat Epiſcopū Cardinalem. Si autem Imperator ſit præſens, primo illum recipit ad oſculum pacis, deinde Cardinalem Epiſcopum, & duos Diaconos aſſiſtētes. Epiſcop⁹ Cardinalis, deinde dat pacem primo Epiſcopo Cardinali exiſtēti, cum alijs Cardinalibus, primo presbytero, & primo Diacono exiſtēti apud ſcamna. Item principi laico, qui ſedet in ſcamno Cardinalium, & demum primo Epiſcopo Cardinali aſſiſtēti Papæ, & in fine Subdiacono Apoſtolico, qui alijs pacem diſtribuit: & ipſe Epiſcopus Cardinalis reuertitur ad ſummum pōtificem. Quādo autem aliquis Cardinalis, ſiue prelatus celebrat Pōtifice præſēte, Cardinalis aſſiſtēs dicto, Agnus Dei, recedit de circulo, & factis reuerētijs aſcendit ad altare, & genuflexus illud oſculatur primum. Tunc ſurgens capit pacem a celebrante: & deinde aſcendit ad Papam, cui dat oſculum pacis, vt ſupra: Deinde reuertitur ad locum ſuum

cum alijs Cardinalibus, & alij Diaconi aſſiſtẽtes, deſcẽdẽtes a latere Pontificis, factis reuerẽtijs ſimiliter aſcendunt ad Papam, & capiunt ab eo oſculum pacis. Et ſi adeſt Imperator, accipit pacem a Pontifice ante Diaconos Cardinales, aſſiſtentes, faciẽs reuerentias genuflectendo tñ non inclinando ſolum. Interim vero Capellanus aſſiſtens celebrantis, cum pluuiali ductus a Cæremoniario relinquens librum Miſſale ad manus Diaconi Euangelium cum reuerentijs ſolitis accedit ad Card. aſſiſtentem, & ab eo accipit oſculum pacis, & ſe ei inclinat antequam capiat, & poſtquam ecceperit pacem, dat pacem priori Epiſcoporum Cardinalium; tum ſubpriori Epõrum, inde primo ex Diaconis in ſede, demum Principi laico, ſi quis adeſt in ordine Cardinalium: & his omnibus inclinat ſe primo, & poſtea: Deinde dat pacem præfecto, ſiue magno principi, qui ſedet ad Papæ pedes deinde primo epiſcopo aſſiſtenti, tum Vicecamerario qui eã dat prælato, iuxta eum ſtanti: & ille alteri, & ſic cæteri. Deinde Oratores Cæſaris laico, vel prælato, & ille alteri Oratori iuxta eum ſtanti, etiam ſi alter nõ ſit Imperialis, vel Regalis Orator & ſic de alijs. Tum Senatori, inde primo Epiſcopo in ſecundo ordine, & primo in tertio, & ſic de alijs, ſi ſunt plures Ordines Epiſcoporum: Deinde primo protonotario in illorum ordine qui ſunt in eiſdem locis ſiue Abbates, ſiue Generales, aut pœnitentiarij, accipiunt pacem a ſuperioribus. Interea ſi celebrãs iá perfecit communionem ſuam, reuertitur aſſiſtens capellanꝰ ad altare, & cæremoniarius accipit ab eo pacem: & diſtribuit reliqs quibus ille non dederat. Poſt nominatos primo dat pacem nobilibus, & Baronibus, qui ſunt ad pedes Papæ, deinde Magiſtro ſacri hoſpitij ſi adeſt. tum Subdiacono a dextris, & ille reliquis cappatis ab eo latere: inde Subdiacono a ſiniſtris, & ille ſimiliter ſuis cappatis: deinde Auditori ſeruienti de mitra, & ille ſecretis Cubicularijs, tum alteri Cæremoniarum clerico: deinde Diacono Euangelij, & ille Subdiacono: inde primo ex Cubicularijs, primo ex Aduocatis: ſiue Secretarijs: deinde primo ex procuratoribus: tum primo ex capellanis celebrantis: poſtea an

tiquiori

tiquiori ex Scutiferis Papæ primo ex hoſtiarijs,& primo ex ſeruientibus armorum:& ſic eſt finis. Abſente vero Vicecamerario dat primo Oratori Cæſaris: & ille alteri, vt ſupra dictum eſt:tũ Senatori: deinde primo Oratori prælato eſt laicus, vel non prę latus. ſin autem dat primo Oratori laico, ſeu non prælato, & alijs, vt ſupra diximus. Quod ſi etiam Oratores Cæſaris non interſint, dat Senatori, tum Oratoribus prȩlatis, ſi inter eos ſint Regij, ſin minus, incipitur a laicis: ſi ibi ſunt Regij, & cæteris patribus, & prȩlatis.

Quando Papa lauat manus ante Miſſarum ſolennia, & actibus publicis. Cap. IIII.

PRinceps Nobilis, ſiue orator, qui aquam ferre debet, ad lauandum manus Pontificis, in tempore vocatur a Cæremoniario, & a duobus ſeruientibus armorum conducitur ad credentiam Papæ, & cum eo duo Auditores Rotæ. Hinc apd̃ credentiam imponitur circa collum mappula ſericea lõga, quæ vtrinque ante pectus ei dependet, manu dextra capit inferiorem peluim, in quo Credẽtiarius aquam imponit, & nobilis aliquantulum aquæ ex pelui imponit in vaſculum, quam Credentiarius prægustando bibit, tum ſiniſtra manu capit ſuperiorem peluim, & a magiſtro hoſpitij, vel Scalco Papæ, cooperiunt pelues mappula a dextra parte pendente. Tum eleuatis manibus, cum peluibus, vſque ad oculos, adiuuantibus hinc inde Magiſtro hoſpitij, & Scalco Papæ, vel ſaltem altero, ſi alter abeſt, ad Pontificem proficiſcitur hoc ordine.

Primo præcedunt duo ſeruientes armorum, hos ſequuntur Cæremoniarij, qui genuflexiones, & geſtus oſtendũt: tum duo Auditores, quorum ſenior portat duab⁹ manibus mantile, quod a credentiario acceperat, illo pri⁹ ab eo oſculato demũ nobilis cũ peluib⁹ aquæ, medi⁹ (vt dixim⁹) inter magiſtrum hoſpitij, & Scalcum. Cum tranſeũt ante altare, omnes genuflectũt: & antequam ad pontificem perueniant, tertio genu terrã tangunt. Cũ ꝑuenerint ad ei⁹ pedes Auditor mãtile deoſculatũ, deponit ſup

genua pōtificis: & Diaconi aſſiſtētes illud explicāt: ipſi Audito res genuflexi hinc inde, extremitates mātilis retinēt. Cardinalis aſſiſtēs interea, ſiue Epiſcopus, ſiue presbyter, accedit ad Pōtificem, & ponit manus ad pelues: Nobilis aquam portās eleuata ſuperiore pelui, poſitaq; in loco inferiori, ſuper eius labiū imponit pauxillū aquæ, quam prēguſtādo ſorbet: & deinde adiuuāte aſſiſtēte Cardinale infundit aquā ſuper manus Pōtificis in ſubiectam peluim, dextra ſuperiorem cum aqua, inferiorem ſiniſtra, vbi aqua recipitur, retinēs. Interim laici omnes circunſtātes genuflectūt, Cardinales ſurgūt ſine mitris, prælati ſurgūt detecto capite, lotis manibus Diaconi aſſiſtētes replicāt mātile ſuper manus Papæ. Nobilis iiſdem reuerētijs, & ordine reuertitur ad credētiam Papæ. Auditor, reaſſumpto mātili cum ſocio ſequitur nobilem, & id reddit credentiario, & reuertitur ad locum ſuum. Hic ordo ſeruatur quoties Papa publice lauat manus, & quādo celebrat: quia quater ſunt lauādę manus. Incipitur a minus digno, ita vt dignior, etiam ſi eſſet Rex, aut imperator, vltimo ferat aquam ad manus Pontificis.

De luminaribus in capella Papæ, & ſacris imaginibus ſuper altare. Cap. V.

SVper altare, cū diuina peragūtur, ſiue cardinalis, ſiue alius prēlatus celebret, cādelabra ſex ſup altare ſuper credētiam vero duo cum luminaribus ſemper habentur. Ad Euāgeliū luminaria duo: Ad eleuationem Sacramēti funalia quatuor. Super cācellos capellæ, ſi Cardinalis celebrat, ſex: ſi alius prēlatus quatuor funalia ardēt. Si Papa celebrat, ſuper altare cādelabra ſeptem ardēt: ſuper credētiam duo: ad euāgelium Latinum ſeptem, ad euangel. Grecum duo: ad eleuationem Sacramēti funalia octo: ſuper cācellos octo: ad ſupplicationes papales ſemper cādelabra ſeptem. Quādo Papa non eſt præſens, duo cādelabra ardent. Si Papa celebrat in aliqua Eccleſia, vbi ſedes eminens multum diſtet ab altari, vt in eccleſia Lateranenſi, vel in eccleſia ſancti Pauli, de vrbe, tunc cum corpus & ſanguis ex altari de

fertur

fertur ad Papam, octo ſunalia, quæ ibi permanent accenſa vſque ad poſtcommunionem, feruntur ante Sacramentum: primo ante corpus, deinde ante Sanguinem: neque extinguuntur antequam ſit completa communio: Imagines, & Reliquiæ, ponuntur ſuper altare, quando vtuntur mitra auriphrigiata, & non aliter.

De miniſtris celebrantium. Cap. VI.

CArdinali diuina celebranti adeſſe debent Diaconus, & Subdiaconus cum ſuis paramentis opportunis: capellanus aſſiſtens cum ſuperpellicio & pluuiali, ſeruiens de mitra cum ſuperpellicio, & mappula longa ad collum, & ſeptē alij capellani cum ſuperpellicijs, qui ſeruire debent, vnus in ſuſtinendo librum ſupra caput vnus in ampullis, alius in tenendo Thuribulo: & quatuor in tenendis candelabris in Euangelio, & funalibus in eleuatione: Et iuniores debent ſeruire in iſtis vltimis: totidem aderunt celebrantis Veſperas. Prælato autem non Cardinali, vltra Diaconum, Subdiaconum, & aſſiſtentem cum pluuiali, aderunt quatuor alij tantum miniſtri cū ſuperpellicijs. In credentia pro Cardinali erunt tres Scutiferi, pro prælato duo tantum.

De euangelio, & Epiſtola Gręce legendis. Cap. VII.

EVangelium, & Epiſtola Græce leguntur quotieſcunque Pontifex Romanus publice, & ſolenniter celebrat, ſi illi placuerit: & in hoc non eſt aliqua feſtiuitas magis priuilegiata quam alia. In coronatione Pontificis legi obſeruatū eſſe, vocari ad hoc Monacos ex monaſterio Cryptæ Ferratæ, ſi Romæ fiat, qui ſunt fere in Suburbijs, & linguam ac ritum Gręcanicæ Eccleſiæ ſeruare conſueuerunt: Ego tamen nunquam vidi illos in tali exercitio. Habeantur igitur duo, qui docti ſint, & linguam Græcam bene nouerint: neque adhibeātur qui ſint inexperti, & non intelligunt: quia raro eſt quod non ſit aliquis doctus in illa lingua, qui cum audiunt barbarizantes, ſiue ſole-

cizantes, irrident ſolennia noſtra: melius eſt a tali actu deſiſte re, quam ponere non idoneos. Oportet tamen, vt hi in Diaconali, & Subdiaconali ad minus ordine ſint conſtituti. Vidi tamen ſæpius obſeruari, quod Epiſcopus quiſpiam Euangelium Græce dixerit, Epiſtolam vero alius vir non indoctus, neque vilis. Hanc autem conſuetudinem Græce legendi, hinc ortam puto, vt appareat Romanam eccleſiam in ſe continere, vtranque gentem, Græcam ſcilicet, & Latinam, ex quibus eccleſia Dei fere tota conſiſtit, in qua quidem primatum obtinet (quod Græci diu recuſarunt,) Apoſtolica ſedes. Ego reperi in antiquiſſimis Codicibus, non modo Euangelium, & epiſtolam ſed & prophetias, & paſſionem Chriſti in ſacra Hebdomada, & alia huiuſmodi, Græce legi conſuetum fuiſſe. Hi Diaconus & Subdiaconus debent accipere paramenta, quan do alij, & ſedere, vt in Miſſa papali diximus.

De genuflexionibus in capella. Cap. VIII.

IN diebus ſolennibus cum Papa venit ad Miſſam, dum facit cum celebrante confeſſionem, Pontifex, celebrans, Cardinales, & prælati omnes ſtantes faciunt confeſſionem præter aſſiſtẽtes, qui poſt Papam genuflectunt: reliqui omnes genuflectunt. Deinde cum Pontifex ante eleuationem Sacramenti venerit ad faldiſtorium, omnes genuflectunt, & cum ſanctitas ſua eleuato Sacramento ſurrexit, omnes ſurgunt. Cum Papa dat benedictionem poſt ſermonem, vel in fine Miſſæ, cum incipit, Precibus & meritis, vel Sit nomen, omnes genuflectunt præter Cardinales, & prælatos: Prælati tamen cum incipitur, & Benedictio Dei patris, ſiue Benedicat vos omnipotens Deus, genuflectũt, Cardinales ſtantes ſe inclinant. In diebus ferialibus & Miſſis defunctorum, genuflectunt omnes ad primas orationes ante epiſtolam, & ad vltimas poſt communionem, & cum dixerit Sãctus, genuflectunt: & ita permanent vſque ad Per omnia ſæcula, ante Agnus Dei, item ad Verſum, Adiuua nos deus ſalutaris noſter: in Quadrageſima omnes genuflectunt ad verſum,

Credo in, & Incarnatus, &c. omnes genuflectunt ſemper in euangelio, In principio erat verbum. cum dicitur. Et verbũ caro factum eſt. in Euangelio epiphanie, cum dicitur, Et procidentes adorauerunt eum. in paſſione Domini noſtri, cum dicitur, Et inclinato capite emiſit ſpiritum. item cum in miſſa ſancti Spiritus dicitur verſ. Veni ſancte Spiritus, &c. omnes genuflectunt. In veſperis, cum dicitur verſus, Veni creator ſpiritus, & ſimiliter, Aue maris ſtella, omnes genuflectunt, & permanent vſque ad finem verſus. Inter Paſcha, & Pentecoſtẽ non fiunt genuflexiones, etiam in ferialibus, niſi ad eleuationem Sacramenti, & ad Incarnatus eſt, &, Veni ſancte Spiritus & ad hymnos, Veni creator, & Aue maris ſtella, ſi pro tempore dicendi erunt Et generaliter quotieſcunque ille qui facit ſermonem, dicit Aue maris, omnes genuflectunt.

De mitris & Tiara cum triplicĩ corona, quibus Papa vtitur. Cap. IX.

Romani pontifices tribus mitris pro temporis exigẽtia ſecundum antiquas cæremonias vtebãtur. Prima, & p̃cioſior, erat cũ vnionib⁹, & gẽmis, & habebat auriphrigium in circulo, & titulo, id eſt, per medium a circulo a ſummitatem: & hac vtebãtur in ſolẽnitatib⁹. Per circulum deſignant, (vt aiunt) coronã poteſtatis p auriphrigiũ, quod ad ſummum aſcẽdit, cõtemplatiuę vitæ decurſum. Secunda etiam erat cum vnionibus, auriphrigiumq; tãtummodo habebat in circulo: & hac vtebãtur in conſiſtorijs, tam publicis quam priuatis: per quam ſignificabatur regia poteſtas. Tertia erat alba ex Damaſceno ſericeo, ſiue vnionibus, ſiue aureo, aut aliquo ornamento, & hac vtebantur in dñicis Aduentus, & Quadrageſimæ diebus ferialibus, & in officijs defunctorum. Hodie quatuor mitras habemus, precioſiori vtitur Papa in maioribus ſolẽuitatibus, ſecũda etiam quæ precioſa eſt: & ambæ habent auriphrigium in circulo, & titulo; vtitur in diebus minus ſolẽnibus & in cõſiſtorijs Tertia mitra nihil habet auri, ſed vnionibus ornata: & habet cir

culum

culum, & titulum ex vnionibus, & iſta vtitur Papa dominicis Aduentus, & Quadrageſimæ preterquam in dominica Gaudete, & dominica, Lętare: in quibus vtitur ſecunda mitra. Quarta eſt ex ſerico Damaſceno, multo auro contexta: ſed nō habet vniones, aut gemmas: & hac vtitur in ferialibus diebus, & aliquando in diebus ſolennibus poſt principium, vt minus grauetur: & maxime dum fit ſermo. Habet etiam aliam magis ſimplicem ex damaſceno cum paruo auro, qua vtitur in officiis defunctorum, & diebus ferialibus maioris Hebdomadę. Eſt pręterea tiara triplici corona ornata, quod Regnum appellatur: per quam ſignificatur Sacerdotalis, & Imperialis ſumma dignitas atque poteſtas. Hac tiara vtitur Pōtifex in maximis ſolennitatibus, eundo ad Eccleſiam, & redeundo: ſed nunquam illa vtitur in diuinis. Cum peruenit ante altare, deponit tiaram, orat, & aſſumpta mitra vadit ad ſedem, & cum iſta perſequitur diuinum officium, ſiue in Veſperis, ſiue in miſſa. Tiara autem interim reponitur ſuper altare. Finito officio cum Papa reuertitur ad palatium, rurſus ei imponitur tiara, cum hac coronatur in die ſua benedictionis, & coronationis. Antiquitus quando Roma Pontifex diebus ſolennibus tiaram hanc ferebat, fiebant ei laudes a diaconis, & officialibus, vt in coronatione, Exaudi Chriſte, &c. & Pontifex dabat preſbyterium. Hodie vtrunque abolitum eſt. Dies autem quibus Papa coronabatur, erant infraſcripti, videlicet in feſto ſanctorum Quatuor coronatorum, Sancti Martini, Sancti Clementis. In dominica, Gaudete. In dominica lętare, in Natiuitate domini. In ſancti Stephani, in Epiphania, in Reſurrectione, & ſecunda Feria. In dominica, Ego ſum paſtor bonus. In Aſcenſione, in Pentecoſte. In ſancti Petri, & Sancti Syl ueſtri, & in anniuerſario ſuæ coronationis.

De

De proceſſibus Generalibus. Cap. X.

PRoceſſus legi cōſueuerunt, & excommunicationes fulminari ter in anno, in Quinta Feria cœnæ Dn̄i, in die Aſcēſionis, & in Dedicatione Baſilicæ Apoſtolorum Petri & Pauli, eodem ordine, & modo. Nūc id fit tm̄ in cœna Dn̄i. Cauſas, cur in iſtis diebus potiſſimum fiāt, iſtas dicūt. In cœna Dn̄i habuit principium Chriſti Sacramētum, cōgruit vt in illa die excludātur ab eccleſia, qui eo Sacramēto indignos ſe reddiderūt. In Aſcēſione Chriſtus rogauit pro fidelibus ſuis, dicitur: Pater ſancte ſerua eos, quos dediſti mihi, declaratur quod nō orauit pro iſtis. In Dedicatione declaratur quod excludūtur a loco cōgregationis, & orationis fidelium. Cādelæ accēſę proijciuntur, & extinguūtur: quia ſicut cādela accenſa proiecta extinguitur, ita illi ſic eiecti ab ecclesia, & lumine, gratia ſpiritus Sācti priuātur. Cāpanæ tumultuoſe pulſantur, quia ſicut illarū ordinata ordinatione fidelis populus cōgregatur: ita cōfuſa, & tumultuaria infideles diſſipātur. Cum fiūnt alijs temporibus ꝓceſſus contra certas & noīatas perſonas, omnes ſunt parati, & fit ijſdem cæremonijs: cum autem fiūt cōtra incertos, ſolus Papa eſt paratus, alij ſunt in ſuis cappis laneis. Et ita ſeruatum legitur a Clemente Papa Sexto, anno quarto, die prima Februarij, cum fecit proceſſus contra interfectores Andreæ Regis Siciliæ illuſtris incertos, & non nominatos.

Quibus diebus vocantur Cardinales ad capellam Papæ, & quibus fit ſermo, vel non fit, & quando fiūnt Veſperę aut ſupplicatio. Cap. XI

PApa celebrāte, ordinarie nunquam fit ſermo, niſi ipſemet velit orare, aut aliquis Cardinalis id faciat. In diebus qn̄ fit ſolēnis ſupplicatio, nō fit ſermo. Fit aūt in diebus infraſcriptis. Et primo cardinales vocantur ad capellam in diebus ſequentibus.

In prima, ſecunda, & quarta Do. Aduentus Domini, fit ſermo.

In feſto Aſſump. Beatæ Mariæ, fit ſermo, & fiunt Veſperę.
In feſto Natiui. Beatę Marię, fit ſermo, & fiunt Veſperę.
In feſto omnium Sanctorum, fit ſermo, & fiunt veſperæ, & in ſero Veſperæ, & Matutinæ pro mortuis.
In commemoratione defunctorum, non fit ſermo.
In dedica. Baſilicæ Saluatoris, non fit ſermo, fiunt Veſp.
In Dedicatione Baſilicę Apoſtolorum Petri & Pauli non fit ſermo, & fiunt Veſperę.
In feſto S. Andreæ, non fit ſermo, & non fiunt veſperę.
In commemoratione omnium Pontificum, & Cardinalium defunctorum non fit ſermo.
In anniuerſario aſſumptionis Pontificis, non fit ſermo.
In Anniuerſario coronationis Pontificis, non fit ſermo.

Dies in quibus noſtro tempore Papa, aut Cardinales celebrant. Cap. XII.

Dominica iij. Aduetus Dñi, quæ dicitur Gaudete.
In nocte Natiuitatis Dñi, & in Miſſa maiori.
In die S. Stephani, & in die Sancti Ioan. Euangeliſtæ.
In Circunciſione, Epiphania, & Purificatione B. Marię virginis
In Quarta feria cinerum, in Quarta Dominica Quadrageſimæ, quæ dicitur Lętare, vel de roſa.
In Dominica Palmarum.
In quinta, & Sexta feria, & ſabbatho maioris hebdomadæ.
In die Reſurrectionis, & duobus diebus ſequentibus.
In ſabb. in Albis, ſi dat Agn⁹ Dei: alioqn celebrat alius prelatus
In Annunciatione Beatæ Mariæ Virginis.
In Aſcenſione Domini noſtri.
In Pentecoſte, & duobus diebus ſequentibus.
In Dominica ſanctę Trinitatis.
In ſolennitate Corporis Chriſti.
In Natiuitate Beati Ioannis Baptiſtę.
In Natalitijs Apoſtolorum Petri, & Pauli.
In Viſitatione, Aſſumptione, & Natiuitate B. Mariæ Virginis.

In

In feſto omnium ſanctorum,& commemoratione omnium fidelium defunctorum.

In Dedicatione Baſilicæ Saluatoris,& in Dedicatione Baſilicarum Petri, & Pauli.

In Anniuerſario Aſſumptionis,& coronationis pñtis põtificis.

In oĩb⁹ ſupradictis dieb⁹ cõſueuerunt Ro.Pontifices antiqs tpibus p ſemetipſos celebrare,ſed nr̃is diebus ad quatuor, vel quinq; aut plures ſolẽnitates reſeruant, in Nat.Dñi, in Reſurre. in Pent.in natalitijs Apoſtolorum Petri,& Pauli, & in feſto omnium ſctõrum:in his ordinarie,qñ nõ ſunt impediti,celebrant, & extraordinarie in canonizationib⁹,ſiuẽ cõſecrationib⁹,ſi qñ eas facerent,& in coronatione Imperatoris,ſiue Regis alicuius. In alijs autem diebus capellæ,celebrant alij prælati.

Et nota,ꝙ qñ Papa p ſe celebrat,oẽs Card.& ꝑlati portãt paramẽta ſibi cõuenĩetia,coloris tpi cogruẽtis, tã ĩ Veſp. q̃ in Miſſa:ſed non ſemp deſcẽdũt ad Eccleſiã cũ paramentis,ſed tm̃ in diebus ſupplicatorijs in Miſſa. S cdm antiquas obſeruatiões erãt alij dies in q̃bus fiebat capella:noſtris tpibus, ab Eugenio Quarto,& citra ſupraſcripta fuerũt obſeruata,quãuis a tpe Sixti vſq; ad hũc diẽ aliqua fuerint ꝑtermiſſa & immutata. Solẽnitas Veſperarum fit ſemper ordinarie in primis Veſperis: in ſecũdis nunq̃ fit ordinarie nr̃o tpe. Qñ Papa in craſtinũ eſt celebratur⁹ fiũt Veſperæ ſolẽnes,& capiuntur paramẽta a Cardinalib. poſt factã reuerentiã,& incipiunt Añæ p Cardinales, & Papa, in alijs non capiuntur paramẽta. Et Papa incipit, Deus in adiutorium &c. Incenſat ad Magnificat: & dicit orationem: & dat benedictionem; & nihil aliud in eis agit.

Sermones committuntur,& reuidetur per Magiſtrum ſacri palatij,vt prædiximus. Et in quatuor primis Dominicis Aduentus, & Quadrageſimæ,fratres Quatuor ordinum Mendicantiũ orant.In prima OrdinisPrædicatorum,In ſecũda OrdinisMinorum,In tertia ordinis eremitarum Sancti Auguſtini, in quarta ordinis Carmelitarum. In alijs autem diebus Pontifex,ſi placet, & ordinarie Magi.ſacri Palatij cõmittit ſermones ad bñplacitũ.

Qui-

Quibus Diebus Pontifices Romani conſueuerunt a Conſiſtorio ſecreto ceſſare Cap. XIII.

DIe Dominico, tertia, quinta feria, & Sabbatho per totum annum ordinarie non fit conſiſtorium.

Non fit Conſiſtorium in diebus infraſcriptis.

In Vigilia, & in die circuncisionis Dñi, vſq; poſt diem Epipha.

In feſto Sancti Antonij.

In feſto Sanctorum Fabiani, & Sebaſtiani.

In feſto ſanctæ Agnetis.

In feſto Sanctorum Vincentij, & Anaſtaſij.

In conuerſione ſancti Pauli.

In Vigilia, & feſto Purificationis.

In feſto ſancti Blaſij.

In feſto ſanctæ Agathę.

In cathedra ſancti Petri.

In feſto ſancti Matthiæ.

In feſto ſancti Gregorij.

In Vigilia & feſto Annuntiationis Beatæ Mariæ Virginis.

In vigilia & feſto Aſcenſionis Domini.

In Vigilia & feſto pentecoſtes, & duobus diebus ſequentibus.

In Vigilia & feſto corporis Domini.

In feſto Sancti Marci Euangeliſtę.

In feſto Apoſtolorum Philippi & Iacobi.

In feſto Inuentionis ſanctæ Crucis.

In feſto ſancti Ioannis ante portam Latinam.

In feſto Apparitionis ſancti Michaelis.

In feſto ſancti Barnabæ Apoſtoli.

In feſto & Vigilia Natiuitatis Sancti Ioannis Baptiſtę.

In vig. & feſto Apſorũ Petri & Pau. Et ĩ cõmemoratio. ſcti Pauli

In feſto ſanctorum Ioannis, & Pauli.

In octaua ſancti Ioannis Baptiſtæ.

In octaua Apoſtolorum Petri, & Pauli.

In feſto Sanctę Marię Magdalenę.

In

In feſto ſancti Iacobi Apoſtoli.
In feſto ſancti Petri ad Vincula.
In feſto ſancti Laurentij.
In Vigilia & feſto Aſſumptionis Beatæ Mariæ Virg.& in octa.
In feſto ſancti Bartholomei.
In feſto ſancti Auguſtini:
In feſto Decollationis Beati Ioann.Baptiſtæ.
In Vigilia & feſto Natiuitatis B.Mariæ,& in octaua eius.
In feſto exaltationis Sanctæ Crucis.
In feſto ſancti Matthei Apoſtoli.
In feſto Dedicationis Beati Michaelis.
In feſto ſancti Hieronymi.
In feſto ſancti Franciſci
In feſto ſancti Lucæ Euangeliſtæ.
In feſto Apoſtolorum Simonis & Iudæ.
In Vigilia & feſto omnium ſanctorum.
In Commemoratione defunctorum.
In Dedicatione Baſilicæ Saluatoris.
In Dedicatione Baſilicæ Apoſt.Petri & Pauli.
In feſto ſancti Martini.
In feſto ſanctæ Ceciliæ.
In feſto ſancti Clementis.
In feſto ſanctæ Catherinæ.
In feſto ſancti Andreæ Apoſtoli.
In feſto ſancti Nicolai.
In feſto ſancti Ambroſii.
In feſto ſanctæ Luciæ.
In feſto ſancti Thomæ Apoſtoli.
In Vig.Natiuita.Dñi vſq; ad diē poſt Epiph.non fit conſiſtoriū Sed aliquando conueniunt Domini Cardinales cum Papa ad tractandum & conſultandum, ſi opus eſt.
Itē a v. feria ante Quinquageſi.vſq; ad quartā fe.cinerū īcluſiue.
Itē a Dominica in palmis, vſq; ad Dñicam in Albis incluſiue.
Item qñ fiunt vocationes curiæ in æſtate,ſtatuunt aliqui dies,

in

in quibus tantum fit cõſiſtorium,& tempus vacãtiæ. Et qñ audientia reſumetur, debet intimari curialibus, vt quis poſſit procurare facta ſua.

In Anniuerſarijs Pontificũ, Cardinalium,ſiue regum, quando pro eis fit capella.

In die Anniuerſario, & coronatione Romani Pontificis, pro tempore exiſtentis.

Item quotieſcunque fit publicum conſiſtorium, vel capella.

Item quando imperator, Rex, Cardinalis, Legatus ad Curiã venit, ante recedit a curia. Et ſimiliter qñ nouus Cardinalis, aut aliquis Magnus princeps venit. Et qñ ordinaria Cõſiſtoria ſunt interrupta: Cardinales non vadunt ad Conſiſtorium niſi vocẽtur a Papa. Quando autem non ſunt interrupta, vadunt ſemp ſtatutis diebus, etiam non vocati, niſi prohibeantur. Dies vero conſiſtoriales ſunt, Secunda, Quarta, & Sexta Feria, per totum annum diebus ſupra nominatis exceptis.

FINIS.

REGISTRVM.

✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee.

Omnes ſunt Quaterniones, præter Ee, Quinterniones.

VENETIIS APVD IVNTAS, M D L XXXII.

C.7.

VA1 1528893

162
9
35